

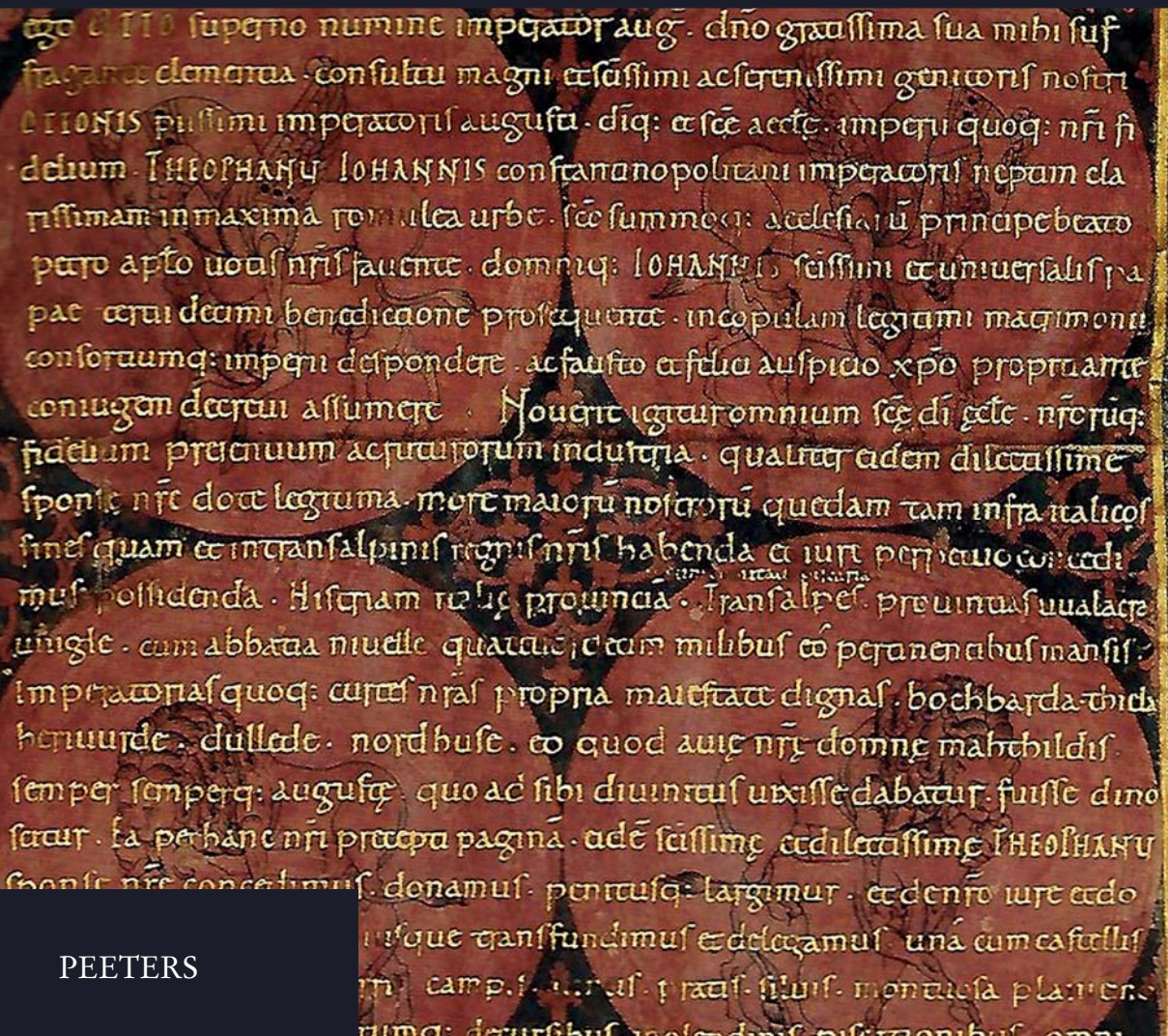
DE VLAAMSE GEMEENTENAMEN

VERKLAREND WOORDENBOEK

Frans DEBRABANDERE — Magda DEVOS — Paul KEMPENEERS —
Victor MENNEN — Hugo RYCKEBOER — Ward VAN OSTA

Tweede, grondig herziene en vermeerderde uitgave

nu met medewerking van Luc DE GRAUWE, Karel LEENDERS,
Jan SEGERS, Jacques VAN KEYMEULEN en Bram VANNIEUWENHUYZE

ego & filio superno numine imperator aug. dño gratissima sua mihi suf-
fragante clementia. consultu magni et celsissimi ac serenissimi genitoris nostri
OTTOHIS pusillimi imperatoris augusti. dñq: & scē acclē. imperi quoq: nři fi-
delium. THEOPHANU IOHANNIS constantinopolitani imperatoris nepum cla-
rissimam in maxima romulea urbe. scē summoq: acclēsiā u principe beato
petro aplo uotis nři fauente. domniq: IOHANNE scēssimi & uniuersalis pa-
pae certū decimū benedictione prosequente. in copulam legitimi matrimonii
confortiumq: imperi despondere. ac fausto & felici auspicio xpō propriante
coniugem decemū assumere. Nouerit igitur omnium scē dī ecclē. nřorūq:
fidelium precium ac pūtorum indutia. quatinus eadem dilectissime
sponsē nře dote legitima. morte maiorū nřorū quedam tam infra italicos
fines quam et intransalpinis regnis nři habenda & iure perpetuo conueni-
mus possidenda. Hispaniam nřēq: prouincia. Transalpes. prouincias uualace
uingle. cum abbata niuelle quatinus decim milibus cō peranenabuf mansis.
Imperatorias quoq: curtes nřas propria maiestate dignas. bochbarda. thich
heniurde. dullede. nordhuse. eo quod auct nři domne mathildis.
semper semperq: auguste. quo ad sibi diuinitus uixisse dabatur. fuisse dno
secut. Ea per hanc nři precepta pagina. adē scēssime & dilectissime THEOPHANU
sponsē nře concelemus. donamus. penitusq: largimur. et denro iure & do-
mūque transfundimus & delectamus. unā cum castellis
in camp. i. curas. pratis. siluis. montuosa planitie
tumq: decurribus incolendū nři manibus. omni

DE VLAAMSE GEMEENTENAMEN
VERKLAREND WOORDENBOEK

Frans Debrabandere, Magda Devos, Paul Kempeneers, Hugo Ryckeboer, Victor Mennen en Ward Van Osta; nu met medewerking van Luc De Grauwe, Karel Leenders, Jan Segers, Jacques Van Keymeulen en Bram Vannieuwenhuyze. De Vlaamse Gemeentenamen. Verklarend Woordenboek. Tweede, grondig herziene en vermeerderde uitgave.

2022, José Cajot, coördinator van de publicatie en algemeen secretaris van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie (KCTD)
Hertogstraat 1, BE-1000 Brussel.

Werken van de Vlaamse Afdeling van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie nr. 33. www.toponymie-dialectologie.be

Oude wijze raad:

Ne depugnes in alieno negotio

Geen mensch ziet meer zyn hoofdzeer groeien,
Als die met alles zig wilt bemoeien

(naar: Frans T'Serstevens, *Schat van zedespreuken en lessen*. Brussel, 1755, p. 422)

WERKEN VAN DE KONINKLIJKE COMMISSIE
VOOR TOPONYMIE EN DIALECTOLOGIE
VLAAMSE AFDELING

33

DE VLAAMSE GEMEENTENAMEN

VERKLAREND WOORDENBOEK

**Frans DEBRABANDERE – Magda DEVOS – Paul KEMPENEERS –
Victor MENNEN – Hugo RYCKEBOER – Ward VAN OSTA**

Tweede, grondig herziene en vermeerderde uitgave

**nu met medewerking van Luc DE GRAUWE,
Karel LEENDERS, Jan SEGERS, Jacques VAN KEYMEULEN
en Bram VANNIEUWENHUYZE**

PEETERS
LEUVEN – PARIS – BRISTOL, CT
2022

Gepubliceerd met kredieten van het
Federaal Wetenschapsbeleid

Coverillustratie: Fragment uit de huwelijksorkonde van keizerin Theophanu en keizer Otto II ter gelegenheid van hun huwelijk in 972. Een van de mooiste oorkonden uit de Europese middeleeuwen. (*Niedersächsisches Landesarchiv – Abteilung Wolfenbüttel, 6 Urk Nr. 11*).

Op de 14de regel: “uuigle. cum abbatia niuelle ...” ; **uuigle** is de oudste vermelding van de gemeente Wichelen (Oost-Vlaanderen). Wichelen, de abdij van Nijvel en nog vele andere bezittingen werden in 972 door Otto als bruidsschat geschonken aan de Byzantijnse prinses Theophanu.

D/2022/0602/19

ISBN 978-90-429-4736-8

eISBN 978-90-429-4737-5

© 2022 – Peeters, Bondgenotenlaan 153, B-3000 Leuven

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	7
Bij de tweede uitgave	7
Opzet	7
Wat en waarom?	8
Verantwoording van de werkwijze.	9
Wat staat er in een woordenboekartikel?	11
De auteurs	13
Lijst met afkortingen.	15
Verklaring van de fonetische tekens	17
Lijst van taalkundige vaktermen	19
Alfabetische lijst van gemeentenamen.	25
Indexen	297
Index van gemeentenamen met veel voorkomende bestanddelen	297
Index van Germaanse persoonsnamen	309
Bibliografie	317

INLEIDING

Bij de tweede uitgave

In 2010 verscheen bij het Davidsfonds de eerste uitgave van het verklarend woordenboek *De Vlaamse Gemeentenamen*, met als auteurs Frans Debrabandere, Magda Devos, Paul Kempeneers, Victor Mennen, Hugo Ryckeboer en Ward Van Osta. Het naamkundige onderzoek heeft de jongste 10 jaar evenwel niet stilgestaan en er groeide voor een aantal namen een ander inzicht in de herkomst ervan, en ook werden er nog een aantal nieuwe vindplaatsen van oude vormen ontdekt. Het werd dus tijd voor een grondig herziene en vermeerderde herdruk, waarbij de auteurs van de eerste uitgave ook hun voordeel konden doen met een aantal commentaren, mededelingen en aanvullingen van nog meer toponymisten. Daardoor zijn nu achteraan bij elk herwerkt lemma afkortingen toegevoegd voor de namen van de nieuwe medewerkers die nieuwe bronnen hebben aangebracht en lemma's hebben herschreven of toegevoegd: Luc De Grauwe (ld), Karel Leenders (kl), Jan Segers (js), en Bram Vannieuwenhuyze (bv). De opbouw van de lemma's is dezelfde gebleven als bij de eerste uitgave.

José Cajot stond in voor de lijst van vaktermen voor taalkundige begrippen en coördineerde alle contacten met de uitgeverij Peeters in Leuven beide leverden uitstekend werk. Een nieuwigheid is de opname van twee indexen achteraan in het boek: een index van de gemeentenamen met veel voorkomende toponymische bestanddelen (p. 297), en een index op de Germaanse persoonsnamen (p. 309). Beide indexen werden bezorgd door Luc De Grauwe.

De eindredactie van de eerste uitgave werd verzorgd door Hugo Ryckeboer, die van de nieuwe uitgave door Jacques Van Keymeulen. Ze draagt het nummer 33 van de *Werken* van de Vlaamse afdeling van de *Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*.

Opzet

Op de vergadering van de Vlaamse afdeling van de *Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie (KCTD)* van mei 2005 stelde de toenmalige voorzitter van de Vlaamse afdeling, Jacques Van Keymeulen, dat er dringend behoefte was aan een naslagwerk waarin het geïnteresseerde publiek de herkomst van een gemeentenaam kon opzoeken. Op de volgende vergadering, in oktober, werd unaniem besloten een woordenboek te redigeren van de traditionele Vlaamse gemeentenamen in het Vlaams Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met een wetenschappelijk verantwoorde etymologische verklaring, opgave van de oudste attestaties en van de terzake betrouwbare literatuur. Het resultaat moest een voor de leek leesbaar boek worden dat door de ontsluiting van de bronnen en de verwijzing naar de vakliteratuur ook voor de wetenschappelijke onderzoeker volledig bruikbaar zou zijn.

Wat en waarom?

Altijd weer vragen mensen zich af wat een eigennaam – persoonsnaam of plaatsnaam – ‘betekent’. Hoewel een eigennaam taalkundig beschouwd geen betekenis heeft, maar alleen een verwijzende functie, is iedereen geïnteresseerd in de etymologie van een naam, d.w.z. nieuwsgierig naar de herkomst, de oorspronkelijke vorm en de betekenis. Als die niet voor de hand ligt, zoekt men er graag een en vindt men die betekenis desnoods uit. Een bekend voorbeeld is de populaire verklaring van de naam *Antwerpen*. Daarin meent men ‘hand werpen’ te ontwaren, en die uitleg wordt dan in de sage van de reus Antigoon ingebed. Hij zou van voorbijvarende schippers die hun tol niet betaalden de handen hebben afgehakt, en zou die in de Schelde geworpen hebben.

Voor een verantwoorde etymologische verklaring van een naam, zoals die in dit woordenboek wordt beoogd, wordt anders tewerk gegaan. Om de oorsprong van een naam te achterhalen, moet men in eerste instantie zoeken naar de oudste schriftelijke vormen ervan. Die verschijnen in onze streken meestal pas tussen de 8ste en de 11de eeuw. De archeologie leert ons echter dat de oudste nederzettingen, die dikwijls aan de basis liggen van latere woonkernen, al van veel vroeger kunnen dateren. Opgravingen van de Antwerpse Vereniging voor Romeinse Archeologie tonen bijvoorbeeld aan dat Kontich van de eerste tot de derde eeuw na Christus een belangrijke Gallo-Romeinse vicus was, gelegen te Kontich-Kazerne.

Verder is bekend dat namen voor landschappelijke verschijnselen zoals waterlopen, bergen en dalen door nieuw ingeweken volkeren vaak – weliswaar in enigszins gewijzigde vorm – worden overgenomen van de oorspronkelijke, anderstalige bevolking. Zo zijn niet alleen namen van grotere rivieren, zoals *Schelde*, *IJzer*, *Durme*, *Demer*, maar ook die van kleinere waterlopen, waarnaar nederzettingen in de buurt wel eens genoemd werden, niet zelden Keltisch of in elk geval prehistorisch of Voorgermaans.

De nederzettingenamen weerspiegelen in vele andere gevallen een continue openvolging van talen die door de successieve bewoners of overheersers gesproken werden. De meerderheid van onze plaatsnamen geeft echter een talig beeld van de laatste, Germaanse, bevolkingsinstroom, die zich voltrok van de tweede eeuw vóór onze tijdrekening tot de zesde eeuw erna. Niettemin zijn veel namen wellicht te verbinden met nog oudere bevolkingsgroepen of culturen. Julius Caesar trof in onze gewesten omstreeks 57 voor Christus ‘Belgen’ aan, die hij duidelijk in taal en zeden onderscheidde van de overige Galliërs. Na hem werden onze streken bijna vijf eeuwen gekoloniseerd door de Romeinen, die met hun bestuurlijke en economische activiteiten een onuitwisbare stempel op onze plaatsnaamgeving hebben gedrukt. Het West-Vlaamse *Oudenburg* herinnert aan de ‘oude burg’, een Romeins castellum uit de vierde eeuw. De gemeentenaam *Velzeke* in Oost-Vlaanderen, te reconstrueren als **Feliciacum*, verwijst naar het ‘landgoed van Felicius’. Tijdens die Romeinse periode drongen de Germanen verder in onze gewesten binnen. Na de val van het Romeinse Rijk in de vijfde eeuw werd hun instroom nog intenser. Uit de brede

taalgemengde zone Galloromaans – Germaans is in de daaropvolgende eeuwen een taalgrens ontstaan die vooral in het huidige Noord-Frankrijk nadien een heel eind noordwaarts opschoof.

In de Vlaamse plaatsnamen kunnen we bijgevolg verschillende taallagen onderscheiden: de Voorgermaanse of “Belgische”¹ laag, de Gallo-Romaanse laag en de Germaanse laag. Enkele voorbeelden:

Voorgermaans

Gent: Voorgermaans **Gandom* klimt op tot Indo-Europees **genu*, met de betekenis ‘mond, monding’. Gent ligt aan de monding van de Leie in de Schelde.

Ieper: naar de waternaam voor de Ieper, later de Ieperleet. Misschien een Keltische waternaam **ipara*.

Gallo-Romaans

Kessenich: Gallo-Romaans **Cassiniacum* ‘(landgoed) van Cassinius’.

Zellik: Is een *acum*-naam afgeleid van een zeldzame Etruskische (gelatinizeerde) persoonsnaam *Setilius*, te reconstrueren als *Setiliacum* ‘(landgoed) van Setilius’.

Germaans

Mol: Middelnederlands *molde*, *molle* ‘aarde, stof, mul, fijn zand, stuifzand’. De naam verwijst naar de voor de Kempen typische lichte dekzanden.

Zoutenaai: Is een waternaam, uit *zouten* ‘met zeewater gevuld’, gecombineerd met *aaie*, variant van *ouw(e)* ‘beemd, waterland’.

Verantwoording van de werkwijze

De verklaring van de herkomst van een plaatsnaam op taalkundige gronden is vanzelfsprekend het werk van specialisten in de historische taalkunde. Hun bevindingen of veronderstellingen dienen ook telkens weer getoetst te worden aan geografische, archeologische en historische gegevens. Er zijn natuurlijk heel wat doorzichtige namen die zonder veel twijfel op grond van die gegevens verklaard kunnen worden. Vele andere echter geven, ook bij specialisten, aanleiding tot verschillende verklaringen of hypothesen. Het is dus niet verwonderlijk dat de etymologie van vele namen nog onzeker is. Toch is in dit woordenboek getracht bij elke gemeentenaam een plausibele en gefundeerde verklaring voor te stellen volgens de huidige stand van het wetenschappelijk toponymisch onderzoek. Daarbij zijn zowel voor de opgaven van de oudste varianten als voor de verklaring betrouwbare primaire bronnen gebruikt. Zowel voor de bronnen als voor de verklaring verwijzen de auteurs door middel van afkortingen naar een uitgebreide bibliografie. Als de lezer in dit

1. Dat is de terminologie van M. Gysseling, die we in dit boek vanwege de dubbelzinnigheid ervan meestal vervangen hebben door ‘Voorgermaans’.

woordenboek sommige gangbare verklaringen niet terugvindt, ook niet die uit ernstig ogende werken, hebben ze volgens de auteurs de toets van de wetenschappelijke geloofwaardigheid niet doorstaan. Zij willen immers de geïnteresseerde lezer een houvast bieden te midden van de stroom dilettantische verklaringen die vaak in lokale tijdschriften of op het internet gepubliceerd worden. Zulke verklaringen gaan meestal terug op ondertussen verouderde werken. Er zijn echter ook recente werken, die geen collegiale toetsing hebben doorstaan.

Een monumentale bron voor de oude attestaties in het westen van Vlaanderen is het achttien delen tellende *Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen, Vlaamsch Artesië, het Land van den Hoek, de graafschappen Guines en Boulogne, ...* (1914-1938) van Karel De Flou en de *Indices* van gemeenten, realia enz. door dom Floribertus Rommel daaraan in 1953 toegevoegd. Het is echter vooral na de Tweede Wereldoorlog dat de studie van de naamkunde grondig werd verdiept en verbreed. Dat was te danken aan de universitaire centra in Gent, Brussel en vooral Leuven, waar talloze licentiaatsverhandelingen en doctorale dissertaties in de (plaats-)naamkunde het licht zagen². Die stroom van publicaties is mede in grote mate gecoördineerd door de *Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*. Heel wat toponymische artikelen werden gepubliceerd in haar *Handelingen/Bulletin* en daarnaast in de *Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde te Leuven en de Commissie voor Naamkunde te Amsterdam* (1950-1968), daarna in het tijdschrift *Naamkunde* (1969-1993).

Een mijlpaal in de verandering en verdieping van de plaatsnaamkunde was het monumentale *Toponymisch Woordenboek* (1960 – sinds 2008 ook volledig raadpleegbaar op het internet: <http://www.wulfila.be/tw/>) van de Gentse taalkundige Maurits Gysseling³. Hij heeft niet alleen door zijn uitgebreid archiefonderzoek naar de oudste vormen en vindplaatsen een nieuwe, nagenoeg complete en daardoor zeer betrouwbare basis voor toponymisch onderzoek gelegd, door zijn zeer brede kennis van de oudere taalstadia heeft hij bovendien in zijn woordenboek en daarna in diverse artikelen nieuwe etymologische verklaringen voorgesteld. Gysseling zelf beschouwde zijn etymologieën niet als het waardevolste bestanddeel van zijn *Toponymisch Woordenboek*, maar als reconstructies met een hypothetisch gehalte. Hij heeft ze dan ook in opeenvolgende publicaties wel eens bijgesteld of veranderd. Niettemin blijven zijn *Toponymisch Woordenboek* en zijn artikelen de meest gezaghebbende bronnen, waarop anderen zich hebben gebaseerd of hebben voortgebouwd, zoals de Oost-Vlaamse naamkundige Luc Van Durme. Hoe rijk de oogst van de plaatsnaamkunde in Vlaanderen vandaag de dag geworden is, kan men afleiden uit

2. Zie : Mennen, V. Een historische verkenning van de laatste 100 jaar toponymie in Vlaanderen. In: *Naamkunde* 29 (1997), 149-171.

3. J. Van Loon publiceerde aanvullingen en correcties, die verschenen in de recensies tussen 1960 en 1964 in: *Maurits Gysselings Toponymisch Woordenboek. Recepties, aanvullingen en correcties*; Werk 26 van de Vlaamse afdeling van de KCTD, 2008. Luc Van Durme publiceerde: *Het Toponymisch Woordenboek van dr. M. Gysseling. Aanvullingen en verbeteringen uit de nalatenschap in de Handelingen van de KCTD LXXXI*, 2009, 229-259.

de uitgebreide bibliografie waaruit de auteurs voor de verklaringen in dit woordenboek hebben kunnen putten.

Wat staat er in een woordenboekartikel?

De alfabetisch gerangschikte **trefwoorden** (vet gedrukt) verwijzen naar alle namen van plaatsen die sedert de Hollandse periode (1815-1830) of de oprichting van België, in de praktijk vanaf 1831 of iets vroeger, ooit het statuut van gemeente hebben gehad of nog hebben. Daarachter staat de (afgekorte) naam van de provincie of het Brussels Hoofdstedelijk Gewest; dan volgt de naam van de huidige gemeente, als de bewuste plaats ondertussen in een grotere gemeente is opgegaan. Ten slotte staat na ‘dial(ectische) uitspraak’ de lokale uitspraak in internationaal fonetisch schrift (IPA), eventueel gevolgd door de inwonersnaam, als die een sterk afwijkend patroon vertoont⁴. In een aantal gevallen gebruikt de plaatselijke gemeenschap een ander toponiem dan de officiële benaming; ook dat wordt aangegeven, na de aanduiding ‘dial(ectische) benaming’. Het woordenboek behandelt de herkomst van in totaal 1226 plaatsen.

Op een nieuwe regel volgen dan de oudste vermeldingen (= attestaties) van de plaatsnaam en enkele jongere vormen in *cursief*. Aan elke in cursief opgenomen vermelding gaat het jaartal vooraf. Het aantal attestaties wordt gewoonlijk beperkt tot drie à vier per plaatsnaam. Ze zijn zo gekozen dat ze de evolutie van de naam zo goed mogelijk illustreren. Op grond daarvan wordt een herkomstverklaring en betekenis voorgesteld. Daarbij wordt telkens met een afkorting verwezen naar de literatuur waarop de attestaties en de verklaring zijn gebaseerd. De verwijzingen hebben geen paginavermelding, zeker wanneer wordt verwezen naar overzichtswerken. Zo duidt BE op Maria Besse, *Namenpaare an der Sprachgrenze. Eine lautchronologische Untersuchung zu zweisprachigen Ortsnamen im Norden und Süden der deutsch-französischen Sprachgrenze*. Tübingen, 1997. Verwijzing naar specifieke bijdragen gebeurt met één of meer letters van de auteursnaam, gevolgd door het jaar van publicatie en (eventueel) a,b,c enz. ingeval van meerdere publicaties uit hetzelfde jaar. Zo staat de afkorting VD1999 voor Van Durme, L. *Plaatsnamen te Zottegem en Strijpen*, 1999. Zie bibliografie.

Bij minder doorzichtige namen zijn wel eens meer mogelijke verklaringen vermeld, dikwijls vergezeld van een appreciatie. Romaanse of Franse vormen worden maar vermeld als er geen andere vroege attestaties voorhanden zijn. Die anderstalige namen, b.v. *Ixelles* naast *Elsene*, worden in dit woordenboek niet verklaard, tenzij wanneer ze een enkele keer voor de verklaring van de Nederlandse naam dienstig zijn. Het woordenboek geeft telkens de beste, dat wil zeggen, de meest aanvaardbare

4. De gangbare patronen die in Vlaanderen voorkomen bij de vorming van inwonersnamen afgeleid van een plaatsnaam en de geografische verdeling ervan, kan men vinden in het artikel van De Schutter, G. Appellatieven in de Nederlandse dialecten (met een kaart Inwonersnamen in de Nederlandse dialecten). In: *Taal en Tongval* 35 (1983) 27-31.

verklaring. Pertinent foute of achterhaalde verklaringen worden enkel vermeld als ze een hardnekkig leven leiden en een rechtzetting zich opdringt.

Soms wordt ook verwezen naar andere namen die qua vorm of betekenis verwant zijn. In heel wat gevallen worden ook etymologisch verwante plaatsnamen in het buitenland vermeld. De belangrijkste verwijzingen naar trefwoorden in het woordenboek zelf staan in **vetjes**, bijv. “Zie ook **Hallaar**, **Herent** en **Herenthout**”. Om steeds terugkerende verklaringen van veel voorkomende bestanddelen, zoals **aard**, **broek**, **donk**, **heem**, **hout**, **lo**, en dergelijke te vermijden, zijn die bestanddelen eveneens in de lijst van artikelen opgenomen⁵. In elk artikel waar ze voorkomen, worden ze ter verwijzing naar die artikelenreeks in *vet cursief* geciteerd. Op die wijze kon de redactie de verklaring van het toponiem in veel artikelen aanzienlijk inkorten.

De naamsverklaring bevat in de regel een verwijzing naar de historische of nog bestaande (toponymische) vormen, bijv. *Lotenhulle* uit: **lo** *te den hul* (‘bosje op de heuvel’). Gereconstrueerde taalvormen worden alleen geciteerd als dat voor een verklaring onvermijdelijk is. Ze worden voorafgegaan door een sterretje, bijv. *Aalter* wordt gewoonlijk verklaard uit Germaans **halahdrja*, een afleiding met het verzamelsuffix *-ja* van **halahdra*, zelf een samenstelling van de adjectivische basis **halaha* ‘stekelig’ + **dra*. Bij verwijzingen naar een oudere persoonsnaam die in een plaatsnaam voorkomt, wordt die naam in de regel niet verklaard. De verklaring van de persoonsnamen kan men meestal terugvinden in o.m. Van der Schaar, J., D. Gerritsen en J. Berns. *Voornamenboek* (Utrecht/Antwerpen, 1993) en in Debrabandere, F. *Woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk* (grondig herziene en vermeerderde uitgave), L.J. Veen / Het Taalfonds 2003.

In de verklarende uitleg zijn geen afkortingen gebruikt en is zoveel mogelijk taalkundig jargon vermeden. Ter verduidelijking vindt de lezer niettemin een verklarende lijst van taalkundige termen, soms met voorbeelden uit het woordenboek. Geciteerde namen en onderdelen van namen in hun ‘zelfnoemfunctie’, als ze dus geciteerd worden als naam en niet verwijzen naar een gelokaliseerde identiteit of naar een persoon, worden *cursief* gedrukt.

Ter illustratie twee voorbeelden:

Bocholt, LB, dial. uitspraak ['bogət] ['bogənt] ['bogynt].

1162 *Bucolt*, 1167 *Bocholt* (TW), 1231 *Bucholt* (Cou2019).

Ruim verspreide plaatsnaam, samengesteld uit *boek*, de oude vorm van de boomnaam *beuk* en **hout**, hier in de oorspronkelijke en in het oosten van het taalgebied langst bewaarde vorm *holt*. De naam is etymologisch hetzelfde als *Boechout*, *Boekhout* en *Boekhoute* (zie volgende artikels) en betekent ‘beukenbos’ (TW, Mo1975a, VL1986a). Een grafie uit 1627 ‘*boecguet*’ (Gemeentearchief Koersel, nr. 2) weerpiegelt de lokale uitspraak (met [g] van Frans *garçon*). Van de uitspraak *Bóggent*

5. Zie daarvoor ook de eerste Index, waarin ook enkele frequente suffixen zijn opgenomen; in het woordenboek (alfabetische lijst) zelf worden vaak voorkomende prefixen of suffixen echter niet vermeld.

met invoeging van *n* voor volgende *t* in onbeklemtoonde lettergreep zoals in het Noord-Brabantse *Lisent* (Lieshout) (DB 1962) is er geen oude attestatie. (vm, wvo, md, js)

Adinkerke, WV, De Panne, dial. uitspraak verouderd ['o.jŋkærkə] naast gangbaar ['ɔ:diŋkærkə].

1123 *Adenkerka*, 1132 *Odecherca*, 1139 *Adenkerke*, 1159 *Odenkercha*, *Odenkerka* (TW), 1513 *Adinkerke* (DF), 1537 *Aeyenkercke* (DB 1990).

De oude vormen met *o* tonen aan dat de naam teruggaat op Germaans **Audan kirika* 'kerk van Audo, Odo'. In de kustdialecten evolueerde Germaanse *au* soms tot *aa*, vandaar *Adenkerke* naast *Odenkerke*. Blijkbaar hebben de twee vormen heel lang naast elkaar bestaan, en is *Adinkerke* uiteindelijk de schrijftalige vorm geworden en nu ook de gewone naam in de gesproken taal. Door vervanging van de intervocalische *d* door de glijder *j* (zoals in *odevaar* > *ooievaar*) luidt de (nu verouderde) lokale uitspraak dan ook *Ooienkerke*: 1566 *Oyenkercke*, 1650 *Oye Kercke*, 18de *Oienkerke* (DB 1990, 50). (fd)

Achteraan in de bibliografie vindt men dan voor dat laatste lemma:

TW	Gysseling, M. <i>Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)</i> . Deel I: A-M, Deel II: N-Z, met indices door DOM F. Rommel. Tongeren, 1960.
DF	De Flou, K. <i>Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen</i> , 18 delen, Gent-Brugge, 1914-1938. Indices op het Woordenboek (...) door F. Rommel, Steenbrugge, 1953.
DB 1990	Debrabandere, F. Onze gemeentenamen in het Westvlaams. In: <i>Biekorf</i> 90 (1990), p. 50-58.

De auteurs

De eerste uitgave van het verklarend woordenboek van de Vlaamse gemeentenamen is geschreven in teamverband door de leden van de Vlaamse afdeling van de *Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie (KCTD)* te Brussel. Elke provincie is behandeld door een of meer auteurs: West-Vlaanderen door Frans Debrabandere (fd), Oost-Vlaanderen door Magda Devos (md) en Paul Kempeneers (pk), Antwerpen door Ward van Osta (wvo), Vlaams-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest door Paul Kempeneers (pk), Limburg door Victor Mennen (vm). De auteurs hebben hun kopij aan elkaar voorgelegd en aan een leescommissie. Die bestond uit Jozef Van Loon en Willy Van Langendonck voor Antwerpen, Vlaams-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest; Luc Van Durme voor West- en Oost-Vlaanderen en Jan Goossens voor Limburg. Paul Kempeneers verzorgde de bibliografie. Ward Van Osta redigeerde de lemma's waarin de veel

voorkomende toponymische bestanddelen verklaard worden. José Cajot stelde in samenwerking met de auteurs en de eindredacteur een verklarende lijst op van vaktermen. De fonetische documentatie van de lokale dialectische uitspraak werd in internationaal fonetisch schrift (IPA) ingevoerd door Hugo Ryckeboer op basis van gegevens uit de *Reeks Nederlandse Dialectatlassen* en van gegevens verstrekt door de verschillende auteurs en bovendien door Jacques Van Keymeulen en Johan Taldeman voor Oost-Vlaanderen, Jan Goossens en José Cajot voor Limburg en Hugo Ryckeboer voor West-Vlaanderen. Hugo Ryckeboer coördineerde de redactie van de eerste uitgave, harmoniseerde de artikelen en verzorgde de eindredactie, hierin voor de wetenschappelijke supervisie bijgestaan door Magda Devos en door de andere auteurs voor het proeflezen. In overleg met de andere auteurs schreef hij ook de *Inleiding*, die voor deze nieuwe uitgave werd bewerkt door Jacques Van Keymeulen

Voor inlichtingen omtrent de tweede, grondig herziene en vermeerderde editie: zie de tekst **Bij de tweede uitgave** in het begin van deze Inleiding.

LIJST MET AFKORTINGEN

Voor de bibliografische afkortingen, zie de bibliografie achteraan vanaf p. 317.

AN	Antwerpen (provincie)
BL	Belgisch-Limburg
BR	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
bv	Bram Vannieuwenhuyze
cf.	conferatur, vergelijk met
dial.	dialect(isch)
fd	Frans Debrabandere
js	Jan Segers
KCTD	Koninklijke Commissie van Toponymie en Dialectologie
kl	Karel Leenders
ld	Luc De Grauwe
md	Magda Devos
OV	Oost-Vlaanderen
pk	Paul Kempeneers
VB	Vlaams-Brabant
vm	Victor Mennen
WV	West-Vlaanderen
wvo	Ward Van Osta
z.j.	zonder jaartal

VERKLARING VAN DE FONETISCHE TEKENS

Onderscheidende tekens

- ['] : het accentteken gaat vooraf aan een beklemtoonde lettergreep, bijv. [a.vəka'pələ] voor *Avekapelle*.
[.] : een punt na de klinker geeft aan dat hij halflang is, bijv. ['be.χəm] voor *Bekegem*.
[:] : een dubbele punt geeft aan dat de klinker lang is, bijv. ['bo:lə] voor *Borlo*.
[~] : een tilde boven een klinker geeft aan dat die genasaliseerd is zoals in Frans *chance* [ʃɑ̃:s], of West-Vlaams [ã:sɔ:mə] voor *Handzame*.

Ongeronde voorklinkers

- [i] : als in *liedje*; als lange klinker [i:] als in *bier*.
[ɪ] : als in *dik*, *slim*.
[e] : als korte klinker nagenoeg gelijk aan [ɪ] maar meestal lang [e:] als in *beer*.
[ɛ] : als in *wekker*, als lange klinker [ɛ:] als in Nederlands en Frans *crème*.
[a] : als in Antwerps *kat*, als lange klinker [a:] als in *schaap*, *blaren*.
[æ] : als in Engels *cat* of West-Vlaams *bek*.

Geronde voorklinkers

- [y] : als in *minuut*, als lange klinker [y:] als in *muur*.
[ʌ] : als in *bus*.
[ø] : nagenoeg gelijk aan [ʌ], meestal lang [ø:] als in *deur*.
[œ] : als in Duits *köstlich*, of als lange klinker [œ:] als in *freule*.

Mediale klinker

- [ə] : als in *de*.

Achterklinkers

- [u] : als in *koek*, of als lange klinker [u:] als in *boer*.
[o] : als lange klinker [o:] als in *boren*.
[ɔ] : als in *pot* of *kom*, of als lange klinker [ɔ:] als in Engels *law*.
[ɑ] : als in *dag*, *kat*.

Tweeklanken

- [ɛi] : als in *blij*.
[ou] : als in *blauw*.
[œy] : als in *uit*.

Medeklinkers

- [χ] : als in *lachen, nog*.
- [ʒ] : als in Frans en Nederlands *Jules*.
- [ʃ] : als in *China*.
- [ŋ] : als in *zingen, bang*.
- [ɲ] : als in *oranje*.
- [ɣ] : als in *ga*. (De [ɣ] wordt in West-Vlaanderen en westelijk Oost-Vlaanderen als een stemhebbende *h* [fi] uitgesproken.)
- [g] : als in *zakdoek* ['zagduk], Frans *garçon*.
- [r] : tongpunt-*r*.
- [ʀ] : huig- of keel-*r* zoals in het Frans *Bruxelles* [bry'sɛl]. (Het gebruik van tongpunt-*r* of huig-*r* is zowel persoonsgebonden als streekgebonden)
- [ʔ] : glottisslag of stembandklapper. (Klank teweeggebracht door het plots openen en weer sluiten van de stembanden, als in het West-Vlaamse ['bɑʔŋ] voor *bakken*.)

De overige fonetische medeklinkertekens corresponderen met de Nederlandse spellinguitspraak.

LIJST VAN TAALKUNDIGE VAKTERMEN

(woorden in **vetjes** zijn een trefwoord of verwijzen naar een trefwoord)

- < = “heeft zich ontwikkeld uit”
- > = “heeft zich ontwikkeld tot”
- * = niet geattesteerde maar gereconstrueerde vorm
- [..] = uitspraakspelling in fonetisch schrift

ablaut: klinkerwisseling in etymologisch samenhangende woordvormen, bijv. *bind, bond, band*.

accusatief: naamval (nominale woordvorm) waarin in bepaalde talen o.a. het lijdend voorwerp staat. In het Latijnse spreekwoord “*dies diem docet*” (‘de ene dag leert de andere’) drukt de vorm *dies* het onderwerp uit. Die vorm wordt *nominatief* genoemd. De vorm *diem* heet *accusatief* en is het lijdend voorwerp. In het Frans staat bijv. “*une histoire que tu connais*” (‘een verhaal *dat* je kent’) tegenover “*une histoire qui se répète*” (‘een verhaal *dat* zich herhaalt’). De accusatief *que* drukt het lijdend voorwerp uit, de nominatief *qui* het onderwerp. Zie ook **datief**, **genitief** en **verbuiging**. Talrijke huidige plaatsnamen berusten op oude accusatieven. Zo heeft *Kwaremont* zich ontwikkeld uit de Romaanse accusatief *quadrum* verbonden met *montem* (eveneens accusatief) en betekende oorspronkelijk ‘vierkante berg’.

achtervoegsel: zie **affix**.

adjectief: bijvoeglijk naamwoord.

affix: woordvormingselement dat aan een ander gehecht wordt. Naargelang van de plaats onderscheidt men: prefix (voorvoegsel), infix (tussenvoegsel) en suffix (achtervoegsel). Voorbeelden: *verslaan* (prefix), Frans imperfectum *parlons/parliez* (tegenover *parlons/parlez*)(infix), *machtig* (suffix).

affrikaat: combinatie van een **occlusief** (plofklank) en een **fricatief** (wrijfklank) als in *pf* of *ts*.

afleiding: 1) woordvorming (meestal) door aanhechting van een prefix of suffix. Bijv. *Montiniacum* is met het suffix *-iacum* afgeleid van *Montinius*. 2) afgeleid woord. Zie de termen **affix** en **samenstelling**.

anlaut: beginklank van een woord.

appellatief: soortnaam, beschouwd in tegenstelling tot een eigennaam. Bijv. “een boom” tegenover “in Boom”.

assibilatie (assibileren): het verschijnsel dat de articulatie van een plosief of plofklank (bijv. [k]) verandert in die van een **affrikaat** of sisklank (bijv. [s]). Bijv. de plaatsnaam *Serskamp* < Latijn *ceresiae campus* ‘veld met kersenbomen’. Let wel: *c* werd in het Latijn als *k* uitgesproken.

assimilatie: verschijnsel waarbij aangrenzende of naburige klanken zich in hun articulatie aan elkaar aanpassen. Voorbeelden: *visvijver* > *vis[f]ijver*: de stemloze [s] maakt de volgende [v] stemloos (progressieve assimilatie). *Zakdoek* > *za[g]doek*:

de stemhebbende [d] maakt de voorafgaande [k] stemhebbend (regressieve assimilatie). *Banlinc* > *balling* (totale assimilatie). Frans *chercher* < Oudfrans *cercher* > Engels *search*: de anlaut van *chercher* ontstond uit afstandsassimilatie. Zie ook **dissimilatie**.

attestatie: bewijsplaats of vermelding in een document. Bijv. 1065 *Halemale*.

attesteren: staven, verantwoorden met een bewijsplaats of door een vermelding uit een document.

auslaut: eindklank van een woord.

bilabiaal: klank die met beide lippen gevormd wordt: [b], [p], [m] en [w].

collectiefsuffix: zie **verzamelsuffix**.

datief: de naamval waarin in bepaalde talen o.a. het meewerkend voorwerp staat. In de Duitse zin “Mein Bruder hat *seinem* Sohn *einen* Wagen geschenkt” (‘Mijn broer heeft zijn zoon een auto gegeven’) heeft *seinem* als meewerkend voorwerp een andere uitgang dan het lijdend voorwerp *einen*. De vorm *seinem* wordt datief, *einen* accusatief genoemd. De uitdrukkingen *ten huize van* en *ten bedrage van* zijn eveneens – weliswaar versteende – datieven. Plaatsbepalingen gaan vaak terug op een datief, bijv. *Damme* < Middelnederlands *Ten Damme* (‘aan de dam’). Zie ook **verbuiging**, **accusatief** en **genitief**.

dentaal: medeklinker waarbij de tanden (eigenlijk de tandkassen) de articulatieplaats vormen: [t] en [d].

diftong: zie **tweeklank**.

diftongering: ontwikkeling van een klinker tot een tweeklank, bijv. *huus* > *huis*, of *Dūs(borg)* > *Duys(burg)*.

diminutief: zie **verkleinwoord**.

dissimilatie: het omgekeerde van **assimilatie**. Verschijnsel waarbij van twee gelijke naburige klanken één gewijzigd wordt, bijv. *toveraar* > *tovenaar*.

eigenaam: een woord dat verwijst naar één bepaalde entiteit, hetzij een persoon of een plaats, bijv. *Albert* of *Brussel*.

epenthesis: invoeging van een klank midden in een woord, vlg. *mooi-mooier* met *zwaar-zwaard*.

etymologie: tak van de taalwetenschap die de oorspronkelijke betekenis en herkomst van woorden en namen bestudeert.

etymon: het oorspronkelijke taalelement (vorm en betekenis), waarop een woord of naam teruggaat.

fricatief: medeklinker met continu wrijvend geluid dat door vernauwing van de uitstromende ademplucht ontstaat. Het Nederlands telt 9 zulke consonanten: de stemhebbende [ɣ] (anlaut van goed), [v], [z], [ʒ] (anlaut van geste), de stemloze [χ] (einde van lach), [f], [s], [ʃ] (anlaut van chef) en [h] zoals in *hond*.

geminatie: verlenging van een medeklinker (niet in spelling, maar in uitspraak), ook verdubbeling genoemd.

genitief: de genitief is de naamval die in sommige talen o.a. het bezit uitdrukt, bijv. “*Belgiës economie*”, “*Wiens boek ligt er hier?*”. Het eerste element van veel (samengestelde) gemeentenamen is oorspronkelijk een genitief zoals *Batsheers* en

Hertsberge. Een genitief die eindigt op *-s* zoals de familienaam *Vranckx*, is een sterke genitief. *Vrancken* met *-en* is een zwakke genitief.

genus: grammaticaal geslacht: mannelijk, vrouwelijk en onzijdig.

germanisering: aanpassing van een naam aan de Germaanse taal, bijv. *Tamera* wordt *Demer*.

Gotisch: uitgestorven Oost-Germaanse taal. Onze voornaamste bron is de bijbelvertaling van bisschop Wulfila (ca. 311-383), overgeleverd in de *Codex argenteus*, een handschrift uit de 6de eeuw. Bijv. *Atta unsar þu in himinam* (= Onze vader die in de hemel zijt).

haplogogie: verkorting door weglating van een lettergreep, bijv. *Ulfheide* uit *Ulforthheide*.

homoniem: gelijkkluidend woord, bijv. *bal* in de betekenis van ‘bolvormig voorwerp’ en van ‘dansfeest’.

homonymie: gelijkkluidendheid van woorden.

hybride: bestaande uit heterogene elementen, bijv. *stommitheit*, met Germaanse basis (*stom*) en Romaans suffix (*-iteit* < *-itat-*, *ité*). Zo ook *Waasmont*, met Germaans *waas* ‘modder’ en Romaans *montem* ‘berg’.

hydrografie: beschrijving van de waterhuishouding.

hydroniem: zie **waternaam**.

hydronymisch: een waternaam betreffend. Bijv. het hydronymisch suffix *-ana*, een achtervoegsel waarmee watervamen worden gevormd, toegevoegd aan de stam **Abh* “krachtig” > **Abhana* “de krachtige (beek)”.

hypercorrectie: hypercorrecte vorm, (aanvankelijke) taalfout die aan averechtse correctie, faalangst of analogiewerking toegeschreven wordt. Bijv. de uitspraak *hoven* (‘oven’) in de mond van een oorspronkelijk *h*-loos taalgebruiker.

hypocoristicon: zie **vleivorm**.

Indo-Europees: benaming voor een grote groep met elkaar verwante Europese en Aziatische talen. Tevens de naam van de hypothetische taal waaruit die talen zich hebben ontwikkeld. Synoniem: *Indo-Germaans*.

infix: zie **affix**.

Ingveoons: Noordzee- of Kustgermaans. Verzamelnaam voor taalvariëteiten gesproken langs de kusten van de Noordzee.

intervocalisch: zich tussen twee klinkers bevindend. Bijv. de *d* in *vlieder* > *vlier*.

klankverschuiving: systematische wijziging die in de klankinventaris van een taal in de loop van haar geschiedenis is opgetreden. In het Hoogduits werd bijv. de West-Germaanse *p* (als in *slapen*, *zeep*) na een vocaal tot *f* (*schlafen*, *Seife*).

klankwet: regel die (de condities van) een systematische klankverandering beschrijft die in de loop van de geschiedenis van een taal opgetreden is. Vandaar: klankwettig ‘veranderingen overeenkomstig de klankwet’.

lemma: trefwoord, titelwoord in een woordenboek of woordenlijst. In dit woordenboek alle gemeentenamen aan het begin van een artikel.

lokatief: oorspronkelijk de nominale vorm (naamval) die in bepaalde talen de bijwoordelijke plaatsbepaling aangeeft.

metanalyse: herinterpretatie van grenzen tussen woorden, ontleding in andere bestanddelen dan die waaruit zij werkelijk samengesteld zijn. Bijv. *Rijssel* < *Ter IJssel* ('op het eiland').

metathesis: wijziging in de volgorde van klanken, bijv. *kerst-* < *Christ-*.

metroniem: eigennaam gevormd met de naam van de moeder. Bijv. *Billen*, uit de vrouwennaam *Amabilia* of *Sibilia*. Zie ook **patroniem**.

Middelnederlands: het Nederlands van ca. 1100 tot ca. 1500.

mouilleren, mouillering: het vooraan in de mond uitspreken van een medeklinker met toevoeging van een *j*.

naamval: vorm (meestal aan het einde) van een lidwoord, voornaamwoord, zelfstandig of bijvoeglijk naamwoord die de functie van die woorden in een zin aanduidt. **Accusatief** heet de vorm die door het lijdend voorwerp aangenomen wordt. De **datief** duidt o.a. het meewerkend voorwerp aan, en de **genitief** drukt de bezitsrelatie uit. Het aantal naamvallen verschilt van taal tot taal. Het Russisch telt er zes, het moderne Duits heeft vier naamvallen, evenveel als het oudste Nederlands. In het hedendaagse Nederlands overleven naamvallen in sommige voornaamwoorden, in versteende uitdrukkingen en in formeel taalgebruik. Zie ook de term **verbuiging** en de hierboven genoemde naamvallen.

nasaal: neusklank, spraakklank waarbij ook de resonantie van de via de neusholte uitgedemde lucht een rol speelt. In het Nederlands: de [m], [n] en [ŋ] zoals in *zang*. In een woord als *oranje* treffen we ook de palatale neusklank [ɲ] aan.

Nieuwnederlands: het Nederlands van na circa 1500.

occlusief: medeklinker die met ploffend geluid voortgebracht wordt. Op een volledige afsluiting van de luchtstroom volgt opheffing van die afsluiting. In het Nederlands: de stemhebbende [b], [d] en de stemloze [p], [t] en [k]. De stemhebbende velare occlusief [g] ontmoeten we in het Nederlands slechts bij **assimilatie** en soms bij de uitspraak van vreemde woorden, bijv. in *goal*.

ontronding: het verdwijnen van de lippenronding bij het uitspreken van een palatale geronde klinker, bijv. *Bunsbeek* > *Binsbeek*. Het tegenovergestelde is **ronding**.

Oudnederlands: het Nederlands tot circa 1100.

palatalisering: verplaatsing van de articulatie in de richting van het palatum (= het harde verhemelte). Zo is de oude Germaanse *oe* in woorden als *hoes* en *voel* in het (westelijke) Middelnederlands geëvolueerd tot *huus* en *vuul*, met latere diftongering tot *huis* en *vuil* in het Nieuwnederlands. Een voorbeeld van palatalisering van medeklinkers is de Middelnederlandse ontwikkeling van het verkleinwoord *-kin* tot *-tje*, bijv. *huuskin* > *huisje*.

paragoge: aanhechting van een klank aan het wordeinde, bijv. Oudfrans *faisan* > Nederlands *fazant*.

patroniem: eigennaam die naar de naam van de vader is gevormd, bijv. de familienaam *Adriaensen* uit *Adriaen*.

prefix: zie **affix**.

rekking: verlenging van een korte klinker, bijv. *dagen* tegenover *dag*, of *Horn* > *hoorn*.

romanisering: de wijziging van een klank of woord door overname door Romaans-taligen, bijv. *Orbecca* wordt in het Nederlands *Oorbeek*, in het Romaanse taalgebied *Orbais*.

ronding: verschijnsel waarbij een ongeronde (voor)klinker met geronde lippen wordt uitgesproken, bijv. *Libbeke* wordt *Lubbeek*.

samenkoppeling: een **samenstelling** of versmelting van twee woorden die op elkaar volgen, bijv. *zwakke stroom* > *zwakstroom*, of *ter Lanen* > *Terlanen*.

samenstelling: samenvoeging van twee of meer zelfstandige woorden tot een nieuwe wordeenheid, bijv. *handdoek*, *Scherpenheuvel*. Zie ook **afleiding**.

semantisch: wat de betekenis betreft.

simplex: het grondwoord beschouwd tegenover een samenstelling of een afleiding ervan, bijv. *Loon* tegenover *Borgloon*.

soortnaam: een naamwoord dat niet als eigennaam gebruikt wordt. Zie **appellatief**.

stam: woordkern die overblijft na weglating van alle woordvormingselementen en uitgangen. Bijv.: *waard* in *verontwaardiging*.

stapelsuffix: aan een verouderd suffix wordt een synoniem productief suffix toegevoegd. Bijv.: de meervoudsvorm *kinder* krijgt een extra meervoudsuffix *-en* (*kinderen*); de afleiding *Diester* (= bier van Diest) wordt verlengd tot *Diesters*.

stemhebbend: uitgesproken met trilling van de stembanden (zie **fricatief** en **occlusief**).

stemloos: uitgesproken zonder trilling van de stembanden (zie **fricatief** en **occlusief**).

substraat: sporen van een oudere taallaag in later taalgebruik, meer bepaald de invloed van de (uitgestorven) taal van de oorspronkelijke bevolking op de dominante taal van de kolonisator. Bijv. het terreinwoord en de plaatsnaam *briel*, *bruul* uit Keltisch *brogilos*.

suffix: zie **affix**.

syllabe: lettergreep.

syncope: uitstoting van een klank midden in een woord, bijv. *broeder* > *broer*, *beril* > *bril*.

tautologie: de verbinding van twee begrippen die hetzelfde betekenen, zoals *Vlietzouw* in Broekom (provincie Limburg). Zowel *vliet* als *zouw* zijn woorden voor een kleine waterloop.

toponymie: de studie van toponiemen of plaatsnamen.

tweeklank: combinatie van een klinker met een andere klinker of een halfvocaal in dezelfde syllabe, bijv. *ij* in *ijs*, *ou* in *hout*. Synoniem: diftong.

uitstoting: zie **syncope**.

umlaut: klinkerverandering onder invloed van een klank in de volgende lettergreep. Oudnederlands *scepeno* (> *schepen* 'rechter') is ontstaan uit Germaans

**scapin*:- de *a* werd *e* door palataliserende anticipatie van de *i* uit de volgende lettergreep. De bekendste umlaut is de *i*-umlaut, nl. de palatalisering van een klinker onder invloed van een *i* in een volgende lettergreep.

velaar: spraakklank gevormd bij het velum of zacht verhemelte, d.w.z. achteraan in de mond; de [k] en de [χ] (= ch) zijn velare medeklinkers, de [u] (= oe) en de [o:] velare klinkers.

verbuiging: vormverandering die lidwoorden, voornaamwoorden, zelfstandige en bijvoeglijke naamwoorden kunnen ondergaan onder invloed van hun functie in de zin. Bijv. “Piet ziet *jou*, en *jij* ziet Piet” (*jou* is de objectsvorm of de **accusatief**, en *jij* de onderwerpsvorm of de **nominatief**. Zie ook **datief** en **genitief**.

verkleinwoord: woord waarvan het stamwoord voorzien is van een achtervoegsel waarmee wordt aangegeven dat het uitgedrukte begrip klein is, bijv. *kat* > *kat-je*. In oudere taalstadia komen andere achtervoegsels voor dan de huidige, ook in toponiemen, bijv. *Askinnā*, naam van een bijrivier van de *Askā*. Synoniem: diminutief.

verscherping: verschijnsel waarbij een stemhebbende consonant stemloos wordt, bijv. in het suffix *ing* > *i(n)k*. Zie ook **stemhebbend** en **stemloos**.

verzamelsuffix: achtervoegsel dat een verzameling aanduidt van wat in het stamwoord genoemd wordt. Bijv. *-ōthu* (nu > *-t*) in *Hasselt*. Het verzamelsuffix *-inga* werd gebruikt om het gezelschap aan te duiden dat hoorde bij een bepaalde persoon, bijv. *Alveringem* (= *Albuhari* + *inga* + *heem*) ‘woonplaats van de lieden van Albuhari’. Synoniem: collectiefsuffix.

vleivorm: troetelnaam, meestal verkorte vorm van een langere naam zoals *Vic* uit *Victor*. Soms gevormd met een verkleiningsuitgang zoals in *Coppens*, *Cuppens*, genitief van *Coppin* < *Jakob*. Synoniem: hypocoristicon.

volksetymologie: klankwijziging aan een ondoorzichtig (geworden) woord die aan de nieuwe vorm een zekere vertrouwdheid of motivatie verleent. Voorbeelden: het Spaans-Indiaanse woord *hamaca* werd in het Nederlands *hangmat*; het eerste deel van de plaatsnaam *Diepenbeek* is een herinterpretatie van de niet meer begrepen Germaanse voornaam *Theudo*.

Voorgermaans: algemene benaming voor de in onze streken vóór de komst van de Germanen en de Romeinen gesproken taal of talen, bijv. Keltisch.

voorvoegsel: zie **affix**.

waternaam: een naam van een waterloop, poel, plas, vijver, enz. Synoniem: hydroniem.

wortel: gereconstrueerde grondvorm van verwante woorden. Voorbeeld: de Indo-Europese wortel **bheug-* ligt aan de basis van de Nederlandse woorden *buigen*, *boog*, *bocht*, *bukken*, *beugel*, *bochel*.

Alfabetisch lexicon van de Vlaamse gemeentenamen

A

aaie, zie *ouwe*

Aaigem, OV, Erpe-Mere, dial. uitspraak ['ɛ.ɣɛm].

891 *Aienghem* (DP1894, DS), 1019-1030 *Aingem*, 1079 *Haingem*, 1116 *Aingien*, 1142 *Aiengem*, 1222 *Haienghem* (TW), 1ste kwart 13de eeuw *Aighem* (GN).

Aaigem ontwikkelde zich uit **Aingahaim*, de Germaanse persoonsnaam *Aio* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van Aio' (BE). (md, pk)

Aalbeke, WV, Kortrijk, dial. uitspraak ['ɔ.lbe.kə].

1136 *Albeccam* (accusatief), 1210 *Albeka*, 1211 *Albeke* (TW), 1292 *Aelbeke* (DF). Een *beek*-naam, waarvan het eerste lid *aal* 'aalt, mestvocht' kan zijn, of *aal* 'paling', dus 'palingbeek of drekkige beek'. Gysseling (TW) dacht voor het eerste lid ook aan Germaans **alha* 'land', maar later zag hij er de betekenis 'glanzend, wit' in (Gy1983b). (fd)

Aalst, OV, dial. uitspraak [ɔjlʃt].

866 kopie 18de eeuw *Alost*, 868 kopie 18de eeuw *Alosta*, 1088 *Alost*, *Alst* (TW, GN), 1373 kopie 1584 *Aelst* (BE).

Aalst is mogelijk gevormd uit de plantnaam **aloks* 'wild alsemkruid' (Middelnederlands *alsene*), uit middeleeuws Latijn *aloxinum* (GN), en het verzamelsuffix *-t*, dus 'plaats waar alsem groeit'. Vergelijk **Alseberg**. Gysseling vermoedt echter dat *Aalst* teruggaat op Germaans **alhusta*, een germanisering van de Voorgermaanse nederzettingssnaam **alkustom*, die afgeleid is van **alkus* 'heiligdom', met het "Belgische" nederzettingssuffix *-iom*. In het Germaans evolueerde de betekenis tot 'boerderij' (TW, Gy1978, VD2003). (md, pk)

Aalst, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak [ɔ:ls].

1107 kopie 13de eeuw *Alost*, *Alste*, 1373 *Aelst* (U11932), 1505 *aelst* (VdM).

Dezelfde verklaring als voor *Aalst* in Oost-Vlaanderen (zie vorig artikel). De gemeentenaam komt ook voor in de provincies Noord-Brabant en Gelderland (ca. 850 in villa *Halosta*) (Ku1988, VBS). (vm, js)

Aalter, OV, dial. uitspraak ['ɔltrə].

974 kopie midden 11de eeuw *Halefra*, 1112 kopie eind 12de eeuw *Haltra*, 1171 *Haltre* (TW, GN), 1289 *Haeltert*, 1360 *Aeltre* (DP1866).

Aalter wordt gewoonlijk verklaard uit Germaans **halahdrja*, een afleiding met het verzamelsuffix *-ja* van de plantnaam **halahdra*, zelf een samenstelling van de adjectivische basis **halaha* 'stekelig' met **dra*, dat later evolueerde tot *-ter/-teer* met

betekenis ‘boom’. Gysseling vermoedt dat het woord in onze streken bepaaldelijk betrekking had op de jeneverbessenstruik (TW, WB, EV). Dezelfde plantnaam is bewaard in de Duitse plaatsnaam *Haltern*, met als oude vormen 948 *Halahtra*, 1140 *Halatra* (Be1999), en in de Oost-Vlaamse gemeentenaam *Haaltert* (zie daar). Het element *ter/teer* is identiek met Engels *tree* en leeft in Vlaamse dialecten tot op vandaag voort in samengestelde boomnamen als *herenteer* ‘haagbeuk’ en in plaatsnamen als *Appelterre* (zie daar). Germaans **halaha-dra-ja* ontwikkelde zich door samentrekking en assimilatie tot **halechtra*, waarin de verbinding *-cht-* evolueerde tot *-ft-* (vergelijk Algemeen Nederlands *heft* naast *hecht*), vandaar *haleftra*, de oudste attestatie. Die vorm leidde door verkorting tot *haltra* en na verdoffing tot *haltre*. De begin-*h* wordt in de westelijke dialecten niet gearticuleerd, vandaar de moderne vorm *Aalter* (MT1991). Op 1 januari 2019 vormden Aalter en Knesselare een nieuwe gemeente met de naam *Aalter*. (md, pk)

aard

In de soortnaam *aard* zijn verschillende woorden samengevallen en zelfs bij *aard* als terreinaanduiding gaat het al om twee woorden met verschillende oorsprong (VO1989). Eén daarvan houdt verband met **ar-* ‘ploegen’ en blijkt ‘slag in het drieslagstelsel’ te hebben betekend. Het andere treedt in de toponymie vaak op met de betekenis ‘woest en vochtig, onvruchtbaar terrein’. De etymologie van dat laatste *aard* is omstreden (VO1989,1995; Gy1985a,1994). Archivalisch wordt het in ieder geval veelvuldig geattesteerd ter aanduiding van een bepaald soort terrein: onge-rooid, onbewerkt, braakliggend, woest en vochtig, alleen geschikt om dieren te laten weiden en om – plaatselijk – stalstrooisel (heide of minderwaardig hooi) en turf te halen. In de Kempen ging men het op diverse plaatsen toepassen op de grote “aard-achtige” vroente (gemeenschappelijke grond), terwijl daar, zoals elders, het woord ook in gebruik bleef voor individuele percelen van slechte kwaliteit of bouwland dat men tot “aard” had laten verworden. In Vlaanderen (bijv. *Hooiaard* in Gent) en Frans-Vlaanderen (bijv. *Saint-Martin au Laërt* of het terrein *Le Hazard* bij Hazebroek) benoemt het vaak hoger gelegen vaste grond naast een waterloop of een moerassig of overstroombaar gebied. Daardoor kon het woord lokaal in de loop van de middeleeuwen ‘aanlegplaats’ gaan betekenen; die betekenis heeft zich o.m. vanuit Gent over Oost-Vlaanderen veralgemeend (Gy1956). In het oosten van Vlaams-Brabant blijkt het ook een ‘veld tussen hoofdwegen gelegen’ te hebben betekend (Ke2005a, 2006). (wvo)

Aarschot, VB, dial. uitspraak [ˈɔsχɔt].

1107 *Arescod*, 1117 kopie midden 13de eeuw *Arescoth*, 1139 *Arescot* (TW), 1251 *arscot*, 1283 kopie 17de eeuw *Aerschot* (Ke2009a).

Samenstelling van Middelnederlands *aer/aren/aern* ‘arend’ (MW) en *schot* ‘afgeperkte ruimte’. Hierbij denken we aan de lage weiden langs de Demer, waar het vee door omheiningen werd ingesloten. *Aarschot*, uit ouder *Are-schot*, is dus een schutplaats voor vee, waar een arend werd gezien, of die toebehoorde aan een man, *Ara* ‘arend’ genoemd (Ke2009a). (pk)

Aarsele, WV, Tielt, dial. uitspraak ['ɔ.ərslə].

1038 *Arcela*, 1213 *Arsele* (TW), 1302 *Aersele* (DF).

Aarsele is waarschijnlijk samengesteld uit **aard** en **zele**. Gysseling (1983b) ziet in het eerste lid evenwel **aret* ‘schitterend, uitstekend’. (fd)

Aatrijke, WV, Zedelgem, dial. uitspraak ['æ.rdrikə].

893-903 *Artiriacum*, 961 *Artrica* (TW), 1222 *Artrike*, 1302 *Aertrike*, 1366 *Aertrijcke*, 1827 *Aatrijke* (DF).

Uit Gallo-Romaans **Arturiacum*, d.i. de woonplaats van Arthur (TW), of **Artiriacum* uit de niet geattesteerde naam **Artirius* (Mor1985). (fd)

Aartselaar, AN, dial. uitspraak ouder ['ʌsələr] of ['ʌsələr], thans meestal ['ʌsələr]. 1306 *Aersdlaer* (Cr2006), 1307 (kopie) *Artselaer*, *Aertselaer* (Po1911a, St1904, M). De naam is een combinatie van **aard** en **laar**. Bij de samensmelting werd voor de welluidendheid een *-s-* toegevoegd (VL1981). In het aldus ontstane **Aardslaar* trad al vlug een overgangsklank *-e-* op wegens de lastige opeenvolging van medeklinkers. Aangezien **laar** normaliter niet met persoonsnamen gecombineerd wordt, is voor het eerste lid het soms voorgestelde *Aart*, verkorting van *Aernoud* (*Arnoud*), weinig waarschijnlijk. De vaak gegeven verklaring als een samenstelling van **aard** met **zele** en **laar** is te vergezocht (Ro1943). Het centrum van Aartselaar heet nog steeds *Laar*. Zie ook **laar**. (wvo, kl)

Achel, BL, Hamont-Achel, dial. uitspraak ['ɑχəl].

1139 *Achile* (TW), 1401 *Achel* (M).

Zoals vrij veel nederzettingenamen in de Limburgse Kempen heeft het tweede deel van de naam zich ontwikkeld uit Middelnederlands **lo**. Het eerste lid is onduidelijk. Het meest aanvaardbaar is de hypothetische grondvorm **aha-lo*. Oudnederlands *aha* (< Germaans **ahwo*, Oudhoogduits *aha*, Latijn *aqua*), dat letterlijk ‘water’ betekent, ontwikkelde zich weliswaar in talloze waternamen en nederzettingenamen, met syncope van *h*, tot *a* (o.m. in *Abeek* en *Breda*). In de Antwerpse Kempen (de streek van Geel-Turnhout) wordt thans nog de waternaam *A* in de volksmond *aach* uitgesproken. Vergelijk in dat verband de oudere vorm van *Abroek* in Geel, 1630 *daechbroec* (Ke1983). Ten slotte pleit de plaatselijke geografie voor die verklaring: Achel ligt in een depressie van de Dommel aan de Warmbeek en is het laagst gelegen gebied van de Limburgse Kempen. De naam zou dus ‘bos bij moeras, moerasbos’ kunnen betekenen en betekenisverwant kunnen zijn met de namen van de naburige plaatsen Lommel en Meerhout (zie daar). Vergelijk ook voor het eerste deel de Duitse nederzettingennaam *Achim* (bij Wolfenbüttel: 1176 *Achem* < **Ahaheim*) ‘nederzetting aan het water’ (Be1999). Minder waarschijnlijk voor het eerste deel is, op grond van het vocalisme, een nevenvorm van *eik* (vergelijk Middelnederlands *akerboom* ‘eikenboom’) met vokaalverkorting en overgang van *k* > *ch*: **ac-lo* > **ach-lo* > **achle* > **achele* (VO2001a). De naam van een onbekende boomsoort is echter in een **lo**-samenstelling niet uit te sluiten (VL2017). (vm, js)

Adegem, OV, Maldegem, dial. uitspraak ['ɔ.ɣəm].

840 kopie 941 *Addingahem*, 1019-1030 *Addingem* (TW, GN), 1227-1228 *Adenghem* (TW/OZV).

Adegem ontwikkelde zich uit de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Addo* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van Addo of Ado' (TW, GN). (md, pk)

Adinkerke, WV, De Panne, dial. uitspraak verouderd ['o.jŋkærkə] naast gangbaar ['ɔ:diŋkærkə].

1123 *Adenkerka*, 1132 *Odecherca*, 1139 *Adenkerke*, 1159 *Odenkercha*, *Odenkerka* (TW), 1513 *Adinkerke* (DF), 1537 *Aeyenkercke* (DB 1990).

De oude vormen met *o* tonen aan dat de naam teruggaat op Germaans **Audan kirika* 'kerk van Audo, Odo'. In de kustdialecten evolueerde Germaanse *au* soms tot *aa*, vandaar *Adenkerke* naast *Odenkerke*. Blijkbaar hebben de twee vormen heel lang naast elkaar bestaan, en is *Adinkerke* uiteindelijk de schrijftalige vorm geworden en nu ook de gewone naam in de gesproken taal. Door vervanging van de intervocalische *d* door de glijder *j* (zoals in *odevaar* > *ooievaar*) luidt de (nu verouderde) lokale uitspraak dan ook *Ooienkerke*: 1566 *Oyenkercke*, 1650 *Oye Kercke*, 18de *Oienkerke* (DB 1990, 50). (fd)

Affligem, VB, dial. uitspraak in Hekelgem ['afləɣəm], in Essene ['aflɪyʊm], in Teralfene ['afləɣəm] of verouderd ['avəɣəm].

1096 *Hafnegen*, 1100 *Haffligeniensis*, *Affliginiensis*, 1105 *Haflengeint*, 1112 *Affligiensiensis*, 1130 *Affligem* (TW), 1778 *D'Abdeije van Afflighem* (KPH, 489).

Affligem heeft zich ontwikkeld uit Germaans **Abulingahaim*, de samenstelling van een Germaanse persoonsnaam verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*. Volgens Gysseling luidde die persoonsnaam *Abulo* (TW), volgens anderen *Avilo* (BE, GN, DV2). De betekenis is dus 'woonplaats van de lieden van Abulo of Avilo'. De naam is etymologisch identiek met *Avelgem* (zie daar). De vreemd aandoende vormen uit de oudste attestaties komen uit Romeinse teksten. *Affligem* werd in 1980 de naam van de nieuwe fusiegemeente, gevormd door Essene, Hekelgem en Teralfene. De naam is toen ontleend aan de in 1062 gestichte gelijknamige benedictijnerabdij, die allicht genoemd werd naar een plaatselijk gehucht. De abdij bevindt zich op het grondgebied van de vroegere gemeente Hekelgem (WB). (pk)

Afsnee, OV, Gent, dial. uitspraak ['afsne.].

707 kopie 941 *Afsnis*, 941 *Absna*, 964 *Afsna*, 1221 *Afsene* (TW), 1239 *Afsne* (GN). *Afsnee* stamt van een waternaam met onzekere etymologie. Volgens een oudere verklaring zou die naam bestaan uit het Voorgermaanse **absn-*, een afleiding van de Indo-Europese wortel **ab-* 'waterloop', waaraan later het Germaanse bestanddeel *ālē* 'water(loop)' ter verduidelijking werd toegevoegd (M). Waarschijnlijker echter gaat *Afsnee* in zijn geheel terug op een voorhistorische waternaam, waarvoor Gysseling verschillende reconstructies heeft voorgesteld. Aanvankelijk ging hij uit van de waternaam **Absna* met onbekende betekenis (Gy1972). Later ontleedde hij

de nederzettingsnaam als een afleiding met meervoudsuitgang van de waternaam **Abhana*, zelf een vorming met het voorhistorische suffix *-ana* ‘water’. Voor het eerste deel van de waternaam opperde Gysseling twee verklaringen: 1) uit Indo-Europees **ab*, in welk geval beide naamsbestanddelen ‘water(loop)’ betekenen (Gy1978), 2) uit Indo-Europees **abh* ‘krachtig’, dus ‘de krachtige waterloop’ (Gy1980a). In zijn jongste theorie voerde Gysseling de waternaam terug op Indo-Europees **Abhasna*, een afleiding van **abh* met de algemene betekenis ‘uitbuigen’. De naam zou dan zinspelen op de scherpe bocht in de Leie waar de nederzetting Afsnee zich bevindt (Gy1982). (md, pk)

-aken, zie bij **Kortenaken**, **Lanaken**, **Montenaken**, **Oudenaken**, **Vissenaken**, en ook **Semmerzake**

Alken, BL, dial. uitspraak [ˈdɒkə].

Kopie 1066 kopie 18de eeuw *Allecha*, 1078 kopie 13de eeuw *Alleca*, 1155 kopie 13de eeuw *Alleke*, 1155 kopie 13de-14de eeuw *Aleke* (TW), 1236 *Alke* (Cou2019). *Alken* gaat terug op een afleiding van de Latijnse persoonsnaam *Allius* met het Gallo-Romaanse suffix *-(i)acum*, dus ‘(goed) toebehorend aan *Allius*’. Etymologisch identiek met *Alken* in Duitsland (bij Sankt Goar) (TW, Fö2). Cf. 1512 *in den Alken* (VL2008). Een verwijzing naar de bodemgesteldheid is echter niet uit te sluiten. Vergelijk Oudnederlands **alke* ‘modder’ (VBS), Germaans **alk* ‘Schlamm, Dreck, Kot’ en de rivier *die Alche* (GR2014). *Alken* ligt in Vochtig Haspengouw en is hydrografisch rijkelijk bedeed. Het dorp zelf ontstond aan de Herk. (vm, js).

Alseberg, VB, Beersel, dial. uitspraak [ˈdɒsəmbærəχ].

1219 *Alsenberge*, 1220 *Alsenbergh* (TW).

Samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Also* en **berg** ‘berg van *Also*’ (TW), ofwel uit de plantnaam *alsem* (M, WB) en **berg**. De overgang van *alsen* naar *alsem* is een gevolg van de aanpassing van *n* naar *m* vóór *b*. De betekenis is dan ‘berg waar *alsem* of *absint* groeit’. (pk)

Alveringem, WV, dial. uitspraak [ˈɔ:vəryəm], ouder [ˈo:vəryəm].

1066 *Alfrenchehem*, 1080-85 *Alfringehem*, 1123 *Alvringem* (TW).

Samenstelling van Germaans **Albuhari* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van *Albuhari*’ (TW). (fd)

Anderlecht, BR, dial. uitspraak [ˈandərleχt].

1046 *Andreleth*, 1075 *Andrelech*, 1080 *Andarlech*, 1111 *Andrelet*, 1195 *Anderleleht* (Jac1995), 1207 *Anderlecth*, 1211 *Anderleght* (TW), 1220 *Anderlecht* (Jac1995), 1644 *Anderleght* (KPH, II, 8493).

Onzekere etymologie. Twijfelachtig is de verklaring uit Keltisch *andera* ‘jong meisje’, in verband met vrouwelijke namen van bronnen of waterlopen (M). Het grondwoord is mogelijk afgeleid van Germaans **laca*, dat ‘beek’ betekende (WB, DV, Ku1988) of, zoals *De Legt* in Nederland (Sc1980) ‘laagte’. Carnoy komt zo tot de verklaring ‘laagte waar mensen bij het water wonen’ (Ca1927). Het eerste lid kan

men ook verklaren als ‘ander’, dat is ‘de andere van twee’ (EWN). De betekenis zou dan zijn: ‘aan de andere of tweede laagte of waterloop’. (pk, bv)

Antwerpen, AN, dial. uitspraak [ˈa.ntwæ:rəpə].

8ste eeuw kopie 10de eeuw *Andouerpenses*, *Andouerpis*, 692, 726 kopie 1191 *Antwerpo*, 980 *Andouerpis castro*, 1124 *Antwerpia*, *Antwerpensis* (TW), 1295 *Antwerpen* (DS).

Betrouwbare verklaringen van de naam gaan ervan uit dat die bestaat uit een oud woord voor ‘tegen’ en een naamwoord dat afgeleid is van het werkwoord “werpen”. Het Middelnederlandse element *and-*, *ant-* ‘tegen’ treffen we bijvoorbeeld nog aan in ‘*antwoord*’ (letterlijk het ‘tegen-woord’, de repliek op een vraag). Het naamwoord *werp* is bewaard in Middelnederlands *anewerp* en de werkwoordstam *werp* in *werplant* ‘aangeworpen land, aanwas’. Aangezien het element *anda* (zie bijvoorbeeld “antwoord”) steeds met menselijke acties en replieken te maken heeft (VL1982, 1986b), is de **andawerp* ‘land dat door mensenhand tegen iets of iemand is opgeworpen’. Het zou daarbij om een dam kunnen gaan of een aarden versterking, opgeworpen tegen een vijandelijke dreiging. Van Loon acht het mogelijk dat het gaat om een versterking uit de 6de-7de eeuw, gebouwd als bescherming tegen de Friese expansie in die tijd. De naam zou bovendien afgeleid zijn van de inwonersnaam, nl. een datief meervoud (met plaatsbepalende betekenis) van de afleiding **andawerpja* ‘bewoner van de **Andawerp*’. Hij betekent dus ‘bij hen die wonen bij de **Andawerp*, bij de opgeworpen versterking, bij de aarden versterkingswal’. Die verklaring corrigeert de oudere (M, C, Gy1947a, TW, DV, DV2), die ervan uitging dat Antwerpen zoveel betekende als ‘tegenover de aanwassen’, omdat Antwerpen aan de diepe oever van de Schelde ligt, met aan de overzijde de aanwas van de Schelde, het ‘tegen de oever aangeslibde land’ van Antwerpen-Linkeroever. (wvo)

Anzegem, WV, dial. uitspraak [ˈã.zəyəm].

960 vals ± 1036 *Ansoldingehem*, 983 kopie 11de *Ansoldengim*, 1118 *Ansoldengem* (TW), 1145 *Ansoudeghem*, 1246 *Ansenghem*, 1330 *Hansdenghen*, 1379, 1451, 1513 *Ansdeghem*, 1517 *Anseghem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Ansuwald* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Ansuwald, Ansoud’. De gemeentenaam werd volgens De Flou begin 19de eeuw soms nog *Anzdegem* uitgesproken, met de oorspronkelijke *d* van *Answald*, *Ansoud*. (fd)

Appels, OV, Dendermonde, dial. uitspraak [ɑpls].

707 kopie 941 *Applonis*, 1145 *Apls* (TW, Gy1982), 1232 *Appels* (TW/OZV).

Gysseling geeft voor *Appels* twee verklaringen. 1) De naam is met het Voogermaanse nederzettingssuffix *-iu* afgeleid van de waternaam **Abalone*, zelf een afleiding van Indo-Europees **abal* ‘appel’. *Appels* kan dus betekenen ‘aan de appelbeek’ (Gy1952c); 2) Later leidt Gysseling de nederzittingsnaam af van de waternaam **Apalanos*, bij de wortel **ap-* met de algemene betekenis ‘uitbuigen, schitteren’

(Gy1982). De naam verwijst dan naar de ligging aan een bocht van de Schelde. Onzeker. (md, pk)

Appelterre, OV, Ninove, dial. uitspraak ['ɔ.pəltern].

1219 *Aptres* (sic), *Apeltres*, 1238 *Apeltren* (TW), 1257 *Appelterre* (DP1894).

Appelterre ontstond uit de samenstelling van *appel* met het Germaanse woord **dra*, dat evolueerde tot *ter/teer* 'boom' (zie **Aalter**). De betekenis is dus 'nederzetting bij de appelboom'. Reeds vóór de Franse tijd werden Appelterre en Eichem tot één administratieve eenheid samengevoegd: *Appelterre-Eichem*. Zie ook **Eichem**. (md, pk)

Ardoorie, WV, dial. uitspraak ['ardo.jə].

847 *Hardoia*, 970 *Herdoie* (TW), 1072 *Ardoia*, 1209 *Hardoie*, 1223 *Ardoie*, 1903 *Ardoorie* (DF).

Samengesteld uit Germaans **hardu* 'hard, slecht' en *ooie* < **agwjo* 'alluviale grond langs een waterloop', hier de Rodebeek (TW). Zie **ouwe**. Misschien moet worden uitgegaan van *herdoie* als grondvorm. Het eerste lid kan dan *herde* 'kudde' of 'herder' zijn. De naam betekent dan 'grasland door de dorpskudde afgeweid' (GN). (fd)

Arendonk, AN, dial. uitspraak ['ɔ.rəndʊŋk].

1219 *Arendunc* (TW), 1249 *Arendonc* (ONB).

Samenstelling van *arend* (Middelnederlands *aer*, *aern*) en **donk** (TW en andere). Het element *donk* wordt wel vaker verbonden met diernamen (bijvoorbeeld *Wolfsdonk*, *Haasdonk*, *Beverdonk*). Bij dergelijke namen kan het echter ook gaan om samenstellingen met een persoonsnaam. (wvo)

As, BL, dial. uitspraak [as].

1140 *Asch* (TW), 1295 *Asche*, 1295 *Asse* (BG1965), 1345 tot *assche*, 1637 onder *ass* (MP1976).

Zoals *Asse* in Vlaams-Brabant gaat *As* mogelijk terug op een voorhistorische waternaam **aska*, met onduidelijke betekenis: afgeleid van de wortel *(a)sak- 'schitterend' (Gy1983a) of 'het water' (Li1952a). De naam van de waterloop zou dan op een nederzetting zijn overgedragen, zoals in de nederzettingsnamen in twee valleien van de Geer en de Nachau, respectievelijk *Grand-Axe* bij Waremmé (provincie Luik) en *Aische* (provincie Namen) (Loi2014). *As* ligt ongeveer 2,5 kilometer van de Bosbeek, die oorspronkelijk wellicht **As(beek)* heette (Mo1976a). Een andere oudere benaming voor die waterloop is *Oeter*, waarnaar eveneens twee nederzettingen in de buurt genoemd werden (zie **Neeroeteren**, **Opoeteren**). (vm, js)

Aspelare, OV, Ninove, dial. uitspraak ['asplo.r].

1118 *Hasplar*, 1165 *Asplar* (TW), 1288 *Asplaer* (DP1894).

Aspelare wordt gewoonlijk verklaard als een samenstelling van de boomnaam *asp*, variant van *esp* 'ratelpopulier' (TW, Gy1978, DV, WB, EWN), met **laar**. De betekenis is dus 'open plaats in het espenbos'. De begin-*h* in de oudste attestatie is hypercorrect. (md, pk)

Asper, OV, Gavere, dial. uitspraak ['a.sprə]; inwonersnaam *Asperling* ['aspərliŋk] of *Asperaar* ['a.sprəɐ̯.rə].

960 vals 990-1035 *Haspra*, 966 *Haspera*, 996-1029 kopie 3de kwart 12de eeuw *Haspre*, 1156 *Aspera*, ca. 1160 *Haspere* (TW, GN), 1281 *Aspre* (TW/OZV).

Asper gaat volgens Gysseling terug op een voorhistorische waternaam op *-ara* 'water', met onduidelijk eerste lid, en is te vergelijken met *Asperen* in Zuid-Holland (Gy1978, Gy1983a, VBS). (md, pk)

Asse, VB, dial. uitspraak [as].

1106-1110, 1148 *Ascha*, 1130 *Asca*, 1142 *Aske*, 1159 *Asche* (TW), 1722 *Assche* (KPH, II, 1443).

Asse is afgeleid van dezelfde waternaam als *As* (zie daar). Die naam was wellicht de oude benaming van de Broekbeek stroomafwaarts vanaf de Avenellebeek (Ro2008). Zie ook **As**. (pk)

Assebroek, WV, Brugge, dial. uitspraak ['asəbrukə].

1187 *Arsabroch* (TW), 1202 *Arsebrouc* (DF), 1215 *Arsbroc* (TW), 1222 *Ersebroch*, 1384 *Asebrouc*, 1421 *Assebroucq*, 1538 *Asse(n)broek* (DF).

Samenstelling van Germaans **hrussa* 'paard' en **broka* 'broekland, moeras' (zie **broek**), dus 'moerassige paardenweide'. Vergelijk Engels *horse*. In het Oud- en Middelnederlands vertoont het woord *r*-verspringing en de vaak daarmee gepaard gaande klinkerwisseling *e*, *a*, *o*. Vergelijk Duits *brett* met Vlaams *berd* of *bard* en Nederlands *bord* (VL2006a). In Frans-Vlaanderen tekende het WVD nog *assekot* op voor een door paarden aangedreven maalmolen, wat elders *orsekot*, *ossekot* of *ros-sekot* heet. (fd)

Assenede, OV, dial. uitspraak ['a.sne.].

1120 *Hasnethe*, 1135 *Hasnetha*, 1187 *Hasneda*, 1190 *Hasnede* (TW), 1215 *Assenede* (TW/OZV).

Assenede is wellicht geen afleiding van de boomnaam *as*, een oude dialectvorm van huidig *es*, met het verzamelsuffix *-ithja*, dat evolueerde tot *-ede*. Die verklaring steunde op de veronderstelling dat de begin-*h* in oude attestaties hypercorrect is (Li1944b, TW, EV, GN). Het is echter net opvallend dat alle oude vormen die begin-*h* hebben. Dat bracht Gysseling ertoe om het eerste deel van de plaatsnaam terug te voeren op Keltisch *cassanos* 'eik', dat als relictwoord voortleeft via Oud-frans *chasne*, *chaisne* in Frans *chêne* (DKr1993, Del2003). Door germanisering van *k* > *h* kon het woord **hassanithja* ontstaan, met gegermaniseerd collectiefsuffix *-ithja*, dat evolueerde tot *Hasnethe* > *Hasnede*, met later verlies van begin-*h* tot *Assenede*. (md, pk)

Assent, VB, Bekkevoort, dial. uitspraak ['asət].

837 *Asnoth*, laat afschrift volgens Mansion misschien te lezen als *Hasnoch/Hasnoth?* (M), ca. 1290 *Assent* (Cla1993), 1321 *Assent* (Cla1986). *Assent* komt in die schrijfwijze ook voor in Werchter in 1257 en in Buken in 1319 (Instituut voor Naamkunde, Leuven).

De naam is onbevredigend verklaard uit Germaans **asnoth* ‘bebouwde grond’, afgeleid van **asn* met het plaatsbepalend suffix *-othu*, te vergelijken met Gotisch *asans* ‘oogst, zomer’ (M, DV, WB). Lindemans ziet in *Assent* een afleiding met *-etum* van het Germaanse woord **astana* (Li1944b). *Astanetum* betekent dan ‘plaats waar een ast ‘droogoven’ is’. Volgens Boileau (Bo1958) wordt het suffix *-etum* meestal bij een boomnaam gevoegd. Zo betekent *coryletum* ‘hazelaarsbosje’. Daarom is het aannemelijker om *Astanetum*, waaruit *Assent*, maar ook *Staneux*, *Esneux* en dergelijke in Wallonië, te verklaren als een bosnaam. *Nederassent* is de naam voor een verdwenen gehucht tussen Wespelaar, Tildonk en Buken. De betekenis van het stamwoord is nog niet duidelijk. (pk)

Astene, OV, Deinze, dial. uitspraak [ɑ.stn].

856 kopie 941 in *Astennaria mariscum*, midden 11de eeuw *Astine*, 1146 *Hastin*, 3de kwart 12de eeuw *Hastine*, 1187 *Astina* (TW), 1460 *Astene* (TW/OZV).

De etymologie is onzeker. Gysseling stelt *Astene* etymologisch gelijk met de plaatsnaam *Asten* in Noord-Brabant, die hij aanvankelijk verklaart als een afleiding van Germaans **asta* > Middelnederlands *ast* ‘tak’ met een suffix *-inja*, (Gy1957), dat mogelijk een collectiviteitsgedachte toevoegde aan het grondwoord. De plaatsnaam zou dan letterlijk ‘veelheid van takken’ betekenen, wat in de praktijk neerkomt op ‘struikgewas’. In een later artikel voert Gysseling *Asten* terug op een voorhistorische waternaam **Astana*, een afleiding met het hydronymische suffix *-ana* ‘water’ van de Indo-Europese wortel **asat* ‘uitbuigend, schitterend’ (Gy1983a). Eveneens denkbaar is dat *ast* met het verzamelsuffix *-t* gevormd is uit de Germaanse boomnaam **as* ‘es’. Het Voorgermaanse suffix *-ana*, met wisselvormen *-ina* en *-ona*, komt inderdaad meermaals voor in verbinding met Germaanse grondwoorden, bijv. in **hag-ina*, waaruit de Romaanse waternaam *Haine*, met als eerste deel het Germaanse **haga* ‘haag’, dus ‘waterloop, aan de oevers begroeid met struikgewas’. In de veronderstelling dat **Astana* (of de variante vorm **Astina*) is afgeleid van Germaans *ast*, betekende de waternaam oorspronkelijk ‘waterloop stromend door het essenbos’ of ‘waterloop aan de oevers begroeid met essen’. (md, pk)

Attenhoven, VB, Landen, dial. uitspraak [ˈatənɔ.uvə].

1189 kopie 13de eeuw *Ottonis curtem*, 1213 *Octuncurt* (TW, BE), 1251 *Ottoncourt*, 1253 henricus de *Attenhoue*, 1262 in valle de *attenhouen* (Ke2013b). Niet te verwarren met het gehucht Attenhoven bij Holsbeek: 1601-1796 *Attenhouen* onder Holsbeek (KPH, 939).

Samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Atto* met de datief meervoud van **hof**, daarnaast *Atto* en *curte* in het Romaans. *Attenhoven* betekent dus ‘hof of boerderij van Atto’. In de Romaanse vorm *Ottoncourt* is de begin-*a* aangepast aan de tweede lettergreep. Zie ook **Hoevenen**. (pk)

Attenrode, VB, Glabbeek, dial. uitspraak [ˈɔ:trœ.y].

1145-1164 apud *Aterode* (M), 1147 kopie 13de eeuw *Atteroda*, 1179 *Aterode* (TW), 1420 *atenrode*, 1600 *Athenrode* (Ke2007).

Blijkens de oudste attestaties is *Attenrode* samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Ato* (met lange *a*) en **rode** en betekent ‘gerooid bos van Ato’. *Ato* is niet dezelfde persoonsnaam als *Atto* in *Attenhoven*. Op 1 januari 1825 werd Attenrode verenigd met Wever (Ke2007). (pk)

Avekapelle, WV, Veurne, dial. uitspraak [a.vəka'pələ].

1199 *Avencapella*, *Avencapelle*, 1538 *Avecappelle* (DF).

De plaats is genoemd naar de kapel van Ava, Ave, stichteres van de kapel (Da1922). (fd)

Avelgem, WV, dial. uitspraak ['ɔ.əvlyæm].

966 *Avlingehem*, 988 *Aflingehem*, 1040 *Avelengem*, 11de eeuw *Avlingim*, 12de eeuw *Aflingem*, 1154 *Avelgem* (TW).

De naam is etymologisch identiek met *Affligem* (zie daar). (fd)

Averbode/Everbeur, VB, Scherpenheuvel-Zichem, dial. uitspraak ['evərbør].

1135 in *Auerbodio*, 1136 *Auerbodium*, 1151 *Auerbodensis*, 1151 in *Euerbogio* (TW), 1563 thoff van *Eùerbode*, 1606 *Hospitium Aùerbodiense* (Ke2013a). Zie ook: 1524 tgoet van *everbeur* (Pr1940, onder Meerhout), 1813 *eeverbeer* (Pe1958), 2020 *Het Everbeur* (onder Begijnendijk). De vormen met *Ev-* zijn Romaans.

Averbode is een samenstelling van Middelnederlands *aver* ‘ouder, erfgenaam’ of de Germaanse persoonsnaam *Abar* (met *b > v*) (Fö3) en *boede*, *bode* ‘klein huisje’ (MW), dus ‘huisje van de erfgenaam of van Avar’. In 1926 werd Averbode een zelfstandige gemeente. Tevoren was het grondgebied verdeeld over de gemeenten Zichem en Testelt. In het archief van de abdij van Averbode vindt men geen attestaties van *Everbeur*, de andere naam voor *Averbode* (mededeling archivaris van de abdij). De naam bestond echter zeker naast de vorm *Averbode*. In Begijnendijk bestaat nog een wijk *het Everbeur*. In het werk van Ernest Claes wemelt het van vermeldingen van de naam *Everbeur*. De attestatie van 1813 komt uit een brief van een soldaat van Napoleon. Hij was afkomstig uit Eindhout en vermeldt in zijn brief *eeverbeer* met ontronding van de *-eu-*. De attestatie uit 1524 handelt over goederen onder Meerhout. Zowel in Begijnendijk als in Meerhout bezat de abdij van Averbode goederen. De naam *Everbeur* bestaat uit het grondwoord Germaans *bûr* ‘klein huisje’ en het bepalende bestanddeel *Ever-*, dat we ook in *Averbode/Everbode* vinden. Beide namen hebben dezelfde betekenis ‘huisje van de erfgenaam of van Avar’. Het element *-beur* is te vergelijken met Duits *-beuren/-beuern/-büren* (Nie2012). (pk, js)

B

Baaigem, OV, Gavere, dial. uitspraak ['bɑ.ɣəm].

1019-1030 *Badengem*, 1034-1058 *Badingehem*, 1166 *Badegem*, 1244 *Badenghem* (GN), na 1277 *Baygem* (DP1868).

Baaigem bestaat uit de Germaanse persoonsnaam *Bado* verbonden met het verzamel-suffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Bado’ (TW, Gy1978, WB). (md, pk)

Baal, VB, Tremelo, dial. uitspraak [bɑ:əl].

1320 *Bael* (M), 1417 *Baerle*, 1429 *Barle* (Bo1944). Oudere vormen zijn niet voorhanden.

Baal is vermoedelijk identiek met *Baarle*-namen, met Middelnederlands *baer* ‘naakt, bloot’ en **lo**, in de betekenis van ‘poel’. Het onderscheidende adjectief *baar-* past immers minder goed bij de betekenis ‘bos’. *Baal* zou dan ‘poel of ven zonder begroeiing’ betekenen (VO2001a). Betekenisverwant is het Limburgse *Berbroek* (zie daar). Vergelijk ook met **Baarle-Hertog**. (pk)

Baardegem, OV, Aalst, dial. uitspraak ['bɑ.rəɣəm].

1189 *Bardengien* (M), 1240 *Bardenghem*, 1525 *Baerdegem* (BE).

Baardegem gaat terug op de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Bardo* met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Bardo’ (M, TW). (md, pk)

Baarle-Hertog, AN, dial. uitspraak [bɑ.l].

1129 *Barle*, 1154 *Barla* (TW), 1349 *Baerle* (OSC), 1333 in die prochie van *Baerle* dat onder onsen here den hertoghe van Brabant gheleghen es (Cer), 1431 Schepenen tot *Baerle* onder onsen joncfrouwen van Nassouwen (OSC).

Samengesteld uit Middelnederlands *baer* ‘naakt, kaal, bloot’ en **lo** (M, TW en andere). *Lo* heeft hier allicht niet de betekenis ‘open plek in het bos’, want die is immers in essentie ‘kaal’, maar veeleer ‘poel, ven’. De naam verwees dan oorspronkelijk naar een poel of ven zonder omgroeiing (VO2001a). De toevoeging *hertog* dient om dat (nu Belgische) deel van het dorp te onderscheiden van het (nu Nederlandse) deel dat onder Breda hoort, waar sinds 1403 de Nassau’s heer waren. Vergelijk ook **Baal**, **Bazel** en **Berbroek**. (wvo, kl)

Baasrode, OV, Dendermonde, dial. uitspraak ['bɑstru.ə].

821 kopie ca. 1300 *Baceroth*, 830 kopie 10de eeuw *Baceroda*, 1107 kopie ca. 1300 *Bacheroth*, 1214 *Basceroode* (TW, GN), ca. 1250 *Basrode*, 1359 *Baesrode* (TW/OZV).

Mogelijk een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Badso* (Fö1) of *Basdo* (GN) met **rode**, dus ‘rode van Badso of Basdo’. Vergelijk met **Bassevelde**. Zie ook **Mariekerke**. (md, pk)

Bachte, OV, Deinze, dial. uitspraak ['ba.χtə].

820 kopie 941 *Bathio*, begin 10de eeuw kopie 941 *Batta* (TW), 1321 *Bachte* (DP1869b, M).

Volgens Gysseling gaat *Bachte* terug op een Voorgermaanse nederzettingsnaam **Bhakition*, die zelf gevormd is uit een waternaam **Bhakita*, afgeleid van de Indo-Europese wortel **bhagh*, die 'schitterend' of 'uitbuigend' betekende. Hier zou de laatste betekenis van toepassing zijn, want *Bachte* ligt in een meander van de Leie (Gy1982). De volksetymologische verklaring van *Bachte* uit het westelijk Vlaamse bijwoord of voorzetsel *bachten* (uit *be-acht-en*) 'achter' is niet verzoenbaar met de oude attestaties (Gy1982). De gemeente *Bachte* werd in 1823 verenigd met Maria-Leerne (zie daar) tot *Bachte-Maria-Leerne*. (md, pk)

Balegem, OV, Oosterzele, dial. uitspraak ['bo.ləyem].

1120 *Balingehem*, twijfelachtige vermelding (BE), 1181 *Badelengien*, (in een Frans-talig manuscript), 1210 *Badelghem*, 1222 *Badelgem* (TW, BE), 1225 *Badelinghem*, 1312 *Balengien* (BE), 16de eeuw *Baeleghem* (DP1868).

Balegem heeft zich ontwikkeld uit de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Badulo* of *Badilo* (TW, EV) met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van *Badulo* of *Badilo*'. (md, pk)

Balen, AN, dial. uitspraak ['bɔ.lə] of [bɔ.l].

1173 *Banele* (TW), 13de eeuw, 1334 *Balen* (M, C).

Samenstelling van *lo* met onzeker eerste lid, wellicht Middelnederlands *bane*. Om welke betekenis van dat woord het gaat ('baan, effen terrein, plaats waar gestreden wordt, kaatsbaan, effen weg enz.'), valt echter niet uit te maken: 'lo nabij de weg, lo waar zich een strijdperk bevindt, enz.' Wellicht verwijst de naam **Banelo* oorspronkelijk naar een poel of ven nabij de weg gelegen en dan is hij te vergelijken met Engelse namen zoals *Whaley*, *Streatley* en andere met de betekenis 'weglo, straatlo' (VO2001a). Minder waarschijnlijk is 'ban' en dan 'een aan een rechtsgebied behorend bos' (TW, DV2, WB), hoewel dat dan eventueel in verband zou kunnen staan met het oude (hoe oud?) plaatselijke toponiem *Bankei* 'grenssteen'. Zie ook **Wehelderzande**. (wvo/vm)

Bambrugge, OV, Erpe-Mere, dial. uitspraak ['bambɾʌχ].

1117 *Banbrugga*, 1167 *Banbrucge*, 1219 *Bambrughe* (TW).

Bambrugge ontstond door assimilatie uit *Banbrugge*, een samenstelling van Middelnederlands *ban*, dat naast 'gebod, rechtspraak' (MW) ook 'rechtsgebied' betekent (GN, EWN) en *brug*. Vermoedelijk ontleent de nederzetting haar naam aan een brug die op de scheiding lag van twee rechtsgebieden. (md, pk)

Bassevelde, OV, Assenede, dial. uitspraak ['ba.səvæ.lə].

1171 *Baszeuelde*, 1182 *Bazeuelde*, 1183 *Bazceuelde*, 1184 *Bazzeuelde*, 1185 *Basceuelda* (TW), 1186 kopie 13de eeuw *Basseuelda* (TW/OZV), 1230 *Basuelde* (GN).

Bassevelde is een samenstelling van het grondwoord *veld* met als eerste deel vermoedelijk de Germaanse persoonsnaam *Badso* (GN). Vergelijk met **Baasrode**. (md, pk)

Batsheers, BL, Heers, dial. uitspraak [bats'hîər].

1213 Egbertus van *Bertshere* (LBO), 1385 *Bertsheire*, 1399 *Batzheer* (UI1932), 17de eeuw *Basheer* (Her1955), 1779 *Batsheers* (Bo).

Batsheers gaat terug op Germaans **Berhto-haira*. Het grondwoord is hetzelfde als in *Heers* (zie daar). Het eerste deel is de genitief van een Germaanse persoonsnaam met het element =*berht* 'schitterend, beroemd', later ontwikkeld tot *barts* en *bats*. *Basheer* is wellicht een volksetymologische aanpassing onder invloed van het Waalse *basse* 'laag' in tegenstelling tot *Opheers*, 'het hoger gelegen Heers' (Her1955, Her1971, EV). Voor het grondwoord: zie **Heers**. (vm, js)

Bavegem, OV, Sint-Lievens-Houtem, dial. uitspraak ['bɔ.vəɣəm].

976 *Bauingehem*, 1108 *Bauengem* (TW, BE), 1227 *Bavenghem* (GN), 1295 *Baueghem* (TW/OZV).

Bavegem gaat terug op de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Bavo* met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Bavo' (M, GN). (md, pk)

Bavikhove, WV, Harelbeke, dial. uitspraak ['bɔ:viko:və].

1072, 1120 *Bavinghova*, 1189 *Bavenchovam* (accusatief), 1205 *Bavencove*, 1330 *Bavichove* (TW, DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Bavo*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **hof**, 'hof van de lieden van Bavo'. *Bavinhove* in Frans-Vlaanderen heeft dezelfde etymologie. (fd)

Bazel, OV, Kruibeke, dial. uitspraak ['bɔ.zəl].

1156 kopie ca. 1175 *Barsela*, 1222 *Barzele*, 1223 *Baessele* (TW), 1438 *Baesele* (TW/OZV).

Bazel is samengesteld uit *baar* 'bloot, woest' en **zele**, dus 'woning in woest gebied' (TW, Gy1978, WB), etymologisch identiek met *Beerzel* (zie daar). (md, pk)

beek

Net zoals *Bach* in het Duits, is *beek* de courantste aanduiding voor kleinere waterlopen. Primair duidde het een klein stromend water aan, later ook een vergraven of gekanaliseerde waterloop en een sloot. Het komt in de toponymie zeer vaak voor, op zichzelf of als grondwoord, waarbij het eerste lid kan verwijzen naar een kenmerk van de beek (*Glabbeek*, *Hombeek*, *Korbeek*, *Krombeek*), het nabijgelegen terrein (*Broekbeek*, *Lebbeke*, *Moerbeke*), gewassen (*Holsbeek*, *Kruibeke*, *Roosbeek*), persoonsnaam (*Bunsbeek*, *Wezembeek*) enz. In de oudste namen is er vaak verwijzing naar geluid, kleur, beweging van het water; in jongere treft men gaandeweg steeds vaker bepalingen aan met betrekking tot de mens, zijn werk, zijn bemoeiingen, zijn technische beheersing van de natuur (Kr1949, Sc1955, VO1995). Onder Romeanse invloed werd het woord plaatselijk soms vervormd tot *bets*, zoals in *Geetbets* en *Walsbets*. (wvo)

Beek, BL, Bree, dial. uitspraak [bi:k].

1145 *Becca*, 1175 *Beke*, 1180 *Beccham* (TW), 1580 onder *beeck* (Mo1973a), 1779 *Beek* (Bo).

Verspreide nederzettingsnaam die aan een waterloop te danken is. Alle oude woonkernen op het Kempisch Plateau zijn trouwens te situeren in de nabijheid van een (kleine) beek. Dit dorp ligt aan de *Abeek*. In tegenstelling tot andere *beek*-namen in Vlaanderen komt de gemeentenaam hier niet met een bepalend bestanddeel voor. Vergelijk *Beek* bij Maastricht. (vm, js)

Beerlegem, OV, Zwalm, dial. uitspraak ['bɛrləyæm].

1177 *Berlengien* (in een Franstalig document), 1181 *Bellengien* (idem), 1196 *Berleghem* (TW), 1238 presbyter de *Berlenghem* (GN), 1392 *Beerleghem* (TW/OZV). *Beerlegem* ontstond uit de samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Barilo* of *Berilo* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem* (GN, BE), 'woonplaats van de lieden van Barilo/Berilo'. (md, pk)

Beernem, WV, dial. uitspraak ['bɛ.ərnæm].

847 kopie ± 1300 *Berneham* (TW), 847 *Bernehem*, 1128 *Berenhem*, 1187 *Beernehem*, 1200 *Bernem*, 1203 *Bernhem*, 1316 *Beernem* (DF).

Vermoedelijk een *heem*-naam, dus woonplaats van de lieden van *Berno* (GN, DV2) en wellicht niet een samenstelling van Germaans **birnu* 'beer, op beer lijkende modder' met *ham* 'landtong in moerassig terrein uitspringend' (TW). Weinig overtuigend is de verklaring van het eerste lid uit Indo-Europees **bher-* 'uitstekend' (Gy1983b). (fd)

Beerse, AN, dial. uitspraak [bɛ:s] of [bɛ:rs].

1187 *Berse* (Pr1928), 1260 J.J. de *Berze* dicti de Laere (AAPOS), 1267 Johannes de *Bersa*, presbyter de *Berse* et de Voslaer (Pr1928), 1319 *Beerse* (Ja1988); vergelijk *Beerse* (Noord-Brabant): 11de eeuw *Berse* (TW), 1305 *Beerse* (ONB).

Nog steeds een "toponiem van onzekere betekenis" (M). Uitgaande van de wortel van *baars*, *bars*, *borstel*, gist men dat *beers* 'stoppel' zou betekenen en *beers*-namen 'stoppelveld, stekelige plaats en dergelijke'. Het zou dan gaan om 'heide of gerooid bos, bedekt met stoppels en scherpe stokjes' (C, DV, WB)), of 'ineengevlochten haag van staken en doornstruiken'. (VBS2018). (wvo, kl)

Beersel, VB, dial. uitspraak ['bɛ:əsəl].

847 kopie ca. 1300 *Bersalis*, 1154 *Bersela*, 1190 *Bersele* (TW).

Beersel is volgens Gysseling samengesteld uit *beer* 'op beer gelijkende modder' en *zele* (TW). Het is echter aannemelijker om het eerste deel te verklaren uit Indo-Europees **bher-* 'hoog, heuvel'. *Beersel* betekent dan 'woning op de heuvel'. *Beersel* vormt inderdaad een steile heuvelrug, met het centrum en de kerk op 85 meter hoogte. Aan de Zenne beneden is de bodemhoogte 24 meter (Ro2008). Zie ook **Beerzel**. (pk)

Beerst, WV, Diksmuide, dial. uitspraak [bæ:st].

1161 kopie 12de eeuw *Berst* (TW), 12de eeuw van der *Berst*, 1250 de *Beerst*, 1365 *Beerst*, 1383 van der *Beerst*, 1417 ter *Beerst* (DF).

Onzekere etymologie. Ofwel een collectiefafleiding met *-t* bij Germaans **bariza* 'gerst', dus 'gersteveld' (TW), of een collectiefvorm van *beers* 'stoppelveld' (DV2).

Even onzeker is de verklaring als prehistorische nederzettingsnaam **Bharisetion* < **Bharisa*, van de wortel **abher* ‘vuurkleurig’ (Gy1983a). De dorpsnaam werd vroeger met het bepaald lidwoord genoemd, vandaar de familienaam *Van der Beerst*, *Verbeerst*, *Verbeest*. (fd)

Beert, VB, Pepingen, dial. uitspraak [bi:ɛt].

966 kopie 15de eeuw *beritgia* (VL1996b), 1375 *Beerte* (VL1936), 1381 *Bierte* (C). *Beert* wordt gewoonlijk verklaard uit *beer* ‘op beer gelijkende modder’ (M, TW, VD1996b), verbonden met het plaatsbepalend suffix *-t*, dus ‘plaats met veel modder, slijk’. Roobaert gaat uit van voorhistorisch **bher-* ‘uitstekend > heuvel’, verwant met *berg* (uit **bher-egh*), met het voorhistorisch verzamelsuffix *-ition*, dat later gegermaniseerd werd. De oudste vorm was dus **bher-ition*. De betekenis is ‘de heuvels’ of gewoonweg ‘gebergte’ (Ro2008). (pk)

Beervelde, OV, Lochristi, dial. uitspraak ['be.ərvældə].

1246 *Bervelt* (Gy1980a), 1310 *Berenvelt* (M, C, Gy1980a), 1321 *Berevelt* (Gy1978), 1433 *Beervelde* (TW/OZV).

Beervelde is volgens Gysseling samengesteld uit *beer* ‘beer, op beer gelijkende modder’ en *veld*, dus ‘modderig veld’ (Gy1978). Het eerste deel kan echter ook afgeleid zijn van de persoonsnaam *Bero*, wat leidt tot de betekenis ‘veld van Bero’. Ten slotte kan nog worden gedacht aan *beer* in de betekenis ‘mannelijk varken’ (MW) en werd het veld genoemd naar de aanwezigheid van (wilde) zwijnen. (md, pk)

Beerzel, AN, Putte, dial. uitspraak ['bje:zəl].

1151 *Barsale* (TW), 1164 *Barsele* (C), 1164 *Barsela* (OSM), 1236 *Berzela* (OR, OSB), 1282 *Bersele* (OR).

Zelfde etymologie als *Bazel* (zie daar). Verband met *beer* ‘aal, mest; moerassige plaats’ (M), zoals in *Beerschot*, *Beersel* (TW), is wegens de oude grafieën uitgesloten. Vergelijk ook **Baarle-Hertog** en VO2001a. (wvo)

Begijnendijk, VB, dial. uitspraak [da.ək].

Geen oude vormen beschikbaar (M), 1651 *Begijnendijck* (Ke2009a). Vergelijk onder Aarschot 1384 den *beghinen dyke*, 1396 opten *beghinendijc*, 1597 aenden *bagynen dyck* nv de muelenstraet (Ke2009a).

De naam van de huidige gemeente Begijnendijk is pas in de 17de eeuw als nederzettingsnaam geattesteerd, nl. als alternatieve benaming voor het gehucht Moorsem op de grens met Betekom (Ke2009a). In de 18de eeuw werd de oude gehuchtnaam geheel verdrongen door *Begijnendijk* (An1996, Mi2003). Die naam verwijst dus in oorsprong naar een dijk in het huidige Begijnendijk gelegen bij gronden die toebehoorden aan de Begijnen van Aarschot. We mogen de naam niet verwarren met die van de Begijnendijk in Aarschot zelf. Dat was oorspronkelijk de dijk die liep van de Leuvensestraat naar het begijnhof van Aarschot. Na de bouw van ‘s-Hertogmolens, kort na 1500, veranderde de Aarschotse *Begijnendijk* in *Molenstraat*. Die straat is thans verdwenen. *Begijnendijk* werd in 1977 de nieuwe naam van de samengevoegde gemeenten Begijnendijk en Betekom. (pk)

Beigem, VB, Grimbergen, dial. uitspraak ['bæ:yəm].

Ca. 1155 kopie ca. 1243 *Beingem*, 1211 *Beighem*, 1212 *Beigem*, *Beienghem* (TW). Een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Beino* (Fö1) of *Bago* (Ro2008), verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Beino of Bago’. (pk)

Beisem, VB, Herent, dial. uitspraak ['bæ:səm].

1117 *Bergecen* (M, TW), 1201 *Berghecen*, 1219 *Berhsen* (TW), 1279 *Berchsen*, *Bergschem*, 1355 *Berchseem* (Bo1944).

De naam *Beisem* is samengesteld met de sterke genitief *Berges* en **heem**. Het eerste lid *berg* is hier te interpreteren als een Germaanse persoonsnaam, ofwel een éénstammige naam of een verkorting van een mansnaam samengesteld met *berg* ‘bescherming’ (VDS). *Beisem* betekent dus ‘woonplaats van de lieden van Berg’. Veltem en Beisem vormden sedert 1827 één gemeente: Veltem-Beisem (GB). (pk)

Bekegem, WV, Ichtegem, dial. uitspraak ['be:χæm].

1107 *Bichengem*, 1180 *Bekenghem*, (TW), 1567 *Beeghem*, 1680 *Bekem*, 1826 *Bekegem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse naam *Bikko* gevolgd door het verzamelsuffix *-inga* en **heem**: *Bikkinga haim*, ‘woonplaats van de lieden van Bikko’. *Bikko* is een intensivum van *Bigo*, een korte vorm bij namen als *Bighard*, *Bigwald*. Dezelfde verklaring heeft het gehucht *Bekkem* in Pittem. (fd)

Bekkerzeel, VB, Asse, dial. uitspraak ['bəkəziəl].

966 kopie 15de eeuw *Becchensela*, 1150 kopie 18de eeuw, 1154 kopie 15de eeuw *Beckenzele* (TW).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Bakkin* met **zele**, ‘huis van Bakkin’. De *r* in huidig *Bekker-* is pas later ingevoegd en dus etymologisch niet oorspronkelijk. (pk)

Bekkevoort, VB, dial. uitspraak ['bəkəvo.ət].

Ca. 1092 *Baccunueez*, 1096 kopie 15de eeuw *Bacunueiz*, 1140 *Beckenvort* (TW, BE, Cla1998a).

Samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Bakkin* en **voort**, ‘voorde of doorwaadbare plaats van Bakkin’. De Romaanse vormen gaan terug op *Baccon waid*, waarin *waid* een romanisering is van Germaans **wadja* ‘wad, wed, doorwaadbare plaats’ (Ma1932, Cla1998a). (pk)

Bellegem, WV, Kortrijk, dial. uitspraak ['bæløyæm].

1080 *Bellingim* (DF), 1111 kopie 2de kwart 12de eeuw *Bellengim*, ±1175 *Bellengem* (TW), 1288 *Bellenghien* (Romaanse vorm), 1348 *Belleghem*, 1795 *Bellegem* (DF). Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Bello*, gevolgd door het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Bello’. (fd)

Bellem, OV, Aalter, dial. uitspraak ['bæ.ləm].

1295 *Bellem*, 1330 *betlehem*, 1331 la signorie de *bellem*, 1496 in de prochie van *bellem* wijlen gheheeten *bethleem* (MT1992).

Bellem is geen **heem**-naam, maar is genoemd naar de geboorteplaats van Christus, de stad Bethlehem in Palestina. De parochie werd vermoedelijk in 1242 gesticht door de Doornikse bisschop Walter de Marvis, die in dat jaar een tocht naar Vlaanderen ondernam om er een aantal parochiegrenzen vast te leggen (MT1992). Het toponiem is te vergelijken met andere bijbelse namen als *Nazareth* en *Sinaai* (zie daar). (md, pk)

Bellingen, VB, Pepingen, dial. uitspraak ['beliŋən].

1184 kopie 1233 *Bellengem*, 1223 *Belignien* (TW).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Bello* (Fö1), verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Bello'. De naam is dus etymologisch identiek met *Bellegem* (zie daar), maar kende een andere accentuering, waardoor het eindbestanddeel verdofte (TW, VD1996b). (pk)

Belsele, OV, Sint-Niklaas, dial. uitspraak [bælse.l].

1139 kopie eind 13de eeuw *Belsele*, 1190 *Belsel* (TW).

Belsele is volgens Gysseling samengesteld uit Germaans **balwa* 'slecht' (TW) of **bela* 'wit' en **zele** (Gy1978), dus 'slechte woning' of 'witte woning'. (md, pk)

Berbroek, BL, Herk-de-Stad, dial. uitspraak ['berəbruk].

1366 *Baerbroeck* (LA), 1382 *Barbruec*, 1542 *Beerbroeck* (DS), *Berbrouck*, 1771 (Fer).

Samenstelling van **broek**, hier nog op te vatten in de oorspronkelijke betekenis 'moeras(land)' en het adjectief *baar* 'naakt, bloot', zoals in o.m. *Bazel*, *Beerzel* (zie daar) en de Limburgse gehuchtnaam *Bolderberg* (met *r*-verspringing, 1154 *Balreberh*, TW). *Berbroek* verwijst naar een moerasgebied met weinig of geen begroeiing erop of errond. *Baer-* > *Ber-* voor *r* + consonant, zoals in Middelnederlands *baervoets* > *bervoets*. (vm, js)

Berchem, AN, Antwerpen, dial. uitspraak ['bæ:rəxum] of ['ba:rəxum].

1186 kopie 14de eeuw *Berchem* (TW), 1258 (kopie) *Berghem* (OSB), 1283 *Bergheem* (OSM).

Een **heem**-naam met als eerste lid **berg**, zodat de naam betekent 'de woning op een hoogte of helling, op de meest verheven plaats der vlakte' (TW en andere). Berchem ontstond als een nederzetting op een lichte heuvelkam: tussen Deurne en Berchem lag de wijde drassige vlakte van de Schijnvallei en tussen Zurenborg en de kerk van Berchem klimt men 6 meter over een afstand van anderhalve kilometer (Pr1949). (wvo)

Berchem, OV, Kluisbergen, dial. uitspraak ['birxəm].

989 kopie 11de eeuw *Berchim*, onzeker (GN), 1119 kopie midden 13de eeuw *Bernis*, 1154 *Bernes*, 1177 kopie zelfde tijd *Berchem* (TW).

Uit de 12de-eeuwse attestaties *Bernis* en *Bernes* blijkt dat het hier niet gaat om een oorspronkelijke **heem**-naam met voorbepalend **berg**. Gysseling verklaart *Berchem* uit Germaans **birnum*, datief meervoud bij **birnu*, 'beer (= mest), op beer gelijkende modder' (TW). De vorm *Berchem* is dan een jongere volksetymologische aanpassing aan het bekende plaatsnaamtype op *-heem* (> *hem* > *em*). (md, pk)

Berendrecht, AN, Antwerpen, dial. uitspraak ['bɛ:rɛndrɛχt].

1124 *Berendrecht* (TW).

Samenstelling van **drecht** met een onzeker eerste lid. Vermoedelijk gaat het om 'beer, op beer gelijkende modder' (M, TW, VO1996a). Dan kan de naam (zoals de Nederlandse namen *Moordrecht*, *Sliedrecht*) 'modderrecht, slijkdrecht' betekenen, bijvoorbeeld als naam van een water waar de scheepjes door (of vanwege) de modder heen gesleept moesten worden. Anderzijds is ook het vermoeden geopperd dat de naam veeleer in verband staat met de ter plaatse in 1119 genoemde persoon *Bernerus* of de destijds in de buurt voorkomende familienaam (*De Bere*) (VL1996). (wvo)

berg

Het bekende woord *berg* had in het Middelnederlands de huidige betekenis 'berg', maar verschijnt er ook soms als variant van *burg*, *burcht* en zo leeft het ook nog voort als benaming van vroegere mottes in Zuid-Limburg. In de toponymie komt het zeer vaak voor, maar dan meestal met de betekenis 'heuvel, verhevenheid'. In een vlakke streek wordt immers de geringste bodemverhevenheid gewoonlijk *berg* gehe-ten (Li1924a, He1955, Gy1969b en andere). Het kan daarbij gaan om elke hoogte, om een zandheuvel of landduin, om hoger gelegen bouwland of afhellend hooiland (Mo1982 en andere). In sommige gevallen kan *berg* wijzen op een oude tumulus of grafheuvel (VD1986a). Het woord *heuvel* komt in de toponymie veel minder vaak voor, zeker bij nederzettingen, zoals bijvoorbeeld in *Scherpenheuvel* (Cl1987, VO1995). (wvo)

Berg, BL, Tongeren, dial. uitspraak ['bærəχ].

1079 *Berge*, 1204 *Bergis* (TW), 1304 *Berghe* (BG1965).

De nederzettingnaam bevat enkel het element **berg** als verwijzing naar een hoogte of helling (TW). Het dorp ligt op een verhevenheid bij de weg Tongeren-Maastricht; de kerk staat op een hoogte van ongeveer 120 meter (DS). (vm)

Berg, VB, Kampenhout, dial. uitspraak [bɛrχ].

1142 *Berga*, 1159 *Berche* (onzekere identificatie) (TW), 1719 *Bergh* by Campenhout (Kam).

Berg betekent 'hoogte, berg', zoals in *Berg* bij Tongeren. (pk)

Beringen, BL, dial. uitspraak ['bɛrɪŋə].

1120 kopie ca. 1225 *Beringe*, 1171 kopie 13de eeuw *Berenges*, 1188 *Beringen*, 1200 *Baringen* (TW).

De naam is ontstaan uit de verbinding van een Germaanse persoonsnaam *Bero* met het verzamelsuffix *-ingen* en betekent 'woonplaats van de lieden van Bero'. De persoonsnaam vinden we onder meer terug in het Nederlands-Limburgse *Beringe* en in *Beringen* in Duitsland (Lüneburger Heide). (vm, js)

Berlaar, AN, dial. uitspraak ['baldər].

Ca. 1155 kopie 1243, 1197 *Berlar* (TW), 1236 *Berlaer* (OR), 1304 *Barlaer* (OR).

Het tweede lid is **laar** ‘bosachtig, moerassig terrein, bosweide’. Wellicht is het eerste lid *baar* ‘open, bloot, woest’ (DV, WB) en dan betekent de naam oorspronkelijk dus ‘drassige, moerassige open plek in een bos’. Minder waarschijnlijk zijn de andere mogelijkheden die overwogen zijn voor het eerste lid: de Germaanse persoonsnaam *Bero* (V), *beer* ‘everzwijn, mannelijk zwijn’ (M), *beer* ‘modder’ (C, TW). De lokale uitspraak met een *a* in de eerste, beklemtoonde lettergreep (zie ook de oude grafie *Barlaer*) laat zich inderdaad gemakkelijker terugvoeren op *baarlaar* dan op een vorm met *beer*-. In de oorspronkelijke vorm zou dan eerst verdoffing zijn opgetreden van het tweede lid en vervolgens *d*-epenthese tussen *l* en *r*. Vergelijk ook **Baarle-Hertog** en **Beerzel**. (wvo)

Berlare, OV, dial. uitspraak ['be.ərle.ər].

1173 *Berlare* (TW).

Berlare is wellicht samengesteld uit *beer* ‘beer, op beer gelijkende modder’ en **laar** (TW). De betekenis is dus ‘modderige open plek in het bos’. Het eerste deel in *Berlare* heeft dus een andere oorsprong dan dat in *Berlaar* in de provincie Antwerpen (zie vorig artikel), wat weerspiegeld wordt door de verschillende dialectische uitspraak van beide namen. Anders dan *Berlaar* heeft het eerste deel in *Berlare* een *ee*-achtige klinker. (md, pk)

Berlingen, BL, Wellen, dial. uitspraak ['bjalɪŋə].

1078 kopie 13de eeuw *Berlenges* (TW), 1363 *Beerlingen* (BE).

Te reconstrueren uit de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Berilo* met het verzamelsuffix *-ingen*, dus ‘nederzetting bij of van de lieden van Berilo’ (TW). (vm, js)

Bertem, VB, dial. uitspraak ['be.ətəm].

1112 kopie ca. 1225 *Berthem*, 1170 *Berten* (TW).

De naam wordt traditioneel verklaard als de samenstelling van Germaans **berhta* ‘schitterend’ met **heem**, dus ‘schitterende woning’ (TW, VL1981). (pk)

Beselare, WV, Zonnebeke, dial. uitspraak ['be.slə.rə].

1085 kopie midden 12de eeuw *Bevesclare*, 1110 *Bevensclar*, 1211 *Beveslare*, 1262 *Beslare*, 1268 *Befslare*, 1296 *Beiselare*, 1305 *Beselare* (DF).

Samenstelling van de Germaanse bakernaam (d.i. een naam die in de kindermond ontstond) *Bevo*, *Bivo* via een genitief-*s* met **laar** (Ma1970). (fd)

Betekom, VB, Begijnendijk, dial. uitspraak ['bɪ.ətəkɔm].

1317 *Bechenkeem* (Bo1944), wel te lezen als *Bethenkeem*, 1379 *Betekem* (Cla1998a), 1417 *Beethekeem* (Bo1944).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Beto*, een vleivorm van *Berhto* (Fö1), verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, hier in de oostelijke gedaante *kom*, ‘woonplaats van de lieden van Beto’. In 1977 samengevoegd met de gemeente Begijnendijk. (pk)

Bets, zie **Geetbets** en **Walsbets**

Bevel, AN, Nijlen, dial. uitspraak [bɛ.vl].

1259 *Beverle* (OR), vanaf midden 17de eeuw *Bevel* (St1910).

De naam wordt traditioneel verklaard als een samenstelling van *lo* met de diernaam *bever*, ‘bos waarin bevers huisden’ (M, C, DV, DV2, WB). De samenstelling heeft echter meer zin als men uitgaat van *lo* ‘poel enz.’ omdat een poel een typische biotoop voor bevers is, dus ‘poel waar bevers huisden’ (VO1994, 2001). De naam heeft dezelfde oorsprong als *Beverlo* (zie daar), maar hier is het afslijtingsproces verder gegaan (C). Zie voorts bij **Bevere**. (wvo)

Bever, VB, Grimbergen, dial. uitspraak [ˈbɛ.vər].

1133 *Beruene*, 1170? *Beuerne*, *Beurnes*, 1220 *Beverne* (TW).

Voor de verklaring zie **Bevere**. Strombeek en Bever vormden één gemeente sedert 1810: Strombeek-Bever (GB). (pk)

Bever, VB, dial. uitspraak [ˈbɛ.əvər].

946 kopie ca. 1070 *Beurene*, 962-987 kopie 10de eeuw *Breune*, 1139 *Beurna* (TW, BE).

Voor de verklaring zie **Bevere**. Indien dat *Bever* genoemd is naar een waterloop, kan het gaan om een oude benaming voor de Plasbeek (Ro2008). (pk)

Bevere, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak [ˈbɛ.vrə].

966 *Beurna*, 3de kwart 12de eeuw kopie ca. 1177 *Beure*, 1203 *Beura* (TW).

De nederzettingen *Bever(e)* en *Beveren* gaan terug op een voorhistorische waternaam **Bhebhrona* of ouder **Bhebhrona*, die met het hydronymische suffix *-ana* of zijn variant *-ona* afgeleid is van het Indo-Europese grondwoord **bhebh-*. Dat woord is behalve in het Nederlands ook in tal van andere Indo-Europese talen overgeleverd in benamingen voor de bever. Dat inspireerde Gysseling aanvankelijk tot een verklaring van de waternaam als ‘waterloop waar bevers huizen’ (TW, Gy1978). Na verder onderzoek van voorhistorische waternamen, waaruit bleek dat dergelijke namen in de regel uit gesubstantiveerde adjectieven gevormd zijn, formuleerde Gysseling de nieuwe hypothese dat het eerste deel in *Bever(e)* teruggaat op een oorspronkelijker vorm- en betekenisstadium van **bhebh-*, nl. als adjectief ter aanduiding van een kleur, meer bepaald roodbruin. Daaruit zou de diernaam een jongere ontwikkeling zijn. De waterloop waaraan de nederzettingen *Bever(e)* en *Beveren* hun naam danken, zou dus genoemd zijn naar de roodbruine kleur van zijn bedding (Gy1984d). (md, pk)

Beveren-IJzer, WV, Alveringem, dial. uitspraak [ˈbɛ:vərən].

806 kopie 961 *Bebrona*, *Bebornai*, *Beverna* (TW), 1285 *Beverne*, 1565 *Beveren* (DF). Zie **Bevere**. De officiële naam werd uitgebreid met de naam van de rivier om de plaats te onderscheiden van de andere *Bever(e)*n in Oost- en West-Vlaanderen. (fd)

Beveren-Leie, WV, Waregem, dial. uitspraak [ˈbɛ.vrən] of [bɛ.vərˈlɛ.jə].

965 kopie midden 11de eeuw *Beverna*, 1035 kopie 2de helft 11de eeuw *Beverne* (TW), 1569 *Beveren* (DF). In toenaam: 1202 Eustachii de *Beverne*.

Zie **Bevere**. De officiële naam werd uitgebreid met de naam van de rivier om de plaats te onderscheiden van de andere *Bevere(n)s* in Oost- en West-Vlaanderen. (fd)

Beveren-Roeselare, WV, Roeselare, dial. uitspraak ['be.vrən].

1145 *Beverna*, 1149 *Bevrene*, 1177 *Beveren* (TW, DF).

Zie **Bevere**. De officiële naam werd uitgebreid met de naam van de nabije stad om de plaats te onderscheiden van de andere *Bevere(n)s* in Oost- en West-Vlaanderen. (fd)

Beveren-Waas, OV, dial. uitspraak ['be.vərən].

1112 kopie ca. 1175 *Beuerne*, 1133 *Beuerna*, ca. 1175 *Beuerne* in Wassia, 1194 *Beuere* (TW).

Zie **Bevere** bij Oudenaarde. De officiële naam werd uitgebreid met de streeknaam *Waas* (zie *Waasmunster*) om de plaats te onderscheiden van de andere *Bevere(n)s* in Oost- en West-Vlaanderen. (md, pk)

Beverlo, BL, Beringen, dial. uitspraak ['bje:vəl].

1186 *Beuerlo* (TW), 1370 *beuerle* (AV, I, 201), 1779 *Beverloo* (Bo).

De samenstelling van Germaans **bebru-* ‘bever’ met *lo*, dat hier verwijst naar een ‘plas, poel’, een voor bevers geschikte biotoop. De betekenis is dus ‘waterrijk gebied waar bevers zich ophouden’. Etymologisch dezelfde naam als *Bevel* (zie daar), waarmee de lokale uitspraak van *Beverlo* trouwens bijna identiek is. (vm, js)

Beverst, BL, Bilzen, dial. uitspraak ['bjø.vəs].

1319 *Beuerste* (BG1965), 1382 *Beverst* (DS).

Beverst gaat terug op de voorhistorische waternaam **bhebhr* zoals *Bevere* (zie daar) met *uss*-suffix, Oudhoogduits *ussa*, dat waternamen aanduidt: *uesse* ‘water’ (Fö2, GR2014), Voorgermaans **bhe-bhro-s* ‘bruin’ (IEW) en een toegevoegde *-t* naar analogie van namen met het verzamelsuffix *-t*. *Beverst* is te vergelijken met *Biberis* (763 *Biberussa*) aan de rivier de *Bibersch* in Zwitserland en de *Bibers*, zijrivier van de Neckar (1357 *an der Bybers*) (GR, M, LSG, Ba1981). Zie verder **Bevere**. (vm, js)

Bierbeek, VB, dial. uitspraak ['byrəbe.ik].

1034 kopie ca. 1700, 1131 kopie 1136 *Birbais*, 1132 *Byrbais*, 1134 *Birbecca* (TW, BE), 1173 *Birbeke* (BE).

Gysseling leidt het eerste lid van de samenstelling af van Germaans **birnu* ‘beer of mest, op beer gelijkende modder’ (TW), verbonden met *beek*, dus ‘modderige beek, beek in een moerasgebied’ (DV). Mogelijk is het eerste lid Germaans **birka* ‘berk’, met vroege uitstoting van *k* in **birkbaki* > **birbaki*, dus ‘berkenbeek’, en inzake betekenis te vergelijken met *Holsbeek* (zie daar). (pk)

Bikschote, WV, Langemark-Poelkapelle, dial. uitspraak ['bəkʃo.ətə].

1216 *Beckescothe*, 1223 *Bekescote* (TW), ± 1308 *Bixscote*, 1744 *Bixschote* (DF).

Samenstelling van Germaans **bika-* ‘spits’ en **skauta-*: ‘beboste hoek hoger land uitspringend in moerassig terrein’. Zie *schoot*. *Bikschote* betekent dus ‘spitse schoot’. Het dorp ligt op een spitse landhoek tussen Ieperlee en Steenbeek (TW, Gy1983b).

Bikschote, Noordschote en Zuidschote liggen alle drie op de rand van het vroegere estuarium van de IJzer. (fd)

Bilzen, BL, dial. uitspraak ['bilzə].

±1050 kopie einde 11de eeuw *Bilisia*, 1178 *Belsen* (TW), 1231 *Blisia* (Cou2019), 1280 *Bilsen* (BG1965).

Onzekere etymologie. Van Loon legt een verband met *Beila*, de naam van een koninklijk bos, waarin de Heilige Landrada de abdij van Munsterbilzen zou hebben gesticht (VL2017). Een andere hypothese is een afleiding van een voorhistorische waternaam: **bhalisia*, samengesteld met **bhal-* 'glanzend, wit' en **isa* 'water' (Gy1983c, M) of van Germaans **beli* 'wit', zoals in Oudhoogduits *bilisa* 'bilzenkruid' (GR). De naam kan echter ook naar de aard van een water verwijzen, zoals in een aantal Duitse nederzettingnamen met Voorgermaans **bil* 'moeras' (onder meer *Wasserbillig*, bij Trier) (Ba1981), vandaar 'modderig of moerassig water, poel'. Om Bilzen, dat bespoeld wordt door de Demer, te onderscheiden van Eigenbilzen, 1390-1413 *Eykenbilsen* (zie daar), werd de plaats ook *Beukebilzen* (1231 apud *Bucholtbilsen*, 1286 *Bukenbilsen*) genoemd (Cou2019, BG, EV). (vm, js)

Binderveld, BL, Nieuwerkerken, dial. uitspraak ['bi.əndərvælt].

1135 *Bilreult*, 1218 *Bilreuelht*, 1218 *Bilreuert* (TW), 1367 *Binrevelt* (DS), 1779 *Binderveld* (Bo).

Binderveld ligt op het uiteinde van een lange smalle uitloper van een hoger gelegen gebied; vandaar **bili-* 'spits' en **veld** 'woeste vlakte' (TW) met *-er*-afleiding van het eerste bestanddeel, zoals in 1273 *Sammalre velt* (BG1965) 'het veld bij Zamelen' (gemeente Vliermaal). *Binderveld* betekent dus 'het spits of bijlvormig veld' of 'het bij een bijlvormig complex gelegen veld'. De naam is in dat geval betekenisverwant met het Duitse *Bielefeld* en *Bijleveld* (provincie Utrecht) (VBS2018). Minder waarschijnlijk is een verwijzing naar de aard van de begroeiing: Middelnederlands *beelde*, *bilde*, later *bilse*, *bilze* 'bilzenkruid', in het Middelnederduits *billensat* (MW), een giftige soort nachtschade, in vele volksoverleveringen in verband gebracht met heksen. De jongste grafie (met latere *d*-invoeging + dissimilatie *l > n*) wijst op een reïnterpretatie van de niet meer begrepen naam als 'beenderveld'. (vm, js)

Binkom, VB, Lubbeek, dial. uitspraak ['biŋkɔm].

1146 *Beinchem*, 1159 *Benchem*, 1218 *Benkem*, 1220 *Binchem* (TW), 1321 in *binkeem*, 1421 thof te *binckem*, 1655 *Binckom* (Ke2011c).

Te verklaren uit een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Beino* (Fö1), verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem** 'woonplaats van de lieden van Beino'. De *e* van de eerste lettergreep vertoont sluiting tot *i* voor *-ng*. De naam is etymologisch te vergelijken met *Beigem* (zie daar). (pk)

Bissegem, WV, Kortrijk, dial. uitspraak ['besəyæm].

1136 kopie ± 1300 *Bissegen*, 1139 *Bissingehem* (TW), 1206 *Bissengiem* (Romaanse vorm), 1238 *Bissenghem*, 1366 *Bisseghem*, ±1650 *Bissegem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Bisso* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem* (DV2), dus ‘woonplaats van de lieden van Bisso’. Minder waarschijnlijk is een achterliggende persoonsnaam *Badtso* (TW), die voor de nederzettingnaam de vorm *Bessegem* doet verwachten. (fd)

Blaasveld, AN, Willebroek, dial. uitspraak ['blo.wsfelt].

1125 *Blaresfelde* (C), 1266 *Blarsvelt* (Cr2006), 1305 *Blarsvelt* (OR), 1323 *Blaersveldt* (DS), 1355 *Blaesvelt* (DS).

Samenstelling van *veld* wellicht met de genitief van een persoonsnaam (M, C, WB). Indien het inderdaad om een persoonsnaam gaat (en niet om Middelnederlands *blader* ‘vruchtgebruiker’), dan kan het om de Germaanse naam **blada-harja* gaan, gelatiniseerd tot *Blatharius* (waaruit bijvoorbeeld de familienaam *Blarinckx*, *-ings* (DB2003). Ook de bij- of familienaam *de Blaer(e)*, gevormd met Middelnederlands *blaer* ‘kaal, kaalhoofdig, enz.’ (DB2003) kan in aanmerking komen. Dus ‘het veld van een zekere Blaar’. (wvo, kl)

Blanden, VB, Oud-Heverlee, dial. uitspraak ['blanə].

1174 *Boland* (M) twijfelachtige attestatie, 1282 *Bealanden*, *Belanden*, 1299 *Bialanden*, 1313 *Byalanden* (Bo1944).

Onzekere etymologie. De oudste vormen verhinderen een verklaring uit Gallo-Romaans **Blandinium* ‘landgoed toebehorend aan Blandinius’. Het betreft veeleer een Romaanse samenstelling uit *beall/bial* (uit middeleeuws Latijn *bella* ‘mooi’) met **landa* ‘beboste streek’(GR). (pk)

Blankenberge, WV, dial. uitspraak ['blankmbæryə].

1285 *Blankenberghe*, 1311 *Blankenbergue*, 1817 *Blankenberge* (DF).

Oorspronkelijk werd de naam verklaard als witte, blanke, glanzende berg, in de plaatselijke situatie te begrijpen als ‘witte duintop’. Etymologisch identiek met *Blankenberg* in Brandenburg, Mecklenburg-Voorpommeren, Noordrijn-Westfalen, Thüringen. Volgens H. Van Loocke waren er bij het ontstaan van de naam echter nog geen duinen in Blankenberge. Hij verklaart de naam als ‘bergplaats van Blanco’, met de zwakke genitiefvorm *Blanken* (VLc2010). Vergelijk met *herberg(e)* ‘legerplaats’. (fd, md)

Bocholt, BL, dial. uitspraak ['bogət] ['bogənt] ['bogynt].

1162 *Bucolt*, 1167 *Bocholt* (TW), 1231 *Bucholt* (Cou2019).

Ruim verspreide plaatsnaam, samengesteld uit *boek*, de oude vorm van de boomnaam *beuk* en *hout*, hier in de oorspronkelijke en in het oosten van het taalgebied het langst bewaarde vorm *holt*. De naam is etymologisch hetzelfde als *Boechout*, *Boekhout* en *Boekhoute* (zie volgende artikels) en betekent ‘beukenbos’(TW, Mo1975a, VL1986a). Een grafie uit 1627 ‘*boecguet*’ (Gemeentearchief Koersel, nr. 2) weerspiegelt de lokale uitspraak (met [g] van Frans *garçon*). Van de uitspraak *Bóggent* met invoeging van *n* voor volgende *t* in onbeklemtoonde lettergreep zoals in het Noord-Brabantse *Lisent* (Lieshout) (DB 1962) is er geen oude attestatie. (vm, wvo, md, js)

Boechout, AN, dial. uitspraak ['buχɔ:t], jonger ['buχɔwt].

974, *Buocholt*, 1003 *Bocholt*, 1108 *Bucolt*, 1121 *Bouchout* (TW), 1302 *Bochout* (Cr2006), 1313 *Boechout* (OT2).

Zelfde etymologie als *Bocholt* (zie vorig artikel). (wvo, kl)

Boekhout, BL, Gingelom, dial. uitspraak ['bukət].

1096 *Buocholz*, *Bocholz* (TW), 1280 *Buchout* (BG1965), 1779 *Bouchout* (Bo).

Zelfde etymologie als *Bocholt* (zie daar). (vm, js)

Boekhoute, OV, Assenede, dial. uitspraak [bə'χɛ.də].

1128 kopie 16de eeuw *Bucholt*, 1140 *de Bochouto*, 1184 *Bochoute*, 1219 *Bochout* (TW, GN).

Zelfde etymologie als *Bocholt* (zie daar). (md, pk)

Boezinge, WV, Ieper, dial. uitspraak ['buziŋə] of ['buziŋ:].

1107 *Bosinga*, 1120 *Boesinga*, 1138 *Boesinghe*, 1276 *Bousinghes* (Romaanse vorm), 1744 *Boesinge* (DF).

Afleiding van de Germaanse persoonsnaam *Boso* met het verzamelsuffix *-inga*, dus '(nederzetting) van de lieden van Boso' (TW, DV2). (fd)

Bogaarden, VB, Pepingen, dial. uitspraak ['bouɣo.rdə].

1215 *de boengardis* (VD1996b), 1223 *Bogardes* (TW, BE), 1375 *Boegarden* (VL1936).

Datief meervoud van Middelnederlands *bogaard* 'boomgaard', dus 'bij de boomgaarden'. (pk)

Bolder, BL, Riemst, dial. uitspraak ['bo:ldər].

1171 kopie ± 1700 *Bonleirs*, 1178 *Bonlei*, 1189 *Bonler*, 1280 *Boelre* (BG1965).

De naam *Bolder* is etymologisch identiek aan het tweede element in *Neder-* en *Overboelare* (zie daar). Dat *boelare* is samengesteld uit Germaans **bon* (verwant met Oudengels *bune* 'riet' en *laar* (Her1956, VD2016, VBS2018). Vandaar 'met riet begroeide of hoger gelegen woeste grond'. In *Bolder* trad eerst assimilatie op tot dubbele *-ll-*, die dissimileerde tot *-ld-* (VL2014). Cf. *Buldern* (Noordrijn-Westfalen): 889 *Bunhlaron*, 890 *Buldoron* (Je1971). De gemeente Zichen-Zussen-Bolder kwam in 1796 tot stand nadat Bolder van Meer losgemaakt was (zie daar) en bij Zichen-Zussen gevoegd werd (DS). (vm, js).

Bommershoven, BL, Borgloon, dial. uitspraak ['bumərso:və].

1268 *Bommershove* (M), 1270 *Bombershoven* (Cou2019), 1275 *Bumersoven* (Ul1932), 1297 *Bommershouden* (BG1965), 1779 *Bommershoven* (Bo).

Samenstelling met als eerste deel de Germaanse naam *Bodmar* (zoals in *Botmaresheem* en *Bodmareshem* in Duitsland) (M), gevolgd door de datief meervoud van *hof*, dus 'boerderij van Bodmar'. Samen met Haren en Widooie behoorde Bommershoven in de vroege middeleeuwen tot één domein dat in handen kwam van de Noord-Franse abdij van Corbie. Op kerkelijk vlak werd Bommershoven pas in 1842 een zelfstandige parochie (EV). (vm, js)

Bonheiden, AN, dial. uitspraak [bʌ'na:] of [bə'na:n].

1414, 1428, 1446 prochie ter *Boedenheyde*, 1504 prochie ter *Boenheyde* (Cl1951), 1560 *Boyenheyde* (C).

Samenstelling van *heide* met als eerste lid de genitief van de Germaanse mansnaam *Bodo*, waaruit later *Bode*. De evolutie van de naam is dan: **des Boden heyde* > *Bodenheyde* > *Boyenheyde* > *Boenheyde* > *Bonheide*. Eventueel is de naam afgeleid van de soortnaam *bode*, die aan de basis ligt van de persoonsnaam: Middelnederlands *bode*, *boy* ‘bode, afgezant, dienstbode’, *der stat bode* ‘gerechtsbode’ enz. In dat geval is *Bonheiden* te vergelijken met toponiemen als *Drossaardbeemd* (Braschaat) of *Drossaarddries* (Vissenaken). Vergelijk verder **Booienhoven**, **Booischoot** en **Budingen**. (wvo)

Booienhoven, VB, Zoutleeuw, dial. uitspraak ['bujəno.əvə].

1177 *Budenhoven*, 1235 sub *boedenhoeven*, 1357 in *bodenhouen*, 1645 *Boijenhouden* (Ke2003a).

Samenstelling van de zwakke genitief van de Germaanse persoonsnaam *Budo* verbonden met de datief meervoud van *hof*, ‘boerderij van Budo’ (Ke2020c). De intervocalische *-d-* is overgegaan in een *-j-*, vergelijk de dialectische overgang van *bloeden* naar *bloeien*. Booienhoven vormde sedert 1822 één gemeente met Halle: Halle-Booienhoven (GB, Ke2020c). (pk)

Booischoot, AN, Heist-op-den-Berg, dial. uitspraak ['basχot].

1346 Jan van *boesscot* (Schepengriffies arr. Leuven, nr. 6968, f. 25), 1368 *Boescot* (Cam1993, Frans cijnsboek), 1415 Woutere van *boescot* (Ke2009a), 1560 *Boyschot* (M, C), 1598 *Boesschodt* (Ke2009a).

Samenstelling van de mansnaam *Bode* en *shot* ‘afgeperkte ruimte’ (**Boidenschoot*), dus eigenlijk ‘afgeperkte ruimte, afgesloten stuk grond van Bode’ (M, C, DV, WB). Het eerste lid is echter niet noodzakelijkerwijs een persoonsnaam en de plaatsnaam kan best ‘schutbocht van de gerechtsbode’ betekenen. Vergelijk daarvoor met **Bonheiden**. (wvo)

Booitshoeke, WV, Veurne, dial. uitspraak [but'sukə].

1239 *Boidekinshoucke*, 1507 *Boydshouck*, 1915 *Boitshoeke* (DF).

Samenstelling van *hoek* met de Middelvlaamse verkleinvorm van de voornaam *Boid*, uit *Boud*, korte vorm voor *Boldwin*, *Boudewijn* met de betekenis van ‘hoek van Boidekin’. (fd)

Boom, AN, dial. uitspraak [buəm].

1288-1309 l’eglize de *Boeme* (Cr2006), 1309 parochia de *Nameloose Boome*, 1347 *Boeme*, 1457 ten *Boome* (VO2005).

De naam verwijst oorspronkelijk naar een opmerkelijke, geïsoleerde boom in of nabij de moerassige oeverstrook van de Rupel, die een belangrijk oriëntatiepunt vormde, zodat de omgeving werd aangeduid als ‘bij de boom, aan de boom’, een benaming die later ging gelden voor het hele grondgebied van de nederzetting die er zich ontwikkelde (Ro1957). Tot in de 15de eeuw is de naam nog geregeld

vergezeld van het lidwoord (*den Boome*); na 1500 verdwijnt het lidwoord en luidt de naam gewoon *Boom*. Vergelijk ook *Boomen* in Noord-Brabant (VBS). (wvo, kl)

Boorseme, BL, Maasmechelen, dial. uitspraak ['bo:rsə].

1227 *Bursen*, 1230 *Burseme* (LBO), 1276 *Borsene*, 1484 *Borsen*, 1630 *Borschem* (DS).

Het tweede element van de benaming kan **heem** 'woning, woonplaats' zijn, maar de gemeentenaam kan ook teruggaan op **borsumniō-* (M). De naam bevat het grondwoord *bors*, *burs* 'dicht (stekend) kreupelhout', dat we ook terugvinden in *Borsbeek* (M). *Bors* (uit **bursa-*) zou in het Germaans vooral stekelige planten en struiken hebben aangeduid. Het leidde in het Frans tot *brosse*, *brousse* (Ro1944a, C) en in het Nederlands tot *borstel* (DV). De precieze soort van de stekelige plant is niet duidelijk. Zie ook **Borsbeek**, **Borsbeke** en **Burst**. (vm, js)

Boortmeerbeek, VB, dial. uitspraak ['mi.ərbe.ik].

1290 *Borde-Meerbeke* (M, EV), 1291 *Bortmerbeke*, *Meerbeke*, 1494 *Boertmeerbeke* (Bo1944), 1719 *Bort Meerbeke* (Kam).

Samenstelling van *boord* 'oever, oevergebied' (M) met de waternaam **meerbeek**, dus 'nederzetting aan de oever van de Meerbeek' (EV, WB). Zie ook **Meerbeek**. (pk)

Borchtlombeek, VB, Roosdaal, dial. uitspraak ['lumək] of [bərχ'lumək].

1112 *Lombeccha*, 1328 *Burggraven Lombeek*, *Lombeke* alias *Burggrave Lombeek* (M), 1666 *Borghgraue Lombeke* (KPH, II, 247), pas vanaf de 18de eeuw *Borchtlombeek* (Li1952b).

Lombeek, gedifferentieerd van Sint-Katherina-Lombeek met *burggraaf*, later met *borcht*, een oudere en gewestelijke vorm van *burcht* (M, C). Voor de betekenis van *lom-*, zie **Sint-Katherina-Lombeek**. De toevoeging *Borchtlombeek* verwijst naar de burggraaf van Liedekerke (Li1952b). (pk)

borg, zie **burg**

Borgerhout, AN, Antwerpen, dial. uitspraak [bœryər'ɔwt].

1214 kopie 14de eeuw *Borgerholt* (TW), 1751 *Borgherhout* (KPH, 1597).

Samenstelling van *borger* en *holt*, een oude vorm van **hout** 'bos'. Het eerste lid van de samenstelling is een *-er*-afleiding zoals in *Haarlemmer hout*, *Steenborgerweert*. *Borgerhout* dient begrepen als 'bos van of bij de borg'. Bedoeld is de Antwerpse burcht "het Steen" (Ro1946). Het eerste lid is dus niet *burger* zoals men wel eens heeft gedacht (M). Evenmin is er een bewijs voor een hypothetische bijvorm van *berk* (TW). (wvo)

Borgloon, BL, dial. uitspraak [lawn].

1078 kopie 13de eeuw *Lon*, 1147-1155 *Los* (TW), 1309 *Loen* (BG1965), 1373 *Borchloen* (UI1932).

Loon, datief meervoud van **lo** 'loofbos'. *Lon* is de Germaanse vorm, *los* de Romaanse (BE), respectievelijk ontstaan uit de datief en accusatief meervoud. Het simplex is nog gangbaar als de naam van het vroegere graafschap Loon (Ro1993). Het eerste

deel verwijst naar de in de 11de eeuw gebouwde borg of burcht, de verblijfplaats van de graven van Loon, waarvan Borgloon de zetel was (VO2001a). De oudst bekende graaf was Giselbertus; tijdens zijn ambtsperiode werd op de grondvesten van een Romeinse vesting de middeleeuwse burcht gebouwd. Tot 1366, het jaar waarin Loon bij het prinsbisdom Luik werd aangehecht, was Borgloon de hoofdplaats van het graafschap (DS). Men kan vergelijken met *Borgele* in de provincie Overijssel (960 kopie 16de eeuw in villa *Borglo*) (Ku1988). (vm, js)

Borlo, BL, Gingelom, dial. uitspraak ['bo:lə].

Begin 12de eeuw *Borlo*, 1107 kopie midden 13de eeuw *Burlo*, 1136 kopie midden 12de eeuw *Burlos*, tweede helft 12de eeuw *Borlo* (TW), 1505 *berlo* (VdM1), 1779 *Borlo* (Bo).

De etymologie van het eerste deel van deze *lo*-naam is onzeker. De wortel **bur* 'woning' zoals in *Septimburijs* (Zepperen) (M) of ook *borg*, *burg* 'burcht' is niet uit te sluiten. Vergelijk het in Engeland verspreid voorkomende *Burley* (o.m. 1178 *Burgelea*). De betekenis van Oudengels *burg* is evenmin duidelijk: 'hooggelegen toevluchtsoord, burcht, kasteel, boerderij, versterkte plaats, woning' of 'stad' (EKW, VO2001a, VL2000). Ondanks een mogelijk semantisch verband is de reconstructie van de naam als een samenstelling van Germaans **burgon* 'berk' met *lo* 'berkenbosje' (TW) gewaagd; die boomnaam is misschien wel vervat in plaatsnamen als *Borculo* en *Borkel* in Nederland (VBS2018). (vm, js)

Bornem, AN, dial. uitspraak [bʁɑ̃m].

1108 *Burnehen*, 1110 *Bornehensis*, 1148 *Bornehem*, ca. 1225 *Bornhem* (TW).

Samenstelling van *born* 'bron' en *heem* (Po1910a en andere). De naam verwees dus oorspronkelijk naar een 'woning, verblijfplaats nabij een bron'. (wvo)

Borsbeek, AN, dial. uitspraak ['bœzbe.ik].

1232 *Borcebeke* (OBE), 1239 *Bursebeke* (OSB), 1246 *Bersebeka*, *Bersabeke*, 1320 *Borsbeke* (OBE).

Samenstelling van *beek* met **bursitja*, een collectiefvorming uit de Germaanse plantnaam **bursa* > Nederlands *bors*, met het verzamelsuffix *-itja*. *Bors* is bewaard in het woord *borstel* en gaf ook aanleiding tot Frans *brousse* en *brosse* (Ro1944a, C, Ca1951a). Welke plant(en) *bors* aanduidde, is onzeker. Gezien de betekenis van het Franse *brousse* is daarbij gedacht aan stekelige heesters, waaronder bepaaldelijk de klis. Mogelijk was het woord een verzamelnaam voor verschillende stekelige plantensoorten (Ro1944a). Volgens Gysseling was het een benaming voor de moeras-rozemarijn (TW onder *Burst*), in het Nederlands ook *lavendelhei* genaamd, een kruid uit de ericafamilie. Variëteiten van die plantensoort met houderige stengel werden vroeger gebruikt om er bezems uit te vervaardigen. Zie ook **Boorse**, **Borsbeke** en **Burst**. (wvo)

Borsbeke, OV, Herzele, dial. uitspraak ['bʁzbe.k].

825 kopie 941 *Bursitbace*, 1010 kopie midden 11de eeuw *Bursbeka*, begin 13de eeuw *Borsebeke*, *Borsbeke* (TW, GN).

De naam is etymologisch identiek met *Borsbeek*. Zie daar, alsook **Boorse** en **Burst**. (md, pk)

bos

Middelnederlands *bosch* (*busch*, *bossche*, *bussche*), een afleiding van Germaans **busku*, betekende oorspronkelijk 'struikgewas'. Wellicht onder invloed van het Franse *bois* ontwikkelde het al in het Middelnederlands de betekenis '(hoogstammig) bos' en verdrong vanaf de 13de eeuw *hout* in die betekenis, dat zelf daardoor in onbruik geraakte. De oude betekenis is nog bewaard in *braam*- en *doornbos*. (wvo)

Bos, VB, Zoutleeuw, dial. uitspraak [bɔs].

1235 *Bosch* et Budingen, 1293 versus *buscum*, 1322 inter lewis et *buscum*, 1383 tuschen *bosche* ende wesere (Ke2005b).

Bos betekent hier 'struikgewas'. In 1794-1795 werden de gehuchten Helen en Bos tot één gemeente samengevoegd: Helen-Bos (zie daar) (GB, Ke2005b). (pk)

Bossuit, WV, Avelgem, dial. uitspraak [bɔ'sæyt] of [bɔ'sæyt].

998 *Bossuth* (DF), 1038 *Bussuth* (TW), 1128 *Bossut*, 1443 *Bossuut*, 1658 *Bossuit* (DF).

Germaans *buksothu*, een collectieve afleiding bij *buks* uit Latijn *buxus* 'buchsboom', dus 'plaats waar buksboom (in het westelijke West-Vlaams van Frans-Vlaanderen nog met de uitspraak *bosseboom*) groeit'. Die plaatsnaam aan de taalgrens heeft evenwel een Romaanse klankevolutie gevolgd, vergelijk *Bossut-Gottechain* (WB) en *Bossut* in Baisy-Thy, ook *Boussu* (Her1986). Met Vlaamse klankevolutie zou de naam klankwettig *Bost*, *Bust* geworden zijn, vergelijk met **Roborst**, het gehucht *Bost* in Mater en **Bost** bij Tienen (Lu1968). (fd)

Bost, VB, Tienen, dial. uitspraak [bɔst].

1271 *Bost* (M), 1321 a relicta mertini de *bost* (Ke1985).

De naam is te vergelijken met *Bossuit* (zie vorig artikel) en *Bossut-Gottechain* (bij Nijvel), waarin *buks*, uit Latijn *buxus* 'buchsboom, palmboompje' (M, TW), verbonden werd met een plaatsbepalend suffix-*t*. Dus: 'plaats waar buksbomen groeien'. Mogelijk is ook gewoon de afleiding *bosch*+*t*, zoals in het gehucht *Bost* in Boutersem/Verrijck: 1515 te *bossche*, 1572 te *bost*, 1761 tot *Boscht* onder Boutersem (Ke2011b). *Bost* betekent dan 'plaats met veel struikgewas'. (pk)

Bosvoorde, BR, dial. uitspraak ['bɔsfɔut].

1220 *Bouchefort*, 1225 *Bostfort* (TW), 1469 *Baudsvoort* (Li1944a), 1773 *Boitsfort* (KPH, I, 3293).

Bosvoorde is samengesteld uit *Baldas*, genitief van de Germaanse mansnaam *Baldo*, en **voorde** (M, TW, VDS, WB). Dus: 'doorwaadbare plaats van Baldo'. *Bosvoorde* is ontstaan in de parochie Watermaal, waar halverwege de 13de eeuw een nieuwe jagerij werd opgericht door de hertog van Brabant. De naam is wellicht gemigreerd vanuit de streek van Leuven, waar de familie Boutsvoord de leiding had over de hertogelijke jagerij (Ca1994). Het eerste lid werd door de nabijheid van het

Zoniënwoud in de volksmond gewijzigd in *Bos* (C). In 1811 werden Watermaal en Bosvoorde samengevoegd tot één gemeente: Watermaal-Bosvoorde (GB). (pk)

Bottelare, OV, Merelbeke, dial. uitspraak ['bɔtələ.əɾə].

988 vals ca. 1000, 1108, 1123 *Botelar* (TW, GN), ca. 1410 *Botelare* (TW/OZV).

Onzekere etymologie. Mogelijk bestaat *Bottelare* uit de plantnaam *bottel* ‘haagdoorn, kornoelje en gelijkaardige rosaceeën’ samengesteld met *laar* (GN), dus ‘open plaats in het bos met haagdoorn’. Een andere verklaring voert *botte-* terug op Germaans **boot-*, waarvan de lange klinker in het Nederlands evolueerde tot *oe*. Het eerste deel van *Bottelare* zou etymologisch identiek zijn met het (verdwenen) Middelnederlandse zelfstandig naamwoord *boete* in de betekenis ‘herstelhout’. Het toponiem verwijst dan naar een *laar* of intensief benut bos waaruit de omwonenden ‘herstelhout’ betrokken (VD2019). (md, pk)

Boutersem, VB, dial. uitspraak ['bɔtsəm].

1129 *Baltreshem*, 1130 *Baltersem*, 1163 *Baltershem*, enz. (TW, BE), 1249 domino de *Bautershem*, 1340 *bouterseem*, 1509 van *bouterssem* (Ke 2011b).

Samengesteld uit de genitief van de Germaanse persoonsnaam *Baldheri* en *heem* (BE). Dus: ‘woonplaats van de lieden van Baldheri’. (pk)

Bouwel, AN, Grobbendonk, dial. uitspraak ['bɔwəl].

995-1010 kopie 12de eeuw *Bolo* (OU1, TW), 1286 *Bouwele* (C), 1288-1309 l’eglize de *Boudele* (Cr2006), 1313, 1351 *Boudele* (OR, OT4).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Boude* met *lo* (Po1908a, M, VDy1982, WB, VO2001a). *Bouden* is een vleivorm op *-in* van *Boudewijn*, die later door *d*-syncope leidde tot bijvoorbeeld de familienaam *Bouwens* (DB2003). Met de oudste vorm (*Bolo*) in TW is niet Bouwel, maar het Olense gehucht Buul bedoeld (Ve1972). (wvo, kl)

Bovekerke, WV, Koekelare, dial. uitspraak ['bo.vəkærkə].

1119 *Bovenkyrke*, 1125 *Bovenkerke* (TW), 15de *Bovekerke* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Bobo*, en *kerk*, dus ‘kerk van Bovo’. (fd)

Bovelingen, BL, Heers, dial. uitspraak ['bo:vəlɪŋə].

1208 *Buuelinhcen* (TW), 1260 *Bovelingen* (LBO).

Bovelingen heeft zich ontwikkeld uit **Bobilingum* ‘bij de lieden van *Bobilo*’ (TW). Vergelijk ook het Germaans-Romaanse *Bovelicourt* (bij Longwy, Pas-de-Calais). *Bovelingen* smolt samen met Mechelen in 1971; in 1977 werd Mechelen-Bovelingen een deelgemeente van Heers. Voor het eerste deel: zie **Mechelen** (provincie Antwerpen). (vm)

Brakel, OV, dial. uitspraak ['brəkəl(ə)].

1970 *Brakel* (GB).

Door de wet van 17 juli 1970 werden Elst, Michelbeke, Nederbrakel, Opbrakel en Zegelsem verenigd tot één gemeente, *Brakel* genoemd. In 1975 werden Everbeek,

Parike en een deel van Sint-Maria-Oudenhove daaraan toegevoegd. *Brakel* is de oudste benaming van Neder- en Opbrakel (zie daar) (GB, EV). (md, pk)

Brasschaat, AN, dial. uitspraak [bras'χɔ.t].

1267 kopie 15de eeuw *Brecsgata*, 1329 *Bregscate*, 1347 *Brechtscate*, 16de eeuw *Brachtschate*, *Brasschate*, 17de eeuw *Brasschaat* (VO1995).

Samenstelling van de plaatsnaam *Brecht* met Middelnederlands *gate* 'o.a. weg' en dus 'weg naar Brecht', of met de datief van Middelnederlands *gat* 'opening, deur, poort' en oorspronkelijk 'toegang tot' (VL1995a). De -s- zal bij de samensmelting om eufonische redenen ontstaan zijn (VL1981). Brasschaat ontstond aan de aftakking (Miksebaan) van de weg naar Breda (Bredabaan), de toegangsweg tot Brecht. De wegaanduiding 'toegang, weg naar Brecht' ging mettertijd over op de nederzetting (VO1995). Zie ook **Brecht**. (wvo)

Brecht, AN, dial. uitspraak [bra.χt], jonger ook [brɛχt].

1173 *Brecte* (TW), 1239 *Brechte* (OR), 1288-1309 *Brechte* (Cr2006), 1336 *Brecht* (OT3).

Bracht, *brecht* (uit **brakti*) is een afleiding van *breken*, met de betekenis 'breuk, breking' (M, C, TW, DV, DV2). Aangezien **brakti*- de Germaanse tegenhanger is van de bergaanduiding *fraiture* (o.m. 'bergkam, heuvelrug', uit Latijn *fractura*), denkt men aan de benoeming van een flank. Brecht ligt op de noordflank van een rug tot 30 m, aan de waterscheiding Maas-Schelde. Het is een gebied waar veel beekjes ontspringen. Van den Eeckhaut meent dat *Brecht* een naam is die wijst op ontginning van eertijds onbebouwd gebied, mogelijk een bos (VDE1990). Vergelijk met andere namen die plaatsen bij een of andere waterscheidingskam benoemen, zoals *Bras-lez-Saint-Hubert*, *Bracht*, *Bras*, enz. (VO1995). (wvo, kl)

Bredene, WV, dial. uitspraak op het dorp ['bre.ənɪjə], dichterbij de kust (in Bredene Sas en Bredene Duinen en op de wijk Den Nukker) ['brɛ:ɪɲjə].

1087 *Bredene*, 1115 *Bredenam* (accusatief), 1275 *Breedenee*, 1464 *Brene*, 1488 *Breedeneede*, 1517 *Breenede*, 1620 *Breene* (DF).

Samenstelling van *breed* en *ee* uit *aa* < Germaans **ahwo* 'natuurlijke waterloop in zeekeleigebied' (TW). De tussen-*n* kan worden verklaard uit Germaans **braidan*, de datief enkelvoud van **braida* 'breed'. De lokale uitspraak *Brèènienge* is waarschijnlijk te verklaren door volksetymologische suffixsubstitutie in *Breenede* ter gelijkmaking met een -*inge*-naam. (fd)

Bree, BL, dial. uitspraak [brɛ:].

1077 *Britte*, 1078 kopie 13de eeuw *Bride*, 1147 kopie 13de eeuw *Brida*, 1216 *Bridde* (TW), 1390-1413 Beke penes *Brede* (Gr1981), 1505 bij *bree*, 1505 tot *bry* (VdM1). De etymologie is onzeker. Een evolutie uit Germaans **bridja*-, verzamelnaam bij **brida*- 'plank', Duits *Brett*, ter aanduiding van een barackengehucht of plankenwoning (M, TW)? Een overgang over een waterloop door middel van een plank is het meest aanvaardbaar. Door het centrum van Bree lopen de Breeërdsbeek en de Bonenputterbeek (DVW1). Cf. de vroege vermelding van een waterloop in het

centrum van Bree: 1296 *rivi ibidem fluentis per mediam villam de Brede* (Mae1952). Vergelijk ook het Nederlandse *Maasbree* (VBS) en *Bretford* ‘ford (waterovergang) provided with a plank’ in Engeland (EKW). Een evolutie uit Germaans **braid* ‘breed’, Rijnlands *Breite*, *Bredde*, *Bree* (Fö2, Di1963a), verwijzend naar relatief uitgestrekte akker- of graslandcomplexen, is eveneens een gissing, maar is klankwettig onwaarschijnlijk. (vm, js)

Breendonk, AN, Puurs, dial. uitspraak [ˈbri:ɛndʊŋk].

1211 *Bredendunc* (TW), 1213 *Brededunc* (C), 1264 (kopie) *Bredendonc* (OSM).

Samenstelling van **donk** met de datief enkelvoud van *breed*, dus ‘aan de brede donk’ (M, C, TW, DV2, WB). (wvo)

breugel, zie *briel*

briel

Briel is hetzelfde woord als *broel*, *bruul*, *bruil* en *breugel/brogel*. Volgens verschillende etymologen gaan al die wisselvormen, al dan niet via het Romaans, terug op Keltisch *brogilos*, een verkleinwoord van *brogi*, dat ‘veld’ betekent (VD1998), maar ouder ‘omheining’ en primair ‘rand, grens’ (GN en de literatuur aldaar, Gy1983b, K11989). Men neemt aan dat de primaire betekenis van ‘omheining’ evolueerde tot ‘het omheinde’, met verdere ontwikkeling tot ‘ingesloten gebied’, middeleeuws Latijn *brogilus* ‘omheind domaniaal park voor herten’ of ‘omheinde domaniale meers voor paarden’, en verder tot de wel al Middelnederlandse betekenis ‘laag weiland, moerassig terrein, al dan niet met struikgewas begroeid’, met welke betekenis de term gaandeweg vaak gebruikt werd (Gy1950, 1981, 1983b; BA; VD1986a, Mo1974a). In de oudste, d.w.z. vroegmiddeleeuwse, vermeldingen lijkt *briel* in ieder geval betrekking te hebben op domaniale gronden, meer bepaald op omheinde bossen en graslanden behorend tot de heerlijke gronden van het domein. Zo was de Gentse Briel klaarblijkelijk een weiland, gereserveerd voor de paarden van de graaf, later de burggraaf. Naderhand schijnt het woord te zijn overgegaan op laaggelegen graslanden in collectief gebruik. Wellicht is die evolutie te verklaren doordat ook de vroegere domaniale graasweiden doorgaans op waterzieke gronden lagen. Vanuit de toepassing op gemeenschappelijke weiden blijkt *briel* in de Oost-Vlaamse toponymie ook tot benaming te zijn geworden van openbare pleintjes in gehuchten (VD1998). Dergelijke pleintjes deden immers onder meer dienst als gemeenschappelijk weiland voor de omwonende boeren. Die overdracht van ‘gemene weidegrond’ naar ‘gehuchtplein’, heeft zich trouwens ook voorgedaan bij een toponiem uit dezelfde landschappelijke sfeer, namelijk *dries*. (wvo, md)

Brielen, WV, Ieper, dial. uitspraak [bri.ɛ̃ln].

1129-58 *Brile* (TW), 1190 *Briel*, ±1300 *ten Briele*, 14de eeuw *Brielen* (DF).

De meervoudsvorm *Brielen* is vermoedelijk ontstaan door reïnterpretatie van de datiefvorm *ten Briele*. De plaatsnaam *Briel* komt in verschillende vormen voor: *Brogel*, *Breugel*, *Broel*, *Bruul*, *Bruil*, Duits *Brühl*, Romaans *Bruille*, *Brûle*, *Breuil*. Vergelijk *Broel* in Kortrijk, *Briel* in Gent en *Bruul* in Mechelen. Familienamen *Van*

den Broele, Van den Brule, Van den Briele. De plaatsnaam slaat op ‘moerassig terrein, natte weide, vaak met struikgewas begroeid’. Zie **briel**. (fd)

Broechem, AN, Ranst, dial. uitspraak [ˈbruχəm].

1147 *Bruchem*, 1221 *Brochem* (TW), 1298 *Broecheem* (OT2), 1314 *Broeghem* (Cr2006), 1321 *Broechem* (OT3).

Samenstelling van **broek** ‘moeras(land)’ en **heem** (Po1910a, M, C, TW, DV, DV2, WB), dus ‘woonplaats in of nabij moeras(land)’. Vergelijk ook **Broekom** en **Brussel**. (wvo, kl)

broel, zie **briel**

broek

De oorspronkelijke betekenis van *broek* (Middelnederlands *broec*, *brouc*, *bruc*, ouder *broke*, Germaans **brôka*) is ‘moeras’. Door afwateringswerken werden de moerassen drooggelegd en wegens hun lage ligging, vaak langs rivieren of beken, omgevormd tot een malse weide, hetzij wei- of hooiland. Daardoor ontwikkelde *broek* de secundaire betekenis van ‘(vochtige) weide, beemd (< ontwaterd moeras)’. In veldnamen wordt *broek* daarom verklaard als ‘drooggelegd moeras’, meestal (laaggelegen) weide- of hooiland. In sommige regio’s bestaat het woord overigens thans nog als soortnaam met de betekenis ‘malse weide aan een waterloop, enz.’. In (oudere) nederzittingsnamen zal het vermoedelijk nog de primaire betekenis ‘moeras’ hebben. Tot in de late middeleeuwen waren de meeste “broeken” gemeenschapsground: ze werden gebruikt voor collectieve hooiwinning en gemeenschappelijke beweiding. (wvo)

Broekom, BL, Borgloon, dial. uitspraak [ˈbrukəm].

1224 *Brukehem* (TW), 1493 *Broeckhem* (U11932).

Samenstelling van **broek** (Middelnederlands *broec*), hier nog met de oorspronkelijke betekenis van ‘moeras’ en **heem** (M, C, DV2, TW), in de oostelijke gedaante *-kom*, dus ‘woning, woonplaats in of nabij een moerasgebied’. Het gaat hier om de alluviale vlakte van de Herk. Broekom ligt op de golvende noordelijke helling van het beekdal. (vm, js)

brogel, zie **briel**

Brugge, WV, dial. uitspraak [ˈbrœyə]; inwonersnaam *Bruggeling* [ˈbrœyəlɪŋk].

840-875 *Brvggas*, *Brvccia*, 1012 *Bruggis*, 1037 kopie 1049 *Bricge*, 1049 *Brycge* (TW), 1116 *Brugge*, ±1250 in *Bruggen* (DF), 1290 bi *Brigghe* (CG).

Germaans **brugjo* ‘brug, havenbrug, knuppeldam’, te vergelijken met Oudnoords *bryggja* ‘landingsbrug, aanlegsteiger’ (in *Bryggen*, de naam van de haven in Bergen, Noorwegen) (Gy1944). Omdat de Ingveoonse ontronde vorm *brigge* hem niet bekend was, bedacht Gysseling (Gy1971b) een nieuwe theorie. *Brugge* zou een nederzittingsnaam zijn, vernoemd naar de waternaam *Reie*, 1198 *Roia* < **Rogia*. De nederzittingsnaam zou dan – in de datief meervoud – **Rogjum*, **Rugjum* > **Ruggim* geheten hebben. De naam *Ruge* in Dudzele gaat daarop terug. “Toen de

plaats vervolgens, in de 8ste eeuw, een internationale haven werd, zal de naam gecontamineerd zijn met Skandinavisch *bryggja* ‘landingsbrug, kaai’, zodat *Rugia* (datief enkelvoud) *Brugja* werd. Het niet ontronden van de *u* kan zowel aan Skandinavische taalinvloed als aan de *o* van de riviernaam *Rogia* toegeschreven worden”. Gysseling (Gy1983b) heeft die – overigens ongeloofwaardige – etymologie achteraf verlaten. (fd)

Brussegem, VB, Merchtem, dial. uitspraak [ˈbrysəyʊm].

1234 *Brusseghem*, 1244 *Bruceghem* (Li1967), 1265 *Brusengem* (M), 1601 *Brussegem* naest Ossel, *Brusseghem* (KPH, 889).

Samenstelling uit de Germaanse vleinaam *Brodso* (ook geschreven *Brozo*), een diminutiefvorm bij een naam met de stam *brod-*, met *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Brodso’ (Ma1924). (pk)

Brussel, BR, dial. uitspraak [ˈbrysəl].

966 kopie 15de eeuw *Bruocsella*, 1015-1020 *Brosella*, ca. 1040 kopie midden 11de eeuw *Brosella*, 1047 vals midden 12de eeuw *Brucsella* (TW), 1709 *Bruxel* (KPH, II, 136), 1712 *Brussel* (Fricx), 1771 *Bruxelles* (Fer).

Samenstelling uit **broek** en **zele** ‘nederzetting of woonplaats bij het moeras’. Lange tijd is gesuggereerd dat Brussel zou zijn ontstaan als kasteel op een eiland van de Zenne, maar die theorie wordt tegenwoordig sterk in twijfel getrokken. Tegenwoordig wordt het primitieve Brussel eerder op de valleihelling of mogelijk zelfs op de Koudenberg gesitueerd (Va2008). De *u* uit lange *o* (West-Germaans **brôka*) wijst op een vroeg verkortingsproces vóór de medeklinkerverbinding *-ks-* (M). Reeds vroeg werd in de Middelnederlandse benaming *-ks-* geassimileerd tot *s*. In het Frans bleef de vorm met *-x-* bestaan. De uitgang *-es* in *Bruxelles* is een restant van de accusatief meervoud in Latijnse vertalingen. (pk)

Brustem, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak [ˈbrøstəm].

1114 kopie 12de eeuw *Brustemia*, 1176 *Brostemme*, 1224 *Brustheme*, 1306 *Brustum* (BG1965), 1505 *bruyste(m)*, 1505 *brueste(m)* (VdM1).

Wellicht een samenstelling van *brust*, *brost* ‘kleine verhevenheid’, met **heem** (Mo1975b). In het eerste lid is de *r* niet versprongen zoals in het Nederlandse *borst*, hoewel de grens tussen *borst* en *brust* thans meer oostelijk door het Ripuarische gebied (gebied van de Midden-Rijn) loopt. Dat is dan een voorbeeld van het mogelijk conservatisme in de klankstand van plaatsnamen. *Brustem* betekent dus vermoedelijk ‘nederzetting op een hoogte’. De historische kern, die teruggaat op een Merovingisch-Karolingische nederzetting uit de 4de-8ste eeuw, ligt op een kleine verhevenheid, waar zich onder meer de kerk en de burchtruïne bevinden. Een reconstructie uit een prehistorische waternaam **Bherustamion* met de wortel **bher-* ‘vuurkleurig, bruin’ (Gy1983c) is minder aannemelijk, maar zou wel in overeenstemming zijn met het ontbreken van een *r*-verspringing. (vm, js)

bruil, zie **briel**

Budingen, VB, Zoutleeuw, dial. uitspraak ['byŋə].

1080 kopie midden 13de eeuw *Budinges*, 1179 *Buedengis* (TW, BE), 1203 *buedinghen*, 1533 *Bungen* (Ke2005a).

De naam komt uit Germaans *Bodingun* of uit Romaans *Bodingas*, een afleiding van de Germaanse persoonsnaam *Bodo* met het collectiefsuffix *-inga* > *-ingen*. Dus: 'bij de lieden van Bodo'. Door uitstoting van de *d* tussen twee klinkers ontstond de dialectische vorm *Bungen*. Dezelfde naam komt ook voor in Duitsland als *Büdingen*, met dezelfde betekenis (Be1999). (pk)

Buggenhout, OV, dial. uitspraak ['bigənt].

1125 in ipsa uilla *Buckenholt*, 1129 *Bukenholt* (DM1894), 1145 *Bukenholt* (TW, Gy1978), 1227 *Bughehout* (GN).

Buggenhout is samengesteld uit het adjectief *beuken* (van Germaans **bokina*) bij de boomnaam *beuk* en *hout* 'beukenbos' (Gy1978). (md, pk)

Buizingen, VB, Halle. dial. uitspraak ['bʌ.sijə].

1184 *Busengem* (M), 1691 *Businghen* (KPH, II, 23), 1725 *Buysinchen* (KPH, I, 3145).

Samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Buso* (TW) of *Boso* (Ro2008) met het verzamelsuffix *-inga* > *-ingen* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van Buso/Boso'. (pk)

Buken, VB, Kampenhout, dial. uitspraak ['bykə].

1567 *Ten Bueken* (M), 1650 *Bueken* (KPH, I, 2500).

Datief meervoud in de plaatsaanduiding *ten beuken*: 'bij de beuken' (M). (pk)

Bulskamp, WV, Veurne, dial. uitspraak ['bœ.lskam(p)].

1176 *Bulscamp*, 1227 *Bulescamp*, 1735 *Bulskamp* (DF).

Samengesteld uit *kamp* 'veld' uit Latijn *campus* en *bul* 'stier'. Dus: 'stierenweide'. Vergelijk **Oostkamp**. Er is ook een *Bulskamp* in Bredene: 1149 *Bulleskamp* (TW), en het huidige West-Vlaams provinciaal recreatiedomein *Bulskampveld* in Beernem. (fd)

Bunsbeek, VB, Glabbeek, dial. uitspraak ['bynsbɛ.ək].

1076 *Bonesbeches*, 1125 *Bunsbecce*, 1139 kopie rond 1700 *Bunesbeche* (M, TW), 1145 ecclesie de *bunsbeke*, 1194 de *bunsbeke*, 1210 in ecclesia de *Bunsbeke* (Ke2014b).

Een samenstelling van de genitief enkelvoud van de Germaanse persoonsnaam *Buno* met *beek*, dus 'beek van Buno' (TW). De bedoelde beek komt overeen met de huidige Hagerotbeek, die loopt tussen de Broekstraat en de Walmersumstraat. De originele beeknaam ging over op het dorp. (pk)

Burcht, AN, Zwijndrecht, dial. uitspraak [byr(ə)χt].

1187 *Burchta*, 1223 *Borchthe*, 1224 *Borgthe* (TW), 1296 *Burght*, *Burcht* (DS).

Het is verleidelijk om in de naam niets anders te zien dan de soortnaam *borch(t)*, *burch(t)*, een concurrerende vorm van *burg*, als 'versterkte plaats' (M, C). Een

achteraan toegevoegde *-t* is echter zo vroeg (12de eeuw) ondenkbaar (VL2000). Bovendien sluit de *-a* van 1187 eveneens ‘burg’ uit. De betekenis van de naam blijft dus onzeker. Er is immers evenmin steun voor de gissing van Gysseling (TW) dat de naam een verzamelnaam zou zijn bij een hypothetische vorm van *berk* en dus ‘plaats waar berken groeien, berkenbos’. (wvo)

burg

De oorspronkelijke betekenis van *burg* (Middelnederlands *borch*, *burch* en *burcht* met later toegevoegde *-t* zoals in *rijst*, *inkt*) is ‘vluchtburch, (berg)vesting’, maar in de Germaanse talen kende het woord al vroeg een betekenisovergang tot ‘stad’, terwijl in de middeleeuwen de betekenis verengde tot ‘kasteel, burcht, slot’ (VL2000) en ‘versterkte hoeve, door een gracht omringde hoeve’. Het woord verschijnt soms als wisselvorm voor *berg* en beide woorden (*berg/burg*) hangen etymologisch samen (VL2000), wellicht met een grondbetekenis ‘beschutting, toevluchtsoord’ (Mo1977). In de toponymie kan *borg/burg* plaatselijk naar een burcht verwijzen, maar vaak gaat het om een omwalde hofstede (Li1930, Sm1956, VO1995 en andere). (wvo)

Burst, OV, Erpe-Mere, dial. uitspraak [bʌst].

825 kopie 941 *Bursitia* iuxta fluuiola Bursitbace (GN, TW), 1096-1100 kopie 2e helft 12e *Borsta*, 1117 *Burst* (TW).

Burst is een collectiefvorming met een verzamelsuffix *-itja* uit de Germaanse plantnaam **bursa*, die ook vervat zit in *Boorse*, *Borsbeek* en *Borsbeke*, maar in *Burst* de typisch westelijke palatalisering vertoont. De naam betekent letterlijk ‘plaats waar veel *bors/burs* groeit’. Voor de betekenis van de plantnaam *bors/burs*, zie **Borsbeek**. (md, pk)

Buvingen, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak ['by:vɪŋə].

(929-962) *Bouingon*, 1135 *Bouingen*, 1139 kopie 13de eeuw *Buvinges* (TW), 1703 *Buvinghen* (U1932), 1779 *Beuvinghen* (Bo).

De naam heeft zich ontwikkeld uit **Buvingum* ‘bij de lieden van Buvo’ (TW), met dezelfde mansnaam als in *Bovelingen*. Vergelijk ook met de gehuchtnaam *Buvingen* in Pepingen. (vm, js)

daal

Het element *daal* is niets anders dan de (afgesloten) datief enkelvoud (*dale*) van *dal* ‘laagte tussen heuvels’. In de toponymie heeft de datief een plaatsaanduidende betekenis. (wvo)

Dadizele, WV, Moorslede, dial. uitspraak [ˈdɛ.izlə] of [ˈdæ.izlə].

1147 *Dadingisila*, 1225 *Dadincsele*, 1330 *Dadinsele*, 1365 *Dadizele*, 1402 *Dayzele* (DF). Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Dado* met het verzamelsuffix *-inga* en *zele* ‘woonplaats van de mannen van Dado’. Door *d*-syncope ontstond de uitspraak *Daizele* en onder invloed van de *i* werd de *a* tot *e* gesloten in *Deizle*. (fd)

Daknam, OV, Lokeren, dial. uitspraak [ˈdaknam].

1156 *Dackenhām*, ca. 1160 *Dakanham*, 1199 *Dackenām* (TW, GN), 1261-1263 *Dachnam* (TW/OZV).

Daknam gaat terug op de samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Dakko*, met zwakke genitiefverbuiging, en *ham*, ‘nederzetting van Dakko in een rivierbocht’ (GN). *Daknam* ligt op een zandrug in de Durmemeezen (TW, GB). (md, pk)

Damme, WV, dial. uitspraak [ˈdamə].

1180 *illam villam nomine Dam* quae in suo principio vocata fuit *Hendam*, 1190 *Dam*, 1293 in den *Dam*, 1294 *Damme*, 1302 ten *Damme* (DF).

Datiefvorm van *dam* ‘waterkering’. De naam verwijst naar een dwarsdijk die omstreeks 1180 in het Zwin werd aangelegd. (fd)

Deerlijk, WV, dial. uitspraak [ˈdeːrlɪk]; inwonersnaam *Deerlikaan* [dɛ.rlɪˈkɔːn].

1070 *Derlike*, 1111 *Tresleca*, 1191 *Trelleke* (TW), 1234 *Derleke*, 1419 *Deerlyck*, 1441 *Deerlick*, 1820 *Deerlijk* (DF).

Afleiding van de Germaanse persoonsnaam *Thrasilo* met het Gallo-Romaanse nederzettingssuffix *-iacas*, een latinisering van Keltisch *-akom*, dus **Thrasiliacas* ‘toebehoorend aan Thrasilo’ (TW). (fd)

Deftinge, OV, Lierde, dial. uitspraak [ˈdi.ɛftɪŋə].

1026 vals midden 11de eeuw *Dauatinge*, 1130 *Dauentengem*, 1181 *Dephtenghem* (TW, GN), 1214 *Daventenges* (Gy1978), 1220-1227 *Dauetinga*, 1281 *Daeftinghe* (TW/OZV)

Deftinge komt volgens Tavernier-Vereecken uit de Oudnederlandse persoonsnaam **Davat*, een verkleinwoord op *-t* afgeleid van de Germaanse naam *Dava*, gevolgd door het suffix *-inga* (en vroeger ook nog door *heem*) (GN). *Deftinge* betekent dus ‘(nederzetting) bij de lieden van Davat’. De naam *Dafa* komt voor in het Oudengels, in het Vlaamse binnenland zou men daarvoor *Davo* verwachten, maar volgens De Vries (DV2) is daaraan in deze gemeentenaam nauwelijks te denken; hij houdt het liever met Gysseling, die vermoedt dat *Deftinge* uit een Voorgermaanse substraattaal, het Ligurisch, is overgeleverd. De oorspronkelijke vorm zou **Dabantinkom* hebben

geluid, waarschijnlijk een afleiding van de persoonsnaam **Dabantos* met het nederzettingssuffix *-ancom*. De persoonsnaam komt mogelijk uit Indo-Europees **dhabh* ‘slaan’, waarop ook Latijn *faber* ‘timmerman’ of ‘smid’ terug zou kunnen gaan. De vorm op *-inge* is dan wellicht een aanpassing aan de naam van naburige plaatsen als Goeferdinge en Zarlarding (Gy1978), die op *-gem* aan het courante *-ingaheem*-type. (ld, md, pk)

De Haan, WV, dial. uitspraak [dɛn'ɔ:nə].

1769 hierop staet *den Haene*, 1810-20 *den Haan*, eene herberg, 1917 *Den Haan* (DF). De badplaats Den Haan ontleende haar naam aan een herberg. In 1976 werd het de naam van de nieuwe fusiegemeente (Klemskerke, Vlissegem, Wenduine). Tegen het advies in van de West-Vlaamse Commissie ad hoc en de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie, die de naamvorm *Den Haan* voorstelden, naar analogie van *Den Haag*, *Den Bosch*, *Den Helder*, werd de officiële spelling *De Haan* (Gy1988), zoals gebruikt door de Duitse bezetter in de Tweede Wereldoorlog. (fd)

Deinze, OV, dial. uitspraak [dɛjzə], verouderd [dɔjzə].

Midden 11de eeuw kopie 12de eeuw *Dunsa*, 1130 *Dunse*, ca. 1160 *Donsa*, 1173-1190 *Donza*, 1223 *Dunze* (TW, GN), 1311 Jacob van *Doize* = J. van *Doinse* (DB2003), 1333 van *Doinse* (TV1959), 1460 *Deynse* (GN). (Vergelijk ook de familienaam *Van Duyse*).

Onzekere etymologie. Gysseling voert *Deinze* terug op een voorhistorische water-naam **Dhunasa*, bij de Indo-Europese wortel **dheun-* ‘uitbuigend’. Die verklaring strookt met de ligging van de plaats in een voormalige meander van de Leie (Gy1983a). De vorm **dhunasa* ontwikkelde zich klankwettig tot resp. *dunsa* en *donsa*. Invoeging van een *-i-* vóór de medeklinkerverbinding *-ns* leidde tot *doinse*, waaruit door palatalisering *duinse* (en met *n*-wegval tot *duise* zoals in de familienaam *Van Duyse*) en vervolgens door ontronding *deinse* (Gy1984e). De veronderstelling van Tavernier-Vereecken (GN) als zou *Deinze* teruggaan op een westelijke dialectvariant van *donk* is vanuit klankwettig oogpunt onwaarschijnlijk. Op 1 januari 2019 vormden Deinze en Nevele een nieuwe gemeente met de naam *Deinze*. (md, pk)

De Klinge, OV, Sint-Gillis-Waas, dial. uitspraak [dɛklɪŋ].

1282 *Clinghe* (DP1978, M), 1376 *Ter Clinghe*, 1397 *De Clinghe* (TW/OZV).

Klinge, Middelnederlands *clinge* ‘hoogte, heuvel’, bepaaldelijk ‘binnenduin’, is etymologisch identiek met Oudengels *hlinc* ‘heuvelrug’ (Gy1978). De nederzetting is dus genoemd naar de zandige hoogte waarop ze ligt. De Klinge en het aanpalende Zeeuwse Clinge ontstonden op verschillende tijdstippen als aparte woonkernen, die evenwel in de loop der eeuwen naar elkaar toe groeiden. In de eerste helft van de 13de eeuw schonk gravin Johanna Van Constantinopel 33 bunder woest land, gelegen in een plaats met de naam *Dorpe*, aan de cisterciënzers van het Henegouwse Cambron. Er bestaat geen twijfel over dat dat *Dorpe* identiek is met het latere *De Klinge*, in 1282 geattesteerd als *Clinghe* (Ma1998). Ten noorden van De Klinge

bevond zich een uitgestrekt veenmoeras, dat ten vroegste in de 15de eeuw werd ingepolderd. Op die polder, de Clingepolder, ontstond de buurtschap Clinge, die uitgroeide tot een typisch langgerekt polderdorp, dat ten slotte met zijn zuidelijke uiteinde bij De Klinge ging aansluiten. Bij de Vrede van Münster in 1648, die de scheiding van de Nederlanden bezegelde, kwam de staatsgrens pal tussen de twee woonkernen te liggen. In de Franse tijd werden De Klinge, tot dan toe een gehucht van Sint-Gillis-Waas, en Clinge samengevoegd tot één gemeente. Die vereniging werd in 1815 weer ongedaan gemaakt door koning Willem I, die voor het bepalen van de grens tussen de provincies Oost-Vlaanderen en Zeeland teruggreep naar de toestand van 1648 (Col2004). (md, pk)

De Moeren, WV, Veurne, dial. uitspraak ouder [də'mu:rə], jonger [də'mu.ərɪ].

1144 *Moer* (DF), 1175 *Moer* (TW), 1183 *Mor*, 1631 *Moerkerke*, ± 1680 's *Coninx Moere*, 1846 *de Moere* (DF).

De Moeren waren oorspronkelijk twee grote door uitgeveende gronden ontstane meren. Zie *moer*. Na twee droogleggingen in de 17de eeuw kwam het gebied in 1646 in twee verschillende staten terecht door de aanhechting van Frans-Vlaanderen bij Frankrijk. Er zijn nu twee gemeenten, de ene in het Département du Nord, met de Franse naam *Les Moères* (DF). Uit de heerlijkheid 's Coninxmoere groeide in 1797 de latere Belgische gemeente De Moeren. Dat dorp, zonder dorpskern en zonder kerk, werd in 1971 bij Houtem gevoegd, dat op zijn beurt in 1977 met Veurne gefuseerd werd. (fd)

Denderbelle, OV, Lebbeke, dial. uitspraak [bɛlə].

868 kopie 18de eeuw *Baliolis*, 1176 *Belle* (TW), 1212 *Tenrebelle* (V, M), 1295 *Denrebelle*, 1440 *Denderbelle* (TW/OZV).

Oorspronkelijk heette de plaats kortweg *Belle*, wat teruggaat op Romaans *balliolum*, uit ouder *baculiolum* 'omheining van stokken, palissade' (TW, VD2003), waaruit ook Frans *baille* (GR), in het Nederlands ontleend als *balie*. Later werd de naam uitgebreid met voorbepalend *Dender* om de plaats te onderscheiden van het naburige Schellebelle. *Dender* is een Voorgermaanse waternaam: 896 kopie 11de eeuw *Thenra*, uit **Tenara*, een afleiding met het hydronymische suffix *-ara* van de Indo-Europese wortel **ten-* 'dreunen', verwant met Nederlands *donder* (EWN), dus 'de dreunende, de bruisende'. (Gy1978). *Denderbelle* betekent dus 'nederzetting met een palissade aan de Dender' (md, pk)

Denderhoutem, OV, Haaltert, dial. uitspraak ['ɑ.təm].

1142-1149 kopie eind 13de eeuw *Holtem*, 1198 *Houthem*, 1218 *Denrehoutem*, *Denrehouthem* (TW), 1271 *Houthem Tenerae* (V, M), ca. 1370 *Denderhoutem* (TW/OZV).

Oorspronkelijk heette de plaats kortweg *Houtem*, samengesteld uit *hout* en *heem*, 'woonplaats in het bos' (vergelijk **Houtem** in West-Vlaanderen). Later werd de naam uitgebreid met voorbepalend *Dender*, om de plaats te onderscheiden van het naburige Sint-Lievens-Houtem. Voor *Dender* zie **Denderbelle**. (md, pk)

Denderleeuw, OV, dial. uitspraak [li:ə].

1146 *Lewe*, ca. 1148 *Lewes*, *Leuues*, 1167 *Lewa* (TW), 1244 *Lewe super Teneram* (V, M), 1490 *Denderleewe* (Gy1978).

Oorspronkelijk heette de plaats kortweg *Leeuw*, uit Germaans **hlaiwa* > *leeuw* 'heuvel' bepaaldelijk 'grafheuvel' (Gy1978). Later werd de naam uitgebreid met *Dender* om de plaats te onderscheiden van het naburige Sint-Pieters-Leeuw. Voor *Dender* zie **Denderbelle**. Zie ook **Zoutleeuw**. (md, pk)

Dendermonde, OV, dial. uitspraak [dæɾə'mɔndə]; inwonersnaam *Dendermontenaar* [dæɾə'mɔntənɛ.r].

1088 *Thenremonde*, 1096 *Thenremunde*, 1127 *Tenremont*, 1130 *Teneramunda*, 1211 *Tenremonde*, 1224 *Denremunde* (TW, BE), 1295 *Denremonde*, 1373 *Dendermonde* (TW/OZV).

Dendermonde is een samenstelling van de waternaam *Dender* met *monde* 'monding'. De gemeente ligt aan de samenvloeiing van de Dender en de Schelde. Voor *Dender* zie **Denderbelle**. (md, pk)

Denderwindeke, OV, Ninove, dial. uitspraak ['winik].

896 kopie midden 11de eeuw *VUenteka* super fluuium Thenra (M, GN), 1166 *Wentica*, 1219 *Winti* (= Franse vorm), 1221 *Windeca* (TW, GN, BE), 1396 *Denderwien-deke* (TW/OZV).

Oorspronkelijk heette de plaats kortweg *Windeke*, een afleiding van de persoonsnaam *Wenetius* met de gelatiniseerde vorm *-(i)acum* van het Keltische nederzettings-suffix *-akom* (BE, VD1995, VD2003), 'landgoed van *Wenetius*'. Hierbij moeten we niet denken aan een volkerennaam (de *Veneti*), zoals vroeger werd gedacht, maar aan een persoonsnaam afgeleid van Indo-Europees **awen* > **wen* 'geliefd' (VD2003). Later werd de naam uitgebreid met voorbepalend *Dender* om de plaats te onderscheiden van het naburige Scheldewindeke. (md, pk)

Dentergem, WV, dial. uitspraak ['dæ.ntɔryæm].

1035-47 *Dentergem* (DF), 1096 *Dentrengem*, 12de eeuw *Dentrengien* (Romaans) (TW), 1826 *Dentergem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Dandihari* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de mannen van *Dandihari*' (TW). Vergelijk de eenstammige naam *Dandi*, *Dando* (Fö1). Tavernier-Vereecken (GN) verklaart de persoonsnaam evenwel als *Theudhari*, d.i. *Dieter*. Dan moet evenwel van een variant *Deter* met *n*-invoeging worden uitgegaan. Dat is weinig waarschijnlijk, aangezien een vorm **Detergem* niet geattesteerd is. (fd)

De Panne, WV, dial. uitspraak [də'panə].

± 1785 de la *Kerkpanne* nommée *Josephe Dorp*, 1786 de plaats *Kerkepan*, 1800, 1820 *Joseph Dorp*, 1818 *Kerkepanne*, 1826 *Kerkepanne* (*La Panne*), 1840 hameau *la Panne*, 1900 *Sint-Jozef's Dorp*, 1900 *de Kerkepanne*, 1901 *de Panne* (DF).

De oorspronkelijke naam is *Kerkpanne*, voor een Panne, d.i. 'een panvormige diepte, laagte, dal in de duinen', waar een kerk staat. Het ongewone lidwoord in *De Panne* is

ontstaan uit de Franse vertaling *la Panne* voor *Kerk(e)panne*. Jozef II wilde er een vissersdorp vestigen en vernoemde het dorp naar zichzelf: *Jozefdorp* (DB1989). In 1789 was Kerkpanne een gehucht van Adinkerke; in 1911 werd het de afzonderlijke gemeente De Panne. Sinds 1977 is Adinkerke een deelgemeente geworden van De Panne. (fd)

De Pinte, OV, dial. uitspraak [də 'piəntə].

1657 *De Pinte* (TW/OZV), 1662 *het pijntken* (DP1869).

De Pinte was oorspronkelijk een gehucht van Nazareth, genoemd naar een plaatselijke herberg De Pinte. In 1857 werd het gehucht een aparte parochie en in 1868 een aparte gemeente (EV, WB). (md, pk)

Dessel, AN, dial. uitspraak ['desəl].

1382 *Desschel* (C), 1652 onder *dessel* (KPH, II, 421).

Voor deze vrij laat vermelde naam zijn diverse interpretaties voorgesteld, die alle twijfelachtig zijn (C). De meest waarschijnlijke oorsprong van de naam is de verbinding **d'eschloo*, het *lo* met de essen (M, C, WB, VO2001a). Vergelijk het toponiem *Esselen(bos)*, 1370 *esschele*, 15de eeuw *eschelen*, den *esschelen boss* etc. in de Toponymie van Koersel. (wvo)

Desselgem, WV, Waregem, dial. uitspraak ['dæsəlyæm], ouder ['dæstəlyæm].

964 *Thrasselengehim* (DF), 1035 *Thraslingim*, 1038 *Traslingehem*, 1111 *Treslengim*, 1162 kopie 12de eeuw *Therslegem* (TW), 1190 *Derselgem*, ±1650 *Destelghem*, 1826 *Desselgem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Thrasawald* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van Thrasawald'. De lokale uitspraak bevatte vroeger ook een ingevoegde *t*: *Destelgem*. (fd)

Destelbergen, OV, dial. uitspraak [bɛrɔyn].

962 (?) kopie midden 11de eeuw *Thesle*, 964 *Thisla*, 1038 *Texla*, 1119 kopie 1ste kwart 13de eeuw *Descelberge*, eind 12de eeuw *Dessle* (TW, GN), 1235 *Descelberghe* (GN), ca. 1260 *Desselberge* (Gy1980a).

Oorspronkelijk heette de nederzetting kortweg *Dessel*, in de 12de-13de eeuw uitgebreid met *berge* – datief enkelvoud van *berg* – om de plaats te onderscheiden van het naburige Desteldonk (Gy1980a). De huidige vorm met *-t-* berust waarschijnlijk op volksetymologische associatie met distels. Voor het eerste lid, dat ook in de nederzittingsnaam *Desteldonk* zit, zijn verschillende verklaringen vooropgesteld, die geen van alle zeker zijn. 1) *Dessel* is een samenstelling van Germaans **thahsu* 'das' met *lo*, 'bosje waar dassen huizen' (TW). 2) *Dessel* komt uit Germaans **thahsila*, diminutief van **thahsu* (Gy1948, Gy 1978). 3) *Dessel* komt uit Germaans **theslo* 'bijl', dus 'bijlvormige hoogte, scherpe hoogte' (Gy1980). (md, pk)

Desteldonk, OV, Gent, dial. uitspraak ['dæstldɔŋk].

966 *Thesledung*, 1195-1200 *Desseldonc*, 1210 *Desseldunc* (TW).

De naam is een samenstelling op *donk* met hetzelfde bepalende bestanddeel als in *Destelbergen*. Zie daar voor mogelijke verklaringen. (md, pk)

Deurle, OV, Sint-Martens-Latem, dial. uitspraak [dø.rlə].

1114 *Durle*, 1156 *Dorla* (TW, VO2001a), ca. 1250 *Dorle* (GN), 1322-1323 *Duerle* (TW/OZV).

Deurle is te verklaren als een samenstelling met Middelnederlands *durre*, *dorre* ‘dor, uitgedroogd’ en *lo*, dus ‘dor bos’. De bodem in *Deurle* is droog, zandig en arm (GN). Gysseling denkt echter aan Germaans **dura* ‘dolik’, dat is een soort raaigras waarvan de naam bewaard zou zijn in Middelnederlands *doort*, uit **dura* met verzamel-suffix *-t* (TW). (pk, md)

Deurne, AN, Antwerpen, dial. uitspraak ['dœ.jrə].

1161 *Torninis*, ca. 1189 *Dorna*, 1196 kopie 14de eeuw *Dorne* (TW), 1246 *Durne* (OSB), 1314 *Dorne* (Cr2006), 1320 *Doerne* (OBE).

De naam staat in verband met *thorn* ‘doornstruik’, Middelnederlands *dorn*, *doorn*, gevolgd door het adjectiverende suffix *-in* (Middelnederlands *dornijn* ‘doornen, doornig’), dat in het huidige Nederlands voortleeft als *-en* zoals in *houten* (< hout), *stenen* (< steen), *papieren* (< papier) etc. De naam zelf gaat dan terug op een daarvan gesubstantiveerde afleiding **thurnino* ‘de doornige, de met doornen bezette’. Daarbij gaat het wellicht niet zomaar om een plaats met doornstruiken (M, C, TW, DV, DV2, WB), maar om een met doornstruiken beplante schans als primitieve wijkplaats voor de bevolking (VL2000). De naam is identiek met *Deurne* bij Diest en in Noord-Brabant, *Tourinnes* bij Nijvel, *Tourinne* bij Borgworm en andere. Voor een overzicht van ongefundeerde of achterhaalde opvattingen, zie Co1975. (wvo, pk, kl)

Deurne, VB, Diest, dial. uitspraak [dy:ən].

1155? *Durne* (M, twijfelachtige vermelding), 1297 Wauter van *Dorne* (Cla1998a), 1371 *Dorne* (M).

Zelfde etymologie als *Deurne* bij Antwerpen (zie vorig artikel). (pk, vwo)

Diegem, VB, Machelen, dial. uitspraak ['de:ɣəm].

1208 *Didenghem* (M), 1223 *Dydengem* (TW), 1701 *Dighem*, *Dieghem* (KPH, I, 3088), 1719 *Diegem* (Kam).

Samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Theudo* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Theudo’ (M, C, TW, DV). *Theudo* werd *Dido* en de *d* tussen twee klinkers werd uitgestoten. Vergelijk met **Tiegem** in West-Vlaanderen. (pk)

Diepenbeek, BL, dial. uitspraak ['di:pəmbe:k].

Ca. 1092 *Tidebechen*, 1112 kopie ca. 1700 *Tiepembeche*, 1127 kopie 13de eeuw *Thienbeche*, 1142 *Dipenbeke*, 1154 kopie 13de eeuw *Thiedenbecke*, 1188 *Dypenbeke* (TW), 1390-1413 *Dypenbeec*, *Diepenbeke* (Gr1981).

Diepenbeek gaat terug op Germaans **theudan-baki* ‘beek van Theudo’, later geïnterpreteerd als ‘diepe beek’ (TW). Het eerste deel verwijst dus oorspronkelijk naar een persoon en niet naar een eigenschap van de beek. (vm, js)

Diest, VB, dial. uitspraak [de:əst].

837 *Dyostensi* (Cla1987), 900 kopie 13de eeuw *Dioste*, 1114 kopie midden 12de eeuw *Distę*, 1141 *Dist*, 1163 *Dieste*, enz. (TW).

De naam wordt gewoonlijk verklaard als een afleiding van de Indo-Europese stam **dheus* ‘goddelijk, heilig’ met achtervoegsel *-ta* (Cla1987), dus ‘heilige plaats’. Verwant is wellicht *Diessen* in Nederland, verklaard uit de waternaam **deuson* bij Indo-Europees **dheus*, dat vaak in religieus verband voorkomt (VBS). Eveneens aannemelijk is een afleiding van *Diest* uit de Indo-Europese werkwoordstam **dheus* met de betekenis ‘stuiven, draaien, dwarrelen’ (IEW), zoals in de Duitse naam *Dies-sen am Ammersee*, dus ‘het ruisende water’ (Be1999). *Dieste* > *Diest* kan dan verklaard worden als ‘plaats waar het bruist, stuift, draait’, m.a.w. als ‘plaats aan een waterkolk’. Vergelijk met **Rumst** en **Riemst**. (pk)

Diets-Heur, BL, Tongeren, dial. uitspraak [ø:r].

1385 *Ora teutonica* (U11932), 1385 *Oderen* (U11932), 1505 *Duijts oedeur*, 1505 *oedeur* (VdM1), 1577 *Duytsheur* (U11932), 1505 inde dorpe van *duytse horne* (VdM1).

Ter onderscheiding van *Waals-Heur* (*Heure-le-Romain*). *Diets* duidt erop dat het dorp als een Nederlandstalige nederzetting werd beschouwd. Het bepalende bestanddeel van die naam wordt echter in het plaatselijke dialect nooit gebruikt (St1944). De vorm *Diets(ch)* is in feite vanouds enkel die van het graafschap Vlaanderen; *Du(u)ts(ch)/jonger Duyts(c)h* is die van de overige gewesten der historische Nederlanden (vergelijk *dutsch* bij Hendrik van Veldeke). Beide klankvarianten (uit Oudgermaans **thiudisk* ‘volks’) waren synoniem en hebben oorspronkelijk betrekking op Germaans in ’t algemeen, in tegenstelling tot eveneens algemeen te verstaan *Wa(e)lsch* = *Romain* ‘Romaans’ (Go1966, DG2003 en DG 2020). *Heur* gaat vermoedelijk terug op een voorhistorische waternaam, waarachter Gysseling de grondvorm **udhara* vermoedt, een afleiding met het voorhistorische hydronymische suffix *-ara*, die ‘het glanzende water’ betekende. Volgens Loicq gaat de waternaam terug op Germaans **haidra* ‘helder’, die mogelijk samenviel met Voorgermaans **id-aro* (Loi2014). Ook Stevens stelt als grondvorm **idharo* voor, een afleiding met een variant van hetzelfde hydronymische suffix, maar met aan het begin van het grondwoord de ongeronde klinker *i*. Die zou later gerond zijn onder invloed van de Waalse plaatsnaam *Eûre* of door hypercorrecte ronding in de ontrondende dialecten bij Tongeren. De *-d-* in de geattesteerde vorm *Oderen* lijkt daarbij ook hypercorrect (St1944) en is wellicht ingevoegd naar analogie van de gemeentenaam *Odeur* (Nederlands *Elderen*) (M). *Oderen* komt ook voor als nederzettingsnaam in de Elzas. (vm, js, ld).

Dikkebus, WV, Ieper, dial. uitspraak [ˈdɛkəbœs].

961 *Thicabusca*, *Dickebus*, 1237 *Dickebusch* (DF).

Samenstelling van de verbogen vorm van het adjectief *dik*, uit Germaans **thekwja* en *bos*, hier met Ingveoonse gepalataliseerde klinker. De naam betekent ‘dicht struikgewas’. (fd)

Dikkele, OV, Zwalm, dial. uitspraak [ˈdɪkələ].

821 kopie ca. 1300 *Decla*, 847 kopie ca. 1300 *Deccla*, 991 kopie midden 11de eeuw *Dickla*, 1221 *Dickele* (TW, VO2001a).

Waarschijnlijk is *Dikkele* in oorsprong een waternaam, teruggaand op de diminutiefvorm **dikili* van Germaans **dika*, waaruit Nederlands *dijk*, dat in de westelijke dialecten behalve ‘dijk’ ook de oorspronkelijker betekenis ‘sloot’ behield. Het “dijkje” waarop de naam zinspeelt, was wellicht een kleine waterloop, zoals ook geldt voor het eerste deel in *Diksmuide*, eerder dan een kleine poel zoals Gysseling aanneemt (Gy1951a). Dat het om dezelfde waterloop gaat waar de naam van het aanpalende Dikkelvenne naar verwijst, is mogelijk maar niet zeker. Wellicht werden verschillende kleine waterlopen **dikili* genoemd. De alternatieve verklaring van *Dikkele* als teruggaand op de samenstelling van *dik* met *lo*, dus ‘dicht bos’ (GN), is onwaarschijnlijk gezien het ontbreken van oude vormen met begin-*th* zoals bij *Dikkebus*. (md, pk)

Dikkelvenne, OV, Gavere, dial. uitspraak [ˈdɪkəlvə.nə].

870 *Ticlivinni* (VL1981), 1072 vals 2de helft 12de eeuw *Dickeluena*, 1079 *Deicleuen*, 1081 kopie eind 13de eeuw *Dicliuinio*, 1123 *Dicleuene* (TW), 1163 *Dikluene* (TW/OZV).

Dikkelvenne bestaat mogelijk uit de Germaanse waternaam **dikili*, verbonden met *venne*, met de betekenis ‘ven waar de Dikkele doorheen spoelt’. Zie ook **Dikkele**. De naam is te vergelijken met 1450 *Dickelbroec* in het aanpalende Dikkele (GN). Van Durme vermoedt echter dat de naam van Voorgermaanse oorsprong is en gevormd werd met het Voorgermaanse nederzettingssuffix *-inio* uit de persoonsnaam **Tiklivinios*, zelf afgeleid van de Indo-Europese wortel **dheg* ‘glanzend, vurig’. De huidige vorm *Dikkelvenne* zou dan ontstaan zijn door herinterpretatie van de Voorgermaanse naam als een samenstelling van *dikkele* en *ven*. De opgraving van een prehistorische woonkern in Dikkelvenne ondersteunt de hypothese dat de naam ouder is dan de Germaanse kolonisatie. (VD1988). (md, pk)

Diksmuide, WV, dial. uitspraak [disˈmyde] of [ˈsmyde]; inwonersnaam *Diksmuideling* [disˈmydelɪŋk].

1089 *Dicasmutha*, 1119 *Dischemue*, *Dixmue*, 1128 *Dixmude* (TW), 1608 *Dixmuyde*, 1906 *Diksmuide* (DF).

De vormen op *-mue* zijn Romaans. Uit Germaans **dikas munthjan* ‘monding van de dijk’, waarbij *dijk* in het West-Vlaams ook ‘sloot’ betekent, vergelijk Engels *ditch*. In kustdialecten verdween de *n* voor een dentale fricatief en werd de voorafgaande klinker gerekt (*th* werd later *d*), vandaar *mude*, vergelijk Engels *mouth*. (fd)

Dilbeek, VB, dial. uitspraak [ˈdɪlbe.k].

1075 *Dedelbeccha*, 1144 kopie 18de eeuw *Dilbeccensis*, 1170 *Dilbec*, enz. (TW), 1644 *Dilbeeck* (KPH, II, 8493).

In oorsprong een waternaam, waarvan het eerste deel op zich al een waternaam is. Die achttien Gysseling aanvankelijk identiek met de “voormiddeleeuwse” beeknaam

Didilone in de gemeente Recht (in de buurt van Verviers) (TW). Later reconstrueert hij een onderliggende vorm **Dhidhila*, een afleiding van de Indo-Europese wortel *dheidh* ‘schitterend’ (Gy1982). De naam is daarna uitgebreid met *beek*, toen het eerste lid niet meer als waternaam begrepen werd. De kleine bijbeek van de Itterbeek heet nog steeds de *Dilbeek* (Ro2008). (pk)

Dilsen, BL, Dilsen-Stokkem, dial. uitspraak [ˈdɪlsə].

Ca. 365 kopie 13de eeuw *Feresne* (?), 1062 vals 11de eeuw *Thilesna*, ca. 1200 *Dilsene* (TW), 1505 *delsen*, omtrent *Dilsen* (VdM1).

Over de naam *Dilsen* is al veel inkt gevloeid vanwege de zeer oude, maar onduidelijke grafie. *Feresne* komt voor op de Peutingerkaart, een middeleeuwse kopie van een kaart van het Romeinse Rijk, als een aan de Maas gelegen plaats tussen Catualium (Heel, Nederlands-Limburg) en Atuatuca (Tongeren). In *Feresne* kunnen we volgens sommigen Germaans *theresne* zien op grond van een aantal klankwisselingen: Germaans *th* werd in niet-Germaanse mond vervangen door *f*; korte *i* werd met *e* weergegeven onder Volkslatijnse invloed. Verder was er de ontwikkeling van *r* > *l* zoals in **Modericum* > *Melik* en van het suffix *-sna* > *-sen* zoals in *Esen* (WV, 961 *Esna*) en *Meersen* (888 *Marsna*) (TW, Tu1974). De in 1062 geattesteerde vorm gaat terug op Germaans **thilisna*, een afleiding van Germaans **thili-* ‘plank, vloer’, nog terug te vinden in Nederlands *deel*, dat dialectisch ‘dorsvloer’ betekent (DB2011). De houten constructie kan in de Romeinse tijd betrekking hebben gehad op een plankier, een brug of een waadinrichting bij de vroeger brede, maar ondiepe Maas (Mae2020). (vm, js)

Doel, OV, Beveren, dial. uitspraak [døndul].

1315-1316 *De Doele*, *Le Doele* (TW/OZV), 1569 *Doelen* (M).

De Doelpolder ontstond in 1567-68 (GB), maar de naam *Doel* is ouder. Vergelijk 1267 *De Doolen* (Wik, maar zonder bronvermelding). Het woord *doel* is etymologisch verwant met *dal* en betekent oorspronkelijk ‘uitdieping, greppel’ (EWN), in het Middelnederlands bepaaldelijk ‘greppel als grensscheiding’ (MW, WNT). Van de uitdieping werd het woord naderhand overgedragen op de hoop aarde die bij het graven ontstaat. Een specialisatie daarvan is de toepassing op de wal of heuvel achter de schijf op een schietbaan. Welke betekenis schuil gaat in de plaatsnaam *doel* – ‘greppel’ of ‘aarden wal’ – is onduidelijk. Mogelijk verwijst de naam naar inpolderingsactiviteiten. (md, pk)

donk

De etymologie van het woord *donk* is onzeker (EWN). In het Nederlands heeft *donk* twee schijnbaar tegengestelde betekenissen ontwikkeld, nl. ‘laagte’, bepaaldelijk ‘onderaardse ruimte’ en ‘hoogte’ bepaaldelijk ‘hoogte in een moeras’ (VO1992, 1995). Beide betekenissen zijn te verklaren als men aanneemt dat *donk* in oorsprong een groeve aanduidde waarin voedergewassen werden geconserveerd (EWN). Zo’n groeve werd afgedekt met een laag aarde en/of mest, die boven het maaiveld uitstak. Voor de etymologie heeft men verband gelegd met Middelhoogduits *tunge* ‘bemesting’, bij een

wortel **dhengh-* ‘bedekken’. Gysseling verkoos echter voor *donk* de reconstructie **dhu-n-gh*, bij **dheugh-* en varianten, die verband houden met ‘zwellen’ (Gy1969b, 1986). Hij noemde de primaire betekenis van *donk* ‘zandige opduiking in moerassig terrein’ (Gy1953b, TW), een formulering die ondertussen alom verbreid is. Later dacht hij aan “een heuvel zonder meer” (Gy1985d). Als argument voor de juistheid van de “hoogtevisie” verwijzen hij en andere onderzoekers in het oude Graafschap Vlaanderen naar het feit dat *donk*-namen er in de regel slaan op (weliswaar geringe) verhevenheden in het landschap. Uit tal van monografische studies met precies gelokaliseerde *donk*-namen, in de Kempen en elders (VP1962, Mo1982a, Cla1987 e.a.), blijkt anderzijds dat die namen (meestal veldnamen) helemaal geen hoogten benoemden, maar laaggelegen vochtige gronden, meestal hooilanden, bij beken en in of bij (vroegere) moerassen gelegen. Vrijwel steeds blijkt het te gaan om ‘afhellend terrein met één zijde op de beek’. *Donk* (en Middelhoogduits *tunc* ‘onderaardse ruimte’) lijkt daardoor etymologisch veeleer bij de groep van *diep* en *duiken* te behoren, met als oorspronkelijke betekenis bijvoorbeeld ‘ondiepe put, inzinking, afzakking, afhellend terrein en dergelijke’ (VO1992). Als terreinwoord kan men grosso modo ten oosten van de Schelde-Denderlijn *donk* dan definiëren als ‘afzakking, afhellend terrein in overstromingsgebied’ of ‘moerassige terreindepressie, tijdelijk ondergedompeld land; ook poel’. De wat hogere terreinen nabij beek of moeras konden ook genoemd worden naar de aanpalende “donk”, zodat de betekenis van *donk* kon evolueren van ‘inzinking’ naar ‘opduiking’. Van zulke *donk*-namen kan de benoemde werkelijkheid zich in de loop van de bewoningsgeschiedenis ook gewijzigd hebben. De naam die aanvankelijk sloeg op een moerassige depressie ging gaandeweg de aangelegen “opduiking”, een buurt, gehucht of zelfs een hele gemeente aanduiden. (wvo)

Donk, BL, Herk-de-Stad, dial. uitspraak [dʊŋk].

741 kopie 11de eeuw *Dungus*; 1107 kopie 13de eeuw insula *Dunc*, 1136 kopie 12de eeuw *Dunch*, *Dvnc* (TW), 1779 *Donck* (Bo).

Donk komt hier als simplex voor. Oorspronkelijk was “de donk” een verhevenheid bij de moerassige laagte tussen Gete en Velp. In de kroniek van de abdij van Sint-Truiden vinden we Donk voor het eerst in 741 als nederzetting met een kerk. In dat jaar verwierf de abdij die plaats waar al een basilica bestond (La1986, Ve1993). Het huidige dorp Donk ontstond rond het midden van de 18de eeuw dankzij de heideontginning, wat gepaard ging met de verplaatsing van de parochiekerk in 1752. De naam *Donk* migreerde daarbij, al verwees hij oorspronkelijk naar een verhevenheid bij het laaggelegen gebied of het broek waar de kerk van 741 stond (Ve1993). (vm, js)

Dormaal, VB, Zoutleeuw, dial. uitspraak [dər'mal].

1015 vals 1ste kwart 12de eeuw *Tormales*, 1139 kopie midden 13de eeuw *Durmale*, 1166 kopie ca. 1265 *Tormala*, enz. (TW, BE), 1235 *Dormael* (Ke2003a). Al vlug werd een onderscheid gemaakt tussen *Op-* en *Neer-Dormaal*: 1293 *nederdormale*, *opdormale* (Ke2003a).

Dormaal is een samenstelling van Germaans **thurnu* ‘doorn’ met *maal*, mogelijk in de betekenis van ‘gemeenschapsground’ (Mo1979). (pk)

Dranouter, WV, Heuvelland, dial. uitspraak [ˈnutər].

1123 kopie ± 1220 *Dravenoltra*, *Dravenultra* (TW), 1200 *Dravenoutre*, 1261 *Dravoutre*, 1903 *Dran-Oeter*, 1913 *Dranouter* (DF).

De oudste vormen maken een verklaring van *outer* als ‘altaar’, zoals in *Westouter*, minder voor de hand liggend. Toch is er geen enkel klankwettig bezwaar tegen dat *-outer* uit *altare* komt en dus de ontwikkeling *alt>olt>out>oet* heeft gekend. De vorm *oltra* voor ‘altaar’ is zelfs geattesteerd in het VMNW, maar dat citaat komt wél uit Holland. Mansion (M) en De Vries (DV2) denken voor het eerste lid aan de Germaanse persoonsnaam *Drabba*, *Drava*. Gysseling (TW) waagt zich niet aan een verklaring. (fd)

drecht

Betekenis en etymologie van het toponymische element *drecht* blijven onzeker. Wel is ondertussen duidelijk geworden dat het niet ‘overzetplaats, veer’ betekent en dat een oudere verklaring die *-drecht* etymologisch gelijkstelt met *-trecht* zoals in bijvoorbeeld *Utrecht*, uit Latijn *traiectus*, klankwettig niet vol te houden is (voor een overzicht zie VO1996a). Veeleer moet worden gedacht aan een afleiding van *dregen/dragen*, dat mogelijk zoals Oudengels *dragan* en Engels *drag* ‘trekken’ betekende. *Drecht* kan dan verklaard worden als ‘(deel van) een water waar schepen vanop de oever worden voortgetrokken’ (VO1996a). Een andere theorie veronderstelt dat *drecht* teruggebracht moet worden op *dragen* in de betekenis ‘bevaarbaar zijn’; het woord zou dan een bevaarbaar (deel van een) water hebben aangeduid (VD2009). Die laatste verklaring valt echter moeilijk te rijmen met de bevinding dat nogal wat *drecht*-namen samengesteld zijn met een woord voor ‘slijk’ of ‘modder’, zoals *Moordrecht* en *Sliedrecht*. (wvo)

Driekapellen, WV.

De naam werd in 1970 bedacht voor de samengevoegde gemeenten Oudekapelle, Nieuwkapelle en Sint-Jacobs-Kapelle. De naam verviel al eind 1976, toen die gemeenten deel gingen uitmaken van de nieuwe fusiegemeente Diksmuide. (fd)

dries

Over de etymologie en de precieze betekensevolutie van *dries* is slechts na lang zoeken enige consensus gegroeid, wat een vrij omvangrijke literatuur heeft opgeleverd (voor een overzicht, zie VO1995). Etymologisch houdt het woord geen verband met *drie*, zoals lang is gemeend (Li1924b, Gy1952c en andere), maar zou het behoren bij een Indo-Europese wortel **treu-* ‘wrijven’ of ‘vermoeien, uitputten’ (Di1960, Fo1966, Gy1975b). De oorspronkelijke betekenis zou dan zijn ‘opgeteerde, uitgeputte akker’. Een dergelijke akker liet men tijdelijk rusten, zodat er gras en onkruid opschoot. Aangezien vooral de minst vruchtbare gronden lang als “dries” bleven liggen, kreeg het woord secundair de betekenis ‘schrale weide’(die permanent “dries” ligt). Met die betekenis kon het woord dan ook worden toegepast op andere

permanente graspleintjes zoals dorpspleintjes, waardoor op sommige plaatsen het toponiem *Dries* ontstond als naam van een dorpsplein. Op die dorpspleintjes had de dorpsgemeenschap weiderecht, net zoals op “dries liggend” land. Terloops weze opgemerkt dat sommige pleintjes die de naam *Dries* dragen weliswaar driehoekig zijn, maar dat berust op toeval en heeft geen uitstaans met de betekenis van de soortnaam *dries* of de vermeende etymologie ervan uit *drie* (Du1975); honderden dorpspleintjes, al dan niet driehoekig, dragen overigens andere namen zoals *Bist*, *Drink*, *Opstal*, *Laar*. Uit de studie van Brabantse *dries*-toponiemen (Cla1984) is gebleken dat de oorspronkelijke betekenis ‘onvruchtbare en onbewerkte grond’ de overhand had, terwijl *dries* later vooral ging slaan op een perceel onbewerkte grond (grasland) bij de hoeve waar dieren grazen of fruitbomen staan. Ook in Limburg (Mo1973c en andere) benoemen *dries*-toponiemen steeds ongecultiveerde, woeste grond of een met gras of klaver begroeide huisdries dienstig als weideplaats, schaaps- of tuierweide. Elders treft men eveneens grosso modo dezelfde betekenissen aan (VP1962). In duizenden toponiemen heeft *dries* op het moment van de naamgeving in ieder geval de betekenis gehad van een soort weiland dat als grasland (*Gras-dries*), maar ook als hooiweide (*Hooidries*) dienstig was (VO1995). Bij dat alles kan men zich ten slotte afvragen of *dries* niet van in het begin een benaming is geweest voor ‘grasland, natuurlijke weide’, die later vervangen werd door het woord *weide*. Dat laatste woord treedt met de betekenis ‘grasland’ in ieder geval pas laat op (DV1958) en wordt daarom ook in weinig toponiemen aangetroffen. Indien die veronderstelling juist is, dan zal men voor *dries* een andere etymologie moeten overwegen, eventueel vanuit Indo-Europees **treu-wiska* ‘(met gras) begroeide plaats’ (VO1995). Onderzoek in die richting kan misschien uitsluitsel brengen. (wvo)

Drieslinter, VB, Linter, dial. uitspraak [ˈdri.slɪntərə].

1821 les hameaux dits *Driesschen*, 1828 Sectie D genaamd de *Driesschen*, 1882 *Driesen* Hameau, 1911 *Drieslinter* (Ke2018a).

Het gaat om de dorpsnaam *Linter* (Ke2004), uitgebreid met ***dries***. Drieslinter was oorspronkelijk het gehucht Op den Dries dat tot 1911 samen met Ransberg deel uitmaakte van Neerlinter. Drieslinter werd vanaf dat jaar een zelfstandige gemeente, maar is in 1971 weer toegevoegd aan Neerlinter. *Drieslinter* werd zo genoemd naar drie driesen: Eerste, Tweede en Derde, of Overste, Middelste en Achterste Dries. Voor de betekenis van *Linter*: zie **Oplinter**. (pk)

Drogenbos, VB, dial. uitspraak [ˈdry.ɣəmbəs].

1290 *Drogenbosch* (M), 1315 *droghenbosche* (Ro2008), 1719 *Drooghenbosch* (Kam). Samenstelling van het adjectief *droog* met ***bos***, ‘struikgewas op droog terrein’ (EV). Het eerste lid is te vergelijken met *Drooghoutem* onder Hoegaarden (Ke1985). (pk)

Drongen, OV, Gent, dial. uitspraak [drɔːnə].

820-822 kopie 941 *Truncinas* (hieruit de Franse vorm *Tronchiennes*, Gy 1978), ca. 1040 kopie midden 11de eeuw *Truncinis*, 1119 *Troncinium*, 1198 de *Truncinio*, 1295 *Dronghine* (TW, GN, BE), 1334 *Dronghene* (TW/OZV).

Drongen, uit *Truncinius*, is een Gallo-Romaanse naam (BE, GN), door Gysseling verklaard als afgeleid van de persoonsnaam **Trunkinios*. De naam betekent dus ‘woonplaats van Truncinius’ (md, pk)

Drooghoutem, zie Sint-Margriete-Houtem

Dudzela, WV, Brugge, dial. uitspraak ['deze.ələ].

961 *Dudzela* (DF), 1060-70 *Dodesela*, 1089 *Dudasela*, 1218 *Dudzele* (TW), 1243 *Duzele*, 1903 *Dudzele* (DF).

Volgens Gysseling een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Dudo* met een genitief-*s* verbonden aan *zele*: ‘woonplaats van Dudo’ (TW). De oudste vormen vertonen evenwel slechts één *s/z* en laten dus geen sterke genitief *Dudas* vermoeden. Ook de lokale uitspraak met stemhebbende *z* verzet zich daartegen (GN). Zie ook **Dutsel**. (fd)

Duffel, AN, dial. uitspraak ['dyfəl].

1136 kopie 15de eeuw *Dufla*, 1170 kopie 12de eeuw *Duffle*, 1180 *Dofle*, 1213, *Dufle*, 1217 *Doffle*, 1225 *Duffla* (TW), 1221 *Dufele* (OPI), 1231 *Duffele* (OT1).

De etymologie van de naam is onzeker. Misschien is het een *lo*-naam. Het eerste lid is dan mogelijk de Germaanse persoonsnaam *Duvo* of Middelnederlands *dobbe* ‘kuil’ (WB), maar zoals blijkt uit de oude vermeldingen ontwikkelde de *-e-* in de tweede lettergreep zich pas later als een overgangsklank. Daarom moet men misschien uitgaan van **Duuflo*, waarin Middelnederlands *duve*, *duuf* ‘duif’ kan schuilen. De naam valt dan te vergelijken met het Noord-Brabantse *Oeffelt*, ca.1100 *Vflo*, waarin Oudnederlands *uf* ‘uil’ (VBS). Voor klinkerverkorting, vergelijk met de Duitse plaatsnaam *Druffel*, 1088 *Thrufla*, *Thruflon*, 16de eeuw *Druufloe* (Je1923) en ook *Oeffelt* (VO2001a). Indien het geen *lo*-naam is, kan men denken aan een samen-trekking van de verbinding *de huffel* waarin *huffel* een kleine hoogte aanduidt (vergelijk de oude vormen bij Steenhuffel). Te verwerpen zijn verklaringen die uitgaan van een Keltische waternaam (o.a. M, C). Onzeker is eveneens Gysselings gissing als zou het in oorsprong gaan om een waternaam uit de Indo-Europese wortel **dheubh-* ‘uitbuigend’ of ‘donker’ (Gy1982). (wvo)

Duisburg, VB, Tervuren, dial. uitspraak ['do.izbø.rɣ].

Ca. 575 kopie eind 7de eeuw apud *Dispargum*, *Disbargum* (TW), 1227 *dusborgh*, *dusenborc*, 1239 *duysenborch*, *dusborch*, 1260 *dusborg* (Bo1944).

Het citaat *Dispargum/Disbargum* slaat waarschijnlijk niet op Duisburg in Brabant, maar op Doesburg in Nederland (Ver1946). De oudste vorm *Dispargum* is een romanisering van een Germaanse persoonsnaam, bestaande uit *Thud-* (bij de stam **theud-* ‘volk’), uitgebreid met het suffix *-so* en de buigingsuitgang *n*, verbonden met het bekende element ***borg/burg***. **Thudsonburg* ontwikkelde zich in het Nederlands normaal tot **Dudsonburg*, waaruit *Dusborg*, en met latere Brabantse diftongering *Duisburg*. De naam betekent dus ‘burg of versterking van Thudso’. (pk)

Duras, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak [tras].

1103 *Duraz*, 1125 de *duraco*, 1154 *Duras*, 1275 *Doras* (BG1965).

Prehistorische nederzittingsnaam. Voorgermaans **duracio-*, bij **duro-* ‘vesting’. *Durum*-namen komen trouwens geconcentreerd in de buurt van de Maas voor (TW, Gy1983c, VD2003). In tegenstelling tot de andere, uit het Romaans ontleende plaatsnamen in de omgeving van Sint-Truiden, o.a. *Gorse*m, *Runkelen* en *Zepperen*, die in Zuid-Limburg een Romaans substraat vormen (VD1996b), vertoont de lokale uitspraak nog het spoor van de romanisering: klemtoon op de tweede lettergreep en afslijting van de eerste. Vergelijk ook *Dour* (provincie Henegouwen) en *Duras* bij Bordeaux in Frankrijk. (vm, js)

Dutsel, VB, Holsbeek, dial. uitspraak [ˈdytsəl].

1341 *Dutsele*, 1493 *Duetsel*, *Duetselle* (Bo1944), 1665 *Dutsel* broeck (kaart Parkabdij).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Dudo* met *zele* ‘woning van Dudo’. In 1795 werden Kortrijk en Dutsel tot één gemeente samengevoegd: Kortrijk-Dutsel (GB). Zie ook **Dudzele**. (pk)

Dworp, VB, Beersel, dial. uitspraak [ˈdwɑrəp].

1111 *Thornepe* (M), 1138 *Tornepia*, 1221 *Dornepa*, 1224 *Tornepe* (TW, BE), 1601 Kercke van *Dworp* (KPH, 872), 1719 *Dworpe* (Kam).

Dworp is in oorsprong een waternaam, afgeleid van Germaans **thurnu* ‘doorn’ met het hydronymische suffix *-apa*, dat na de germanisering nog een tijdlang productief bleef (TW, BE, VD1996b). De *w* in *Dworp* ontstond door de diftongering van de *o* en de evolutie naar een stijgende diftong. Zie ook **Wulpen**. (pk)

Edegem, AN, dial. uitspraak ouder ['ɛ.ɣum], jonger ['ɛ.idəvɛm].

1227 *Aiengheem*, 1331-1333 *Adegheem* (Cr2006), 1344 (kopie) *Eynghem*, 1374 *Aedeghem*, 1386 *Edeghem* (Po1910a).

De naam bestaat uit een persoonsnaam verbonden met *-inga* en **heem**. Om welke persoonsnaam het gaat, blijft daarbij onzeker (VP1974, WB), want zonder oude vermeldingen uit onvervalste bron valt daarover geen uitsluitsel te geven. Zoals blijkt uit de beschikbare vermeldingen zal die persoonsnaam (zoals in *Aaigem*, Erpe-Mere, 1019-1030 *Aingem*) echter niet *Ado*, maar wellicht *Aio* of *Aia* geweest zijn; de *d* is later hypercorrect ingevoegd zoals in *wijden*, *bevrijden* enz. (M, C). De naam betekent dan 'woonplaats van de lieden van Aio/Aia'. (wvo, kl)

Edelare, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak verouderd ['e.lɔrt].

1110 kopie ca. 1177 *Edelar*, 1115 *Adelar* (TW).

Edelare is een samenstelling van Germaans **adula*, wat evolueerde tot *aal(t)* 'op aalt of gier gelijkende modder' (TW) met **laar**, dus 'modderige open plek in het bos'. (md, pk)

Eeklo, OV, dial. uitspraak ['iək(ə)lyə].

1220 kopie 17de eeuw *Eclo* (MT1994), 1252 *Eclo*, 1258 *West Eclo* (DP1872, Gy1978), 1263 of 1264 *Eecloe* (TW/OZV).

Eeklo is samengesteld uit *eek* 'eik' en **lo**, dus 'eikenbos op hoge zandgrond' (Gy1978, MT1994, WB, DV). Zie ook **Oosteeklo**. (md, pk)

Eernegem, WV, Ichtegem, dial. uitspraak ['i.ərnəvɛm].

1087 *Ernigahem* (DF), 1133 *Erningahem*, 1176 *Erneghem* (TW), 1532 *Eerneghem* (DF).

Uit Germaans **Arninga haim*, samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Arno*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Arno'. (fd)

Egem, WV, Pittem, dial. uitspraak ['e:vɛm].

1179 *Hedenghem* (TW, DF), 1292 *Edengheem*, 1337 *Edeghem*, 1365 *Eghem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Hado* met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Hado'. De naam is een vlevorm van een naam met het element **hathu* 'strijd', zoals bijvoorbeeld *Hadubrand*, *Hadubald*, *Haduwig*. (fd)

Eggewaartskapelle, WV, Veurne, dial. uitspraak verouderd [as'kapl], jonger ['æhəwɔ:rs].

± 1111 vir quidam venerabilis laicus nomine Idesbaldus ecclesiam dictam *Eggafridi capella* quam pater eius Eggafridus fundare ceperat, instaurare instituit (TW), 1236 *Egeverscappe*, 1306 *Egwar(d)scapele*, 1328 *Egghewarts Cappelle*, 1504 *Eggerscappelle* (DF).

Uit de oudste attestatie blijkt duidelijk dat de kapel of kerk gesticht werd door *Aggafridus*, de vader van *Idesbaldus* (*Idesboud*). *Aggifrith* is een oude Germaanse mansnaam, die bestaat uit **agjo-frithu*. **Agjo* werd *egge*, doordat *gj* tot *gg* verdubbelde of geassimileerd werd en doordat de *a* onder invloed van de *j* tot *e* gesloten werd (vergelijk **Dadizele** > *Deizele*). Het tweede lid **frith* werd door metathesis *-verd* > *-vaard* (vergelijk *Godfried* tegenover *Godevert*, *Godevaart*). Van de dialectische vorm *Askappel* komen ook al oude attestaties voor: 1333 *Ascaple*, 1458 *Ascapelle*, 1621-33 *Ascappel* of *Eggewaertscapelle* (DF). De vorm is als volgt ontstaan: *Askappel* < **Aarskappel* < 1536 *Agghewaerscappelle* (DB 1990). (fd)

Eichem, OV, Ninove, dial. uitspraak [ˈɛ:χəm].

1142, 1166, 1167 *Eichem* (TW).

Eichem is samengesteld uit de boomnaam *eik* met **heem**, ‘woonplaats bij de eik’, met assimilatie van *kh* tot *ch*, waardoor de grens van de lettergreep verschoof (VL1981). Reeds vóór de Franse tijd werd *Eichem* samengevoegd met *Appelterre*. Zie daar. (md, pk)

Eigenbilzen, BL, Bilzen, dial. uitspraak [ɛ:ɣəˈbɪlzə].

1096 *Eigenbilesen*, 1199 *Eigenbilsen*, 1213 *Eigenbilzen* (TW), in *Eykenbilsen* (Gr1981). Samenstelling van *bilzen* met het adjectief *eigen*, uit Germaans **aigina* ‘eigen, allo-diaal’ (TW). De nederzetting was dus een goed dat vrij was van alle lasten en van niemand afhankelijk. Zie voorts **Bilzen** en vergelijk ook het bestanddeel *eigen* in *Eigenbrakel* (*Braine l' Alleud*) in Waals-Brabant, in *Neigem* en in de gehuchtnaam *Zondereigen* in Baarle-Hertog (He1978). (vm)

Eindhout, AN, Laakdal, dial. uitspraak [ˈɛ.ndɔrt].

Ca.1050 kopie 11de eeuw *Endeholt*, 1203 *Endehot*, 1220 *Endehut* (TW), 1252 *Indoit* (Cr2006), 1295 *Endhout* (OT2).

Samenstelling van *einde* met **hout** ‘bos’ (M, C, TW, WB), dus ‘bos aan het einde van een domein of gebied’, m.a.w. ‘randbos, zoombos’. Vergelijk *Eindhoven* ‘groep hoeven aan het einde van het dorp’ (VBS). (wvo, kl)

Eine, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak [ɛ.nə].

1089 *Einis*, 1071-1093 *Eina*, 1151 *Heines*, 1161 *Eyna* (TW, GN), 1167 *Eine* (TW/OZV).

Eine gaat terug op de voorhistorische waternaam **Agina*, gevormd met het prehistorische hydronymische achtervoegsel *-ina*, variant van *-ana* en *-ona* ‘water’. De betekenis van het eerste deel is onzeker. Volgens Gysseling is het afgeleid van de Indo-Europese wortel **agh*, die onder meer ‘uitbuigend’ betekend zou hebben (Gy1978, GN, Gy1982). *Eine* ligt aan een bochtige beek. (md, pk)

Eisden, BL, Maasmechelen, dial. uitspraak [ˈɛjzdə].

1234 *Eskede*, 1244 *Esde*, 1282 *Hesde*, 1303 *Eysden*, 1354 *Esden* (Thorn).

De oudste vorm *Eskede* (1234) wijst op een grondwoord **ask-* ‘es’ met het suffix *-ithi-*, wat de ontwikkeling *ask-* > *esk* doorumlaut verklaart. Na het wegvallen van

de tweede *-e-* kregen we een opeenstapeling van medeklinkers, *-skd-*, waarna de middelste medeklinker wegviel en *Esde* ontstond met latere toevoeging van *n*, misschien in navolging van namen zoals *Heusden*. (vm, js)

Eke, OV, Nazareth, dial. uitspraak [i.əkə].

1114 *Heke*, 1123 *Heka*, 1140 *Eka*, 1222 *Eke* (TW).

Eke is gevormd uit de boomnaam *eek* ‘eik’ (TW), dus ‘plaats waar een opvallende eik staat’. (md, pk)

Ekeren, AN, Antwerpen, dial. uitspraak [ˈɛ:kərə].

1157, 1165, 1179, 1223 *Akerne*, 1212 *Ekerne* (TW 309), 1246 *Ekren*, *Ekeren* (OBE), 1263 *Ekrene* (OSB, rivier).

De naam is oorspronkelijk een waternaam en werd ontleend aan de gelijknamige rivier Ekerne/Akerne (1263 *Ekrene*). De bedoelde rivier was vrijwel zeker de Laarsebeek (Po1906, VO1995, 2006). Voor de verklaring van de naam hebben sommigen gedacht aan een Keltische waternaam, terwijl anderen voorzichtiger spreken van een Voorgermaanse waternaam, namelijk *Akrina*, waarin wellicht het Indo-Europese element **ak-* ‘buigend, bochtig’ steekt (Gy1982, WB). Men zal wellicht mogen uitgaan van de reconstructie **akrina*, waarin **ak-* ‘scherp, uitbuigend’ en *rina* ‘rivier’ (vergelijk *Arnemuiden* < *Rinnemuiden*, VL1995b, 1999), dat doorumlaut en metathesis evolueerde tot *Ekrene*, *Ekerne*, *Ekeren*. De betekenis ‘bochtige rivier’ past uitstekend bij de Laarsebeek, de oude Eker. De opvatting van sommigen dat de waternaam secundair is en dat de dorpsnaam *Ekeren* misschien verband houdt met ‘eik, eikel’, is fout. (wvo)

Eksaarde, OV, Lokeren, dial. uitspraak [ɣəˈzɔ.ərdə].

1240-1241 *Exarde* (Gy1978, EV), 1340 *Exaerde* (TW/OZV).

Onzekere etymologie. De naam is mogelijk samengesteld uit een verkorte vorm van de vogelnaam *ekster* en het grondwoord *aard* ‘veld, gemene weide’, dus ‘ekster-veld’. Het eerste deel kan echter ook teruggaan op de Middelnederlandse voorzaat van het in het Vroegnieuw nederlandse woordenboek van Kiliaan vermelde *ack*, *eck* ‘drek vuiligheid, etter’, een woord dat verwant is aan Engels *ache* ‘pijn doen’ en ook met de nog in gemeenzame en kindertaal gebruikelijke kreet *eik*, *ekkes* e.d. ‘foei!’ (VD 2016). *Eksaarde* betekent dan ‘drekkige, modderige aard’. (md, pk)

Eksel, BL, Hechtel-Eksel, dial. uitspraak [ˈæksəl].

Ca. 784-791 *Ochinsala* (MG), 1153 kopie 13de eeuw *Hecsele*, 1172 *Hexsele*, 1178 kopie 13de eeuw *Excele* (TW), 1386 *Exel*, 1505 tot *Exell*, 1773 *Exsel*, 1935 *Eksel* (Me2002).

Op grond van de eerste vermelding, die niet met het Vlaams-Brabantse *Okkerzeel* (zie **Nederokkerzeel** of **Steenokkerzeel**) te vereenzelvigen is (Ver1972), is *Eksel* als een *zele*-naam te beschouwen met de Germaanse persoonsnaam *Occo* (vleivorm *Occin*). Die behoort bij de persoonsnamenstam *Ok*, verkorting van *Ocger*. Vergelijk *Hockenheim* (Duitsland): 769 *Ochinheim* (Fö2) en *Hockenhull* (Chester, Engeland): 1271 *Hokenul*, ‘Hoc(c)a’s hill’ (EKW). Later trad mogelijk secundaireumlaut van

o op (*o* > *ö*), gevolgd door ontronding (*ö* > *e*), hoewel het huidige dialect van Eksel niet (meer) tot het nabijgelegen ontrondingsgebied (onder meer Grote-Brogel en Peer) behoort. Die klankevolutie is echter door het gebrek aan bronnenmateriaal tussen de 8ste en de 12de eeuw moeilijk hard te maken. Een evolutie uit Germaans **agnis*, genitief bij **agnu-* ‘ekster’, verbonden met *lo* ‘bosje op hoge zandgrond’ (Mo1973a) is op grond van de oudste attestatie uit te sluiten. Vergelijk ook *Exel* in de Gelderse Achterhoek, dat als een *zele*-naam of een *lo*-naam beschouwd wordt (VBS). (vm, js)

Elderen, BL, Riemst en Tongeren, dial. uitspraak [ˈældərə].

1261 *Eldris* alias *Aldor* (BE), 1280 *tElderen* (BG), 1250 *Oduer*, *Odore* (Her1971), 1505 *Elderen*, (VdM1), 1555 *Aldor* (Her1971).

Elderen bestond in de middeleeuwen uit twee heerlijkheden: Genoelselderen en 's- Herenelderen (zie daar), thans deelgemeenten van respectievelijk Riemst en Tongeren. De etymologie van *Elderen* is voor meer interpretaties vatbaar. Op grond van de Nederlandse vorm mogelijk uit **aldir-*, **alderium*, verzamelnaam bij Germaans **aliza*, Romaans **alidarium* bij Romaans **alida* ‘els’ (M, C). Vergelijk ook Duits *Erle*, Oudengels *alor* ‘els’ en de bijvorm *elre*, *erle* in *Alderholt* (Sm1956). Tussen *r* en *l* ontwikkelde zich de overgangsklank *d* zoals in *elders* (Gotisch *aljar*) (Sc1954) en in de Bochtolse gehuchtnaam *Goolder* (< *Goler* < *Goolre* < *Goorlo*, VO2001a, Mo1975a). In de Romaanse vormen (*Oduer* en *Odore*) werd de *l* gevocaliseerd; in de Nederlandse vormen bleef *l* voor een consonant bewaard (BE). Een ontwikkeling uit Indo-Europees **alu-dhurom* ‘wit’ en Voorgermaans **duron* ‘vesting’, is eveneens mogelijk (VD2003). (vm, js)

Elen, BL, Dilsen-Stokkem, dial. uitspraak [i.ələ].

1150 *Hellini*, kopie 1179 *Yelne* (M), 1390 *Elen* (LA).

Naam met een onduidelijke overlevering en etymologie. Het waarschijnlijkst is een ontwikkeling uit Voorgermaans **kelina*, een waternaam met *n*-suffix die afgeleid is van de wortel **kel* ‘schitterend’ (Gy1982), in het Nederlands ‘helder’. Door Germaanse klankverschuiving evolueerde de vorm tot **helina* en later (door verlies van de *h* in beginpositie en verdoffing) tot *Elen*. De gemeentenaam betekent dus mogelijk ‘helder water’. Zie ook **Elene** en **Helen-(Bos)**. (vm, js)

Elene, OV, Zottegem, dial. uitspraak [e:ln].

1184, 1225 *Elne* (TW), 1641 *Elene* (GB).

Zelfde etymologie als *Elen*. (Zie vorig artikel). (md, pk)

Elewijt, VB, Zemst, dial. uitspraak [ˈe.ləwaət].

1218 *Elwyte* (M), 1219 kopie ca. 1243 *Elewita* (TW), 1265 *Elewite* (M), 1719 *Elewyt* (Kam), 1722 *Eleweijdt* (KPH, II, 413).

Onzekere etymologie. Volgens Gysseling te reconstrueren als Voorgermaans **Alawition*, nederzetting bij de rivier **Alawa*, bij de Indo-Europese wortel **alew* ‘schitterend, wit’ (Gy1982). Het is wellicht zinvoller om *Elewijt* te verklaren als een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Alja* > *Ele* en het Germaanse **widu*

> *witu* > *wijt* ‘hout, bos’ (Fö3). De naam betekent dan ‘bos van Alja’, te vergelijken met de wijknaam *Bonewijt*, 1258 in *bonuit*, *bider bonewijt* (nu *Bonewijk*) in Aarschot, een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Bono* en *wijt*, ‘bos van Bono’ (Ke2009a). Het bestanddeel **widu* zit ook vervat in de plaatsnamen *Marivis* in Noord-Frankrijk en *Marvis* in Henegouwen (TW). (pk)

Eliksem, VB, Landen, dial. uitspraak [ˈɛ.iliksəm].

1107 *Alenthcurth*, 1139 kopie 13de eeuw *Helingessem*, 1202 *Alincurt* (TW), 1262 *Elijschem* (Ke2000), 1441 *Elezeem*, 1647 *Elesim*, 1725 *Elissem* sive *Elixem* (Ke, onuitgegeven).

Het doublet *Eliksem* naast Romaans *Alincourt* vertoont een zeldzame afwisseling van Nederlands **heem** met Romaans *curte*. Het eerste lid *Aling* > *Eling* is een Germaanse persoonsnaam. Zie **Elingen**. De betekenis is ‘woning of hof van Aling’. De *h* uit 1139 is hypercorrect (Ke2000). (pk)

Elingen, VB, Pepingen, dial. uitspraak [ˈɛ.əlɪŋən].

1154 *Helinkem*, 1187 *Elinghen* (M), 1786 *Elingen* (KPH, I, 2300).

Onzekere etymologie. Mogelijk een samenstelling van **-heem** met de Germaanse persoonsnaam *Heling* of *Aling*, dus ‘woonplaats van Heling/Aling’ (M, DV), maar waarschijnlijker te reconstrueren als een samenstelling van de persoonsnaam *Ali* verbonden met *-inga* en **-heem**, ‘woonplaats van de lieden van Ali’, zoals *Elinghen* bij Bonen/Boulogne (Pas-de-Calais) (TW). Tenzij het om een afleiding gaat van diezelfde persoonsnaam met het collectiefsuffix *-ingen*, dus ‘(nederzetting) van de lieden van Ali’. (pk)

Ellikom, BL, Oudsbergen, dial. uitspraak [ˈɛləkəm].

1338 *Elekem*, 1414 Jan van *Elecom*, 1450 Willem van *Ellekom* (Mo1975c).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Ello* (uit **Aljo*) verbonden met *-inga* en **-heem**, ‘woonplaats van de lieden van Ello’. Een van de weinige vroegmiddeleeuwse **heem**-nederzettingenamen in de Limburgse Kempen (Mo1975c). Met Erpekom en Gerdingen vormde Ellikom een klein, aaneengesloten, door de Franken gekoloniseerd gebied aan de Abeek. Vergelijk met *Ellecom* (in de provincie Gelderland, Nederland). (vm, js)

Elsegem, OV, Wortegem-Petegem, dial. uitspraak [ˈɛ.lɛɣəm].

1166 kopie ca. 1175 *Hessenghen*, ca. 1175 *Hessengen*, 1190 kopie ca. 1191 *Hel-senghiem* (TW, BE), ca. 1240 *Elsenghem* (TW/OZV), 1281 *Helsenghem* (M), 1768 *Elseghem* (DF).

Elsegem ontwikkelde zich uit de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Haliso* met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Haliso’ (TW, BE). (md, pk)

Elsene, BR, dial. uitspraak [ˈɛilʃə].

1210 *Elsela*, 1216 *Helsele* (VL1931, TW), 1233 *Elsele*, 1499 *Elsene*, 1746 *Ixelle* (VL1931).

Samenstelling van **zele** met ofwel de boomnaam *els* (TW, EWN, VL1931), ofwel de persoonsnaam *Hello* of *Heilo* (Fö1), dus ‘woning bij de elzen’ of ‘woning van Hello/Heilo’. In het laatste geval ging de begin-*h* verloren. De overgang van *l* naar *n* is te verklaren door dissimilatie. (pk, bv)

Elst, OV, Brakel, dial. uitspraak [ɛəlst].

977 *Elsuth*, ca. 1150, 1224 *Elst* (TW, GN).

Elst bestaat uit de boomnaam *els* gevolgd door het verzamelsuffix *-t* (TW, GN, Gy1978), dus ‘plaats waar elzen groeien, elzenbos’. (md, pk)

Elverdinge, WV, Ieper, dial. uitspraak [ˈæ:vərɔɲə] of [ˈæ:vərɔɲɪŋ].

1066 *Elverzenges*, 1107 *Elverdinga*, 1183 *Elverdinghe* (DF).

Plaatsnaam afgeleid met het verzamelsuffix *-inga* van de Germaanse persoonsnaam *Alifrith* (TW) of *Athalfrith*. (fd)

Elversele, OV, Temse, dial. uitspraak [ˈɛlvərse:l].

1123 *Heluercele* (TW, GN), 1187 *Heluercela*, 1206 *Heuessella* (TW), 1294-1295 *Eluerzele* (TW/OZV), 16de eeuw *Elverzele* (DP1878).

De *c* in de vorm uit 1123 staat voor een uitspraak *ts*. De attestatie moet dus gelezen worden als *Helverts-zele* (GN), een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Halfrid* of *Helfrid* in de genitief met **zele**, ‘zaalgebouw van Halfrid’ (TW, GN, Gy1978). (md, pk)

Emblem, AN, Ranst, dial. uitspraak [ˈɛmələ].

1233 *Emlen* (OT1), 1298 *Emmeleem* (OT2), 1297, 1298 *Emleem* (Po1910a), 1301 *Emblem* (OT2).

De naam is al vroeg herkend als een **heem**-naam, waarin de *-b-* later werd ingevoegd; voor het eerste lid moet men dus uitgaan van *emle* (Po1910a, M). Vrijwel zeker is dat eerste lid een Germaanse persoonsnaam zoals *Em(m)ilo*, uit ouder *Amilo* (Po1910a, C, DV, DV2, WB) en betekent de naam dus ‘de woonplaats van de lieden van Amilo’. Aangezien Emblem op een scherpe heuvel ligt, dacht Gysseling (TW) voor het eerste lid aan Germaans **amula-* ‘scherp’, te vergelijken met het bepalende bestanddeel in *Emeldonk*, *Emelisse*, *Emelberg*. Die verklaring kan bijvoorbeeld gelden voor *Emelisse* (1216 *Emelnesse*), uit **amula* ‘scherp’ en *nes* ‘landtong uitspringend in zee of benedenrivier’ en dus ‘scherpe landtong’, maar lijkt toch minder geschikt voor *Emblem* (‘scherpe woning’?). (wvo)

Emelgem, WV, Izegem, dial. uitspraak [ˈɛ:məlyæm].

1216 *Imelghem*, 1221 *Emelghem* (TW).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Immilo*, verkleinwoord van *Immo*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, dus ‘woonplaats van de lieden van Immilo’ (TW). (fd)

Ename, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak [ˈi.ənə.mə].

Eind 9de eeuw kopie 941 *Ehinham*, 1014 kopie midden 11de eeuw de portu *Einhamma*, 11de eeuw villa *Iham* (Be1846), 1183 *Eyham*, 1187 *Enam* (TW, GN), 1295 *Ename* (TW/OZV).

Ename is vermoedelijk samengesteld uit de plaatsnaam *Eine* (zie daar) en **ham**: ‘bocht in de waterloop Eine’. Zie ook **Nederename**. (md, pk)

Engelmanshoven, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak [ˈɪŋəlmansuəvə].

929-962 *Engilmundeshouen*, 1107 kopie 13de eeuw *Eggelmansouen* (TW), 1254 *Engelmonshoven* (Cou2019), 1306 *Enghelmanshoven* (BE), 1505 *Engelmanshove* (VdM1), 1779 *Engelmanshoven* (Bo).

De naam gaat terug op Germaans **Angilamundes hofum* (datief meervoud van **hof**) ‘de boerderij van Angilamund’ (TW). De wijziging *mon* (voorheen *u* in de persoonsnaam) > *man* is volksetymologisch te verklaren onder invloed van het Nederlandse *man*. (vm, js)

Eppegem, VB, Zemst, dial. uitspraak [ˈæpəyɪm].

966 kopie 15de eeuw *Ippingohaim*, 1146-1152 kopie ca. 1265 *Eppinghem*, ca. 1155 kopie ca. 1243 *Eppengem* (TW).

Samenstelling van de Germaanse naam *Ippo*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Ippo’ (M, TW, Fö3). (pk)

Erembodegem, OV, Aalst, dial. uitspraak aan de linkeroever van de Dender [æ:rəmˈbo.dəyɪm], aan de rechteroever [æ:rəmˈbædəyɪm].

1099 *Erenbodeghem* (M), 1146-1148 *Eremboldengem*, 1148 *Herem-boldengem*, 1159 *Erenboldengem*, 1164 *Eremboldengem*, ca. 1225 *Eremboudenghem* (TW).

Erembodegem heeft zich ontwikkeld uit de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Erembold* (uit ouder *Arinbold*), die klankwettig evolueerde tot resp. *Ermbold* en *Ermboud*, met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Ermbold’. Dezelfde persoonsnaam zit vervat in *Erembaucourt*, naam van een plaats nabij Arras (Pas-de-Calais) (TW, Gy1978) (ld, md, pk)

Erondegem, OV, Erpe-Mere, dial. uitspraak [i.ər.dəyɪm].

868 kopie 18de eeuw *Eroldingaheim*, 1108 *Heroldingem* (TW, GN), 1149-1175, kopie 13e eeuw *Eroudeghem* (TW/OZV), 1213 *Erodengem* (TW, GN), 1220 kopie 14de eeuw *Erondeghem* (TW/OZV) .

Erondegem ontstond uit de samenstelling van de Germaanse naam *Erold* (uit ouder *Ariwald*) met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Erold’ (TW, Gy1978). (ld, md, pk)

Erpe, OV, Erpe-Mere, dial. uitspraak ouder [a:rp], jonger [ɛ:rp].

972 kopie midden 11de eeuw *Arpia* (riviernaam), 1088 *Erpe*, 1127 *Erpen*, 1128 *Herpen* (TW).

Erpe komt volgens Gysseling uit de prehistorische waternaam **Arpia*, bij Indo-Europees **ereb-* ‘donkerrood, bruinachtig’ (Gy1983a). Een andere mogelijkheid is *Erpe* te verklaren als een afleiding met het prehistorische hydronymische suffix *-apa*. Het eerste deel zou dan het eveneens prehistorische *ara* (of een ablautsvorm daarvan) kunnen zijn, zodat de naam etymologisch twee keer ‘water’ betekent.

Op 1 januari 1977 werd *Erpe-Mere* de naam voor de samengevoegde gemeenten Aaigem, Bambrugge, Burst, Erondegem, Erpe, Mere, Ottergem en Vlekkem (WB). Zie ook **Mere**. (md, pk)

Erps, VB, Kortenberg, dial. uitspraak ['erəps].

1125 *Erpeza*, 1153 *Erpece*, 1205 *Herepce*, 1217 *Erpse* (TW), 1699 *Erps* (KPH, II, 10).

Onzekere etymologie. *Erps* werd door Mansion verklaard uit Germaans **erpe* ‘donkerkleurig’ uit ouder **arpia* (M). Gysseling verklaart *Erps* als de Oudgermaanse nederzettingsnaam **Arpakja* afgeleid van de waternaam **Arpjo* (TW). In 1983 reconstrueert hij de naam als Voorgermaans **Erpakion*, afleiding met het achtervoegsel *-akion* van een waternaam met wortel **erap-*, variant van de wortel **ar-* met de betekenis ‘schitterend, uitbuigend’ (Gy1983a). Erps en Kwerps werden in 1795 tot één gemeente samengevoegd: Erps-Kwerps (GB). (pk)

Ertvelde, OV, Evergem, dial. uitspraak ['e.ərɤæ.lɔdə].

1167 kopie 12de eeuw *Arteuelde*, 1182 *Artheuelde* (TW), 1232 Adela de *Arteuelde* (GN), ca. 1380 *Erteuelde*, 1416 *Erdvelde* (TW/OZV).

Onzekere etymologie. Een persoonsnaam *Arte(n)* verbonden met **veld** (M, WB) is onwaarschijnlijk, evenals een verbinding met *art* ‘ploegen, akkerbouw’ zoals in de Duitse gemeentenaam *Artern* (Be1999). Onwaarschijnlijk is ook de door Gysseling voorgestelde etymologie, als zou het eerste deel afgeleid zijn van het Voorgermaanse **aret* ‘uitstekend, schitterend’ (Gy1983a). Volgens Tavernier-Vereecken (GN) gaat het eerste deel van de naam terug op de diernaam *hert*. In die veronderstelling valt het *a*-vocalisme in de oude attestaties niet meteen te verklaren. Waarschijnlijker is het eerste deel gewoon het adjectief *hard*, met klankwettige wegval van de begin-*h* en verscherping van de eindmedeklinker, zoals nu nog in de westelijke Vlaamse dialecten, waar de verbogen vorm van *hard* met stemloze dentale occlusief wordt uitgesproken: *arte*. De plaatsnaam zou dan afkomstig zijn uit de plaatsaanduidende datiefverbinding *ten arten velde*, waarbij we ons het “harde veld” moeten voorstellen als een veld met vaste bodem, in tegenstelling tot moerassige plekken. (md, pk)

Erwetegem, OV, Zottegem, dial. uitspraak ['ærtəɣem].

1087 kopie 1775 *Heruethingehem*, 1088 *Ariuuuitengem*, 1118 *Heruuuetengem*, 1140 kopie begin 13de eeuw *Areuuoitenghem*, ca. 1150 *Erewetingem*, 1210 *Erwetenghem* (TW, GN).

Erwetegem ontwikkelde zich uit de Germaanse persoonsnaam *Hariwit* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Hariwit’ (TW). (md, pk)

Esen, WV, Diksmuide, dial. uitspraak ['e.əsɲ].

961 *Esna* (DF), 1066 *Esnes*, 1112 *Esene* (TW, DF), 1587 *Eessen* (DF).

Voormiddeleeuwse waternaam. De grafieën met eind-*s* komen uit Romaanse scriptoria (TW). *Esen* < **aisna* bevat **ejes-* ‘vuurkleurig > rood’ (Gy1983b). (fd)

Essen, AN, dial. uitspraak ['esə].

1159 *Esschen*, 1164 *Esscenden*, 1186 *Escheden*, nemore *Eschendunch* (TW, OT1, ONB).

Essen, etymologisch identiek met *Essene* in Brabant, lijkt het best te verklaren als een afleiding van de boomnaam *es* en betekent dan 'essenbos' (M, C, DV, DV2, WB). Gysseling dacht aan Oudgermaans **Askinja*-, een nederzettingsnaam afgeleid van de waternaam **Asko*- (TW), maar dat blijft hypothetisch. Zie **Essene**. (wvo, kl)

Essene, VB, Affligem, dial. uitspraak [eskɲ].

1148 *Eschen* (TW), 1276 kopie 15de eeuw *Esschene* (Col1961).

Zoals bij *Essen* (zie vorig artikel) is *Essene* mogelijk afgeleid van de boomnaam *es*. Gysseling echter verklaart *Essene* als een Oudgermaanse nederzettingsnaam **Askinja*, opklimmend tot Voorgermaans **Askinio* (Gy1985c). Die nederzettingsnaam is zelf gevormd uit de waternaam **Askina*, een afleiding met het voorhistorische hydronymische suffix *-ina* uit de waternaam **Aska* (uit ouder **Asko*), bewaard in de naam van het naburige Asse. Bijrivieren zijn dikwijls met *-ana* of *-ina* uit de naam van de hoofdrivier afgeleid. De **Askina* was aldus een bijrivier of -beek van de **Aska*. De beek die Essene bespoelt, heet nog altijd de *Essene* (Ro2008). Zie ook **Vrasene** (Oost-Vlaanderen). (pk)

Etikhove, OV, Maarkedal, dial. uitspraak ['tətəko.və].

1116 kopie midden 13de eeuw *Atingohoua*, 3de kwart 12de eeuw kopie ca. 1177 *Atinchouen*, *Atinchoua*, 1221 *Atichoue* (TW), 1295 *Hetincoue*, 1349 *Etychoue* (TW/OZV).

Etikhove komt uit de Germaanse persoonsnaam *Ato* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *hofa*, datief enkelvoud van **hof**, dus 'hof of boerderij van de lieden van Ato' (Gy1978). (md, pk)

Ettelgem, WV, Oudenburg, dial. uitspraak ['ætəlyæm].

1028 kopie 1095 *Adlingehem*, 1143 *Etlingehem*, ± 1190 *Ettelgem* (TW).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Athilo* verbonden met het collectiefsuffix *-inga* en **heem**, 'woning van de lieden van Athilo' (TW); *Adilo* (met *d* < *th*) is een verkleinvorm van *Ado*. (fd)

Etterbeek, BR, dial. uitspraak ['etərbe.ik].

966 kopie 15de eeuw *Iatrebache*, 1127 *Iatrebecca*, 1138 *Jetterbecce* (TW), 1719 *Etterbeke* (Kam).

Volgens Gysseling is *Etterbeek* een uitbreiding met *-beek* van de voorhistorische waternaam **Jatara*, afgeleid met het voorhistorische hydronymische suffix *-ara* van de wortel **jat*- 'schitterend, bepaaldelijk roodbruin' (Gy1982). *Etter*- zou dan oorspronkelijk 'het schitterende' of 'het roodbruine water' betekenen. Zie ook **Jette**. (pk)

Everbeek, OV, Brakel, dial. uitspraak ['i.əvərbe.kə].

11de eeuw *Euersbeke*, 1050-1080 *Eurebecca*, 1119 *Evrebech*, 12de eeuw *Eversbeka*, 1217 *Euersebeke*, 1267 *Eurbeka*, 14de eeuw *Everbeke* (TW/OZV).

Voor *Everbeek* zijn twee verklaringen voorgesteld: een samenstelling van *ever* ‘everzwijn’ met *beek* (TW, VD1996b), of van de Germaanse persoonsnaam *Ever* (Fö1, GN) met *beek*. De vormen zonder -s gaan terug op de geromaniseerde vorm *evrebeque*. Met de Germaanse persoonsnaam *Eber/Ever* zijn talrijke plaatsnamen gevormd, waaronder *Evergem* (zie daar). (md, pk)

Everberg, VB, Kortenbergh, dial. uitspraak [ˈɛ.irbɛrɣ].

1129 *Euerberga*, 1141 kopie 1266 *Eversberga*, ca. 1160 *Euersberc* (M, Bo1944, TW), 1699 *Euersbergh* (KPH, II, 10), 1719 *Eversberghen* (Kam).

Samenstelling van *ever* ‘everzwijn’ met *berg* (M, C, TW) of van de Germaanse persoonsnaam *Eber* > *Ever* met *berg*. (pk)

Evere, BR, dial. uitspraak [ˈɛ.ivər].

1120 kopie eind 13de eeuw *Euerna*, ca. 1185 *Euerne* (TW), 1263 *Euerna*, *Euerne* (Bo1944), 1665 *Eueren* (KPH, I, 3250).

Waarschijnlijk een Voorgermaanse waternaam op -ona, afgeleid van **eburos* ‘ijf, taxus, iepenboom’. Dus ‘nederzetting bij de ijven- of iepenbeek’ met vroege volks-etymologische associatie met de Nederlandse diernaam *ever* (M). (pk)

Evergem, OV, dial. uitspraak [ˈɛ.vəɣəm].

966 *Euergehem*, 1105 *Euerchem*, 1114 *Euerengem*, 1145 *Euergem*, 1210 *Euerghem* (TW), 1242 *Euergem* (GN).

Evergem komt uit de Germaanse persoonsnaam *Ever* (< *Eber*) verbonden met het verzamelsuffix -inga en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Ever’ (GN). Zie ook **Everbeek**. (md, pk)

Ezemaal, VB, Landen, dial. uitspraak [ˈɛ.zəmɔl].

1066 kopie 18de eeuw *Hisemale*, 1080 kopie midden 13de eeuw *Esemal*, *Esemalae* (TW), 1330 *Ezemale*, 1407 *Eesmale*, 1604 onder *Esemael* (Ke2019b).

Als we ervan uitgaan, dat de *h-* in de anlaut (*Hisemale*) vroeg is weggefallen, kunnen we het eerste lid verklaren uit **haisjo* ‘jonge beuk’, dat evolueerde tot **hasi*, en met umlaut, tot *hese* en *hees*. Mogelijk is *Ezemaal* te verklaren als een samenstelling van *hees* ‘bos van kreupelhout’ en *maal*, in de betekenis ‘gemeenschapsgrond’ (Mo1979). (pk)

Gaasbeek, VB, Lennik, dial. uitspraak ['yɔzbe.k].

1182 *Gassebecca* (Ro2008), 1196 *Gasbeca* (TW).

Een voorhistorische riviernaam *Gaas*, uit **Ghasana*, Indo-Europees *(a)*ghas-* ‘uitbuigend’, later uitgebreid met **beek** (Gy1982). Wellicht de oude benaming van de Molenbeek, die een grote bocht maakt aan het centrum van het dorp (Ro2008). Vergelijk met de beeknaam *Gaas* in Tienen (Ke1987) en de *Gaasbeek* in Budingen (Ke2005a). (pk)

Galmaarden, VB, dial. uitspraak ['ɣaləmu.ərɲ].

1146 *Galmarden* (M), 1127 *Galmarda* (BE), 1164 *Galmardia*, *Gaumardia*, 1166 *Galmarden* (TW).

Onzekere etymologie. Mogelijk uit Germaans **galmarda*, een samenstelling van *galm*, uit Germaans **gelma* ‘garve, schoof’ en **aard** (M, C, BE), of te reconstrueren als **GhalmARATION*, nederzittingsnaam afgeleid van de voorhistorische waternaam **Ghalmara*, bij de Indo-Europese wortel **ghalam* ‘schitterend, glanzend’ (Gy1982, Gy1983a, VD1996b), een oude benaming van de Mark (Ro2008). Zie ook **Gelmen** (**Groot-** en **Klein-Gelmen**). (pk)

Ganshoren, BR, dial. uitspraak ['ɣansɔ.rə].

1112 *Ganshoren* (Me2009), 1149 *Ganshorn*, *Ganshorne*, *Ghanshoren* (Bo1944), 1154 *Ganshorn* (TW).

Samenstelling van *gans* ‘gans (de zwemvogel)’ en *horen* ‘hoek’, dus ‘hoek, plaats waar ganzen neerstrijken’ (Sc1980, Be1999). (pk, bv)

Gavere, OV, dial. uitspraak ['ɣɔ.vrə].

Begin 10de eeuw kopie 941 *Gauere*, 1127 *Gauera*, 1123 de *Gaueren*, 1161 *Gaura* (TW), 1163 *Gauere* (TW/OZV).

Gavere komt volgens Gysseling uit Germaans **gabra*, wat evolueerde tot *gaver*, met de betekenis ‘moeras’ (TW), ofwel uit een Voorgermaans substraatwoord voor ‘moeras’ (Gy1978). *Gavere* betekent ‘nederzetting bij het moeras’ (Gy1980a). (md, pk)

Geel, AN, dial. uitspraak [ɣe.l].

Ca.1155 kopie ca.1243 *Ghela*, ca.1164-76 *Gele*, 1222 *Gela* (TW).

De naam houdt verband met de kleur ‘geel’ (M, TW, DV, DV2, WB) en is wellicht een **lo**-naam, zoals Gysseling ook meende (TW). Die laatste verklaring lijkt vooral aannemelijk bij *lo* in de betekenis van ‘poel’, met bijvoorbeeld verwijzing naar de kleur van het zand (‘poel, ven met gele bodem’). De naam is etymologisch identiek met het Duitse *Gellenlo* (TW), waarin Oudhoogduits *gēlo* - *gelwes* ‘geel’, en is qua betekenis te vergelijken met *Geelbroek* (Drenthe), 1444 *Gelebroeck*, ‘geel’ en **broek** (VBS) en *Gelbecca* (Vlaanderen) ‘de gele beek’ (TW). De ook geopperde gissing dat de naam zich misschien ontwikkelde uit Germaans **geila* ‘vruchtbaar’ (M, DV, DV2, WB) past minder goed bij de schrale Kempen. (wvo)

Geetbets, VB, dial. uitspraak [bets].

1044, 1156 *Bece*, 1231 *Beche*, 1260 *Betze*, 1330 *Beetse* supra Jaceam (Li1949), 1663 *Bets*, *Beets*, *Beedts* (KPH, II, 1076), 1827 *Geet-Betz* (kaart Voncken).

Bets is de Romaanse ontwikkeling van **beek**. De toevoeging van *Geet* (wat verwijst naar de rivier met de naam *Gete*) diende om dat Bets te onderscheiden van Walsbets (zie daar). (pk)

Gelinden, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak [ɣə'læŋə].

984 kopie ca. 1088 *Gledela*, 12de eeuw *Glenna*, 1223 *Glennes* (TW), 1373 *Ghelinden* (U11932), 1505 *Gelinde(n)* (VdM1).

Gelinden gaat terug op Middelnederlands *gelende* 'rijswerk, afsluiting' (M), uit Germaans **glindinja-* bij **glinda-* 'hek, omtuining van latwerk' (TW). Vergelijk ook met *Glynde* (Engeland) 'enclosure, fence' (EKW) en Duits *Glind* 'Umfriedigung mit Brettern', zoals in *Glimke* (Noordrijn-Westfalen): 1492 *Glyntbeke* (Mei2010) en *Glinde* (bij Hamburg): 1198 *Glinde* (BA). De nederzetting is dus genoemd naar een hek of een afsluiting. (vm, js)

Gellik, BL, Lanaken, dial. uitspraak ['ɣɛlək].

1096 *Gelleken*, *Gelleke*, *Gellec* (TW), 1111 apud *Gellike* (AJ1995), 1149 *Gelleka* (TW), 1280 *Gelke* (BG1965), 1390-1413 *Geylick* (Gr1981), 1779 *Gellick* (Bo).

Uit Gallo-Romaans **Galliacum*, Indo-Europees **ghalliaco* met de wortel **ghal* 'sterk' (VD2003): '(landgoed) toebehorend aan Gallius, de Galliër of de Kelt' (TW, VD1995). (vm, js)

Gelmen, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak ['ɣɛləmə].

966 kopie ca. 1191 *Galmina*, 1135 *Gelmene*, 1186 *Jalmin* (Her1962), 1192 *Gelmin*, *Galmin* (TW).

Het waarschijnlijkst is een reconstructie met primaire umlaut uit de Oudgermaanse waternaam **Galmino-* 'de galmende, de zingende' (TW, Her1962) of eerder 'de bruisende' (Ke1982). *Gelmen*, met de basis **galm* en met verdopte *-n*-afleiding, is dus oorspronkelijk een waternaam. Groot- en Klein-Gelmen liggen aan de Herk, een bijrivier van de Demer. Op grond van de topografische gesteldheid – Groot-Gelmen ligt op een hoogte – zou men ook kunnen denken aan **galm* 'bergtop, hoger gelegen weide', vandaar 'een beek van de hoge weide (komend)' (Her1962, Ke1982). (vm, js)

Gelrode, VB, Aarschot, dial. uitspraak ['ɣɛldəru.ə].

1214 *Helrode*, 1221 *Helroda* (TW), 1283 kopie 1608 jn *Ghielrode*, ca. 1300 binnen *gheelrode*, 1361 te *gheelrode*, 1596 *Gelroij* (Ke2009a).

Samenstelling van Germaans **halu* 'afhellend' en **rode** (TW), die dus betekent 'ontboste plaats op de helling'. (pk)

Geluveld, WV, Zonnebeke, dial. uitspraak ['ɣɛləvæ.lt] of ['ɣɛləva.lt].

1109 *Gelevelt* (TW), 1271 *Gheluvelt*, 1915 *Geluveld* (DF).

Veld bij de beek de Geluwe (zie **Geluwe**). (fd)

Geluwe, WV, Wervik, dial. uitspraak ['ɣɛlwə].

1085 kopie midden 12de *Geleve* (TW), 1110 *Gheluwe*, 1251 *Ghelwe* (DF).

Waternaam 'de gele (beek)' bij Germaans **gelwa* 'geel', ouder Nederlands *geluw* en nog West-Vlaams *gilwe* 'geel'. (fd)

-gem, zie *heem*

Genk, BL, dial. uitspraak [ɣɛŋk].

1140 *Geneche* (TW), 1140 *Genicke* (LBO), 1779 *Genk* (Bo).

Naam met onzekere etymologie, die vermoedelijk teruggaat op Oudgermaans **ganikja-* (TW) of – op klankhistorische gronden veel waarschijnlijker – op Gallo-Romaans **Ganiaco*, '(landgoed) van *Ganius*' (M, DV2). In beide veronderstellingen betreft het een *acum*-naam zoals bijvoorbeeld in *Gooik* (zie daar). (vm, js)

Genoelselder, BL, Riemst, dial. uitspraak [ɣɔny:ls'ældərə].

1157 *Heldren*, 1186 *Helderen*, 1231 *Elderna* (TW), 1298 *Odeur* (BE), 1280 *Godenuls Elderen* (BG1965), 1391 *Genoels elderen* (U11932), 1779 *Goenoels Elderen* (Bo).

Voor het grondwoord zie **Elderen**. Zoals '*s Herenelder*' genoemd naar de eigenaar, in dit geval *Godenoel* of *Godenolf* van Elderen, die in 1305 overleed. Zijn nazaten bleven tot 1718 in Genoelselderan aan de macht (DS). (vm, js)

Gent, OV, dial. uitspraak [gɛ:nt].

1ste kwart 8ste eeuw kopie 10de eeuw *Gandensis* (adjectief), 819 ex monasterio quod dicitur *Ganda*, 819-840 kopie 11de-12de eeuw *Gandauum castrum* cuius nunc caenobium aperte uocatur *Ganda*, 864 *Ganth*, 1127 *Gend*, 1221 *Gent* (TW, GN, BE). *Gent* gaat volgens Gysseling terug op Voorgermaans **gandom*, dat zelf teruggaat op Indo-Europees **genu*, bewaard in o.m. Grieks *genus* 'kin', Latijn *gena* 'wang', Oudiers *gin* 'mond' en Nederlands *kin*. De oorspronkelijke betekenis aan de basis van de plaatsnaam *Gent* is dezelfde als die van Oudiers *gin*, nl. 'mond' en vandaar ook 'monding'. *Gent* ligt aan de uitmonding van de Leie in de Schelde, en het toponiem duidde oorspronkelijk de plaats van die samenvloeiing aan. Later vestigde de Sint-Baafsabdij zich daar. Van dezelfde Indo-Europese wortel zijn tal van namen afgeleid voor plaatsen gelegen aan de monding of de samenvloeiing van waterlopen, bijv. *Gennep* in Nederland en *Genappe*, *Jemappes* en *Jemeppe* in Wallonië (Gy1978, VD 2016). (md, pk)

Gentbrugge, OV, Gent, dial. uitspraak [ɣæ.m'brʌ.ɣə].

1163 kopie 12de eeuw *Gentbrugge*, 1165 *Chintbrugge* (in een Franstalig document), 1169 *Ghenbrughe*, 1220 *Ginbrugge* (TW, GN, BE), 1234 *Genbrugge* (GN, BE).

Gentbrugge bestaat uit het grondwoord *brug* met de plaatsnaam *Gent* als voorbepaling. *Gentbrugge* is genoemd naar de brug over de Schelde op een weg naar Gent. (md, pk)

Geraardsbergen, OV, dial. uitspraak ['gi.zbæ:ɾɣə(n)].

1034-1058 kopie 1ste kwart 13de eeuw de *Geroaldi monte*, 1081 kopie eind 13de eeuw *Geraldimontem*, 1108 de *Geroldi monte*, 1167 *Geralmont*, 1195 de *Geraudi*

monte, 1211 *Geramont*, 1225 in *Gerardi monte* (TW, VD1996b), 1278 *Geeroutsberghe*, 1494 *Gheerdsberghe*, 15de-18de eeuw *Geraudsberghe*, *Geeraersberghe* (BE). *Geraardsbergen* gaat terug op een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Gairowald* met genitiefsuffix *-s* en *berg* met datiefuitgang *-en*, dus ‘berg van Gairowald’. Het eerste deel evolueerde klankwettig tot *Geerouds* en vervolgens tot *Geerds*, vandaar respectievelijk *Gheeroutsberge* en *Gheerdsberghe*. Op die laatste vorm gaat de volkstalige uitspraak terug. De Nederlandse standaardtalige vorm *Geraardsbergen* ontstond door een papieren substitutie van oorspronkelijk *Geeroud(s)* door *Geeraard(s)* (TW, Gy1978, GN). (md, pk)

Gerdingen, BL, Bree, dial. uitspraak [ˈɣɛ.rəŋə].

1173 *Gerdingen*, 1218 *Gherdinken* (TW), 1391 in *Gheerdinghen* (LA), 1690 tot *geerdingen*, (Laathof Wassenberg), 1779 *Gerdinghen* (Bo).

Van een Germaanse persoonsnaam met een verzamelsuffix afgeleide naam: **Gard-ingum* ‘bij de lieden van Gardi’. De naam gaat terug op Germaans **gardjō* ‘roede’ (TW). Vergelijk Middelnederlands *gaerde* ‘tak, twijg, stok, roede’ (MHW). (vm, js)

Gestel, AN, Berlaar, dial. uitspraak [ˈɣɛstəl].

1197 *Gestela*, 1201 *Gestele* (TW).

De naam is een samenstelling van *lo* met *geest* ‘zandgrond’ (C, TW, DV2). Hij is te vergelijken met *Geissler* (Münster), 10de eeuw *Gestlaon* (TW), waarvan de oude vermeldingen wijzen op *lo* ‘poel’, en de Noord-Brabantse namen *Luyksgestel* en *Sint-Michielsgestel*. Hij betekent dan zoveel als ‘poel enz. in zandige omgeving’ (VO2001a). De gedachte dat *Gestel* en *Gistel* zouden kunnen teruggaan op een verkleinwoord van *geest* ‘zandgrond’, is minder geloofwaardig (C, WB). Zie ook **Gistel**. (wvo)

Gierle, AN, Lille, dial. uitspraak [ɣi:l].

1259 (kopie) *Ghirle* (OSM, C), 1262 *Ghirele* (OSB), 1337 *Ghierle* (OT3).

Een samenstelling van *lo* met *gier* ‘vogel’ (M, WB, VO2001a). De naam valt dan voor de betekenis perfect te vergelijken met Engelse *lo*-namen die een Oudengels woord voor ‘wouw, grijpgier’ (*glida*, *gleoda* of *cita*) bevatten, zoals *Gleadless* (1277 *Gladeleys*, 1300 *Gledeleys*) en *Kitley* (1309 *Kitelhey*) (EKW). Minder waarschijnlijk is de persoonsnaam (*de*) *Gier*, korte vorm van *Gieraert* of bijnaam naar de vogelnaam voor een hebzuchtige, bijvoorbeeld 1281 *Waltheri Ghir* (DB2003). Nog minder waarschijnlijk lijkt een samenstelling van *lo* met *gier* ‘vloeibare mest’ (C), omdat Middelnederlands *gier* ‘gruit, most, gist’ niet voorkomt met de betekenis ‘mest’. (wvo)

Gijverinkhove, WV, Alveringem, dial. uitspraak [ˈɣivərko:və].

1143 *Geverdighovo* (TW), 1143 *Gheverdinchove*, 1154 *Ghiverdinchove*, 1542 *Ghiverinchove*, 1903 *Gijverinkhove* (DF).

Gijverinkhove komt uit de Germaanse persoonsnaam *Givahard* (waaruit de familienaam *Gevaert*), verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *hofa*, datief enkelvoud van *hof*, dus ‘hof of boerderij van de lieden van Givahard’. (fd)

Gijzegem, OV, Aalst, dial. uitspraak [ˈɣɛ.zəɣɛm].

1190 *Ghisenghem*, 1212 *Gisengem* (TW), 1228 *Gysenghem* (GN), 1735 *Ghijseghem* (GB).

Gijzegem ontstond uit de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Giso* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Giso’ (TW, GN, Gy1978). Zie ook **Gijzelbrechtegem** en **Gijzenzele**. (md, pk)

Gijzelbrechtegem, WV, Anzegem, dial. benaming [ˈɣrizələ:kə].

1330 *Ghiselbrechtenghen*, 1380 *Ghiselbrechteghem*, 1915 *Gijzelbrechtegem* (DF). Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Gijzelbrecht* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Gijzelbrecht’. Vergelijk *Gijzelberting* in de provincie Overijssel (Nederland). De dialectische benaming *Grijzeloke* is schijnbaar een andere naam. *Grisloque* zou de Franse naam zijn van het dorp: “Ghiselbrechteghem en flamand, *Grisloque* en français (*Chrysolii locus*) résidence de Chrysole; 1898-1903 *Gyselbrechteghem* of *Gryslope*” (DF V, 108). De Heilige Chrysolius wordt inderdaad vereerd in de parochiekerk. Tenzij *Grijzeloke* rechtstreeks zou teruggaan op een door de kerk gehanteerde en gepropageerde Latijnse vorm, is een verklaring van een Franse naam uit *Chrysolii locus* niet goed mogelijk. Latijn *locus* was al in het 10de-eeuwse Frans *lieu* geworden. Wellicht is de naam toch Nederlands, bijvoorbeeld *gijzel-loke* ‘omheinde plaats van Gijzel(brecht)’, waaruit met ingevoegde *r* *Grijzeloke* (DB 1990). De naam kan door volksetymologie de verering van de heilige meegebracht hebben (vergelijk *Sint-Denijs/Saint-Genois* onder Sint-Denijs). (fd)

Gijzenzele, OV, Oosterzele, dial. uitspraak [ˈɣɛ:zlə].

864 *Gisingasule* (te lezen als *Gisingasale*), 976 *Gisingasela*, 1019-1030 *Gisensela*, 1214 *Gisenzele* (TW, GN).

Gijzenzele komt uit de Germaanse persoonsnaam *Giso* verbonden met het verzamel-suffix *-inga* en *zele*, ‘woonplaats van de lieden van Giso’ (TW, Gy1978, DV). Vergelijk met **Gijzelbrechtegem** en **Gijzegem**. (md, pk)

Gingelom, BL, dial. uitspraak [ˈɣɪŋələm].

966 kopie 15de eeuw *Gingolonham*, 1139 kopie 13de eeuw *Gingeley*, 1157 *Glingem*, 1163 *Ginglehem*, 1211 *Gengelhem* (TW), 1238 *Ginglehen* (Cou2019), 1505 *gingele(m)* (VdM1).

Gingelom is een *heem*-naam, ontstaan uit Germaans **Gangilon haim* ‘woning van Gangilo’ (TW), waarvan het tweede element evolueerde tot *-(h)om*, zoals in andere Limburgse en Oost-Brabantse nederzettingen: *Blekkom* (Loksbergen), *Betekom*, *Binkom*, *Kerkom* en *Wommersom* (vm, js)

Gistel, WV, dial. uitspraak [ˈɣɛstlə].

988 kopie 13de *Gestella*, 1129 *Gistela* (TW), 1691 *Ghistel* (DF).

De etymologie – zoals voor *Gestel* (in Noord-Brabant) – is onzeker. Meestal wordt de naam verklaard als een samenstelling van *geest* en *lo* ‘hoger gelegen zandgrond – bosje’. Gistel ligt op een zandige landtong uitspringend in de polders (TW).

Bezwaren hiertegen zijn de klinker tussen *t* en *l* (*Gistele*) – al is de lokale uitspraak nu *Gistle* – en de beklemtoonde klinker die niet aan Germaans *ai* beantwoordt (M, GN), al kan klinkerverkorting vóór meer medeklinkers hier in het spel zijn. Weinig waarschijnlijk is de hypothese Middelnederlands *gestelle* ‘bouwstel, gestel’ (DV2) en nog minder waarschijnlijk **gastsali* ‘gasthuis’ (VBS onder *Gestel*). (fd)

Gits, WV, Hoogede, dial. uitspraak [yets].

1088 *Giddis*, 1144 *Ghides*, 1218 *Gids* (TW), 1218 *Ghits* (DF).

Misschien een genitief van de Germaanse persoonsnaam *Giddo*, vleivorm bij bijv. *Gidbertus* (M). Of een voorhistorische waternaam **Gheldhos* < **Gheldha* < **aghel-* ‘glanzen’ (Gy1983b) (fd)

Glabbeek, VB, dial. uitspraak [ɣə'labɛ.ək].

1139 kopie midden 13de eeuw *Gladbeke*, 1179 *Glabeche* (TW), 1345 *Ghelabbeec* (Cla1998a), 1379 in *glabbeke*, 1420 te *glabbeke* (Ke2008).

Glabbeek is samengesteld uit Middelnederlands *glad* ‘glad, glanzend, helder’ en *beek* (Ma1932, TW, DV, WB) en betekent dus ‘heldere beek’, te vergelijken met de gemeentenaam *Gladbach* in Duitsland (Be1999). In 1825 werd Glabbeek verenigd met Zuurbemde (GB, Ke2008). (pk)

Godveerdegem, OV, Zottegem, dial. uitspraak [ys'fɛrtəyem].

1176 *Gotferthengem*, 1212 *Goetuerdengem* (TW), 1227 *Gouerdeghem*, *Goeuerdeghem*, 1234 *Otuerdenghem* (GN), 13de eeuw *Gotuerdenghem*, 1313-1314 *Godverdenghem*, 1428 *Oetverdeghem*, 1474 *Oetverdeghem*, 1483 *Ootveerdeghem* (TW/OZV), 1455-1547 *Oeveerdegem*, *Hootveerdegem* (DP1895).

Godveerdegem ontwikkelde zich uit de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Godafrith* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Godafrith’ (Gy1978). Zoals in *Hansbeke* uit *Gansbeke* en *Huddegem* uit *Guddegem* evolueerde de begin *g-* in de volkse uitspraak tot een *h*, die vervolgens klankwettig wegviel. (md, pk)

Goeferdinge, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak ['yufɛrdɛŋə].

Ca. 1243 *Gontverdinghes*, 1358 *Gonferdinghen* (Gy1978), 1382 *Goeferdinghe* (TW/OZV).

Goeferdinge gaat terug op een afleiding van de Germaanse persoonsnaam *Gondifried* met het verzamelsuffix *-inga*, ‘(woonplaats) van de lieden van Gondifried’. (md, pk)

Goetsenhoven, VB, Tienen, dial. uitspraak ['yutsənɔ.uvə].

1129 *Gochenhoue*, 1139 kopie 13de eeuw *Goche[n]houen*, 1140 kopie ca. 1265 *Gochenhoue*, 1154 kopie midden 13de eeuw *de Gozonis curte*, 1155 *Gocincurt* (TW), 1253 *Goscenoven*, 1262 *Goetschenhouen* (Ke2002).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Godtso* met de datief meervoud van *hof*. Als Romaanse tegenhanger geldt **Godtso curte* ‘hoeve van Godtso’. De stichter van de boerderij mogen we niet verwarren met de later opduikende familie *Goeswijn* (Ke2002). Zie ook **Gussenhoven**. (pk)

Gontrode, OV, Melle, dial. uitspraak [ˈɣɔntry.ə].

980 *Rothen*, 1189 *Guntroden*, 1223 *Roden* (TW), ca. 1240 *Gonteroden*, 1269 *Gontroden*, 1383 *Gontrode* (TW/OZV).

Gontrode is samengesteld uit de beeknaam *Gonte* met **rode**, dus ‘gerooid bos aan de Gonte’ (GN). De *Gonte* (ook *Gondebeek* of *Molenbeek* genoemd) is de beek die door Gontrode naar Melle loopt en daar in de Schelde uitmondt (DP1867, VL1980). Aanvankelijk heette de nederzetting kortweg *Rode*, maar al vroeg werd daar de voorbepaling *Gont* aan toegevoegd ter onderscheiding van het naburige *Schelderode* (zie daar). (md, pk)

Gooik, VB, dial. uitspraak [ɣy:ək].

877 kopie 15de eeuw *Gaugiac*, 1136 kopie 15de eeuw *Goiaca*, 1184 *Goike* (TW). De naam is blijkens de oudste vormen niet ontstaan uit **Gaudiacum*, de Gallo-Romaanse naam **Gaudius* verbonden met het nederzettingssuffix *-acum* ‘landgoed van Gaudius’ (TW, Her1966, VD1996b). Volgens Besse moeten we veeleer denken aan **Gaugiacum*, afleiding met *-acum* van de persoonsnaam *Gaugius* (BE). De Nederlandse ontwikkeling vertoont een vorm waarin de tweede *g* tussen twee klinkers is uitgestoten. Bij de zogenaamde *-acum*-namen is het trouwens niet zeker of het grondwoord altijd een persoonsnaam is (VL1981). Vergelijk met **Jeuk**. (pk)

goor

Middelnederlands *gore* betekent ‘slijk, moeras, moerassige plaats’ en meer bepaald ‘veengrond, turfuitbatingsgebied’ (VO1995). Nederzettingen beschikten meestal over een “goor”, waarvan de voornaamste functie oorspronkelijk de turfwinning was. Door ontwatering en afturven werden goor-terreinen in vochtig wei- en hooiland veranderd, later plaatselijk ook bouwland. (wvo)

Gorse, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak [ˈɣɔsəm].

1064 *Grusmithis*, 1136 kopie 12de eeuw *Grosme*, 1139 kopie 13de eeuw *Gosmerium*, *Gorsmerne* (LBO), 1145-1155 *Grosme* (TW), 1703 *Gorse* (U1932).

Onduidelijke naam. Van Durme vermoedt een Romaanse oorsprong, maar geeft geen etymologie (LR1996). Mogelijk ontstaan uit Germaans **gorsmithum*, datief meervoud, collectief bij **gorsma-*, veronderstelde nevenvorm van **gorsa-* ‘gaspeldoorn’ (TW). De vermeldingen wijzen op *r*-verspringing. Een **heem**-naam (M) is op grond van de oudste vermeldingen uitgesloten. (vm, js)

Gors-Opleeuw, BL, Borgloon, dial. uitspraak [leif].

980 *Leuua* (?), *Susleuua*, 1034 kopie ca. 1700 *Leus*, 1154 *Lewe*, (TW), 1304 Heren *Godeferts Lewe*, 1304 *tOplewe* (BG1965), 1385 *Lewis Godefridi* (U1932), 1390-1413 in villa de *Godertslewe*, int *Goertslewe* (Gr1981), 1505 *opleuwe* (VdM1), 1779 *Goorts-Leeuw* (Bo).

Voor de attestatie *Leuua* van 980, zie ook **Zoutleeuw**.

Het grondwoord benoemt het oorspronkelijke domein Leeuw, ‘bij de grafheuvel’ (zie **leeuw**), maar werd later verduidelijkt door de toevoeging van de persoonsnaam

Godfried. Die Godfried is de op één na oudste bekende heer van de heerlijkheid Leeuw. Het in het Volkslatijn afgesleten *Susleuua* (< *sursum Leuua*) is de geromaniseerde vorm van Germaans *Opleeuw*, de naam voor het hoger gelegen deel van het oorspronkelijke domein (Mae2010). Na de opsplitsing ervan werd één deel *Opleeuw* genoemd en het andere *Gorsleeuw*. Gorsleeuw en Opleeuw waren tot aan het einde van het ancien régime twee afzonderlijke gemeenten en heerlijkheden met een eigen schepenbank in het graafschap Loon. Gorsleeuw volgde de Luikse rechtspraak, terwijl Opleeuw de Loonse rechtspraak toepaste (DS). Sinds de fusieoperatie van 1977 behoort Gors-Opleeuw, met een kunstmatige gemeentenaam, bij Borgloon. Eigenlijk had de gemeente bij de samenvoeging *Leeuw* moeten heten (Go1986). (vm, js)

Gotem, BL, Borgloon, dial. uitspraak ['ɣotəm].

1144 *Gotheym*, 1216 *Gotthehen*, 1373 *Gothem* (U11932), 1374 *Gotheym* (LA).

Gotem, etymologisch identiek met *Gottem* (zie volgend artikel), is een samenstelling op *heem* met als eerste deel ofwel de Germaanse persoonsnaam *Godo*, verkort uit namen als *Godbert*, *Godfrid*, *Godhard* (GN) ofwel de Germaanse volksnaam *Gauten* (TW), ‘woonplaats van Godo’ of ‘woonplaats van Gauten’. (vm)

Gottem, OV, Deinze, dial. uitspraak ['ɣodəm].

814-840 kopie 941 in *Gothemia* ogian, 1164 *Gotehen*, 1171 kopie ca. 1175 *Gotthem*, 1190 kopie ca. 1191 *Gotheem* (TW, Gy1978).

Zelfde etymologie als *Gotem* (zie vorig artikel).

Grammene, OV, Deinze, dial. uitspraak [ɣram(ə)nə].

1121 *Grimmine*, 1151 *Grimina*, 1134-1153 *Grammine*, 1156 *Grammina* (TW, GN).

Grammene gaat volgens Gysseling terug op een Voorgermaanse nederzettingsnaam **Greminiom*, bij de persoonsnaam *Gre(m)minios*, ‘woonplaats van Grem(m)inios’. Een andere mogelijkheid is dat *Grammene* zoals ook *Elene*, *Essene*, *Olsene* e.a. afgeleid is van een voorhistorische waternaam op het hydronymische suffix *-ina* of een variant ervan, met onbekend grondwoord. (md, pk)

Grazen, VB, Geetbets, dial. uitspraak ['ɣroəzə].

1226 ultra *grasam*, 1285 prope *grasen* (Bo1944), 1290 int *graesbroec*, 1480 de *grase* (Ke2005a), beek waaraan Grazen ligt: 680 *Groseas*, 1234 *Grasen* (M).

Grazen gaat terug op een Voorgermaanse nederzettingsnaam **Ghrasiom*, met het suffix *-iom* afgeleid van een waternaam **Ghrasa*, wat mogelijk ‘de bochtige’ betekende. (Gy1982, Ke2005a). (pk)

Grembergen, OV, Dendermonde, dial. uitspraak ['ɣrɛmbæ:rn].

1019-1030 *Grendberga*, 1183 *Grenberga*, 1213 *Gremberge* (TW), 1237 *Grintbergis*, eerste helft 13de eeuw *Grembergen* (GN).

Grembergen is samengesteld uit *grend* > Nederlands *grind*, uit Germaans **granda* ‘kiezelzand’ (M, TW, Gy1978, GN) met de datiefvorm van *berg*. De naam betekent etymologisch dus ‘berg met kiezelzand’. (md, pk)

Grimbergen, VB, dial. uitspraak [¹ɣrymbærəɣə].

1106-1110 *Gremberga*, *Grembergis*, 1127 *Grintberga*, 1129 *Grinbergis*, enz. (TW), 1763 *Grimberghen* (KPH, I, 3248).

Etymologisch identiek met *Grembergen* (zie vorig artikel). (pk)

Grimminge, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak [¹ɣrimɪŋə].

1068 *Grimighem*, 1121 *Grimmine*, 1270 *Grimenghem* (TW/OZV), 1442 *Griemeghem* (DP1895, M, EV).

Grimminge is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Grimo* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Grimo’ (TW). (md, pk)

Grobbendonk, AN, dial. uitspraak [¹ɣrəbədʊŋk].

1204 *Grobbendunch*, 1219 *Grebendunc*, 1221 *Grobbendunc* (TW), 1227 *Groben-donc* (OT1).

De gemeente heette voorheen *Ouwen* en kreeg pas later de naam van zijn voormalig kasteel (Go1897, VDy1982). Het betreft een samenstelling van *donk* met een woord voor ‘gracht’, dus: ‘grachtendonk’ (C, TW, DV2, WB), waarbij het wellicht een afwateringsgracht betrof. Vergelijk Middelnederlands *grebbe*, *grippe* ‘goot, greppel’ (MW) en dialectisch Kempens *grib*, *grub* ‘greppel’ (AI). (wvo)

Groot-Bijgaarden, VB, Dilbeek, dial. uitspraak [¹ba.əɣa.rən].

1110 *Bigardis*, ca. 1125 *Bigarden*, enz. (TW), 1624 Clooster vanden *Grooten Bygaerden* (KPH, I, 3067).

Bijgaarden is te verklaren uit de samenkoppeling van *bij* en **gardum*, datief meervoud bij **garda* ‘omheining’ (TW), te vergelijken met namen als *bijloke*, *bijvang*, dus ‘erbij ingesloten gaard’. Later uitgebreid met *groot*. (pk)

Groot-Gelmen, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak [¹ɣruətɣæləmə, ɣæləmə].

1314 *Grand Jamines* (DS), 1360 *Grant Gelem* (BE), 1364 apud *Groit Gelmen* (LA), 1367 *Magnam Gelmen* (LA), 1505 *Grootgelmen* (VdM1).

Voor de etymologie: zie **Gelmen**. De bepaling *groot* onderscheidt Groot-Gelmen van het op anderhalve kilometer gelegen Klein-Gelmen. (vm, js)

Groot-Loon, BL, Borgloon, dial. uitspraak [ɣraut¹laun].

1280 *Groetloe* (BG1965), 1365 prope *Groetloen*, in parochia de *Nyel sancti servatii* (LA), 1385 *Grootloon* (UI1932).

Groot klinkt hier vreemd, want het dorp was in oppervlakte (55 ha) de kleinste Belgische gemeente. Met de oppervlakte staat het bepalende bestanddeel dus niet in verband. In het ancien régime was Groot-Loon een der elf heerlijkheden of “banken van Sint-Servaas”. De oorspronkelijke naam van het dorp was *Niel-Sint-Servaas* (DS). Vergelijk met de vermelding van 1365 en zie **Kerniel**. Groot-Loon behoorde tot het gelijknamige kapittel in Maastricht en erkende als vrije rijksheerlijkheid alleen de hoge bescherming van het keizerrijk (DS). Voor de betekenis van het grondwoord, zie **Borgloon**. (vm, js)

Grote-Brogel, BL, Peer, dial. uitspraak [ɣ.ru.ətə'brɪ:ɣəl].

1222 *brogela*, *brogele*, 1338 *groten broegel* (Mo1974a), 1779 *Grooten Breugel* (Bo). *Brogel* (*breugel*, *brugel*) bevat een oude (Voogermaanse) wisselvorm van **briel**, die terug te vinden is in de lokale (ontronde) uitspraak. Het heeft hier niet de primaire betekenis 'omheining' of 'omheind land', maar 'laaggelegen broekland'. De broeklanden met de hooilandcomplexen Broekkant en Lobroek liggen langs de Warmbeek, de Molenloper en de Peerderloper (Mo1974a, No1959). Vergelijk ook het naburige **Kleine-Brogel** en Breugel (Noord-Brabant). (vm, js)

Grotenberge, OV, Zottegem, dial. benaming ['brɛ.vɛldɛ].

1181 kopie ca. 1185 *Grotenberge* (TW), 1235 *Grothenberge* (DP1895, M).

Samenstelling van *groot* en **berg**, 'nederzetting op een hoogte gelegen' (M, TW, EV, WB). In de volksmond bekend als *Breivelde*, dat al in de 13de eeuw voorkwam: ca. 1230 *Breidenvelde* (TW/OZV). Dat 'brede veld', waarin *breed* opgevat moet worden als 'groot, ruim', benoemde het plateau ten zuiden van de steile helling, de zogenaamde *Berg*, waar de eerste parochiekerk stond. (md, pk)

Grote-Spouwen, BL, Bilzen, dial. uitspraak [(ɣrɔ:tə)spɑ:n].

1275 *Ouerspouden* (BG1965), 1604 *Groote spalden* (U11932).

Spouwen gaat terug op de datievorm van Middelnederlands *spalde*, *spoude*, dat 'spleet, kloof' betekende en hier bepaaldelijk betrekking heeft op een opvallende terreininzinking. Hetzelfde bestanddeel treffen we eveneens aan in *Spalbeek* (bij Hasselt) en *Spaubeek* (Nederlands-Limburg), in het werkwoord *spouden*, *spalden* (Oostmiddelnederlands) 'spleeten, klieven' en ook in *spouwmuur*. De bepaling *grote* werd aan de naam toegevoegd om het dorp te onderscheiden van het een kilometer daar vandaan gelegen *Kleine-Spouwen* (zie daar). (vm)

Gruitrode, BL, Oudsbergen, dial. uitspraak [rɔːj].

1078 kopie 13de eeuw *Roda* (TW), 1266 *Grutrode* (Cou2019), 1385 *Gruytrode* (DS), 1505 *roede* (VdM1).

Samenstelling van **rode** en *gruit*, dat voor verschillende verklaringen vatbaar is. *Gruit*, dat verwant is met *gort*, *gries* en *gruis*, gaat terug op Germaans **grutja*, met als basisbetekenis 'in grove stukjes gewreven, grof gemalen' ('Sandkorn, Kies, Graus' TW). Van daaraf ontwikkelde het woord verschillende toepassingen op gemalen en korrelige substanties (EWN). Zo betekent Middelnederlands *grute* (*gruyt[e]*, *gruut*) onder meer 'graankorrel' en '(grove) zandkorrel' (MW). Als die laatste betekenis hier van toepassing is, verwijst de naam *Gruitrode* mogelijk naar een gerooide plek op een bodem van grof zand of kiezelzand, typisch voor de ondergrond op het Kempisch Plateau. Cf. *Gruiten* (Noordrijn-Westfalen): 1066-1081 kopie 12de eeuw *Grutinon* (TW). Daarnaast duidde Middelnederlands *grute* ook een plantaardige substantie aan, die bij het brouwen van bier werd gebruikt en die later vervangen werd door de hop (MW). Wellicht gaat het hier om hetzelfde etymologische woord, dat vanuit de toepassing 'graankorrel' in betekenis verengde tot 'gerstekorrel', resp. 'gebroken gerstekorrel als ingrediënt bij het brouwen' en vervolgens

overgedragen werd op andere (gemalen) substanties die men aan het brouwsel toevoegde. Het MW vermoedt dat dat brouwtoevoegsel afkomstig was van de wilde rozemarijn, maar te denken valt ook aan de gage (myrica gale), een welriekende heester die in de Kempen nog op natte heidegronden groeit en die in de middeleeuwen aan het brouwvocht van het bier werd toegevoegd. Mogelijk ging de naam van het toevoegsel over op de plant waaruit het werd gewonnen en is *gruit* te vergelijken met de Rijnlandse plantnaam *Grute* ‘welriekende struik die op venige bodem gedijt’ (RW). Bijgevolg kan *Gruitrode* ook geïnterpreteerd worden als ‘plaats waar wilde rozemarijn / gage werd gerooid’. Op 1 januari 2019 vormde Meeuwen-Gruitrode samen met Opglabbeek de nieuwe gemeente Oudsbergen. (md, vm)

Guigoven, BL, Kortesse, dial. uitspraak [ˈɣœ.yvə].

980 in uilla *Guodengohouo*, 1096 *Gudenchouen* (TW), 1278 *Gudegouen* (BG1965), 1406 *Gugoven* (U11932), 1779 *Guygoven* (Bo).

Uit **Godingo hofa*- (datief meervoud *hofum*) (TW). Zie *hof*. De naam betekent dus ‘bij de boerderijen van de lieden van Godo’. De oudste vermelding met *villa* duidt erop dat het grondwoord hier zijn oorspronkelijke betekenis heeft en, zoals elders in Haspengouw, naar een landgoed verwijst met een groot landbouwareaal. (vm, js)

Gullegem, WV, Wevelgem, dial. uitspraak [ˈɣœləɣæm].

1066 *Godelinchehem* (TW), 1066 *Godelinghem* (DF), 1187 *Godelgem* (TW), 1217 *Ghuedelghem*, 1469 *Ghuelghem*, 1680 *Gullegem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Godilo*, verkleinvorm van *Godo*, verbonden met het verzamel suffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Godilo’. (fd)

Gussenhoven, VB, Linter, dial. uitspraak [ˈɣysənhə.uvə].

1139 kopie 13de eeuw *Gochenhouden*, *Gochonhouen*, 1262 *Goetschenhouen*, 1340 apud *ghuessnouen*, 1569 *Guesenouen* (Ke 2004).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Godtso* met de datief meervoud van *hof*, ‘boerderij of hof van Godtso’. In 1826 werd Gussenhoven verenigd met Orsmaal (Ke2004). (pk)

Gutschoven, BL, Heers, dial. uitspraak [ˈɣøtskuəvə].

1219 *Gocincurt*, 1385 *Goetshoven* (U11932), 14de eeuw Gilhebie de *Gochincourt* (BE), 1497 *Guetshoven* (BE), 1505 *Guetschouen* (VdM2).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Godtso* met de datief meervoud van *hof*. Als Romaanse tegenhanger geldt **Godtso curte* ‘hoeve van Godtso’. Vergelijk met **Goetsenhoven** en **Gussenhoven**. (vm, js)

Haacht, VB, dial. uitspraak [ɔχt] of [ɔ.χt].

1142 *Hacht* (M), 1146-1152 kopie ca. 1265 *Hacht* (TW), 1152 *Hacht*, *Haecht* (Bo1944), 1719 *Hocht* (Kam).

Haacht gaat terug op een afleiding van **haag** ‘bosje van kreupelhout’ met het verzamelsuffix *-t*, dus ‘(nederzetting) in of bij een bosje’. (pk)

haag

Naast de huidige betekenis ‘haag, heg, heining van levend houtgewas’ betekende Middelnederlands *hage* ook ‘bosje van laag hout of kreupelhout’. De tweede betekenis ontwikkelde zich uit de primaire betekenis ‘omheining’. In de toponymie slaat *haag* op ‘een met struikgewas omheind stuk grond’ of ‘een met struikgewas bedekt stuk grond’, een ‘houtkant’. Vergelijk ook de streeknaam *Hageland* ‘land met veel hagen gebruikt als omheining’ (Ca1960, Ke1999), een vrij jonge benaming. (wvo)

Haaltert, OV, dial. uitspraak [ɔltərt].

1046 *Haletrut*, 1142-1186 *Haltra*, 1194 *Haltera* (TW), 1330 *Haltre*, 1476 *Haeltert* (TW/OZV).

Haaltert is een afleiding met het verzamelsuffix *-t* van de Germaanse plantnaam **halahdra*, die ook in de naam *Aalter* is overgeleverd. Het grondwoord duidt een stekelige heester aan, volgens Gysseling de jeneverbessenstruik. Zie ook **Aalter**. (md, pk)

Haasdonk, OV, Beveren, dial. uitspraak [əs'to.ŋk], jonger ook ['ɔ.zdɔŋk].

1149 *Hauexdunc*, 1180 *Hauekesdunc*, 1187 *Hauescdunc* (TW), 1208 *Hauecsdunc* (GN), 1230 *Hauesdonc*, 1374 *Haesdonc* (TW/OZV).

Haasdonk is samengetrokken uit ouder *haveksdonk*, een samenstelling van de vogelnaam *havik* met genitiefverbuiging, en **donk**: ‘donk van de haviken’. (md, pk)

Haasrode, VB, Oud-Heverlee, dial. uitspraak ['o.əsə].

1210 *Hagarsrode* (TW), 1279 *Hagarstrode*, 1293 *Hagaerstrode*, *Hagarsrode* (Bo1944).

Haasrode is geëvolueerd uit de samenstelling met genitief-*s* van de Germaanse persoonsnaam *Haguhard* en **rode**, ‘het gerooide bos van Haguhard’ (TW). (pk)

Hakendover, VB, Tienen, dial. uitspraak ['a.kədΛ.əvər].

1138 kopie 13de eeuw *Hakendouer*, 1139 kopie 13de eeuw *hackendouer* (Ke1990), 1159 *Hachendouere*, 1217 *Hakendoure* (TW), 1295 *Hakendouer* (Bo1944).

Onzekere etymologie. Het tweede lid *-dover* is wellicht de Keltische waternaam **dhubhara* ‘de donkere’, een *r*-afleiding van de Indo-Europese wortel **dubh* ‘donker, zwart’ (Gy1982, VBS bij Doeveren). Vergelijk met Keltisch *dubron*, een onzijdig zelfstandig naamwoord, dat ‘water’ betekent. Dat woord gaat terug op Proto-Keltisch **dubro* ‘donker’ (Del2003, Mat2009). *Dover* is de oude naam van de Ramshovensebeek. De beeknaam zou dan uitgebreid zijn met *haken*, met de betekenis ‘haak, bocht’ of ‘zandplaat’ (MW). (pk)

Halen, BL, dial. uitspraak ['hɔ:lə].

741 kopie 11de eeuw *Halon*, 1107 kopie 13de eeuw *Hales*, 1139 kopie 13de eeuw *Halen* (TW).

Naamgeving in verband met de terreingesteldheid: **halhum*, datief meervoud bij **halha*- 'bocht in of van hoogland' (TW, C11928). Halen ligt op een landtong die ten westen door de IJzerbeekvallei en ten noorden en ten oosten door de Velpevallei omvat wordt. De hoogte is langs drie zijden door een waterloop omgeven, de Velpe, de Demer en de Gete, die in Halen in de Demer uitmondt (Ve1993). Etymologisch identiek met *Haelen* in de Nederlandse provincie Limburg. (vm, js)

Hallaar, AN, Heist-op-den-Berg, dial. uitspraak ['haldər].

1173 *Herlarh*, 1338 *Herlaer* (C), ? *Halder* (DS).

Samenstelling van **laar** met een onzeker eerste lid. Wellicht is dat *heren*- 'haagbeuk' (M), een woord dat met -*t*-verzamelsuffix leidde tot *herent* (vergelijk SC *herenteer*, *harenteer*) en terug te vinden is in *Herentals*, *Herent*, *Herenthout* (zie daar). De naam zou zo 'laar met hagen' betekenen. Te vergelijken zijn dan *Herlaar* (Noord-Brabant), de plaatsnaam *Herle* (< *Heerlo*) in Meerle of Poederlee (DB2003), Schulen en de persoonsnaam *Van Heerlo* (Lummen, Schepenbank 145,36). (vm, wvo)

Halle, AN, Zoersel, dial. uitspraak [al].

1181 *Halle* (TW).

Vermoedelijk is het Kempense *Halle* een **lo**-naam, met als eerste lid Middelnederlands *hael* 'uitgedroogd, dor, schraal' en betekent dan zoveel als 'uitgedroogd ven'. Minder waarschijnlijk lijken de andere mogelijkheden die voor de ook elders voorkomende naam *Halle* zijn voorgesteld: 'bocht in of een uitloper van een heuvelrug' (TW, DV), ook een **lo**-naam met als eerste lid misschien Germaans **halu*- met mogelijke betekenis 'afhellend' (TW), of gewoon *halle* 'hal, ruime zaal of woning, overdekte markt' (M, C, DV, DV2, WB). Zie ook de twee volgende artikelen. (wvo)

Halle, VB, dial. uitspraak ['alə].

1152 *Hallensis*, 1160 en 1173 *Halla*, 1173 *Hal* (TW).

Te verklaren uit Germaans **halha* 'bocht in of van hoogland'. Halle ligt beneden op een hoek hoogland aan de samenvloeiing van de Zenne met de Grobbegracht (TW, VD1996b). (pk)

Halle, VB, Zoutleeuw, dial. uitspraak [hal].

Ca. 1050 *Hala*, 1107 kopie midden 13de eeuw en 1161 *Halle*, 1136 kopie midden 12de eeuw *Halles*, 1139 *Hallo* (TW), 1293 *Halle*, 1610 *Hal* (Ke2020c).

Zelfde etymologie als *Halle* ten zuidwesten van Brussel (zie vorig artikel). Van Velm naar Halle-Booienhoven ligt een rij heuveltoppen. Tussen de heuveltoppen met een respectieve hoogte van 83, 75 en 80 meter ligt een uitloper, waarnaar Halle is genoemd. Halle vormt sedert 1822 één gemeente met Booienhoven: Halle-Booienhoven (GB, Ke2020c). (pk)

Halmaal, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak ['haləmə:l].

1065 *Halemale*, 1095 kopie 13de eeuw *Halmala*, 1144 molendinum de *Halmalium* (Ke onuitgegeven), 1147-1155 in *Halmalio* (TW), 1373 *Halmale* (UI1932), 1779 *Halmael* (Bo).

De bestanddelen van *Halmaal* vinden we terug in de namen van twee buurgemeenten, respectievelijk *Halle(-Booienhoven)* en *Dormaal*. Wat de betekenis van het eerste deel betreft, sluit *Halmaal* bij de eerstgenoemde gemeentenaam aan. Halmaal ligt in het beekdal van de Molenbeek tegen een verhevenheid (57 m). Voor het moeilijk te interpreteren tweede element *maal* moet gedacht worden aan '(woeste) grond in gemeenschappelijk bezit' (Mo1979, St1951b), zoals voor *Dormaal*, of aan Germaans **malho* 'zak', vandaar 'depressie' (TW, Gy1954b). (vm, js)

ham

Middelnederlands *ham(me)*/*ham* betekent 'knieboog, kniebuiging', bij uitbreiding 'bocht, buiging' en ook 'inham (van een water)' (MW). Het woord is zeer verbreid in de toponymie met de topografische betekenissen 'land, gewoonlijk weide, in de kromming van een waterloop' (Li1930, He1944), 'landtong uitspringend in inundatie-terrein' en 'meander of natuurlijke bocht in een waterloop' (Gy1983b). Als nederzettingsnaam komt het zowel voor in Vlaanderen en Nederland als in Duitsland, bijvoorbeeld *Hamme* in Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant, *Hamm* in Duitsland (Be1999). De betekenis is nog zeer duidelijk in het Oost-Vlaamse *Hamme*, dat in een bocht van de Durme ligt, en in het Waalse *Hampteau* (voorheen Nederlands *Hamme*), deelgemeente van Heilissem en gelegen in een grote opvallende bocht van de Gete. Ontleend als *han* in Romaanse dialecten, leeft het onder meer ook voort in namen van dorpen langs de bochtige Semois (*Poupehan*, *Frahan*, *Dohan* en andere). (wvo)

Ham, BL, dial. uitspraak [ham].

Naam van de in 1977 ontstane fusiegemeente, waarvan de dorpen Oostham en Kwaadmechelen deel uitmaken. De op historische grond gekozen naam herinnert aan het oude Land van Ham, dat in 697 in bezit kwam van de benedictijnerabdij van Sint-Truiden en tot aan het einde van het ancien régime een heerlijkheid vormde. Zie **Oostham**. (vm, js)

Hamme, OV, dial. uitspraak [am].

868 kopie 18de eeuw *Ham*, 1223 *Hamme* (TW, Gy1978).

Hamme uit Germaans **hamma*, Middelnederlands **ham**, betekent 'bocht aan een waterloop'. Hamme ligt in een bocht van de Durme (GN). (md, pk)

Hamme, VB, Merchtem, dial. uitspraak [(h)am].

1033 kopie 1713 *Ham*, ca. 1155 kopie ca. 1243 *Hamme* (TW), 1412 kopie 17de eeuw *Hamme* (Col1961).

Zelfde betekenis als in het vorige artikel. Dit Hamme ligt tussen de Amelgemse Molenbeek en de Hammer Vondelbeek. Te vergelijken met de Vlaamse naam *Hamme* voor het Waalse *Hampteau*, naam van een deelgemeente van Heilissem

(Hélécine) in Waals-Brabant, gelegen in een grote, opvallende bocht van de Gete. (pk)

Hamont, BL, Hamont-Achel, dial. uitspraak ['hɑ:mət].

1257 *Hamont*, 1338 *Hamont*, 1444 *Amot* int lant van ludeke (Mo1976c).

Aanvaardbaar is een evolutie uit **hagen-mont* 'omheining'-'heuvel', vandaar 'beschermde plaats' (St1944, Di1963a). Daarnaast is een ontwikkeling mogelijk uit Oudnederlands **hamot(h)* 'afgesloten ruimte', 'primitieve afperking van woonkern met paalwerk' (Mo1976c). Gemeenschappelijk in beide verklaringen is de betekenis 'afsluiting, verdediging, verweer'. Op het einde van de 14de eeuw werd Hamont een stad, door wallen omringd, maar het is niet uitgesloten dat het voor de verlening van stadsrechten al het uitzicht had van een versterkte plaats (Mo1976c). De verklaring 'monding van de A' (M) is op hydrografische grond te elimineren. In de middeleeuwen was Hamont de zetel van de schepenbank van het Land van Grevenbroek, waartoe ook Achel en Sint-Huibrechts-Lille behoorden. (vm, js)

Handzame, WV, Kortemark, dial. uitspraak ['ɑ:zɔ:mə].

1085 *Hansam*, 1155 *Hanzam* (TW), 1268 *Hansame*, 1289 *Handsame*, 1826 *Handzame* (DF).

Volgens Gysseling mogelijk een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Hando* en **ham** (TW). De oude grafieën bevatten evenwel haast nooit een *d*. Voor het eerste lid kan daarom beter van de Germaanse persoonsnaam *Hanno* (Mor1968) worden uitgegaan. (fd)

Hansbeke, OV, Nevele, dial. uitspraak ['ɑ:nzbe.gə].

1147 kopie eind 13de eeuw *Hansbeke*, 1160 kopie idem *Ansbeke* (TW).

Hansbeke gaat vermoedelijk terug op ouder *Gansbeke*, een samenstelling van de vogelnaam *gans* met **beek**, dus 'beek met ganzen'. De oorspronkelijke beginklank *g-* veranderde in het westelijke Vlaams in *h-* en viel vervolgens klankwettig weg (vergelijk de *h*-loze dialectische uitspraak van *Godveerdegem*). (md, pk)

Harelbeke, WV, dial. uitspraak ['ɔrl̥be.kə]; inwonersnaam *Harelbeka*n ['ɔrl̥be.kə.n].

1035 kopie 2de helft 11de eeuw *Harlebeke*, 1063 *Harlabeka* (TW), 1827 *Harelbeke* (DF).

Een **beek**-naam met als eerste lid Germaans **harula*, verkleinvorm van **haru-* 'zandige heuvelrug' of **harula*, waaruit Nederlands *harrel*, *herel*, Engels *harl*, Middelnederduits *harle*, *herle* 'vlasvezel, vlasstengel' (TW). Dat kan dan een beek zijn waarlangs vlasstengels groeien; vergelijk de familienaam *Van Haverbeke*. Er kan ook worden gedacht aan de Germaanse persoonsnaam *Harulo*, *Harilo*, *Herilo*, verkleinvorm van een **harja*-naam, zoals *Haribald*, *Herboud* (DV2). Later beschouwde Gysseling (Gy1983b) *Harelbeke* als een prehistorische waternaam, afgeleid van **Karala* < **akar* 'glanzen' (DB1979). (fd)

Haren, BL, Tongeren, dial. uitspraak ['hɔ:rə].

1309 *Haren* (BG1965).

Haren, etymologisch identiek met *Haren* bij Brussel (volgend artikel), komt van Germaans **harum*, datief meervoud bij **haru-* ‘zandige heuvelrug’ (TW) en betekent dus ‘nederzetting op een zandige heuvelrug’. *Haren* ligt in het heuvelende overgangsgebied tussen Droog en Vochtig Haspengouw. De plaatsnaam *Haren* komt ook voor in Vlaams Brabant en voorts in Nederland en Duitsland. In het ancien régime was *Haren* een autonome Loonse gemeente en tot 1796 de zetel van de schepensbank *Haren-Bommershoven*. Daarna ging de zelfstandigheid verloren, maar werd in 1971 voor een korte tijd herwonnen. In dat jaar werd *Haren* de naam van een fusiegemeente die verder uit de dorpen *Bommershoven*, *Piringen* en *Widooie* bestond. Reeds in 1977 werd de nieuwe gemeente opgeheven. *Bommershoven* met *Haren* werd een deelgemeente van *Borgloon* terwijl *Piringen* en *Widooie* bij *Tongeren* werden gevoegd. Zie ook **Neerharen**. (vm, js)

Haren, BR, Brussel, dial. uitspraak [ˈɔːrə].

Ca. 1050, 1138 *Haren* (TW), 1719 *Haren* (Kam).

Zelfde betekenis als *Haren* in Limburg (zie vorig artikel) (TW), dus ‘nederzetting op een zandige heuvelrug’. (pk)

Haringe, WV, Poperinge, dial. uitspraak [ˈɔːriŋə] of [ˈɔːrĩ.ə].

1187 *Haringa*, 1217 *Haringhes* (TW), 1269 *Haringhe*, 1735 *Haringe* (DF).

Haringe gaat terug op een afleiding van de Germaanse persoonsnaam *Hari* met het verzamelsuffix *-inga* en betekent dus ‘toebehorend aan de lieden van Hari’ (TW). (fd)

Hasselt, BL, dial. uitspraak [ˈhasəlt].

1165 *Hasluth* (BE), 1171 kopie 13de eeuw *Hasselth*, 1211 *Hasselt*, 1213 *Hasselht* (TW).

Afgeleid van Middelnederlands *hasel* ‘hazelaar’ met het verzamelsuffix *-t*, dat bij voorkeur aan namen van struiken en bomen gehecht wordt. De betekenis is dus ‘plaats waar hazelaars groeien’. *Hasselt* komt ook meermaals als gehuchtnaam voor in de Limburgse Kempen en als bestanddeel in de Oost-Vlaamse gemeentenamen *Ophasselt* en *Nederhasselt* (zie daar). Er is ook het Hanzestadje *Hasselt* in Overijssel. (vm, js)

Hechtel, BL, Hechtel-Eksel, dial. uitspraak [ˈhɛxtəl].

1160 *Hectela*, 1184 *Ecthle* (TW), 1259 *Heghtele* et *Exele*, 1505 *hechtelt*, 1573 *hechtel* (Me2004).

De nederzettingsnaam kan als een waternaam beschouwd worden met als tweede lid *lo* ‘moeras’ en als eerste lid het Middelnederlandse *heket*, *heect*, *hecht* ‘snoek’ (MW). Laatmiddeleeuwse bronnen uit Hechtel en de buurgemeente Koersel verwijzen namelijk naar viskweek, onder meer in de door de abdij van Averbode tot visvijvers omgevormde vennen in de buurt van de Zwarte Beek (Me2004, Me2013). Anderzijds zou men kunnen uitgaan van een *lo*-naam met het bepalende Middennederlandse bestanddeel *hec*, *hecke* ‘latwerk’, Duits *Hecke* ‘Strauchwerk, Gestrüpp’ (EWN, MHW, Dit1963) of *heg*, etymologisch verwant met *haag*, met de betekenis ‘kreupelbos, met kreupelhout begroeid terrein’. Vergelijk Oudnederlands *hegge*,

Middelnederlands *hegghe* ‘rij struiken als afscheiding, heining’ (EWN, MHW); *haeghbosch* ‘dumus, senticetum’ (KIL). Zie ook **Haacht**. De achteraan toegevoegde *-t* in de vermelding van 1505 komt geregeld voor als restant van *elo*-namen (VO2001a). Door de fusie met Eksel ontstond in 1977 de nieuwe gemeente Hechtel-Eksel. (vm, js)

heem

Bekend Frankisch plaatsnaamelement met de betekenis ‘woning, woonplaats’. *Heem*-namen bevatten als eerste lid soms een topografische aanduiding, soms een persoonsnaam. Bij die laatste gaat het vaak om patroniemen op *-ingen* (‘de lieden van -’), een naamtype dat ontstond naar analogie van de Gallo-Romaanse plaatsnamen op *-iacum*, afleidingen van een persoonsnaam ter aanduiding van persoonlijk grondbezit. Namen op *-ingheem* (‘woonplaats van de lieden van -’) komen overeen met Gallo-Romaanse namen op *-iaca villa* (Tu1964, Ro1965). In een later stadium konden ze verder evolueren tot namen op *-gem* (*Waregem, Diegem, Oelegem* enz.) of *-kom/-kum* (*Betekom, Ellikom, Gellikum* enz.). Die op *-(k)om/-(k)um* treft men aan in het oostelijke en noordelijke deel van ons taalgebied (oostelijk Vlaams-Brabant en Antwerpen, Belgisch-Limburg en Noord-Nederland), die op *-gem* meer westelijk en zuidelijk (West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen en het westen van Brabant). Sommige namen in de spelling eindigend op *(g)em*, worden er niettemin uitgesproken met [ɔm] of [um]; zie bijv. **Nossegem**. Voor de evolutie naar *-gem* en *-(k)om* zie VL1987. (wvo)

Heers, BL, dial. uitspraak [hiər].

929-962 *Haire*, 1034 kopie ca. 1700 *Hairs* (TW), 1044 *Heirs* (VL2006a), 1079 *Here* (TW), 1125 *Hers* (VL2006a), 1250-1280 *Hers* castrum, 1261 *Borckhere* (BE), 1250-1280 *Borg-Heers* (DS), 1779 *Heers* (Bo).

Haire, Here zijn Germaans; de vormen *Hairs, Heirs, Hers* Romaans. Traditioneel verklaard uit Germaans **haru* ‘hoogte, zandige heuvelrug’ (BE, Her1964, TW), maar moet volgens Van Loon met de lokalisering van een “Belgische” stam ten tijde van de campagne van Caesar in verband gebracht worden. *Heers* gaat terug op de stamnaam van de Caerosi. Hierin zit het Germaanse grondwoord **χair-*, nog bewaard in Nederlands *heer-lijk*. De Germaanse stamnaam is een comparatiefvorm en betekent letterlijk ‘de eerbiedwaardigeren’, een verwijzing naar de hiërarchie binnen het stamverband. Op grond van archeologische vondsten en de oudste attestaties moet de stamnaam *Caerosi* met de gemeentenaam *Heers* vereenzelvigd worden en niet met *Heer-sur-Meuse* (provincie Luik) of met *Heer* (provincie Nederlands-Limburg). Vroegoudnederlands **hairere* (comparatief) met Germaans *ai* > scherplange *ee* in het Oudnederlands. De huidige vorm is een ontlending van een Waals exoniem, dat zelf zich ontwikkelde uit de Vroegoudnederlandse vorm met latere toevoeging van een Romaanse locatiefuitgang *-s*. Die bleef bij de ontlending in het Nederlands staan (VL2006b). De naam *Heers* slaat niet enkel op het dorp Heers, maar ook op meerdere plaatsen in de buurt: Batsheers, Middelheers, Opheers en Vrijheers. Wat vandaag lokaal als *Heer* ([hiər]) voortleeft, moet dus oorspronkelijk veel groter geweest zijn (VL2010). *Borg-* (*borck-*) (zie ook **burg**) verwijst naar het middeleeuwse kasteel van de heren van Heers. Zie ook **Batsheers** en **Opheers**. (vm, js)

Hees, BL, Bilzen, dial. uitspraak [he:ɪs].

1062 volgens Gysseling foutief (?) 11de eeuw *Hese*, 1079 *Hesa*, 1224 *Heze* (TW). *Hees* komt uit **haisjo*- ‘jonge beuk’, dat al vroeg evolueerde tot **hasi* en, metumlaut, *hese* en *hees*. Als veldnaam en nederzettingsnaam komt *hees* in Vlaanderen en Nederland massaal voor met als oorspronkelijke betekenis ‘jong beukenbos’, later ‘bos van laag struikgewas’. We treffen het nog aan in Nederlands *heester* (M, C, DV2). Zie ook **Heestert**, **Heist-op-den-Berg** en **Heist** (Knokke). (vm)

Heestert, WV, Zwevegem, dial. uitspraak [ˈi.əstɛrt].

1048 kopie eind 11de eeuw villa dicta *Hertrudis*, 1108 kopie ± 1175 *Hestrut*, 1182 *Hesterd* (TW), 1287 *Heestert* (DF).

Heestert is een plaatsnaam gevormd met het verzamelsuffix *-t* van *heester* ‘jonge beuk’, waaruit trouwens Oudfrans *hestre*, Frans *hêtre* ‘beuk’. *Heestert* benoemt dus een plaats waar heesters of jonge beuken groeien. *Hestrut* is de geromaniseerde vorm, bijvoorbeeld in *Hestrud* (Département du Nord) en *Hestrus* (Pas-de-Calais). Volgens DF V, 709 heet het West-Vlaamse dorp bij de Walen *Hertrue*, wat aan de villa *Hertrudis* uit 1048 herinnert. (fd)

Heffen, AN, Mechelen, dial. uitspraak [ˈɛfə].

ca. 1188 kopie ca. 1243 *Hefne* (TW), 1244 (kopie) *Heffena* (ONB), 1279, 1292 *Heffene*, 1295 *Heffen* (OPI).

Onzekere etymologie. Misschien was *Heffen* oorspronkelijk een waternaam, gevormd met Middelnederlands *heffene*, *heffe* ‘bezinksel, droesem, vuil’ en *a* ‘water’, met de betekenis ‘modderbeek’. *Heffen* ligt aan de Zenne en de Molenbeek. Andere hypothesen zijn even ongewis. Sommigen hebben gegist dat de naam misschien verband kan houden met ‘heffen’ en dan een aanduiding van een bodemverheffing zou kunnen zijn (C, TW, DV2), wat Mansion al zeer twijfelachtig noemde (M). (wvo)

heide

Middelnederlands *heide*, *hede*, *hei* betekent ‘heide, vlakte, heideplant’. Zoals blijkt uit zowel KIL (vetus ‘campus latus, vastus, incultus, sterilis, etc.’) als Gotisch *haiþi* ‘veld’, is ‘onbebouwde, wilde vlakte (met heidekruid begroeid)’ wellicht de oorspronkelijke betekenis. In het Middelnederlands had *heide* in ieder geval de (thans verouderde) betekenis ‘onbebouwde zandgrond, vlakke veld, vlakte’ en ‘heigewas, wat op de heide groeit’. In de toponymie is *heide* de gangbare naam ter aanduiding van de open, onbebouwde vlakte begroeid met heidegewassen, onderscheiden van ‘bos’, of voor ‘onvruchtbare grond met heidekruid begroeid’ of voor ‘niets opbrengende zandgrond zonder meer’. In Kempense gemeenten, waar de heidevlakten een belangrijke socio-economische betekenis hadden, ontwikkelde *heide* zich vanaf het einde van de middeleeuwen vaak tot een nederzettingsnaam. (wvo)

Heikruis, VB, Pepingen, dial. uitspraak [ˈɛ.ikrœ.ys].

868 kopie 18de eeuw *ahacrux* (TW, VD1996b), 1125 *hacrois* (VD1996b), 1171 kopie eind 17de eeuw *Halcrois*, 1201 *Haucrois*, 1218 *Hautcrois* (TW), 1199 kopie S. Jordani de *Alta Cruce* (BE), 1356 willem van der *haeycruce*, 1470 *haulcroix*, 1631 *heyrcruyce* (Ch1972, VD1996b).

Volgens Gysseling is *Heikruis*, net zoals de Franse naam *Hautecroix*, afgeleid van het Latijn *alta crux* ‘hoog kruis’ (TW, BE) en in het Nederlands onder invloed van het woord *heide* volksetymologisch aangepast tot *Heikruis*. De vorm *ahacrux* in een 18de-eeuwse kopie van een document uit 868 is mogelijk een verkeerde weergave van *altacrux*. Ofwel moet hij gelezen worden als *a hacrux* (VD1996b). (pk)

Heindonk, AN, Willebroek, dial. uitspraak [ˈɑːndʊŋk].

1337 (kopie) *Heiendonch* (OR), 1339 *Hei(n)donck*, 1486 *Heiendonck* (M, C), 1486 *Heyendonck* (DS).

Samenstelling van **donk** met de Germaanse persoonsnaam *Haio* (M, DV, DV2, WB, DB2003). Mogelijk gaat het gewoon om *hei-donk* ‘donk in de heide’ (C); de *-(e)n-* in de oude vermeldingen kan bijvoorbeeld een meervouds- of overgangsklank zijn (VP1962). (wvo)

Heist, WV, Knokke-Heist, dial. uitspraak [ɛ.ist].

1221 *Koudakerka*, 1222 *Koudekerke*, 13de eeuw in *Coudekerke* sive in *Heys*, 1301 te *Heis*, 1313 *parrochia de Coudekerca* sive de *Heys*, 1332 in *parochia de Heys* alias *Coudekerke*, 1501 *Heijst*, 1655 inde *prochie van Eyst gheseijt Coudekercke* (DF). *Koudekerke* is de oorspronkelijke naam van Heist-aan-Zee. De naam komt ook voor in Frans-Vlaanderen en in Zeeland. *Koud* slaat op de koude (zee)wind waaraan het kerkdorp blootgesteld is. *Koud* kan ook ‘verlaten’ betekenen. Wat later *Heist* zou worden, luidde eerst *Heis*. Dat woord gaat terug op Germaans **haisjo-* ‘jonge beukenhaag, jong beukenbos’. Een beukenbos is in polderland echter erg onwaarschijnlijk, zodat *Heis* er eigenlijk niet op zijn plaats is. Omstreeks 1070 werkte de heer van Heis uit Koekelare aan de bouw van de Evendijk in Koudekerke. Als beloning kreeg hij daarvoor een leengoed in Koudekerke en dat gaf hij dezelfde naam als zijn heerlijkheid in Koekelare. Zo verhuisde de binnenlandse naam *Heis* naar de kust, waar die migratienaam op natuurlijke gronden eigenlijk niet thuishoort. Het noordelijke dorp *Heis* werd echter stilaan belangrijker dan het oude Koudekerke en verdrong zo de oude naam (Co1976, DB1989, DB1993). De eind-*t* in *Heist* is te verklaren door de analogie met collectieve plaatsnamen als *Elst* en *Biest*. (fd)

Heist-op-den-Berg, AN, dial. uitspraak [hest].

1008, 1213 *Heiste*, 1213 siluam de *Hestene* (TW), 1225 *Heist* (DS).

Oorspronkelijk heette de plaats kortweg *Heist*, een afleiding van *hees* uit Germaans **haisjo-* ‘jonge beuk’ (zie **Hees**) met het verzamelsuffix *-t*, dus ‘bos van jonge beuken’ of ‘bos van laag struikgewas’ (M, C, TW, DV, DV2, WB). De latere toevoeging *op den berg* is passend, want het oude centrum ligt echt op een heuvel; de volksmond laat ze echter achterwege. (wvo)

Hekelgem, VB, Affligem, dial. uitspraak [ˈɛːkəlyʊm].

1105 *Hecelengim* (M), twijfelachtige vermelding, 1148 *Heclengem* (TW), 1291 kopie 1432 *Hekelghem* (Col1961).

Een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Hagilo*, een verkleinvorm van *Hacco* (Fö1, M), verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Hagilo’. (pk)

Heks, BL, Heers, dial. uitspraak [hæks].

1175 in allodio de *Herxe* (Dipl. Belg.), ±1195 *Hexe*, 1215 *Hekes* (TW), 1281 *Hex* (BG1965).

Onzekere etymologie. De meest aannemelijke verklaring is een afleiding van de waternaam *Harko*, waaruit de huidige riviernaam *Herk*, met het suffix *-ikja*, dus ‘nederzetting aan de Herk’ (TW, St1944, Ke1982). De Herk is een riviertje dat in Vochtig Haspengouw ontspringt en waarvan een der armen Heks bespoelt, nl. de Herkebeek of Molenbeek (TW, St1944, Ke1982). Normaal valt echter *r* voor *k* niet weg. Ook de betekenis van de waternaam zelf is onzeker. Zie hiervoor **Herk-de-Stad**. (vm, js)

Helchteren, BL, Houthalen-Helchteren, dial. uitspraak [ˈhɛlɪχtərə].

1107 kopie midden 13de eeuw *Haletra*, 1178 *Halehtrra*, *Halethra* (TW), 1261 *Haleghthra* alias *Halechtera* (LBO), 1370 *haelchteren* (AV, I, 201), 1390-1413 *Helchetren* (Gr1981), 1697 *Helchteren* (AST).

De gemeentenaam staat in verband met de plaatselijke begroeiing en heeft zich, zoals Aalter (zie daar), ontwikkeld uit **halahdrja*, collectief met *-ja*-suffix bij **halahdra*- ‘jeneverbessenstruik’ (TW, Mo1973a). Die plantnaam vinden we ook terug in *Haaltert* en *Haltern* (Noordrijn-Westfalen). Bevreemdend is de nederzittingsnaam *Kelchteren* in de buurgemeente Houthalen: 1292 *silua qua dicebat(ur) calechtre* (Rijksarchief Namen, Archives ecclésiastiques). Een romaniserende rechtzetting *h* → *k* onder invloed van de ontginning-eigenaar, de abdij van Floreffe? Mededeling Van Durme. (vm, js)

Heldergem, OV, Haaltert, dial. uitspraak [ˈɛlɔryɛm].

1096 kopie eind 13de eeuw *Heldrenghem*, 1142-1149 kopie idem *Hildregghem*, 1181 *Hildrengem* (TW), 1260 *Heldergghem* (GN).

Heldergem ontwikkelde zich uit de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Hildihari* met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Hildihari’ (TW). (md, pk)

Helen-Bos, VB, Zoutleeuw, dial. uitspraak [ˈhiələ].

837 *Hildinam* (EV), 1179 *Yelne* (TW), 1229, 1271, 1282 *Heelne*, 1370 *helene* (Ke2005b).

Helen gaat terug op een voorhistorische waternaam met het hydronymische suffix *-ina*, afgeleid van de Indo-Europese wortel **kel-* ‘schitterend, uitbuigend’ (Gy1982). Door de Germaanse klankverschuiving evolueerde oorspronkelijk **kelina* tot **helina*, waaruit door verdoffing van het suffix *helen* (zie ook **Elen**). De naam van de bekende kroniekschrijver Jan van Heelu, alias Jan van Leeuw, moet gelezen worden als Jan van *Heelen*! In 1794-1795 werden de gehuchten Helen en Bos tot één gemeente samengevoegd (GB, Ke2005b). (pk)

Helkijn, WV, Spiere-Helkijn, dial. uitspraak [alˈkɛn] of [ɛlˈkɛn].

847 kopie ± 1300 in *Helcinio*, 1156 kopie ± 1175 *Helchin*, 1206 *Helcin* (TW), 1234 *Helkijn*, 1336 *Elkijn* (DF).

Helchin is de Romaanse naam van deze faciliteitengemeente, maar de dialectische uitspraak op *-ing* wijst op de Picardische vorm *Helquin*. De oude vormen stemmen overeen met die van *Heuchin* (Pas-de-Calais): 887 *Hilkinium*, 1040 *Helcin*, 1104 de *Helcinio* (DF V, 995-7). Uit **Hildicinum*, afleiding van de Germaanse mansnaam *Hildico*, *Hillico*, afleiding van een **hildjo*-naam (BE, C). Of uit **Kelikinion*, nederzetting van **Kelikinos* < **akel-* ‘uitstekend, schitterend’ (Gy1983b). (fd)

Hemelveerdegem, OV, Lierde, dial. benaming [sefũms].

Kort voor 1015 kopie 16de eeuw *Hermefredegem*, 1108 *Imelfredingem*, 1150-1154 *Imeluerdengem*, ca. 1177 *Emeluerdengem* (TW).

Hemelveerdegem is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Ermenfrid* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Ermenfrid’ (TW, WB, DV). In de volksmond heet Hemelveerdegem *Sint-Jans-Hemelveerdegem*, afgekort tot *Sint-Jans*, naar de patroonheilige Johannes de Doper. (md, pk)

Hemiksem, AN, dial. uitspraak [ˈɛːmisə].

1155 *Hamincsem*, 1179 *Haminxem* (TW), 1243 *Hemmincsem* (OSB), 1247 *Hemigsem* (OSB), 1270 *Hemexhem* (OPI), 1288-1309 l’eglize de *Hemmenssem* (Cr2006). Samenstelling van **heem** en de genitief van de Germaanse persoonsnaam *Hamin*, dus ‘woonplaats van de lieden van Haming’ (Po1910a, V, M, C, TW, DV, DV2, WB). Voor de persoonsnaam kan men vergelijken met de 9de-eeuwse Noorman *Hemming*, de plaatsnamen 870 in *Hamingi monte* (bij Abbeville, Pas-de-Calais), 825 *Hemingestorph* (= *Heisdorf*, Frans *Hamiville*, Luxemburg) en gelijkaardige namen in Duitsland (Ro1991). (wvo, kl)

Hendrieken, BL, Borgloon, dial. uitspraak [ˈhændrikə].

1079 kopie ± 1700 *Hendrekinen* (TW), 1275 *Henderichen* bi loen, 1366 *Enderinchoven*, 1373 *Hendrick* by Borchloen (UI1932), 1779 *Hendricken* (Bo).

Mogelijk een Voorgermaanse nederzettingsnaam met de persoonsnaam **Kanarikinōs*, die het Indo-Europese grondwoord **kan-* ‘schitterend’ bevat (Gy1983c) of een ontwikkeling uit het patroniem *Andring*, afgeleid van **andrad-* (Fö1, M). Anderzijds komt de persoonsnaam *Hendrik* in het “Oudste goederenregister van Oudenbiezen” (BG1965) overvloedig voor. Het is dan ook denkbaar dat die naam aan de oorsprong van de nederzettingsnaam ligt of dat hij daar op zijn minst volksetymologisch aansluiting bij heeft gevonden. (vm)

Henis, BL, Tongeren, dial. uitspraak [ˈhɛːnəs].

1147 kopie 13de eeuw *Heniz*, 1224 *Hanis* (TW), 1304 *Hennis* (BG1965), 1313 *Henis* (UI1932).

Onzekere betekenis. Gysseling leidt de naam af van het jong-prehistorisch toponiem **kanik-ja* met de verspreide stam **kan-* (Germaans **han-*), bij **hanan* ‘zingen’. Dus oorspronkelijk een waternaam, zoals de Duitse rivier *die Henne* (< **Hanjō*) (GR2014) en (*Bad*)*Hennef* (1076 *Hanapho*) (TW). *Henis* heeft zich anderzijds mogelijk ontwikkeld uit **Hagan-is* met als eerste deel het bestanddeel **haag**, in de betekenis ‘bosje’. Vergelijk Rijnlandse plaatsnamen met *Hain* (*Hagen*, *Haan*, *Hohn*) (Di1963a)

en de Waalse riviernaam *Haine*, zijrivier van de Schelde, die teruggaat op Germaans-Latijn **hagina* (Loi2014). Het element *-is* heeft zich vermoedelijk ontwikkeld uit **iska* (> *isch* > *is*), dat in waternamen voorkomt (vergelijk met *-ijse* in **Neerijse** en **Overijse**). De betekenis is dan ‘nederzetting bij een kreupelbosje aan een water’, in dit geval bij de Aardbrugbeek (St1944, St1951b). (vm, js)

Heppen, BL, Leopoldsburg, dial. uitspraak ['hæpən].

830 kopie 10de eeuw *Happennia* (TW), 1370 *heppene* (AV, I, 201), 1483 te *heppen* (Gichtregister Ham).

Onzekere betekenis, zoals *Heppen* (Noordrijn-Westfalen), waarmee het klankwettig te vergelijken is. Klankwettig is het meest aanvaardbaar een ontwikkeling uit Indo-Europees **kob-*, Germaans **hap-*, gesubstantiveerd **happia* en (met umlaut en geminatie) *Hepp-*. De grondbetekenis is dan ‘gelukkig, gunstig’, waarmee naar een voorspoedige toestand (bodem, ligging, ...) verwezen wordt (FK2009). *Heppen* betekent dan ‘nederzetting op een gunstige plaats’. Een andere mogelijkheid is een ontwikkeling uit een Germaanse persoonsnaam *Happe*, *Heppo*, *Heppe*, vleivorm van *Herbrecht* (DB2003, Ku2000, VDS), zoals in *Heppenbach*, *Hepscheid* (ten noorden van Sankt Vith) en *Heppenheim* (Duitsland), dus ‘(woonplaats) van Happe’? Zoals de buurgemeente Leopoldsburg kreeg Heppen in 1850 een zelfstandig statuut, nadat het losgekoppeld was van Beverlo. (vm, js)

Herderen, BL, Riemst, dial. uitspraak ['jødərə].

1096 *Hirtheren*, 1140 *Herdene* (TW), 1280 *Herderen* (BG1965).

Onzekere etymologie. De oudste attestatie lijkt te wijzen op een samenstelling bestaande uit het grondwoord *-harum*, datief meervoud van Germaans **haru-* ‘zandige heuvelrug’ (zie **Haren** en **Neerharen**) en het bepalende bestanddeel **herd-*, **hard-*. De attestatie uit 1140 doet dan weer een afleiding vermoeden van **herd-*, **hard-* met *n*-suffix. Het gemeenschappelijke element in beide verklaringen is **herd-*, **hard-*, uit Germaans **harud* ‘bos, beboste hoogte’, waaruit ook Oudengels *harad* ‘bos’ (Sm1956) en Oudhoogduits *hard* ‘bergwoud’ (Di1963a, Ka1958). De naam is bewaard in de nederzettingsnaam *Haart* (Hamont, Belgisch-Limburg) en Duitse plaatsnamen als *Haardt* bij Neustadt an der Weinstrasse en *Harz*-gebergte, op 300 kilometer van het natuurgebied Spessart (839 *Spehteshart* ‘spechtenbos’ of ‘-gebergte’) (Mo1976c, Be1999). De afleiding van het grondwoord **herd-*, **hard-* met *n*-suffix is te vergelijken met *Hartna*, een verdwenen Duitse waternaam die in GR2014 wordt gereconstrueerd als Germaans **hartanō*. Bij *Herderen* kan de umlautvorm verklaard worden via **hardjō* als grondwoord, of via *-inō* als suffix. De dialectvorm van de naam vertoont de typische ontwikkeling van *-erd-* en *-ern-* tot stijgende diftong. De dorpskern van Herderen ligt op enkele heuvelruggen van het plateau van Zuid-Oost-Limburg. (vm, js)

Herdersem, OV, Aalst, dial. uitspraak ['ædərsem].

868 kopie 18de eeuw *Hardigisheim*, 1088 *Hardinkeshem*, 1145 *Hardinxem*, 1218 *Herdincsem* (TW), 1354 *Herdessem* (DP1895).

Herdersem is samengesteld uit **Hardingas*, genitief van de Germaanse persoonsnaam *Harding* en **heem**, ‘woonplaats van Harding’ (Gy1978). (md, pk)

Herent, VB, dial. uitspraak [ˈɛ.rənt].

1140 *Herenth*, 1141 kopie 1266 *Herent*, enz. (TW).

Een afleiding van *heren* ‘haagbeuk’ met een plaatsbepalend suffix *-t*. De naam van de haagbeuk is in Vlaamse en Brabantse dialecten nog vaak afgeleid van het oudere *heren* bijv. *hereleer*, *herentree*, *herentril*, *hert* e. d. (Pa1896, M, TW). (pk)

Herentals, AN, dial. uitspraak [ˈhertals].

1181 *Hernehals*, 1186 *Hernehalt*, 1194 kopie 18de eeuw *Hernetehalt*, 1209 *Herenthals* (TW).

Het eerste lid is *heren-* ‘haagbeuk’ met een *-t*-verzamelsuffix (Po1911b, M, C, He1934, TW, DV, DV2, WB). Het tweede lid is nog steeds onverklaard. Men volstond daarvoor met een vraagteken (TW) of men heeft gegist dat het een aanduiding voor een kleine hoogte is (He1934) of dat *hals* misschien metaforisch werd toegepast op doorgangen tussen heuvels of duinen en misschien ‘smalle verbindingstrook’ betekende of ‘smal stuk grond’ (C, DV, DV2, WB). Veeleer ligt de oplossing in de oude vermeldingen met *-t* (1186 *Hernehalt* en ook nog latere). Een vervorming van het bekende woord *hals* naar *halt* valt niet te verwachten. Veeleer is het omgekeerde het geval, zodat we ter verklaring beter uitgaan van de *t*-vormen. Daarin is *-halt* misschien een vervorming van *-holt* in neventonige positie, zodat de naam *Herentals* identiek zou zijn aan *Herenthout*. Men kan zich voorstellen dat *halt/holt* in de gewone taal normaal evolueerde tot *hout* (dial. uitspraak *haat*), terwijl het in de “versteende” plaatsnaam bewaard bleef (vergelijk **Bocholt** tegenover **Boekhoute**). Toen *-halt* niet meer werd begrepen, kon het volksetymologisch geherinterpreteerd worden als *-hals*. Relevant is misschien ook dat bij Gramaye de Latijnse benaming geen *-s*- bevat, maar *Herentaldum* (*Herentaldi origines* enz.) luidt (Gr1610). Zie ook **Hallaar**, **Herent** en **Herenthout**. (wvo)

Herenthout, AN, dial. uitspraak [ˈhɑrtø.t].

1183 kopie 12de eeuw *Herenthout*, 1186 *Herentholt*, 1207 *Herentouth*, 1208, 1224 *Herentoth* (TW).

Samenstelling van *heren* met het *-t*-verzamelsuffix en **hout** ‘bos’ (Po1911b, M, C, TW), dus ‘bos van haagbeuken’. Zie ook **Herent**, **Herentals** en **Hallaar**. (wvo)

Herfelingen, VB, Herne, dial. uitspraak [ˈærfəlɪŋən].

1194 kopie 18de eeuw *Harflenges*, 1217 *Harflenges* (TW), 1317 *Harflenghes* (M), 1830 *Herffelingen* (kaart Guiot).

Te verklaren uit de Germaanse persoonsnaam *Harifolc*, verbonden met de nederzetttingsuitgang *-ingum* of *-ingas* (Ro2008). De betekenis is dus ‘bij de lieden van Harifolc’. (pk)

Herk-de-Stad, BL, dial. uitspraak [ˈhærək].

1107 kopie 13de eeuw *Harke*, 1109 *Herche*, 1139 kopie 13de eeuw *Herke* (TW), 1365 in parochia de *Wuestherke* (LA), 1782 *Herck* (Gichtregister Lummen).

Genoemd naar de Herk, een zijrivier van de Demer; in 980 *Harcha* (TW). *Herk* kan, zoals *Herten*, teruggaan op een Voorgermaanse grondvorm **kar* ‘uitstekend, schitterend’. (Gy1983c). De Herk ontspringt in Vochtig Haspengouw in de buurt van Heers, vloeit langs Herk-de-Stad en mondt in Linkhout uit in de Gete. In de laat-middeleeuwse bronnen is er meestal sprake van *Wuest Herk* (Middelnederlands *wuust* ‘woest, onontgonnen’) om het Loonse stadje te onderscheiden van het naburige Sint-Lambrechts-Herk, in de volksmond *Moosherk*. *Herk-de-Stad* is een letterlijke vertaling van het in de Franse tijd (1794) ingevoerde *Herck-la-Ville*. Zie ook **Heks**. (Me2003a). (vm, js)

Hermelgem, OV, Zwalm.

1154 *Hermelengem*, ca. 1185 *Hermelegem*, *Hermelgem* (TW).

Hermelgem is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Hermulo* (Fö1, GN) verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Hermulo’. In 1849 met Nederzwalm verenigd tot Nederzwalm-Hermelgem. (md, pk)

Herne, VB, dial. uitspraak [jɛ:rn].

1071 *Hierines* (BE), 1146 *Herinnis*, 1148 *Herinis*, 1218 *Hernes* (Bi1955, TW, BE), 1760 de chartreusen van *herren* (KPH, 1023), 1830 gemeente *Herne* (kaart Gulikers).

Herkomst onzeker. Voor Van Durme is *Herne* mogelijk een voorhistorische water-naam, bij Indo-Europees **kar-* ‘schitterend, uitbuigend’ met het suffix *-inas*, die in gegermaniseerde vorm (*h* uit *k* en met umlaut) tot ons gekomen is (VD1996b). De water-naam bleef bewaard in de naam van een bijbeek van de Mark, de *Harebeek* (Ro2008). De Nederlandse vormen tonen een uitstoting van de *i* (*Herinis* > *Herne*). In de Franse vormen (*Hérinnes*) bleef de klinker *i* bewaard. (pk)

Herselt, AN, dial. uitspraak ['hesəl].

1139 *Harsele*, 1216 *Herselo* (TW), 1290 *Harsele* (OU4), 1306 *Harselo* (OT2), 1322 *Hersele* (OT3), 1422-1423 *Herselt* (Cr2006), 15de eeuw *Hersselt* (Ey1975).

De naam is een samenstelling van *heer* ‘leger’ en **zele** ‘uit één ruimte bestaand huis’ (M, TW, DV2, WB) zoals *Hersel* (Noord-Brabant, 1282 *Heerseel*) en *Herzele* in Oost-Vlaanderen (zie daar). De aan het eind van het woord toegevoegde *-t* treedt pas op in de 15de eeuw (Ey1975) en ontstond misschien onder invloed van andere namen op *-lt* zoals *Hasselt*. De verklaring als **lo**-naam met Middelnederlands *ors*, *hors*, *ars*, *hars* ‘paard’ (VO2001a) valt uit te sluiten aangezien de varianten *hars*, *hers* ‘paard’ uitgesproken West-Vlaams zijn en geen Brabants (VL2006a). (wvo, kl)

Herstappe, BL, dial. uitspraak ['ja:spəl].

12de eeuw kopie 12de eeuw *Haristaplia*, 1143 *Hastaples* (TW), 13de eeuw *Herstapele* (LBO), 1505 *herstapell* (VdM1).

Volgens Gysseling te reconstrueren als een samenstelling van Germaans **harja-* ‘leger’ en **stapula*, dat oorspronkelijk ‘zuil, paal’, later ook ‘stapelplaats’ betekende. Op grond van een fragment uit de 7de-eeuwse Lex Ribuaria (... *ad regis staflo* ...) betekent de naam eerder ‘koninklijke gerechtsplaats’ (VD1996a, VL2008). Herstappe was in de (vroege) middeleeuwen een belangrijk knooppunt langs de oude Romeinse

weg, onder meer naar het naburige Herstal (provincie Luik) ‘plaats waar het leger gestald wordt (onderdak vindt)’ en naar Maastricht (HS). De vormen *Haristaplia* en *Hastaples*, zonder umlaut $a > e$, zijn Romaans. De ontwikkeling vanaf de oorspronkelijke Germaanse vorm tot de huidige dialectvorm kan als volgt gezien worden: *haristapal* > *hèristapal* > *hèrestapel* > *hèèrestapel* > *hèèrstapel* > *hjèè(r)stapel* > *hjaastapel* > *hjaaspel* (St1951b). (vm, js)

Herten, BL, Wellen, dial. uitspraak [ˈjɔtə].

968 (vals) 12de eeuw *Hertram*, 1145 *Herta*, 1182 *Hertenam* (accusatief), 1213 *Herthen* (TW).

Moeilijk te verklaren naam. Volgens Gysseling gaat *Herten* terug op een Voorgermaanse nederzettingsnaam **Karetinos*, later **Hartinas*, afgeleid van de Indo-Europese wortel **kar* ‘uitstekend, schitterend’, die ook in de naam van de in Herten stromende Herk bewaard zou zijn (Gy1983c). Mogelijk is er echter verwantschap met Germaans **haruth-* ‘bosgebied’. Ook voor het Nederlandse *Herten* (bij Roermond) kan die laatste betekenis in aanmerking komen (VBS2018). Zie in dit verband ook **Herderen**. (vm, js)

Hertsberge, WV, Oostkamp, dial. uitspraak [ˈæ:ɾzbæryə].

1149 *Hertesbergam* (accusatief), 1164 *Hertesberge* (TW), 1892 *Hertsberge* (DF). Samenstelling van *hert* (de diernaam in de genitief) en **berg**. (fd)

Herzele, OV, dial. uitspraak [i.əzl].

972 kopie midden 11de eeuw *Hersele*, 1119 *Herseles* (TW).

Herzele is een verbinding van *heer* ‘leger’ met **zele** ‘zaalgebouw’ en betekent dus zoveel als ‘legerkwartier’ (TW, Gy1978, GN). (md, pk)

Hespen, zie **Neerhespen**

Heule, WV, Kortrijk, dial. uitspraak [ˈø.lə].

1111 *Hula*, 1131 *Hola*, 1206 *Huela*, 1209 *Huele*, 1222 *Heule* (DF).

Genoemd naar de waternaam, de *Heule*(beek), die door Heule vloeit. Middelnederlands *hole*, *heule* ‘open riool, duiker, boogbrug over een waterloop’. Een *heul(e)* is over het algemeen een ‘waterloop, sloot’ en het woord gaat terug op *hol*, aangezien een waterloop “altijd een uitholling van de bodem” is (GN). Gysseling (Gy1983b) ziet er een prehistorische waternaam in, afgeleid van **Kula*, waarin de stam **akeu* ‘glanzen’. (fd)

Heurne, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak [ˈø:rnə].

986-995 kopie 11de eeuw *Hurna* (GN), 989 kopie midden 11de eeuw *Hurne*, 995 kopie midden 11de eeuw *Hurna*, ca. 1115 *Horne*, 1190 *Huerne*, 1221 *Horna* (TW). Aan de grondslag van *Heurne* ligt Germaans **hurnjon*, dat in het Nederlands respectievelijk *horn* en na rekking van de klinker vóór *-rn* *hoorn* opleverde. In de westelijke dialecten werd de klinker in de Germaanse vorm gepalataliseerd tot *u*, waaruit na rekking *heurn* ontstond. Vergelijk westelijk *scheutel*, *neute*, *weunen*, voor *schotel*, *noot*, *wonen*. De betekenis van *hoorn* en zijn dialectische zustervormen in

de toponymie is ‘spits’. Heurne ligt op een berg die vlak naast het dorp zeer steil afdaalt naar de Schelde. (md, pk)

Heusden, BL, Heusden-Zolder, dial. uitspraak [ˈhø:zə].

1099-1138 *Hoesden*, 1371 *Heusden* (DS).

Wat de etymologie betreft, komt men niet verder dan een aantal gissingen. Gysseling leidde *Heusden* eerst af van Oudgermaans **husid-inja*, waarin **husid* vermoedelijk een participiale afleiding is bij Indo-Europees **keus* ‘verhullen’ (TW). Vergelijk met (*Oud*)-*Heusden*, verklaard als ‘verborgen plaats, schatkamer’ en vandaar ‘plaats waar dingen in veiligheid worden gebracht, toevluchtsoord’ (VBS). Later reconstrueerde Gysseling *Heusden* als **Kusidiniom*, nederzetting van *Kusidinius* (Gy1978). Anderen leidden de naam af van het Oudgermaans **hus-idh-umnjo*, een verzamelnaam met een dubbel suffix afgeleid van *hus* ‘woning’, vandaar ‘plaats met woningen’ (C, DV1987). Volgens Toorians ten slotte gaat de naam terug op “Gaulish” (Keltisch) **coslo-dūnon*, met als meest waarschijnlijke betekenis ‘hill or higher ground covered with (or in the vicinity of) hazels’, m.a.w. ‘hoger gelegen grond begroeid met hazelaars’ (To2011a). De geromaniseerde tegenhangers van *Heusden* zouden dan *Hesdin* (Pas-de-Calais) en *Houdeng* (provincie Henegouwen) zijn. Dezelfde naam is *Heusden* in Oost-Vlaanderen (zie daar) en in Noord-Brabant. Tavernier-Vereecken (GN) en Herbillon (Her1965) vermoeden dat het om een soortnaam gaat, omdat de naam op verscheidene plaatsen voorkomt. Onzeker. (vm, pk)

Heusden, OV, Destelbergen, dial. uitspraak [ˈø.z(d)n].

1019-1030 *Husdine*, 1071 kopie 4de kwart 12de eeuw *Heusden*, 1163 kopie 12de eeuw *Husdinne*, 1217 *Hoesdin* (TW, GN).

Zelfde naam als *Heusden* in Limburg (zie daar) en Noord-Brabant en *Hesdin* in Noord-Frankrijk (Pas-de-Calais). Gysseling voert *Heusden* terug op de Voorgermaanse (Belgische) nederzettingsnaam **Kusidiniom*, afgeleid van de persoonsnaam **Kusidinius*, dus ‘nederzetting van Kusidinius’ (Gy1978). Nog onzeker. Zie ook vorig artikel. (md, pk)

Heuveland, WV, dial. uitspraak [ˈø:vələnt].

Nieuwe naam die bedacht werd voor enkele gemeenten die begin 1977 samengevoegd werden, namelijk Dranouter, Kemmel, Loker, Nieuwkerke, Westouter, Wijtschate en Wulvergem. Ook De Klijte, een gehucht van Reningelst, werd eraan toegevoegd. Het is immers een heuvelachtig gebied, met de heuvels Kemmelberg en Rode Berg. (fd)

Hever, VB, Boortmeerbeek, dial. uitspraak [ˈɛ.vər].

1150 *Havera* (M), 1220 *Heverne*, 1133 *Hevere* (EVB).

De oorsprong van de naam *Hever* is onzeker. Hij wordt vergeleken met Angelsaksisch *hæfer* ‘bok’ (M) en verklaard als een collectief van **hafar* ‘park voor geitenbokken’. Als zodanig is de naam verwant met het eerste lid van *Heverlee* (zie daar) (C). *Hever* uit *Havera* is wellicht een waternaam (‘bokbeek’?). (pk)

Heverlee, VB, Leuven, dial. uitspraak ['i.əvər].

1129 *Euerla*, *Heuerle*, 1140 *Hauerlah*, 1151 *Heuerla*, enz. (TW).

De naam is te vergelijken met *Haverlah*, met datief meervoud van **lo**, in Braunschweig in Nedersaksen. Het eerste lid *hever* komt overeen met Germaans **hafar* en Oudengels *hæfer* 'geitenbok' (VO2001a). *Heverlee* betekent 'bosje (of poel) waar veel bokken lopen'. (pk)

Hillegem, OV, Herzele, dial. uitspraak ['iələʏəm].

814-840 kopie idem *Hildingahem*, 825 kopie 941 *Hildeningahem*, 1108 *Hillengem*, 1205 *Hillegem*, *Hilleghem* (TW, GN).

Hillegem is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Hildin*, verkleinwoord van *Hildo*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Hildin' (M, TW, GN, Gy1978). Met dezelfde persoonsnaam is onder meer *Hildesheim* in Duitsland gevormd (Be1999). (md, pk)

Hingene, AN, Bornem, dial. uitspraak [iŋə].

1157 *Hingen*, 1198 *Hingeen*, ca.1225 *Hinghinen*, *Hinghine* (TW), 1255 (kopie) *Hingene* (OSB).

Onzekere etymologie. Men vermoedt dat de naam *Hingene* verband houdt met *hangen* en dan 'hangende, d.i. hellende plaats' zou kunnen betekenen (M, C, TW, WB). De naam valt dan te vergelijken met *Hengel-* (< *Hengelo*) in het Limburgse *Hengelhoeft* bij Houthalen (vm). Of mag men denken aan Middelnederlands *hingen*, *hingene* = *hengen*, *hengene* 'haak, hengel', en hierin een verwijzing zien naar de haak die door Schelde en Rupel gevormd wordt op het grondgebied van Hingene? (wvo)

Hoboken, AN, Antwerpen, dial. uitspraak ['ɔ:bəkə], jonger ['o.bəkə].

1135 *Hobuechen*, 1148 *Hobuken*, 1223 *Obuka* (TW), 1259 *Hoboken* (OSB).

Samenstelling van *hoog* (Middelnederlands *ho*, *hooch*) en de datief meervoud van *beuk* (M, C, TW, DV, DV2, WB). De naam betekent dus 'aan de hoge beuken'. Zie ook **Boechout**. (wvo)

Hoegaarden, VB, dial. uitspraak ['o.əʏɔ.ɑrə] of ['o.əʏərə]; inwonersnaam *Hoegaardier*.

Ca. 1053 kopie midden 12de eeuw *Huardis*, begin 12de eeuw *Hvguardis*, 1139 kopie midden 13de eeuw *Hugardis* (TW), 1267 *Hugarden*, 1321 *hogarden*, 1333 *huegarden* (Ke1985).

Hoegaarden ontstond uit de datief meervoud **Hugwardum* bij de samengestelde Germaanse persoonsnaam *Hugward* en betekent dus 'bij de lieden van Hugward'. Zie ook **Outgaarden**. (pk)

Hoeilaart, VB, dial. uitspraak ['y.lə.ət].

1186 *Holar* (Ma1932), 1209 *Holer*, 1210 *Holart* (TW), 1777 *Hoylaert* (KPH, I, 2322).

Holar is te interpreteren als *hol-laar*, een samenstelling van *hol* 'hol, uitgehold, laaggelegen' en **laar**, later uitgebreid met een plaatsbepalend suffix *-t*. Hoeilaart ligt in het langgerekte dal van de IJse. (pk)

Hoeke, WV, Damme, dial. uitspraak ['ukə].

1250 *Hoeka*, 1252 ten *Houke*, 1292 *Hoeke* (DF).

Hoeke is de datief van *hoek*. *Hoek* kan wijzen op een partij land in de vorm van een hoek. *Hoek* betekent echter ook 'gehucht' en 'uithoek'. Gehuchten in een uithoek van een parochie werden soms *Hoek* genoemd, bv. *de Hoek*, 't *Hoeksken* als oude en nog in de volksmond gangbare naam voor Sint-Maria-Aalter. Hoeke was trouwens tot in 1274 een gehucht van Oostkerke, waar zich een haven op het Zwin bevond. (fd)

Hoelbeek, BL, Bilzen, dial. uitspraak ['hœlbjɪk].

1178 de *Holebeken* (TW), 1372 *Holebeke*, 1379 *Hoelbeke* (DS), 1779 *Hoolbeek* (Bo).

Een samenstelling van Germaans **hula-* 'hol, in een ravijn gelegen' met *beek* (TW). Het adjectief duidt hier op de diepte ontstaan door het uithollende water (Ke1982). Benoeming naar de gelijknamige beek die door het dorp loopt. Het terrein daalt er van 98 meter in het zuiden tot 45 meter in het noorden (EV). In de laatste vermeldingen is de *e* van het eerste deel gesyncopeerd (uitgestoten), wat in het Limburgs normaal is na een niet-occlusieve medeklinker voor een vrouwelijk substantief. (vm, js)

Hoeleden, VB, Kortenaken, dial. uitspraak ['hu.ələ].

1209 *Holede* (Ana 1895, blz. 280), 1228 iuxta *holejda*, 1321 in *holede*, 1340 apud *hoelede*, 1545 *holye*, 1600 te *holie*, 1841 *Hooleden* (Ke2020b).

Hoeleden ontwikkelde zich uit de samenkoppeling van *hoog* uit Germaans **hauha* 'hoog' en **hlitha* 'helling', dat zich ontwikkelde tot *lede*. Hoeleden ligt op een opvallende, steile helling aan de oostzijde van de Velp. Vergelijk met **Lede**, **Liedekerke**, **Lubbeek** en **Hooglede**. (pk)

Hoepertingen, BL, Borgloon, dial. uitspraak ['hupɛrtɪŋə].

1139 kopie 13de eeuw *Hubertingis*, 1213 *Hubertingen*, 1218 *Hubertengen* (TW), 1373 *Houppertingen* (U11932), 1505 *Hubertingen* (VdM2).

Een van de vele *ingen*-afleidingen in Limburgs Haspengouw. De betekenis kan het best omschreven worden als '(nederzetting van) de lieden van Huguberht (Hubert)' (TW, BE). Tot in de 13de eeuw was Hoepertingen een heerlijkheid in het graafschap Loon. Daarna werd het tot op het einde van de 18de eeuw een Brabantse enclave. (vm)

Hoeselt, BL, dial. uitspraak ['husəlt].

1066 kopie waarvan kopie 18de eeuw *Housle*, 1123 kopie *Hurle* (Bormans-Poncelet-Schoolmeesters 1873), 1155 kopie 13de eeuw *Husle*, 1178 *Husela*, 1198 *Hoxele* (TW), 1280 *Huselt* (BG1965). Zie ook Alt-Hoeselt: 965 *Althuolse*, alias *Althoust* (BCRH, 1ste reeks, VII, 272), 1235 *authusle* (SJGO, 1, in SAT), 1247 *athuselt* (ABO, 22, in RAH), 1263 *authuselt* (Begijnhof Oork., 2, in SAT), 1270 *altehurl* (ABO, 56, in RAH), 1271 *authurle* (ABO, 61, in: RAH), 1289 *authusselt* (Begijnhof Oork., 9, in SAT).

De naam wordt traditioneel geïnterpreteerd als een samenstelling van Germaans **hūs* ‘huis’ + *lo*, later uitgebreid met *-t* naar analogie van *Hasselt* of andere namen op *-t* (VO2001a, DV2). In de Limburgse dialecten trad geen spontane overgang van oude [u] naar [y] op (VL1986a) en hier ook geen diftongering, hoewel het Hoeseltse dialect thans diftongeert. De betekenis is ‘huizen of nederzetting bij een poel of bos’. Bevreemdend zijn de talrijke attestaties met *-r-*, die in plaats van vermeldingen met *-s-* in de bronnen voorkomen. Die blijven vooralsnog onverklaard. Het eerste deel vinden we ook in de naam van de Duits-Friese stad *Husum* en het Nederlandse *Huizen*. (vm, js).

hoeve, zie **hof**, **hove**, **hoeve**

Hoevenen, AN, Stabroek, dial. uitspraak [¹uvəɾə].

1329 *Attenhove*, Johannes de *Hoeven* (OBE), 1334 *Hoeven*, 1482 *Ettenhoven* alias *Hoeven* (Br1976).

De naam is een *-en/-in*-afleiding van **hoeve** ‘hofstede’ (M, C, WB) en betekent dus ‘aan de hoeven’. De plaats heette oorspronkelijk *Attenhove*, en al in 1297 *Ettenhoven*, naar Gillis van Attenhoven, die ter plaatse een terrein ontgon en er in 1248 een parochie stichtte. In 1334 treft men aldaar ook een plaats met de naam *Hoeven* aan. Beide plaatsnamen bleven voortleven tot het einde van de 18de eeuw, *Ettenhoven* als officiële benaming van parochie en heerlijkheid, *Hoevenen* aanvankelijk voornamelijk als wijknaam, later soms ook wel als dorpsnaam, vooral nadat Ettenhoven als polder onder water was geraakt en een groot deel van de parochie door de overstrooming onbewoonbaar was geworden. De na de verwoesting van 1585 terugkerende bevolking kon zich enkel vestigen op de hogere gronden (o.a. in Hoevenen), zodat *Hoevenen* meer en meer in gebruik kwam voor het hele dorp. Toen de oude heerlijkheid Ettenhoven onder het Franse Bewind een gemeente werd, kreeg ze officieel de naam *Hoevenen*, terwijl *Ettenhoven* bleef voortleven als wijk- en poldernaam (Br1976). Zie ook **Attenhoven**. (wvo)

hof, **hove**, **hoeve**

Germaans **hofa*, Middelnederlands *hof* ‘omheinde ruimte, hofstede enz.’ zou als primaire betekenis ‘hoogte’ gehad hebben. “Via de te postuleren betekenis ‘heuvel waarop een boerderij stond’ (...) is *hof* ten slotte, in het Nederlands en het Duits, het equivalent geworden van Romaans *curte* ‘het omheinde erf waarop een boerderij staat’ (...)” (Gy1976). *Curte* zelf betekent in de vroege middeleeuwen nog (zoals in het klassieke Latijn *hortus* en de afleiding *cohors*, *cohortem*) ‘het omheinde erf’, maar al in de 6de eeuw ging men het gebruiken ter aanduiding van het hele boerderijcomplex (erf met gebouwen) dat een zelfstandige nederzetting uitmaakte (Gy1976). Met meerdere samen gelegen, gaven hoeven uiteindelijk het ontstaan aan gehuchten (Pr1937). Ook de veel voorkomende plaatsnaam *Hoeven* (meervoud) en verwanten (later vaak als enkelvoud aangevoeld en dan verbogen, bijvoorbeeld *Hoevenen*) wijst op het ontstaan van een dergelijke nieuwe nederzetting (VD1986a). Vanuit de primaire betekenis van *hof* is een waaier van betekenissen ontstaan: ‘omheinde plaats’

(bijvoorbeeld tuin, binnenplaats enz., vergelijk ook *kerkhof*, *begijnhof*), ‘boerderij, woning met bijbehorende grond’ (in die betekenis samengevallen met *hoeve*, vergelijk *hofstede*), ‘woning van de aanzienlijken’ (herenhuis, kasteel, slot en dergelijke), ‘gerechtshof’, en andere. Toponymisch kan *hof* verwijzen naar 1) een boerderij, hofstede met aangelegen land, 2) een tuin, perceel bij het woonhuis, 3) een perceel bouwland al of niet bij de woning gelegen, 4) landgoed, herenhuis, 5) specifieke ruimten, herbergen en dergelijke. (wvo)

Hofstade, OV, Aalst, dial. uitspraak [ˈɔfstɔ.ə].

1096 *Hofstade*, 1170-1180 *Ofstade*, 1181 *Hovestade*, 1220 *Hofstaden* (TW, GN), 1735 *Hofstade* (GB).

Hofstade is een Middelnederlandse variant van *hofstede* ‘grond waarop een hof met zijn bijgebouwen staat, hoeve, boerderij’ (MW, M, VL2000). (md, pk)

Hofstade, VB, Zemst, dial. uitspraak [ˈɔfstɔ.jə].

1220 *Hofstaden* (M), 1493 *Hofstae* in Brabant (Li1944a), 1722 *Hoffstade* (KPH, II, 413).

Voor de betekenis zie vorig artikel. Over dat woord zie uitgebreid bij VL2000. (pk)

Hogeschoot, zie Kapellen

Hoksem, VB, Hoegaarden, dial. uitspraak [ˈɔksəm].

1187 *Hocsem*, kort voor 1192 *Hoctshem*, 1203 *Hochem* (TW), 1205 *Hoxem*, 1270 *hoxheem* (Ke2003b).

De naam ontwikkelde zich uit de Germaanse persoonsnaam *Hocco* (Fö1) en **heem**, en betekent ‘woonplaats van Hocco’. (pk)

Hollebeke, WV, Ieper, dial. uitspraak [ˈɔləbe.kə].

1185 *Holebeka*, 1207 *Holebeke* (TW), 1372 *Holbeke*, 1473 *Hollebeke* (DF).

Hollebeke betekent een holle, in een ravijn liggende beek (TW). Vergelijk ook **Hoelbeek**. (fd)

Holsbeek, VB, dial. uitspraak [ˈɔlzbɛ.k].

1129 *Hulsebec* (TW), 1190 *Holsbeka*, *Holsbeke*, 1290 *Holsebeke* (Bo1944), 1601-1796 *Holsbeek* (KPH, 939).

Een samenstelling van *hols* ‘hulst’ en **beek**, dus ‘beek waarlangs veel hulst groeit’. De beeknaam ging daarna over op de nederzetting. (pk)

Hombeek, AN, Mechelen, dial. uitspraak [ˈɔmbɛ.ik].

995-1010 *Honbeke*, ca.1188 *Honebeke* (TW), 1228 *Hembeke* (OPI), 1308 *Humbeke* (Cr2006), 1315 *Hombeke* (OT2).

Oorspronkelijk een waternaam, samengesteld uit Germaans **hunu* ‘honingkleurig’ en **beek**, dus ‘honingkleurige beek’, misschien bepaaldelijk ‘donkerkleurige beek’. De *m* ontstond door assimilatie van de *n* aan de volgende *b*. De naam is etymologisch identiek met *Humbeek* in Vlaams Brabant (zie daar) (M, C, Li1947, DV, TW sub *Humbeke*, WB). (wvo, kl)

Honsem, VB, Boutersem, dial. uitspraak ['ɔnsəm].

1156 *Hundeshem*, 1156 *Hontsem* (Li1940a), 1218 apud *Honsem*, *Honshem*, *Hontsem* (Bo1944), 1267 Renerus de *honsheem*, 1290 te *hontseem* wart, 1356 *honseem* (Ke2017b).

Honsem is een *heem*-naam bij de Germaanse persoonsnaam *Hundo* (Fö1, Fö3) in de genitief enkelvoud, dus 'woonplaats van Hundo'. De naam hoorde oorspronkelijk bij een gehucht van Willebringen. (pk, ld)

Hooglede, WV, dial. uitspraak ['o:yle.].

847 kopie ± 1300 *Ledda*, 1187 *Leda*, 1218 *Holeda* (TW), 1218 *Hovelede*, 1268 *Hogeleida*, 1297 *Hoghelede*, 1569 *Hooglede*, 1603 *Hooghlee* (DF).

De oorspronkelijke naam is *lede* 'helling' (zie bijv. **Lede** en **Lendelede**). Vanaf de 13de eeuw wordt er het bijvoeglijk naamwoord *hoog* aan toegevoegd. Hooglede ligt inderdaad op een hoogte. De vorm *Hovelede* (1218) vertoont g/v-wisseling. De lokale uitspraak vertoont d-syncope. (fd)

Hoogstade, WV, Alveringem, dial. uitspraak ['o.əstal], vroeger soms ['o.əsta] (DF). 857 kopie 961 *Hostede*, 899 kopie ± 1300 *Hostadis* (TW), 1227 in *Ostade*, ± 1250 *Ofstade*, 1268 *Hoghestade*, 1304 *Hofstade*, 1375 *Hoostade*, 1421 *Hoogstade*, 1540 *Hooghesta*, 1671 *Oosta* (DF).

De naam wordt verklaard als *hoge stade* 'hoge plaats, plek', omdat het dorp "op een geringe, hoewel in deze vlakke streek belangrijke, bodemverhevenheid" ligt (TW). Carnoy vindt evenwel dat het dorp die naam topografisch niet verdient (C). De vormen met *hof* noemt Mansion volksetymologisch (M). Eigenlijk kan *hoog* echter net zo goed volksetymologisch zijn. Aangezien de naam *Hofstade*, *Hofstede* ook elders een vrij vaak voorkomende naam is, moet de verklaring daaruit niet uitgesloten worden. Vergelijk **Hofstade**. De uitspraak ['o.əstal] is wellicht te verklaren uit een verkeerde lettergreepsplitsing en interpretatie van de uitspraak ['o.əstalændə] als 'einde van Hoogstade' voor een zuidelijke wijk, terwijl die wijk in feite is genoemd naar de herberg 'Hoogstade Linde'. Vergelijk met **Lemberge**, **Lendelede** en **Lint**. (fd)

Hoogstraten, AN, dial. uitspraak ['o.əχstrɑ:tə].

1212 kopie 1325 *Hostraten*, *Hostrathen* (ONB), 1256 *Hostraten*, *Hoestraten* (OSM), 1286 *Hoechstraten* (V), 1293 *Hostraten* (ONB), 1422 *Hoochstraten* (He1967).

Samenstelling van *hoog* (Middelnederlands *ho*, *hooch*) en *straat* (Middelnederlands *strate* 'straatweg'). Het adjectief verwijst niet naar de hoge ligging van de straat (Sc1957, Gr1610, La1950, DV2) en evenmin naar een Romeinse heerbaan, hoewel dergelijke wegen vaak "viae altae" waren, op een hoogterug aangelegd (C, Sc1957, He1967). *Hoogstraat* was in de middeleeuwen de benaming voor de belangrijkste straat van een dorp of een grote verbindingsweg (vergelijk Engels *Highstreet*), zodat de naam te verklaren is als 'grote straat, verkeersweg' (WB). *Hoogstraten* ontstond als een langgerekte nederzetting langs de hier samenvallende grote verkeerswegen Antwerpen – 's-Hertogenbosch en Geertruidenberg – Lier en verder. (wvo, kl)

Horebeke, OV, dial. uitspraak ['yərəbəkə].

Nieuwe gemeente, opgericht op 1 januari 1977, door samenvoeging van Sint-Kornelis-Horebeke en Sint-Maria-Horebeke (zie daar). (md, pk)

Horpmaal, BL, Heers, dial. uitspraak ['hørəpmə:l].

1067 vals *Horpala*, 1114 kopie 12de eeuw *Horfale*, 1136 kopie 12de eeuw *Horpale* (TW), 1604 *Horpmaele* (U11932), 1779 *Horpmael* (Bo).

Volgens Gysseling uit Germaans **hurwa-* ‘modder’, Middelnederlands *hore* ‘slijk’ (M, GN, WB), verbonden met een hypothetisch *maal* ‘zak’, wat zou kunnen wijzen op de ligging in een terreininzinking (TW). De *m* verschijnt echter zeer laat, vermoedelijk naar analogie van het vlakbij gelegen *Vechmaal* en wordt in het Waals niet uitgesproken (Her1965). De grondvorm met *-p* als begin van de tweede lettergreep (Middelnederlands *pael* ‘poel, plas’) is daarom allicht oorspronkelijker. De betekenis is dus veeleer ‘(nederzetting bij) een modderige poel of plas’. (vm)

hout

Hout (Middelnederlands *hout*, Oudhoogduits *holz*, Oudengels *holt* enz.) is thans nog alleen een stofnaam (bijvoorbeeld *brandhout*, *timmerhout*), maar in de vroege middeleeuwen was het de gewone benaming voor (hoogstammig) bos (Gy1956). *Bos* betekende zelf oorspronkelijk ‘struikgewas’, maar kwam sinds de 13de eeuw in de plaats van *hout* om een bos aan te duiden. De oude betekenis van *hout* bleef bewaard in zeer veel toponiemen, als grondwoord (bijvoorbeeld in *Hulshout*) of als voorbepaling (bijvoorbeeld in *Houtvenne*). (wvo)

Houtave, WV, Zuienkerke, dial. uitspraak ['uta.və].

1003 kopie midden 11de eeuw *Holtauua*, 1201 *Houtawa*, 1217 *Houtawe* (TW), 1460 *Houtave* (DF).

De plaatsnaam is samengesteld uit **hout** ‘bos’ en **ouwe**, *auwe* ‘beemd’. (fd)

Houtem, WV, Veurne, dial. uitspraak ['utəm].

1187 *Houthem*, 1214 *Houtem* (TW).

Samenstelling van **hout** ‘bos’ en **heem** ‘woonplaats’. Zie ook **Kruishoutem**, **Sint-Katharina-Houtem** (Hoegaarden), **Sint-Lievens-Houtem**, **Sint-Margriet-Houtem** (Tienen) en **Walshoutem** (Landen). (fd)

Houtem, WV, Ieper, dial. uitspraak ['utəm].

1105 *Holthem*, 1176 *Houthem* (TW), 1455 *Houtem* (DF).

Zelfde verklaring als vorig artikel. (fd)

Houthalen, BL, Houthalen, dial. uitspraak ['ho:tələ].

1223 in ecclesia de *Hale* (Ba1892), 1280 *Houthalen* (BS1900), 1290 *Holthalem* (Ba1892), 1323 *Outhaelen* (Pon1933), 1379 *Hotehalen* (Mer1983), 1779 *Houthalen* (Bo).

Het eerste deel kan het toponymische bestanddeel **hout** zijn, wat door de plaatselijke uitspraak *hoot* bevestigd wordt. In Zolder, op de grens met Houthalen, liggen bovendien de *Hotelse Beemden* (Mo1982a). In Zonhoven is er een *Houtelsbeemd*; cf. ook

de identificatie: 1545 *Geert van houthalen hoijf* = 1593 *den hautels hoef* (Mo1982a). Ten slotte was Tenhout één van de vier kwartieren van Houthalen tijdens het ancien régime (Mer1983). Zoals in de gehuchtnaam *Houtel* (Hoogstraten), 1148 *Halterla* (TW), kan men echter in het eerste deel ook Germaans **halahdra* ‘jeneverbessenstruik’ zien, het grondwoord in de naam van het buurdorp Helchteren (zie daar). Wat het tweede deel betreft, kan men op grond van de lokale uitspraak (met afgesloten *ele*-uitgang < -*elo*) denken aan een *lo*-naam. Cf. de lokale uitspraak *hengele* van het goed Hengelhoeve (1249 *Hengelo*, Ba1892). **Houtele* zou dan een samenstelling kunnen zijn uit *hout* en *lo*, die beide ‘bos’ betekenen (Mo1982a). De naam *Houthalen* is dan te interpreteren als een schrijftaalvorm, wellicht naar analogie van de gemeentenaam *Halen* (zie daar). Bevreemdend is wel de oudste grafie met het enkelvoudige *Hale*, waardoor de etymologie onzeker blijft. (vm, js)

Houthulst, WV, dial. uitspraak [ˈutœ.lst].

1096 in *Walnensi* nemore (DF), 1151 kopie ± 1225 *Woltehurst*, 1187 *Wouthulst* (TW), 1201 *Outhulst*, 1306 *Houthulst* (DF).

Oorspronkelijke samenstelling van *woud* ‘bos’ en *hulst* ‘boomnaam’. De wijziging in *Houthulst* is gedeeltelijk te verklaren door de synonymie van *woud* en *hout*. De *w* van *Woudhulst* werd geassimileerd aan de velare *ou* [u] (vergelijk met **Woesten**), waaruit *Outhulst*, dat dan hypercorrect en volksetymologisch *Houthulst* werd. (fd)

Houtvenne, AN, Hulshout, dial. uitspraak [ˈaːtʃen].

1371 *Houtvenne* (C), 1485 *Houtven* (DS).

Zoals in *Houtem*, *Kruishoutem*, *Letterhoutem*, *Houtkerke* (Frans-Vlaanderen) en andere is het eerste lid van de samenstelling **hout**. Het tweede is Middelnederlands **ven** ‘moerasland, heideplas enz.’ (M, C, WB). De naam betekent dus oorspronkelijk ‘bosven, ven in of nabij een bos’. (wvo)

Houwaart, VB, Tielt-Winge, dial. uitspraak [ˈha.vət].

1147 kopie 13de eeuw *Holdrut*, 1151 *Halderth*, 1219 *Hadrut*, *Hadruet* (TW), 1151 *Holdert*, *Houdert* (Bo1944), 1822 *Hauwaert* (kaart Gulikers).

Ontstaan uit de Germaanse boomnaam **halahdra* ‘jeneverbessenstruik’ en een collectiefsuffix -*t* (TW). Vergelijk met **Aalter** en **Haaltert**. (pk)

Hove, AN, dial. uitspraak [oːf].

1233, 1239 *Hove* (OBE).

Middelnederlands **hof** ‘omheinde plaats, hoeve, woning van een aanzienlijk persoon, enz.’. De naam werd ontleend aan het laathof dat in Hove al in de 12de eeuw bestond en door de hertog van Brabant te leen werd gegeven aan de kerk van Sint-Laurentius (St1882, VG1957 naar Prims). Het werd in middeleeuwse akten aangeduid als *den heerlycken (laet)hove toebehorend der kercke ons heren sente Laureins van Hove*, 1300-1350 *Hove ad Sanctum Laurentium* of *Sancti Laurentis in Curia*, 16de eeuw *Hove te Sente Laureins* (Prims in VG1957). (wvo)

Huise, OV, Zingem, dial. uitspraak ['æ.sə].

877 *Uscias*, 1080 kopie eind 11de eeuw *Usa*, 1138 kopie 1ste helft 13de eeuw *Hvsse*, 1149 *Hus*, 1163 kopie 12de eeuw *Ussa*, 1167 de *Domo*, 1187 *Uzsa*, 1225 *Hucen* (TW).

Onzekere etymologie. Gysseling geeft geen verklaring, maar verwijst naar de Romaanse vorm *Oulches* in Frankrijk, waar hij opnieuw refereert aan *Huise* (TW). *Oulches* komt uit Gallo-Romaans *olca* 'omheind stuk land'. Die verklaring gaat wellicht niet op voor *Huise*. Ook met 'huis, woning' heeft dat *Huise* niets te maken, zoals blijkt uit de stemloze *s* in de lokale uitspraak (GN, VD2003b). (md, pk)

Huizingen, VB, Beersel, dial. uitspraak ['ɔ.əsiŋə].

1138 *Honzengem*, *Hunzenghem*, 1158 *Huncengem* (La1966), 1208 *Huncenghem* (TW), ca. 1703 *Huijsingen* (KPH, II, 365, nr. 8).

Een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Huntso*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Huntso' (Fö1, TW, Ro2008). (pk)

Huldenberg, VB, dial. uitspraak ['ɔləbə.rəχ].

1140 *Hyldeberg*, ca. 1150 *Heldenbergensis*, enz. (TW, BE), 1601 *Huldenberch* (KPH, I, 2326).

Volgens Besse bestaat *Huldenberg* uit de samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Hildo* met **berg**, dus 'berg van Hildo', met latere ronding van *i* tot *u* vóór *-ld* (BE). (pk)

Hulshout, AN, dial. uitspraak ['hilset].

810 *Hulsholt* (?) (M, C, uit DS), 1371 *Hulsout* (M), 1355 (kopie) *Hulshout* (OT4). Samenstelling van Middelnederlands *huls* 'hulst' en **hout** 'bos', 'hulstbos' (M, C, TW, DV2, WB). (wvo)

Hulste, WV, Harelbeke, dial. uitspraak ['ælstə].

1063-87 *Hulsta*, 1270 *Hulste* (DF).

De naam is afgeleid van de boomnaam *hulst*. (fd)

Humbeek, VB, Grimbergen, dial. uitspraak ['ymək].

1150 *Humbeke*, 1263 *Honebeke*, 1268 *Hoenbeke* (La1966).

Etymologisch identiek met *Hombeek* (zie daar). De klinker in het eerste deel van de Brabantse naam vertoont Zuid-Brabantse palatalisatie. In een alternatieve verklaring stelt Gysseling dat het eerste deel van Voorgermaanse origine is en teruggaat op de Indo-Europese wortel **kewen* > **keun* 'schitterend' (Gy1982). (pk)

Humelgem, VB, Steenokkerzeel, dial. uitspraak ['hɑməlkum].

1129 *Humelengem*, 1154 *Humlengen* (sic) (TW), 1701 *Humelgem*, Dorp *Hiemelghem* (KPH, 707).

Een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Humilo*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Humilo'. De naam

Humilo komt niet in de referentiewerken voor, maar is wel bekend als eerste element in de gemeentenaam *Humlikon* in Zwitserland (LSG). (pk)

Hundelgem, OV, Zwalm, dial. uitspraak ['ʌndəlyæm].

1278 *Hondelghem*, 1295 *Hundelghem* (TW/OZV), 1389 *Hundelgem* (M).

Hundelgem is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Hundilo*, verkleinvorm van *Hundo*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Hundilo' (TW, Fö1). (md, pk)

Ichtegem, WV, dial. uitspraak ['ɛχtəyæm].

1028 kopie 1095 *Hettingehem*, 1119 *Ithenghem*, 1163 *Ihttingehem*, 1223 *Ichtenghem* (TW), 1699 *Ichtegem* (DF).

De oudste vorm, *Hettingehem*, is vermoedelijk ontstaan door assimilatie uit 1144 *Hictingehem* (DF), een *inga-heem*-naam bij de Germaanse mansnaam *Hecto* (Fö1), 'woonplaats van de lieden van Hecto'. (fd)

Iddergem, OV, Denderleeuw, dial. uitspraak ['ɛ:rəyæm].

966 kopie 15de eeuw *Idrengoham*, 1096 kopie eind 13de eeuw *Ydringhem*, 1187 *Idrengem* (TW), 1242 kopie 13de eeuw *Ydreghem*, 1248 *Yderghem*, 1295 *Idderghem* (TW/OZV).

Iddergem ontstond uit de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Idohari* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van Idohari' (TW). (md, pk)

Idegem, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak ['i:yem].

964 *Idingehem*, 1147 *Hedegen*, 1210 *Idenghem*, 1217 *Idengem*, *Ydenghem* (TW, GN), 1323 *Iedeghem*, 1336 *Ydegghem* (TW/OZV).

Idegem is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Ido*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van Ido' (TW, GN). Waarschijnlijk werd de persoonsnaam als een vleivorm met verlengde *-d-* uitgesproken, dus als *Iddo*. Anders zou de uitspraak *Egem* luiden (GN). Zie ook **Itegem**. (md, pk)

Ieper, WV, dial. uitspraak ['ipər]; inwonersnaam *Ieperling* ['ipərliŋk].

1071-93 *Ipera*, 1096 *Ipre* (TW), 1162 *Ypre*, 1798 *Yperen*, 1903 *Ieperen* (DF).

De naam van de stad is ontleend aan de waternaam de *Ieper*, later de *Ieperleet*. Misschien een Keltische waternaam **ipara* (M, DV2). Volgens GN een Oudeuropese waternaam op *-era*, *-ara*, wellicht een suffix. Gysseling (Gy1983b) zag er een prehistorische waternaam in < **Eipara* < **ejap* 'vuurkleurig, rood'. De vorm *Ieperen* is een leenvertaling uit de Franse vorm *Ypres*. De huidige spelling *Ieper* is etymologisch fout, de lokale en klankwettige uitspraak is namelijk ['ipər] en niet ['i:pər]. De correcte spelling zou *Iper* zijn (vergelijk *Izegem*, *Izenberge*), of met Nederlandse tweeklank *Ijper* (zoals in *de IJzer*, *IJzenbeek*, *IJzendijke*). (fd)

Impe, OV, Lede, dial. uitspraak [emp].

1108 *Impa*, 1123 *Himpe*, 1164 *Impe*, 1222 *Ympe* (TW, GN).

Impe is in oorsprong een waternaam, gevormd met het prehistorisch hydronymisch suffix *-apa*, dat 'water' betekende en vandaar ook 'rivier, stroom'. De naam is etymologisch verwant met de riviernaam *Empe* in Nederland en Duitsland (VBS). De betekenis van het grondwoord is onzeker, misschien uit Indo-Europees **am-* 'uitbuigend' of 'schitterend' (Gy1983a). In die laatste betekenis kon **am* in de praktijk zinspelen op de witte, gele of roodachtige kleur van de bodem (Gy1982). Vermoedelijk is *Impe* de oude naam van de tegenwoordige Molenbeek. Daarop wijst het nog

bestaande toponiem *Overimpe* voor een gehucht aan de overzijde van die beek (TW, Gy1978). (md, pk)

Ingelmunster, WV, dial. uitspraak ['iŋəlm̩.STRə].

1099 kopie 13de eeuw *Ingelmoenstre*, 1223 *Ingelmunstra*, 1224 *Ingelmonstre* (TW), 1230 *Englemostier* (Romaans), 1454 *Ingelmunster* (DF).

Munster gaat terug op Latijn *monasterium* 'klooster'. Het eerste lid *Ingel* kan op de volksnaam van de *Angelen*, *Engelen* slaan; het klooster zou dan een Angelsaksische stichting zijn (GN). *Ingel* kan ook de verkorte Germaanse naam *Ingelbrecht*, *Ingelram* zijn. Een 'engelklooster' (DV2) is weinig waarschijnlijk. (fd)

Ingooigem, WV, Anzegem, dial. uitspraak ['ɛivəhæm].

1179 *Hinguddeghem*, ± 1185 *Ingoudenghem* (TW), 1285 *Ingodighem*, 1323 *Ingooigem*, 1903 *Ingooigem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Ingold* (uit *Ingwiwald*) met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Ingwiwald' (BE, TW). Die mansnaam bevat de elementen **ingwi* en **walda* en betekent 'god (van de Ingveonen of Kustgermanen) en heerser'. Van de lokale vorm *IJvegem* zijn slechts een paar attestaties bekend: 1558 *Iveghem* (DF VI, 856), 1898-1903 *Ingoyghem of Yveghem* (DF XVIII, 182). Leys neemt aan dat *Ingodengem* – met aanvangsaccent – na *d*-syncope *Ingengem* en daarna *Igengem* is, waarna door *v/g*-wisseling *IJvegem* ontstaan is (Le1960, 131). Een mogelijk bezwaar tegen die hypothese is het aanvangsaccent, maar het verspringen van het woordaccent naar voren is niet uitzonderlijk. Theoretisch zou *IJvegem* ook op **IJvinghem*, d.i. **Ivingahem*, **Ivengem* terug kunnen gaan, d.i. 'woonplaats van de lieden van Ivo'. Vergelijk *Eibingen* in Rüdesheim: 1218 *Ivingen* (TW). *IJvegem* zou dan wel een heel andere naam zijn (DB 1989). (fd)

Itegem, AN, Heist-op-den-Berg, dial. uitspraak ['itəyæm].

976 *Idingehem*, 1143 *Hidingem*, *Hidengem*, ca.1155 *Itengem* (TW), 1329 *Ytegheem* (Cr2006), 1331 (kopie) *Ieteghem* (OR).

Een **heem**-naam die ontstond uit **Idingaheem*. Hij is etymologisch synoniem met *Idegem* (zie daar) en betekent dus 'de woonplaats van de lieden van Iddo' (TW, DV, DV2, WB). (wvo, kl)

Itterbeek, VB, Dilbeek, dial. uitspraak ['itərbeik].

1164 *Itterbecca* (Ro2008), 1176 *Itterbecca*, ca. 1180 *Itrebecche*, 1222 *Itterbeke* (TW). *Itterbeek* is een prehistorische waternaam uitgebreid met **beek**. Voor de betekenis zie **Opitter**. (pk)

Izegem, WV, dial. uitspraak ['izəyæm].

1066 *Isinchehem*, 1080 kopie 11de eeuw *Isengem* (TW), 1370 *Yseghem*, 1903 *Izegem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Iso* met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Iso'. De spelling geeft de oude en West-Vlaamse

uitspraak weer. Een vernederlandste spelling – met tweeklank – zou *IJzegem* zijn, te vergelijken met *IJzendijke* in Zeeuws-Vlaanderen. (fd)

Izenberge, WV, Alveringem, dial. uitspraak ['izəmbærɣə].

1142 *Isenberg*, *Iseberga* (TW), 1296 *Ysenberghe*, 1903 *Izenberge* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Iso* met **berg**, dus **Isan berga* ‘berg van Iso’. Het dorp ligt op een licht golvende verhevenheid, het zogeheten Plateau van Izenberge met een gemiddelde hoogte van zeven en een halve meter boven de zeespiegel. Zoals in *Izegem* geeft de spelling de oude en West-Vlaamse uitspraak weer. (fd)

Jabbeke, WV, dial. uitspraak ['jabe:kə].

988 kopie 13de eeuw *Getbecca*, 1003 kopie 11de eeuw *Iatbeka*, 1069 *Iabecca*, 1161 *Jabbeka* (TW), 1241 *Jabbeke* (DF).

In zijn TW wist Gysseling nog geen verklaring voor *Jabbeke*. Hij verwees er naar *Jette*, maar sub *Jette* verwees hij weer naar *Jabbeke*. Later (Gy1983b) verklaarde hij de naam als een prehistorische waternaam, met het eerste lid uit **Jatia* uit de wortel **jat-* < **ajat-* 'vuurkleurig, rood'. (fd)

Jesseren, BL, Tongeren, dial. uitspraak ['jeɪstərə].

1076 *Jesseram* (LBO), 1079 de *Jesscrum*, 1136 *Gisserin*, 1218 *Jescherne* (TW), 1365 villam de *Jescheren* (LA), 1779 *Jesseren* (Bo).

Jesseren is ontstaan bij de samenvloeiing van de Mombeek en de Marmelbeek. De nederzettingsnaam bevat een waternaam die teruggaat op het etymon **ges*, zoals in Oudhoogduits *jesan* 'gisten, opborrelen', Nederduits *gesen* 'gisten' met betekenisuitbreiding 'rijzen, omhooggaan', vandaar 'schuimen' (Kl1989). Vergelijk ook de Duitse nederzettingssnamen *Gesseron*, thans *Geisseren* (Noordrijn-Westfalen) en *Jessen* (bij Brandenburg) (Fö2, Be1999). (vm, js)

Jette, BR, dial. uitspraak [jet].

1089 *Jettensis* (La1966), 1108 *Jetha*, 1110 *Iettensis*, 1117 *Iattensis*, 1146 *Getthensis*, enz. (TW), 1601-1700 *Jette* (KPH, II, 572).

Jette ontstond uit de Voorgermaanse waternaam *Jatia*, afgeleid van de wortel **jat-* < **ajat-* 'schitterend, vuurkleurig, rood' (Gy1982). *Jette* was de oude naam van de Molenbeek aldaar (DVW1). (pk, bv)

Jeuk, BL, Gingelom, dial. uitspraak [jy:k].

1125 *Goei*, 1147 *Gohe*, 1188 *Joke*, 1213 *Joec* (TW), 1390-1413 *Goyct* (Gr1981), 1505 *jueck* (VdM2), 1779 *Jeuck* (Bo).

Over de oorsprong van *Jeuk* bestaat bij een aantal auteurs eensgezindheid; de naam zou als afleiding via een historische tussenvorm **Geudik* teruggaan op Gallo-Romaans **Gaudiacum*, een afleiding met het nederzettingssuffix *-iacum* van de persoonsnaam *Gaudius*, dus '(landgoed) toebehorend aan Gaudius' (TW, Her1966, St1951b). Van Loon ziet in het eerste deel echter een afleiding van het Latijnse werkwoord *gaudere* 'zich vermaken' en interpreteert het geheel, zoals Carnoy, als 'lusthuis' (VL1981, C). Vergelijk met **Gooik**. (vm, js)

Jezus-Eik, VB, Overijse, dial. uitspraak ['ʒy.zəkəsɛ:k].

17de eeuw *Jezukens Eik*, *Quercus Jesu* (Kerknet), 1721 *Jesus Eijck* (KPH, 1441), 1771 *Notre-Dame-au-Bois* (Fer).

In het Zoniënwoud stond een eik waaraan een Brusselaar rond 1636 een Maria-beeldje liet hangen. Omstreeks 1650 bouwde de abdij van Park bij Leuven er een kerk. Jezus-Eik groeide uit tot een aparte gemeente, maar werd in 1810 toegevoegd aan Overijse. (pk, bv)

Kaaskerke, WV, Diksmuide, dial. uitspraak ['kə:skærkə].

1246 *Casekinskerke*, 1460 *Kaeskercke*, 1915 *Kaaskerke* (DF).

Samenstelling van *kerk* en *Casekin*, verkleinvorm van de christelijke voornaam *Nicasius*, dus 'kerk van Casekin'. (fd)

Kachtem, WV, Izegem, dial. uitspraak ['kaktæm].

1116 *Cakingehem*, 1216 *Cacthem* (TW), 1296 de *Cachtem*, 1378 *Caecthem*, 1915 *Kachtem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Kako*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van Kako' (TW). De lokale uitspraak is dus etymologisch correct. De spelling met *ch* is vermoedelijk uit Romaanse grafieën ontstaan. (fd)

Kaggevinne, VB, Diest, dial. uitspraak ['kəyvin], ouder ['kakəvin].

1301 *Cagghenvinna*, 1317 *Kaeghenvinne*, ca. 1321 *Cagghuinne*/ *Kackeuinne* (Cla1994, Cla1996, Cla1998a).

Vinne is de gewestelijke vorm in het oosten van Brabant voor *ven* 'vijver of poel in de heide'. Het eerste lid is onduidelijk, maar komt in de omgeving nog voor. In Schaffen vinden we de *Kaggenpoel*: 1393 den poel te *Kakevinne*, vanaf 1521 *Caggenpoel* (Cla1989). Diest had vroeger op de Kluisberg een *Kakenburg* (variant *Kapenburg*). De buitendorpen van Diest waren ten zuiden Kaggevinne Leuvens, ten noorden Kaggevinne Kempens (Schaffen en Molenstede). In de 19de eeuw vertelde men nog het verhaal van de reus Kakes van de Kakesberg (verschenen in Firmenichs "Völkerstimmen" en opnieuw uitgegeven in DV e.a. 2015). *Kaggevinne* komt ook vroeg voor als naam voor de wijk bij de Kaggenpoel (Jan van *Cagghenvinne*, 1301). Mansion verbond het bepalend bestanddeel met een persoonsnaam *Kako*. Carnoy vertaalt *Kaggevinne* als "marais de Kakon". In de eerste druk van dat boek werd de Germaanse persoonsnaam *Cagan* (Fö1) voorgesteld. Claes zag in het bepalend bestanddeel *kaak* 'schandpaal (Cla1987)', wat moeilijk te verbinden was met *ven*. Mogelijk was daarom Middelnederlands *cage/kage* 'smalle dijk langs het water' (MW). Een andere mogelijkheid is het dialectische adjectief *kak-/kag-* 'klein', zoals we dat ook vinden in *Kakmal* voor Kleinmal (bij Tongeren) en dat we ook als adjectief vinden in verbinding met vogels, nl. als benaming voor een zeer jong vogeltje dat nog geen vederkleed heeft (WLD, III, 1, 20-26). (pk, js).

Kalken, OV, Laarne, dial. uitspraak ['kalkən].

1157-1191 *Calkine*, 1190 *Calchem*, 1210 *Calkines* (TW), 1374 *Calkene* (TW/OZV).

Gysseling laat *Kalken* teruggaan op de Voorgermaanse nederzettingsnaam **Kalikinom*, bij de persoonsnaam *Kalikinios* (Gy1978). De naam is wel dezelfde als de Latijnse naam *Calcinus* die bij het Zwitserse *Schulze* is geattesteerd (LSG). *Kalken* betekent dus 'nederzetting van Kalikinios'. (md, pk)

Kallo, OV, Beveren, dial. uitspraak [ka'lu.ə].

845-855 kopie 9de-10de eeuw *Caloloo*, 1071 kopie 13de eeuw *Caleulo*, 1179 *Kaloolo*, 1196 *Kalelo* (TW, VO2001a), ca.1300 *Callo* (TW/OZV) .

Onzekere etymologie. *Kallo* gaat mogelijk terug op de samenstelling van Germaans **kalwa* 'kaal', waaruit Middelnederlands *caluw*, *calu* en Nederlands *kaal*, met **lo**, dus 'het kale bos' (VO2001a). Gysseling (TW) geeft als oudste vormen *Chanalaus* (1ste kwart 8ste eeuw, kopie 10de eeuw) en *chanelaus* (idem, kopie ca. 865), maar dat die naar Kallo verwijzen en niet naar de oudste voorstedelijke nederzetting van Antwerpen, wordt door o.m. Van Loon betwist (VL1982). Als die vormen wél op Kallo slaan, kan in het eerste deel het Middelnederlandse zelfstandig naamwoord *kanle* < Latijn *canalis* 'kanaal, gegraven waterloop' worden herkend, en in *laus* het zelfstandig naamwoord *loos* 'waterlozing'. Oorspronkelijk zou *Kallo* dan 'afwateringskanaal' hebben betekend. Later zou *loos* volksetymologisch geherinterpreteerd zijn als *lo* 'bos' (md, pk).

Kalmthout, AN, dial. uitspraak ['kaləmtəwt].

1146, 1164 *Calmetholt* (TW), 1186 *Calmthout* (OT1), 1298 *Calmphout* (OT2).

Het tweede lid is **hout** 'bos'. Voor het eerste lid heeft men diverse verklaringen geopperd, die haast alle op belangrijke taalkundige bezwaren stuiten en daarom meestal verlaten zijn. Vrijwel zeker is het eerste lid een plantnaam. Daarvoor hebben sommigen gedacht aan Romaans *calamus* 'riet' (TW, Hav1975), maar haast zeker gaat het om het Middelnederlandse *calament* 'kruizemunt' (VL1974), in het Middelnederlands en Middelenengels ontleend uit Middelfrans *calament*, zelf via Laatlatijn *calamentum* uit de Griekse kruidnaam *kalamínthe*; Nieuwengels *calamint*. De naam *Kalmthout* duidde dus oorspronkelijk een bos aan waarin veel calament groeide. Een bepaald soort calament komt voor op zand, duin, heidegrond en droge bossen (Hav1975), m.a.w. precies een terreinsoort en begroeiing die typisch is voor Kalmthout. Voor *calament* (ook *calaminthe*), zie voorts St1661:98,263 en Mul696:427. (wvo)

kamp

Het element *kamp* is een ontlening aan Latijn *campus* 'veld' en kende dezelfde betekenisevolutie als *veld*, d.w.z. van 'open vlakte' naar 'perceel bouwland'. De oorspronkelijke betekenis 'wijde, open woeste vlakte' treft men nog aan in de naam *Kempen*, etymologisch niet 'land van de kampen' (d.w.z. individuele omheinde percelen), maar veeleer een afleiding met *-injo*-verzamel-suffix van *kamp* in de betekenis van 'woeste, onontgonnen grond' (B11984). In toponiemen komt *kamp* met de primaire betekenis weinig voor; wel is het zeer verspreid in de secundaire betekenis van een individueel, uit het veld gewonnen en door een heg of een houtkant omheind perceel, niet alleen akkerland, maar ook wei- en hooiland. (wvo)

Kampenhout, VB, dial. uitspraak ['kampənə:t].

Ca. 1050 kopie eind 11de eeuw *Campenholt*, 1125 *Campeneold*, ca. 1150 kopie 12de eeuw *Campenholt* (TW), 1155 *Campenhout* (Bo1944), 1719 *Campenhout* (Kam).

Kampen is volgens Gysseling een datief meervoud bij *kamp*, ontleend aan Romaans *campus* ‘(hoog)vlakte, veld’, en wellicht de oorspronkelijke naam van de plaats (TW). Later werd *Kampen* uitgebreid met *hout* ‘bos’. (pk)

Kanegem, WV, Tielt, dial. uitspraak [ˈkə.ənəɣem].

966 *Caningahem*, 1019-1030 *Canengem*, 1223 *Kane(n)gem* (TW).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Kano*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Kano’ (TW). (fd)

Kanne, BL, Riemst, dial. uitspraak [kan].

1079 apud *Kannen*, 1157 *Chanaphia*, 1181 *Cheneffe*, 1193 *Canne*, 1280 *Kan* (BG1965). Wellicht uit Voorgermaans **kandha* met als wortel **kan-* ‘glanzend’ (TW) of eventueel ‘wit’, dat mogelijk verwijst naar de witte kleur van het krijt- of mergelgesteente dat ter plaatse al vroeg in dagbouw werd ontgonnen (C). De vermeldingen *Chanaphia* en *Cheneffe* duiden daarentegen op een oorspronkelijke naam op *-apa* ‘water, rivier’ of kunnen gezien worden als het resultaat van de overgang van Germaans **ahwjo* naar Romaans *affia* ‘weide’. Zie voor de tweede hypothese *ouwe*. Vergelijk de Waalse plaatsnamen *Floreffe* (8ste eeuw *Florechia*) en *Seneffe* (VLW1991, St1951b), evenals de Duitse *apa*-naam *Hennef* (948 *Hanpha* fluvius) (Be1999). Kanne ligt aan de benedenloop van de Jeker. Het bestond destijds uit Opkanne (hoogte 120 m) en Neerkanne (hoogte 60 m) (EV). Neerkanne werd in 1843 van Kanne afgescheiden en delen van andere gemeenten (o.a. van Vroenhoven, Veldwezelt en Lanaken) werden tot een nieuwe Nederlandse gemeente Oud-Vroenhoven omgevormd. (vm, js)

Kapellen, AN, dial. uitspraak [kaˈpələ].

1277 *parrochia sancti Iacobi* (OSB), 1365 *Sente Jacobs Capelle* (M, C), 1431 *st. Jacobs capelle*, 1479 *sint Jacops capelle* (SR), 1521 stede in den Hoogenschoot *ter Kapellen* onder Ekeren (Wa1988), 17de eeuw *Capelle(n)* (Vo1939).

Het dorp heette aanvankelijk *Hogeschoot* en de plaatselijke kapel *Kapel van Sint-Jacob in Hoogenschoot* (vergelijk 1277 *in loco qui dicitur Hoghescote in parrochia sancti Iacobi iuxta Hekerne*, OSB). Al in de 14de eeuw werd het dorp aangeduid met de naam van de kapel (*Sint-Jacobskapelle*), waaruit in de 16de eeuw de naam van de heilige verdween, waardoor de naam *Capelle*, *Capellen* ontstond, die echter pas in 1801 de officiële benaming werd (Vo1939). De naam betekent dus gewoon ‘de kapel’. (wvo, kl)

Kapellen, VB, Glabbeek, dial. uitspraak [kəˈpələ].

1235 *Noua Capella*, 1321 *henricus de capellen*, 1379 *ter nuwer cappellen* (Ke2009c). *Kapellen* of *Nieuwer Kapellen* (tot in de 19de eeuw) is een nederzetting met een nieuwe kapel of klein gebedshuis. (pk)

Kapelle-op-den-Bos, VB, dial. uitspraak [kaˈpələ].

1292 *Capellen* (M), 1455 in *parochia de capella opden bosch* (Ke, onuitgegeven), 1761 *Capelle-op-den-Bosch* (Ro2008).

Kapel ‘gebedshuis’, zoals in *Kapellen* onder Glabbeek. De toevoeging *op den Bos* gebeurde in de 18de eeuw en duidt op het grote bos in de streek van Londerzeel, waarvan het Buggenhoutbos het laatste overblijfsel is (EV). (pk)

Kaprijke, OV, dial. uitspraak ['ko.prɛ.gə].

1233 *Caperic*, 1248 *Caprica*, 1249 *Capric* (TW), ca. 1275 *Caprike* (TW/OZV) .

Kaprijke is afgeleid uit de Gallo-Romaanse persoonsnaam *Caprius* met het nederzettingssuffix *-acum*, gelatiniseerd uit Keltisch *-akom* (TW, Gy1978). **Capriacum* betekent ‘landgoed van Caprius’. (md, pk)

Kaster, WV, Anzegem.

1075 *Castra*, 1185 *Castre*, 1295 *Castres*, 1306-1307 *Castere*, 1330 *Castre*, 1349 *Caestre*, 1392 *Castere*, 1537 *Caestere*, 1736 *Kaastre*, 1811 *Caester*, 1836 *Caster*, 1874 *Caester*, 1903 *Kaster* (DF).

Veelvuldig voorkomende plaatsnaam. Latijn *castra* ‘legerplaats’, meervoud van *castrum* ‘versterking’. De meervoudsvorm *castra* betekende eerst ‘versterkte legerplaats’ en dan ‘versterkte plaats, versterkte stad’. (fd)

Kasterlee, AN, dial. uitspraak ['kastəl].

1144 *Casterla*, 1181 *Casterle*, 1186 *Casterlo* (TW), 1315 *Kasterle* (Cr2006), einde 19de eeuw *Casterlee* (VG1937).

De naam is vrijwel zeker een *lo*-naam, maar het eerste lid is onzeker. Wellicht is het een genitivische *er*-afleiding (vergelijk **Borgerhout** ‘bos van de Borg’) van Middelnederlands *caste*, *cast* ‘korenschuur, magazijn’. De naam kan dan betekenen ‘het lo waar zich een graanschuur bevindt, het lo nabij de graanschuur’ of bij de ‘stapelplaats’ (VO2001a). Traditioneel neemt men echter aan dat het eerste lid teruggaat op Latijn *castra* ‘kamp’ (M, C, DV, DV2, WB) en verbonden is met *lo* (C, DV, WB) of *lee* < **hlaiwa* ‘(graf)heuvel’ (DV2). Al kan die verklaring gelden voor *Kaster* bij Oudenaarde (1154 *Castra*, TW), voor de verklaring van de Kempense naam lijkt terughoudendheid aangewezen. Reeds Pottmeyer (Po1908a) achtte ze niet waarschijnlijk en ook Van Gorp (VG1953) was terecht sceptisch: van een dergelijke ‘legerplaats’ of ‘kamp’ is ter plaatse geen spoor te vinden en bovendien wekt de hybride combinatie van een Latijns met een Germaans woord argwaan. (wvo, kl)

Kaulille, BL, Bocholt, dial. uitspraak [kauwə'lɪl].

1345 *Caulile*, 1477 *Cauwelel*, 1654 *Caulil* (Mo1973c).

Zoals in de naam van de buurgemeente Sint-Huibrechts-Lille is het grondwoord *lille* gevormd uit de bestanddelen *linde* en *lo* ‘bos op hoge zandgrond’. Kaulille ligt namelijk ten zuiden van de Dommeldepressie. In de Limburgse en Antwerpse Kempen komt *Lille* (*Lillo*) zeer verspreid voor als nederzettingsnaam. Het eerste lid van de samenstelling is vermoedelijk Middelnederlands *ca*, *cauwe* ‘kauw, kraai’, wat ook uit de plaatselijke uitspraak blijkt. De betekenis is dan ‘kraaienbos’ (Mo1973c). (vm, js)

Keerbergen, VB, dial. uitspraak ['ki.əbærəɣə].

1079 kopie ca. 1700 *Kyrberge*, 1159 *Kereberche*, 1178 *Kerberga* (TW), 1126 *Cheerenberge* (M), 1233 *Kerberga* (Bo1944), 1719 *Keerberghe* (Kam).

Samenstelling van *keer* ‘bocht, wending’ zoals in de familienaam *Van de Keer* (DB2003) en *berg*. (pk)

Keiem, WV, Diksmuide, dial. uitspraak ['kɛ.jəm].

1127 *Kaihem* (DF), 1203 *Caiham* (TW, DF), 1280 *Keihem*, 1294 *Keyem*, 1903 *Keiem*.

Hoewel Gysseling maar één vindplaats geeft, toevallig op *-ham*, verklaart hij de naam als een *ham*-naam (TW). *Caiham* is echter een alleenstaande vermelding. De overige en talrijke vindplaatsen van De Flou geven allemaal *-he(e)m* als tweede lid. Het lijkt dus meer aangewezen om *Keiem* als een *heem*-naam te verklaren. Het eerste lid kan het naamwoord *kei* zijn, of een persoonsnaam *Kago*, of *Kagi* uit Indo-Europees **kagh-* ‘uitstekend’. De naam betekent dan ‘woonplaats op keiige bodem’ of ‘woonplaats van Kago/Kagi’. (Gy1983b). (fd)

Kemmel, WV, Heuvelland, dial. uitspraak ['kæmə].

1066 *Kemble*, 1089 *Kemlis*, 1189 *Kemle* (TW), 1243 *Kemmel* (DF).

Vernoemd naar de waterloop, de *Kemmel* of *Kemmelbeek* geheten, die door Loker, Kemmel en Ieper stroomt: 1269 *ad opus rivi qui vocatur Kemle* (DF, Da1913). Allicht een voorhistorische waternaam. (fd)

Kemzeke, OV, Stekene, dial. uitspraak ['kɛmzɪk].

1117 *Kemesica*, *Kemeseca*, 1140 *Kemseca*, 1145 *Kempseka*, ca. 1160 *Kemesেকে* (TW, GN), 1315 *Kemseke* (DP1881).

Kemzeke gaat terug op een afleiding met het nederzettingssuffix *-acum*, een latiniëring van Keltisch *-akom*, van de Gallo-Romaanse persoonsnaam *Camasius* (TW) of *Camisios* (Gy1978), te reconstrueren als **Camasiacum* ‘landgoed van Camasius’. (md, pk)

Kerkem, OV, Maarkedal, dial. uitspraak ['kɛrkɛm].

1293 *Kerchem*, *Kerkem* (TW/OZV).

Samengesteld uit *kerk* en *heem*, ‘woonplaats bij de kerk’. Namen met het element *kerk* dateren van na de kerstening in de 7de-8ste eeuw (Gy1978, VL1981). In 1820 werd Kerkem verenigd met Maarke tot Maarke-Kerkem. Zie ook **Maarke**. (md, pk)

Kerkhove, WV, Avelgem, dial. uitspraak ['kɛ.ərko.və].

1119 kopie 13de eeuw *Khercheova*, 1126 kopie 13de eeuw *Kercova* (TW), 1345 *Kerkhove*, 1826 *Kerkhove* (DF).

Middel Nederlands *kerchhof* ‘ommuurde of omheinde ruimte rond een kerk’, die als begraafplaats werd gebruikt. In middeleeuwse teksten werd *kerkhof* als *atrium* of *cimiterium* vertaald. Een Latijnse tekst uit het eind van de 12de eeuw spreekt van *de Cimiterio* (TW). (fd)

Kerkom, VB, Boutersem, dial. uitspraak ['kɛrəkʊm].

Circa 1170 *Amant de Kerchem*, 1212 *Kerchem* (Ke2012a), 1214 *Kerkehem*, 1225 *Kerkem* (TW), 1290 *Kerkeem*, 1347 *Kercheem* (Bo1944), 1541 *pachtinghe van kerckum*, 1562 tot *kerckhom* (Ke2012a).

Samenstelling van *kerk* en **heem** (met oostelijke ontwikkeling tot *-(h)om*), dus ‘nederzetting bij de kerk’ (DV, TW, WB). (pk)

Kerkom-bij-Sint-Truiden, BL, St.-Truiden, dial. uitspraak ['kɛrkəm].

1065 *Kyrcheim*, 1144 *Kyrcheym*, 1161 *Kyrkeym* (TW), 1260 *Kirchem* (Pir1896), 1367 *Kerheym* (LA), 1373 *Kerckom* (UI1932), 1779 *Kerckem* (Bo).

Dezelfde etymologie als *Kerkom* in Vlaams-Brabant (zie vorig artikel) (vm, js)

Kerksken, OV, Haaltert, dial. uitspraak ['kɛskən].

1125 *Kerkescen* (Li1940b, GB), 1201 *Kerkcen* (TW), 1257 *Kercine* (M), 1295 *Kers-kine*, 1351 *Kercskijne* (TW/OZV), 1460 *Kerksken* (GB).

De naam stamt van de verkleinvorm van *kerk*. Lindemans' verklaring als zou *Kerksken* teruggaan op een geromaniseerde vorm van een oorspronkelijke Germaanse samenstelling van *kerk* en **heem**, ‘woonplaats bij de kerk’ (Li1940a), is weinig waarschijnlijk, omdat er nergens in de omgeving van Kerksken duidelijke sporen van een dergelijke romanisering terug te vinden zijn (VD1996b). (md, pk)

Kermt, BL, Hasselt, dial. uitspraak ['kærəm].

1213 *Kermete*, 1218 *Kermte* (TW), 1222 *Kermpte* (DV2), 1304 *Kermeten* (BG1965), 1779 *Kermpt* (Bo).

Mogelijk een boomnaam met het verzamelsuffix *-t*. Het grondwoord zou dan zijn *carmenus*, *carmus*, nevenvorm van *carpinus* ‘haagbeuk’ (N) (met later ingevoegde *p*, die de automatische verbinding in de uitspraak tussen *m* en *t* weergeeft), vandaar: ‘beukenbosje, plaats waar haagbeuken groeien’ (DV2, St1951b). In dat geval verwant met *Kerpen* (bij Keulen). (vm, js)

Kerniel, BL, Borgloon, dial. uitspraak [nil].

1365 apud *Kierniele* (LA), 1376 *Carreniel* (LA), 1406-1433 *Kernyel*, 1510 *Nyel* (UI1932), 1779 *Kerniel* (Bo).

Kerniel is met syncope van *k* ontstaan uit *Kerkniel* (VO1991), zoals ook blijkt uit de vermeldingen van het in de buurt gelegen Kerkom (1367: *kerheym*). De voorvoeging van *kerk* verwijst naar de stichting van een parochie en de bouw van een kerk zoals voor *Sint-Huibrechts-Hern* (1385 *Heerne*, *Kerckherne*, zie daar) en onderscheidt *Kerniel* van *Servaas-Niel* (Groot-Loon). Het tweede deel *niel* ‘laagte, depressie’ is een in Limburg vrij frequent voorkomend topografisch bestanddeel. Zie ook **Niel**, **Niel-bij-As** en **Niel-bij-Sint-Truiden**. (vm, js)

Kersbeek, VB, Kortenaken, dial. uitspraak ['kæzbe.k].

1139 *Kyersbeche*, 1139 kopie midden 13de eeuw *Kersbeke*, 1201 *Crisbecha*, 1204 *Cersbeche* (TW).

Kersbeek is samengesteld uit *kers* ‘tuinkers’ (M) of liever ‘waterkers’ en **beek**, dus ‘beek waar waterkers groeit’. Waterkerswinningen komen vandaag nog voor, bijvoorbeeld in Landen (Ke2000), Orsmaal-Gussenhoven (Ke2004) in Vlaams-Brabant, en in Roborst in Oost-Vlaanderen. In 1828 werden Kersbeek en Miskom tot één gemeente samengevoegd: Kersbeek-Miskom (GB). (pk)

Kessel, AN, Nijlen, dial. uitspraak ['kəsəl].

1243 *Kessela* (origineel?), 1244 *Kessele* (origineel?), 1262 *Kessela* (kopie) (St1910, onzekere identiteit), 1316 *Kessele* (Cr2006), 1560 *Kessel* (M).

Kessel-namen worden gewoonlijk verklaard uit Romaans *castellum* 'burg, fort', bijvoorbeeld voor *Kessel* (Limburg, TW) en *Kessel-Lo* (C, 1526 *Kessele*). Ook voor het Antwerpse *Kessel* wordt dezelfde verklaring gegeven (M, DV, DV2, WB). (wvo, kl)

Kessel-Lo, VB, Leuven, dial. uitspraak ['kəsəl].

1445 onder den *Kessel*, 1450 *Kessele* (Bo1944).

Genoemd naar het voormalige kasteel op de Kesselse bergen. *Kessel* ontwikkelde zich uit het Middelnederlands *castel*, *casteel* 'fort, dorp'. Het later toegevoegde *lo* verwijst naar het grote bos dat zich uitstrekte op de hellingen boven de vallei van de Dijle. (pk)

Kessenich, BL, Kinrooi, dial. uitspraak ['kɛsɪŋ].

1102 *Kesnic*, 1155 kopie 13de eeuw *Cassenic*, 1219 *Kessenich*, 1224 *Cessenic* (TW), 14de eeuw *Kessenick* (Kessenich Heerlijkheid), 1644 *Kessenicht* (Kessenich Gichtregister).

Kessenich lag in de Romeinse tijd langs de heerbaan Tongeren-Maastricht-Nijmegen (No2006), wat in de nederzettingsnaam weerspiegeld wordt: Gallo-Romaans **Cassinicum* 'landgoed) toebehorend aan Cassinius'. Het betreft een van de weinige *iacum*-namen in het noorden van Belgisch-Limburg. Carnoy ziet eerder een naam van de eik als grondwoord: **cassaniacom* 'eikenbos' (C). Eigenaardig is de *ch* aan het einde, al in de vermelding van 1219. *Kessenich* (bij Bonn) kan hiervoor model gestaan hebben, want in die periode was het gebied van de huidige provincies Limburg zeker nog niet geïntegreerd in de westelijke cultuursfeer. (vm, js)

Kester, VB, Gooik, dial. uitspraak ['kɛstər].

1050 *Castres* (M, BE), 1181 *Castres*, 1196 *Castris* (TW, BE), 1830 *Kester* (kaart Guiot).

Uit Latijn *castris*, ablatief meervoud van *castra* (meervoud) 'legerkamp', in het Middelnederlands ontwikkeld tot *kester*. De gemeente ligt bij de Romeinse heerweg van Asse naar Bavay (VD1996b). In 2005 werden er sporen van een Romeinse vicus gevonden. (pk)

Kieldrecht, OV, Beveren, dial. uitspraak ['kildræχt].

1262 *Kildrecht* (Gy1978), 1291 *Kildrecht* (M).

Kieldrecht is samengesteld uit Middelnederlands *kil* 'diepte tussen zandbanken' (WB) of 'watergeul' (VBS) en *drecht* 'plaats waar schepen vanop de oever werden voortgetrokken' (VO1996a) of eventueel 'vaarwater' (VD2009). (md, pk)

Kiezegem, VB, Tielt-Winge, dial. uitspraak ['kɪ.zəkəm].

1150 *Kisenghem* (Cla1987), 1155 kopie ca. 1265 *Kisenghem*, 1157 *Kisenkim*, 1158 *Kiseghem*, 1159 *Kysinchem* (TW, Bo1944), 1255 in parochia de *kisechem*, 1312 apud *Kiesekem* (Ke2014a).

Kiezegem ontstond uit de samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Kiso* (Fö1), verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Kiso’. De uitgang *-kom* zoals in *Bevekom*, *Betekom*, *Binkom*, *Gingelom*, *Kiezekom*, is een oostelijke ontwikkeling (Cla1977, VL1987). De officiële schrijfwijze werd echter *Kiezegem*. Op 1 december 1824 werden Meensel en Kiezegem tot één gemeente samengevoegd: Meensel-Kiezegem (GB). (pk)

Kinrooi, BL, dial. uitspraak ['kindər].

1345 *Kynre*, 1474 *Kynroede* (M), 16de eeuw *kinroo*, 1628 tot *kindero*, 1642 tot *kinderen*, 1645 tot *kiender*, 1686 tot *kinroye*, 1718 tot *kinroij*, 1738 *Kinderoy* (Ke, onuitgegeven).

Samenstelling van *rode* met Middelnederlands *kien* ‘pijnboom’. Dat woord treffen we alleen aan in het oostelijke deel van het Nederlandse taalgebied, bijv. in *kienboom*, *kienhout* (KIL). Vergelijk ook de Limburgse familienaam *Vandekieboom* (DB2003) en Rijnlands *Kien* in *Kienholz* (RW). *Kinrooi* betekent dus ‘gerooid (dennen)bos’. Bedoeld wordt de pijnboom of grove den, een pioniersboom die na de laatste ijstijd het landschap veroverde. De dialectische vorm ontstond door verdoffing van het tweede deel en *d*-epenthesis. De gemeente Kinrooi werd pas in 1845 opgericht na de samenvoeging van gebiedsdelen die de gemeente Kessenich in 1843 had verkregen bij de definitieve grensafbakening tussen België en Nederland. (vm, pk)

Kleine-Brogel, BL, Peer, dial. uitspraak [klenə'brø:ʏəl].

222 *Minor Brogela*, 1388 *Cleijnen Broegel*, 1611 *Cleijenenbruegel* (Mo1974a), 1772 *Kleijnen Brogel* (Mo1974a).

Het dorp is kleiner (969 ha), ook wat het aantal inwoners betreft, dan het naburige Grote-Brogel (1998 ha) (DS) en bevat een bijvorm van het veel voorkomende *briel* (zie daar). (vm, js)

Kleine-Spouwen, BL, Bilzen, dial. uitspraak ['kle:nsɔ:n].

1275 *Nonspouden* (BG1965), 1385 *Nonnenspauwen*, 1585 *Cleyne Spauwen* (UI1932), 1779 *Kleynen Spauwen* (Bo).

Voor de betekenis zie **Grote-Spouwen**. Kleine-Spouwen ligt op één kilometer van Grote-Spouwen. De eerste twee vermeldingen met *non* ‘kloosterzuster’ verwijzen naar het dorp als heerlijkheid van de abdis van Munsterbilzen, waar destijds een stift van vrome, adellijke dames bestond. Zie voorts **Munsterbilzen**. (vm)

Klein-Gelmen, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak ['kleiɣələmə].

1365 *Cleyne Ghelmen* (LA), 1367 *Parvam* (accusatief) *Gelme* (LA).

Klein-Gelmen ligt op anderhalve kilometer van Groot-Gelmen. Voor de betekenis: zie **Gelmen**. (vm, js)

Klemskerke, WV, De Haan, dial. uitspraak ['kləmskærkə].

1003 kopie 11de eeuw *Clemeskirca* (TW), 1144 *Clemeskerke*, 1241 *Clemskerke*, 1820 *Klemskerke* (DF).

Kerk aan de Heilige Clemens gewijd. Een tekst uit 1680 luidt zelfs: *van St Clements Kercke* (DF). (fd)

Klerken, WV, Houthulst, dial. uitspraak ['klærkn].

1089 *Clarc*, 1110 *Clark* (TW), 1282 *Clercken*, 1903 *Klerken* (DF).

Klerken gaat terug op Gallo-Romaans **Clariacum* 'toebehorend aan *Clarius*' (TW). *Clariaco* behoort bij *Klaros* van de Indo-Europese wortel **akel-* 'schitteren' (Gy1983b). (fd)

Kluisbergen, OV, dial. uitspraak ['klœ.zbɛ.rn].

1970 *Kluisbergen* (WB, EV, GB).

Voor de nieuwe gemeente die in 1970 gevormd werd door de fusie van Berchem, Kwaremont, Ruien en Zulzeke werd de naam ontleend aan de Kluisberg, een heuvel grotendeels gelegen op het grondgebied van Ruien. (md, pk)

Kluizen, OV, Evergem, dial. uitspraak [klœ:zn].

1160 kopie 1ste kwart 13de eeuw *Clusa* (TW, GN), 1249 *curtis nostra de Clusa* (GN), 1292 *Clusen* (TW/OZV).

Kluizen ontstond uit de datievorm van Middelnederlands *cluse*, uit Latijn *clusa* 'kluis, kluizenarij'. De kluis in kwestie was afhankelijk van de priorij Ter Kluizen in Sint-Gillis-Waas (GN, EV). (md, pk)

Knesselare, OV, Aalter, dial. uitspraak ['knæ.slb.ərə].

1128 kopie 16de eeuw *Cnislara*, 1129 *Kneslara*, 1139 *Clenleirs*, 1153 *Cneslar*, 1189 *Clesnar*, 1204 *Knislara* (TW).

Knesselare gaat terug op de samenstelling van *klis* 'kleefkruid' en *laar* (TW). De overgang van oorspronkelijk *klis-laar* naar *knis-laar* is te verklaren door dissimilatie of ongelijkmaking van twee kort op elkaar volgende *l*-en. Op 1 januari 2019 vormden Aalter en Knesselare een nieuwe gemeente met de naam *Aalter*. (md, pk)

Knokke, WV, Knokke-Heist, dial. uitspraak ['knøkə], ouder ook ['ʔnɔʔə].

1227 *Knoka*, 1227 *Knocke*, 1349 *ten Cnocke*, 1903 *Knokke* (DF).

Knokke is de datief van *knok* 'hoek, bocht, kromming, hoogte'. Vergelijk Nederlands *knook*, *kneukel*. De *knok* is hier vermoedelijk een hoekige landtong, een hoekige uitsprong in de zee (Co1974, DB1989). (fd)

Kobbegem, VB, Asse, dial. uitspraak ['kɔbəʁəm].

1129 *Cobbengem* (M, TW), 1148 *Cobegem*, 1156 *Cobbenchem* (TW).

Een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Kobbo*, een vleivorm van bijvoorbeeld *Godabert* (Fö1), verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van Kobbo' (M, TW, DV, EV). De naam is misschien ook beïnvloed door de bijbelse naam *Jacobus* (M). (pk)

Koekelare, WV, dial. uitspraak ['ko:kəlb.ərə].

847 kopie ± 1300 *Cokenlare*, 1112 *Coclare* (TW), 1269 *Koekelaere* (DF).

Samenstelling van *koek* ‘koekvormige heuvel’ en *laar*. Het eerste lid misschien uit Indo-Europees **kukanos* ‘hoog, heuvel’ (Gy1983b). Koekelare ligt op een heuvel. (fd)

Koekelberg, BR, dial. uitspraak [ˈkukəlberəχ].

1225 *Kokelberg* (TW), 1264 *Coekelberge* (M). Vergelijk met de familienaam: 1227 Gosuinus de *Coekelbergha* (DB2003).

Gewoonlijk verklaard uit *koekel*, verkleinwoord van *koek* (M, TW, WB, DV, EV). Dat *koekel* zou verwijzen naar de ronde vorm van de berg. Het woord moet wellicht geassocieerd worden met *kockel*, *kuckel* in Duitse plaatsnamen, door Jellinghaus verklaard als ‘hoop, klomp’ (Je1971). In dat geval wordt dan eerder verwezen naar de onregelmatige vorm van de hoogte. Vergelijk met **Koekelare**. (pk)

Koersel, BL, Beringen, dial. uitspraak [ˈkursəl].

1166-1177 *Corsela*, 1185 *Corsle*, 1198 *Corsele*, 1198 *Cursele* (TW), 1483 *coersel*, 1521 *coersell*, 1622 *coorsel*, 18de eeuw *Coersel* olim *Corsele*. (Me2013).

Het grondwoord kan een **zele**-naam zijn, die in dat geval eventueel duidt op een gebouw met een militaire functie vanwege de betekenisinhoud van het eerste deel: Middelnederlands *koer* ‘uitkijk, wacht’ (MHW, mededeling Van Durme). Vergelijk ook Middelnederlands *coerhuus* ‘wachttoren, huis van waar men de omtrek kan overzien, waarop de wacht wordt gehouden’ (MHW), Middelnederduits *kûren* ‘spähend aussehen’ (Di1963), *Koerheuvel* (Rhenen, provincie Utrecht) (VBS2018) en de Duitse plaatsnaam *Kurkamp*. Anderzijds kan het bepalende deel verwijzen naar vroegere bezitsverhoudingen en dus naar “keurmedig land”. Vergelijk Middelnederlands *coorhoeve* (*coer*-) ‘keurmedige hoeve, hoeve belast met gesplitste keur, cijnshof’ en de vermelding van de Diestse schepenbank: *drie zillen lants gheleghen in een koerhoeve*, 1406 (ST). Zeer onwaarschijnlijk is een ontwikkeling uit Latijn *curticella*, Romaans *cōrticella*, verkleinwoord van *curtis* ‘boerderij’. De nederzettingnaam zou dan verwant zijn met *Kortijs* (zie daar), *Corsele* (St.-Maria-Horebeke) en *Courcelles* (provincie Henegouwen) (VD1996a: 261). Het gebied waar de Laatlatijnse palatalisering (*c* [k] → *s*) in dat geval zou hebben opgetreden, ligt echter zeer noordelijk. Bovendien is het moeilijk uit te maken hoe lang dat naamtype productief bleef. (vm, js)

Koksijde, WV, dial. uitspraak [kəkˈsidə], ouder [kɔˈsidə], jonger ook [ˈkɔksidə].

1270 *Coxhyde*, 1295 *Koxide*, 1915 *Koksijde* (DF).

Koksijde is een van de vele (*h*)*ide*-toponiemen aan de kust. Het tweede deel is afgeleid van het Middelnederlandse werkwoord *hiden*, etymologisch hetzelfde als Engels *hide* en Nederlands *hoeden*. Uit de oorspronkelijke betekenis ‘verbergen’ ontwikkelde zich de toepassing ‘schuilen’ en vandaar ‘aanleggen (van schepen)’, bepaaldelijk ‘aan land brengen van (kleine) vaartuigen’. Een Oostendse stadsrekening uit 1403-04 vermeldt “*als men de bakine stac omme de harijnc scepe te hydene*”. Het afgeleide naamwoord *hide*, met klankwettige wegval van de begin-*h* in het dialect *ide*, duidt een plaats aan de wal aan waar kleine vissersschepen naartoe werden

getrokken om ze te beschutten tegen stormgeweld, meer bepaald een kreek of een geul achter de duinen, misschien ook soms een vlakke plek tussen de duinen (Vlie1936). Te vergelijken is Nederduits *hude* ‘stapelplaats aan rivier’ (bijvoorbeeld in *Buxtehude*, *Steinhude*). Het eerste deel in *Koksijde* is vermoedelijk een persoonsnaam, verwijzend naar een belangrijke inwoner van het gehucht dat zich rond de aanlegplaats vormde. Dezelfde naam komt voor in andere kusttoponiemen, zoals *Coxland* (Westkerke), *Coxmoer* (Varsenare) en *Coxweg* (St.-Kruis, Zeeland) en wellicht ook in de Duitse plaatsnaam *Cuxhaven* (Nedersaksen): 1570 *Kuckeshaven*. Koksijde lag oorspronkelijk wellicht aan de kustlijn net buiten het domein van de abdij Ter Duinen. Die nederzetting verdween in de loop van de 14de eeuw, waarna de naam overging op de oudere nederzetting Simoenskapelle, die op haar beurt in de 17de-18de eeuw verdween onder het wandelende duin de *Galloper*. Het nieuwe, huidige Koksijde ontstond zo’n 600 meter zuidelijker (DGR2009). (fd, md)

Kolmont, BL, Tongeren, dial. uitspraak ['kulmæt].

1084 (vals) midden 12de eeuw *Calmund*, 1096 *Kalmont*, 1125 *Caluo monte*, 1206 *Chalmunt* (TW), 1233 *Calemont* (Cou2019), 1287 *Kolmont* (BG1965).

De naam gaat terug op Gallo-Romaans *Calvum Montem* ‘kale berg’ (TW). *Kolmont* komt eveneens voor in drie gemeenten van Nederlands-Limburg (Vaals, Voerendaal, Wittern). Van dezelfde oorsprong is *Calmuth* bij Remagen (Duitsland) (DV2, Tu1962, Her1958, Ka1958). De ruïnes van het kasteel van Kolmont bevinden zich op een vrij hoge heuveltop (DS). (vm, js)

Koningshooikt, AN, Lier, dial. uitspraak [jyt].

1746 *Hoyt* (M uit Gaillard), echter *Hougt* (C), 1821 *Koningshoykt* (DS).

Hoyckt was oorspronkelijk de naam voor een gehucht van Berlaar. Het werd pas in 1821 een zelfstandige gemeente en kreeg dan de naam *Koningshooikt*. De toevoeging *konings-* is ontleend aan de naburige koningsbossen (C, DV2). *Hooikt* is een variant van *hout* ‘bos’, zodat *Koningshooikt* gewoon ‘koningsbos’ betekent. Of het eerste lid verwijst naar domaniaal goed (M, naar Kreglinger) en de naam dus ontstond uit *des konings bos* (WB) of een familienaam bevat (bijvoorbeeld ‘s *Conincks bos*), kan alleen plaatselijk historisch onderzoek uitmaken. Voor *Hoyt* < *Hout*, zie VL1986a en Ro1994. (wvo)

Koninksem, BL, Tongeren, dial. uitspraak ['kønsəm].

1139 *Conengesheym*, 1146 *Kunincheim* (TW), 1294 *Conissem* (Her1958), 1300 *Koningshem* (TW), 1505 *coninxhe(m)* (VdM1).

Geen ontwikkeling uit Germaans **kuningas haim* ‘koninklijke nederzetting’ of ‘boerderij op destijds koninklijk land’ (TW, DV2), maar uit de Germaanse persoonsnaam *Kuno* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*. *Kuno* is een vleivorm van namen als *Koenraad* (VDS, DB2003). Dus ‘woonplaats van de lieden van Kuno’. In de middeleeuwen maakte Koninksem deel uit van de twaalf banken van Sint-Servaas te Maastricht (EV). (vm, js)

Kontich, AN, dial. uitspraak ['kɔntəχ].

10de-11de eeuw castrum nomine *Condacum*, *Condacensi* castro (TW), 1088 kopie 1764 *Conteka* (VP1962), 1147 *Contheca* (TW), 1425 *Conticke* (Cr2006), 1382-1631 *Contich* (VP1962).

De ondoorzichtige naam *Kontich* heeft tot een reeks onwetenschappelijke etymologieën geleid, die door Roelandts verworpen werden (Ro1944b). Die verklaarde **Condacum*-**Contiacum* als 'plaats bij de samenvloeiing', ingegeven door het feit dat het gebied van Kontich oorspronkelijk de driehoek omvatte gevormd door Schelde en Rupel. Later is ook Roelandts' verklaring uit **Condacum* verlaten, omdat bleek dat men moet uitgaan van een vorm met *-t-*, bijvoorbeeld **Contacum* of **Contiacum* (VP1988). Voor de vorm **Contiacum* pleit volgens de auteur (VP) het feit dat *-acum*-namen vaak met Romeinse geslachtsnamen op *-ius* werden verbonden, waardoor *-iacum* ontstond. De persoonsnaam in *Kontich* zou dan *Contius* kunnen zijn. *Kontich* betekent dan 'woonplaats, vicus of fundus van ene Contius'. De spelling *-ch* (*Contick* > *Contich*) is relatief jong (15de eeuw) en ontstond wellicht onder invloed van vreemde grondbezitters ter plaatse, zoals de Duitse Orde van Pitzenburg; de dialectuitspraak ['kɔntɪk] bleef echter in zwang tot in het begin van de 20ste eeuw (Ro1944b). Juister is echter uit te gaan van de oudste attestaties met *-d-*. *Kontich* is dan een afleiding op *-ako* van de persoonsnaam *Condus* (GPN). De betekenis is 'woonplaats van Condus' (Fal2010). (wvo, kl, pk)

Kooigem, WV, Kortrijk, dial. uitspraak ['kujəyæm].

1177 *Coengien*, 1201 *Coiengem*, 1302 *Coeyenghem*, 1349 *Coeyghem*, 1463 *Coyeghem*, 1903 *Kooigem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Kaujo* (TW), *Kojo* (DV2) of *Kawjo* (BE) met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Kaujo'. De grafie *Coengien*, alsook 1217 *Coienghien* (TW), is Romaans. De verklaring uit *Kaujo* beantwoordt wel aan de moderne grafie *Kooigem*, maar niet aan de *oey*-grafieën, noch aan de lokale uitspraak. (fd)

Koolkerke, WV, Brugge, dial. uitspraak ['ko:lkærkə].

1243 *Coolkercke*, 1735 *Koolkerke* (DF).

Genoemd naar de kerk, die toebehoorde aan ene Kolo. Vergelijk de gehuchtnaam *Kolegem* (Gent-Mariakerke) en zie ook **Koolskamp**. (fd)

Koolskamp, WV, Ardoorie, dial. benaming ['ko:lsχæm] (DF).

847 kopie ± 1300 *Coloscampum*, 1223 *Colescamp* (TW), 1286 *Coelscamp*, 1915 *Koolskamp* (DF).

Samenstelling van **kamp** met de Germaanse persoonsnaam *Kolo*, dus 'veld' van Kolo. Vergelijk met **Koolkerke**. (fd)

Korbeek-Dijle, VB, Bertem, dial. uitspraak ['kɔrəbe.ik].

1210 *Corbais*, 1217 *Corthbeke* (TW), 1374 *Corbeke*, 1377 *cortbeke* vltra dylam (Bo1944).

Korbeek is een samenstelling van *kort* en **beek**, met wegval van de *-t-*. Korbeek-Dijle ligt aan een korte beek die uitmondt in de Dijle. De riviernaam *Dijle* werd toegevoegd om de plaats te onderscheiden van Korbeek-Lo. (pk)

Korbeek-Lo, VB, Bierbeek, dial. uitspraak ['kʲɒrəbɛ.ɪk].

1107 kopie midden 13de eeuw en 1161 *Corbeke*, 1114 kopie midden 12de eeuw *Corbecce*, 1136 kopie idem *Corbeche* (TW).

Korbeek betekent 'korte beek' (zie **Korbeek-Dijle**), uitgebreid met **lo**, dat hier verwijst naar een groot bos op de hellingen langs de Dijle, 1129 *silue sue que dicitur Loe* (TW). De plaats werd vroeger ook *Overlo* genoemd: 1248 *Ouerloe* (Bo1944). (pk)

Kortemark, WV, dial. uitspraak ['kɔrtəmark].

1085 *Merch*, 1148 *Merc* (TW), 1281 *Courtemerck*, 1288 *Cortemarck*, 1903 *Kortemark* (DF).

Samenstelling van Germaans **Markja*, afgeleid uit de waternaam **Markjo* 'water als grenslijn', dus 'nederzetting aan de *Mark*'. De waterloop is vermoedelijk de Krekelbeek (TW). Vergelijk met **Langemark**. (fd)

Kortenaken, VB, dial. uitspraak ['kɔtnə.kə].

1132 vals 12de eeuw *Cortenach*, 1139 kopie midden 13de eeuw *Cortenaken*, 1155 *Curtenach* (TW).

De naam is ontwikkeld uit de Gallo-Romaanse nederzettingsnaam **Curtiniacum*, een afleiding met het nederzettingssuffix *-(i)acum* van de persoonsnaam *Curtius*, dus 'landgoed van Curtius' (VD1983, Ke2006a, LSG). Zie ook de andere namen op **-aken**. (pk)

Kortenbergh, VB, dial. uitspraak ['kɔtəbærəχ].

1095 *Curtenbergh* (M, TW), 1110 *Curtenberge*, 1123 *Curtenbergensis* (TW).

Kortenbergh is samengesteld uit de datief enkelvoud van *kort*, hier op te vatten in de betekenis 'klein', met **berg**, dus 'kleine berg' (TW, EV). (pk)

Kortessem, BL, dial. benaming ['kɔtsoəvə].

741 kopie 11de eeuw *Curtriccias*, 1146 kopie 13de eeuw *Curtrice*, 1154 *Curterce*, 1218 *Curterssem*, 1244 *Corteshem* (U11932), 1252 *Kortenhoven* (Her1958), 1256 *Cortrescen*, 1272 *Curtersen* (Cou2019).

Kortessem is een nederzettingsnaam met het suffix *-iacum/-iacas*, voorafgegaan door een persoonsnaam **Curtrius* of **Curtorius/Cortorius*, namen die evenwel nergens geattesteerd zijn (BE). Dat is wel het geval met *Coruterus/Curterus* met onduidelijke etymologie. Aan de naam werd het bestanddeel **heem** of **hoven** toegevoegd, die op een nederzetting wijzen. Germaanse inwijkelingen kunnen echter de plaatsnaam nog correct begrepen hebben als 'het landgoed van Curtr' en hem daarna behoorlijk accuraat vertaald hebben in **Curtrs heem* (mededeling U. Maes). De evolutie was dus: **Curtriacas*, wellicht uit **Curtriacum*, dat aan de *-iacas*-namen in de Romeinse tijd voorafging en een Keltische naam bevatte (TW). Cf. Herbillon, steunend op de

visie van Stevens (mondelinge mededeling): “het prototype van de Vlaamse vorm moet een eind-*s* vertonen en daarvoor komt *Curtriacas* in aanmerking” (Her1958). De oudste vermelding *Curtriccias* is een vervorming van **Curtriacas* zoals vele andere varianten (zie attestaties). Na germanisering **Korters*, waaraan **heem** werd toegevoegd. Later werd in de volksmond **heem** door **hoven** vervangen en bleef de gemeentenaam alleen bewaard in de schrijftaal (St 1951b). (vm, js)

Kortijs, BL, Gingelom, dial. uitspraak [kər'teis].

1232 *Curtis* (LBO), 1261 sire Clas de *Cortix* (Her1958), 1468 *Cortys* (DS).

De naam verwijst naar een Gallo-Romaanse nederzetting. *Kortijs* is afgeleid van *cortile*, uit de onzijdige vorm van het Volkslatijnse bijvoeglijke naamwoord *cortilis* ‘bij een curtis of hof horend’. De nederzettingsnaam is verwant met *Kartiels* (Nederlands-Limburg), waarin de *l* behouden bleef (Tu1962, Ca1936). (vm, js)

Kortrijk, VB, Holsbeek, dial. uitspraak [ket'ra.ək].

1170 *Cortecle* (M, Ca1936), 1227 *Cortelke* (Bo1944), 1772 *Cortrijck* (KPH, I, 2290).

Deze naam *Kortrijk* komt uit middeleeuws Latijn *curticula*, verkleinwoord van *curtis* ‘klein landgoed’ (N). In 1795 werden Kortrijk en Dutsel tot één gemeente samengevoegd: Kortrijk-Dutsel (GB). (pk)

Kortrijk, WV, dial. uitspraak ['kɔrtrek]; inwonersnaam *Kortrijkzaan* [kɔrtɪ'zɔ:n] of [kɔrtɪg'zɔ:n].

± 400 kopie 9de eeuw *Cortoriacenses*, 847 kopie ± 1300 in *Curtriaco*, 1070 de *Curtraco*, 1111 de *Contraco*, 1151 *Cortric* (TW), 1274 *Curterike*, 1320 *Curtricke*, 1906 *Kortrijk* (DF).

Kortrijk gaat volgens Besse terug op Gallo-Romaans *Cortoriacum*, afgeleid met het suffix *-iacum* van de persoonsnaam *Cortorius* of *Curtorius* (BE). Volgens Carnoy is *Cortoriacum* echter verwant met het Latijn *cortarium/cortorium*, en met Keltisch **gorto*, beide met de betekenis ‘enclos, parc’ (C). Dat komt overeen met de verklaring van Jan de Vries uit Vulgair (= middeleeuws) Latijn *cortarium* ‘afgesloten, omheinde ruimte’ (DV2). In het Keltisch komt het element **corto* geregeld voor in plaatsnamen. De exacte betekenis is niet duidelijk, omdat er geen verwante woorden bekend zijn in nog levende Keltische talen (Fal2010). Mogelijk is het een afleiding van Proto-Indo-Europees **kert* ‘winden, draaien’ (IEW), met latere betekenis van ‘tenen vlechtwerk’. Vergelijk met de gemeentenaam *Herseaux-Courtrais* in de kasselrij Kortrijk (nu Henegouwen). Jespers verklaart *Courtrai* als ‘terre de l’enclos’ uit Keltisch **gortia* ‘haie, enclos’ (Del 2003), dus ‘afgesloten ruimte, omheining’, in middeleeuws Latijn *cortarium* ‘enclos’ (Jes2005). Eigenlijk gaat de naam *Kortrijk/Courtrai* echter terug op *Contracum*, zoals *Doornik/Tournai* op *Tornacum*. *Cortoriacum* zou in het Frans *Courtry* zijn geworden, zoals *Viroviacum*, d.i. *Wervik*, in het Frans *Wervy* werd. De vormen *Curterike*, *Kortrijk* zijn te verklaren door analogie met *rijk*-namen, zoals *Frankrijk*. De uitspraak *kortrik* (voor *Contracum*, *Courtrai*) is eigenlijk klankwettig; vergelijk met

Doornik (Tornacum, Tournai). De inwonersnaam *Kortrijkzaan* uit *Kortrizaan*, zelf uit *Kortriziaan*, is een adaptatie van Frans *Courtraisien* (DB1963). (fd, pk)

kouter

Het woord *kouter* gaat terug op het Latijnse *cultura* ‘bebouwde grond’, zelf een afleiding van het werkwoord *colere* ‘het land bewerken’. Het woord zou zich pas relatief laat over Vlaanderen verspreid hebben, sinds de 7de eeuw in Zuid-Oost-Vlaanderen volgens Van Durme, sinds de 11de-12de eeuw meer noordwaarts (Gent) volgens Verhulst. Kouters staan in verband met de herverkaveling van het vroeg-middeleeuwse akkerareaal, waarbij bestaande “akkers” uitgebreid en eventueel samengevoegd werden tot uitgestrekte, open bouwlanden, dikwijls vele hectaren groot. Ze werden gemeenschappelijk bewerkt volgens een verplichte driejaarlijkse vruchtafwisseling (het zogenaamde drieslagstelsel). In Zuid-Oost-Vlaanderen, waar de vruchtbare zandleemgronden zich uitstekend leenden voor de aanleg van reuzenblokken, vond het stelsel algemeen ingang en gingen de “kouters” voorgoed het landschapspatroon bepalen. In de Noord-Vlaamse zandstreek echter zijn de kouters minder talrijk, omdat de bodem zich hier niet zo goed leende tot de aanleg van koutercomplexen, waarvoor immers uitgestrekte terreinen van gelijke hoedanigheid en met een goede natuurlijke afwatering nodig waren. (wvo)

Kozen, BL, Nieuwerkerken, dial. uitspraak ['kɔuzə].

1218 *Chosen*, 1218-1229 *Cosen* (LBO), 1232 *Kosen* (Cou2019).

Nederzettingsnaam die wellicht teruggaat op een *Cus*-naam (M), een waternaam met de wortel **kus* ‘bruisen, borrelen’. Te vergelijken is *Kusenti*, een oudere vorm van (*Bad*) *Kösen* (Duitsland) (Be1999; Nie2012), die wordt afgeleid van een Voorgermaanse stam **kūs*- ‘borrelen, op en neer bewegen’ + dentaalsuffix. De Kozenbeek, een zijbeek van de Herk, vormt gedeeltelijk de grens tussen Kozen en Alken. Samen met Wijer vormde Kozen destijds één Loonse heerlijkheid (DS). (vm, js)

Kraainem, VB, dial. uitspraak ['kræ.nəm].

1003 *Crainham*, 1019-1030 *Crainhem* (in de 13de ? eeuw veranderd in *Crainham*), 1106-1110 *Crahengem*, enz. (TW), 1129 *Crainhem*, *Craynhem*, 1140 *Crainem* (Bo1944), 1677 *Craenhem* (KPH, 875/A), 1719 *Creynhem* (Kam).

Samenstelling van *kraai* en **ham**, met latere vervanging van *-ham* door *-hem*, ‘bocht in een waterloop’, en vandaar ook ‘(wei)land aan een meander’. De waterloop in kwestie is de Molenbeek. *Kraainem* betekent dan ‘bocht met veel kraaien’ (TW). (pk)

Krombeke, WV, Proven, dial. uitspraak ['krɔmbe.kə].

875 kopie 961 *Crumbeke*, 1218 *Crombeca* (TW), 1298 *Crombeke*, 1903 *Krombeke* (DF).

Krombeke is oorspronkelijk een waternaam, samengesteld uit *krom* en **beek**, dus ‘kromme beek’. (fd)

Kruikeke, OV, dial. uitspraak ['krʌ.be.k].

1055 kopie 4de kwart 12de eeuw *Crubeca*, 1262 *Crubeke* (TW/OZV), 1295 *Crud-beke* (TW).

Kruikeke is samengesteld uit Middelnederlands *cruut* 'kruid, geneeskrachtige plant' (MW) en *beek* (M, TW, GN, WB, EV). (md, pk)

Kruisem, OV.

Op 1 januari 2019 ontstond officieel Kruisem door samenvoeging van de gemeenten Kruishoutem en Zingem. De gemeentenaam zelf is gewoon een samenvoeging van de twee elementen *Kruis*- en *-em*. De naam werd al gebruikt in de boeken van Marc De Bel.

De huidige gemeente omvat dus de deelgemeenten Huise, Kruishoutem, Nokere, Ouwegem, Wannegem-Lede en Zingem. (pk)

Kruishoutem, OV, Kruisem, dial. uitspraak [kər'sɔ.dəm].

847 kopie ca. 1300 *Hultheim*, 1019-1030 *Holthem*, 1107 kopie ca. 1300 *Holten*, 1174 kopie 1ste kwart 13de eeuw *Sancte Crucis Houthem* (TW, Gy1978), 1220 *Crushoutem* (DF), 1227 *Crucehouthem* (M).

Kruishoutem is samengesteld uit *kruis* en *houtem* 'woonplaats in het bos'. Aanvankelijk heette de plaats kortweg *Houtem*; het bestanddeel *kruis* werd toegevoegd om de plaats te onderscheiden van andere *Houtems*. Het verwijst naar het Heilig Kruis, waaraan de parochie is toegewijd. In de kerk wordt een relikwiewaard van het Heilig Kruis (EV). Vergelijk met **Sint-Kruis-Winkel**. Op 1 januari 2019 vormde Kruishoutem samen met Zingem een nieuwe gemeente met de naam *Kruisem*. (md, pk)

Kumtich, VB, Tienen, dial. uitspraak ['kʲymtɨχ].

1140 kopie ca. 1265 *Compteka*, ca. 1150 *Comptec*, 1183 *Contheit*, 1189 de *Conteyo* (TW), 1293 apud *conteyum*, 1321 in *conteyo*, 1333 *comthech*, 1379 *comptich*, 1388 *cumptich* (Ke2019a).

Kumtich is afgeleid van de Gallo-Romaanse nederzettingsnaam **Comitiacum* 'landgoed van Comitius', met klankwettige verschuiving van eind-*k* naar *ch*. Vergelijk de vormen *ich*, *oech* en *och* voor *ik*, *u* en *ook* in het plaatselijke dialect. De grens tussen *-k* en *-ch*, de zogenaamde Uerdingerlijn, loopt even ten westen van Kumtich tussen Roosbeek en Boutersem (Ke2006c). Vormen als *Conteyo* zijn Romaans. (pk)

Kuringen, BL, Hasselt, dial. uitspraak ['kɪrɪŋə].

1078 kopie 13de eeuw *Curinge*, *Curinges*, 1178 *Curingen* (TW), 1390-1413 inter *Cueringen* et Hasselt (Gr1981), 1505 *te curinge(n)* (VdM2).

Kuringen gaat terug op Germaans **Kuringum*. Het bevat de Germaanse persoonsnaam *Kuri* en het suffix *-ingum*, datief meervoud van het verzamel suffix *-inga*, dus 'bij de lieden van Kūri' (TW). *Kuri* 'keuze' zit ook vervat in het patroniem *Curinkx* (DB2003). Aan het bestaan van die persoonsnaam wordt evenwel getwijfeld (VL2008). (vm, js)

Kuttekoven, BL, Borgloon, dial. uitspraak ['kʌtəkɔ:və].

1212 *Cutinchoven* (M), 1213 *Continchouen* (TW), 1234 in *Cotinchoven*, 1243 *Cotencoven* (Cou2019), 1387 *Cuttecoven* (LA).

De gemeentenaam gaat terug op een Voorgermaanse persoonsnaam die blijkbaar bleef voortbestaan tot in de 7de-8ste eeuw. Te reconstrueren uit **Kottinga hofum* < *Cotto*, *Cutto* verbonden met *-inga* en *hofum*, datief meervoud van *hof*, met verschrompeling van het suffix *-inga* en verscherping van *g* > *k*. De betekenis is dus 'bij de hoeven van de lieden van Cotto/Cutto' (VB). De naam is etymologisch identiek met *Küttigen* (Zwitserland) en *Kuttingen* (Nederlands-Limburg, 1323 *Cottingen*) (VBS). In tegenstelling tot *Rijkhoven*, maar zoals *Mettekoven* (zie daar) viel in de spelling van de gemeentenaam *Kuttekoven* de niet meer gerealiseerde *h* weg. (vm, js)

Kuurne, WV, dial. uitspraak ['kø:rən] of ['ky:rən], jonger [ky:rənə]; inwonersnaam *Kurenaar* ['ky:rənɔ.r].

1146 kopie 12de eeuw *Cuerna*, 1201 *Curne* (TW), 1223 *Cuerne*, 1903 *Kuurne* (DF). Onzekere etymologie. Volgens de oude en nog altijd taaie verklaring gaat *Kuurne* terug tot Germaans **kwirnja-*, een collectief bij **kwirnu* 'handmolen' (Fö1, overgenomen door TW, DV2). Dat is het Middelnederlandse woord *querne*, ook West-Vlaams *kweern(e)* 'handmolen'. *Kuurnelkeuren* en *kweern* zijn klankhistorisch echter moeilijk met elkaar in overeenstemming te brengen (M). Er bestaan wel vormen met geronde klinker: Middelhoogduits *kürn(e)*, *kurn* (GN), maar dat is geen Nederlandse klankevolutie. Een hypothetische mogelijkheid is een tussenvorm **kwiurne*, met geronde klinker na de bilabiale *w* (GN). Een prehistorische waternaam uit **Kurina*, van de wortel **akeu* 'glansen' (Gy1983b) is even hypothetisch. De lokale uitspraak ['kø:rən], nog bij De Flou en normaal West-Vlaams, is op haar retour en is geweken voor ['ky:rən] en zelfs de spellinguitspraak ['ky:rənə] (DB1992). (fd)

Kwaadmechelen, BL, Ham, dial. uitspraak [kə'mæχələ].

1364 *Queetmechleen* (LA), 1370 *Quademechelen* (LA), 1457 *Quaetmecle(n)* (VD1987).

Theoretisch zijn twee verklaringen mogelijk voor het eerste lid. Germaans **kwæda*, Middelnederlands *quaet* 'slecht' (onvruchtbaar) of 'klein, onaanzienlijk.' De laatste betekenis krijgt de voorkeur. In een aantal namen wijst *kwaad* namelijk op de geringere omvang van een nederzetting (hier ten opzichte van de stad Mechelen of Mechelen-aan-de-Maas) of ten opzichte van een naburige plaats: *Kwalaak* naast *Laak* (gehucht van Houthalen), *Kwamol* (gehucht van Oostham naast de naburige gemeente Mol) en *Kwaadieper* (Frans-Vlaanderen). Vergelijk ook de omschrijving van Mechelen (-Bovelingen): 1779 *Mechelen*, ook *geseyt Quamechelen* (Bo). Anderzijds kan de naam ook duiden op een dochternederzetting of een leenheerlijk afhankelijk stichting zoals bij *Kwatrecht* (gemeente Wetteren in Oost-Vlaanderen). De dialectische uitspraak van *Kwaadmechelen* heeft syncope van *w* na *k*. Voor het tweede deel: zie **Mechelen**. (vm, js)

Kwaremont, OV, Kluisbergen, dial. uitspraak ['kɔrəmɔn].

1119 kopie midden 13de eeuw cum *Quarmonte*, 1126 kopie idem de *Quadromonte* (TW), 1284 *Quaremont* (TW/OZV).

Kwaremont is een Gallo-Romaanse naam, samengesteld uit *quadrum* 'vierkant' en *montem*, accusatief van *mons* 'berg', dus 'vierkante berg'. Later ging de heuvelnaam over op de nederzetting. (VD1996b). Zie *mont*. (md, pk)

Kwerps, VB, Kortenberg, dial. uitspraak [kwerɔp].

1110 *Quadrebbe*, 1123 *Quadrebba* (TW), 1258 *Quaderebbe* (Bo1944), 1699 *Quarebbe* (KPH, II, 10), 1719 *Quaderebbe* (Kam).

Kwerps ontstond uit de samentrekking van een samenstelling van *kwaad* en *rebbe*, een bijvorm van *rib* (MW, WB, DV). *Kwaad* betekent hier 'slecht, moeilijk te bewerken' en verwijst naar de geringe hoedanigheid van de bodem. *Rebbe/rib* kan verwijzen naar een smalle strook grond. Gysseling echter vermoedt dat *Kwerps* teruggaat tot Romaans *quadruvium* > *quadrubium* met de betekenis 'kruispunt van wegen' (TW). De vorm *Kwerps*, met eind-s, is recent en ontstond naar analogie van *Erps*. Nog in 1787 is de vorm *Quarebbe* gebruikelijk (Kerkarchief nr. 3820). *Erps* en *Kwerps* werden in 1795 tot één gemeente samengevoegd (GB). (pk)

laak

Middel Nederlands *laak* betekent in plaatsnamen ‘meer, poel, plas, beek, sloot’. Het staat naast Duits *lache* ‘meer, poel’, Engels *lake* ‘meer’ en kan ook vergeleken worden met Oudnoors *lækr* ‘langzaam stromende beek’ (DV). Het is als *leek* of *laak* in het hele taalgebied verspreid, waarbij het zowel kan slaan op grotere waters of thans verlande stroombeddingen als op kleine riviertjes (Sc1955) of afwateringsgrachten van drassige terreinen, zoals de vele laken in de streek van Aarschot (Ke1983, Ke2009a). (wvo)

Laakdal, AN.

1977 *Laakdal*.

De gemeente Laakdal is het resultaat van de fusie in 1977 van Vorst, Eindhout en Veerle, dat zelf al in 1971 fuseerde met Varendonk. Men bedacht de naam *Laakdal* omdat de gemeente zich uitstrekt in het dal tussen de Grote en Kleine Laak. De gemeentenaam betekent dus ‘het dal van de Laak’, de riviernaam zelf ‘de langzaam stromende beek’ (WB) of ‘afwateringsgracht’. (wvo)

laar

Het grondwoord *laar* (uit Germaans **hlaeri*) is een van de meest besproken toponymische elementen, waarvan de precieze oorspronkelijke betekenis echter niet met absolute zekerheid achterhaald kan worden (voor een overzicht, zie VO1995). Men is thans in de toponymische literatuur geneigd ‘open plek in een bos’ (geschikt voor beweiding en bewoning) als primaire betekenis te beschouwen (Gy1975a, 1978, 1984, 1986), met een latere betekenisontwikkeling tot ‘onbebouwd veld, broekland’, waarbij met het afnemen van de bospercelen het overblijvende veld de naam beërfd zou hebben (DV1958). In de toponymie verwijst het dan naar ‘woeste, onbebouwde (gemeenschaps)grond, heide en minderwaardig grasland, waar de bewoners van een nederzetting hun dieren mochten laten grazen, hout sprokkelen, turf of ‘russen’ (gras- of heidezoden) mochten steken’, enz. (VP1973). (wvo)

Laar, VB, Landen, dial. uitspraak [lɔ.ər].

1065 *Lare*, 1136 kopie midden 12de eeuw *Lare* (TW), 1139 *Lare*, 1321 *lare* 1517 de taefel van *laer* (Ke2019b).

Het element **laar** is hier gebruikt als enkelvoudig woord. Een deel van Laar lag al voor 1600 in Ezemaal en was bekend als de Enclave van Laar. *Enclave* betekent ‘door vreemd grondgebied omsloten landdeel’. (pk)

Laarne, OV, dial. uitspraak [lɔ.ərənə].

1040 kopie 2de helft 12de eeuw *Laren*, 1120 *Lara*, 1213 *Larne*, 1223 *Lare* (TW, GN, Gy1980a), ca. 1240 *Laren*, 1294 *Laerne* (TW/OZV).

Laarne komt uit de datief meervoud van **laar** in plaatsaanduidende uitdrukkingen (TW, GN), dus ‘nederzetting in of nabij een open plek in het bos’. (md, pk)

Laken, BR, dial. uitspraak ['lɔ:kə].

1086 *Laca* (M), 1099 *Lace*, 1117 kopie 15de eeuw *Lachus* (te lezen als *Lachis*), 1154 *Laken* (TW), 1149 *Lachen*, *Laken* (Bo1944).

Laken ontwikkelde zich uit de datief meervoud van *laak* ‘poel, plas, beek, sloot’ (VN2009), te vergelijken met de talrijke *laken*, zoals in *Bekaflaak*, *Grote Laak*, *Moutlaak*, *Weerderlaak*, in Aarschot (Ke2009a). (pk, bv)

Lampernisse, WV, Diksmuide, dial. uitspraak ['lampərnæsə].

857 kopie 961 *Lampanesse*, 1123 *Lampernessa*, 1139 *Lampernessa* (TW), 1621 *Lampernisse* (DF).

Samenstelling van Germaans **lamba* ‘lam’ en Middelnederlands *hernessa* ‘kudde, weide’, dat de wortel van *herder* bevat (DV2, M). (fd)

Lanaken, BL, dial. uitspraak ['lɔ:nəkə].

814-830 *Ludinacam*, 1106-1111 kopie 1223 *Lodenaken*, 1141 kopie 1157 *Luthenachen*, 1147 *Lodenache*, 1147 kopie 1157 *Ludenachen*, 1178 *Lodenach*, 1222 *Ludenaccher*, 1288-1344 *Lodenaken*, *Lodennaken*, 1497 *Loedenaken*, 1618 *Ladenaken* (VL2016).

Hybridische naam met een combinatie van een Germaans woord en een Keltisch suffix. Op grond van de huidige dialectische uitspraak is Lanaken te reconstrueren als een afleiding met suffix *-enaken*, Romaans *-iacas* < Keltisch *-ākos*, meer bepaald met het suffix *-oniacas* en niet met *-iniacas*. Dat laatste zou immers voor het grondwoord een palataliserende factor geweest zijn, die in de naam *i*-umlaut in de hand gewerkt zou hebben: uitspraak *Leuneke* i.p.v. (thans) *Laoneke* (dialectisch relict met rekking van oude *o/u* tot *ao* en stoottoon). De gemeentenaam gaat terug op **Hluttoniacas*, een formatie uit wellicht de 2de eeuw na Christus, die de naam van de Germaanse godin *Hluthena* bevat met het grondwoord Germaans **hluth*- ‘beroemd’, dat een kenmerkend bestanddeel werd voor o.m. de naam van de Merovingische dynastie (cf. *Chlodovechus* > *Clovis*) (VL2016). Ten noorden van de taalgrens komen slechts enkele geermaniseerde uitlopers van dat namentype voor. In Belgisch-Limburg ook *Montenaken*, in Vlaams-Brabant *Kortenaken* en *Vissenaken*, in Nederlands-Limburg onder meer *Slenaken* (VL2016). Zie ook andere namen op *-aken*. (vm)

Landegem, OV, Nevele, dial. uitspraak ['landəyæm].

Eind 9de eeuw kopie 941 *Landengehem*, 1038 *Landingehem*, 1130 *Landegem* (TW). *Landegem* is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Lando*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Lando’ (M, TW, GN). (md, pk)

Landen, VB, dial. uitspraak ['lɑ:nə].

Ca. 1050 *Landanę* (= genitief), 1080 kopie midden 13de eeuw *Landen*, 1116 *Landenes* (TW), 1262 *Landene*, 1370 *Landen* (Ke2000).

Mogelijk is *Landen* etymologisch verwant met *Londen*, uit ouder **Londinium*, dus ‘nederzetting van Londinios’ (EKW). In dat geval is de oorspronkelijke persoons-

naam hier **Londhinius*. Hieruit ontstond de afleiding **Londhiniom* ‘nederzetting van Londhinius’. Door germanisering veranderde die vorm in **Landhinum*, met overgang van *o* naar *a* (Gy1978, VD2003). Hieruit ontwikkelde zich klankwettig **Landenen*, later verkort tot *Landen* (Ke2000). Gysseling echter verklaart *Landen* uit een voorhistorische waternaam **Landhana*, afgeleid met het hydronymische suffix *-ana* uit de Indo-Europese wortel **aladh* ‘schitterend, uitbuigend’, met invoeging van *-n-* (Gy1982). Van dezelfde oorsprong is ook de riviernaam *Laan*. Zeldzaam is *Walslanden*: 1520 *Wals-Landen* (BE). De toevoeging *Wals* verwijst naar de nabijheid van de taalgrens (Her1977) of naar de ligging in het Land van Luik (Fr1892). Zie ook **Neerlanden**. (pk)

Landskouter, OV, Oosterzele, dial. uitspraak ['lānskō.tər].

1118 *Landescoutre*, 1123 *Landescoltre*, 1155 *Landescultra*, 1164 kopie 12de eeuw *Landeskoutre* (TW, GN), 1238 *Lanscouter* (GN).

Landskouter is samengesteld uit de genitiefvorm van de Germaanse persoonsnaam *Lando* en **kouter** (TW, Gy1978, GN), dus ‘kouter van Lando’. (md, pk)

Langdorp, VB, Aarschot, dial. uitspraak ['lāndɒrəp].

1217 *Langhdorp* (TW), 1259 *Langedorp* (Cla1987), 1313 binnen *Langdoerp*, 1361 *langdorp*, en met afwijkende vormen 1541 te *lantdoerp*, 1597 te *lantrop*, 1824 ex *longo pago* ‘uit Langdorp’ (Ke2011a).

De afwijkende vorm *Lantrop* heeft het niet gehaald. *Langdorp* is een samenkoppeling van *lang* en *dorp*: het dorp ligt over een afstand van acht kilometer aan de noordzijde van de Demer. (pk)

Langemark, WV, Langemark-Poelkapelle, dial. uitspraak ['lāŋəmærk], jonger ook ['lāŋəmark] en ['lāŋəmart].

1102 *Marc*, 1219 *Langhemarc* (TW), 1824 *Langemark* (DF).

Genoemd naar de Mark, de waterloop waaraan Langemark en Merkem liggen en die nog voor een deel het *Martje* heet (TW). Vergelijk met **Kortemark**, **Maarke** en **Merkem**. (fd)

Lanklaar, BL, Dilsen-Stokkem, dial. uitspraak ['lāŋkər].

1381 *curte(m) de langlaer*, 1424 *eccl(es)sie de langlore*, 1438 te *Lanclaer* (LK), 1585 *lancker* (Dilsen Gichtregister), 1779 *Lanklaer* (Bo).

Germaans **langa-* ‘lang’ samengesteld met **laar**, dat hier de betekenis heeft van ‘woeste, onbebouwde (gemeenschaps)grond en minderwaardig grasland dat dienst doet als weideplaats voor het vee’ (Me2002). Zeer waarschijnlijk verwijst hier het “laar” naar het verdwenen uitgestrekte Ledebos/Drie-Bankenbos: 1364 *in nemore Domini Lossensis dicto Lede*, 1367 *juxta buscum de Lede*, 1367 (LA), dat door houtkap en overbeweiding veranderde in een grote heidevlakte. Op de kaart van Ferraris (1771) is het nog duidelijk aanwezig. In Burg-Reuland (provincie Luik) ligt het etymologisch gelijknamige gehucht Lengeler. Cf. ook *Langel* (Wolfhagen, Noordrijn-Westfalen) (Je1971). (vm, js)

Lapscheure, WV, Damme, dial. uitspraak [ˈlɑpsχø:rə].

1019-30 *Lappescura* (TW), 1241 *Lapscore*, 1299 *Laepscuere*, 1590 *Lapscheure* (DF). Onzekere etymologie. Zou het gaan om de schuur van ene *Lappo* (M)? Een ‘gelapte schuur’ (TW) is ook niet erg waarschijnlijk. Of uit Indo-Europees **lap* ‘glanzend, schoon’ (Gy1983b)? (fd)

-lare, zie *laar*

Lauw, BL, Tongeren, dial. uitspraak [lauw].

1146 *Lude*, 1187 kopie ca. 1700 *Leuuegge*, 1190 *Weia*, 1196 kopie 1679 *Lewege* (TW). Onzekere etymologie. De vorm *Lude* is Germaans, de overige zijn Romaans. Mogelijk is *Lauw* een van de in Vlaanderen goed vertegenwoordigde nederzettingen met Germaans **hlaiwa-* ‘grafheuvel’, Nederlands *leeuw*, als verzamelnaam **hlaiwitha-* ‘grafveld’ (Gy1951b, VD1986b). De Vries interpreteert **hlaiwithja* als ‘groep van grafheuvels’ (DV2). Achteraf verklaarde Gysseling de naam *Lauw* uit de prehistorische substraattaal. Hij leidde de naam af van de prehistorische waternaam *Leukā* en reconstrueerde als vorm *Leukition* > *Leuhithja* > *Lauw*/*Lowai*ge met de prehistorische wortel **leuk-/ *leugh-* (Gy1982, Gy1983a, Gy1983c). Stevens noemt dat de eerste ernstig te nemen en aanvaardbare etymologie van de dorpsnaam. Hij gelooft echter niet in een verklaring uit de prehistorische taal, maar stelt een Germaans etymon voor, nl. **hlewa* ‘beschutte plaats, schuilplaats, zonnzijde’ (cf. Nederlands *lij*) of **hleuja* (cf. Nederlands *luw*) + *ithja* of **hleuwithja* ‘de (tegen de wind) beschutte’ (StS2013). Vergelijk KRO2013 sub **hlewa-*, ‘shelter (from wind)’. *Lauw* is dan etymologisch verwant met de gehuchtnaam *Louwel* (Opglabbeek): < **hlewa* / **hleuja* + *lo* (MHP1984). De vorm *Lude* zou dan al een heel vroege hypercorrecte *d* moeten bevatten, wat een uitstoting van intervocalische *d* uiterlijk in de eerste helft van de 12de eeuw veronderstelt. *Lauw* ligt binnen het grafheuvelgebied van Haspengouw, maar neemt op dat vlak geen unieke plaats in. Ook enkele namen met Romaans *tumba* komen er voor: *Gerenstombe*, *Herstappetombe*, *Kerke-tombe* (VD1986b). (vm, js)

Lauwe, WV, Menen, dial. uitspraak [ˈlɔwə].

1143 kopie ± 1220 *Lauha*, 1218 *Louwa* (TW), 1270 *Lauwe* (DF).

Prehistorische waternaam uit **Lauho* < **Lauka* uit wortel **aleu* ‘lichtend, helder’ (Gy1983b). (fd)

Lebbeke, OV, dial. uitspraak [ˈlɛbɛ:k].

1003 *Lietbeka*, 1019-1030 *Lietbeca* (TW), 12de eeuw *Lebeke*, *Lebbeke* (GN, Bo1957).

Lebbeke is in oorsprong een waternaam, samengesteld uit Germaans **hlitha* > *lede* ‘helling’ en *beek*, zoals ook *Lubbeek* (zie daar). (md, pk)

lede

Het Middelnederlandse *lede*, *leede*, *leide* (Germaans **laidu-* > **laido-*) betekent ‘watergang, waterloop’, of ‘waterleiding, afwatering, afvoerkanaal, wetering’, zoals

ook *leidegrave* of *leidegracht* (TW Ter Lede). In toponiemen treedt echter ook een thans homoniem element *lede* op met een totaal andere oorsprong en betekenis: Germaans **hlitha* ‘helling’ (TW onder *Ledeberg*). Die laatste verklaring wordt door Van Loon betwist: aangezien in de oudste attestaties van de *lede*-toponiemen nooit *-i-* maar steeds *-e-* optreedt, moet volgens hem wellicht eerder worden uitgegaan van Germaans **laitho*, een afleiding van het werkwoord **lithan* ‘reizen, trekken’, mischien met betekenis ‘(opgaande) reisweg, traject’ (VL2018).

De Germaanse *ai* evolueerde in de westelijke dialecten echter tot scherplange *ee*, terwijl *lede* in alle Oost- en West-Vlaamse toponiemen met zachtlange *ee* wordt uitgesproken. (wvo, md)

Lede, OV, dial. uitspraak [le:].

1019-1030 *Letha*, 1140-1154 *Leda* (TW, GN), 1735 *Lede* (GB).

Lede komt uit Germaans **hlitha* > **lede** ‘helling’. Op 1 januari 1977 werd Lede samengevoegd met Impe, Oordegem, Smetlede en Wanzele (WB). (md, pk)

Lede, OV, Kruisem, dial. uitspraak [le:].

1038 kopie midden 11de eeuw *Letha*, 1179 *Ledhem*, 1211 *Leden* (TW, GN), 1231 *Lede* (M).

Lede komt uit Germaans **hlitha* > **lede** ‘helling’ (TW, GN). De parochies Lede en Wannegem werden al in 1414 verenigd tot één administratief geheel. Beide woonkernen liggen op de zuidwestelijke helling van de heuvelrug ten noorden van Oudenaarde (GB). Zie ook **Wannegem**. (md, pk)

Ledeberg, OV, Gent, dial. uitspraak [ˈle.dəbɪərɣ].

964 *Letha*, 1144 kopie 4de kwart 12de eeuw *Leden*, 1163 kopie 12de eeuw uilla sancti Petri *Lethen* (TW, GN), 1220 *Lederbergen* (VL1981), eerste helft 13de eeuw *Ledebergen* (GN).

Oorspronkelijk heette Ledeberg kortweg *Lede*, uit Germaans **hlitha* > **lede** ‘helling’. De toevoeging van **berg** dateert uit de late 12de of de vroege 13de eeuw (Gy1978, GN). (md, pk)

Ledegem, WV, dial. uitspraak [ˈle.ɣəm].

1085 kopie 12de eeuw *Liedengehem*, 1205 *Ledenghem* (TW), 1402 *Leghem*, 1403 *Ledeghem*, 1702 *Ledegem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Leudi* met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Leudi’ (TW). *Leudi* betekent ‘volk’ en is hetzelfde woord als Nederlands *lieden*. Er is ook een *Ledinghem* in het kanton Lumbres (Pas-de-Calais). (fd)

Leefdaal, VB, Bertem, dial. uitspraak [ˈle.dəl].

1148 *Leuedalee*, 1203 *Leuedale*, 1224 *Leuedala* (TW), 1212-1223 *leuedale*, 1344 *leefdale* (Bo1944), 1719 *Leefdael* (Kam).

De naam is samengesteld uit de waternaam *Leve*, te vergelijken met de *Lieve* in Vlaanderen, een variant van *Leie* (Gy1982), en **daal**, datief van *dal*. Voor Gysseling

is de beeknaam gevormd met de stam **leiw-* ‘schitterend’, te vergelijken met Latijn *lividus* ‘blauwachtig’ (Gy1982, Gy1983a). (pk)

Leerbeek, VB, Gooik, dial. uitspraak [ˈlarbɛ.ik], ook [ˈlɛrɔbɛ.ik].

1142 kopie eind 12de eeuw *Larbeke*, 1170-1180 *Larbeche*, 1210 *Larbecha* (VL1936, TW), 1830 *Lerbeck* (kaart Guiot).

Het eerste element was blijkens de oudste attestaties *laar* ‘open plek in het bos’ of een latere betekenisontwikkeling hiervan. Later is het tweede element *-beek* eraan toegevoegd. *Laarbeek* was de oorspronkelijke benaming van de Bosbeek. De water-naam is dan overgegaan op de nederzetting langs de beek (Ro2008). (pk)

Leest, AN, Mechelen, dial. uitspraak [li:ɛst].

1129 *Leest* (C), 1295 *Liest* (OPI), 1308 *Leest* (Cr2006), 1324 *Leest* (OT3), 1345 *Leeiste* (OR).

Onzekere etymologie. Men vermoedt dat *Leest* een oude wegnaam is. Het woord *leest*, wat eigenlijk ‘model of vorm van de voet’ betekent, zou de betekenis hebben ontwikkeld van ‘voetspoor’ en dan ‘wagenspoor, weg’ (M, DV, DV2, Cla1991, WB). (wvo, kl)

leeuw

In toponiemen (bijvoorbeeld *Zoutleeuw*, *Denderleeuw*, *Gors-Opleeuw*, *St.-Pieters-Leeuw*) kan het element *leeuw* de betekenis ‘helling’ hebben (vergelijk Latijn *clivus* ‘helling’). Gewoonlijk echter laat men *leeuw* teruggaan op Germaans **hlaiwa-* met de oorspronkelijke betekenis ‘grafheuvel’ en men treft het ook aan in het Engels en Duits (Oudengels *hlæw*, Oudhoogduits *hleuo*) met gelijkaardige betekenissen ‘grafheuvel, tumulus, heuvel’ (Sm1956, TW, Di1963a, VD1986a). (wvo)

Leeuwerghem, OV, Zottegem, dial. uitspraak [ˈli.əvɔryɛm].

Ca. 1177 *Lewergem*, ca. 1185 *Leuergem*, 1205 *Leuregem*, *Leureghem*, 1209 *Lewerghem* (TW), 1281 *Leewerghem*, 1447 *Leeuwerghem* (TW/OZV).

Leeuwerghem is ontstaan uit de Germaanse persoonsnaam *Leudiwar* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Leudiwar’ (TW, GN, Fö1). (md, pk)

Leffinge, WV, Middelkerke, dial. uitspraak [ˈlæfɪŋə].

988 kopie 13de eeuw *Latfinga*, 1060 *Liffengia*, 1137 *Leffinges*, 1204 *Leffinga* (TW), 1744 *Leffinge* (DF).

Afleiding van de Germaanse persoonsnaam *Leudfridus*, *Letfridus* > *Lefridus* (Mor1968) met het verzamelsuffix *-inga*, dus ‘(nederzetting) van de lieden van Lefridus’. Vergelijk met *Leffrinkhoeke* bij Duinkerke. (fd)

Leisele, WV, Alveringem, dial. uitspraak ouder [ˈlɛ:səl], nu [ˈleisəl].

1114 *Lencelam*, 1130 *Linsellis* (TW), 1202 *Lensele*, 1381 *Leinsele*, 1447 *Leyseele*, 1915 *Leisele* (DF).

Leisele is een *zele*-naam met het eerste lid wellicht uit *linde* (TW). Voor de klank-evolutie, vergelijk *venster* > *veinster* > *veister* of *pensare* > *peinzen* > *peizen*. (fd)

Leke, WV, Diksmuide, dial. uitspraak ['le.kə].

1187 *Leca* (TW), 1277 *Leke* (DF).

Uit Germaans **laku-* 'natuurlijke waterloop in moerassig terrein' (TW) of **laki* 'moerassige plaats' (M). Zie **laak**. (fd)

Lembeek, VB, Halle, dial. uitspraak ['ləmbɛ.ik].

1004 *Lembeca* (M), 1108 *Lembecha*, 1119 kopie ca. 1250 *Lembecca*.

Traditioneel wordt de naam verklaard als een samenstelling van *lem* uit *leem* en *beek*, dus: 'lemige beek' (TW, DV, WB, EV, Gy1983). (pk)

Lembeke, OV, Kaprijke, dial. uitspraak ['lə.mbe.kə].

1201 *Lembeke* (M), 1248 *Lembeke* (Gy1978).

Hoewel etymologisch identiek met *Lembeek* in Vlaams-Brabant (zie vorig artikel), is deze Oost-Vlaamse gemeentenaam wellicht niet ontleend aan een plaatselijke waternaam, maar aan een adellijk geslacht *van Lembeke*, dat daar veel gronden bezat (VW2010). (md, pk)

Lemberge, OV, Merelbeke, dial. uitspraak ['ləmbæryə].

973 kopie midden 11de eeuw *Lintberga*, 988 vals ca. 1000 *Lintbergam* (accusatief), 3de kwart 12de eeuw kopie ca. 1177 *Lentbergen*, 1223 *Lembergen* (TW, GN).

Lemberge is samengesteld uit Middelnederlands *lend* 'linde' en *berg*, dus 'berg met of aan linden'. Na wegval van de eind *-d* van het eerste element werd de *n* geassimileerd tot *m* onder invloed van de erop volgende *b* (TW, GN, Gy1978). (md, pk)

Lendelede, WV, dial. uitspraak ['ləndle].

847 *Ledda*, 1078 *Lethis*, 1270 *Lede*, 1443 *Lendelede*, 1523 *Lendelé* (TW, DF).

De oorspronkelijke naam is **lede** 'helling' (vergelijk met o.m. **Lede** en **Hooglede**). Pas in de 15de eeuw komen we de samenstelling *Lendelede* tegen, wellicht vanwege de aanwezigheid van linden. *Lende* is een variant van *linde* (MW). (fd)

Lennik, VB, dial. benaming ['lenik].

1977 *Lennik*.

Lennik is sedert 1 januari 1977 de nieuwe naam voor de fusiegemeente, ontstaan uit de samenvoeging van Gaasbeek, Sint-Kwintens- en Sint-Martens-Lennik (WB). Zie bij **Sint-Kwintens-Lennik**. (pk)

Leopoldsborg, BL, dial. benaming [tkamp].

1842 *bourg*, 1850 *Bourg-Léopold*, ca. 1930 *Leopoldsborg* (Mat1992).

Burg is het grondwoord van enkele Vlaamse en Nederlandse gemeentenamen. *Leopoldsborg* is echter een jonge, patriottisch geïnspireerde benaming. De gemeente dankt haar ontstaan aan een legerkamp, door Leopold I in 1835 opgericht op de heide van Beverlo, en in de volksmond 't *Kamp* genoemd. De eerste verkaveling (het huidige centrum) kreeg de naam *bourg* 'dorp' (?), die echter ook een verwijzing kan inhouden naar de architect Victorien Bourg (1813-1880). Hij ontwierp in 1841 buiten het legerkamp een nieuwe kern in dambordvorm naar het voorbeeld van de mijnsite Bois-du-Luc (La Louvière) (Sl2010). In 1850 werd de plaats een zelfstandige

gemeente onder de naam *Bourg-Léopold*, waarvan de Nederlandse vertaling *Leopoldsburch* in 1932 een officiële status kreeg. Ter plaatse heet de gemeente echter tot op vandaag 't *Kamp*. (vm, js)

Letterhoutem, OV, Sint-Lievens-Houtem, dial. uitspraak [lɛtər'ɔ:tɛm].

1036 vals midden 11de eeuw *Holthem*, 1154 kopie eind 12de eeuw *Holtem*, 1187 *Lettelhouthem* (TW), 1187 *Parvo Houtem* (V, VL1981), 1396 *Clein Houthem* (TW/OZV).

Letterhoutem luidde oorspronkelijk *Houtem*, een samenstelling van **hout** en **heem**, 'woonplaats in het bos'. Later werd de naam uitgebreid met de voorbepaling *letter* (met *l/r*-wisseling uit *lettell*) 'luttel, klein' om de plaats te onderscheiden van een grotere nederzetting met de naam *Houtem* in de buurt, nl. het latere Sint-Lievens-Houtem (M, TW, Gy1978). (md, pk)

Leupegem, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak ['lø.pøɣɛm].

1110 kopie ca. 1177 *Lupengem*, 1115 *Lopengem*, 1148 *Lupengen*, 1185 *Lupenghem* (TW), ca. 1270 *Leupighem*, 1291 *Leupeghem* (TW/OZV).

Leupegem is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Lupo* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Lupo' (M, TW). (md, pk)

Leut, BL, Maasmechelen, dial. uitspraak [lœ.yt].

1180 *Lotto* (TW), 1235 *Leude*, 1322 *Leute* (DS).

Onzekere etymologie. Mogelijk is de gemeentenaam te verbinden met Germaans **lūtan* 'nijgen, voorwaarts buigen' (KRO2013), **lute* 'Senke, Niederung' en betekent *Leut* 'laaggelegen plaats' (DV2, Fö2, Je1971). Niemeyer verbindt het Duitse *Lotte* met de Indo-Europese wortel **leudh-* 'vuiligheid, modder' en 'bevuilen' (Nie2012). Eventueel een afleiding van Oudnederlands *lôt* 'loot, jonge boomtak' zoals in *Leut* (provincie Gelderland). Vandaar 'plaats waar jonge heesters groeien' (Ku1988: 224; (VBS2018: 382)? Of moeten we een elliptische benaming **Laudium/Ludum* reconstrueren met de betekenis 'landgoed toebehorend aan Laudius of Ludius'? *Leut* ligt halfweg tussen de Romeinse heerbaan en de Maas. (vm, js)

Leuven, VB, dial. uitspraak ['lɛ:və], platter ook ['lɛ:ivə].

884 kopie 11de eeuw *Luuanium*, 1015 vals 1ste kwart 12de eeuw *Louaniensis*, ca. 1050 kopie eind 11de eeuw *castellum Louanne*, enz. (TW, BE), 1652 *Lovanivm* vulgo *Loven* (kaart Blaeu), 1699 wech van *Loÿen* op Brussel (KPH, II, 10).

Onzekere etymologie. *Leuven* gaat mogelijk terug op een Keltische nederzettingennaam **Lubhanion*, afgeleid van de persoonsnaam **Lubhanos*, waarin de Indo-Europese wortel **leubh* 'lief'. *Leuven* betekent dan 'woonplaats van Lubhanos' (Gy1983d); dat is 'woonplaats van de geliefde'. De naam kan echter ook afgeleid zijn van een Keltische waternaam **Lubana*, een afleiding van hetzelfde **leubh* met het hydronymische suffix *-ana* (Gy1952b). In dat geval is de betekenis 'nederzetting bij het lieflijke water'. Zie ook **Lovenjoel**. (pk)

Lichtaart, AN, Kasterlee, dial. uitspraak ['liχtərt].

1146 *Lifterde*, ca.1164 *Liftherde*, 1221 *Lifterde* (TW), 1266 *Lichterth* (OR, OSB), 1298 *Lyghterde*, *Lichterde* (OT2), 1300 *Lightert* (OR), 1306 *Lichtert* (Cr2006).

Aangezien het toponymische element **aard** niet als *erde* kan verschijnen, is het tweede lid van de naam *aarde* 'grond' (AI). Gezien de afwisseling *-ft/-cht* (*graft-gracht*, zie VL1986a:146) zou het eerste lid een bijvorm kunnen zijn van Middelnederlands *luft*, *lucht* 'lucht' of 'links'. Claes stelt: misschien *lucht* verbonden met *aarde*, vandaar 'winderig plein' (WB). Wellicht bestond dezelfde afwisseling ook bij *licht* 'niet zwaar' en 'licht van kleur' (die overigens in het Middelnederlands verschijnen als *lichte*, *luchte*, *licht*, *lucht*) en dan zou de naam 'de lichte aarde' kunnen betekenen, bijvoorbeeld verwijzend naar de kleur of de aard van de bodem. Meer waarschijnlijk is dan wellicht 'niet zwaar' en staat de naam in verband met de bekende Kempische zandverstuivingen, die aanleiding gaven tot talloze toponiemen zoals *Lichten-*, *Lochten-*, *Luchten-*, *Waaien-*, *Stuivenberg*, enz. (wvo, kl)

Lichtervelde, WV, dial. uitspraak ['lɛχtərvæ.lɔdə].

1127 kopie 16de eeuw *Lichtervelda* (TW), 1201 *Lichtervelde* (DF).

Een **veld**-naam, waarvan het eerste lid afgeleid kan zijn van *licht* 'helder, glanzend' (Gy1983b), maar veeleer te verklaren is als een ontronde vorm (*u > i*) bij Middelnederlands *luchter* 'links, linker' (DV2, M), vergelijk Engels *left*. (fd)

Liedekerke, VB, dial. uitspraak ['likerk], verouderd ook ['likərt].

1088 *Lidecherkhe*, 1092 *Ledecherchis*, 1146 *Ledekercha*, *Ledekerca*, *Lidekerca*, enz. (TW).

Een samenstelling van **lede** 'helling' met *kerk* (TW, WB, DV), dus 'kerk op de helling'. Vergelijk met **Hoeleden** en **Lubbeek**. (pk)

Lieferinge, OV, Ninove.

1126 *Leffrengem*, 1215 *Lifrengem* (TW), 1260 *Lifrenghem*, 1641 *Liefferinghe* (GB). *Lieferinge* is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Leudifrith* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Leudifrith' (TW). Het laatste bestanddeel, *heem* (>Vlaams *-em*), is uit de naam verdwenen. (md, pk)

Lier, AN, dial. uitspraak [li:ər].

1146 *Lyra*, 1147 *Liere*, 1183 *Lyera*, 1200 *Liera*, 1203 *Lire* (TW).

Onzekere etymologie. Misschien was *Lier* oorspronkelijk een waternaam op *-a* met Middelnederlands *liere* 'borstwering, leuning'. Of valt de naam te vergelijken met *Lieren* (Apeldoorn), 1225 *Lidere*, volgens Gysseling (TW) samengesteld uit Germaanse woorden voor 'helling' en 'zandige heuvelrug'? Er is ook gedacht aan een element **laira*, Zweeds *leira* 'slijkerige oever', Oudijsslands *leir* 'leem, klei', waarbij vóór de *r* het Nederlands *ie* zou hebben in plaats van *ei* of *e*, zoals in *giervalk*, *schier*, *tieren*, *wier*, zodat *Lier* zoveel zou betekenen als 'leemachtige oever, aanslibbing' (C). Anderen gisten dat de naam misschien te verbinden is met Germaans **hleura*

‘wang’ (Middelnederlands *lier*, *liere*), wat een niet ongebruikelijke aanduiding is voor ‘gewelfd, heuvelachtig land’ (DV, DV2, WB). (wvo)

Lierde, OV, dial. uitspraak [ˈlirdə].

Gemeente op 1 januari 1977 gevormd door de samenvoeging van Sint-Maria-Lierde, Sint-Martens-Lierde, Hemelveerdegem en Deftinge (WB). De vier dorpen samen kregen de naam *Lierde* (GB). Zie **Sint-Maria-Lierde**. (md, pk)

Lievegem, OV, dial. uitspraak [livəgəm].

Sedert 1 januari 2019 nieuwe, door vrijwillige fusie ontstane gemeente, samengevoegd uit de gemeenten Zomergem (inclusief Oostwinkel en Ronsele), Lovendegem (inclusief Vinderhout) en Waarschoot. Naam gekozen door 55% van de (vrij stemmende) bevolking, die door de voormalige gemeentebesturen naar een voorkeur onder meerdere voorstellen werd gevraagd. De naam *Lievegem* bestaat uit de naam van de waterloop De Lieve, die de gemeente bespoelt, en *-gem*, teruggaande op *-ing(a)hem* ‘woonplaats van de lieden van’ (zie *heem*). In het Nederlandse taalgebied zijn de *-ingaheem*-namen alle afgeleid van een mannelijke persoonsnaam. De moderne vorming met een – bovendien vrouwelijke – waterloopnaam is dus in dat opzicht onhistorisch; het bewijst wel dat het bestanddeel *-gem* is afgesleten tot een louter achtervoegsel voor het begrip ‘woonplaats, dorp, gemeente’. Hier dus ‘gemeente aan de Lieve’. Het procedé werd al in 1864 gebruikt voor *Veldegem* (zie daar). Vergelijk ook fantasienamen in het Gentse dialect als *Leutegem* ‘plaats waar men zich uitermate en luidruchtig vermaakt’ (een pseudo-afleiding van *leute* ‘vermaak’), *Bottegem* (in de wending *in Bottegem opgekweekt zijn*, gezegd van een botterik, m/v) en recenter nog de gefingeerde familienaam *Van Afschaffegem* in de politieke satire *Assepoes Twiepuntnul*, gebracht door het Koninklijk Poppentoneel Festival in 2018 (krant Het Nieuwsblad/De Gentenaar 24.10.2018). Een enkele keer is dat soort *-gem* ook gemodelleerd naar reeds bestaande samengestelde namen als *Reetveerdegem* (in de roman van Dimitri Verhulst “De helaasheid der dingen” uit 2006) naar de Oost-Vlaamse dorpen *God-/Hemelveerdegem*. Een fantasienaam is ook *Bevergem*, een fictief (Zuid-)West-Vlaams dorp, waarin zich de veelbekeken gelijknamige Vlaamse televisieserie uit 2015 afspeelt. Ondanks het ongetwijfeld ‘speelse’ karakter van alle bovenstaande moderne vormingen op *-gem* bestond in het oudste Germaans wel degelijk het (later niet meer productieve) afleidingsprocedé ‘riviernaam + *ing-*’ met de betekenis ‘bewoner van (de oever van) genoemde rivier’: zo o.a. nog steeds in *Appingedam* (provincie Groningen) ‘dam (d.i. waterkering dwars door een waterloop) van de *Appinga* (d.i. de bewoners van de streek langs het water de *Appa*)’, alsook ouder (gelatiniseerd) in de *Scaldingi* ‘de bewoners van de oever(s) van de Schelde’. Zo kon men principieel ook spreken van de **Lievingen* ‘bewoners van de oevers van de Lieve’, maar die vorming is nergens aangetroffen. (ld)

Liezele, AN, Puurs, dial. uitspraak [ˈli:zəl].

1139 *Liensellam* (accusatief), 1148 *Linsella* (TW), 1264 *Lienzele* (OPI).

Samenstelling van **zele** met duister eerste lid. Men kan denken aan Middelnederlands *leen*, *lien* ‘leengoed enz.’ en de naam verklaren als ‘woning die te leen gehouden werd’. Relevant daarbij is misschien de vermelding dat Liezele “een zeker aantal min of meer belangrijke leengoederen” omvatte (DS). Mogelijk is het eerste lid echter een persoonsnaam (WB). (wvo)

Lille, AN, dial. uitspraak [lil].

1157 *Linlo*, 1181 *Lille* (TW), 1257 *Lillo* (OBE).

Samenstelling van **lo** en de boomnaam *linde* en dus dezelfde naam als *Lillo* (Po1908a, M, C, TW, WB). Zie ook VO2001a, **Lillo**, **Lint**, **Kaulille**, **Sint-Huibrechts-Lille**, *Lillois-Witterzée*. (wvo)

Lillo, AN, Antwerpen, dial. uitspraak [ˈlilo.ə].

1124, 1185 *Linlo*, 1225 *Lillo* (TW).

Samenstelling van **lo** en *linde* en etymologisch dezelfde naam als *Lille* (zie vorig artikel) (M, C, TW, DV, DV2, WB). Het dorp Lillo maakte plaats voor de Antwerpse haven. Aan de Schelde staan nog een molen en het fort Lillo. (wvo, kl)

Linden, VB, Lubbeek, dial. uitspraak [ˈliŋə].

1129 apud *Lendam*, apud *Lindam* (Bo1944), 1148 *Lindina*, 1220 *Linden* (TW), 1265 *Walterus de Tylia*, 1292 *Adam de Tilia* (Cla2000).

Linden is oorspronkelijk een oude waternaam. Hij is afgeleid met het hydronymische suffix *-ina* van de Indo-Europese wortel **lendh-* ‘nat, bron’, dat enkel in het Keltisch en het Germaans voorkomt (IEW, 675). De naam **lendh-ina* ‘het natte (beekje)’ verwijst naar de huidige Abdijbeek (DVW, 24). Door verdoffing van het tweede deel ontstond *Linden*. Blijkens de Latijnse vertaling van de herkomstnaam *Van Linden* als *De Tylia* of *De Tilia* werd *Linden* volksetymologisch als lindeboom opgevat. (pk)

Linkebeek, VB, dial. uitspraak [ˈliŋkəbe.ik].

1190 *Linkebeke*, 1221 *Linkenbeca*, 1222 *Lenkenbeca* (TW), 1638 *Linkebeche*, *Linkebeek* (KPH, II, 8704).

In oorsprong een waternaam, samengesteld uit **beek** en *linke* uit Germaans **hlankin*, datief enkelvoud van **hlanku* ‘krom’, dus ‘kromme, slingerende beek’; vergelijk met de stam van het Middelnederlandse werkwoord *linken*, *lenken* ‘buigen, ombuigen’. De nederzetting ligt in een opvallende bocht van de gelijknamige beek (TW). (pk)

Linkhout, BL, Lummen, dial. uitspraak [ˈliŋkərt].

1136 kopie 12de eeuw *Lencholt*, 1139 kopie 13de eeuw *Lincholt* (TW), 1534 tot *lynchout* (Me2003a).

In *Linkhout* ziet Gysseling een samenstelling van Germaans **hlanku-* ‘krom’ en **hout** ‘bos’ (TW). Het bepalende bestanddeel vinden we terug in de stam van het Middelnederlandse werkwoord *linken*, *lenken* ‘buigen, uitbuigen’ zoals in *Linkebeek* (zie daar). Vergelijk in dat verband Oudengels *hlenc* ‘helling’ en *hlinc* ‘golvende, zandige grond’ (Sm1956), Westfaals *link* ‘Höhenstrecke, Biegung’ (Mei2010). Men kan daarom aan de naam de betekenis geven van ‘golvend of hoger gelegen bebost

gebied', meer bepaald gevormd door een van de typische getuigenheuvels van het nabije Hageland. Vergelijk *Lincenholt* (Hampshire, Engeland) 'bos op de heuvels' (EKW). (vm)

Lint, AN, dial. uitspraak [lɛnt].

1220 *Lint* (C), 1281 *Linth* (OPI), 1291 *Lint* (OPI).

Vrijwel zeker 'lindeboom', al dan niet met *t*-verzamelsuffix en dan met de betekenis 'lindenbos' zoals *Lille*, *Lillo*, *Linthout* (M, C, DV2, VP1962, WB, VO1995). Voor een overzicht van de voorgestelde mogelijkheden: VP1962. (wvo)

Linter, VB, dial. uitspraak ['lɪntərə].

1971 *Linter* (Ke2004).

De fusiegemeente Linter ontstond in 1971 door de samenvoeging van Drieslinter en Neerlinter. Ze werd in 1977 uitgebreid met Melkwezer, Orsmaal-Gussenhoven, Overhespen, Neerhespen en Wommersom. Zie verder **Neerlinter**, **Oplinter** en **Drieslinter** (Ke2004). (pk)

Lippelo, AN, Sint-Amands, dial. uitspraak ['lɪpələ.ə].

Ca.1155 kopie ca.1243 *Lippinclo* (TW), 1215 (kopie) *Lippelo* (OSB), 1316 *Lippelo* (OT2).

Samenstelling van Germaans **Lippinga* 'van de lieden van Lippo' en *lo* (TW, WB). De naam betekent dus 'het lo van de afstammelingen van Lippo' en evolueerde van **Lippinclo* > **Lippinglo* > **Lippenlo* > *Lippeloe*, *Liploe*, *Lippelo* (VE1932). (wvo)

Lissewege, WV, Brugge, dial. uitspraak verouderd ['lɛswe.ɣə], nu meestal ['lɛsəwe.ɣe].

961 *Liswega*, 1087 *Lisweghe*, 1222 *Lisseweghe*, 1689 *Lissewege* (TW, DF).

Genoemd naar een weg, waar(langs) lis groeit. (fd)

lo

Het woord *lo* heeft velen van oudsher geïntrigeerd, maar ondertussen heeft het er alle schijn van, dat het element *lo* in de toponymie op twee verschillende landschapelijke verschijnselen betrekking heeft, nl. een bos en een poel (VO1994, 2001). Het valt niet bij elke naam met zekerheid uit te maken welke werkelijkheid *lo* aanvankelijk aanduidde. Etymologisch zou *lo* verwant zijn met o.m. Grieks *leukos* 'helder' en Latijn *lux* 'licht', wat een oorspronkelijke betekenis 'open plek in het bos' aan nemelijk maakt (Gy1984b). Gaandeweg kon het woord (plaatselijk) gespecialiseerde toepassingen ontwikkelen: enerzijds 'open bos, geïsoleerd bosje, restbosje tussen velden' en in het oude graafschap Vlaanderen vaak ook 'vrij uitgestrekt bos', anderzijds ook 'plas, ven, moeras, drassige bodem, natte weide'. Het element *lo* is zeer frequent als grondwoord in de gemeentenamen van de provincie Antwerpen (ca. 25% van de hier behandelde Antwerpse namen) en dan vooral in de Antwerpse (ook Limburgse) Kempen. Dat laatste kan daar een argument zijn voor de interpretatie 'poel, ven, enz.', aangezien de Kempen (volgens J. Caesar) van oudsher een onherbergzaam, moerassig gebied waren. Dat moest onvermijdelijk zijn neerslag vinden in de namenvoorraad. In West- en Oost-Vlaanderen blijkt voornamelijk de betekenis

‘bos’ aan de orde te zijn (Gy1954a, 1954b, 1985e). In toponiemen kan *-lo* ontwikkelen tot *-le* en uiteindelijk *-l*. In elk van die stadia kon het toponiem verstenen. Vandaar de huidige verscheidenheid van *lo*-namen, bijvoorbeeld *Tongerlo*, *Meerle* en *Wortel*. (wvo)

Lo, WV, Lo-Reninge, dial. uitspraak [lo.ə].

1089 *Lo* (TW), 1274 *Loo* (DF).

Voorbeeld van een enkelvoudige plaatsnaam **Lo** ‘bos’. (fd)

Lochristi, OV, dial. uitspraak [ly.ə].

1210 *Lo* (TW), 1210 *Loochristi* (TW/OZV), 1ste helft 13de eeuw *Lochristi* (GN), 1295 *Loe Sancti Christi*, 1360 *Loe Christi* (TW), 1414 *Loe sHelig Kerst* (TW/OZV).

Lochristi heette oorspronkelijk kortweg **Lo** en wordt in de volksmond nog steeds zo genoemd. In de 13de eeuw werd *christi* toegevoegd aan de naam om de plaats te onderscheiden van een andere nederzetting met de naam *Lo* in hetzelfde rechtsgebied, de Oudburg (van Gent), nl. het latere *Lotenhulle* (zie daar). Het element *christi* is ontleend aan de Latijnse naam van de parochie, *parrochia sancti Christi*, in het Nederlands *Heilig Kerstparochie* (TW, Gy1978, VO2001a). (md, pk)

Loenhout, AN, Wuustwezel, dial. uitspraak [ˈlu.nət].

1256 (kopie) *Loenhout* (OSM), 1277 *Loenhout* (OBE).

Samenstelling van **hout** ‘bos’ met een onzeker eerste lid. Wellicht is dat de datief meervoud van **lo** (M, C), met de betekenis ‘poel enz.’ De naam betekent dan ‘het bos met vennen of plassen’, wat topografisch zeer aannemelijk is (VO2001a). Zie ook **Borgloon**. (wvo)

Loker, WV, Heuveland, dial. uitspraak [ˈlɔ:kər].

1112 *Locra*, 1122 *Lokre* (TW), 1582 *Lokeren*, 1700 *Loker* (DF).

Onzekere etymologie. Hypothetisch is de verklaring uit de prehistorische waternaam **lukara* ‘de heldere’ (TW, Gy1983b). Vergelijk met **Lokeren** (zie volgend artikel). Misschien een afleiding van Middelnederlands *loke* ‘afsluiting, omheining’ (DV2) of van Latijn *locarium* ‘huur, pacht’ (GN). (fd)

Lokeren, OV, dial. uitspraak [ˈlo.krən].

1114 *Lokerne*, 1122 *Lokre*, 1130 *Locren*, 1196 *Lokerna*, 1201 *Loker* (TW), ca. 1250 *Lokerne* (GN).

Lokeren is in oorsprong een voorhistorische waternaam, afgeleid uit een Indo-Europees woord **leuk* ‘helder, glanzend’ door middel van het prehistorische stapelsuffix *-arna*, ontstaan uit de samenvoeging van twee hydronymische suffixen, die beide in oorsprong wellicht ‘water’ betekenen: het oudere *-ara* en het jongere *-ana* (Gy1978, Gy1982, IEW). Of de waterloop die zijn naam gaf aan de Oost-Vlaamse nederzetting, geïdentificeerd mag worden met de huidige Lokerbeek, is onzeker. (md, pk)

Loksbergen, BL, Halen, dial. uitspraak [ˈlɔdzberyə].

1141 *Loxberge* (TW), 1292 *Loexberge* (Cl1928).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Lokko*, *Lukko* (Cla1992) met **berg**. Die *berg* wijst hier op de glooiing van het hogere gelegen heidegebied naar de lager gelegen beekdalgronden (Mo1973a). (vm)

Lombardsijde, WV, Middelkerke, dial. uitspraak [lɔmbar'di.ə] (DF).

1248 *Lombardie*, 1375 van *Lombardyen*, 1408 *Lombaerside*, 1409 van *Lombaerds yden*, 1818 *Lombartzijde* (DF).

Zowel de lokale uitspraak als de oudste vormen – in de hele 13de en 14de eeuw – wijzen erop dat *Lombardie* de oorspronkelijke vorm moet zijn. De vorm *Lombaerside* komt pas in 1408 voor en is waarschijnlijk gevormd naar analogie van *Koksijde*, *Raversijde*, waarbij *ide* hypercorrect kan worden verklaard uit *ie* (vergelijk Nederlands *kastijden* < *castien*). Heeroma (He1952) verklaart de naam daarom uit **Lombardi ide*, maar zo'n Latijnse genitief is niet erg waarschijnlijk. Ook Devos blijft in *Lombardsijde* een *hide*-naam zien (DGR1999). *Lombardije* aan de Vlaamse kust klinkt wel ongeloofwaardig, maar een vernoemingsnaam (of migratienaam) *Lombardijen* komt ook in Zuid-Holland voor sinds 1356 (nu in Rotterdam), blijkbaar ook vernoemd naar Lombardije (Italië) (VBS). Zie ook **Koksijde**. (fd)

Lommel, BL, dial. uitspraak ['loməl].

1227 *Lumele*, 1310 *Loemele*, 1441 *Lommel* (Me1987).

De historische kern van Lommel ligt op het zogenaamde 'Hoog Lommel' bij de waterscheiding van het Maas- en Scheldebekken. Daarom interpreteren we het tweede bestanddeel *lo* ook hier als 'bos(je) op zandgrond' (Me1987, VO1994). Naast *Lommel* en *Lutlommel* bevatten de meeste oude gehuchtnamen van de gemeente een bestanddeel dat naar (bos)begroeiing verwijst (*Kattenbos*, *Eltenbos*, *Loberg*). Het eerste deel kan men gelijkstellen aan Middelnederlands *loeme* 'gat in het ijs' (MW), te verbinden met Engels *lum* 'plas' (EKW) en de wortel *(s)*leum*-, Grieks *luma* 'vuiligheid' (Gy1983a). In *Lommel* duidt dat bestanddeel op de vele venige depressiegebieden rond de oude kernen. Vandaar: 'bos(je) bij moerassig gebied'. In het noordoosten van Engeland (bij Newcastle) ligt Lumley met dezelfde etymologie 'bos bij de plas(sen)' (EKW). Vergelijk ook **Lummen**. (vm, js)

Londerzeel, VB, dial. uitspraak ['lɔnəsiəl].

1139 *Lundersella*, 1148 *Lundercella*, 1223 *Londercele* (TW).

Londerzeel bestaat uit de Germaanse persoonsnaam *Lundher*, die ook in de Duitse plaatsnaam *Lundershausen* voorkomt (DV), samengesteld met **zele**, dus 'woning van Lundher'. (pk)

Loonbeek, VB, Huldenberg, dial. uitspraak ['ly.nbɛ.ik].

1147 *Loenbeca*, 1177 *Lunebeek* (C), 1246 *Lonebeke* (Bo1944).

Een samenstelling van *Loon*, datief meervoud van *lo* met **beek** (M, VO2001a). *Loonbeek* betekent dus zoveel als 'beek die door de kreupelbosjes vloeit'. (pk)

loos

Het woord *loos* 'waterloop' is algemeen verbreid geweest langs de kuststreek. Het is echter al vroeg uitgestorven en alleen in waternamen en secundair in plaatsnamen

bewaard gebleven (Sc1955). *Loos* ‘afwateringsgreppel’ behoort bij het werkwoord *lozen* en zou verkort zijn uit Middelnederlands *waterlos(s)inge* (Mo1971, Ro1993). (wvo)

Loppem, WV, Zedelgem, dial. uitspraak [ˈlɔpəm].

1100 *Lophem*, 1292 *Loppem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Loppo* en *heem*, dus ‘woonplaats van de lieden van Loppo’. *Loppo* is een vleivorm van de mansnaam *Lodebert*. Vergelijk de familienaam *Loppe*, *Loppens*. (fd)

Lot, VB, Beersel, dial. uitspraak [lɔk].

1076-1085 *Laka*, 1208 *Lake* (TW), 1826-1920 gehucht *Loth* (kaart Voncken, sectie F). *Lot* is afgeleid van de soortnaam *laak* ‘afwateringsgracht’ met het plaatsbepalende suffix *-t*. *Laakt* evolueerde door verdonkering van de klinker tot *lookt*, vervolgens door klinkerverkorting tot *lokt* en ten slotte door uitstoting van de *k* tot *lot*. (pk)

Lotenhulle, OV, Aalter, dial. uitspraak [ly.ə].

1206 *Lo* (TW), 1358 *Loe bi Poucke* (GyA), 1422 *Loetenhulle* (TW/OZV), 1457 *Lootenhulle* (Gy1978), 1518 *Loo ten hulle* (V, M, VO2001a).

Lotenhulle heette oorspronkelijk kortweg *Lo* en wordt in de volksmond nog steeds zo genoemd. Om de plaats te onderscheiden van een ander dorp met de naam *Lo* in hetzelfde rechtsgebied, nl. het latere Lochristi, gebruikte men in de 13de eeuw de preciserende aanduiding *Lo bij Poeke*, waarin *Poeke* de naam is van een grotere, aangrenzende nederzetting. In de 15de eeuw echter duikt als nieuwe specificerende naam *Lo-ten-hulle* op, wat letterlijk ‘Lo op de heuvel’ betekent. *Hul*, etymologisch identiek met West-Vlaams *hil* en Engels *hill*, wordt tot op vandaag in het plaatselijke dialect gebruikt ter aanduiding van een kleine, maar duidelijk waarneembare hoogte in het landschap. Zie ook *Stalhille*. (md, pk)

Lovendegem, OV, Lievegem, dial. uitspraak [lɔˈvændəgəm].

1190 *Louendeghien*, verfranse grafie (TW).

Lovendegem is samengesteld uit de Voorgermaanse persoonsnaam **Lubantos*, later gegermaniseerd tot **Luvand*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Luvand’ (Gy1978, Andries 1993: 10-11). Op 1 januari 2019 werd Lovendegem een deel van de nieuwe gemeente Lievegem. (md, pk)

Lovenjoel, VB, Bierbeek, dial. uitspraak [ˈlɔvənˈzo.ən].

Kort voor 980 kopie 12de eeuw apud *Louinion*, 1114 kopie midden 12de eeuw de uico qui dicitur *Lovinivn iuxta Louanivm*, 1183 *Lovengivl* (TW), 1227 *Louengule*, 1285 *Louenioel* (Bo1944).

Lovenjoel is een verkleinwoord van *Lovanium*, de Latijnse vorm van *Leuven*, gevormd met het achtervoegsel *-inion*, dat later is vervangen door *-iniol*. *Lovenjoel* betekent dus ‘klein Leuven’. (pk)

Lubbeek, VB, dial. uitspraak [ˈlybɛ.k].

1155 kopie ca. 1265 *Libbeka*, 1159 *Lithbeche*, 1222 *Libecha*, *Libeka* (TW), 1321-1340 *Libbeke*, 1514 *Lubbeeck* (Ke, onuitgegeven).

Een samenstelling van *lede* en *beek* (TW, EV), ‘beek op de helling’, met overgang van de waternaam op de nederzetting aan het water. De beek heeft in het dorp een verval van 50 meter over een afstand van twee kilometer. Vandaar de benaming. De naam *Lubbeek* ontstond eerst door assimilatie van *th* naar *b* en vervolgens door ronding van *i* tot *u* tussen *l* en *b*: *Litbeke* > *Libbeke* > *Lubbeek*. (pk)

Lummen, BL, dial. uitspraak [ˈlɔmə].

1200 *Lumne*, 1204 *Luman* (TW), 1280 *Lummene* (BG1965), 1370 *Lumpne* (AV, 201, 114r), 1501 *Lummen* (Bo1941).

Gysseling ziet in de naam Voorgermaans **leu-m-* ‘modder’ (Gy1983c). Voor Van Durme is het een prehistorische waternaam op *-nā* met de uitgang *-en* voor de vorming van nederzettingen (VD1996a). De gemeentenaam gaat terug op Germaans **lumina-* ‘de modderige’. Vergelijk Middelnederlands *loeme* ‘gat in het ijs’ (MW) en Engels *lum* ‘plas’ (EKW). De nederzettingennaam heeft hetzelfde grondwoord als het eerste deel van *Lommel* (zie daar) en het taalgrensdoublet (*Zétrud-Lumay*/*Zittert-Lummen*). Er is betekenisverwantschap met *Muizen* in Limburg en Antwerpen. (vm, js)

maal

In het Middelnederlands bestonden meerdere woorden *mael*, met diverse betekenissen. Een eerste *mael* gaat terug op West-Germaans **mathl* of **mahal* (Oudhoogduits *mahal*, Middelhoogduits *mahel*, *mal*, Middelnederduits *mal*) en werd in de middeleeuwen gelatiniseerd tot *mallum*, *mallus*. Dat woord betekent ‘vergaderplaats, rechtsdag, gerechtszitting, openbare vergadering’ en duidde de plaats aan waar de vrije Franken samenkwamen om recht te spreken. Dat *mael* treffen we aan in samenstellingen zoals *maelberg* en *maelstede* ‘plaats waar recht gesproken werd’. Een tweede *mael*, *male* (Oudhoogduits, Middelhoogduits, Middelnederduits *mal*) betekent ‘teken’ en meer bepaald ook ‘grensteken’ (KIL *terminus* ‘grens’). Het komt, vooral in het Nederduits, voor in samenstellingen zoals *maelboom* en *maelsteen*. Vanuit de betekenis ‘grens’ nam *mael* vervolgens de betekenis aan van ‘een afgegrensd gebied’ en werd zo synoniem van *mark*, een woord dat dezelfde betekenisovergang vertoont. Een *mael* of *maelschap* was zodoende een ‘buurschap of buurtschap, gemeente’, in de zin van ‘mark, de gemeenschappelijke of onverdeelde grond van een gemeente’. De personen die tot dezelfde maalschap of mark gerechtigd waren, heetten *maelmannen* of *malen*, synoniemen van *marcgenote* of *marcnote* (MW). Een derde *maal* stamt af van Germaans **malho* ‘zak’, zoals ook Oudengels *malha* en Oudhoogduits *malaha*. Het woord werd door het Oudfrans aan het Nederlands ontleend als *male*, waaruit Frans *malle* ‘reiskoffer’. In de toponymie verwijst dat *maal* naar laagten in het landschap (Gy1954b, TW, Ve1987). (wvo)

Maarke, OV, dial. uitspraak [ˈmorkə].

1063 *Marcam* (accusatief), 1093-1110 *Marca*, 1142 *Marka*, 1185 *Marke* (TW, GN). Het dorp Maarke is genoemd naar een waterloop met dezelfde naam, een bijriviertje van de Schelde. De naam is wellicht afgeleid van *mark*, Middelnederlands *marke*, dat oorspronkelijk ‘grens’ betekent, waaruit ook ‘waterloop als grenslijn’ (M, GN). Zie ook **Marke** in West-Vlaanderen. Gysseling echter brengt de naam terug op een Germaanse waternaam **marko* ‘de moerassige’ (TW). *Maarke* is ook bewaard in de benaming *Land van Maarke en Ronne*, waartoe naast Maarke ook Kerkem, Etikhove en Nukerke behoorden. In 1820 werd Maarke samengevoegd met Kerkem (zie **Kerkem**). (md, pk)

Maarkedal, OV, dial. uitspraak [ˈmorkədal].

1977 *Maarkedal* (WB).

Nieuwe gemeente, op 1 januari 1977 ontstaan uit de samenvoeging van Etikhove, Maarke-Kerkem, Nukerke en Schorisse (WB). De naam is samengesteld uit de waternaam *Maarke* (zie **Maarke**) en *dal*. (md, pk)

Maaseik, BL, dial. uitspraak [məˈzeik].

1034 *Maseyck*, 1139 kopie 13de eeuw *Eche*, 1155 *Eike* que super Mosam est, 1169 *Ekensis* (TW), 1244 *Nova villa de Ecke* (LBO), 1244 *Nova Eke* (Cou2019), 1349

eyk (OBL), 1432 *mayseyke* (Gicht Maaseik), 1505 *eyck* (VdM1), 1779 *Maeseyck* (Bo).

Oorspronkelijk heette de plaats kortweg *Eike*, uit Germaans **aikja-*, collectief bij **aik-* ‘eik’ (TW), een naam die verwijst naar een opvallende eik waarbij zich de nederzetting ontwikkelde. De toevoeging *Nova villa* in de attestatie uit 1244 verwijst naar de stichting van de stad omstreeks 1240. Aan het volkstalige *Eike* werd in de late middeleeuwen de riviernaam *Maas* toegevoegd ter onderscheiding van de veel oudere nederzetting, het huidige gehucht Aldeneik (870 *Echa*, LBO; 1244 *Veteri Eke*, Cou2019), waar Harlinde en Relinde, dochters van domeinheer Adelard, omstreeks 730 een klooster stichtten (DS). Het onderscheidende element diende ook om verwarring met het Noord-Brabantse *Bergeijk* (1137 *Echa*, VG2009), te vermijden. Vergelijk ook **Eke** en **Eeklo**. (vm, js)

Maasmechelen, BL, dial. uitspraak [ˈmɛxələ].

De gemeente kwam tot stand na een fusie in twee fasen (1971 en 1977) van de dorpen Boorseme, Eisden, Leut, Mechelen-aan-de-Maas, Meeswijk, Opgrimbie, Uikhoven en Vucht. De naam van de kerngemeente luidt in de volksmond *Mechelen*. Het eerste deel van de naam *Maasmechelen* dient ter onderscheiding van de toponiemen *Mechelen*, *Kwaadmechelen* of *Mechelen-Bovelingen*. Bovendien werd door de voorvoeging van de riviernaam het weer opduiken van een vroeger hardnekkig gallicisme (*Mechelen-aan-Maas* < *Mechelen sur Meuse*) vermeden (zie daar) (Go1986). Zie ook **Mechelen** en **Mechelen-aan-de-Maas**. (vm, js)

Machelen, OV, Zulte, dial. uitspraak [ma.əlɲ].

821-823 kopie 941 *Mahlinum*, 847 kopie ca. 1300 in *Mageleno*, 966 *Maglina*, 1225 *Macheline* (TW, BE), 1472 *Maechelen* (Goe2005).

Vermoedelijk heeft *Machelen* dezelfde oorsprong als *Mechelen* in de provincie Antwerpen (zie daar); alleen is in de vorm *Machelen* geen umlaut opgetreden en bleef de oorspronkelijke klinker van het grondwoord in *machlin* ‘vergaderplaats’ dus bewaard. Minder waarschijnlijk is Gysselings verklaring van zowel *Machelen* als *Mechelen* uit Oudgermaans **magalinum*, datief meervoud van **magala* ‘machtig, sterk’, dus ‘het machtige dorp’ (TW). (md, pk)

Machelen, VB, dial. uitspraak [ˈmɑxələ].

1179 kopie midden 14de eeuw *Machala*, 1225 *Machela* (TW).

Aannemelijk voor *Machelen* is de verklaring uit *machlin* ‘vergaderplaats’, zoals in *Mechelen* in de provincie Antwerpen en Maasmechelen in Limburg (zie daar). (pk)

Mal, BL, Tongeren, dial. uitspraak [mal].

1111 *Malla* (TW), 1297 *Malle* (BG1965), 1779 *Mal* (Bo).

De naam kan het best beschouwd worden als een voortzetting van een oorspronkelijke samenstelling van *maal*, Middelnederlands *mael*, *male* ‘grensteken’ met *lo* en betekent zoveel als ‘bos of ven in een grensgebied’. Hij is dan in zijn oorspronkelijke betekenis identiek met (*Oost-* en *West*)*malle* en met het eerste deel in *Merksplas* (zie daar), evenals met het Nederlandse *Markelo* (VBS). Nochtans is de betekenis

‘vergaderplaats’ (uit *Malle* afgeleid van de datief *Mathle*) niet uit te sluiten (St1951b). (vm, js)

Maldegem, OV, dial. uitspraak [mɔ.ədəyæm].

Ca. 930 kopie midden 11de eeuw *Madlingem*, 1063 *Mallengehem*, 1122 *Maldengem* (TW, GN, BE), 1122 *Maldeghem* (TW/OZV).

Maldegem gaat terug op een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Madalo* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Madalo’ (BE). (md, pk)

Malderen, VB, Londerzeel, dial. uitspraak [ˈmaldərn].

1125 *Malre* (EV), 1262 *Malre*, *Maldren*, 1470 *Maldere* (La1966).

Oorspronkelijk een waternaam afgeleid van de Indo-Europese wortel **mel*, variant **mal* ‘donker’ (IEW, Gy1982), en het hydronymische suffix *-ara*, dus ‘het donkere water’. Het zou gaan om een oude benaming van de Opdorps- of Klaverbeek (Ro2008). De later ingevoegde *d* is al vermeld in 1262. (pk)

Malle, zie **Oostmalle** en **Westmalle**

Mannekensvere, WV, Middelkerke, dial. uitspraak [manihisˈfɛ:rə] of [manitjisˈfɛ:rə].

1171 kopie 13de eeuw *Manekini overvara* (TW), 1235 *Mannekinsvere*, 1435 *Mannekensvere* (DF).

Het *veer* ‘overzetplaats’ van *Mannekin*, een verkleinvorm van de oude mansnaam *Manno* of van een tweeledige *man*-naam, zoals in de familienaam *Mannekens* (DB 2003). (fd)

Mariakerke, OV, Gent, dial. uitspraak [marjaˈkɪərəkə].

9de eeuw kopie 941 *Meron*, 941 capellam unam in honore *sanctę Marię* dicatam in uilla *Meron* (TW), 964 aeclesia *Meran* (= Meerkerke, GN), 1140 *Meren* (TW), 1412 *Meerenkerke* (TW/OZV), 1448 de prochye van *Meeren*, 1457 te *Meerekerke*, 1449 *Marienkerke* (TW/OZV), 1461 *Mariekerke*, 1495 te *Sente Marien kercke* in *Meeren*, 1515 *Mariakerke* (Gy1980a).

Meren, datief meervoud van **meer** ‘laaggelegen, vochtig land’, is de oude naam van Mariakerke. Aan *Meren* is *-kerke* toegevoegd, waarschijnlijk al in de 9de eeuw (zie de oudste vermelding). Het eerste element van de samenstelling werd naderhand opgevat als de vrouwelijke persoonsnaam *Mere*, een Middelnederlandse variant van *Maria*. Die herinterpretatie laat zich verklaren doordat de parochiekerk van Mariakerke toegewijd is aan de Heilige Maria. (md, pk)

Mariakerke, WV, Oostende, dial. uitspraak [ˈma.rjakærkə].

1171 *Sancte Marie Capella*, 1235 parochia de *Ste Marie de Testrep*, 1266 de prochie van *onser vrouwe de Testrep*, 1304 *Sinte Mariakerke Testrep*, 1344 *Sinte Marien kerke*, 1619 *Mariekercke*, 1635 *Mariakerke* (DF).

De naam is ontleend aan een kapel, toegewijd aan de Heilige Maria. Het kustdorp Mariakerke werd in 1902 bij Oostende ingelijfd. Voor de vorm *Testrep* (en varianten), zie **Oostende**. (fd)

Maria-Leerne, OV, Deinze, dial. uitspraak ['lɛ.rnə].

1192 *Lederna* (TW, M), 1570 *Sente Marien Lire*, 1685 *Maria-Lederne* (DP1869b). *Leerne* ontstond door wegval van de *-d-* uit *Lederne*, waarmee aanvankelijk zowel (Sint-)Maria-Leerne als het aanpalende Sint-Martens-Leerne werd bedoeld. *Leerne* is etymologisch identiek met *Leernes* bij Charleroi, 866 kopie 18de eeuw *Lederna* (TW, Gy1978), en wordt door Gysseling verklaard als afkomstig van een voorhistorische waternaam, met het hydronymische suffix *-arna* afgeleid van de Indo-Europese wortel **lei-* 'stromen' (Gy1978) of van de wortel **ledh-* 'uitbuigend'. Beide dorpen liggen aan een meander van de Leie (Gy1982). De naam van de patroonheilige werd later toegevoegd. Zie ook **Sint-Martens-Leerne**. In 1823 werd Maria-Leerne verenigd met Bachte (zie daar) tot Bachte-Maria-Leerne. (md, pk)

Mariekerke, AN, Bornem, dial. uitspraak ['mɔ.rəkærək].

1228 *Ecclesia S. Mariae* in Baesrode (C), 1302 *Baesrode Ste Marie*, 1518 *Mariekerke* (Sp1944).

Genoemd naar de parochiekerk met als patroonheilige de Heilige Maria (M). Mariekerke maakte oorspronkelijk deel uit van een groter domein, in 822 *Baceroth* genoemd, waarop vier parochies ontstonden: Baasrode-Vlassenbroek (later: Vlassenbroek), Baasrode-Sint-Ursmarus (later Baasrode), Baasrode-Sint-Amunds (later Sint-Amunds) en Baasrode-Sinte Marie (later Mariekerke). Zie **Sint-Amunds** (He1985). (wvo)

Marke, WV, Kortrijk, dial. uitspraak ['ma.rkə].

1066 *Marcam* (accusatief) (DF), 1202 *Marke* (TW).

In oorsprong een waternaam *Mark(e)* 'grens, waterloop als grenslijn'. Vergelijk met **Kortemark**, **Langemark** (DB1980a). (fd)

Markegem, WV, Dentergem, dial. uitspraak ['mɑrkəyæm].

1107 *Marchengem* (TW), 1259 *Markinghem*, 1299 *Markenghem*, 1903 *Markegem* (DF). Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Marko* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van Marko' (TW). (fd)

Martenslinde, BL, Bilzen, dial. uitspraak [lm].

1096 *Linne* (TW), 1280 *Sente Mertens Linne* (BG1965), 1604 *St-Martenslindt* (UI1932).

De plaats heette aanvankelijk kortweg *Linde* en is dus genoemd naar de bekende boom. De naam van de patroonheilige (Sint-Martinus) werd later toegevoegd en ontbreekt nog steeds in de plaatselijke uitspraak. (vm, js)

Massemen, OV, Wetteren, dial. uitspraak ['masəmə].

1019-1030 *Masmine*, 1150 *Masmines*, 1221 *Masminne* (TW, GN), 1569 *Massemem* (TW/OZV).

Massemen is een Gallo-Romaanse naam, afgeleid van de Latijnse persoonsnaam *Maximinus* met het Latijnse nederzettingssuffix *-ium*, dus 'nederzetting van Maximinus' (GN, Gy1978, Gy1980a, VD 1995). (md, pk)

Massenhoven, AN, Zandhoven, dial. uitspraak [ˈmasəno.və].

1144 *Massenehoua*, 1165 *Mazenhouen* (TW), 1337 *Massenhove*, *Massenhoven* (OT3). Samenstelling van de datief meervoud *hoven* (zie **hof**) en de zwakke genitief van een Germaanse (?) persoonsnaam (V, M, C, DV), wellicht *Matso* (TW). De naam betekent dan ‘aan de hoeve of hoven van Matso’. (wvo)

Mater, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak [ˈmu.ətrə].

Eind 9de eeuw kopie 941 *Materna*, 998 kopie midden 11de eeuw *Materna*, 1182 *Materne* (TW), 1384-1384 *Matere* (TW/OZV).

Mater is in oorsprong een Voorgermaanse waternaam, gevormd met het hydronymische suffix *-ona*, een variant van *-ana*, dat ‘water’ betekent. Het grondwoord in **Matrona* is volgens Gysseling misschien te verbinden met Indo-Europees **mater* ‘moeder’ (Gy1978, Gy1983a). De **Matrona* zou dan een water zijn geweest, dat als een beschermende moedergodheid werd vereerd (GN). (md, pk)

Mazenzele, VB, Opwijk, dial. uitspraak [ˈmɔ.uzəl].

1107 kopie midden 13de eeuw *Masesele*, 1167 *Masensele* (TW).

De naam *Mazenzele* is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Maso* met **zele**, ‘woning van Maso’ (Fö1, M, C, TW, DV). (pk)

Mechelen, AN, dial. uitspraak [ˈmɛχələ].

1008 *Machlines*, 1136 kopie 12de eeuw *Mechele*, *Machele*, 1213 *Machlina*, 1215 *Machlinenses* (TW), 1253 *Mechlinia*, *Machlinia* (OPI), 1340 *Mechlène* (St1926), 1409 *Mechelen* (St1926).

Van de voorgestelde verklaringen gaat de voorkeur uit naar een afleiding uit **maal** (West-Germaans *mathl* of *mahal*, later *mal* en in de middeleeuwen gelatiniseerd tot *mallum*), waarbij de afleiding *machlin* doorumlaut leidde tot *mechlin* (Cla1991, WB, maar reeds M, C, DV, St1926). Het oude woord betekent ‘vergaderplaats, rechtsdag, gerechtszitting, openbare vergadering’ en duidde de plaats aan waar de vrije Franken samenkwamen om recht te spreken. Aangezien dat gebruik al door Karel de Grote beperkt werd, dateren de met *mahla* gevormde namen waarschijnlijk uit de Merovingische tijd. Claes (Cla1991) besluit: “Mechelen zou dus een vergaderplaats geweest zijn voor de mannen uit de omliggende Merovingische nederzettingen.” (wvo)

Mechelen, BL, Heers, dial. uitspraak [ˈmɛχələ].

1131 *Malines*, 1224 *Mechelen* (TW), 1270 apud *Maghelen* (Her1969), 1779 *Mechele* ook *geseyt Quamechelen* (Bo).

Dezelfde etymologie als *Mechelen* in de provincie Antwerpen. Na 1971 samengesmolten met Bovelingen (zie daar). Voor het in de volksmond bestaande *Quamechelen*, zie **Kwaadmehelen**. Vanaf 1977 werd Mechelen-Bovelingen een deelgemeente van Heers. (vm, js)

Mechelen-aan-de-Maas, BL, dial. uitspraak [ˈmɛχələ].

1062 vals 11de eeuw *Mahlen*, 1139 *Magelinis*, 1139 *Machlinis*, 1146 *Magglis* (TW).

Dezelfde etymologie als *Mechelen* in de provincie Antwerpen. Zie ook *Kwaad-mechelen* (LB). Op 1 januari 1971 werd de gemeentenaam *Mechelen-aan-de-Maas* opgeheven. Zie **Maasmechelen**. (vm, js)

Meensel, VB, Tielt-Winge, dial. uitspraak ['misəl].

1132 kopie 12de eeuw *Meinzele*, 1151 *Mensel*, 1156 kopie ca. 1265 *Mensela*, ca. 1220 *Meinesele* (TW), 1340 apud *meencelle*, juxta *meencele*, 1615 tot *Miensel* (Ke2014a).

Meensel is een samenstelling van Middelnederlands *mein*, *meen* < Germaans **maina* 'gemeenschappelijk' (M, VO2001a, WB, EV, DV, Cla1998a) met *zele*, dus 'gemeenschappelijke woning'. Op 1 december 1824 werden Meensel en Kiezegem tot één gemeente samengevoegd: Meensel-Kiezegem (GB). (pk)

meer

Meer (Germaans **mari*, Middelnederlands *mere*) betekent 'waterplas; waterachtige, moerassige plaats' (Gy1954a, Di1963a). Ondanks de gelijkaardige betekenis heeft het een andere oorsprong dan Middelnederlands *mare* 'plas van stilstaand water, meer, poel, moeras' (He1978). Dat laatste zou een ontlending zijn uit het Romaans (Latijn *mare*). Beide woordvormen met verwante betekenis liepen door elkaar, maar ten slotte heeft *meer* de bovenhand gehaald, terwijl *maar* werd teruggedrongen tot naamrelicten (Sc1955). Een ander *meer* (Germaans *(*ga*)-*mairjom*, verwant met Latijn *murus* 'muur') betekent '(grens)paal of grens' (He1978, MW). De betekenis 'grens' blijkt zeer duidelijk uit de naam van het gehucht Meer, deel van Goetsenhoven (Tienen), dat in het Frans vermeld wordt als 1674 *haut marcque*, 1754 *meren* ou *haute marcq* (Ke2002), waarin *marcq* hetzelfde betekent als *mark* 'grens'. (wvo)

Meer, AN, Hoogstraten, dial. uitspraak [mɛr].

Ca.1200 *Mere* (TW), 1245 (kopie) *Mera* (OSM), 1267 *Mere* (OSM), 1393 *Meer* (Cer). De naam betekent waarschijnlijk 'meer, waterplas' (M, C, TW, DV2, WB) (zie *meer*). Aangezien de naam pas in de vroege 13de eeuw opduikt, kan hier op de ligging aan de grens met het ca. 1198 gevormde Land van Breda gedeut worden, met Middelnederlands *meer* 'grens(paal)'. Zie ook **Meerle**, **Meerhout**, **Westmeerbeek**. (wvo, kl)

Meer, BL, Riemst, dial. uitspraak [mɛr].

1287 *Meer* (BG1965), 1400-1586 *Vall en Meer* (U1932).

De naam is afgeleid van *meer* met de betekenis 'plas, vijver, meertje', zoals in het vlakbijgelegen *Rosmeer*. Met *Val* (zie daar) thans een dubbelnamige deelgemeente van Riemst: *Val-Meer*. Het betrof destijds twee Loonse dorpen *Val* en *Meer*, die tot aan het einde van het ancien régime tot twee verschillende heren behoorden. De andere betekenis van *meer*, nl. 'grens', is daarom niet helemaal uit te sluiten. Vergelijk ook *Mheer* in Nederlands-Limburg (VBS). (vm, js)

Meerbeek, VB, Kortenberg, dial. uitspraak ['miərbe.k].

1117 *Merbecka*, 1148 *Merbeca*, 1154 *Merbeka* (TW), 1699 *Meerbeecke* (KPH, II, 10).

Meerbeek is in oorsprong een waternaam, samengesteld uit **meer** en **beek**, dus ‘beek aan een plas’ of ‘beek in vochtig laagland’. Vergelijk **Westmeerbeek**. (pk)

Meerbeke, OV, Ninove, dial. uitspraak [ˈmi.ərbe.k].

966 kopie 15de eeuw *Merbeccam* (accusatief), 1112 kopie 15de eeuw *Merbecca*, 1219 *Merbecke* (TW), 1264 kopie 1405 *Meerbeka* (TW/OZV), 1735 *Meerbeke* (GB). Dezelfde etymologie als *Meerbeek* (zie vorig artikel). (md, pk)

Meerdonk, OV, Sint-Gillis-Waas, dial. uitspraak [ˈmɛ.ərdɔ.ŋk].

1256 kopie 1298 *Merdonc* (TW/OZV), 1306 *Mardonc* (TW/OZV), 1306 *Meerdonc* (DP1879), 1334 *Maerdonc*, 1388 *Meerdonc* (TW/OZV).

Meerdonk is samengesteld uit **meer** ‘laaggelegen, vochtig land’ en **donk** ‘zandige opduiking in moerassig terrein’. Het gebied wordt in de 13de eeuw omschreven als “moer ende wostine”. Door het Koninklijk Besluit van 6 april 1845 werd Meerdonk afgescheiden van Vrasene (DP1879). (md, pk)

Meerhout, AN, dial. uitspraak [ˈmɛrət].

1160 *Merholt* (TW), 1295 *Merhout*, *Meerhout* (OT2).

Samenstelling van **hout** ‘bos’ en **meer** ‘meer, plas’ (M, C, TW, DV2, WB) en dus ‘moerasbos’ of ‘bos bij het moeras’. Misschien echter ‘grensbos’? (wvo)

Meerle, AN, Hoogstraten, dial. uitspraak [mi.əl].

1261 *Merle* (OHZ), 1309 *Meerle* (ONB).

Een samenstelling van **meer** ‘meer, plas’ en **lo** (C, TW, DV2, WB) is mogelijk en dan ‘lo bij een meer’ (DV), maar waarschijnlijker is ‘lo van Meer’ (C, WB), namelijk een benoeming naar de naburige gemeente Meer, gelegen op dezelfde rivier de Mark. Zie ook VO2001a. (wvo)

Meeswijk, BL, Maasmechelen, dial. uitspraak [ˈmɛ.zɪk].

946 kopie ±1070 *Masuic*, 1062 vals 11de eeuw *Masewig*, 1159 kopie ca. 1700 *Masuich* (TW).

Het eerste deel is de waternaam *Maas*, Germaans **Maso-*, ontwikkeld uit Voorgermaans **Mosa* ‘de vochtige’ (met umlautfactor in grondwoord). Het tweede deel is **wika-* ‘dochternederzetting’ (TW) of ‘vestigingsplaats, nederzetting’ (VBS). *Wijk* kan als Germaans leenwoord teruggaan op Latijn *vicus* ‘nederzetting, dorp’ (Tu1962), maar volgens Van Loon blijft de etymologie van Germaans *wik* onzeker (VL2000). In de Duitse literatuur beschouwt men *-wik/-wiek* als een wortelverwant woord van Latijn *vicus* met de oorspronkelijke betekenis ‘omheining’ (Nie2012). Misschien kan hier de betekenis gegeven worden van “hoofd aen de water-stroom” (KIL), vandaar ‘opworp, ophoping in een rivier ter verdediging tegen de kracht van het water en de golven’, en in die zin eventueel ‘een soort havendam, wal’ of ‘aanlegplaats’. Vergelijk in dat verband de waternaam *Genootsbeek* voor een beek die in Meeswijk in een bocht van de Oude Maas uitloopt, en de nederzettingsnaam *Geneut* in het naburige Boorseme: 1533 *op den Hoefft*, DVW1), twee verwijzingen naar een vroeger havenhoofd. In een oorkonde van Otto I van 946 wordt *Masuic* vermeld met een

“complex navium” (mededeling M. de Vaan en F. Medaer). In de Nederlanden is *Meeswijk* de enige *wijk*-naam met umlaut (VL2000). Ten gevolge van zwakke beklemtoning van het tweede deel verdween de *w* in de dialectische vorm (*zw* > *z* zoals in *zuster*, Duits *Schwester*; *zoel* naast *zwoel*) en sleet *-ijk* af tot *-ik*. (vm, js)

Meetkerke, WV, Zuienkerke, dial. uitspraak ['mi.ərəkærkə].

1041 *Matkerke*, 1193 *Metkerka* (TW), 1198 *Meetkerka*, 1250 *Meetkerke* (DF).

Samenstelling van *kerk* en Middelnederlands *made*, *mede* ‘weide, maailand’. Vergelijk met *madeliefje*, de streeknaam *Meetjesland* en Engels *meadow*; zie ook **Meeuwen** (volgend artikel). In de 14de eeuw komt een paar keer de vorm *Medekerke* (DF) voor. Dat kan wellicht de uitspraak ['mi.ərəkærkə] verklaren door overgang van intervocalische *d* in *r*. (fd)

Meeuwen, BL, Oudsbergen, dial. uitspraak ['mi.əvə].

1146 *Mewa*, 1219 *Mewen* (TW), 1779 *Meeuwen* (Bo).

De naam is te verbinden met Middelnederlands *made*, *mede* ‘weide’, Engels *meadow* en heeft de grondbetekenis ‘gemaaid grasland, hooiland’. Met zijn verbogen vorm betekent het ‘bij het hooiland’. Vergelijk ook met **Meetkerke**, *Meeuwen* (850 *Medua*) in Noord-Brabant (VBS) en het naburige Genkse gehucht *Termien* (1438 *in die meden*) (M, DV2, Mo1973a). Op 1 januari 2019 vormden Meeuwen-Gruitrode en Opglabbeek de nieuwe gemeente Oudsbergen. (vm, js)

Meigem, OV, Deinze, dial. uitspraak ['mæ.gæm].

10de eeuw kopie 941 *Meingem* (TW/OZV), 969 kopie midden 11de eeuw *Meingehem*, 1206 *Meighem* (TW).

Meigem ontwikkelde zich uit de Germaanse persoonsnaam *Mago* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Mago’ (TW). (md, pk)

Meilegem, OV, Zwalm, dial. uitspraak ['mɛ.ləyəm].

1130 *Meylengem*, 1150-1154 *Meilengem*, 1196 *Meilenghem* (TW), 1295 *Meileghem* (TW/OZV).

Meilegem is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Magilo* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Magilo’ (TW, GN). (md, pk)

Meise, VB, dial. uitspraak [ma:s].

1132 *Mensce*, 1146 *Menz*, 1171 *Menze*, 1176 *Menza*, 1212 *Meiza* (TW), 1617 die prochie van *meijs* (KPH, II, 331).

Volgens Lindemans ontwikkelde de naam zich uit het Latijn *mansionem*, accusatief van *mansio* ‘(grote) hoeve’ (Li1924a, WB). Volgens de oude vormen moeten we eerder uitgaan van **Mainikja* (Gy1975a) of **Mainikion* (Gy1981b), afgeleid van Indo-Europees **main* ‘lieflijk’ (TW). Dus ‘de lieflijke nederzetting’ of ‘de nederzetting van een man geheten *Lief*’ (Ro2008). (pk)

Melden, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak [mœ.lɔn].

988 vals ca. 1000 in superiori *Milna*, 1116 *Melnis*, 1110-1130 kopie ca. 1177 *Melna*, 1154-1155 *Melden* (TW, BE, GN).

Melden is in oorsprong een voorhistorische waternaam **Melina*, gevormd met het hydronymische suffix *-ina*, een variant van *-ana*, dat wellicht ‘water’ betekende. Het grondwoord is mogelijk het Indo-Europese **mel*, bewaard in onder meer Welsh *melyn* ‘geel’ en Latijn *mel* ‘honing’ (TW, Gy1983a), maar ook in Grieks *melas* en Lets *melns* ‘zwart’ (TW, Gy1978, IEW). De waternaam betekende dus ‘gele beek’ of ‘donkerkleurige, zwarte beek’ Zie ook **Melle** en **Millen**. (md, pk)

Meldert, BL, Lummen, dial. uitspraak [ˈmældərt].

1155 kopie 1265 *Melderd*, 1183 *Meldert* (TW).

De etymologie van *Meldert* blijft onzeker. Volgens Gysseling is ze terug te voeren tot **Meldharation*, een nederzettingsnaam afgeleid van de waternaam **Meldhara*, uit de wortel **meldh* ‘schitterend’ > ‘rood, geel’, te vergelijken met Welsh *melyn* ‘geelachtig’, Latijn *mel* ‘honing’ (Gy1983a). Hetzelfde grondwoord als *La Melde*, zijriviertje van de Leie (Pas-de-Calais): 1037 *Mella* ‘cours d’eau d’après sa couleur jaunâtre’ (LBo2009). Cf. de Waalse nederzettingsnamen *Méléry* (provincie Luxemburg) en *Mellery* (provincie Waals-Brabant) (Loi2014). Zie ook **Meldert** in Oost-Vlaanderen en Vlaams-Brabant, alsook **Melden**. (vm, js)

Meldert, OV, Aalst, dial. uitspraak [ˈmɛlərt].

1151 *Meldert* (M), 1168 *Melderd* (TW, Gy1983a, GN, BE).

Onzekere etymologie. Mogelijk gaat de naam op dezelfde oorsprong terug als *Meldert* in Limburg (zie daar). Ofwel is het een afleiding uit *melde* ‘melde, tuinplant verwant met spinazie’, met het verzamelsuffix *-t*, waarvóór een *r* is ingelast. De oorspronkelijke betekenis zou dan ‘grond met melde’ zijn geweest. (md, pk)

Meldert, VB, Hoegaarden, dial. uitspraak [ˈmælət].

830 kopie 10de eeuw *Meldradium*, 1019-1030 *Meldrada*, 1136 kopie midden 12de eeuw *Meldreges*, 1168 *Melderd*, 1218 *Meldert* (TW, BE).

De naam is misschien te reconstrueren als **Meldharation*, nederzettingsnaam afgeleid van de waternaam *Meldhara* ‘de geelachtige (beek)’ (Gy1983a, VD1996b), zoals *Meldert* bij Lummen in Limburg. Is dat juist, dan is **Meldhara* de voorhistorische waternaam van de Molenbeek, die in Oorbeek en Tienen verder vloeit als de *Mene*, uit *Medene* en ouder *Medona* ‘de gele, de honingkleurige’ (Ke2003b). De Romaanse vorm *Meldreges* ging verloren. In de plaats kwam *Maillard*, een Waalse aanpassing van de dialectische Vlaamse vorm *Mellaart*. (pk)

Melkwezer, VB, Linter, dial. uitspraak [ˈweizərə].

1176, 1185 *Wisera* (TW), 1229 apud *Wesere* (Ke2004). Vanaf de 17de eeuw uitgebreid met *Melk-*: 1675 *Melcqweser* onder Leeuwe, 1703 tot *melckwesere*, ook 1645 *Wezeren brabant* (Ke2004).

Wezer is een voorhistorische waternaam, met het achtervoegsel *-ara* afgeleid van de wortel **wes-*, volgens Gysseling met de betekenis ‘goed’ (TW) of ‘uitbuigend’ (Gy1982). Mogelijk is ook de betekenis ‘vochtig, nat’ (IEW). *Wezer* betekent dan ‘de modderige beek’ (Ke2004). De uitbreiding met *Melk-* verwijst naar de talrijke weiden die Wezer rijk is en waarheen ook een *Melkweg* leidt (Ke2004). *Wezeren Brabant* staat in tegenstelling tot *Walswezeren* in Luiks gebied; zie **Wezeren**. (pk)

Melle, OV, dial. uitspraak ['mæ.lə].

830 kopie 10de eeuw de villa *Millinio*, eind 9de eeuw kopie 941 *Mellin*, 964 *Mella*, 1118 *Melle* (TW, GN).

Melle komt mogelijk uit Oudgermaans **Melinja*, nederzettingsnaam bij de voorhistorische waternaam **Melina* (TW) 'gele beek' of 'donkerkleurige beek'. Zie ook **Melden**. Blijkens de oudste vorm kan *Melle* ook teruggaan op een Voorgermaanse nederzettingsnaam **Meldiniom*, bij een persoonsnaam *Meldinios* 'de zachtaardige' (Gy1978), ofwel **Melinion*, bij de persoonsnaam *Melinos* 'die met honinggeel haar' (Gy1980a) of 'de donkere'. (md, pk)

Melsbroek, VB, Steenokkerzeel, ['mailzbruk].

Ca. 1123 *Melbruc*, 1134 *Meltbruch*, ca. 1155 kopie ca. 1243 *Meldbruc* (TW), 1430 *meldbroeck* (Ke, onuitgegeven), 1719 *Melsbroeck* (Kam).

Melsbroek is een samenstelling op **broek**, waarvan het eerste deel afgeleid kan zijn van Germaans **milita* 'honing(kleurig)' (TW) of van de kruidnaam *melde*, zoals in *Melsele* (zie volgend artikel). De *s* in *Melsbroek* is wellicht ingevoegd ter wille van de welluidendheid. (pk)

Melsele, OV, Beveren, dial. uitspraak [meɪlsn].

1055 kopie 4de kwart 12de eeuw *Melcelle*, 1071 kopie 4de kwart 12de eeuw *Melcele*, 1143 *Melsele* (TW, GN).

De naam is wellicht samengesteld uit de plantnaam *melde* 'melde, spinazieachtige tuinplant' en **zele** (M, C). Vergelijk met **Meldert** en **Melsbroek**. (md, pk)

Melsen, OV, Merelbeke, dial. uitspraak [meiə.lsn].

830 kopie 941 *Melcunnaria* mercum (lees: Melcinnaria), eind 9de eeuw kopie 941 *Melcina*, 1117 kopie ca. 1177 *Melcines*, 1148 *Melcines* (TW), ca. 1300 *Melsene* (TW/OZV).

Gysseling ziet in *Melsen* de Voorgermaanse persoonsnaam **Malcio* of **Mallikos* (Gy1978). De naam betekent dan 'nederzetting van Malcio of Mallikos'. (md, pk)

Membruggen, BL, Riemst, dial. uitspraak ['mømørkə].

1281 *Mombrughen* (BG1965), 1308 *Menbrughen*, *Menbrucghen* (BG), 1400-1586 *Membruggen* (UI1932), 1380 in parochia de *Mummerken* (Gr1978).

Onduidelijke overlevering, want in de oudste bron (BG1965) wisselen de *o* en *e* elkaar af. De *m* is door regressieve assimilatie ontstaan uit *n* voor *b*. Het eerste deel kan verklaard worden uit Middelnederlands *mennen* 'per wagen vervoeren', vandaar Middelnederlands *mennebrugge* 'een brug waarover met karren en wagens naar het land gereden wordt om de oogst binnen te halen'. Vergelijk ook met *mennewech* en *mennegat* (MW) en de *Mendijk* in de Maatjes (Noord-Brabant) 'dijk waarover men het vee naar de heide mende' (Le2011), de verspreid voorkomende *Veestraten* (-wegen) in Vlaanderen en Middelhoogduits *menwec* 'Treibweg für Zugvieh' (BA). Minder waarschijnlijk is een ontwikkeling uit Germaans **main*, waaruit Middelnederlands *meen*, *mein* 'gemeenschappelijk, openbaar' (MW), Rijnlands *mein*, Middelhoogduits *me(i)ne* 'gemein', zoals ook in de plaatsnaam *Menewege* in Duitsland (Di1963a, Be1999). Ook de betekenis 'middelste brug' met *men* uit Germaans

**miduma* ‘middelste’, zoals in *Mendonk* (zie daar) en in *Medemblik* (Noord-Holland), met plaatselijke uitspraak *Memelik* (VBS) valt te betwijfelen. De brug waarop de naam zinspeelt, is een waterovergang over de Molenbeek. De lokale uitspraak is *Mummerke*, met ronding van *e* tussen twee *m*-en. (vm, js)

Mendonk, OV, Gent, dial. uitspraak [ˈmændɔŋk].

694 kopie 941 *Medmedug*, 966 *Metmedung*, 1195-1200 *Mendonc* (TW, GN).

Mendonk ontstond uit de samenstelling van Germaans **miduma* ‘middelste’ en *donk* ‘zandige opduiking in moerassig terein’. De betekenis is dus ‘middelste donk’ (M, Gy1978). *Mendonk* wordt omgeven door andere plaatsen met een *donk*-naam, zoals *Desteldonk* (zie daar) en de gehuchtnamen *Terdonk* en *Speurdonk* (GN). (md, pk)

Menen, WV, dial. uitspraak [ˈmi.əndə].

1087 kopie ± 1280 *Menin* (TW), 1316 van *Meenine*, 1353 van *Meenene*, 1410 van *Meenne*, 1820 *Menen* (DF).

De naam kan worden vergeleken met *Manin* bij Atrecht (Pas-de-Calais) < 869 *Maininium*, dat teruggaat op Germaans **main* ‘gemeen, gemeenschappelijk’ (DV2, M). De scherplange *e* in *Menen* is daarmee in overeenstemming. Gysseling (Gy1983b) ziet in **Maininion* een prehistorische nederzettingsnaam op basis van de persoonsnaam **Maininos*, waarin *main* is afgeleid van de Indo-Europese wortel **amei-* ‘lief’. De dialectische vorm *Meende* is ontstaan uit de verbogen vorm *te Menene* > *te Meenne*, waarbij articulatorisch een *d* (d.i. een *n* zonder nasaliteit) wordt ingeschoven (vergelijk *donder* < *donner*, *Hendrik* < *Henrik*) (DB1990). (fd)

Merchtem, VB, dial. uitspraak [ˈmæɾəχtn].

Ca. 1040 kopie midden 11de eeuw *Martinas*, 1117 *Martines*, 1150 kopie 18de eeuw *Mercten*, 1168 *Marechtinis* (TW), 1120 *Merchtinis* (M), 1218 *Merchten* (Gy1971a), 1313 kopie 17de eeuw *Merchtene* (Col1961), 1722 *Merchtem* (KPH, II, 1443).

De vormen met *Mart-* staan waarschijnlijk onder invloed van de heiligennaam *Martinus* (M, BE). *Merchtem* is geen *heem*-naam. De uitgang *-em* ontstond door analogie met andere *ghem*-namen. Gysseling verklaart de naam uit **Markatinio*, bij de persoonsnaam **Markatinios* (Keltisch *marko*, Germaans **marha* ‘paard’), gegermaniseerd tot de datief meervoud **Markatinum* en geromaniseerd tot **Markatinas* (Gy1971a) ‘bij de lieden van Markatinios’. (pk)

Mere, OV, Erpe-Mere, dial. uitspraak [mi.ər].

1003 *Meren* (TW), 1281 *Mere* (TW/OZV).

De naam komt uit de datief meervoud van *meer* met de betekenis ‘laaggelegen, vochtig land’ of ‘waterplas’. Zie verder bij **Erpe**. (md, pk)

Merelbeke, OV, dial. uitspraak [ˈmɛ.rəlbe.kə].

1101 kopie 1ste kwart 13de eeuw *Merlebeke*, 1108 *Merlebecca* (TW, GN), 1123 *Merlebeke*, 1292 *Maerlebeke*, 1284 *Meerlebeke*, ca. 1427 *Meerelbeke* (TW/OZV).

Het eerste lid wordt gewoonlijk verklaard uit Middelnederlands *merle*, *marle*, ontleend aan Oudfrans *marle*, Oudpicardisch *merle* ‘mergel’ (GN, GR, TV1952). Mergel werd veelvuldig gebruikt om het land te bemesten. Minder waarschijnlijk voor

het eerste deel is de verklaring uit de verkleinvorm **marila* van Germaans **mari* ‘kleine waterplas’ (TW). (md, pk)

Merendree, OV, Nevele, dial. uitspraak [ˈmɛ.ərnrə].

966 *Merendra*, 1019-1030 *Merendre* (TW).

Volgens Gysseling stamt *Merendree* af van een prehistorische waternaam **Marandro* (TW) of **Marandra*, met een suffix *-andra* uit een mediterrane substraattaal (Gy1978). De wortel is **mer-* ‘vuil, zwart’ (Gy1980a), dus ‘het vuile water’ of ‘het zwarte water’. Later voert Gysseling de waternaam terug op een Indo-Europese grondvorm **marindhra*, die in het Germaans tot **marindro* evolueerde. Het zou een afleiding zijn van het Indo-Europese element **(a)mar*, dat ‘uitbuigend’ of ‘schitterend’ betekent, met het stapelsuffix *-andh-r*. *Merendree* betekent dan ‘plaats gelegen aan een uitbuigende (meanderende) of een schitterende waterloop’ (Gy1983a). (md, pk)

Merkem, WV, Houthulst, dial. uitspraak [ˈmæ.rkæm].

869 kopie ± 1191 *Marcheim* (TW), 1107 *Merchem*, 1159 *Merkem* (DF).

Het *heem* ‘woonplaats’ bij de *Mark* ‘grenswatertje’, nu nog het *Martje* genoemd; vergelijk met **Langemark** en **Kortemark** (TW, DV2). (fd)

Merksem, AN, Antwerpen, dial. uitspraak [ˈmarəksum].

Ca. 1189 *Marcsam*, 1209 *Marcsem*, 1212 *Marshem* (TW), 1274 *Mercseem* (Cr2006), 1309 *Merxeem* (OBE), 1349 *Mercsem* (OT4).

De betekenis van deze *heem*-naam is omstreden. De meest waarschijnlijke verklaring blijft nog steeds die van ‘heem bij de mark, de grens’ (Gr1610, Pr1975). Gezien de ligging van Merksem pal op de grens tussen de aloude bisdommen Luik en Kamerijk is die verklaring beslist historisch aanvaardbaar. Ze is echter verlaten sinds Pottmeyer (Po1910) ze op taalkundige grond verwierp, omdat *mark* vrouwelijk is en *Marcahem* dus *Merchem* zou hebben opgeleverd. Zijn bezwaar lijkt echter niet dwingend: vergelijk 1336 *hire ane marcsende*, ‘aan het einde van de mark, van de grens’ (OT3:326). Merksem grensde bovendien aan het al in 1008 vermelde markgraafschap Antwerpen (Pr1927). Anderen hebben voorgesteld dat het eerste lid de riviernaam *Mark* (TW) was, of misschien een persoonsnaam (Po1910a, M, C, DV, WB). Aangezien Merksem niet, zoals Merksplas, aan de Mark ligt, is de riviernaam wel uitgesloten. Een persoonsnaam blijft uiteraard mogelijk, maar is in het licht van het voorgaande niet waarschijnlijk. Zie ook **Merksplas**. (wvo, kl)

Merksplas, AN, dial. uitspraak [ˈmɛrəblos].

1148 *Marcbias*, *Marxbias*, 1210 *Marxblaes*, 1225 *Marksblas* (TW), 1251 *Merxblaes* (OSM), 1282 *Mercsplaes* (OSM).

Samenstelling van *mark* en *blas*, met later ingevoegde eufonische *-s-* tussen twee medeklinkers (VL1981). Het eerste lid zou de naam van de rivier *Mark* zijn, waaraan Merksplas ligt (M, C, TW), maar kan ook *mark* ‘grens’ zijn (DV, WB). De rivier de Mark ligt echter centraal in Merksplas en de riviernaam betekent ‘rivier in moerassig gebied’ (DVW1). De betekenis van het tweede lid is minder duidelijk. Aangezien alle oude vormen *-blas* vertonen, zal men niet moeten uitgaan van ‘plas’. De latere *-plas*-vormen berusten ongetwijfeld op volksetymologische herinterpretatie.

Bovendien wordt de naam tussen 13de en 15de eeuw geregeld vermeld met *-blaes* en is *-blas* wellicht een in neventonige positie verkorte vorm. Dan valt te denken aan noordelijk Limburgs *blaas* in de betekenis van ‘bron, wel, poel’ (Mo1976a, Me2002), hetzelfde als *vlaas* ‘plas in bos en hei, ven’ (Me2002). De naam kan dan ‘grenswater, plas die een grens vormt’ of ‘plas bij de Mark’ betekenen. Vergelijk *Alblas* en *Alblasserwaard* (Zuid-Holland) en zie ook **Merksem**. (wvo, kl)

Mesen, WV, dial. uitspraak [ˈmi.əsən].

± 1050 *Mezines*, 1065 *Mecinis*, 1157 *Mencinis*, 1180 *Messines* (TW), 1238 *Mesine*, 1316 van *Meessine*, 1538 *Meessen*, 1903 *Meesen* (DF).

Mesen gaat terug op een Romaanse naam, in het Frans nog *Messines*, uit Latijn *machina* ‘toestel, werktuig’, ook ‘molen’ (C, DV2). Of uit **Mainikinas*, nederzetting van **Mainikinos* < **amei-* ‘lief’ (Gy1983b). (fd)

Mespelare, OV, Dendermonde, dial. uitspraak [mɛspəɫə.ər].

1232 kopie 1251 *Mespelar*, 1295 *Mesplaer*, 1442 *Mespelare* (TW/OZV).

Mespelare is de datievorm van *mespelaar*, een Middelnederlandse en in de westelijke dialecten nog gebruikelijke benaming voor de mispelboom, gevormd naar analogie van andere fruitboomnamen als *appelaar* en *kerselaar*. De naam betekent dus ‘nederzetting bij de mispelboom’. *Mespelare* wordt soms verkeerdelijk verklaard als een samenstelling van *mispel* en *laar* (M, WB). (md, pk)

Messelbroek, VB, Scherpenheuvel-Zichem, dial. uitspraak [ˈmɛsəbrʊk].

1151 *Mescelbuch*, *Messelbuc*, 1157 *Meszelbuch*, 1166 *Mesceboc*, 1180 *Mescelbuc* (TW), 1283 *Messelbroeck* (M), 1321 *Messelboec* (Cla1986).

Onduidelijk eerste lid dat is samengesteld met *buc*/boek ‘beuk’, dat later volksetymologisch is aangepast tot **broek**. Vergelijk met de wisseling van *beuk* en *broek* in **Schoonderbuken**. (pk)

Mettekoven, BL, Heers, dial. uitspraak [ˈmætəkʊəvə].

1112 *Matincurt*, 1135 *Mettencouen*, 1367 *Mettichoven* (DS), 1779 *Mettecoven* (Bo).

De naam stamt af van Germaans **Matjinga hofum*, samenstelling van de persoonsnaam *Matjo* verbonden met het verzamelsuffix *-inga*, met de datief meervoud van **hof**, dus ‘boerderij van de lieden van Matjo’. Verscherping van *g* > *k* en verschrompeling van het suffix. De vorm *Matincurt* is Romaans, uit **Matjon curtis* ‘boerderij van Matjo > Matti’ (TW). In tegenstelling tot *Rijkhoven*, maar zoals *Kuttekoven* (zie daar) viel in de spelling van de gemeentenaam *Mettekoven* de niet meer gereali-seerde *h* weg. (vm, js)

Meulebeke, WV, dial. uitspraak [ˈmœləbɛ:kə].

1100 *Mulenbeca* (DF), 1112 *Molenbeke* (TW), 1231 *Meulembeke*, 1580 *Mullebeke*, 1649 *Meulebeke* (DF).

In oorsprong een waternaam, samengesteld uit *meulen*, gepalataliseerde variant van *molen*, en **beek**, dus: ‘beek aan een molen’, vermoedelijk een watermolen. Vergelijk met **Molenbeek**. (fd)

Michelbeke, OV, Brakel, dial. uitspraak ['mi:ɣəlbɛ:gə].

1150-1154 *Mighelbeca*, apud *Migelbecam*, ca. 1185 *Michelbeca*, 1196 *Megelbeke* (TW), 3de kwart 12de eeuw *Michelbeca*, ca. 1243 *Mighelbeke* (TW/OZV).

Michelbeke is in oorsprong een waternaam, samengesteld uit Germaans **migilo* 'op urine gelijkende modder' en *beek* (TW, WB, EV, DV), dus letterlijk: 'pisbeek'. Vergelijk met Middelnederlands *mige*, *mieghe* 'pis, water'. (MW, KIL). (md, pk)

Middelburg, OV, Maldegem, dial. uitspraak ['mɛdəlbœɾχ].

1404 *Middelbuerch* (DF, M), 1433 te *Middelbuerch*, 1463 *Middelburch* (TW/OZV).

Middelburg is een vernoemingsnaam. De plaats in Vlaanderen werd gesticht door de abdij van Middelburg in Zeeland (EV). (md, pk)

Middelkerke, WV, dial. uitspraak ['mɛləkærkə].

1218 *Middelkerca* (TW), 1267 *Middelkerke* (DF).

Genoemd naar de kerk, d.i. het kerkdorp, in het midden tussen Oostende en Westende. (fd)

Mielen-Boven-Aalst, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak ['mi:lə].

1107 kopie 13de eeuw *Mile*, 1136 kopie 12de eeuw *Miles*, 1163 *Myeles*, 1216 *Mylen* (U11932), 1779 *Milen* (Bo).

Naamgeving in verband met de afstandsmaat *mijl*, Middelnederlands *mile* uit Latijn *milia*. De Romeinse *mijl* kwam overeen met 5000 Romeinse voet of 1,47 km. *Mijl* moet in dit geval begrepen worden in de middeleeuwse betekenis van het woord in onze contreien, d.w.z. als een afstand van ca. 4 tot 6 kilometer (WNT) (mededeling U. Maes). De naam is meer bepaald in verband te brengen met *banmijl* 'mijl van den ban, grondgebied waarbinnen zich iemands rechtsmacht uitstreckte, rechtsgebied' (MW). Zowel Nonnemielen, het klooster van de benedictinessen ten noorden van de stad, als het meer zuidelijk te situeren Mielen-boven-Aalst moet op of aan de grens van een vroegere banmijl gelegen zijn. In beide plaatsen was destijds de juridische invloed van de abdij bijzonder groot (begeavingsrechten, cijnshof en/of leengoed) (Nij2011). Vooralsnog blijft het onduidelijk waarom beide een exclusieve naamkundige band met de abdij toebedeeld kregen terwijl de abdij over een enorm patrimonium beschikte. (vm, js)

Millen, BL, Riemst, dial. uitspraak ['milə].

1287 *Milne* (BG1965), 1385 *Millen* (U11932).

Onzekere etymologie. Het is een gissing of *Millen* dezelfde wortel bevat als *Meldert*, namelijk *melin* 'geelkleurig', een veel voorkomende karakterisering in watervamen (M). De Indo-Europese wortel is **mel*. Keltisch *melinos* 'geel' zou afgeleid kunnen zijn van Indo-Europees **melit* 'honing' (Del2003). Voor het Nederlandse *Millen* wordt daarentegen uitgegaan van Indo-Europees **mel-* 'zwart, donker, vuil' (VBS2018). De vraag is echter of hier aan een waternaam gedacht moet worden (mededeling U. Maes). *Millen* ligt in Droog Haspengouw op de zuidflank van een droogdal met een poreuze leembodem (löss). Daarom zou er veeleer van de bodemgesteldheid uitgegaan kunnen worden. **Mel-* heeft trouwens nog andere

betekenissen, waaronder ‘malen, slaan’. *Millen* < **Melina* op basis van **mel-* ‘donker’, vandaar ‘geel’ of op basis van **mel-* (malen) ‘poederig, mul’. Vergelijk ook *Millen* (Selfkant, Duitsland): 1118 (de) *Melin*, 1144 *Millene* (Gil1993). (vm, js).

Minderhout, AN, Hoogstraten, dial. uitspraak [ˈmɪndərɔwt].

1238 (kopie) *Minrehout* (OSM), 1249 (kopie) *Mindrehout* (OSM), 1270 (kopie) *Minderhout* (OSM).

Het tweede lid is **hout** ‘bos’, het eerste Middelnederlands *minre* ‘minder’ (M, C). De naam betekent dus ‘het kleinere bos’ (DV2), kleiner dan een naburig bos (WB). (wvo)

Miskom, VB, Kortenaken, dial. uitspraak [ˈmiskɔm].

1139 kopie midden 13de eeuw *Misenkeym*, 1220 *Missekein* (TW), 1295 Agnes van *Miskem* (Cla1998a).

Samenstelling van de Germaanse (?) persoonsnaam *Miso*, gevolgd door het verzamelsuffix *-inga*, met **heem**, hier in de oostelijke vorm *-kom*, ‘woonplaats van de lieden van Miso’ (Cla1987). In 1828 werden Kersbeek en Miskom tot één gemeente samengevoegd: Kersbeek-Miskom (GB). (pk)

Moelingen, BL, Voeren, dial. uitspraak [ˈmu:lɔyə].

1105 kopie 13de eeuw *Mulanz*, 1157 *Mulingia*, 1211 *Molonia*, 16de eeuw *Molingen* (BE).

Onzekere etymologie. Misschien uit een Voorgermaanse nederzettingsnaam, die afgeleid is van een prehistorische waternaam met het Indo-Europese adjectief **meu-l-* ‘lief’ (Gy1983c), vandaar ‘de lieve of aangename’. Moelingen ligt aan het riviertje de Berwijn. De Romaanse vormen gaan terug op een afleiding op *-antiu* (Her1971); de Germaanse zijn gevormd naar het model van de talrijke *ingen*-namen in Zuid-Limburg. (vm, js)

Moen, WV, Zwevegem, dial. uitspraak [mu.n].

988 kopie 13de eeuw *Mulnis*, 1218 *Molnes* (TW), 1219 *Mounes*, 1247 *Mouden*, 1553 *Moen* (DF).

Schijnbaar komen twee totaal verschillende vormen voor, namelijk *Mulnis*, waaruit de Romaanse vorm *Mounes*, en *Mouden*, de vorm die in Nederlandse teksten van 1247 tot 1773 voorkomt. Ofwel is *Mulnis* oorspronkelijk, wellicht een prehistorische waternaam **Molanos* ‘aan een gebogen beek’ uit **Molana*, *Malana* uit de wortel **amal-* ‘uitbuigen’ (Gy1983b). In de dorpen Moen, Outrijve en Sint-Denijs hoorde men in de vroege middeleeuwen uitsluitend Romaans, geen Diets. Zodoende kunnen we *Mouden* verklaren als een hypercorrecte vorm vanwege een veronderstelde *d*-syncope in *Moen*, als in West-Vlaams *zoen* < *zouden*, *Oenaarde* < *Oudenaarde* (DB1984), en dan is de vorm *Moen* eigenlijk de Romaanse vorm *Mounes*. Ofwel is *Mulnis*/*Molnes* geromaniseerd uit **Molden* > *Mouden*, te verklaren uit Middelnederlands *moude* ‘fijne droge aarde, stof, stuifzand’ uit Germaans **mulda*. Dan is *Moen* gewoon de klankwettige voortzetting van *Mouden*, door *d*-syncope (Lu1968, 19-20; DB1984). (fd)

moer

Het woord *moer* (uit Germaans **mora* ‘moeras’) betekent ‘veen, moerassige bodem, slijk, moeras, enz.’ (WNT, MW), maar evolueerde later meer bepaald tot ‘turfbatingsterrein’ (Gy1983b). Met die laatste betekenis treedt het steeds op in de toponymie en zo is het de tegenhanger van wat elders (bijvoorbeeld in de Kempen) *goor* wordt genoemd. Het woord zit ook vervat in *moeras* en is etymologisch verwant met *meer* en *meers*. (wvo)

Moerbeke, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak [ˈmuːrβɛ.ək].

1142-1149 *Morbecca* (TW/OZV), 1164 *Morbeche*, 1195 *Morbeec*, 1215 *Morbeche*, 1218 *Morbeke* (TW), 1273 *Mourbeke*, 1295 *Moerbeke* (TW/OZV).

Moerbeke is in oorsprong een waternaam, samengesteld uit **moer** ‘turf, veen; veengebied’ (GN) en **beek**. *Moerbeek* betekent ‘beek door een veengebied’. (md, pk)

Moerbeke (Waas), OV, dial. uitspraak [ˈmurβɛ.kə].

1190 *Moerbeke*, 1264 *Mourbeke* (M), 1315 *Moerbeke* (DP1881).

Dezelfde betekenis als *Moerbeke* (Geraardsbergen). Zie vorig artikel. (md, pk)

Moere, WV, Gistel, dial. uitspraak [ˈmu.rə].

1130 *Mor* (TW), 1254 *Ghistelmoere*, 1268 ten *Moere*, 1302 *Moere* (DF).

De plaatsnaam *Moer* wijst op moergrond, veengrond, turfontginningsterrein. Zie **moer**. (fd)

Moerkerke, WV, Damme, dial. uitspraak [ˈmu.rkærkə] of [ˈmu.ər.kærkə].

1110 kopie 13de eeuw *Murkerka*, 1215 *Morkerka* (TW), 1268 *Moerkerke* (DF).

Kerkdorp in veengrond, moerassig terrein. Zie **moer**. (fd)

Moerzeke, OV, Hamme, dial. uitspraak [muːs].

1072 vals 2de helft 12de eeuw *Morceka*, 11de eeuw kopie 1ste helft 12de eeuw *Murceka* (TW), 1125 *Murzeke* (TW/OZV), 1217 *Morseka* (TW), 1213-1221 *Morceke*, 1295 *Morseke*, 1308 *Moerzeke* (TW/OZV).

Moerzeke gaat terug op **Mauriciacum*, een afleiding van de Gallo-Romaanse persoonsnaam *Mauricius* met het nederzettingssuffix *-acum*, een latinisering van Keltisch *-akom* (TW, Gy1978, GN, VD2003). (md, pk)

Mol, AN, dial. uitspraak [mɔl].

1173, 1221 *Molle* (TW).

De naam wordt door Gysseling verklaard als *molde* ‘mul, stof’ verbonden met **lo** (TW). Het is waarschijnlijk echter geen *lo*-naam, maar zonder meer Middelnederlands *molde*, *molle* ‘aarde, stof, mul, fijn zand, stuifzand’ (M, C, DV, DV2, WB) en als toponiem te vergelijken met **Zand**. De naam verwijst naar de voor de Kempen typische lichte dekzanden. (wvo)

Molenbeek, VB, Bekkevoort, dial. uitspraak [ˈmœ.yləβɛ.ik].

1120 *Molenbeke* (M), 1345 Petrus de *Molenbeke* (Cla1998a).

Samengesteld uit *molen* en **beek**, dus ‘beek waarop een watermolen staat’. Molenbeek en Wersbeek vormen al sedert 1284 één gemeente (GB). (pk)

Molenbeersel, BL, Kinrooi, dial. uitspraak ['bi.əsəl].

1244 decima de *Berselle*, 1299 *Beersele*, 1445 *Moelenbeersell* (Hab1889), 1561 *Bijersel*, 1672 *Biersel* (DS), 1845 *Molen-Beersel* (Ja1938).

Molenbeersel is een **zele**-naam voorafgegaan door *beer* 'aal, mest, op beer gelijkende modder' (M), vandaar 'een uit één ruimte bestaande woning bij een moerassige of slijkerige plaats'. Op de kaart van Ferraris vallen de uitgestrekte laagveenmoerassen op: bijvoorbeeld het Stramprooierbroek in de vallei van de Abeek, gelegen rond de gehuchten van Molenbeersel. *Beer* kan echter ook afgeleid zijn van de persoonsnaam *Bero* zoals in *Beringen* (zie daar), maar dat is minder waarschijnlijk. Het eerste deel van de gemeentenaam herinnert aan een watermolen op de Abeek, waarnaar in 1531 voor het eerst verwezen wordt: "*boeven die voerschreven moelen van Moelenbeersel*" (Hab1889). Oorspronkelijk was *Beersel* de naam van een gehucht. De huidige gemeente Molenbeersel ontstond in 1845 door samenvoeging van delen van Groot-Beersel en Hunsel (beide oorspronkelijk Kessenich), het gehucht Winkel (oorspronkelijk Ittervoort) en Manestraat (oorspronkelijk Neeritter). (vm, js)

Molenstede, VB, Diest, dial. uitspraak ['malste.].

1253 *Mulstede*, 1277 *Molstede*, 1290 kopie 1410 *Moelstede*, 1560 *Molenstede* (Cla1996, Cla1998a).

Samengesteld uit *molen* en *stede*, het oude woord voor 'plaats'. Dus: 'plaats bij de molen'. (pk)

Mollem, VB, Asse, dial. uitspraak [malm].

1126 *Molinhem* (M), 1170-1180 *Mulnehem*, 1187 *Molnem* (TW), 1379 *mollem* (Col1961), 1719 *Mollem* (Kam).

Meestal verklaard als samengesteld uit *molen* en **heem**, dus 'woning bij de molen' (TW). De medeklinkergroep *-ln-* werd gereduceerd tot [l] en *-ll-* gespeld. (pk)

mont, munt

De term *mont/munt* betekent 'berg' of 'heuvel' en werd ontleend aan het Latijn (de accusatief *montem* van Latijn *mons* 'berg') of aan het Romaans *mont*, dat zelf teruggaat op het Latijn (Ma1924, Gy1969b). Net zoals in het Engels verschijnt het woord als *mont* of *munt(e)*; in het Rijnland treft men het in toponiemen aan als *-muth*, *-met* (Sm1956, Di1963a). Soms kreeg het de bijbetekenis 'beschermde plaats op een hoogte', wellicht via Latijn *munitio* 'versterking, schans' (Di1963a). *Munte* komt in Vlaanderen meermaals als toponiem voor, veelal met toevoeging van "lange" of "korte"; het zijn dikwijls straten of wegen op een terreinverheffing (GN). (wvo)

Montenaken, BL, Ginkelom, dial. uitspraak ['montənəkə].

1139 kopie 13de eeuw *Montyneis*, 1216 *Montenacum*, 1216 *Montingei*, 1225 *Montennaka* (TW), 1390-1413 *Montenaken* (Gr1981).

Een reconstructie uit een Latijnse persoonsnaam, Gallo-Romaans **(fundum) Montiniacum*, '(landgoed) toebehorend aan Montinius', in het Nederlands geëvolueerd tot een **-aken**-naam, is mogelijk. Een andere mogelijkheid is een ontwikkeling uit het Latijnse bijvoeglijke naamwoord **montiniacus*, afgeleid van het zelfstandig naamwoord *montanus* 'hoogte'; vandaar 'villa op een hoogte' (TW, Her1971, VL1981).

Plaatsen met een *aken*-naam liggen meestal in de nabijheid van de taalgrens en vormen dikwijls een namenpaar (o.m. Nederlands *Montenaken*-Romaans *Montigny*) (TW, BE, Tu1962). Vergelijk ook met het gehucht *Montenaken* (zie **Vroenhoven**), *Montegnée* (provincie Luik), en de andere namen op **-aken**. (vm, js)

Moorsel, OV, Aalst, dial. uitspraak [ˈmu.əsəl].

1114-1130 *Morcella*, 1145 *Morscele*, 1148 *Morcelle*, 1225 *Morcela* (TW), 1264 kopie 15de eeuw *Moorsele* (TW/OZV)..

Samenstelling van *mort* of *moort* met **zele**. De etymologie van het eerste deel is onzeker. Mogelijk is *mort* afgeleid van een Indo-Europese verbaalwortel **mel* ‘wrijven, malen, fijnstampen’ en was de oorspronkelijke betekenis ‘grint, gruis’ (Ma1932), wat evolueerde tot ‘rulle aarde’ (C). Volgens een andere verklaring is *mort* verwant met het Vroegnieuw nederlandse adjectief en zelfstandig naamwoord *mors* en het daarvan afgeleide adjectief *morsig* ‘vuil’, en heeft het in de toponymie de betekenis ‘modder, slijk’ aangenomen (TW, Ca1948). *Moorsel* betekent dus ‘zaalwoning op rulle aarde’ of ‘zaalwoning op modderig terrein’. (md, pk)

Moorsele, WV, Wevelgem, dial. uitspraak [ˈmo.əsələ].

1046 kopie 11de eeuw *Mortsella*, 1163 *Morcela*, 1166 *Morcele* (TW), 1347 *Moorseele* (DF).

Dezelfde etymologie als *Moorsel* (zie vorig artikel). (fd)

Moorslede, WV, dial. uitspraak [mo.əsle.].

1085 kopie 12de eeuw *Morcelede*, 1167 *Morslethe*, 1173 *Morselede* (TW), 1222 *Moorslede* (DF).

Samenstelling van **lede** ‘helling’ en *mort*, *moort*. Voor de verklaring van het eerste deel: zie **Moorsel**. (fd)

Moortsele, OV, Oosterzele, dial. uitspraak [ˈmʌrtsiələ].

10de eeuw kopie 941 *Mortesela* (TW), 1126 *Mortsela*, ca. 1240 *Mortszele*, ca. 1300 *Moertzele*, 1375 *Moortsele* (TW/OZV).

Dezelfde etymologie als *Moorsel* (zie daar). (md, pk)

Moepertingen, BL, Bilzen, dial. uitspraak [ˈmo:pərtɪŋə].

1275 *Mobertinghen* (U1932), ca. 1300 *Mobertingen* (BG1965), 1314 *Maubertinghes*, 1317 *Mabertinges* (Her1969), 1354 *Maebertyncgen* (OBL), 1390-1413 *Mombertingen*, (Gr1981).

De naam is afgeleid van de Germaanse persoonsnaam *Maldbercht* met het collectiefsuffix *-ingen* (M, DV2) en betekent dus ‘nederzetting van de lieden van Maldbercht’. Er is een overgang van *b* naar *p* zoals in *Hoepertingen* (zie daar) (M). (vm, js)

Moregem, OV, Wortegem-Petegem, dial. uitspraak [ˈmy:rəyem].

965 vals 990-1035 *Moringehem*, 1003 kopie midden 11de eeuw *Moringehim*, 1038 kopie midden 11de eeuw *Moringem*, *Moringim*, 1205 *Morenghem* (TW).

Moregem is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Mauro* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Mauro’ (TW, GN,

GB, LSG). De persoonsnaam *Môro* is een vleivorm van *môr* ‘moor, zwarte man’ (al vroeg ontleend aan het Latijnse *maurus*). Het is ook de verkortende vleivorm van gelede namen als *Morfrid*, *Morholt*, *Morwald* > *Morold*, waarvan het eerste lid wellicht het Germaanse *môr* ‘moeras’ is (DV2, VDS1993). Door onderlinge associatie vielen die beide *Môro*-vormen samen. Zie ook Morkhoven. (ld, md, pk)

Morkhoven, AN, Herentals, dial. uitspraak ['mɑrəkɔ.və].

1292 *Morichoven* (OT1), 1310 *Morijchoven* (OT2), 1364 *Morrichovem*, *Morrichoven* (OT4).

Het tweede lid is de datief meervoud van *hof* ‘hoeve’. Het eerste lid is een Germaanse persoonsnaam (WB) of patroniem van de mansnaam *Moro*, zoals in *Moregem* (965 *Moringehem* < **moringa-haim*). De naam **Moring-hoven* betekent m.a.w. ‘aan de hoeven van Moring of van de nakomelingen van Moro’ (M, DV, DV2). Voor verscherping van -ing- tot -i(n)k- zie VL1987 en voor de persoonsnaam *Mooring* zie DB2003. Zie **Moregem**. (wvo)

Mortsel, AN, dial. uitspraak ['mɑtsəl].

1158 kopie 15de eeuw *Mortensella* (TW), 1159 *Mortensele* (OT1), 1270 *Mortenzele* (OBE), 1295 *Mortezele* (ONB), 1331/3 *Mortsele* (Cr2006).

De naam is duidelijk een *zele*-naam, maar over het eerste lid bestaat onzekerheid. Misschien bevatte hij oorspronkelijk Middelnederlands *mortele*, *mortere*, *moortel*, *moorter*, een term die in de toponymie vaak voorkomt met de betekenis ‘modder, drassige plaats enz.’. *Mortenzele* zou dan door dissimilatie ontstaan zijn uit **Mortelzele* en ‘woonplaats nabij het moeras’ betekenen. Daarnaast is ook gedacht aan het element *mort-*, *moort* zoals in *Moorsel* (zie daar), *Moorsele*, *Moorslede* en *Moortsele*. De combinatie tot *Mortenzele* is dan echter niet duidelijk. (wvo, kl)

Muizen, AN, Mechelen, dial. uitspraak ['mɔ.ɛzə].

Ca. 1150 *Musena* (M, C), 1238 (kopie) *Musene* (OR), 1244 (kopie) *Musen* (OSB), 1288 molendinum de *Musinis* (OPI).

Muizen is in oorsprong een prehistorische waternaam, afgeleid uit de Indo-Europese wortel **meu* ‘modderig’, waaruit Germaans **musa* ‘mos’, ook ‘moeras, poel’, met het hydronymische suffix -ina (Ke1982, Cla1991, WB). De betekenis is ‘de modderige (beek)’. (wvo)

Muizen, BL, Gingelom, dial. uitspraak ['mœ:zə].

Ca. 680 *Musinium* (Ke1982), 929-962 *Mus[inne]*, 1140 kopie 13de eeuw *Musin* (TW), 1373 *Muysen* (UI1932), 1390-1413 *Muessen*, *Musen* (Gr1981).

Dezelfde etymologie als *Muizen* in de provincie Antwerpen (zie vorig artikel). (vm, js)

Mullem, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak ['mʌləm].

877 *Molthem*, 1003 kopie midden 11de eeuw *Mothem*, 1166 kopie ca. 1175 *Mulhem*, 1190 kopie ca. 1191 *Mulehem*, 1211 *Molnem* (TW, GN), 1265 *Mullem* (TW/OZV).

Mullem is samengesteld uit Germaans **muldo* > Middelnederlands *moude* ‘losse, mulle aarde’ en *heem* (TW, GN, GB), ‘woonplaats in mulle aarde’. Vergelijk met *Mol* in de provincie Antwerpen. (md, pk)

Munkzwalm, OV, Zwalm, dial. uitspraak ['maŋkswalm].

1003 *Suualmam* (accusatief), 1019-1030 *Sualmis*, 1108 *Sualma*, 1214 *Sualme* (TW), 1250-75 *Zwalme*, 1295 *Moncsualmen*, 1306 *Monecs Zwalmen*, 1359 *Moenxzwalmen*, 1400 *Muenczwalm* (TW/OZV).

Munkzwalm is samengesteld uit Middelnederlands *munk* ‘monnik’ en de nederzettingsnaam *Zwalm*, ontleend aan de gelijknamige rivier (zie **Zwalm**). Zowel *Munkzwalm* als het aanpalende *Nederzwalm* werden aanvankelijk kortweg *Zwalm* genoemd. Of ze tezamen ooit één administratief of parochiaal geheel vormden, is onzeker. Beide nederzettingen kunnen hun naam onafhankelijk van elkaar van de riviernaam hebben afgeleid (VL1981). De later toegevoegde voorbepaling *munk* verwijst naar de monniken van de Sint-Baafsabdij, die ter plaatse grond bezaten. *Munkzwalm* werd in 1971 uitgebreid met Beerlegem, Dikkele, Hundelgem, Meilegem, Paulatem, Roborst, Rozebeke, Sint-Blasius-Boekel, Sint-Denijs-Boekel en Sint-Maria-Latem. Dat Groot-Munkzwalm ging in 1977 op in het nieuwe fusiegeheel Zwalm. (md, pk)

Munsterbilzen, BL, Bilzen, dial. uitspraak ['minstər].

980 *Belisię*, 1040 kopie 1163 *Belisia*, 1096 *Bilesen* (TW), 1285 *Monstere* (BG1965), 1304 *Monsterbilsen* (BG1965), 1779 *Munsterbilsen* (Bo).

Samenstelling van Middelnederlands *munster*, uit Latijn *monasterium* ‘klooster’ en *bilzen*. Voor het tweede deel zie **Bilzen**. Het eerste deel verwijst naar het klooster voor adellijke dames dat in de loop van de 7de eeuw onder impuls van de Heilige Landrada gesticht werd. Het benedictinessenklooster bleef tot aan de Franse revolutie een verblijf voor vrome (adellijke) vrouwen. Vergelijk ook **Waasmunster**, **Ingelmunster** en de Duitse stad *Münster*. (vm, js)

Munte, OV, Merelbeke, dial. uitspraak ['maəntə].

990 kopie midden 11de eeuw *Monte*, 1014 kopie midden 11de eeuw *Munta*, 1072 vals 2de helft 12de eeuw *Munte* (TW).

Munte is een Gallo-Romaanse naam, gevormd uit accusatief *montem* van Latijn *mons* ‘berg’ (M, TW, WB, GB, EV). De palatalisering *o* > *u* is typisch voor de westelijke dialecten, vergelijk huidig West-Vlaams *bus*, *zonne* en *wulle* voor bos, zon en wol. Het dorp ligt op een heuvel. Zie **mont**. (md, pk)

Nazareth, OV, dial. uitspraak [¹no.əzərə.tə].

1240 *Nazareth* (GB), 1260 *Nazareth* (M, DP1869).

In 1240 werd de parochie opgericht en genoemd naar de bijbelse plaats Nazareth (GB). Te vergelijken met **Bellem** uit *Bethlehem* en **Sinaai** uit *Sinai* (zie daar). (md, pk)

Nederboelare, OV, Geraardsbergen, dial. benaming [dəri.əp] of [dəndri.əp].

11de eeuw kopie midden 11de eeuw *Bunlar*, idem *Bunlare*, 1088 *Bonlar* (TW, GN), 1222 *Boleir*, 1281 *Boenlaer*, 1315 *Neder Boelar* (TW/OZV).

Zowel Neder- als Overboelare heetten oorspronkelijk kortweg *Boelare*, samengesteld uit Germaans **bon*, verwant met Oudengels *bune* ‘riet’ (TW) en *laar* ‘open plek in een bos’. Een verklaring uit ‘riet’ is aannemelijk wegens de ligging van de plaats in een bocht van de Dender. Het later toegevoegde *neder* onderscheidt Nederboelare van Overboelare, dat merklijk hoger ligt. De huidige volkse benaming is eigenlijk *De Reep*. (md, pk)

Nederbrakel, OV, Brakel, dial. uitspraak [¹brə.kəl(ə)].

866 kopie 18de eeuw in *villa Braglo*, 1096 *Bracla* (TW, Gy1978), 1234 kopie 1264 de *inferiori Bracle* (TW/OZV), 1289 *Nederbrakele* (M).

Samengesteld uit *neder* ‘laag’ en *brakel*. Voor *brakel* achtte Gysseling eerst een afleiding uit de voorhistorische waternaam **Brakulo*, verwant met het Romaanse hydronymische element *braine*, waarschijnlijker dan een samenstelling met *lo* (TW). Later zag hij er toch een *lo*-naam in, met als eerste deel *brak*, uit Germaans **brako* en verwant met Oudengels *bracu* ‘varen’ of ‘struikgewas’, dus ‘varenbos’ of ‘struikbos’ (Gy1978, VO2001b). Zowel Nederbrakel als Optrakel werden oorspronkelijk kortweg *Brakel* genoemd; of de twee plaatsen toen deel uitmaakten van één administratief of parochiaal geheel, is mogelijk maar niet bewijsbaar (Gou1998). Beide namen kunnen ook onafhankelijk van elkaar afgeleid zijn van de bosnaam *Brakel*. Met de latere toevoeging *neder* werd het laag gelegen Nederbrakel onderscheiden van het hooggelegen Optrakel. Zie **Optrakel**. (md, pk)

Nederename, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak [nɛ:r¹Λ.ənomə].

1063 de *Inferiori Eiham*, 1115 de *Inferiore Eiham*, 1202-1204 apud *inferiorem Enham* (TW). 1281 *Neder Enam*, 123 kopie 15de eeuw *Nedereename* (TW/OZV). Nederename was oorspronkelijk een deel van Ename (zie daar) en groeide later uit tot een zelfstandige nederzetting. De naam is samengesteld uit *neder* ‘laag’, en *Ename* (zie daar). Nederename ligt stroomafwaarts van Ename aan de Schelde. (md, pk)

Nederhasselt, OV, Ninove, dial. uitspraak [¹nɛ:rasəlt].

11de eeuw kopie midden 11de eeuw *Haslath*, 1118 *Haslu*, 1166 *Hasselt* (TW), 1185 *Nederhasselt* (TW/OZV).

De naam is samengesteld uit *neder* ‘laag’ en *hasselt*, zelf een afleiding van Germaans **hasla* ‘hazelaar’ met het verzamelsuffix *-t*. *Hasselt* betekent dus ‘hazelaarsbos(je)’.

De bepaling *neder* werd aan de naam toegevoegd om de plaats te onderscheiden van een gelijknamige plaats in de buurt, het latere Ophasselt. Zie **Hasselt** en **Ophasselt**. (md, pk)

Nederokkerzeel, VB, Kampenhout, dial. uitspraak ['ɔkəziəl].

1157 *Hockesele*, 1179 *Hockansele*, 1225 *Ockensele* (TW), 1366 *Ockezeel*, ca. 1371 Claes van *Hockenseel* (Cla1998a). Opmerking: de vermelding 784-791 kopie 11de eeuw *Ochinsala*, *Ochynsala* (TW) slaat op Eksel (zie daar).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Hocco* (Fö1) en *zele*, 'woning van Hocco'. Zie ook **Steenokkerzeel**. (pk)

Nederoverheembeek, BR, dial. uitspraak ['nɛ.ri.əmbe.ək] of ['ɔ.uvəri.əmbe.ək].

673-690 valse kopie 12de eeuw *Haimbecha*, ca. 1155 kopie ca. 1243 *Hembecca*, 1161 kopie in *Henbecca Superiori*, 1175 *Henbeche*, *Henbeke*, 1190 in *Superiori Henbeka* (TW).

De dorpsnaam *Heembeek* is oorspronkelijk een waternaam, mogelijk de oudste benaming van de Beizegemgracht en Molembeek in Nederoverheembeek (Wa1855). Er bestaan drie mogelijke verklaringen: 1) Germaans **hain* > *heen*, d.i. de rietsoort 'zegge'; 2) als *hein/heim* 'scheiding', met name als scheidingsbeek tussen Overheembeek en Nederheembeek; 3) Germaans **haim* 'woonstede', dus 'beek bij de boerderij' (VN2009, DVW1). De eind-*n* in oude attestaties wijst echter op Germaans **hain*, Oudhoogduits **Hein*<*Hegin* 'doornstruik' (GR:205), dus op de begroeiing langs de beek. De plaatsnaam *Overheembeek* betekende oorspronkelijk 'het hoger gelegen Heembeek'; bij de aanduiding van het lager gelegen *Heembeek* met *neder* is het element *over* bewaard gebleven. Neder-over-Heembeek is in 1921 toegevoegd aan Brussel. (pk, bv)

Nederzwalm, OV, Zwalm, dial. benaming [ɑ(l)dər'e.ləyən].

1227 *Nedersualma* (GN, TW/OZV), 1267 *Nederzaulme* (sic) (M, TW/OZV), ca.1360 *Alregelighen Swalme*, 1367 *Nederzwalmen* (TW/OZV) .

Nederzwalm is samengesteld uit *neder* 'lager' en de nederzittingsnaam *Zwalm*, ontleend aan de gelijknamige rivier (zie **Zwalm**). *Neder* werd toegevoegd ter onderscheiding van het andere Zwalm (namelijk het latere Munkzwalm), dat hoger en stroomopwaarts aan het riviertje ligt. Nederzwalm ligt bij de uitmonding van de Zwalm in de Schelde (GN). De parochie en de kerk staan onder het patronaat van 'alle heiligen', vandaar de volkse benaming *Allerheiligen*. In 1849 werd Nederzwalm met Hermelgem verenigd tot Nederzwalm-Hermelgem. Zie ook **Munkzwalm** en **Hermelgem**. (md, pk)

Neerglabbeek, BL, Oudsbergen, dial. uitspraak [nɛ.r'yɫabɪk].

1219 *ecclesiarum tam inferioris quam superioris ville que dicitur Glatbeke*, 1224 *Glatbeke* (TW), 15de eeuw kopie 1451 *glabbeke inferior*, 1653 *neerglabbeek* (Mo1974b).

Samenstelling van Middelnederlands *glad* 'glad, glanzend' en *beek* (TW, Ma1932, DV). Zoals het naburige Opglabbeek is Neerglabbeek genoemd naar de ligging bij

een gladde, dat wil zeggen ‘glanzende, glinsterende’ beek, bepaaldelijk in de vallei van de Itter, in de volksmond *Beek* of *Molenbeek*. Door assimilatie van de *d* aan de *b* ontstond *Glabbeek*. De oudste vermelding slaat op beide *Glabbeken*. Het onderscheidende bestanddeel *neer* ‘lager gelegen’ werd later toegevoegd. Ouder dan de middeleeuwse waternaam *Glabbeek* zijn de oorspronkelijke waternamen *Itter*, *Oeter* en *As* (zie daar), die evenmin nog als waternaam functioneren. Ook de naam van de betreffende beek, *Glabbeek*, is ondertussen in Opglabbeek door *Bosbeek* vervangen. Hoewel gescheiden door Gruitrode vormden Op- en Neerglabbeek destijds één heerlijkheid in het graafschap Loon en tot in de 19de eeuw één parochie (MHP1984). Zie ook **Glabbeek**. (vm, js)

Neerharen, BL, Lanaken, dial. uitspraak [ˈha:rə] of [nɛrˈha:rə].

1185 *Harne* (LBO), 1386 te *Haren* (OBL), 1659 *Haren*, 1761 *Neerharen* (Cou2018). Samenstelling van het bijvoeglijk naamwoord *neer* ‘lager gelegen’ en *haren* met hetzelfde grondwoord als de plaatsnaam *Haren* (zie daar). *Neer* werd in latere tijd aan het oorspronkelijke *Haren* toegevoegd ter onderscheiding van het drie kilometer meer zuidwaarts, aan de oostzijde van de Maas gelegen Opharen (Borgharen): 1474 *Borchaeren*; 1530 *Opharen* (Sc2014: 82). Beide worden in hun oude niet-samengestelde vorm in de oudste bronnen verwisseld. *Haren* verwijst hier naar een Frankische nederzetting op een zandrug bij de Maas (de Herenkamp) (Cou1998: 104). De kaart van sGroten (1573) vermeldt ten noorden van Borgharen het plaatsje ‘op *Haren*’ en aan de overzijde van de Maas ‘*Neder Haren*’. (vm, js)

Neerhespen, VB, Linter, dial. uitspraak [ˈnɛ.ɪrɦɛspə].

980 *Hasbina*, 1115-1128 kopie 12de eeuw *Hesbines*, 1133 *Hesbinam* (accusatief), 1139 *Hesbin*, 1139 kopie midden 13de eeuw *Hespinne*, *Hespine* (TW). Met differentiatie *Neerhespen* versus *Overhespen*: 1321 in *hespinne inferiori*, 1324 *nederhespen*, en 1321 in *hespinne superiori*, in *ouerhespinne* (Ke2004).

Volgens de gangbare uitleg gaat *Hespen* terug op de Germaanse wortel **hasp*, met de betekenis ‘haak, kromming, buiging, hoek’ (M). De naam is van die wortel afgeleid met een Romaans *n*-achtervoegsel, zoals *Kempen* is afgeleid van *campania* (TW sub Kempen). Mogelijk is *Hasbina* een vorm van *Hasbanja*, met verwisseling van het suffix *-anja* door *-ina* (Ca1960, BE). Franstalige vormen zoals *Haute-Espine* en *Basse-Espine* komen enkel in oude teksten voor (Ke2004). Over de mogelijke verwantschap met *Haspengouw*, Frans *Hesbaye*, en de verklaring als een waternaam, zie bij Herbillon (Her1964). Toorians ziet een verwantschap met de naam *Caspingio*, een plaats die staat op de kaart van Peutinger (To2011b). Uit het Keltisch compositum **cassi-benn(i)a* ontwikkelde zich met Germaanse consonantverschuiving (**k* > *h*) *hasben(n)*- dat we terugzien in *Haspen*(gouw). De verdere Franse ontwikkeling leidde vervolgens tot *Hesbaye*. Met Germaanse consonantverschuiving plus ‘fronting’ (**a* > *e*) ontstonden zowel Oudnederlands *Hasbenni* (> *Heesbeen*) als met stemverlies in de consonantcluster *Hespen*. De exacte betekenis van Keltisch **cassi*- is moeilijk met zekerheid te duiden (Del2003). Mogelijk betekent *Hespen* ‘de plaats bij een mooie piek of hoogte’. (pk)

Neerijse, VB, Huldenberg, dial. uitspraak ['nɛ.irəs].

1125 *Nerisca*, ca. 1140 *Netherisca*, 1170 *Hischa*, 1210 *Nederysca* (TW), 1701 *bas-eijsche* (KPH, 629), 1763 *Neeryssche* (KPH, II, 861).

Samenstelling van het adjectief *neer* 'lager gelegen' met de Keltische waternaam **Isca* > *Ijsche* > *IJse*, Frans *Isque* (M, C, VD1996b), gereconstrueerd als **Eisikā*, met de Indo-Europese wortel **ais-*, **eis-*, die een kleur aanduidt. Vergelijk met Latijn *aes* 'koper, brons', Nederlands *ijzer*, naar de roodachtige kleur van roest (Gy1982). *IJse* kan dus betekenen 'de koperkleurige, de roestige (beek)'. Zie ook **Overijse**. (pk)

Neerlanden, VB, Landen, dial. uitspraak ['nɛ.rlənə].

1139 kopie midden 13de eeuw *Landen*, 1166 kopie ca. 1265 *Nederlanden*, 2de helft 12de eeuw *Netherlanden* (TW, Ke2000), 1140 *Nederlanden* (Bo1944).

Neerlanden, betekent 'het stroomafwaarts gelegen Landen', en staat in tegenstelling tot *Oplanden*: 1312 *oplanden* (Ke2000), 'het hogerop gelegen Landen'. Zie **Landen**. (pk)

Neerlinter, VB, Linter, dial. uitspraak ['nɛ.irlɪntər].

1139 kopie midden 13de eeuw *Niderlintere*, *Nederlintre*, 1218 *Linthre*, 1223 *Lintre* (TW).

Neer betekent hier 'stroomafwaarts'. Voor de betekenis van *Linter*, zie **Oplinter** (Ke2004). (pk)

Neeroeteren, BL, Maaseik, dial. uitspraak [nə'ro.tərə].

952 *uotra* (TW), 1245 *Uteren* (DS), 1272 conventum de *Utre* (Pir1896), 1370 mateus de *oteren* (AV 201, 80v), 1408 *oeteren* (Se1968), 1509 *nederotteren*, 1509 tot *otteren*, (VdM1), 1630 *Neeroeteren* (DS).

De nederzettingsnaam gaat terug op een prehistorische waternaam in de datief meervoud met plaatsaanduidende functie (cf. *Dommelen*, provincie Noord-Brabant). Men zou kunnen uitgaan van Voorgermaans **Udrā* met wortel **heudhr-*. **Udrā* ontwikkelde zich onder invloed van *a*-umlaut en eerste klankverschuiving (*d* > *t*) tot Germaans **Otra*, wat een verwijzing zou kunnen zijn naar de waterrijkdom (cf. Duits zelfstandig naamwoord *Euter* en de Euterbach of Itter, zijrivier van de Neckar) (GR2014). Door breking van lange *o* in de Vroegoudnederlandse periode ontwikkeling tot Oudnederlands *uo* (VL 2014). Zie oudste attestatie. In de plaatselijke tongval bleef *o* evenwel bewaard. *Oeter* zou anderzijds een expressieve variant kunnen zijn van de waternaam *Itter* met verwante betekenis (Mo1974b: 4). De wisseling *ī-ũ* treedt echter op bij jonge persoonsnamen. *Oeter* is een oudere naam voor de latere Bosbeek of Molenbeek. Het eerste bestanddeel *neer* wijst op de ligging stroomafwaarts van Opoeteren (zie daar). (vm, js)

Neerpelt, BL, Pelt, dial. uitspraak ['nɛrpɛlt].

815 kopie ca. 1170 *Palethe*, 1107 kopie 13de eeuw *Peltam* (accusatief), 1136 kopie 12de eeuw *Pelte* (TW), 1218 *inferiorem Peltam*, 1259 *Nederpelte*, 1548 *Neerpelt* (Mo1975d).

Pelt gaat terug op een Germaans collectief **pal-ithi*. Het grondwoord vinden we terug in Middelnederlands *pael* ‘poel, plas’. De betekenis is dus ‘moerasland, land met veel plassen’. Neerpelt is het lager gelegen Pelt in de vallei langs de Dommel in tegenstelling tot het hoger gelegen Overpelt (Mo1975d). Het maakte destijds deel uit van het ambt Pelt-Grevenbroek. Voor het eerst in 1218 wordt een onderscheid gemaakt tussen Neerpelt en Overpelt. In de 13de eeuw blijken beide entiteiten echter al uiteengevallen te zijn in twee afzonderlijke parochies: *Pelte* et *Nederpelte* (Mo1976a). Op 1 januari 2019 vormde Neerpelt één gemeente met Overpelt met de naam *Pelt*. (vm, js)

Neerrepen, BL, Tongeren, dial. uitspraak [ˈni.ərəpə].

1067 vals ± 1103 *Repes*, 1151 *Repe* (TW), 1304 *Nederrepen* (BG1965), 1779 *Neer-repen* (Bo).

Het grondwoord *reep* ‘reep, smalle strook’ (MW) is wellicht te interpreteren als een langwerpige gebied. *Neer* betekent hier ‘lager gelegen’. Neerrepen ligt lager dan het op anderhalve kilometer gelegen Overrepen. Zie ook **Reppel** en vergelijk *Testreep*: 1107 *Testerep*, ‘rechts’ – ‘reep’, de oude naam van Oostende. (vm, js)

Neervelp, VB, Boutersem, dial. uitspraak [ˈnæ.ɪrvələp].

1149 *Velpa*, 1156 *Vellepe*, 1234 *Felpa*, 1299 *nederuelpa* (Bo1944).

Vanaf de 8ste eeuw was Neervelp al gescheiden van Opvelp (EV). *Velp* is oorspronkelijk een waternaam, afgeleid van **felwa* ‘wilg’ met het Voogermaanse suffix *-apa* ‘water’, dus ‘wilgenbeek’ (Di1955 en VD2003). Het eerste lid is niet **falwa* ‘vaal’, aangezien dat woord niet met de klinker *e* voorkomt (VO2000). *Neer-* betekent hier stroomafwaarts. Zie ook **Opvelp**. (pk)

Neerwinden, VB, Landen, dial. uitspraak [ˈnæ.rəwɪn].

976 *UUinethe* (lees: *Winethe*, voor Neer- of Overwinden), 1139 kopie midden 13de eeuw *Winede*, 1140 *Wines*, 1143 *Winedes* (TW). Winden werd later gediifferentieerd in *Neerwinden* (1350 *nederwinde*), *Overwinden* (1418 de *winde superiori*, 1464 *ouerwinde*) en *Middelwinden* (1669 *Middelwinge*, Ke2009a).

Ne(d)er- slaat op de ligging stroomafwaarts van de waterloop in het dorp en betekent hier ‘lager gelegen’, tegenover de samenstelling met *over-* ‘hoger gelegen’ in *Overwinden*. Middelwinden ligt tussen Neer- en Overwinden. *Winden* gaat wellicht terug op Germaans **winjo* ‘weide’, uitgebreid met het verzamelsuffix *-ithja* en betekent dan ‘verzameling van weiden’ (Ke2000). (pk)

Neigem, OV, Ninove, dial. uitspraak [ˈna.əgən].

1189 *Eighen* (DP1898), 1295 *Heighine* (Gy1953a), 1312 kopie 16de eeuw *Eighene*, 1416 *Eyghem*, 1433 ten *Eyghene*, 1506 *Neyghem* (TW/OZV).

Neigem gaat terug op de gesubstantiveerde vorm van het nog bestaande adjectief *eigen*, uit Germaans **aigina*, waarmee bepaaldelijk eigen bezit werd aangeduid, in tegenstelling tot leengoed. Oorspronkelijk was Neigem dus iemands eigen gebied, vrij van leenrecht. De oorspronkelijke eind-*n* is bewaard in de plaatselijke uitspraak; de officiële vorm op *-m* stamt van een volksetymologische aanpassing aan namen

op *-(g)em* uit **heem**. Eveneens onoorspronkelijk is de begin-*n*; die ontstond door een verkeerde analyse van de woordgrens in de plaatsaanduidende uitdrukking *ten Eigene*. (md, pk)

Nerem, BL, Tongeren, dial. uitspraak [¹ne:rəm].

1307 *Nederheim* (BG1965), 1526 *Neerhem* (U1932), 1509 *Nederhem* (VdM1).

Samenstelling van ‘neder’ en **heem** (TW), dus ‘lager gelegen woonplaats’. Nerem ligt in de vallei van de Jeker. Te vergelijken met *Nerm*, de naam voor een gehucht van Hoegaarden (Ke1985). (vm, js)

Nevele, OV, Deinze, dial. uitspraak [¹ne.vlə].

10de eeuw kopie 941 *Niuiala* (TW/OZV), 1072 vals 2de helft 12de eeuw *Niuela*, 1120 *Niuele*, 1183 *Neuela* (TW), 1264-1265 *Neuele* (TW/OZV).

Nevele komt uit de datiefvorm van Germaans **niwja alha* ‘nieuwe boerderij’ (Gy1978) of ‘nieuw huis’ (Gy1980a, VL1981, WB). Op 1 januari 2019 ontstond een nieuwe gemeente door samensmelting van Deinze en Nevele met de naam *Deinze*. (md, pk)

Niel, AN, dial. uitspraak [ni.l].

1149 *Nila* (M, C), 1266 *Nile* (OR), 1316, 1340 *Niele* (OR).

Niel stamt af van Germaans **niwialho-*, dat ‘laagte, depressie’ betekende en vandaar ook ‘laaggelegen nederzetting’ (TW, Mo1975e). Het woord is nog bewaard in het Middelnederlandse *niel* ‘voorover’, dat voorkomt in de bijwoordelijke uitdrukking *int niel* ‘in de diepte’ (MW). *Niel* betekent dus ‘helling, laag land, lage nederzetting’ (C, TW). De naam komt ook elders voor, bijvoorbeeld *Niehl* (Trier), *Niehl* (Keulen), *Niel* (Düsseldorf). Zie ook **Niel-bij-St.-Truiden**, **Niel-bij-As** en **Maasniel**. Hij valt verder te vergelijken met **Nijlen**. (wvo, vm)

Niel-bij-As, BL, As, dial. uitspraak [ne:l].

1502 Jan van *nyel*, 1509 *nyell* (VdM1), 1640 tot *niel*, 1684 tot *neel* (Mo1975e).

Voor de verklaring zie **Niel** (vorig artikel). De naam verwijst hier naar de Bosbeek-vallei, die tot dertig meter diep ingesneden is in het plateau van het hoger gelegen bouwland en de heide (het Kempisch Plateau). Niel is daardoor één van de sterkst versneden dorpen van de Kempen (Mo1975e). Het dorp ligt op anderhalve kilometer van As. (vm, js)

Niel-bij-Sint-Truiden, BL, dial. uitspraak [nil].

1139 *Niel*, 1146 *Nile* (TW), 1280 *Niel* (BG1965).

Voor het eerste deel: zie **Niel**. Gelegen in het dal van de Molenbeek, op 10,5 kilometer van Sint-Truiden, waarvan de schepenbank van Niel afhankelijk was. De schepenen van Sint-Truiden fungeerden als beroepshof voor Niel. (vm, js)

Nieuwenhove, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak [¹ne.nɔf].

Ca. 1040 kopie midden 11de eeuw *Neeuehoua*, 1064 *Nivvehoua*, 1090 de *Niuuehouo*, 1219 *Nuenhouem* (TW), 1294 *Nieuwenhoue* (TW/OZV).

Samenstelling van *nieuw* en **hof**, dus ‘nieuwe boerderij’. (md, pk)

Nieuwenrode, VB, Kapelle-op-den-Bos, dial. uitspraak ['ny.vəndru.ə].

Ca. 1155 kopie ca. 1243 *Nuenroht*, 1199 in *Nouo sartu* (TW), 1821 *Nieuwenrode* (kaart Bastendorff).

De naam ontwikkelde zich uit de datief enkelvoud van *nieuw*, samengesteld met *rode* 'het nieuw gerooide bos'. (pk)

Nieuwerkerken, BL, dial. uitspraak ['na:rkærkə].

1139 kopie 13de eeuw *Noua ecclesia* (TW), 1373 *Nuwerkirken* (LA), 1703 *Nuerkercken* (UI1932).

Samenkoppeling van *nieuw* en *kerk*, beide met de datiefverbuiging uit lokaliserende uitdrukkingen, 'nieuwe kerk'. Doorzichtige en verspreide naam in Vlaanderen die ook voor die, bij Sint-Truiden gelegen gemeente, te danken is aan een kerkstichting. (vm)

Nieuwerkerken, OV, Aalst, dial. uitspraak ['ni:vækærkə].

1281 *noua ecclesia*, 1295 *Niewekerke*, eind 13de eeuw *Niewerkerken* (TW/OZV).

Voor de verklaring zie vorig artikel. (md, pk)

Nieuwkapelle, WV, Diksmuide, dial. uitspraak ['nikapælə].

1220 *Nova Ecclesia*, 1231 *Nova Capella*, 1402 te *Nieuwer Capelle*, 1494 *Capelle*, 1903 *Nieuwkapelle* (DF).

Samenstelling van *nieuw* en *kapel*, dus 'nieuwe kapel'. Vergelijk met **Oudekapelle**. (fd)

Nieuwerkerke, WV, Heuveland, dial. uitspraak ['ni.kærkə].

1105 *Nova ecclesia*, ± 1115 *Niwerkerca* (TW), 1253 *Nieukerke*, 1271 van der *Nieuwer kerken* (DF).

Samenstelling van *nieuw* en *kerk*, dus 'nieuwe kerk'. (fd)

Nieuwkerken-Waas, OV, Sint-Niklaas, dial. uitspraak ['nykæ.rəkən] of ['nikæ.rəkən].

1281 *Nieuwerkerke*, maar met twijfelachtige identificatie (M), 1374 in *noua ecclesia*, 1384 *Niewerkeken*, 1446 *Nieukerke* (TW/OZV).

Samenstelling van *nieuw* en *kerk*, met datiefverbuiging, dus 'nieuwe kerk'. Voor het element *Waas* in de officiële naam: zie **Waasmunster**. (md, pk)

Nieuwmunster, WV, Zuienkerke, dial. uitspraak ['nimœ.nstər].

1214 *Niemonstra*, 1216 de *Novo Templo* (TW), 1273 in *Nieuwmunstere*, 1735 *Nieuwmunster* (DF).

Munster komt uit het Latijn *monasterium* 'klooster' (vergelijk **Ingelmunster**). De telkens terugkerende Latijnse naam *templum* wijst echter veeleer op een (nieuwe) kapel of kerk. Geen enkele Latijnse tekst spreekt van een 'monasterium'. (fd)

Nieuwpoort, WV, dial. uitspraak ['ni.(w)po.r̥t].

1163 *Novus portus*, *Novum oppidum* (DF), 1190 *Nieweport* (TW), 1302 van der *Niewer port*, 1723 *Nieuwpoort* (DF).

Samenstelling van *nieuw* en Middelnederlands *port*, *poort* 'haven, havenplaats, stad' uit Latijn *portus* 'haven'. Vergelijk Engels *Newport*, in het Latijn *Novus Burgus*. De

nieuwe stad Nieuwpoort werd gebouwd op het grondgebied van Zandhoofd: 1083-93 *Sandasovad*, 1107 *Sandeshoved* (DF). De naam *Zandhoofd* duikt nog geregeld op tot in 1373, dus nog twee eeuwen na het verschijnen van de nieuwe naam. (fd)

Nieuwrode, VB, Holsbeek, dial. uitspraak ['nɑ.ruə] of ['nɑ.rɔ.i].

1141 kopie 1266 *Nuenrode* (TW), 1145 in *nouo rodio* (Bo1944), ca. 1300 *Nuwerode* (Ke2009a), 1369 *Nuwenroede* (VE1987), 1502 *Nieuroe*, 1766 *Nieuwrode* (Ke2009a). Samenstelling van *nieuw* en *rode* 'het nieuw gerooide bos'. *Nieuwrode* stond in tegenstelling tot *Ouderode* (1313 *Ouderode*) later uitgebreid tot *Ourodenberg*, de naam van een gehucht in het noorden van Aarschot. Alleen *Nieuwrode* evolueerde tot een gemeentenaam (Ke2009a). (pk)

Nijlen, AN, dial. uitspraak ['næ:lə].

1146 *Nile*, 1205 *Nille* (TW), 1254 *Nilne* (OSB), 1298 *Nielne* (OT2), in Lierse archieven: 14de eeuw gewoonlijk *Niele*, sinds 16de eeuw algemeen *Nylen*, *Nijlen* (St1910). De als synoniemen beschouwde namen *Niel*, *Nijlen*, *Nivelles*, *Noyelles* enz. hebben als gemeenschappelijk topografisch kenmerk dat ze laagten aanduiden (TW). Ze behoren daarom waarschijnlijk bij Oudengels *niowol*, *nihol*, *niwel* 'voorovergeworpen, diep', Middelnederlands *niel*, Middelnederduits *nigel*, *nügel*, *nüle* 'voorovergeworpen', Nederlands *vernielen* en verderop bij de Indo-Europese wortel **ni*, die men ook aantreft in *neder*, *beneden* enz. Voor de naam *Nijlen* vormt de tweeklank [ei] bij die verklaring echter een probleem. Zie ook **Niel**. (wvo)

Ninove, OV, dial. uitspraak ['ni.nɔf]; inwonersnaam Ninovierter [ninɔvɪtər].

821 kopie ca. 1300 *Neonifio*, 847 kopie idem *Neonifium*, 1088 *Niniue*, 1174 *Nineue* (TW, GN), 1455 *Nyenove*, 1496 *Nienoue* (TW/OZV).

Gysseling reconstrueert *Ninove* als Voorgermaans **Neunawion*, afgeleid van een waternaam met wortel **naw-*, **new-*, waarvan de betekenis onbekend is. Germanisering met vervanging van het suffix leidde tot de vorm **Neunahwja*. De vormen met *-if* vertonen de Romaanse klankontwikkeling van Germaans **-ahwja* tot *-effe*, zoals in *Floreffe*, *Marneffe* e.d. (Gy1983a, VD2003). Later werd de uitgang volksetymologisch tot *-ove* naar analogie met plaatsnamen op *hove*, datief van *hof*. (md, pk)

Nokere, OV, Kruisem, dial. uitspraak ['no.grə].

1138 kopie einde 12de eeuw *Nokre* (GN), 1154-1155 *Nochere*, kopie ca. 1177 *Nokera*, ca. 1185 *Nocra*, 1209 *Nokere* (TW).

Nokere gaat vermoedelijk terug op de datievorm van Middelnederlands *noker* 'notenboom', ontleend aan Latijn *nucarius* (MNW). De plaats is dan genoemd naar een notenboom of een notenboomgaard. *Nokere* kan echter ook afgeleid zijn van een voorhistorische waternaam op *-ara* 'water', met onduidelijk eerste deel. (md, pk)

Noorderwijk, AN, Herentals, dial. uitspraak ['nodər.wæ:k].

974 *Northreuic* (TW), 1270 *Nordrewich* (Cr2006), 1351 *Noerderwijn* (OT4).

Doorzichtige samenstelling van adjectief *noorder* en *wijk* (M, C, He1944, TW). *Wijk*, afleiding van Latijn *vicus*, komt al vrij vroeg in de toponymie voor met de

betekenis ‘gehucht, dochternederzetting’ (TW). Het element *noorder* drukt een oppositie uit met een andere bewoonde plaats, waarmee hier waarschijnlijk het zuidelijke deel van de gemeente Noorderwijk bedoeld is. De naam betekent dus ‘het noordelijke gehucht’ (He1944). (wvo, kl)

Noordschote, WV, Lo-Reninge, dial. uitspraak [ˈno.ərʃxoətə].

1072 *Nortscotes*, 1211 *Scoten* (TW), 1281 *Nordscoten*, 1290 *Noortschoten*, 1880 *Noordschote* (DF).

Scoten, *Schoten* was oorspronkelijk de gemeenschappelijke naam voor Noordschote en Zuidschote, zoals in de attestatie uit 1211. Zie *shoot*. “Noordschote en Zuidschote liggen op het noord- respectievelijk zuidoende van een lange zandrug omgeven door moerassig terrein” in het vroegere IJzerestuarium (TW). Zie ook **Bikschote** en **Zuidschote**. (fd)

Nossegem, VB, Zaventem, dial. uitspraak [ˈnɔskəm].

1110, 1123, 1140 *Nothengem*, 1154 *Notengem*, eind 12de eeuw *Noscengem* (TW), 1732 *Nossegem* (KPH, I, 3251).

Nossegem ontstond uit de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Nothso*, gevolgd door het verzamelsuffix *-inga*, met *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Nothso’. *Nothso* is een vleivorm van de Germaanse persoonsnaam *Noto* (Fö1). (pk)

Nukerke, OV, Maarkedal, dial. uitspraak [ˈnykɪərəkə].

1116 *Noua ecclesia* (TW), 1272 *nieukerka*, ca. 1275 *Nuekerke* (TW/OZV).

De naam is samengesteld uit *nieuw*, in de plaatselijke uitspraak geëvolueerd tot *nu*, en *kerk*, dus ‘nieuwe kerk’. (md, pk)

Oedelem, WV, Beernem, dial. uitspraak ['u.læm].

1133 *Othelhem*, 1226 *Odelem*, 1283 *Oedelem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Othilo*, *Odilo*, verkleinvorm van *Otho*, *Odo*, en *heem*, dus ‘woonplaats van Odilo’. (fd)

Oekene, WV, Roeselare, dial. uitspraak ['uknə].

1096-1100 *Ucna*, 1116 *Hocanam* (accusatief) (TW), 1188 *Okene*, 1287 *Oukene*, ± 1307 *Oekene* (DF).

Er komen af en toe varianten voor met *h*, bijvoorbeeld 1295 *Houcke*, maar die zijn vermoedelijk hypercorrect. Een afleiding van *hoek* (C, DV2, M) is dan ook niet aangewezen. Wellicht een prehistorische waternaam **Okana*, afgeleid met het voorhistorische hydronymische suffix *-ana* van de Indo-Europese wortel **ok*, ablaut van de wortel *-ak* ‘uitbuigen’ (Gy1983b). De naam betekent dus ‘in de bocht van een beek’. (fd)

Oelegem, AN, Ranst, dial. uitspraak ['œ.yləyʊm].

1161 *Olemgem*, 1164 *Olegem*, 1183, 1213 *Olenghem*, 1224 *Oleghem* (TW), 1298 *Oeleghem* (OT2).

De naam bestaat uit een Germaanse persoonsnaam verbonden met *-inga* en *heem*, waarvoor Germaans **Opilinga haim* is gereconstrueerd (TW). Welke persoonsnaam precies aan de basis ligt, is niet zeker. Meestal denkt men aan (met vraagteken) *Odilo* en de betekenis ‘woonplaats van de lieden van Odilo’ (C, TW). Wellicht gaat het om de vrouwennaam *Odilla* (vleinaam voor *Oda*) en is er verband met een akte uit 1210 waardoor de abdij van Tongerlo verwerft: *terram quandam in Gennenghem et terram in Berchen et terram similiter in Verscothe apud Vallem quas Oda quedam mulier ... contulit*, d.w.z. zeker land in Gennenghem en land in Berchen en evenzo land in Verscothe ... dat een zekere vrouw Oda ... heeft overgedragen (OT1). In de middeleeuwen bestonden ter plaatse drie gehuchten, Oleghem, Genneghem en Bunningerothera, waarvan het gehucht Oleghem uitgroeide tot de huidige dorpskern (Bu1986). De in de akte bedoelde gronden kunnen dan met **Odilingahem* zijn aangeduid, de ‘woonplaats van de afstammelingen van Odilla (Oda)’. In ieder geval zal het gaan om een van de vele namen bij *Ode*, *Oda* (zie VDS). (wvo)

Oeren, WV, Alveringem, dial. uitspraak ['u:rn] of ['u.ərɲ].

1231 *Horen*, 1298 *Houren*, 1306 *Oern*, 1313 *Oeren* (DF).

Aangezien de oudste vormen met een *h* beginnen, kunnen we het best uitgaan van *hoorn*, Germaans **hurnjon* ‘hoek hoger land uitspringend in moerassig terrein’ (TW), zoals in *Ganshoren*, *Heurne* en *Horebeke* (zie daar). (fd)

Oeselgem, WV, Dentergem, dial. uitspraak ['usəlyæm].

1171 *Ulselenglien* (Romaanse vorm sic, lees *-ghien*), 1218 *Oselghem* (TW), 1259 *Oulsenghien* (Romaans), 1337 *Oeselghem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Ozilo* (Fö1) (M) of *Ulsilo* (een verkleinvorm van de Germaanse mansnaam *Ulso*), bij *Odalger* (BE, DV2), met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**: *Ulsilingahaim*, ‘woonplaats van de lieden van Ozilo of Ulsilo’. (fd)

Oetingen, VB, Gooik, dial. uitspraak [ˈy.tiɲən].

1196 *Otinga*, 1209 *Otenghem*, 1217 *Otengis* (TW), 1786 *Ootingen* (KPH, 106).

De naam ontwikkelde zich wellicht uit de Germaanse persoonsnaam *Oto* verbonden met het collectiefsuffix *-inga*, ‘bij de lieden van Oto’ (TW) en kon later ook door analogie aansluiten bij de *-inga-heem*-namen (M), ‘woonplaats van de lieden van Oto’. (pk)

Oevel, AN, Westerlo, dial. uitspraak [ˈuvəl].

Ca. 1130 *Uuele*, 1133 kopie 12de eeuw *Oulo*, 1186 *Ouele*, 1189 *Ouelo* (TW), 1298 *Oevele* (OT2).

De naam is vrijwel zeker een **lo**-naam, maar het eerste lid is onzeker. Men denkt aan de mogelijkheid *oven* (Middelnederlands ‘boven’) of *over* (vergelijk *Overbroek*), Oudhoogduits *oba* ‘boven, over’ (C, DV, DV2). De naam valt dan te vergelijken met die van het beemdgebied Overslag (< -lo) in Koersel (Me2007). De *oe-* van *Oevel* is daarbij echter moeilijk te verklaren, tenzij het een relict van Oudgermaanse *oe* zou zijn zoals in *Zoerle* en *Zoersel*. Vermoedelijk gaat het veeleer om een persoonsnaam (M, WB, VO2001a). (wvo)

Okegem, OV, Ninove.

1096 kopie eind 13de eeuw *Ockingham*, 1142-1149 *Okenghem* (TW/OZV), 1200 *Hockengem* (TW), 1398 *Hokeghem*, 14de eeuw *Okeghem* (TW/OZV).

Okegem is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Uko* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Uko’ (TW). (md, pk)

Olen, AN, dial. uitspraak [o.əlɲ].

Ca. 1000 kopie 12de eeuw *Odlo* (TW), 1133 kopie *Oulo* (OU1), 1244 *Ole* (OT1), 1247 *Oelne* (OU2, OT1).

De naam wordt algemeen beschouwd als een samenstelling van **od* ‘woest’ en **lo** (M, C, TW, DV, DV2, WB); vergelijk Duits *öde* ‘verlaten, kaal, onbewoond’ en het substantief *Öde* ‘woestenij, leegte’. Aangezien men *lo* gewoonlijk als ‘bos’ verklaart, zou de etymologie van *Olen* dus zijn ‘het woeste bos, de verlaten bosstreek’ (Ve1972); met *lo* ‘poel, ven’ echter ‘het woeste ven’ (VO2001a). (wvo)

Olmen, AN, Balen, dial. uitspraak [ˈɔlmə].

1397 *Olmen*, 1444 *Holmen* (C).

Wellicht een verzamelnaam bij de boom *olm* (C, Ca1958b, DV2). De naam is dan semantisch te vergelijken met 1220 *Ollmuth* (Trier), Romaans *ulmetum*, verzamelnaam bij *ulmus* ‘olm’ (TW). Het kan ook een **lo**-naam zijn met *olm*, zoals Pottmeyer vermoedde (Po1908a), indien de (niet-gedateerde) vermeldingen bij De Seyn oud en authentiek zijn (*Olmele*, *Olmel*, *Olme*, *Olmen*), maar dat is twijfelachtig. Minder

waarschijnlijk is de gissing dat *Olmen* mogelijk op een prehistorische waternaam *Olmena* teruggaat (M, DV, DV2). (wvo)

Olsene, OV, Zulte, dial. uitspraak ['ɔlsnə].

814 kopie 941 *Olfne* (waarschijnlijk een kopiistenfout), 1088 *Olsene*, 1171 kopie ca. 1175 *Ulsene*, 1190 kopie ca. 1191 *Hulsene*, 1220 *Olsne* (TW, GH).

Onzekere etymologie. Een andere, onbekende plaats in het niet zo ver van Olsene gelegen Melle luidde: 797 kopie 941 *Olfne*, eind 9de eeuw kopie 941 *Olfna* (TW, GN). Bij de oude attestaties kan verwarring in het spel zijn. *Olsene* is in oorsprong wellicht een voorhistorische waternaam, afgeleid met het hydronymische suffix *-ana* of *-ina*. Gysseling verklaart de wortel uit het Indo-Europese element **albh-,*alp-* 'schitterend, wit', vergelijk Latijn *albus* 'wit' (Gy1982), dus 'de witte of heldere beek'. Die verklaring gaat echter alleen op voor *Olfen*. (md, pk)

Onkerzele, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak ['ɔŋkərze.lə].

1149 *Unchresele* (TW), 1149 kopie 13de eeuw *Onkerzele* (TW/OZV).

Gysseling verklaart *Onkerzele* als een samenstelling van Germaans **unkwiz* 'slang' met *zele* (TW), dus 'woning bij de slangen'. (md, pk)

Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek, VB, Roosdaal, dial. uitspraak ['lumək] of [ɔnzə li.vəvra. lumək].

1146 *Lumbeca*, 1162 *Lunbecca*, 1163 *Lumbeca*, 1211 *Lombecka* (TW), 1375 *Onser Vrouwen Loembeke* (VL1936).

Voor *Lombeek*, zie **Sint-Katherina-Lombeek**. Met latere toevoeging van *Onze-Lieve-Vrouw* wegens de aan Onze-Lieve-Vrouw toegewijde kerk aldaar. (pk)

Onze-Lieve-Vrouw-Waver, AN, Sint-Katelijne-Waver, dial. uitspraak ['wœ.vər].

1221 in *nemore nostro Wavir* (OPI), 1236 *Wavera* (OPI), 1245 in *territorio de Wavera* (OR), 1266 *sanctam Mariam in Wavera* (OR), 1296 in *parrochiis Sancte Marie et beati Nicholay in Wavera* (OPI), in *Wavera, ecclesie beate Marie in Wavera*, in *Wavere* (OPI), 1306 van *Onser Vrouwen op Wavere* (Cr2006), 1560 *Waver-Onse-Lieve-Vrouwe* (V).

Waver verwijst naar het vroegere Waverwoud, dat zich in de 13de eeuw nog uitstrekte over de parochies St.-Katelijne-Waver, Onze-Lieve-Vrouw-Waver en St.-Niklaas-Waver (thans Putte), die alle drie genoemd werden naar de patroonheilige van de kerk, in dit geval Onze-Lieve-Vrouw. De betekenis van *Waver* is onzeker. Men heeft gedacht aan een bosbenaming (TW) of 'onvaste moerasgrond' (C, DV), maar vermoedelijk was het oorspronkelijk een riviernaam met de betekenis 'de kronkelbeek, de slingerende waterloop' (M, DV2, WB), waarvoor valt te vergelijken met Engels *waver* en Fries *wavelje* 'slingeren'. Voor *Wavre* (Waals-Brabant) denkt men aan Keltisch **wabero-* 'rivier' en vandaar 'ravijn, plas, enz.' (Her1986). (wvo, kl)

ooie, zie *ouwe*

Ooigem, WV, Wielsbeke, dial. uitspraak ['uo.əjɣəm].

1038 kopie 12de eeuw *Otingehem*, 1080 *Odengem* (TW), 1352 *Odighem*, 1402 *Oei-eghem*, 1430 *Oyghem*, 1905 *Ooigem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Audo* met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van *Audo*' (TW). Zie ook **Otegem**. (fd)

Ooike, OV, Wortegem-Petegem, dial. uitspraak [ø.gə].

965 vals ca. 990-1035 *Hoica*, 966 *Hoika*, 1038 *Odeka*, 1067 kopie ca. 1090 *Hodecca*, 1170 kopie midden 13de eeuw *Odeca*, ca. 1185 *Odeke* (TW), 1474 *Hoycke*, 1487 *Hooyke* (TW/OZV).

Ooike gaat terug op een afleiding met het Gallo-Romaanse nederzettingssuffix *-acum* of *-iacum*, een latinisering van Keltisch *-akom*, en een Latijnse persoonsnaam, vermoedelijk *Audius* (GN, VD 1995). (md, pk)

Oombergen, OV, Zottegem, dial. uitspraak ['yəmbæ.rɣən].

1119 *Hymberges*, 1147 kopie 15de eeuw *Hombergis*, begin 13de eeuw *Homberge*, 1215 *Hoenberga*, 1220 *Honeberga* (TW, GN), 1281 *Oemberghen*, 1360 *Hoemberghen*, 1491 *Oomberghen* (TW/OZV).

Oombergen wordt gewoonlijk verklaard als een samenstelling van Germaans **hunu* 'honingkleurig' en de datievorm van **berg**. De hoogte waar de nederzetting ontstond, is dus genoemd naar de honingkleurige begroeiing (M, TW). Zie ook **Hombeek** en **Humbeek**. (md, pk)

Oorbeek, VB, Tienen, dial. uitspraak ['uərəbæ.ik].

1095 *Orbecca*, 1146 *Orbeca* (TW), 1165 *Orbec*, kort na 1166 *Orbeche*, 1189 *Orbeka*, 1270 *oerbeke* (Ke2003a).

Gysseling ziet in *Oorbeek* Germaans **ura* 'oeros' (TW). De verklaring 'beek waaraan oerossen kwamen drinken' is aannemelijk wegens de (thans verdwenen) twee poelen in het dorp (Ke2003b). *Oorbeek* is te vergelijken met de Waalse dorpsnaam *Orbais* (Her1986). (pk)

Oordegem, OV, Lede, dial. uitspraak ['ʌrdəɣəm].

1160 kopie 12de eeuw *Ordengem* (TW, GN), 1295 *Oerdeghem*, ca. 1388 *Oordeghem* (TW/OZV).

Oordegem is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Ordo* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van *Ordo*' (TW). (md, pk)

Oorderen, AN, Antwerpen, nu verdwenen, dial. uitspraak ['ɔ.ətərə].

1124 *Ortheren*, 1148 *Orderen*, 1161 *Ordren* (TW).

Samenstelling van Middelnederlands *oort*, *ort* en de datief meervoud van een thans verdwenen woord voor 'zandrug', Germaans **haru-* (TW, DV2). Het Middelnederlandse *oort* betekent 'het uiterste punt of uiteinde van iets, kant, rand, hoek, een hoek land, vooral een hoek uitstekend in het water' (MW). *Oorderen* betekent dus zoveel als 'aan de spitse, uitstekende zandruggen'. Het polderdorp lag destijds nabij de

Schelde zes meter boven de zeespiegel en moest in 1965 plaats maken voor de uitbreiding van de Antwerpse haven. (wvo)

Oostakker, OV, Gent, dial. uitspraak ['y.əstɑ.gərə].

Eind 12de eeuw *Ostachere*, 1223 *Ostackre* (TW), ca. 1212 *Hostackere*, 1215 *Ostackere*, 1262-1279 *Oestackre* (TW/OZV), 1325 Janne van *Oostackere* (DP1866b), 1398 *Oostackere* (TW/OZV).

Samenstelling van *oost* met *akker*, 'gemeenschappelijk landbouwland van de vroeg-middeleeuwse dorpsgemeenschap', ten oosten van een reeds in de 10de eeuw genoemd gehucht Ledergem (GN, Gy1980a). (md, pk)

Oostduinkerke, WV, Koksijde, dial. uitspraak [o.əz'dyŋkærkə] of [ɔs'tyŋkærkə].

1120 *Duncapella*, apud *Dunckerkam*, 1135 *Duunkerka*, 1149 *Duncaple*, 1231 *Dunckerke*, 1235 *Ostduenkerke*, 1827 *Oostduinkerke* (DF).

De oorspronkelijke naam *Duinkerke* komt voor tot in 1453. De toevoeging *Oost-* in *Oostduinkerke* diende ter onderscheiding van het meer westelijke *Duinkerke*, nu in Frans-Vlaanderen: 'kerk in het duin'. (fd)

Oosteeklo, OV, Assenede, dial. uitspraak ['y.əstəkly.ə].

1226 *oest eeclo* (DP1872), 1228 *Eclo*, 1235 kopie 13de eeuw *Oesteclo*, 1327 *Oostekelo* (TW/OZV).

Oosteeklo is samengesteld uit *oost* en *Eeklo*, zelf een samenstelling van *eek* 'eik' en *lo*, 'eikenbos op hoge zandgrond'. In de 13de eeuw werd de plaats nog courant kortweg *Eeklo* genoemd, al was toen ook al de specifiekere benaming *Oosteeklo* in gebruik, om verwarring met het naburige, westelijker gelegen *Eeklo* te vermijden (MT1994). (md, pk)

Oostende, WV, dial. uitspraak [ɔs'tændə].

± 1115 *in orientali fine in Testrep* (TW), 1256 *Ostende*, 1285 *Oostende* (DF).

De naam betekent letterlijk 'oosteinde, oostelijk einde'. Oostende en Westende waren respectievelijk het oostelijke en het westelijke uiteinde van een duinenrij met de naam *Testreep*: 992 in *Testerep*, 1107 *Testrep*, 1173 *Testreep* (DF). De betekenis van *Testreep* < Germaans **tehstera* 'rechts > westelijk' en **raipa* 'reep, rechte strook grond langs een water' is 'rechter duinenreep'. Aangezien de Germanen zich volgens een noord-zuidas oriënteerden, ligt het westen aan de rechterhand als je naar het zuiden kijkt. *Testreep* is dus een 'westelijke reep'. Toen de naam niet meer begrepen werd, werd hij volksetymologisch gereïnterpreteerd als *Ter Streep*, zoals nu een hotel in Oostende heet. Vergelijk 1380 *ten Streep*, 1455 *te Streep*, 1483 *ter Streep*. Die duinenreep werd later door de Noordzee verzwolgen, net zoals het oorspronkelijke Oostende. De huidige Van Iseghemlaan zou de zuidelijke rand van het Oostende van die duinenrij zijn geweest (Gy1945, DB1989). (fd)

Oosterweel, AN, Antwerpen, nu verdwenen, dial. uitspraak ['oəstərwi.əl].

1210 kopie 14de eeuw *Otserwele*, 1225 *Oucerwela* (TW) (verkeerd gelezen voor *Oouterwela*?), 1312 apud *Ontserwele*, versus *Oysterwele* (RK), 1395 *outs(er)weele*,

1464 *outserweele* (SR), 1585 *Oosterweel* (diverse kaarten), ca. 1775 en 19de eeuw *Austruweel* (Fer).

In de moderne vorm is *Ooster-* een volksetymologische vervorming (met metathese *ts>st*) van *O(u)tser-*. De naam is waarschijnlijk een samenstelling van een persoonsnaam en Middelnederlands *wael*, *weel*, *wiel* ‘kolk ontstaan door dijkdoorbraak’ (C, TW, DV2). De persoonsnaam is onbekend, maar kan bezwaarlijk *Odso* (C) zijn of de genitief **Aldtsan* van de Germaanse naam *Aldtso* (TW) en dan ‘de kolk van ene *Odso/Aldso*’, want daarbij blijft de *-r-* in de oude attestaties onverklaard. Op de plaats van het vroegere dorp, dat tot 1929 als gemeente bestond, bevinden zich nu de Antwerpse petroleumdokken. Alleen het kerkje is er nog. (wvo, kl, ld)

Oosterzele, OV, dial. uitspraak [*ˈy.əstrzi.ələ*].

Eind 9de eeuw kopie *Ostresela*, 1042 kopie midden 11de eeuw *Ostresele* (TW), 1074 *Osterzele*, 1254 *Oesterzele* (TW, OZV).

Samengesteld uit *ooster* ‘oostelijk gelegen’ en *zele*, dus ‘oostelijk gelegen woning’ (TW). Niet uit te sluiten valt, dat de gemeentenaam teruggaat op een samenstelling van de persoonsnaam *Austro*, vleivorm op *-o* van een naam als bijv. *Austrobrecht* (zoals *Giso* uit *Giselbrecht*; vergelijk met het nabijgelegen **Gijzenzele**), met *zele*, en die als geheel ‘woonplaats van *Austro*’ betekent. Mogelijk ook kan worden uitgegaan van de persoonsnaam *Austhari* > *Auster*, met verzwakking *-hari* > *-er* zoals o.a. *Hildihari* > *Hilder* in nabijgelegen *Heldergem* (zie daar en meerdere andere plaatsnamen op *-ergem*, *-eringem*, *-ersem*). (ld, md, pk)

Oostham, BL, Ham, dial. uitspraak [*ham*].

784-791 kopie 11de eeuw *Ham* (TW), 1365 *hame*, 1457 *hamme* (VD1987).

De gemeente Oostham wordt doorsneden door een groot aantal beken, zodat **ham** hier zowel op de hogere ligging in een overstromingsgebied als op een bocht in een waterloop kan slaan. Oostham ligt oostelijk van Kwaadmechelen in tegenstelling tot het meer westelijk gelegen gehucht Ham in de gemeente Eindhout. Samen met Kwaadmechelen en Beverlo vormde Oostham destijds het “Land van Ham”. (vm, js)

Oostkamp, WV, dial. uitspraak [*ˈu.əskam*], ouder [*ˈɔrskam*].

1089 *Horscamp*, 1110 *Orscamp* (TW), 1231 *Oostcamp*, 1915 *Oostkamp* (DF).

Oostkamp is volksetymologisch gevormd uit *Orskamp* ‘paardenkamp, paardenveld’. Zie **kamp**. *Ors* door metathesis uit Germaans **hrussa* ‘paard’, vergelijk ouder en gewestelijk Nederlands *ros* (Germaans *hr* wordt in het Nederlands *r*) en Engels *horse* (VL2006a). (fd)

Oostkerke, WV, Damme, dial. uitspraak [*ˈu.əskærkə*].

1089 kopie 1386 *Oskirke*, *Oskirka*, 1122 *Ostkerka* (TW), 1316 *Oostkerke* (DF).

Oostelijke kerk in vergelijking met Westkerke. (fd)

Oostkerke, WV, Diksmuide, dial. uitspraak [*ˈo.əstkærkə*].

1240 *Ostkerke*, 1244 *Volcravenskinderkerke*, 1306 *Volcravenskerke*, 1370 *Oostkerke*, 1550 *Valcravekinderkerke* gheseyt *Oostkercke* (DF).

Oostelijke kerk. Pas tegen het eind van de 18de eeuw verdwijnt de oude naam *Volravenskinderkerke*. Een zekere Volcrave was ca. 1120 heer van Lampernisse. De kerk werd door zijn nazaten gesticht. (DF). (fd)

Oostmalle, AN, Malle, dial. uitspraak [oəst'mal] of [mal].

1194 *Malle* (TW), 1262 *Oostmalle* (OSB).

Oostelijk deel van het oude Malle (bestaande uit Oostmalle, Westmalle en Zoersel). Oostmalle werd door de fusie van 1977 een deelgemeente van Westmalle, tot ongenoegen van de inwoners. In 1980 werd daarom de fusiegemeente hernoemd tot *Malle*, waarmee terug werd gegrepen naar de oorspronkelijke benaming. Die valt wellicht te verklaren als *maal*, Middelnederlands *mael*, *male* 'grensteken enz.' verbonden met *lo* 'poel enz.' en dan 'grensven' (vergelijk Middelnederlands *maelboom* 'boom die tot grens dient') of eventueel 'grensbos' met *lo* 'bos' zoals in *Markelo* (VBS). Minder waarschijnlijk is de gissing dat het eerste lid een Germaans **malho-* 'zak' en vandaar 'terreininzinking' zou zijn (TW, DV2, Ve1987). Niet uitgesloten is, ten slotte, het oude vermoeden dat *Malle* gewoon ontstond uit West-Germaans **mathl* of **mahal* 'volksvergadering, dingplaats, gerechtsplaats' (M, C, DV, WB). Zie ook VO2001a. (wvo)

Oostnieuwkerke, WV, Staden, dial. uitspraak ['nikærkə].

1093 *Nieukerka*, 1114 *Nova ecclesia*, 1244 *Nieukerke*, 1314 *Oostnoveglise*, 1383 *Oostnieukerke*, 1800 *Oostnieuwkerke* (DF).

De toevoeging *oost* diende ter onderscheiding van *Nieuwkerke* (Heuvelland). (fd)

Oostrozebeke, WV, dial. uitspraak ['ru.əzbe.kə].

1066 *Rosebeccam*, 1124 *Rosebeca*, 1220 *Rosebeke*, 1802 *Oost Roosebeke* (DF).

De oorspronkelijke naam is *Rozebeke*, een *beek*-naam, met als eerste lid Germaans **rausa* 'riet', zoals in *Roosbeek* (zie daar) en *Roubaix*. Later werd *oost-* aan de naam toegevoegd om de plaats te onderscheiden van *Westrozebeke* (zie daar). (fd)

Oostvleteren, WV, Vleteren, dial. uitspraak [ɔ'slɛ:tər].

806, kopie 961 in loco noncupante *Fletrinio*, 1114 *Fleterna* (TW), 1183 *Oostfletterne*, 15de eeuw *Oostvleteren* (DF).

Zowel Oost- als Westvleteren heette oorspronkelijk kortweg *Vleteren*, maar al heel vroeg werden beide plaatsen van elkaar onderscheiden door toevoeging van respectievelijk *oost-* en *west-*. Er is ook een *Vleteren* (in het Frans *Flêtre*) tussen Belle en Kassel in Frans-Vlaanderen. De plaatsen zijn genoemd naar de waterloop *Vleteren*: 875 super fluvium *Fleterna* (M), de *Vleterbeek*. De waternaam *Vleteren* stamt van voorhistorisch **Platrina*, een afleiding met het hydronymische suffix *-ina* 'water' van Indo-Europees **pelat*, waarin de wortel **apel-* 'glanzen'. Uit de waternaam werd een nederzettingsnaam **Platrinion* gevormd, waarop het bestanddeel *vleteren* in de huidige gemeentenamen teruggaat (Gy1983b). (fd)

Oostwinkel, OV, Zomergem, dial. uitspraak [y.əst'wiŋklə].

1216 *Wostwinle*, 1220 *Wostwinkala* (TW), 1232 *Wostwincle*, 1243 kopie 13de eeuw *Woustwincle*, 1348 *Hoest wincle*, 1359 *Oestwincle* (TW/OZV), 1376 *Oost Winkel* (MT2006).

Oostwinkel luidde oorspronkelijk *Woestwinkel*, samengesteld uit *woest* ‘ongecultiveerd’ en *winkel* ‘uithoek’, dus ‘woeste uithoek’ (TW). Doordat de begin *w-* in de plaatselijke uitspraak klankwettig wegviel, werd het eerste deel volksetymologisch geassocieerd met de windstreekbenaming *oost* (MT2006). (md, pk)

Opbrakel, OV, Brakel, dial. uitspraak [ˈɔbrɔ.kəl].

866 kopie 18de eeuw in villa *Braglo*, 1096 *Braclas* (TW), 1096 *superior bracla* (Gou1998), 1098 de *Bracla superiori*, 1115 de *superiori Brachala*, 1230 *alta Bracle* (TW), 1291 *obbracle*, 1387 *Upbrakele* (TW/OZV).

Opbrakel is samengesteld uit *op* ‘hoog’ en *brakel* ‘struikbos’ of ‘varenbos’ (VO2001b). Zie **Nederbrakel**. *Opbrakel* schijnt als parochiaal centrum ouder te zijn dan *Nederbrakel* (Gou1998). (md, pk)

Opbrussel, zie **Sint-Gillis**

Opdorp, OV, Buggenhout, dial. uitspraak [ˈɔbdɒrɔp].

1125 *Oppenhorp* (sic) (M), 1154 kopie 15de eeuw *Oppendorp*, ca. 1160 *Oppenthorp* (TW), 1292 *Opdorp* (TW/OZV).

Opdorp is volgens Gysseling samengesteld uit het bijwoord *oppe*, een oude variant van huidig *op* ‘hoger gelegen’ en *dorp*, dat in de toponymie veelal verwijst naar een dochternederzetting van een grotere plaats in de omgeving. Dezelfde etymologie als *Oppendorp* onder Leuven (TW, Gy1980b). (md, pk)

Opglabbeek, BL, Oudsbergen, dial. uitspraak [ˈglabɪk].

1219 *ecclesiarum tam inferioris quam superioris ville que dicitur Glatbeke*, 1224 *Glatbeke* (TW), 1224 *Glatbeke superior*, 1284 *Opglabbeke* (MHP1984).

De waternaam *Glabbeek* werd nederzettingsnaam en kreeg later het onderscheidende bestanddeel *op* ‘hoger gelegen’, in tegenstelling tot het lager gelegen *Neerglabbeek* (MHP1984). *Opglabbeek* ligt niet aan de Itter zoals *Neerglabbeek*, maar op de valleiwand van een andere “gladde beek”, de Oeter. Voor de verklaring van het grondwoord zie **Neerglabbeek**. Op 1 januari 2019 vormde *Opglabbeek* samen met *Meeuwen-Gruitrode* een nieuwe gemeente met de naam *Oudsbergen*. (vm)

Opgrimbie, BL, Maasmechelen, dial. uitspraak [ˈɣrəmɐ] of [ˈɣrimi].

1221 *Grimbede* (TW), 1223 *Grembede* (LBO), 1390-1413 *Rutgero de Grembeyde* (Gr1981), 1790 *Op* en dael *Grimby* (Ka1958).

Moeilijk verklaarbare naam, vermoedelijk afgeleid van een Germaanse persoonsnaam *Grimbo*. Klankwettig het meest verantwoord is een evolutie uit een onduidelijk **Grimbeie* < **Grimbium*, met suffix *-iacum* en Romaanse evolutie of met substraatsuffix *-eie*, afgesleten tot *-ie*, zoals in *Peutie* in Vlaams-Brabant en het Nederlands-Limburgse *Ambie* (Ro1944b, VDu1996b). Vandaar ‘woning, woonplaats van *Grimbo*’. Etymologische verwantschap met het “moeilijk verklaarbare” *Grimde* in Tienen (956 kopie 13de eeuw *Grimides*, 1340 *Grimde*, 16de eeuw *Grympde*; Ke1987) is echter niet uitgesloten. Het grondwoord *grim-*, met later ingevoegde bilabiaal, zou kunnen teruggaan op Voogermaans **ghrem* ‘afkrabben’, vandaar ‘droesem, vuil’ (IEW, Ke1987) en het plaatsnaamduidende suffix *-ithja*. *Opgrimbie*

ligt aan de Kikbeek, een restant van een oude meander van de Maas met zijn eeuwenoude puinafzettingen. Cf. Nederduits *grind* ‘kiezelzand’, Middelnederlands *grient* ‘zandgrond’ (MHW). In dat geval een verwijzing naar de grinden in de Maas, zoals op de 18de-eeuwse kaart van Stokkem ‘das Mittel Grindt’ (1771, Cartesius Stokkem). Het eerste element *Op-* betekent hier ‘hoger gelegen’ en onderscheidt de plaats van het lager gelegen gehucht met de naam *Daalgrimbie*. (vm, js)

Ophasselt, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak [aslt].

1015 kopie 16de eeuw *Haslud*, 1174 *Hasselth*, 1177 *Hasselt*, 1221 *Hallud* (TW), 1294 *Ophasselt* (TW/OZV).

Samengesteld uit *op* ‘hoog’ en *hasselt*. Zie **Nederhasselt**. Het voorvoegsel werd toegevoegd om de – relatief hooggelegen – plaats te onderscheiden van *Nederhasselt*, dat veel lager ligt. (md, pk)

Opheers, BL, Heers, dial. uitspraak [op^hhiər].

1232 *Ophere* (Cou2019), 1511-1532 *Opheir* (UI1932), 1509 *Opheer*, 1509 *Opheers* (VdM1), 1779 *Opheers* (Bo).

Voor het grondwoord: zie **Heers**. In een in 1324 opgesteld goederenregister van de Luikse Sint-Denijskerk komt de attestatie “*Opehers sive Sushers alio nomine gallico*” voor (Gr1859). Zie voor de geromaniseerde vorm ook **Gors-Opleeuw** en **Zussen**. *Op* betekent ‘hoger gelegen’. Het hoogste punt van het dorp bevindt zich op 127 meter. Opheers ligt op één kilometer van Batsheers (zie daar) en op tweeëneenhalve kilometer van Heers (DS). Samen met Batsheers vormde Opheers een Loonse schepenbank (EV). (vm, js)

Ophoven, BL, Kinrooi, dial. uitspraak [ˈɔpɔ:və].

1442 *Ophoven* en *Geistingen*, 1497 *Op-Geistingen* alias *Ophoven* (E. de Moreau), 1553 *Op-Geistingen*, 1557 binnen *Ophoeuen*, 1558 *Op-Geistingen* alias *Ophoven* (SG1966), 1557 binnen *Ophoeuen*, 1606 tot *Ophouen* int doerp (Ke, onuitgegeven). Samenstelling van *op* ‘hoger gelegen’ en *hoven*, datief meervoud van **hof** (TW). De naam verwijst dus naar de hogere ligging van enkele boerderijen die de eerste nederzetting vormden. Vóór 1442 was de naam *Geistingen* en onderscheidde men *Opgeistingen* van *Neergeistingen* (1178 *Westingue*, 1181 *Ghestingen*, 1243 *Guystingen*, *Geistingis*, 1270 *Gystingen*, 1294 *Gijstingen*, 1202 *Neder-Geistingen* (Hab1871), 1202 *Op-Geistingen*; VdW1925). Een tijd lang stonden de namen *Opgeistingen* en *Ophoven* met elkaar in concurrentie. Nadat *Opgeistingen* vervangen was door *Ophoven*, had de tegenstelling *Op-/Neer-* geen zin meer en werd *Geistingen* de gewone naam voor wat tevoren *Neergeistingen* werd genoemd. Als gehuchtnaam komt *Ophoven* ook voor in de buurgemeenten Opglabbeek, Elen, Gruitrode en Neeroeteren (MHP1984). *Op-* en *Neer-* nederzettingenamen staan in die regio tegenover elkaar als ‘hoger gelegen’ tegenover ‘lager gelegen’, o.m. aan de Maas. (vm, js)

Opitter, BL, Bree, dial. uitspraak [ˈɪtər].

1143 kopie 13de eeuw *Iteram* (accusatief), 1200 *Ittera* (TW), 1296 *Opitter* (DS), 1387 prope *Yttere* (Gr1978).

Samenstelling van het bijwoord *op* met *Itter*. De *Itter* ontspringt op het Kempens Plateau, bespoelt Opitte en mondt in Nederlands-Limburg in de Maas uit. Voor de etymologie van *Itter* gaat men over het algemeen uit van Germaans **Itrō*, Oudhoogduits **Ittra*, **Itara*, in ablaut met Germaans **Aitro* (*Eiter*), Indo-Europees **oid-/*id-* (met *r*-suffix); vandaar ‘zwellende rivier’, ‘Flüsse die nach Regen gerne anschwellen’ (betekenisverwant met Duits *Schwellbach*) (GR2014). Een Indo-Europese naam, maar wegens verschuiving van *d > t* formeel Germaans. *Itter* staat met klinkerwisseling naast *Oeter* (Ro1970). *Op-* betekent hier ‘stroomopwaarts’. Aan de overzijde van de Maas, waarin de *Itter* in Nederlands-Limburg uitmondt, ligt *Neeritter* (*aliam Iteram que dicitur noua* 1143; TW). Zie ook **Itterbeek**. (vm, js)

Oplinter, VB, Tienen, dial. uitspraak [ˈʊplɪntər].

1138 kopie midden 13de eeuw *Lintere*, 1245 in parrochia de *Lintre*, enz., uitgebreid met *op-*: 1257 in parrochia *superioris lintere*, 1291 kopie 14de eeuw *oplintere* (Ke1995). *Linter* is een voorhistorische waternaam **Lintara*, afgeleid uit Indo-Europees **lento* ‘buigzaam’ (IEW) en *-ara* (Gy1983a) ‘de buigzame, de kronkelende’. De bedoelde waterloop is de huidige Genovevabeek (Ke1995). De beeknaam ging op de nederzetting over. *Linter* betekent dus hier ‘nederzetting bij de Lintara’ (Ke1995, Ke2004). Vanaf de 13de eeuw is er een differentiatie in *Op-* en *Neerlinter*, de stroomopwaarts versus stroomafwaarts gelegen dorpen. Zie ook **Neerlinter**. (pk)

Opoeteren, BL, Maaseik, dial. uitspraak [ɔˈpoːtərə].

952 *uotra* (TW), 1368 prope *Oppoeteren* (LA), 1509 *opottere(n)*, *opotere(n)* (VdM1). Nederzetting genoemd naar de Oeter of Bosbeek, stroomopwaarts van het naburige Neeroeteren (zie daar). Een expressieve ablaut *Itter/Oeter* met wisseling *ī-ū* is onwaarschijnlijk; die treedt bij jonge persoonsnamen op, maar is diachronisch niet aanwijsbaar (Ro1970; Mol1974b:4; VLW1991). Zie ook **Neeroeteren**. Klinkerwisseling is daarentegen wel het geval bij sommige Nederlandse riviernamen: *Zenne* en *Zeun* in Vlaams-Brabant; *Wimp* en *Wamp* in de Antwerpse Kempen (vm, js)

Oppem, VB, Wezembeek-Oppem, dial. uitspraak [ˈɔpət].

1129 apud *Ophem* (Bo1944), 1129 *Oppem*, 1154 *Vphen* (TW).

De naam is een samenstelling van *op-* ‘hoger gelegen’ met **heem** (TW). Wezembeek en Oppem vormden al sedert de 12de eeuw één geheel (GB). (pk)

Oppuurs, AN, Sint-Amands, dial. uitspraak [ˈɔpy:s].

1414 *Oppuedersel* (C), 1739 *Oppurs* (KPH, 705).

De naam betekent ‘Puurs op de hoogte, het hoger gelegen Puurs’, met het bijwoord *op* ‘boven, hoger’ (M, C). Zie voorts **Puurs** en **Poederlee**. (wvo)

Opvelp, VB, Bierbeek, dial. uitspraak [ˈvælp].

1153 *Uellepa*, 1168 *Uelpe*, 1179 *Uelepe*, *Feleppe* (TW), 1270 scabini de *velpa superiori* (Bo1944).

Vanaf de 8ste eeuw was Opvelp al gescheiden van Neervelp (EV). *Op-* betekent ‘stroomopwaarts’. Voor de betekenis van *Velp*, zie **Neervelp**. (pk)

Opwijk, VB, dial. uitspraak ['ɔpɪk].

1108 late kopie *Opwijn*, 1151 *Opwic* (Li1930), 1223 *Opwic* (TW), 1722 *Opwyck* (KPH, II, 1443).

De naam *Opwijk* is samengesteld met *op* 'hoger gelegen' en *wijk* 'dochternederzetting, buurt, deel van de gemeente' (Li1930 en TW). (pk)

Ordingen, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak ['ɔ:dɪŋə].

1192 *Ardingen*, *Hardin*, 1222 *Ardengen* (TW), 1390-1413 *Ordingen* (Gr1981).

Nederzettingsnaam op *-ingen* afgeleid van de Germaanse persoonsnaam *Ardo*, uit Germaans **hardu* 'sterk' (BE, M). (vm, js)

Orsmaal, VB, Linter, dial. uitspraak ['ɔsəmə] of ['ɔsmə].

1139 kopie midden 13de eeuw *Orsmale/Rosmale*, 1143 kopie 18de eeuw *Rosmale* (alle TW), 1259 Gerardus de *ursemale*, 1271 ecclesiam de *orsemale* (Ke 2004).

Orsmaal is samengesteld uit Germaans **hrussa* 'ros, paard' (waaruit door metathesis *ors*) en *maal*, hier in de betekenis 'gemeenschapsgrond'. Die gemeenschapsgrond lag op de oever van de Gete. Het geheel kan dus betekenen 'gemeenschappelijke plaats geschikt voor paarden'. Het Koninklijk Besluit van 21 augustus 1826 maakte van Orsmaal en Gussenhoven één gemeente (Ke2004). (pk)

Otegem, WV, Zwevegem, dial. uitspraak ['u.ətəɣəm].

998 kopie 11de eeuw *Otingehem*, 1128 *Odengem*, 1140 *Otengem* (TW), 1272 *Oteghem*, 1277 *Ooteghem*, 1917 *Otegem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Oto*, eigenlijk een variant van *Odo*, *Audo*, met *d/t*-verscherping (GN) met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, dus 'de woonplaats van de lieden van *Oto*'. De namen *Otegem* en *Ooigem* werden trouwens vaak verward. (fd)

Ottenburg, VB, Huldenberg, dial. uitspraak ['ɔtəbʌrəχ].

1208 *Ottendurch*, 1210 *Ottendurch*, 1220 *Ottendurch* (TW).

Een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Otto* met *burg*, dus 'burg, vesting van *Otto*'. (pk)

Ottergem, OV, Erpe-Mere, dial. uitspraak ['ɔtəɣəm].

1108 *Otringem*, 1160 kopie 12de eeuw *Ottregem*, 1164 kopie idem *Ottergem* (TW).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Otter*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van *Otter*' (Fö1, M, TW, VDS, GN). (md, pk)

Oudegem, OV, Dendermonde, dial. uitspraak ['ɑ.ɣəm].

1144 *Aldengienh*, 1181 *Audengien* (TW, M), 1291 *Oudenghem*, 1295 *Oudeghem* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Aldo* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van *Aldo*' (TW, BE). Sommige latere attestaties kunnen ook betrekking hebben op Ouwegem (zie daar). (md, pk)

Oudekappelle, WV, Diksmuide, dial. uitspraak ['ukapələ].

1222 juxta *capellam domini Rainelmi*, 1241 in parochia *Reinelmi Capelle*, 1255 *Vetus Capella*, 1280 le *Vieuse Capiele*, 1372 van der *Ouder Capelle*, 1375 *Relms-cappelle*, 1566 *Rellems cappelle* gheseit *Oude cappelle*, 1903 *Oudekappelle* (DF).

Een oude kapel, die lange tijd naar een zekere Reinhelm vernoemd werd. Zie ook **Driekapellen**. (fd)

Oudeman, OV, Sint-Laureins, dial. uitspraak [d'na.əman].

1512 *Oudenman* (TW/OZV), 1525 *Oudeman* (DF, M).

Oudeman is tot op vandaag de volkse benaming voor de deelgemeente Waterland-Oudeman van Sint-Laureins. De naam is ontleend aan de Oudemanpolder, genoemd naar de bedijker Hiëronymus Lauwerijn, die wellicht werd bijgenaamd als “de Oudeman” om hem te onderscheiden van zijn zoon Matthias, die de activiteiten van zijn vader voortzette (GB). Als nederzettingsnaam kan *Oudeman* niet veel verder teruggaan dan 1525 aangezien de inpoldering van het sinds 1375 overstroomde gebied pas in 1523 een aanvang nam (EV). Vóór die grote overstroming bevond zich ter plaatse de parochie Sint-Niklaas-ter-Varent (GB). Zie **Waterland**. (md, pk)

Oudenaarde, OV, dial. uitspraak ['ɔ.u(də)nɔrdə]; inwonersnaam Oudenardist [ɔ.unɔrdist].

1038 *Aldenardensis* (adjectief), 1042 kopie midden 11de eeuw *Oldenarde*, 1046 vals 2de kwart 12de eeuw *Aldenarde*, 1187 *Oudenarde* (TW, BE), 1285 *Oudenaerde* (TW/OZV).

Oudenaarde is samengesteld uit de verbogen vorm van *oud* en **aard** ‘aanlegplaats’, dus ‘oude aanlegplaats’ (TW, Gy1978). De oude aanlegplaats waarop de naam zinspeelt, bevindt zich waar de gegraven Burgschelde en de eigenlijke Schelde samenkomen (GN, Gy1985a). (md, pk)

Oudenaken, VB, Sint-Pieters-Leeuw, dial. uitspraak ['ɔ:nɔ.kə].

966 kopie 15de eeuw *Haldenacha* (TW), 1375 *Houdenake* (VL1936), 1479 kopie eind 17de eeuw *houdenaken* (Col1961), 1786 *Audenaken* (KPH, I, 2300).

Te verklaren als een verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Haldo* met het Romaanse achtervoegsel *-iniacas* ‘bij de lieden van Haldo’ (TW, Ro2008). In het Germaans evolueerde *-iniacas* over *-iniacum* naar *-enaken* (VD1983). De verbinding *ald* evolueerde klankwettig naar *oud* en de *h-* aan het woordbegin viel in de plaatselijke uitspraak weg. Dus: *Haldenaken* > *Houdenaken* > *Oudenaken*. Zie ook de andere namen op **-aken**. (pk)

Oudenburg, WV, dial. uitspraak ['udnbœɾχ].

866 kopie 18de eeuw *Aldenburg*, 1090 *Aldenburchi*, 1187 *Oudenburg* (TW).

Oude burg, zo genoemd naar een Romeins castellum uit de 4de eeuw (TW) (Gy1950). (fd)

Oudergem, BR, dial. uitspraak ['a.vəryum].

Ca. 1160 *Oldrengem* (TW), 1257 *Oudrenghem* (BE), 1712 *Auderghem* (Fricx).

Ontstaan uit de verbinding van de Germaanse persoonsnaam *Aldahari* met het collectiefsuffix *-inga* en *heem*, dus ‘woonplaats van de lieden van Aldahari’ (TW, BE). (pk, bv)

Oud-Heverlee, VB, dial. uitspraak [ɑt'e.əvər].

1185 kopie ca. 1265 *Outhauerla*, 1185 kopie 1266 *Outheuerla* (TW), 1240 *Hout Heverle*, 1263 *Out Heverle* (VO2001a).

Voor het eerste lid twijfelt men tussen *hout*, gezien de ligging achter de bossen van Heverlee (WB), en *oud* (vergelijk **Outgaarden**), aangezien Oud-Heverlee tot in de 16de eeuw het centrum van de parochie was (C, VO2001a). Zie verder onder **Heverlee**. (pk)

Oudsbergen, BL, dial. uitspraak ['ɑutsbæryə]

Naam van de in 2019 ontstane fusiegemeente die gevormd werd door de samensmelting van de vroeger gefusioneerde gemeente Meeuwen-Gruitrode en Opglabbeek. De naam verwijst naar een natuurgebied met landduinen in het grensgebied van Gruitrode, Opoeteren en Opglabbeek, met de Oudsberg als uitschieter. Het gebied vormt het grootste duinencomplex van de Limburgse Kempen, dat in historische tijden (na 1150-1250) door verwaaiing ontstond (MHP1984). De naam *Oudsberg* is nergens geattesteerd en leeft enkel in de volksmond. De betekenis is onduidelijk. Een volksetymologische verbastering van *Houw*, de naam van het nabijgelegen Opoeterse gehucht Houw (1390-1413 *op gen Houwe* (Gr1981) lijkt het meest aanvaardbaar. Middelnederlands *houwen* ‘houwen of hakken van hout’ (MHW: 260), Middelhoogduits *hau* ‘geschlagener Waldteil’ (BA) wijst op rooijing van bos, maar duidt mogelijk ook op het gemeenschappelijk recht om hout te kappen. Oudsbergen omvat de vroegere gemeenten Ellikom, Gruitrode, Meeuwen, Neerglabbeek, Opglabbeek en Wijshagen. (vm, js)

Oud-Turnhout, AN, dial. uitspraak [ɔ"wtɪrno"wt]

1340 i(n) *vet(er)i turnout* (VDE1983), 1356 *Oudeturnout* (OT4), 1406 *Oud Tuerhout* (V).

In 1858 afgescheiden oostelijke en mogelijk oudste parochie van Turnhout (C). Het eerste lid wordt beschouwd als het bijvoeglijk naamwoord *oud* (M). Turnhout ontstond nabij een bos (het “turnhout”) en wellicht verwijst *oud* naar de oorspronkelijke locatie van dat bos. Ook andere nederzettingen met *oud* verwijzen naar de oorspronkelijke site, zo bijvoorbeeld in Limburg *Aldeneik* (eerste kern van Maaseik) en *Alt-Hoeselt*. Daarom valt minder te zeggen voor de visie die in het eerste lid Middelnederlands *ouwe* ‘beemd, waterland’ vermoedt (WB). Mogelijk staat *oud* hier in tegenstelling tot de nieuwe nederzetting die de hertog van Brabant kort voor 1212 stichtte: de huidige markt van Turnhout en omgeving. Zie verder **Turnhout**. (wvo, kl)

Outer, OV, Ninove, dial. uitspraak ['ɑ:tərt].

1184 *Oltra*, 1187 *Oltra*, 1223 *Outre* (TW).

Outer is in oorsprong een voorhistorische waternaam, afgeleid met het hydronymische suffix *-ara* ‘water’ (Gy1982). Gysseling brengt het grondwoord terug tot Indo-Europees **alto* ‘hoog’, dus ‘beek met hoge oevers’ (Gy1978). (md, pk)

Outgaarden, VB, Hoegaarden, dial. uitspraak ['ɑ:ɣɔ.ərə].

1183 kopie 15de eeuw *Althuarde*, 1183 *Alte Hugades* (TW), 1242 in dicta villa de *hauthugard*, 1274 apud *outhogarden*, 1293 kopie 14de eeuw *authugarden*, 1308 *outhugaerden*, 1600 L'Eglise D'autcharde (Ke2017c).

Outgaarden is een samentrekking van *Oud Hoegaarden*. Vanaf de 17de eeuw ontstaat de Waalse variant *Autchard*. Waarom *oud* werd toegevoegd, is niet duidelijk. Misschien te vergelijken met *Oud-Turnhout* (zie daar). Zie verder bij **Hoegaarden**. (pk)

Outrijve, WV, Avelgem, dial. uitspraak ['ɔ.ətrɛjvə].

963 *Alta Ripa*, 1111 *Alterrive*, 1150 *Autryve*, 1186 *Houterive*, 1231 *Hauterive*, 1802 *Outryve* (DF).

De vormen *Alta Ripa* en *Hauterive* suggereren een betekenis 'hoge (Schelde)oever' (Lu1968, 17-19). Volgens Gysseling zou *Alta ripa* 'hoge oever' een Romaanse reïnterpretatie zijn van de prehistorische waternaam **Altaripa*, waarin de wortel **alet* 'uitbuigen' (Gy1983b). (fd)

ouwe, uwe, ooie, aaie

Het Middelnederlandse *ouwe*, *auwe*, *awe* (dialectische bijvormen *ooye*, *oye*, *hoye*, *oge*) is een afleiding (**agwjo-*) van Germaans **ahwa-* 'water' (Latijn *aqua*, Nederlandse waternaam *Aa*). Het betekende dus oorspronkelijk 'bij het water behorend, wat bij het water ligt' en ontwikkelde later onder meer de betekenissen 'waterrijk land, met water doorsneden land, laag land of grasland bij een water, laaggelegen weide, beemd' of 'alluviaal land aan een waterloop' (MW, Li1945, Gy1983b). Het Duitse *aue*, Oudhoogduits *ouwe*, *owe*, heeft dezelfde betekenissen (Di1963a). Het element komt bij ons vaak voor in toponiemen, maar werd in de gewone taal gaandeweg vervangen door *beemd* en *meers*; een overblijfsel is te vinden in *landouw*. Als basiselement van plaatsnamen verschijnt het in diverse vormen, bijvoorbeeld *-ooie* (*Ardoonie*), *-hoven* (*Zonhoven*), *-uwe* (*Woluwe*), *-aaie* (*Zoutenaai*) en zelfs gewoon als *O* (*Kessenicher O*) (Ke2009b). (wvo)

Ouwegem, OV, Zingem, dial. uitspraak ['ɑ.ɣem], ouder ook ['œ:ɣem].

830 kopie 10de eeuw *Aldingaheim*, 1019-1030 *Aldengem*, 1123 *Oudengem* (TW, M), 1295 *Oudeghem*, 1395 *Haughem* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Aldo*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Aldo' (TW, BE). Sommige latere vermeldingen kunnen ook betrekking hebben op Oudegem (zie daar). (md, pk)

Ouwen, zie **Grobendonk**

Overboelare, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak ['bulo.ər].

1166 *Bunlerettensis* (adjectief van het diminutief van Boenlare), 1181 *Bunlaret*, 1217 *Overbonlar*, de *Ultra Bonlare* (TW), 1227 *Houerboulars* (TW/OZV), 1294 *Overboular* (M), 1467 *Ouerboelare* (TW/OZV).

Samenstelling van *over-* 'hoger gelegen' en *Boelare*. Zie **Nederboelare** en vergelijk ook **Bolder**. (md, pk)

Overhespen, zie Neerhespen

Overijse, VB, dial. uitspraak ['œyvəræs].

1132 *Ysca*, 1133 *Ischa*, 1134 *Issa*, enz. (TW), 1451 *Heuveryssche*, 1473 *Overryssche* by Bruessele (Li1944a).

IJse is oorspronkelijk een voorhistorische waternaam die op de nederzetting is overgegaan. In het Frans ontwikkelde de naam zich tot *Isque* of *Isches*. *Overijse* staat in tegenstelling tot *Neerijse*, zoals *Overokkerzeel* (zie **Steenokkerzeel**) tot *Nederokkerzeel*. *Over* wil hier zeggen 'hoger gelegen', ter onderscheiding van het lager gelegen *Neerijse*. (pk)

Overmere, OV, Berlare, dial. uitspraak ['o.vərme.ərə].

1307 *Overmere* (Gy1978).

Samenstelling van *over* 'aan de overzijde' en *meer* 'waterachtige, moerassige plaats'. Het bedoelde "meer" is niet te identificeren met het huidige Donkmeer, want die uitgestrekte waterpartij bestond nog niet toen de nederzetting Overmere tot stand kwam. Veeleer moet worden gedacht aan het grote moerasgebied in de verdwenen Scheldebocht tussen Overmere, Berlare en Uitbergen. De naam *Overmere* voor een nederzetting ten noorden van dat moeras is gegeven vanuit Uitbergen, waar Overmere oorspronkelijk toe behoorde en waarvan de dorpskern ten zuiden van het voormalige moeras en nu van het Donkmeer ligt. (md, pk)

Overpelt, BL, Pelt, dial. uitspraak [pɛlt].

1229 *Pelthe* (Cou), 1261 villa de *Pelte*, 1280 *Pelte* en *Nederpelte*, 1371 *Peelt superiori*, 1375 *Ouerpeelt*, 1545 *Oeverpeelt*, 1759 *Overpelt* (Mo1976a).

Zoals in het naburige Neerpelt (zie daar) duidt *Pelt* op de moerassige Dommelvallei, maar het onderscheidende bestanddeel *over* verwijst naar het hoger gelegen deel van het moerasgebied. Het zuiden van Overpelt ligt nog aan de rand van het Kempens Plateau. Overpelt was destijds de hoofdplaats van het vroegere ambt Pelt-Grevenbroek (Mo 1976). Op 1 januari 2019 vormde Overpelt één gemeente met Neerpelt met de naam *Pelt*. (vm)

Overrepen, BL, Tongeren, dial. uitspraak ['ri:əpə].

1096 *Repen* (TW), 1280 *Ouerrepen* (BG1965), 1385 *Overrepen* (UI1932).

Voor de verklaring zie **Neerrepen**. *Over-* duidt op de hogere ligging, maar wordt in de volksmond gewoonlijk weggelaten om het dorp te benoemen. Meegedeeld door U. Maes. Hetzelfde is o.m. het geval met *Pelt*. Zie daar. (vm, js).

Overwinden, zie Neerwinden

Paal, BL, Beringen, dial. uitspraak [pɔ:l] of dial. benaming ['bæ:ɪŋ].

1459 te *pale*, 1473 te *paelle* (VT1942), 1779 *Pael* (Bo).

De laat geattesteerde naam *Paal* is hier niet op te vatten als Middelnederlands *pael* ‘moeras’, verwant met *poel* (M), maar is identiek met Middelnederlands *pael* ‘houten of stenen paal, grens’ (MW), ‘terminus’ (KIL), zoals ook in de samenstellingen *paelstake* ‘grenspaal’ en *paelsteen* ‘grenssteen’. Hier kan de naam verwijzen naar de “paalzouw” of grensbeek. Verhelderend is in dit verband de volgende getuigenverklaring: ... *Oft die paelen aldaer niet en syn loopende op eene sauwe ghenaeemt op die paelsouwe ... ende dat die heyde aen die voors(chreven) sauwe ghelegen naer den oost is ghehouden ende ghebruuyct van die onderdanen van Stalle* (Koersel) *ende die heyde aende seyde van westen derseluer sauwe niet en is ghehouden by die onderdaenen van Beringen of Tervant* (Paal) (Me2013). De naam verwijst naar de grensligging van het dorp. Paal was tot 1768 één van de gehuchten buiten de stadswallen van Beringen (de zogenaamde ‘buiting’), gelegen op de grens van het prinsbisdom Luik en het hertogdom Brabant (Be1969). (vm, js)

Pamel, VB, Roosdaal, dial. uitspraak ['pɔ:məl].

1179 *Pamela*, 1195 *Pamala* (TW), 1375 *Pamele* (VL1936).

Onzekere etymologie. De naam komt voor dikwijls in weidegebieden, zoals *Pamel*, een gehucht in Bunsbeek (Vi1946, Ke2008). Daarom zoeken we een verbinding met de Indo-Europese wortel **pa-* ‘voederen, weiden’, waaruit ook Latijn *pabulum* uit **padhlom* ‘veevoeder’ (IEW). Roobaert ziet in *Pamel* (Roosdaal) een waternaam, met het suffix *-ala* afgeleid van de Indo-Europese wortel **bham* ‘schitterend’ (Gy1982). Het eerste lid verwijst naar de talrijke meersen die in de winter blank stonden (Ro2008). (pk)

Parike, OV, Brakel, dial. uitspraak ['pu.ərɪk].

866 kopie 18de eeuw *Peruntia* (lees Perninca? of Perancia?, TW, Gy1978), 1221 kopie 13de eeuw *Parnach*, 1234 kopie 1264 *Parnaka* (TW/OZV) 1237 *Parnac* (GN), 1240 *Parneke* (TW/OZV), 1243 *Parnech* (TW), 1246 *Paranche* (in een Franse tekst), 1295 *Parnicke* (TW/OZV), 1346 *Parreke* (Gy1978), 1351 *Paric*, 1363 *Paricke* (TW/OZV).

De kopie uit de 18de eeuw is onbetrouwbaar. Parike is geen *acum*-naam, maar gaat volgens Gysseling waarschijnlijk terug op een nederzettingsnaam **Parnankom* uit een Ligurische substraattaal. In een jongere Voorgermaanse taallaag evolueerde de vorm tot **Parnankiom*, waaruit de Romaanse vormen voor *Parike* zijn voortgekomen. Het grondwoord in de naam verbindt Gysseling met Indo-Europees **(s)per-* ‘spar, dakbalk’, bewaard in Nederlands *spar* en *park*, *perk*. *Parike* zou dan ‘een door sparren of balken afgesloten ruimte’ betekenen (Gy1978). (md, pk)

Passendale, WV, Zonnebeke, dial. uitspraak ['paskəndɔ:lə], soms ['plaskəndɔ:lə].

844-864 kopie 961 *Pascandala*, 1187 *Paskendale*, 1190 *Paschendale* (TW).

Dal van Pasco, uit Hebreeuws *Pascha*, maar het kan ook een persoonsnaam zijn in de genitief uit een substraattaal: Indo-Europees **pasik*- ‘kind’ (Gy1983b). (fd)

Paulatem, OV, Zwalm.

3de kwart 12de eeuw kopie ca. 1177 *Paulathem* (TW), 1272 *Paulatem* (TW/OZV). *Paulatem* is samengesteld uit de persoonsnaam (bijnaam of familienaam) *Pau* en *Latem*, zelf gevormd uit *laat* en *heem*, ‘woonplaats van één of meer horigen’. Het *Latem* in kwestie is het latere Sint-Maria-Latem (zie daar), waaruit *Paulatem* is afgesplitst (Li1940a). In de 12de-eeuwse akte treedt Theodericus Pau als getuige op (TW, VL1981). De toevoeging *Pau* diende om de plaats te onderscheiden van Sint-Maria-Latem (VL1981). (md, pk)

Peer, BL, dial. uitspraak [pe:r].

1107 kopie 13de eeuw *Pire*, 1161 *Pyra*, 1136 kopie 12de eeuw *Pirges*, *Pirgis* (TW), 1253 *Perhe*, 1370 *Peer* (St1998).

Onzekere etymologie. Latijn *petreus* > Romaans *peyre* (DR1978: 528)? Een afleiding uit Latijn *petreus* ‘steenweg’ (Mo1973a: 280) is gewaagd op grond van de geringe aanwezigheid van Gallo-Romaanse namen in de Limburgse Kempen. Tastbare archeologische bewijzen voor een veronderstelde Romeinse weg of route vanuit Tongeren door het Dommelgebied langs Peer naar het noorden (castellum van Vechten, provincie Utrecht) (Me2003b) zijn er niet ondanks de vele Romeinse opgravingen in recente tijd. *Peer* interpretern als een variant van Middelnederlands *perre*, *parre* ‘omheinde ruimte’, verwant met Middelnederlands *perc* ‘omheining, afgeperkte ruimte’ (MHW:459), is klankwettig eveneens hypothetisch. Vergelijk de naam *Peer*, gehucht van Schaffen, waar ook de naam van de vrucht, *peer*, blijkbaar invloed uitgeoefend heeft op de vorm (Cla1996). (vm, js)

Pellenberg, VB, Lubbeek, dial. uitspraak [ˈpələmberχ].

1141 kopie 1266 *Pellenberga* (TW), 1229 *Pellemburga* (M), 1258 *pellenbergh* (Bo1944).

De naam *Pellenberg* wordt traditioneel verklaard als een samenstelling van *pille* of *pelle* ‘schandpaal’ met *berg* (M, WB, DV), en vandaar ‘galgenberg’ (C, EV). Middelnederlands *pille* of *pillorijn* betekent echter ‘zuil’ of ‘schandpaal’ (MW) en niet ‘galg’. Zo’n schandpaal stond in de bebouwde kom. Een berg met een galg heet *Galgenberg*, onder meer in Kuntich (Ke1993) en Oplinter (Ke1995). Galgen stonden op een hoofdweg, op de uiterste grens van de gemeente, en dienden als afschrikingsmiddel. Het eerste lid is dan ook beter te verklaren als de persoonsnaam *Pellen* (Mo1970, DB2003), die dan verwijst naar een vroege bezitter. De plaatsnaam *Pellenberg* komt ook voor in Ukkel (M), in Waasmont bij Landen (Ke2009b) en in de Kreis Saarbrücken (Duitsland). (pk)

Pelt, BL, dial. uitspraak [pelt].

Naam van de in 2019 ontstane fusiegemeente, waarvan de dorpen Neerpelt, Overpelt en Sint-Huibrechts-Lille deel uitmaken. Hij herinnert aan het vroegere ambt Pelt, dat tot 1585 bestond uit de schepenbanken Pelt, Eksel, Wijchmaal en Luiksgestel (thans

Nederland); na 1585 het ambt Pelt-Grevenbroek door toevoeging van de heerlijkheid Grevenbroek (Mo1976a). (vm)

Pepingen, VB, dial. uitspraak [ˈpɛ.piŋən].

1138 kopie 15de eeuw *Papengin*, 1223 *Papingen* (TW), 1233 *Papengem* (BE), 1778 *Pepinghen* (KPH, 1021).

De naam is te reconstrueren als *Papo* met het verzamelsuffix *-ingen*, ‘bij de lieden van Papo’ of als de verbinding van *Papo* met het suffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Papo’ (TW, BE, VD1996b). (pk)

Perk, VB, Steenokkerzeel, dial. uitspraak [pɛrk].

1148 *Parcum*, 1161 de *Parcho*, 1183 *Percha*, 1219 *Perke* (TW), 1430 in parochiis de poety et de *peerke* (Ke, onuitgegeven).

Park of *perk* betekent ‘omsloten ruimte voor vee of herten’ (Gy1981a). Zie ook **Parike**. (pk)

Pervijze, WV, Diksmuide, dial. uitspraak [pɛrˈvizi] of [pɛrˈviʒ(j)ə], ouder [proˈviʒjə] (DF).

1063, 1115 *Paradisus*, 1172 *Parvisia*, 1225 *Pervisa* (TW), 1189 *Parvise*, 1190 *Per-vise*, 1915 *Pervijze* (DF).

Oudfrans *parevis*, Frans *parvis* ‘kerkplein, voorplein, portaal’, uit Latijn *paradisus*. In de volle middeleeuwen heette het plein voor de hoofdingang van de kerken in Rome en Zuid-Italië *paradisus*. Die betekenis is afgeleid van de oorspronkelijke, namelijk ‘park, omheining’. De overgang van *d* naar *v* in het Latijn van Zuid-Italië en vandaar in het Frans wordt verklaard door de Laatgriekse uitspraak van intervocalische *d* als labiodentale spirant. De plaatselijke uitspraak op *-ie* of *-zje* vindt haar verklaring in de geregeld voorkomende gelatiniseerde variant *Parvisia*. (fd)

Petegem-aan-de-Leie, OV, Deinze, dial. uitspraak [ˈpɛ.təɣəm].

1136 *Petingehem*, 1145 *Eustachius van Peteghem* (Goe2000).

Petegem is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Petto* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Petto’. *Petto/Peto* < *Betto/Beto* is een vleivorm van *Berhto* (BE). Zie ook **Petegem-aan-de-Schelde**. De toevoegingen *aan de Leie* en *aan de Schelde* in de officiële naamgeving sinds 1963 leiden enkel een papieren bestaan, want beide plaatsen heten in de volksmond tot op vandaag *Petegem*. Zie ook **Wortegem**. (md, pk)

Petegem-aan-de Schelde, OV, Wortegem-Petegem, dial. uitspraak [ˈpɛ.təɣəm].

864 *Pettingehem*, 1046 vals 2de kwart 12de eeuw *Petengem*, 1128 *Pethingem* (TW, GN), 1249 *Petingnien*, in een Frans document (BE), 1272 *Petighem*, 1295 *Peteghem* (TW/OZV).

Zie **Petegem-aan-de-Leie** en **Wortegem**. (md, pk)

Peutie, VB, Vilvoorde, dial. uitspraak [pœ.ytə].

1211 *Putie*, 1219 kopie ca. 1243 *Poteia* (TW), 1430 in ecclesia de *poety* (Ke, onuitgegeven), 1757 *Peutij* (KPH, II, 666).

Peutie is te reconstrueren als de Gallo-Romaanse nederzettingsnaam *Putium*, uit ouder **Putiacum* ‘landgoed van Putius’. Het achtervoegsel *-iacum* werd vervangen door *-ium*, dat klankwettig kon afslijten tot *-ie* (Ro1944b). Gysseling interpreteerde in 1995 *-eie* als een suffix, overgenomen uit een Voorgermaanse taal, zoals het wordt aangetroffen in waternamen (VD1996b). (pk)

Piringen, BL, Tongeren, dial. uitspraak [ˈpi:riŋə].

1224 *Piringes* (TW), 1280 *Pideringen* (BG1965), 1498 *Pyringhen* (U11932).

Piringen is te reconstrueren als **Pidaringum*, nederzettingsnaam, afgeleid van een (door Gysseling niet vermelde) persoonsnaam met als wortel **peidh-* ‘uitstekend’ (Gy1983c). (vm, js)

Pittem, WV, dial. uitspraak [ˈpitæm].

1072 *Puthem*, 1216 *Pithem*, 1259 *Putthem*, 1299 *Pitthem*, 1814 *Pittem* (DF).

Een *heem*-naam afgeleid van *put*, met West-Vlaamse (vooral kustdialectische) ontronding naar *pit*. (fd)

Poederlee, AN, Lille, dial. uitspraak [ˈpœ.yəl].

1118 *Pudele*, 1123 *Poderla*, 1209 *Puderla*, 1221 *Poderle* (TW), 1259 (kopie) *Poderlo* (OSM), 1294 *Poederle* (OR).

Samenstelling van *lo* met een niet helemaal duidelijk eerste lid. Mede blijkens *Podrebeci* (voor Porbeck, Arnsberg, Noordrijn-Westfalen) is het een element dat met water te maken heeft (M), bijvoorbeeld ‘slijk, modder’, wat aan verwantschap met *peuren* (‘op paling vissen met een tros wormen’) laat denken, Middelnederlands *poderen*, *puederen*, *peuderen*, *poeyeren*, bij *peur*, Middelnederlands *poder*, *pueder*, *peuder*, *poeyer*, *peur* (M, DV, WB). Daar is des te meer aanleiding toe aangezien in het dialect de basisklinker van *peuren* (dial. uitspraak [ˈpœ.yərən]) overeenkomt met die in *Poederlee* (dial. uitspraak [ˈpœ.yəl]). Met *-lo* in de betekenis ‘poel enz.’ verwijst de plaatsnaam dan naar een voormalige plas waar paling werd “gepeurd”, een palingpoel. Wellicht was *poder* echter een variant van Middelnederlands *podel* en dan zou de naam **Podello*, *Poderlo* ‘modderven’ betekenen, net zoals Middelnederlands *podelpoel*, *poedelpoel* ‘modderpoel’. De naam wordt verder vergeleken met *Poederooien* (709 *Podarwic*), *Porbeck* en *Puurs* (TW). Zie ook **Puurs**. (wvo)

Poeke, OV, Aalter, dial. uitspraak [ˈpu.gə].

1155 *Poca*, 1163 *Pueca*, 1206 *Poka*, *Poke* (TW, GN), 1250 *Poeke*, 1275 kopie 13de eeuw *Pouke*, 1305 *Poeke* (TW/OZV), 1462 ten loope genaemt de *Poucke* (DF, GN). *Poeke* is de oude naam van de Poekebeek, die in de buurt van Tielt ontspringt, door Poeke loopt en in Nevele in de Kale uitmondt (GN). De beeknaam ging over op de nederzetting. De waternaam *Poeke* komt misschien uit Indo-Europees **pek-*, **pok-* met betekenissen als ‘aangenaam maken, opvrolijken, glanzen, enz.’ (IEW, Gy1978). (md, pk)

Poelkapelle, WV, Langemark-Poelkapelle, dial. uitspraak [ˈpu.lkapələ].

1377-78 ter *capelle ten Poele* in de prochie van Langhemaerc, 1648 *Poele cappelle*, 1681 *Poelcapelle*, 1915 *Poelkapelle* (DF).

De naam herinnert aan een kapel op de heerlijkheid *ten Poele* in Langemark. De plaats werd een afzonderlijk dorp in 1904, maar is sinds de fusie van 1977 weer met Langemark samengevoegd. (fd)

Poesele, OV, Nevele, dial. uitspraak ['pu.slə].

1121 *Poksela*, 1156 *Pocsela* (TW), 3de kwart 13de eeuw *Poesele* (TW/OZV)).

Poesele is door assimilatie gevormd uit de samenstelling van de beeknaam *Poeke* met *zele*, 'woning bij de Poeke'. Zie ook **Poeke**. (md, pk)

Pollare, OV, Ninove, dial. uitspraak ['pɔlər].

1112 kopie 15de eeuw *Posleir*, 1154 *Pollar*, 1181 *Polleirs* (TW), 1295 *Pollaer* (TW/OZV).

Pollare is een samenstelling op *laar* met als eerste deel vermoedelijk *pol*, uit Germaans **polla* 'kleine verhoging, heuveltje' en vandaar ook 'uit water opduikende verhevenheid' (M, DV, GN, TW). Vergelijk met *De Polle* in Nederland (VBS). Aannemelijke verklaringen voor de samenstelling zijn 'open plaats in het bos op een kleine hoogte' of 'moerassige open plaats met (gras)pollen'. (md, pk)

Pollinkhove, WV, Lo-Reninge, dial. uitspraak ['pɔləko.və].

1069 kopie ± 1215 *Pollinghehove* (TW), 1183 *Pollinchove*, 1800 *Pollinkhove* (DF). Samenstelling van de persoonsnaam *Pollo*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *hof*, 'hoeve, boerderij van de afstammelingen van Pollo'. (fd)

Poperinge, WV, dial. uitspraak ['po.prɪŋ].

844-864 *Pupurninga* villa, 877 *Pupurningahem*, 1040 *Poparingehem*, 1190 *Poperinghem*, 1218 *Poperinghe* (TW), 1903 *Poperinge* (DF).

Traditioneel wordt *Poperinge* verklaard als een *-ingaheem*-naam, dus 'plaats van de lieden van Poppo' (C, DV2). *Poppo* is een vlevorm van de Germaanse naam *Robrecht*, die voortleeft in de familienaam *Poppe*. Dan verwachten we echter veeleer **Poppingahem* en in elk geval een naam met dubbele *pp*. De *r* van *Pupur-/Poper* blijft daarbij onverklaard. Gysseling (Gy1983b) gaat daarom uit van **pupurn-* uit de wortel **peup-* 'kind'. Beele verklaart *Pupurn* liever als een vleinaam met reduplicatie en hypocoristische verscherping van *b* tot *p* van een Germaanse *burn*-naam, op zijn beurt misschien door metathesis van de onstabiele *r* ontstaan uit een frequentere *brun*-naam als *Bruno*, *Brunhard* (Be2011, 243). (fd)

Poppel, AN, Ravels, dial. uitspraak ['pupəl].

1211 *Publo*, ca. 1211 *Poplo*, 1200/25 *Pople* (TW, ONB), 1235 *Popple* (ONB), 1309 *Poeppel* (ONB), 1368 Census vetus in *Pupple* (RK), ca. 1436 *Poppel* (Cer).

Samenstelling van *lo* met onzeker eerste lid (Po1908a, M, DV, TW). Een mogelijke verklaring hiervoor is Middelnederlands *popel* 'populier' (M, DV, WB, VO2001a). De verkorting van de klinker vormt daarbij geen probleem (vergelijk het algemeen Kempens *poppelier*), de oudste attestatie *Publo* echter wel en ook de plaatselijke dialectische uitspraak *poepel*. Niet onmogelijk lijkt de persoonsnaam *Poppo* (DV2), bakervorm van de Germaanse voornaam *Robrecht*, waarvan o.a. vlevormen *Pup-pinck*, *Pup(p)in* (DB2003), hoewel dan een genitiefvorm te verwachten is. (wvo, kl)

Proven, WV, Poperinge, dial. uitspraak [ˈpro:v(ǝ).].

1151 *Provenda*, 1183 in *Provende*, 1515 *Proven*, van *Provene* (DF).

Middelnederlands *provende*, *prevende*, *proven(e)* ‘prebende, inkomsten van een geestelijke stichting (klooster, kapittel), stuk grond waarmee de provende wordt bekostigd’ < Latijn *praebenda*, afgeleid van het werkwoord *praebere* ‘toereiken, aanbieden’. Volgens De Flou werd soms nog de lokale uitspraak *provèn* gehoord, met klemtoon op *ven*, wat overeenkomt met de etymologie. (fd)

Pulderbos, AN, Zandhoven, dial. uitspraak [ˈpyldərbɔs].

1273 (kopie) *Pulderbosch* (OSB), 1299 *Pulreboch* (Pr1928), 1304 *Pulrebosch* (Pr1928).

Vrijwel zeker is het eerste lid een adjectiefafleiding op *-er* met ingevoegde *d* (zie VL1986a) van de nederzettingsnaam *Pulle*, zodat men de naam moet verklaren als ‘het bos van (nabijgelegen) Pulle’. Van de nederzettingsnaam zijn ook andere plaatselijke toponiemen afgeleid, zoals 1304 *Pulrevort*, *Pulredike* (Pr1928). Er is dus geen reden om de naam te verklaren als ‘moerasbos’, zoals De Vries deed (DV2). (wvo)

Pulle, AN, Zandhoven, dial. uitspraak [pyl].

1205, 1209, 1221 *Pulle* (TW).

Vermoedelijk gaat het om een *lo*-naam met Middelnederlands *poel*, *poil*, *puel* ‘moeras, poel enz.’ als eerste lid en dus ‘moerasven’ of ‘moerasbos, bos met waterplas’. Voor de klinkerverkorting zie VO2001a. Minder waarschijnlijk is de hypothese, die meestal wordt aangenomen, dat de naam gewoon een bijvorm van *poel* zou zijn (C, DV, DV2, WB). Zie ook **Pulderbos**. (wvo)

Putte, AN, dial. uitspraak [pyt] of [pit].

1286 S. Nicolai de *puteo* (M, C), 1296 in parrochiis Sancte Marie et beati Nicholay in Wavera (OPI), ecclesie beati Nicolai de *Puteo* in Wavere (OPI), 1330 (kopie) de prochie van *Putte* (OR).

De naam bevat het woord *put* (M, C, DV, DV2), zoals in diverse andere gehuchten (bijvoorbeeld Putte bij Kapellen), misschien als grensteken (vergelijk MW ‘*put ende pael*’ bij *palen*). Voor een ontstaan uit **put-heim*, zoals het Gelderse *Putten* (855 *Puthem*), is geen bewijs. Waver omvatte oorspronkelijk de latere parochies St.-Katelijne-Waver, Onze-Lieve-Vrouw-Waver (zie daar) en Putte, dat aanvankelijk *St.-Niklaas-Waver* heette. (wvo)

Puurs, AN, Puurs-Sint-Amands, dial. uitspraak [py:s].

1148 *Puderce*, 1153 *Puderzle*, 1162 *Puoderce*, 1211 *Poderces*, 1222 *Puderce* (TW), 1429 *Purse*, 1571 *Puers* (DS).

Hoewel de overlevering gebrekkig is, zal men, mede in het licht van 1414 *Oppuedersel* (Oppuurs), mogen denken aan een *zele*-naam. Het eerste lid is wellicht een variant van *poder*, op zich een variant van *podel* ‘modder, slijk’ (vergelijk ook de [u:] en [o:] -vormen bij **Poederlee**). Wellicht dus te verklaren als **Puodercela* (WB) ‘woonplaats in het moeras’. Verband met *peuren* (plausibel bij de *lo*-naam

Poederlee) is hier mede wegens het grondwoord *-zele* wel uit te sluiten. Zie **Puurs-Sint-Amands**. (wvo)

Puurs-Sint-Amands, AN.

Deze nieuwe naam werd op 20 november 2017 definitief goedgekeurd. Op 1 januari 2019 fuseerde de gemeente Puurs effectief met Sint-Amands. Zie verder bij **Puurs** en bij **Sint-Amands**. (kl)

Ramsbeek, zie **Sint-Antelinks**

Ramsdonk, VB, Kapelle-op-den-Bos, dial. uitspraak [ˈrɔndʊŋk] of [ˈrɔnʊŋk].

1132 *Ramesdun*, ca. 1155 kopie ca. 1243 *Ramesdunc*, 1225 *Ramsdunc*, 1223 *Rames-donc* (TW).

Een samenstelling van *Rams*, uit de genitief van Germaans **hrabnas* ‘van de raaf’ en *donk*. Het element *raaf* is hier wellicht te begrijpen als de vogelnaam, eerder dan als de persoonsnaam *Raaf*, al kunnen beide ook als een vroege volksetymologische interpretatie van een voorhistorische waternaam beschouwd worden, waarin de stam **(a)ran* ‘uitbuigend’, misschien met suffix *-asa* (Gy1983a). (pk)

Ramsel, AN, Herselt, dial. uitspraak [ˈrɔmsəl].

1276 *Ramslo* (C), 1325 *Ramsele* (OT3), 1471 *Raemsel*, 1592 *Ramsel* (Ey1984).

Samenstelling van *lo* met Germaans **hramas* ‘look’ (M, C, DV2, WB), waaruit Oudengels *hramsa* ‘wilde look’ en Middelnederduits *ramese*. De naam valt dan te vergelijken met *Romsley* (1002 *Hremesleage*, 1086 *Ramesleage*, 1167 *Rameslea*, 1287 *Rommesleye*) en diverse andere Engelse namen met *Rams-* (EKW). Zie verder

Ravels, **Ranst** en VO2001a. (wvo)

Ramskapelle, WV, Knokke-Heist, dial. uitspraak [ramskaˈpələ].

1138 *Rammescappella*, 1289 *Ramscapelle*, 1915 *Ramskapelle* (DF). (fd)

Zie volgend artikel.

Ramskapelle, WV, Nieuwpoort, dial. uitspraak [ramsˈkapəl] of [ramsˈkaplə].

1120 *Ramescapella*, 1227 *Ramscappel*, 1915 *Ramskapelle* (DF).

In beide namen gaat het om een kapel gesticht door een persoon met de naam *Hra-ban* of *Hramno*. (fd)

Ransberg, VB, Kortenaken, dial. uitspraak [ˈranzberəχ] of [də berəχ].

1266 *Rameleberge* (M), twijfelachtige attestatie, 1437 te *Ransberghe* wert, 1480 ten *Rampsberge* wert, *Ransberge* (Ke2005a).

Samenstelling van *berg* met als eerste lid wellicht hetzelfde woord als in *Ramsdonk* (zie daar). (pk)

Ranst, AN, dial. uitspraak [ræ.st].

1140 kopie 1265 *Ramst*, 1148 *Ranst* (TW).

De naam wordt algemeen beschouwd als een afleiding met verzamelsuffix *-t* van Germaans **hramas* ‘look’ (M, TW, DV, DV2, WB), dus ‘plaats begroeid met look’. Zie ook **Ramsel**. (wvo)

Ravels, AN, dial. uitspraak [ˈrɔ.vəls].

1165 *Ravenslo* (TW), 1298 *Ravensle* (OT2), 1327 *Ravelse* (OT3), 1337 *Ravels* (OT3).

Wegens de genitief denkt men voor het eerste lid van deze *lo*-naam aan een Germaanse persoonsnaam *Raven* ‘de raaf’ (Po1908a, M, C, DV, DV2, WB), en dus ‘het

lo van een man die *Raven* heet'. De (genitief van de) vogelnaam *raaf* werd minder waarschijnlijk geacht (M, C), maar soms ook als enige verklaring voorgestaan (TW). Toch veeleer Germaanse persoonsnaam *Rave*, *Raven* enz.; zie daarvoor DB2003 en diverse Engelse namen met *Raven(s)*-. (wvo)

Raversijde, WV, Oostende, dial. uitspraak [ra.vər'sidə].

1395 *Wilravinside*, 1403 *Walravinside*, 1419 *Walravens yde*, 1575 *Ravezyde*, 1603 *Ravesye*, 1656 *Raversyde*, 1911 *Raversijde* (DF).

De *hide* 'haven, aanlegplaats' (zie **Koksijde**) van *Walrave*, nog in de patronymische familienaam *Walrave*, *Walraven(s)* (DB2003). (fd)

Reet, AN, Rumst, dial. uitspraak [rɛ:t].

1235 (kopie) *Riht* (OT1), 1236 (kopie) *Rith* (OT1), 1266 *Reeth* (OR), 1340 *Rieth* (OR), 1351 *Reet* (OR).

Vermoedelijk is *Reet* gewoon het Middelnederlandse *rede* 'berijdbare weg, rijweg' (C, Ro1944a, DV2, WB). De plaats ontstond dus wellicht langs een rijweg of "*rede*" (vergelijk Engels *road*), die liep over de hogere, meer tegen overstroming beveiligde gronden (Ro1957). *Reet*, dat halverwege tussen Rumst en Schelle ligt, ontleende dus zijn naam aan de oorspronkelijke verbindingsweg (vooral voor voertuigen) tussen Rumst en Schelle, die, vóór de indijking van de Rupel, over de hoge gronden van *Reet* en *Boom* liep (Ro1944a). (wvo)

Rekem, BL, Lanaken, dial. uitspraak ['rɛ:kəm].

1143 *Radenchen*, ±1190 *Radechin* (TW), 1260 *Radekeym* (LBO), 1390-1413 in *Redeken* (Gr 1981), 1844 *Reckheim* (kadaster).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Rado*, een vleivorm van namen als *Radbercht*, en **heem**, dus 'woonplaats van de lieden van *Rado*' (TW). Zoals in de gemeentenaam *Uikhoven* (zie daar) trad verscherping in de uitgang op (*ing* > *ink*) (VL1987). (vm)

Rekkem, WV, Menen, dial. uitspraak ['rækəm].

1173 kopie 13de *Reckeham* (Gy1983b), 1205 *Rechem* (TW), 1238 *Reckem*, 1903 *Rekkem* (DF).

Indien het om een **ham**-naam gaat, is de betekenis 'in een bocht van een beek', met als eerste lid Indo-Europees **rek-* 'uitstekend' (Gy1983b). Indien het een **heem**-naam betreft, dan is het eerste lid misschien de Germaanse mansnaam *Riko*, *Rik* (DV2), te vergelijken met de Duitse plaatsnaam *Recklinghausen*, uit 1225 *Ricklinchusin*, samengesteld met de Germaanse persoonsnaam *Richold*, *Rikold* (Be1999). (fd)

Relegem, VB, Asse, dial. uitspraak ['reiləyʊm].

1132 *Radelegim*, ca. 1155 kopie ca. 1243 *Radelengem*, 1221 *Radelgem*, 1226 *Redelgem* (TW), 1687 tot *Relegheem* (KPH, I, 2550).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Radilo* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van *Radilo*'. *Radilo* is een

vleivorm van een verkorte Germaanse *Rad*-naam, zoals *Radboud*, *Radfried*, enz. (VDS). (pk)

Remersdaal, BL, Voeren, dial. uitspraak ['re:məsdəl].

Ca. 1050 kopie 11de eeuw *Reinbretesdalo*, 11de eeuw kopie ca. 1191 in *Regenberti valle* (TW), te *Rimersdale* (BE).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Raginaberhtas* met **daal**, dus 'woonplaats in het dal van Raginaberht' (TW, BE). (vm, js)

Reninge, WV, Lo-Reninge, dial. uitspraak ['reniŋ].

877 kopie 12de eeuw *Rinenga*, 1085 kopie 12de eeuw *Rininge* (TW), 1162 *Reninghe*, 1903 *Reninge* (DF).

Afleiding van de Germaanse persoonsnaam *Rinno* met het collectiefsuffix *-inga*, dus '(nederzetting) van de lieden van Rinno' (TW, DV2). *Rinno* is een vleivorm bij een Germaanse *ragin*-naam, zoals *Reinbert*, *Reinhard*, *Reinboud*. (fd)

Reningelst, WV, Heuvelland/Poperinge, dial. uitspraak ['renəɣa.lst].

1107 *Rinigelles*, 1133 *Rinegels* (TW), 1200 *Rininghelst*, 1391 *Reninghelst*, 1686 *Reningelst* (DF).

Romaanse verkleinvorm op *-elle* van *Reninge* (TW), wat dus ongeveer zoveel betekent als 'klein Reninge' (zie **Reninge**). *Reningelst* is een vroege volksetymologische reïnterpretatie door associatie met *elst* 'elzenbos'. (fd)

Reppel, BL, Bocholt, dial. uitspraak ['ræpəl].

726 kopie ca. 1222 *Replo*, 855-856 kopie ca. 1222 *Reple*, 13de eeuw *Reiple* (TW).

De naam kan verklaard worden als 'langwerpig bosgebied' uit Middelnederlands *reep* 'smalle, strook' en het zeer verspreide **lo** met klinkerverkorting voor *-l*. De reepvorm valt op, voornamelijk voor het deel van de gemeente tussen de Abeek en de buurgemeenten (Mo1981). Zie ook **Neerrepen** en vergelijk 1107 *Testerep*, 'rechts' – 'reep', de oude naam van Oostende. (vm, js)

Ressegem, OV, Herzele, dial. uitspraak [rɛsəɣəm].

1155 kopie eind 12de eeuw *Razengem*, 1174 *Rassenghem*, 1208 *Racengin*, 1225 *Racenghem* (TW, GN), 1314 *Reeseghem*, 1455 *Resseghe* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Ratso* verbonden met het verzamel-suffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Ratso'. (md, pk)

Retie, AN, dial. uitspraak ['re.tji].

1264 *Rethie* (OT1), 1266 *Rethia*, *Rethie* (OR, OSB), 1300 *Rethye* (OR), 1364 *Retie* (OT4).

Duistere naam. Hij zou ontstaan zijn door suffix-vervanging (*-iacum* > *-ium* > *-io*, *-ie*) uit Gallo-Romaans **Retium*, ouder **Retiacum*, afleiding van de Latijnse persoonsnaam *Retus* of *Rhetus* (Ro1944b). Hij betekent dan 'het goed, de woonstede, de villa van een zekere Retus'. Vergelijk met **Opgrimbie**. (wvo)

Riemst, BL, dial. uitspraak [ri:ms].

1066 kopie waarvan kopie 18de eeuw *Reijmost*, 1096 *Riemest* (TW), 1280 *Rimst* (BG1965), 1779 *Rimpst* (Bo).

Onduidelijke etymologie. Men zou kunnen uitgaan van een woord uit een prehistorische taal, namelijk **Remost* bij de volksnaam *Remi* (TW), waarbij het vocalisme in de naam de evolutie van de *e*² vertoont, wat weinig waarschijnlijk is. Cf. *Reims*: 52 voor Christus *Remi* (volk), 7de eeuw *Remos*, *Rimus*. Men kan ook denken aan een afleiding van Germaans **rim* ‘oever, rand’, Oudengels *rima* ‘rand’, vandaar ‘opstaande rand’ (M, C, DV2) met *st*-, wat Claes interpreteert als ‘nederzetting’ in de gemeentenaam *Rumst* (WB). Het eerste deel zou dan een verwijzing kunnen zijn naar de hogere ligging (Riemst ligt op een hoogte). In het Middelnederlands is dat naamkundige bestanddeel echter niet overgeleverd. Op grond van de oudste vorm (een zeer late kopie) zou de naam ook kunnen teruggaan op een Indo-Europese wortel **reu* ‘plukken, afrukken’ (IEW), bij uitbreiding eventueel ‘rooien’. Alle voorgestelde verklaringen blijven evenwel gissingen. (vm, js)

Rijkel, BL, Borgloon, dial. uitspraak [ˈrɛ:kəl].

1139 kopie 13de eeuw *Ricle*, 1218 *Rikele* (TW), 1253 *Rikle* (Pir1896), 1509 *ryckel* (VdM1).

Samenstelling van Germaans **rikja-* ‘machtig’, Middelnederlands *rike* ‘machtig, aanzienlijk, voornaam’ (MW), en *lo*, wat een verwijzing naar een groot (bos)gebied zou impliceren (TW) of eventueel naar de vroegere status en uitstraling van het gebied. Het dorp was destijds een Luikse heerlijkheid met als oudst bekende heer Willem van Rijkel (13de eeuw), niet te vereenzelvigen met de Sint-Truidense abt. Vergelijk ook *Rijkel* en *Rijckholt* in Nederlands-Limburg (VBS). (vm)

Rijkevorsel, AN, dial. uitspraak [ˈvʌsəl].

1186 *Vorsla*, 1194 *Forsela* (TW), 1386/7 *Rycvorssel* (RK), 1400 *Rijkevorssele* (C). De gemeente heette voorheen, en ook thans nog in de volksmond, gewoon *Vorsel*. De latere toevoeging *rijk* kan wijzen op de vruchtbaarheid van de bodem (C) of de betekenis ‘machtig, groot’ hebben (M, WB). *Vorsel* is een *lo*-naam met als eerste lid waarschijnlijk een plantnaam zoals **fursa* ‘stekende brem’ (M, C, DV, TW, DV2, WB zien echter een samenstelling met *-zele*). De alternatieven zoals Middelnederlands *vorsch*, *versch*, *vorsche* ‘kikker’ en *versch*, *versc*, *vers*, *varsch*, *virsch*, *veursch*, *vorsch*, *vors* ‘fris, nat, zoet (van water)’ komen niet in aanmerking. Bij ‘kikker’ zou men in de oudste vormen **Vorskla* verwachten, terwijl de spelling *vorsch* voor ‘vers’ wel voorkomt in Zeeland (vanaf 1250), maar niet ter plaatse. Zie ook **Vorselaar**. (wvo, kl)

Rijkhoven, BL, Hoeselt, dial. uitspraak [ˈrɛ:kəvə].

1096 *Rudenchouen*, 1121 *Rudinhouen* (TW), 1280 *Rudekouen* (BG1965), 1385 *Reucoven* (U1932), 1779 *Ruykhoven* (Bo).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Hrotho* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en de datief meervoud van *hof* (TW). De betekenis is dus ‘bij de

boerderijen van de lieden van Hrotho'. De klinkerovergang *o* > *i* is volksetymologisch te verklaren zoals in 1450 *Riekoven* (bij Regensburg) < **Ruedenchofan* (M, VL2008). De middeleeuwse attestaties leveren geen moeilijkheden op voor een mogelijke Germaanse naam **Hrutho* zoals in *Rudinhem*, een onbekende plaats in de provincie Utrecht (918-948 kopie 11de eeuw, Ku1988). (vm, js)

Rijmenam, AN, Bonheiden, dial. uitspraak ['ra.mənam].

1198 *Rimenham*, 1201, 1208, 1211 *Rimenam*, 1225 *Rimenham* (TW), 1306 *Rimenam* (Cr2006), 1363 *Ryemenam* (OT4).

Over het tweede lid **ham** 'inham' (M, DV), 'stuk land langs een rivier' (DV2) of 'landtong uitspringend in overstromingsgebied' (TW) is men het eens. Het eerste lid zal de genitief van de Germaanse persoonsnaam *Rimo* zijn, zodat de naam betekent 'landtong van Rimo' (TW, Gy1975a, WB). Weinig waarschijnlijk is Germaans **rima* 'oever, rand' (M, C, DV, DV2), te vergelijken met Oudengels *rima* 'rim, border' (M), omdat dat woord niet in het Middelnederlands is overgeleverd. (wvo, kl)

Riksingen, BL, Tongeren, dial. uitspraak ['ritsɪŋə, 'rɪksɪŋə].

1159 *Riksen* (M), 1205 *Rixenges*, 1275 *Ricsingen* (U1932), 1297 *Rixhingen* (BG1965), 1846 *Rixingen* (Vdm).

Afleiding van de Germaanse persoonsnaam *Rikso*, vlevorm van *Riko* (M), met het collectiefsuffix *-ingen*, dus '(nederzetting) bij de lieden van Rikso'. (vm, js)

Rillaar, VB, Aarschot, dial. uitspraak ['rylo:ər].

1142 *Rienlar* (M), 1146 kopie ca. 1265 *Rienlar* (TW), ca. 1700 *Rillaert* (KPH, II, 420).

Blijkens de oudste vormen is het eerste lid zeker niet *riet*. De naam is wel te vergelijken met *Rien* in Nederland, met de betekenis 'grens' (VBS). Vergelijk ook Middelnederlands *reinen*, *renen* 'grenzen' en *reen* 'verhoogde zoom van een akker die als grens dient' (MW), in Brabantse en Limburgse dialecten nog bewaard. In het Lommels verwijst *reen* naar de erfdienstbaarheid op de grens van twee akkers. *Rillaar* betekent dus '**laar** gelegen aan de grens'. (pk)

Roborst, OV, Zwalm, dial. uitspraak [bɔst].

998 kopie midden 11de eeuw *Bussuth*, 1108 *Boshut* (TW, GN), 1145 *Bost*, 1606 *Roobost* (TW/OZV).

Roborst is een samenstelling met een onduidelijk eerste lid, dat pas laat lijkt te zijn toegevoegd, vermoedelijk in de 16de eeuw. Aanvankelijk heette de plaats kortweg *Bost*, een afleiding van *buks*, uit Latijn *buxus* 'buksboom, palmboompje' met het verzamelsuffix *-t*, dus 'buksboombos(je)' (TW). In de moeilijk uit te spreken medeklinkerverbinding *-kst* werd de *k* weggeassimileerd. De *r* in de officiële vorm berust op een hypercorrecte spelling, te verklaren doordat in de dialectische uitspraak de *r* voor *st* wegvalt. *Bost* is nog altijd de gebruikelijkste naam van Roborst in de streek. Vergelijk **Bost** bij Tienen in Vlaams-Brabant. Bij de later aangehechte voorbepaling *ro* moet wellicht niet worden gedacht aan de samengetrokken vorm van *rode*

‘gerooide plaats’, omdat dat woord in de 16de eeuw al uit de woordenschat verdwenen was en dus geen aanleiding meer kon geven tot plaatsnaamvorming. *Ro*, uitspraak *ruuë*, is ook de plaatselijke variant van het verbogen kleuradjectief *rood*. Het blijft echter onzeker welk kenmerk van de al eeuwen bestaande nederzetting de 16de-eeuwse naamgevers kan hebben geïnspireerd om die kleurnaam in de naam op te nemen. Misschien was rood de heraldieke kleur van het adellijk geslacht dat omstreeks die tijd het kasteel van Roborst in bezit kreeg. Tot lang na het ancien régime was het gebruikelijk om het houtwerk van huizen en boerderijen te verven in de heraldieke kleur van de plaatselijke machthebber. (md, pk)

rode

Middelnederlands *rode* (Oudnederlands *rotha*) is eigenlijk de datief van *rot*, Germaans **rub-* (Gy1994, overzicht VO1995). Het heeft als grondbetekenis ‘bebouwbaar gemaakt land, land dat door het rooien van bomen voor bebouwing geschikt is gemaakt, rooiing’. De nederzettingen met *rode* ontstonden meestal ten tijde van (en nabij) de grote middeleeuwse bosrooiingen, die noodzakelijk waren geworden wegens de bevolkingsaan groei. Als bepalend lid van *rode*-namen kunnen allerlei elementen optreden, namelijk ligging, planten, dieren, plaatsen, persoonsnamen, begroeiing, waternamen enz., maar vooral persoonsnamen lijken frequent voor te komen. Bij een onderzoek in Limburg vond men in 40% van de namen een persoonsnaam (Tu1967). Meestal gaat het daarbij om de naam van de ontginner. (wvo)

Roesbrugge, WV, Poperinge, dial. uitspraak [ruz'brœyə].

1183 de *ponte Rohardi*, 1186 *Pontrohart*, 1204 *Rodarsbrugga* (TW), 1317 *Roedersbrughe*, 1327 *Roedsbrigghe*, 1566 *Roesbrughe*, 1903 *Roesbrugge* (DF).

De evolutie is duidelijk uit bovenstaande vormen af te lezen: *Roes-*, door assimilatie uit *Roeds-* < *Roeders*, genitief van de Germaanse mansnaam *Roeder*, samengesteld met de elementen **hroth* en **hari*: ‘roem – leger’. De Romaanse vormen *Rohardi*/*Rohart* gaan evenwel terug op Germaans **hroth* – **hard*: ‘roem – sterk’. *Rodar* (in 1204) kan zowel *Roedhard* als *Roeder* zijn. In 1857 werd het dorp samengevoegd met Haringe tot Roesbrugge-Haringe. (fd)

Roeselare, WV, dial. uitspraak ['ruslə.rə].

821 kopie ± 1300 *Roslar* (TW), 1107 *Roslare*, 1302 *Roeselare* (DF).

Het eerste lid is *roes* uit Germaans **rausa* ‘riet’ (vergelijk **Oostrozebeke** in West-Vlaanderen en **Roosbeek** in Vlaams-Brabant); het tweede lid is *laar* (De1952). (fd)

Roksem, WV, Oudenburg, dial. uitspraak ['röksæm].

745 kopie 10de eeuw *Hrochashem*, 1028 (1095) *Rokassem*, 1180 *Rocsem* (TW), 1766 *Roxem*, 1903 *Roksem* (DF).

Samenstelling van **heem** ‘woonplaats’ met **Hroko*, een Germaanse eenstammige naam met **hrok*, waaruit o.m. de vogelnaam *roek* of Middelnederlands *roeke* ‘zorg, aandacht’, die ook in de familienaam *Roekaert(s)* voorkomen. (fd)

Rollegem, WV, Kortrijk, dial. uitspraak ['rələɣəm].

1164 *Rolighem*, 1184 *Rollenghem*, 1211 *Rodelinghem* (TW), 1251 *Rodelghem*, 1288 *Rolleghem*, 1628 *Rollegem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Hrodilo* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van *Hrodilo*. De persoonsnaam is een verkleinvorm van een Germaanse naam met **hroth* 'roem' (DB1982). (fd)

Rollegem-Kapelle, WV, Ledegem, dial. uitspraak ['rələɣəmkapələ].

1512-69 *Rolleghem-Cappelle*, 1915 *Rollegem-Kapelle* (DF).

Kapel gesticht door de heer van Rollegem. (fd)

Romershoven, BL, Hoeselt, dial. uitspraak ['ruməsɔ:və].

1147 kopie 13de eeuw 1186 *Romercurt* (TW), 1248 *Romershoven* (Cou2019), 1280 *Rumersouen* (BG1965), 1484 *Romershoven* (DS).

In twee talen geattesteerde nederzettingsnaam. Het eerste deel is de persoonsnaam *Rumahari*, gevolgd door de datief meervoud van *hof*: Germaans **Rumaharis hofum*, Romaans **Rumahari curtis* (TW). De betekenis is dus: 'bij de boerderijen of landbouwuitbating van *Rumahari*'. (vm, js)

Ronse, OV, dial. uitspraak ['rɔ.nɔə].

855-873 *Rotnace*, 945-955 kopie midden 11de eeuw *Ronnace*, ca. 1040 kopie midden 11de eeuw *Ronasce*, *Rotnasce*, *Rotnascensis*, 1150-1154 de *Ronnaco*, 1209 *Rosnay*, 1214 *Rothnais*, 1217 de *Rothnaco*, 1220 *Ronneka*, 1222 *Rosnais* (TW, BE, GN), ca. 1243 *Ronse* (TW/OZV).

Aan de oorsprong van *Ronse* ligt de Voorgermaanse nederzettingsnaam **Rotanakiom*, uit ouder Keltisch **Rotanakom*, een afleiding met het nederzettingssuffix *-akom* van de waternaam **Rotina*, die zelf met het hydronymische suffix *-ina* afgeleid is van de Indo-Europese stam **rot* 'rollen' (Gy1978, VD2003). Later opteerde Gysseling voor de wortel **(a)rat* 'uitbuigend, schitterend' (Gy1983a). De waternaam verwijst wellicht naar de bijbeek van de Ronne die Ronse bespoelt. De huidige vorm *Ronse* is de vernederlandsing van een stadium uit de Romaanse klankevolutie van de naam, bijv. *Ronasce* of *Rosnay*, die ook leidde tot de huidige Franse vorm *Renaix*. (md, pk)

Ronsele, OV, Zomergem, dial. uitspraak ['rõ.nslə].

1105 *Rondeslo*, 1153 *Runtleslo* (TW), 1156 *Rondeslo*, 1202 kopie 18de eeuw *Ronslo*, 1368 *Rontsele* (TW/OZV), 1378 *Ronsele* (MT2006).

Ronsele gaat terug op een samenstelling van Germaans **hrundiz* 'rund' en *lo* (TW), dus 'bos waar runderen grazen'. (md, pk)

Roosbeek, VB, Boutersem, dial. uitspraak ['ru.əzəbæ:ik].

1136 *Rosbecca* (M), 1154 kopie midden 13de eeuw *Resbais*, 1176 *Rosbas*, 1185 *Rosbais*, 1224 *Roshebeke* (TW), 1308 apud *roesbeke*, 1706 tot *Roosbeeck* (Ke2020a). Een samenstelling van *roos*, uit Germaans **rausa* 'riet' en *beek*, dus 'rietbeek'. Hetzelfde element komt voor in de namen *Roos* en *Roost* 'plaats waar riet groeit'.

Roosbeek is de oude naam van de Kleinbeek. De naam ging over naar de gemeente. *Resbais* is een Franstalige benaming. Het element *bais* komt uit Germaans **bāki*, op het ogenblik dat de umlaut nog niet gewerkt heeft. Vandaar de *a* in *bais*. Vergelijk met namen als *Orbais*, *Corbais*, *Molembais*, idem als *Oorbeek*, *Korbeek*, *Molenbeek*. Zie ook **Oostrozebeke** en **Rozebeke** en vergelijk met **Roeselare** en **Roosdaal**. (pk)

Roosdaal, VB.

1965 *Rosendaal*, daarna gewijzigd in *Roosdaal*, om verwarring met de gelijknamige stad in Nederland te voorkomen (Wik).

Roosdaal is de naam van een nieuwe fusiegemeente vanaf 1 januari 1965, ontstaan door vereniging van Pamel, Strijtem en Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek, in 1976 uitgebreid met het grootste deel van Borchtlombeek. *Roos* ‘riet’ verbonden met *daal* is te vergelijken met het *Rozendaal* in Sint-Martens-Vissenaken (1350 Aert van *roesendale*, Arnoldus de *roesendale*) met dezelfde betekenis (Ke2006a) als de plaatsnamen *Roosendaal* in Nederland en *Rosendael* bij Duinkerke in Noord-Frankrijk. (pk)

Rosmeer, BL, Bilzen, dial. uitspraak [ˈrismər].

1149 *Rosmere* (TW), 1280 *Roesmer* (BG1965), 1779 *Rosmeer* (Bo).

Samenstelling van Germaans **rausa-* ‘riet’ met *meer* (TW). De naam duidt hier op een met riet begroeid groot of klein stilstaand water, eventueel drassig weiland. (vm)

Rotem, BL, Dilsen-Stokkem, dial. uitspraak [ˈru.ətəm].

1096 *Rotheim* (TW), 1284 *Roetheim* (BG1965), 1509 te *rothe(m)*, 1509 tot *rothu(m)* (VdM1).

Samenstelling van twee in nederzettingenamen veel voorkomende bestanddelen: *rode* en *heem*. Dus ‘woonplaats bij of op een gerooide plaats’ zoals in *Rothem* (Nederlands-Limburg). (vm, js)

Rotselaar, VB, dial. uitspraak [ˈrɔtsələ.r].

1140 kopie ca. 1265 *Rochelar* (ch = z), 1154 *Rotslar*, 1185 *Rotislar*, enz. (TW, BE), 1447 *Rotselaer* (Ke, onuitgegeven), 1601 *Rotselaer* (KPH, 939).

Rotselaar is samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Rozo* (BE), ontwikkeld uit de oudere vorm *Hroth-so* (zoals in *Russeignies/Rozenaken* in Henegouwen, TW) met *laar*, dus: ‘laar van Hrotso’. (pk)

Rozebeke, OV, Zwalm, dial. uitspraak [ˈryəzəbekə].

1108 *Rosbecca*, 1169 kopie 12de eeuw *Rosbeka*, 1196 *Rosebeke* (TW, GN).

Rozebeke gaat terug op een Germaanse waternaam, samengesteld uit *roos*, uit Germaans **rausa* ‘riet’ en *beek*, dus ‘rietbeek’. Vergelijk met **Roosbeek** en **Oostrozebeke**. (md, pk)

Ruddershove, OV, Zottegem, dial. uitspraak [ˈre:so.və].

Kort voor 1015 kopie 16de eeuw in *Rogeri curtem*, 1166 *Rodgershouen* (TW), 1272 *Rogershove*, 1338 *Ruddershoven*, 1324 *Riddershoven*, 1493 *Redershove*, 1755 *Rijshove* (VD1986a).

Ruddershove gaat terug op een samenstelling op **hof**, in het Latijn *curtis*, met de genitiefvorm van de Germaanse persoonsnaam *Hrothigair* (TW), die zich ontwikkelde tot *Rodger* of *Rutger*. *Ruddershove* betekent dus ‘hof, boerderij van Rodger’. Vanaf *rodgers* evolueerde het eerste deel in het plaatselijke dialect door assimilatie tot *rogers*, vervolgens door palatalisering van de klinker tot *rugers*, waaruit door intervocalische wegval van de -g-, assimilatie van de medeklinkerverbinding -rs tot -s en ontronding van de klinker de huidige volkstalige uitspraak [ˈre:so.və] ontstond. De standaardtalige vorm *rudders*- en de geattesteerde variant *ridders*- zijn etymologisch niet oorspronkelijk en leefden nooit in de lokale volksmond. Ze ontstonden wellicht in de kanselarijtaal door herinterpretatie van een stadium in de klankwettige ontwikkeling van de volkstalige vorm. Daarbij heeft ongetwijfeld aantrekking gespeeld van het bekende woord *rudder*, *ridder* (VD 1986). *Ruddershove* werd in 1825 samengevoegd met Velzeke (zie daar). (md, pk)

Ruddervoorde, WV, Oostkamp, dial. uitspraak [ˈrædərvoerdə].

961 *Ridevorda*, 1089 *Ridevorde* (DF), 1089 *Ridarvorda* (TW), 1257 *Riddervorde*, 1302 *Ruddervoorde* (DF).

In elk geval een samenstelling met **voorde** ‘doorwaadbare plaats’. De verklaring uit *hrinþiz-furdu* ‘rund-voorde’ (TW), dus ‘rundervoorde’ is moeilijk aanvaardbaar. Er zijn weliswaar heel wat *voorde*-samenstellingen met diernamen, bijvoorbeeld *Oxford*, *Ochsenfurt* (Beieren), *Koevoort* (Noord-Brabant), *Zwijnvoorde* in Deerlijk, *Schweinfurt* (Beieren), maar geen enkele oude attestatie van *Ruddervoorde* bevat een *n*. Volgens de Ingveoonse klankevolutie had de *n* voor een dentale fricatief þ [θ] inderdaad kunnen wegvallen, maar dan met compensatierekking van de vorige klinker tot *ie*, dus **Riedervoorde*. De alleroudste attestaties – alleen bij De Flou – bevatten echter zelfs geen *r*: 961 *Ridevorda*, 1089 *Ridevorde*. Het is daarom verkieslijker om uit te gaan van een samenstelling met *ride*, van het Middelnederlandse werkwoord *riden* ‘rijden over’, dus ‘een voorde waar te paard door gereden werd’ en waarbij een volksetymologische aansluiting bij *ridder*, ouder West-Vlaams *rudder* best mogelijk is. (fd)

Ruien, OV, Kluisbergen, dial. uitspraak [ˈrɔjə].

1019-1030 *Ruga* (VD1996b), 1305 le *Ruwe*, in een Franse tekst, 1371 te *Ruwe*, 1429 ter *Ruwen*, ca. 1462 *Ruen* (TW/OZV).

Ruien gaat terug op de vorm *rugam* van middeleeuws Latijn *ruga* ‘straat, huizenrij’, waaruit ook het Franse *rue* ontstond (VD1996b). Door g/w-wisseling ontstond *ruwen*, waarin de verbinding *uw* later gediftongeed werd tot *ui*. De nederzetting *Ruien* zal oorspronkelijk dus een straatdorp zijn geweest. (md, pk)

Ruisbroek, AN, Puurs, dial. uitspraak [ˈrɔ.əzbruk].

1177 kopie ca.1243 *Ruschebruc* (TW), 1255 (kopie) *Ruschbroch* (OSB), 1262 *Rusebruc* (OSB), 1775 *Ruysbrouck* (KPH, 216).

Het tweede lid is **broek** ‘moeras’; in het eerste ziet men niet *rus* ‘graszode’, maar *rus* ‘rus, bies’ (C, Li1940a, DV, DV2, TW, WB). De naam zou dan (zoals *Ruisbroek*

in Vlaams-Brabant, zie Li1940a) ‘broek waar biezen groeien’ betekenen of ‘moeras met rusplanten’ (DV2). De huidige vorm wijst echter op een oorspronkelijke lange *u*. Misschien valt te denken aan de visnaam *ruis* ‘rietvoorn, bittervoorn’, maar die vis houdt zich normaliter op in heldere wateren met weelderige plantengroei. Daarom zal het veeleer gaan om het in de visnaam vervat zittende verdwenen woord *ruis* met betekenis ‘riet’ (Nederlands *ruisvoorn* is een synoniem van *rietvoorn*). De naam betekent dan ‘broek waar riet groeit’. Zie ook **Ruisbroek** in Vlaams-Brabant. (wvo)

Ruisbroek, VB, Sint-Pieters-Leeuw, dial. uitspraak [ˈrɔ.ɛzbrʊk].

1138 *Ruschebroc*, 1154 kopie 15de eeuw *Ruskenbruch*, 1179 *Ruschbroc*, enz. (TW). Samengesteld uit *ruis* ‘riet’ en **broek** (Li1940a). Vergelijk met **Ruisbroek** in de provincie Antwerpen. (pk)

Ruiselede, WV, dial. uitspraak [ˈrœysle.].

1106 *Rusleda*, 1214 *Ruselede* (TW), ± 1220 *Rusele*, 1913 *Ruiselede* (DF).

Samenstelling van **lede** ‘helling’ en een eerste lid dat vergeleken wordt met de lokale naam *Ruisenberg* (nu *Rijsenbergstraat*) in Gent en Rijnlands *Räusche* ‘met losse stenen bedekte helling’ (TW). Vergelijk in dat verband het in het Rijnland meer voorkomende toponiem *Steinrausch*, *Steinräusch* ‘steenrijke helling’ (Di1963a). (fd)

Rukkelingen-Loon, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak [ˈrøkəlɪŋə].

1130-1131 kopie 13de eeuw *Rocheleuenges*, 1166 *Rockeldinc*, 1213 *Rokeldingen*, 1224 *Rokelenges* (TW), 1239 *Rockeldinghen* (Cou2019), 1390-1413 *Rockelinghen* (Gr1981), 1509 *Rukelinge(n)* (VdM1), 1518 *Ruckelingen* (Ul1932).

De naam ontwikkelde zich uit Germaans **Hrukawulfingum* of **Hrukawaldingum*, een afleiding van de persoonsnaam *Hrukawulf* of *Hrukawald* met het verzamelsuffix *-ingen*, dus ‘nederzetting van de lieden van Hrukawulf of Hrukawald’. Het tweede bestanddeel van de naam verwijst naar de ligging in het graafschap Loon in tegenstelling tot Rukkelingen-aan-de Jeker (Roclenge-sur-Geer) (TW), thans deel van de gemeente Bassenge (Bitsingen) in de provincie Luik. (vm, js)

Rumbeke, WV, dial. uitspraak [ˈrœmbe.kə].

1116 *Rumbecke*, 1129-58 *Rumbeka* (TW), 1143 *Rumbeecke*, 1164-81 *Rumbeke* (DF). Gysseling verklaart de naam door assimilatie uit **Rundbeke* (TW). Aangezien dat echter niet gesteund wordt door de attestaties, ligt een verklaring als ‘ruime beek’ allicht meer voor de hand (C, M, DV2). (fd)

Rummen, VB, Geetbets, dial. uitspraak [ˈrymə].

1078 kopie 13de eeuw *Rumines*, 1139 kopie midden 13de eeuw *Ruminium* (TW). De naam is een afleiding van de Latijnse mansnaam *Ruminus* en betekent ‘nederzetting toebehorend aan Ruminus’. *Rumines* is de normale Romaanse vorm, die eindigt op *-es*. (pk)

Rumsdorp, VB, Landen, dial. uitspraak [ˈrymzdɔrp].

1280 apud *rumседorp*, ca. 1370 al voie de *romsdorpe*, 1390 *rumsdorp* (Ke2000).

Een samenstelling van de genitief van de Germaanse persoonsnaam *Rumo* met *dorp*, dus ‘dorp van Rumo’. De plaatsnaam heeft dus niets met de Romeinen te maken. (pk)

Rumst, AN, dial. uitspraak [rimst].

1157 *Rumeste*, 1223 *Rumest* (TW), 1267 (kopie) *Rumesta* (OSB), 1312 *Rumste*, *Rumst* (ONB), 1315 *Ruumst* (Cr2006).

Duistere benaming, waarvoor diverse gissingen zijn geopperd (Se1873, St1936, Ne1958), die alleen nog als curiosa vermeld kunnen worden. Traditioneel gaan verklaarders uit van Middelnederlands *ruum* ‘ruim, breed, open’ (M, C, DV, WB), dat voor sommigen verbonden is met een verzamelsuffix, zodat de naam ‘de ruime, open gronden’ zou betekenen (C, DV2). Voor Claes is de naam wellicht een afleiding van *ruim* met *-st* ‘nederzetting’ (WB), waarmee hij wellicht een verkorte vorm bedoelde van Middelnederlands *stede*, *stee*, *ste* ‘plaats, hofstede enz.’, vandaar ‘de ruime stede, de uitgestrekte hofstede of nederzetting’. Vergelijk **Riemst**. (wvo, kl)

Runkelen, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak [ˈrɒŋkələ].

1108 *Runchirs*, 1134 kopie ca. 1265 in *Runcherio* (TW), 1779 *Runkelen* (Bo).

Romaans **rumicarias* ‘braambosje’, verzamelwoord bij *rumicum* ‘braam’ (TW, M). Vandaar ‘plaats waar bramen groeien’. Een andere, aannemelijke reconstructie is Latijn *runcarius* ‘gerooide plaats’, bij *runcare* ‘ontginnen, wieden’ (C, DV2) of Middellatijn *runcus* ‘rode’ met *-l*-suffix (Nie2012 sub Runkel). De Romaanse oorsprong van de naam *Runkelen* wijst zoals bij *Duras* en *Zepperen* (zie daar) op nog vroeg-middeleeuwse Romaanstaligheid in de streek van Sint-Truiden. *Runkelen* heeft echter, in tegenstelling tot *Duras*, zijn Romaans accent niet bewaard (VD1996b). (vm, js)

Rupelmonde, OV, Kruibeke, dial. uitspraak [ˈrɛpəlmo̞.nt] of [ˈrɛpərmo̞.nt], in de buitenwijken [ˈrɛpmo̞.nt].

1150 kopie midden 14de eeuw *Rupelmonde* (TW/OZV) .

Rupelmonde is samengesteld uit de riviernaam *Rupel*, uit voorhistorisch **Rupila*, dat volgens Gysseling afgeleid is van het Indo-Europese element **reup-* (Gy1983) en *monde* ‘monding’. De juiste betekenis van de riviernaam *Rupel* is nog niet achterhaald (DV1975). De meeste verklaringen van dit ogenblik gaan uit van een wortel **reup* (beter **reub/rūb*) met de grondbetekeningen ‘afbreken, roven, plukken, trekken, schuren, wrijven’; vgl. DVW1 ‘de uitschurende, de doorbrekende’ (VL2019). (ld, md, pk)

Rutten, BL, Tongeren, dial. uitspraak [ˈrytə].

947 *Hreotio*, 1146 *Riweceuns*, 12de eeuw *Rutis*, 1218 *Riwecon*, 1224 *Ruten* (TW), 1280 *Rutten* (BG1965).

Onzekere etymologie. Vanwege de ligging in het Zuid-Limburgse grafveldengebied is een Germaanse grondvorm **hraiwitja-*, verzamelwoord bij **hraiwa-* ‘lijk’, met als datief meervoud **hraiwitjum* aannemelijk (Gy1951b). De mogelijke betekenis is dus ‘woonplaats bij het grafveld’. Een andere verklaring houdt een verwijzing naar de begroeiing in: Germaans **(h)riutjon*, datief meervoud van een verzamelwoord bij **hriuda* ‘riet’ (BE). (vm, js)

Schaarbeek, BR, dial. uitspraak ['sχu.əɾəbɛ.ik].

1120 kopie eind 13de eeuw *Scarenbecca*, 1143 kopie 18de eeuw *Scarenbeke*, 1169-1177 *Scarembacca*, enz. (TW), 1293 kopie 1432 *Scarebeke* (Col1961), 1648-1653 *Schaerbeecke* (KPH, 869), 1677 *Scarenbeeck* (KPH, 875/A), 1713 *Schaerbeeck* (KPH, 884).

Te verklaren als een samenstelling van *schaar* met **beek**. *Schaar* wijst op een steile oever zoals in *Scharendijke* in Nederland (VBS) of op een oever begroeid met schaarhout (MW). Gysseling verklaart *Schaarbeek* als een oude waternaam uit de wortel **(a)kar-*, **(a)ker-* ‘schitterend, uitbuigend’, met voorgevoegde *s-*, te reconstrueren als **skarana* (Gy1982), later uitgebreid met *beek*. Die verklaring is vergezocht. (pk)

Schaffen, VB, Diest, dial. uitspraak ['sχɑfə].

741 kopie begin 11de eeuw *Scafnis*, begin 11de eeuw *Scaphnon*, 1114 kopie midden 12de eeuw *Scafē* (TW), 1279 *Scaffene*, 1290 *Schaffene* (Cla1996).

Duistere etymologie. Mogelijk is *Schaffen* een afleiding van *schaven*, in de betekenis van ‘uitgraven, uithollen (van de bodem)’, bepaaldelijk ‘turf steken’. Aldus kon *schave* in de toponymie hooiland gaan aanduiden op een uitgeveende bodem, zoals bijv. de veldnaam *Schavert* in Zonhoven (Mo1982a). Gysseling echter verklaart de plaatsnaam *Schaffen* uit een Indo-Europese woordkern **skabh* waarin de wortel **ak-*, **agh-* ‘uitbuigend, schitterend’, en denkt dat de plaats genoemd is naar haar ligging in de bocht van een beek (Gy1982). (pk)

Schalkhoven, BL, Hoeselt, dial. uitspraak ['ʃɑ:kəvə].

1275 *Scauchouen*, 1385 *Scaeckhoven*, *Scalchoven* (U11932).

Samenstelling van Germaans **skalka-*, Middelnederlands *schalk* ‘knecht, slaaf’ (TW) en de datief meervoud van **hof**. Blijkbaar een verwijzing naar de landbouw-uitbating van een dienstknecht of ondergeschikte die in de ontginningsactiviteit van een machtig heer betrokken was. Vergelijk met *Schalkwijk* (provincie Utrecht) (VBS2018). De plaatselijke uitspraak duidt op vocalisering van *l* voor *k*, zoals in dialectisch *kaaf* ‘kalf’. (vm, js).

Schelderode, OV, Merelbeke, dial. uitspraak [sχældə'ro.] of kortweg [ro.].

866 kopie 18de eeuw *Rodus*, 1002 kopie midden 11de eeuw *Rotha*, 1101 kopie 4de kwart 12de eeuw *Roden* (TW, GN), 1227 *Scelderode* (M, C, TW/OZV).

Schelderode heette oorspronkelijk kortweg **rode** ‘gerooid bos’. Later werd de voorbepaling *Schelde-* toegevoegd om het dorp te onderscheiden van het nabijgelegen Gontrode (zie daar). (md, pk)

Scheldewindeke, OV, Oosterzele, dial. uitspraak ['windiŋə] of ['winde.kə].

988 vals ca. 1000 *VUenteca*, 995 kopie midden 11de eeuw *UUenteka*, 1088 *Uin-tekhe*, 1114 *VUindeke*, 1122 *Windeke* (TW), 1382 *Sceldewindeke* (TW/OZV).

Windeke is een afleiding met het nederzettingssuffix *-(i)acum*, gelatiniseerd uit Keltisch *-akom*, van de Gallo-Romaanse persoonsnaam *Wenetius*, te reconstrueren als **Wenetiacum*, ‘landgoed van *Wenetius*’. De voorbepaling *Schelde* werd later toegevoegd om de plaats te onderscheiden van *Denderwindeke* (zie daar). Scheldewindeke ligt een eind van de Schelde verwijderd, klaarblijkelijk heeft men gekozen voor de naam van de dichtstbij gelegen grote rivier (md, pk)

Schelle, AN, dial. uitspraak [sxɛl].

ca.1155 kopie ca.1243 *Scella* (TW), 1246 *Scelle* (OSB), 1251 (kopie) *Schella* (OSB). Nederzettingsnaam afgeleid van de riviernaam *Schelde*, met assimilatie van *ld* naar *ll* (M, C, Ro1953, TW, DV, DV2, WB). De verklaring vindt steun in het feit dat in middeleeuwse akten van het bisdom Kamerijk Schelle steeds als *Scaldis* wordt vermeld, terwijl ook het oude gemeentezegel (1630) luidt *Sigillum Scabinorum Scalde et Niel*, d.w.z. ‘schepenzegel van Schelle en Niel’ (DR1900). (wvo)

Schellebelle, OV, Wichelen, dial. uitspraak [sxælə'bælə].

1019-1030 *Bella* (DP1890), 1155 *Bella*, 1166 *Bellensis*, 1169 *Belle* (TW), 1284 *Belle supra Scaldam*, 13de eeuw *Bellescalde* (TW/OZV), 13de eeuw *Bella Scaldis*, *Bella ad Scaldim* (DP1890), 1350 *Sceldebelle*, 1378 *Schellebelle* (TW/OZV)

Belle is ontstaan uit Romaans *balliolum*, verkort uit ouder *baculiolum* ‘palissade’ (TW, VD2003), letterlijk ‘omheining van stokken’. Later uitgebreid met *Schelde* – waaruit door assimilatie *schelle* ontstond – om de plaats te onderscheiden van *Denderbelle* (zie daar). Zie ook *Schelle* in de provincie Antwerpen. Stijn Streuvels gebruikte in zijn roman *De Vlaschaard* het gelijkkluidende *Schellebelle* als meisjesnaam, vanwege de associatie met *schel* en (uit)bellen ‘luid praten’. (md, pk)

Schendelbeke, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak ['skɛnəlbɛ.k].

868 kopie 18de eeuw *Scentlabeke*, 1088 *Scindelbec*, 1139 *Schenlebeccha*, 1181 *Scendelbeke*, 1201 *Schendelbeke* (TW).

Schendelbeke is in oorsprong een waternaam, samengesteld uit *schindel*, *schendel* en *beek*. Het eerste lid is mogelijk hetzelfde als de Nederlandse plaatsnaam *Schijndel* (Noord-Brabant), met als oudste vormen 1299 *Scinle*, 1312-1355 *Schijnle*, verklaard als een samenstelling van de stam van het werkwoord *schijnen* ‘schijnen, glanzen’ en *lo* (VBS), met latere invoeging van *-d-* in de moeilijk uit te spreken medeklinkerverbinding *-nl*. Volgens die verklaring betekent *Schijndel* dus ‘schitterend bos’. Als het eerste deel van *Schendelbeke* etymologisch identiek is met *Schijndel*, dan was de oorspronkelijke betekenis ‘beek door of langs het schitterende bos’. Tavernier-Vereecken oppert in een alternatieve verklaring dat het eerste lid mogelijk hetzelfde is als Middelnederlands *schindele*, uit Latijn *scintula*, dat ‘houten dakpan, dekspaan’ betekende. De beeknaam zou dan verwijzen naar een constructie met houten dakpannen aan haar oever, tenzij het een verkorting is van ouder *schendelheembeek*, dus ‘beek aan een met dekspanen bedekte woning’ (GN, MW). Voor geen van beide suggesties zijn bewijzen gevonden; denkbaar binnen de laatstgenoemde hypothese is ook dat uit de beek een of andere kleiachtige substantie

werd opgedolven, in het MW *schindelclei* genoemd, om er houten dakspanen mee te besmeren. (md, pk)

Schepdaal, VB, Dilbeek, dial. uitspraak ['skɛbda.l].

1260 *Scepdale*, 1356 *Scepdale* (VE1967).

Het eerste lid van de samenstelling vinden we ook terug in toponiemen als *Schipbroek* (Waanrode) en *Scheplaken* (Geel). *Schepdaal* is mogelijk samengesteld uit het Middelnederlandse en nog dialectisch bewaarde woord *schep*, in de betekenis ‘plaats waar men water kan scheppen’, en *daal*. Het geheel betekent dan: ‘dal waar men water kan scheppen’ (M, C, Mo1956). Roobaert ziet in het eerste lid *schep*, *schip* veeleer een prehistorische waternaam, uit **(s)kew-* ‘schitterend, uitbuigend’ (Gy1982) met suffix *-apa*. Het zou om een oude naam van de Zierebeek gaan (Ro2008). (pk)

Scherpenheuvel, VB, Scherpenheuvel-Zichem, dial. uitspraak [sxærəpən'ø.vəl].

1066 *Mons acutus*, *Collis aspera*, 1099-1138 *Mons acutus*, 1516 *Scherpenheuvel*, 1608 *Montaigu* (BE).

Samenstelling van *scherp* ‘steil’ en *heuvel*, dus ‘steile heuvel’. De oude vorm uit 1066 is onbetrouwbaar. De samenstelling van *scherp* en *heuvel* is in het Latijn eigenlijk verkeerd vertaald als *Mons acutus*, wat strikt genomen ‘scherpe berg’ betekent. (pk)

Schilde, AN, dial. uitspraak [sxil].

1183 *Schinla*, ca.1189 *Skille* (TW), 1233 *Schilla*, 1297-1527 *Scille*, 1424 *Schilla*, pas 1432 *Scilde*, weldra *Schilde*, officiële vorm sinds 17de-18de eeuw (Bo1983).

Samenstelling van *lo* met de riviernaam *Schijn* (Po1908a, M, C, DV2, VL1986c, Bo1983, WB), hoewel de oorsprong uit **Skintlo* (de riviernaam *Schijn* = 1100-1150 *Scinde*, *Schinda*, 1202 *Scint*, 1205 *Scent*, 1539 *Schijnt* enz., nog in de 17de eeuw vormen op *-t*) niet blijkt uit de oude vermeldingen van *Schilde*, dat dus ‘het lo bij de Schijn’ zou betekenen. Zoals de oude vermeldingen (en ook de naam *Schijndel*, Noord-Brabant, 1299 *Scinle*, 1312 *Schijnle* - VBS) illustreren, is bij de naam *Schilde* (vermeldingen zonder *-t*) verband met de waternaam *Schijn* (vermeldingen met *-t*) niet noodzakelijk. De plaatsnaam kan (zoals *Schijndel*, uit **skin-lo* met ingevoegde *-d-*) samengesteld zijn met **skina-* en *lo* ‘poel’ en betekent dan ‘glanzende poel’. Zowel met de waternaam *Schijn* als met **skina* als eerste lid moet in de naam *Schilde* vroeg verkorting van de klinker zijn opgetreden, zodat geen ontwikkeling tot *-ij-* kon plaatsvinden zoals in *Schijndel*. Zie ook VO2001a. De betekenis van de riviernaam zelf is lang onzeker geweest, maar het is aannemelijk gemaakt dat de naam ‘de schijnende, de blinkende, de glanzende’ betekent, wat verband kan houden met het feit dat de Schijn vroeger de aangrenzende landen vaak “blank” zette (VL1986c); zie ook Gy1982, 1986b. (wvo, kl)

Schoonaarde, OV, Dendermonde, dial. uitspraak ['sxy.no.(ə)rn].

1019-1030 *Sconarda* (M, TW), 1399 *Sconarde*, 14de eeuw *Scoenarde* (TW/OZV). *Schoonaarde* is samengesteld uit *schoon* ‘schoon’ (TW), d.w.z. ontdaan van wilde begroeiing, klaar voor bebouwing, en *aard*. De betekenis van het grondwoord is

onzeker. Als *aard* oorspronkelijk sloeg op gemeenschapsgrond gebruikt voor beweiding, zoals in *Zwijnaarde*, dan werd met *Schoonaarde* zo'n terrein bedoeld dat van wilde begroeiing en onkruid was gezuiverd en zodoende geschikt was gemaakt voor bebouwing. Aangezien echter de nederzetting aan de Schelde ligt, is ook de typisch Oost-Vlaamse betekenis 'aanlegplaats', zoals in *Oudenaarde*, te overwegen, wat voor de samenstelling een interpretatie 'aanlegplaats in van wilde begroeiing gezuiverd gebied' oplevert. (md, pk)

Schoonderbuken, VB, Scherpenheuvel-Zichem, dial. benaming ['sɣynəbruk].

1134 *Scoenrebuke*, *Sconrebuke*, *Scoenderbueken* (Bo1944), 1197 kopie 14de eeuw, 1206 *Belfai* (TW, BE), ca. 1340 Aert van *Scoenrebuke* = 1371 Aert van *Scoenrebroeke* (Cla1998a).

De oorspronkelijke vorm bestaat uit de samenstelling *schoon* 'vrij van onkruid, klaar voor bebouwing' en *beuk*, in het Latijn vertaald als *bellus fagus*, maar al in 1271 duikt de volksetymologische vorm *Scoenderbruke* 'schone **broek**' op (Cla1987). Zie ook **Schulen**. Voorheen ook bekend in Opvelp. (pk)

scho(o)t, *schote*

Toponymisch zijn de elementen *shot* (Germaans **skuta*) en *shoot* (Germaans **skauta*, uit de stam van het werkwoord *schieten* in de betekenis 'vooruitspringen') niet altijd gemakkelijk te scheiden. Soms kan het gaan om *shoot*, waarvoor men als betekenis aanneemt 'beboste hoek hoger land uitspringend in moerassig terrein' (Gy1983a). Vaak zal men echter rekening moeten houden met *shot* (datief *schote*), met als algemene betekenis 'afgeschoten, afgeperkte ruimte'. Daarbij kan het, althans in Brabant, gaan om een 'omsloten perceel', 'omheind stuk land' enz., maar vaak zal het "afgesloten zijn" in verband staan met de bekende praktijk van het schutten van vee door de "schutter" en betekent *shot* zoveel als 'schutplaats voor vee'. (wvo)

Schore, WV, Middelkerke, dial. uitspraak ['ʃxo.ərə].

1208 *Scora*, 1218 *Score* (TW), 1435 *Schore* (DF).

Middelnederlands *schoor*, *schore* 'kustlijn, aangeslibd land dat rijp is om ingedijkt te worden' (TW), Nederlands *schor*, Engels *shore*. (fd)

Schorisse, OV, Maarkedal, dial. uitspraak plat [sɣy.əsə], beschaafder ['sɣy.ərisə].

1119 *Scornay*, 1110-1131 kopie ca. 1177 *Scornace*, 1143 kopie eind 13de eeuw *Scornai*, 1145 *Scornece* (TW, BE), 1145 kopie eind 13de eeuw *Scornacum*, 1280-1290 *Scoerensche*, 1354 *Scoeresse*, 1364 *Scoressche*, 1444 *Scorrisse*, 1456 *Scorisse* (TW/OZV).

Aan de oorsprong van *Schorisse* ligt de nederzettingssnaam **Skaurinakiom*, uit ouder Keltisch **Skaurinakom*, een afleiding met het nederzettingssuffix *-akom* van de persoonsnaam **Skaurin(i)os* (Gy1978) of van zijn Latijnse tegenhanger **Skaurinus* (VD1995, Fal2010). De huidige vorm *Schorisse* is de vernederlandsing van een stadium uit de Romaanse klankevolutie van de naam, bijv. *Scornece*, die ook leidde tot de huidige Franse vorm *Escornaix*. (md, pk)

Schoten, AN, dial. uitspraak [sʰo.ətə].

868 kopie 18de eeuw *Scote*, 1152 *Scotes*, 1157 *Scoten*, 1183 *Scothern* (TW).

Blijkens de dialectuitspraak is de naam de datief meervoud van *schoot* ‘beboste hoek zandgrond uitspringend in moerassig terrein’ (TW, DV2, Ba1982). Minder aannemelijk is daarom het voorstel dat het zou gaan om de datief enkelvoud van *schot* ‘afgeperkte ruimte voor vee, schutbocht’ (M, C, DV, WB). Vergelijk ook **Booischoot**. (wvo)

Schouwswel, zie **Steendorp**

Schriek, AN, Heist-op-den-Berg, dial. uitspraak [ˈsʰri.k].

1125 (kopie) *Schrieck* (M, C), 1270 el liu c’on apele *Eschrieck* (Cr2006), 1309 *Schriecke*, 1312-1350 *Scriec* (Po1910b).

De naam staat waarschijnlijk in verband met het element *scric-*, dat men onder meer aantreft in Algemeen Nederlands *schrikken* (dat oorspronkelijk ‘springen, opspringen’ betekent), *schrikkelaar* en Vroegnieuw-nederlands *hoyschric* ‘sprinkhaan’ (KIL). *Schriek* wordt dan verklaard als ‘hoek, bocht’ (Po1910b, M, C, DV, DV2, WB), bijvoorbeeld als aanduiding van een terrein dat voor een deel in een ander terrein inspringt of een terrein langs een sterk kronkelende beek. Die verklaring gaat onder meer perfect op voor de *Schriekheide* op de grens van Koersel en Heusden. Die springt met een grote hoek in het Koerselse grondgebied in en is bovendien gelegen aan de Helderbeek, zoals blijkt op de kaart van Ferraris (1777) (Me2007). Minder waarschijnlijk is dat de naam ontstond uit een terreinnaam met de vogelnaam *schriek* ‘waterral’ (zie VO1995). (wvo, kl)

Schuiferskapelle, WV, Tielt, dial. uitspraak [kaˈpələ]; inwonersnaam *Kapellenaar* [kaˈpələnəər].

1455 *Scuvers cappelle*, 1630 *Schuverscapelle*, 18de *Schuyfferscapelle*, 1903 *Schuiferskapelle* (DF).

De plaats is genoemd naar een kapel, in 1327-28 gesticht door een lid van de notabele familie *De Scuvere*. De Flou vermeldt in 1427 *Omaer de Scuvere*. (fd)

Schulen, BL, Herk-de-Stad, dial. uitspraak [ˈsʰilə].

1107 kopie midden 13de eeuw *Sconelo*, 1218 *Sconlo* (TW), 1399 Daniël van *Scuelne* (Me2003a), 1390-1413 *Schulen* (Gr1981).

Middel-nederlands *schone* ‘van vuil of vuilnis gezuiverd’ (MW) samengesteld met *lo* (TW, VO2001a). Een topografische aanduiding voor een nederzetting die bij of op een ‘schone’, zuivere, gerooide plaats ontstond. Volgens Van Loon kan het adjectief op een heilige plaats duiden die ontzien of “geschoond” moest blijven en waar een hakverbod gold (VL2017). *Schoon* komt meer voor als nederzettingsnaam: *Schoonhees*, gehucht van Tessenderlo, *Schoonderbuken*, dorp bij Scherpenheuvel, *Schoonbeek* (onder Beverst) en in de gemeentenaam *Schoonaarde* (zie daar) en het met *Schulen* etymologisch identieke *Schoonlo* bij Drenthe (VBS). In de uitspraak van het plaatselijke dialect wordt de *uu* ontrond die ontstond uit de Oudgermaanse diftong *au* (**skauni*), Vroegoud-nederlandse (gemonoftongeerde) lange *oo* (*skōni*) en secundaire umlaut (1399 *Scuelne*) (VL2014). (vm, js)

Semmerzake, OV, Gavere, dial. uitspraak [ˈsemərsɔ.ɡə].

815 kopie 941 *Cimbarsaca*, 977 *Cimbresac*, 995 kopie midden 11de eeuw *Cimbersaca*, 1110 *Cembersaca*, 1163 kopie 12de eeuw *Tsemmersake*, 1163 kopie *Semmersake* (TW).

De naam *Semmerzake* komt van Gallo-Romaans **Cimbras(i)acum*, een afleiding met het suffix *-iacum*, gelatiniseerd uit Keltisch *-akom*, van de persoonsnaam **Cimbras(i)us* (TW), en betekent ‘landgoed van Cimbrasius’. De persoonsnaam gaat terug op de Indo-Europese stam **keibh* ‘energiek’ (VD2003). De beginmedeklinker *s*-stamt van de Romaanse uitspraak zoals in *Serskamp* (zie volgend artikel); de medeklinkerverbinding *-mb-* in het eerste deel werd geassimileerd tot *-mm-*. Dezelfde persoonsnaam schuilt in de Franse nederzettingnaam *Cambresèque* (Da1931, BE). Vergelijk met de namen op **-aken**. (md, pk)

Serskamp, OV, Wichelen, dial. uitspraak [ˈʃɛ.əskam].

1147 kopie ca. 1298 *Cherscamp* (TW/OZV), 1148 kopie eind 13de eeuw *Cerscamp* (TW), 1265 en 1352 *Serscamp* (GN).

Serscamp stamt uit de Romeinse tijd en komt uit het Latijnse *ceresiae campus* ‘veld met kersenvruchten’ (Gy1978, VD2003). De *s* aan het woordbegin stamt van de Romaanse uitspraak, zoals in *Semmerzake* (zie vorig artikel). (md, pk)

’s-Gravenvoeren, BL, Voeren, dial. uitspraak [ˈvu:rə].

Voor het grondwoord zie **Voeren**. In de middeleeuwen was ’s-Gravenvoeren de hoofdplaats van de ban van ’s-Gravenvoeren en vermoedelijke verblijfplaats van de graven van Dalhem (DS). (vm)

’s-Gravenwezel, AN, Schilde, dial. uitspraak [ˈwe.izəl].

1259 *Wesele*, *Wesela* (OSB), 1422 *des Greeve Weesel* (RK), 1452 *T’S’Grevewesele* (DS).

Een *lo*-naam (vergelijk *Wezel* te Mol, 1460 *Weezeloe*, C), waarvan het eerste lid niet Germaans **wisu-* ‘goed’ is (TW), maar Middelnederlands *wese* ‘weiland, hooiland’ (C, DV, DV2, WB). Wellicht betekent de naam dan niet ‘bos met grote weidestukken’ (DV2), maar ‘weidepoel, plas in de weiden’. De latere toevoeging *’s Greven* ‘van de graaf’ verwijst naar de plaatselijke heren (vergelijk 1312 *Walterus dictus Greve de Wesele*, DS, *der Grevinnen van Wezele*, V), ter onderscheiding van *Wuustwezel* (zie daar), dat aanvankelijk ook kortweg *Wezel* heette. (Zie ook VO2001a). (wvo, kl)

’s-Herenelderen, BL, Tongeren, dial. uitspraak [ˈsɛ:rəˈnældərə].

1275 *Elderen*, 1234 *Grevenaldor*, 1261 *Aldor domini Wilhelmi* (DS), 1309 *Eldris domini wilhelmi*, 1371 *Her goeswyns elderen* (UI1932).

Voor de betekenis van het grondwoord, zie **Elderen**. ’s-Herenelderen vormde met het naburige Genoelselderen de plaats Elderen. Om de twee heerlijkheden te onderscheiden werd aan de plaatsnaam een voorbepaling toegevoegd die verwees naar zijn heer (en het kasteel?), meer bepaald Willem van Hamal. Zie ook **Genoelselderen** (DS). (vm, js)

Sijsele, WV, Damme, dial. uitspraak ['sesi.ələ].

1116 *Sisela*, 1122 *Sisele* (TW), 1246 *Ziessesele*, 1751 *Sijsseele* (DF).

Een *zele*-naam, volgens Gysseling uit **sighi sali*, met **segh* 'sterk, stevig, uitstekend' (Gy1983b). Er kan evengoed gedacht worden aan een Germaanse *Sigi*-naam of aan de Germaanse persoonsnaam *Siso* (Fö1), zoals in de Zwitserse plaatsnaam *Sisikon* (LSG). (fd)

Sinaai, OV, Sint-Niklaas, dial. uitspraak [sno.ə].

1219 *Synay* (M, TW/OZV), 1298 *Sinay* (EV).

De plaats is genoemd naar de berg Sinaï in Egypte, waar God volgens het boek Exodus van het Oude Testament aan Mozes de stenen tafelen met de tien geboden gaf. In 1271 werd Sinaai losgemaakt uit het kerkgebied van Waasmunster en verheven tot zelfstandige parochie. De kerk werd toegewijd aan de Heilige Katharina van Alexandrië, van wie de legende wil dat het stoffelijk overschot door engelen naar de berg Sinaï werd overgebracht (WB, M). Aan de voet van die berg bevindt zich het bekende Sint-Katharinaklooster. Het toponiem is te vergelijken met andere bijbelse namen als *Bellem* uit *Bethlehem* en *Nazareth* (zie daar). (md, pk)

Sint-Agatha-Berchem, BR, dial. uitspraak ['berəxum].

1132 *Berchehem*, 1133 *Berchem* (TW), 1563 *Sinte Aechtten berchem* (VE1967).

Samenstelling van *berg* en *heem* 'woning op de berg', met latere toevoeging van de patroonheilige. (pk)

Sint-Agatha-Rode, VB, Huldenberg, dial. uitspraak [rɔ.i].

Ca. 1140 *Rode*, 1158 *Rothe*, 1177 *Roda* (TW), 1415 *Rhode sanctae Agathae* (EV), 1419 *rodio sancte agathe*, 1437 *Sint achten rode* (Bo1944).

Rode 'gerooid bos' en latere toevoeging van de patroonheilige. (pk)

Sint-Amands, AN, Puurs-Sint-Amands, dial. uitspraak [sintə'mā.s].

1302 *Baesrode S. Amandi* (M, C), 1417 vande capelreije van *Sinte amants*, *Sint Amants* (He1987).

Genoemd naar de patroonheilige van de parochie, *Sint-Amandus*, een bisschop die een grote rol speelde in de kerstening van onze streken en in de 7de eeuw in Noord-Frankrijk de abdij van Saint-Amand stichtte (C, DV2). Sint-Amands maakte oorspronkelijk deel uit van een groter geheel, *Baceroth* (822) geheten, waar vier parochies ontstonden, Baasrode-Vlassenbroek (St.-Gertrudis, later Vlassenbroek), Baasrode-St.-Ursmarus (later Baasrode), Baasrode-St.-Marie (later Mariekerke) en Baasrode-St.-Amands (He1985). Zie ook **Mariekerke**. (wvo)

Sint-Amandsberg, OV, Gent, dial. uitspraak [sintəmāns'br.ɣ] of kortweg [br.ɣ].

1350 te *Sente Amants* (GB, TW/OZV), 1360 *Sente Amands berch* (Gy1980a), 1360 *Sente Amantsberghe* (TW/OZV).

De gemeente Sint-Amandsberg werd bij wet van 21 mei 1872 opgericht, maar de naam komt al in de 14de eeuw voor. De legende vertelt dat Sint-Amand, bijgenaamd 'de apostel van Vlaanderen', daar wekelijks op de heuvel predikte (GB). Zie ook **Sint-Amands**. (md, pk)

Sint-Andries, WV, Brugge, dial. uitspraak [sentan'dri.ns].

1188 *ecclesiam Sancti Andree* prope Brugis, 1243 *parochia beati Andree*, 1250 in *sancti Andree*, 1295 *Sint Andries* (DF).

Kerk toegewijd aan de Heilige Andreas, Sint-Andries. (fd)

Sint-Antelinks, OV, Herzele, dial. uitspraak [sint'jenjtjəlɪŋks].

1) 966 kopie 15de eeuw *Ramnesbecca*, 966 kopie idem *Ramesbecca*, 1179 *Ramsbecca* (TW), 1255 kopie 15de eeuw *Ramsbeke* (TW/OZV).

2) 1266 kopie 15de eeuw *presbitrum Sancti Anthelini*, 1295 *Sancto Antelino*, 1295 *Sente Antelins*, 1299 *Sent Antelins*, *Zent Antelins* (TW/OZV), 1299 *Zent Antelinks* (V, M).

Oorspronkelijk heette de nederzetting *Ramsbeek*, met assimilatie uit *Ransbeek*, een waternaam samengesteld uit de genitiefvorm van Germaans **hrabna* ‘raaf’ en *beek*. Het eerste deel verwijst mogelijk naar de bekende vogel, maar kan ook de daarvan afgeleide Germaanse voornaam zijn. In de 13de eeuw werd het dorp vernoemd naar de patroonheilige, Sint-Antholius, wiens naam vernederlandst werd tot *Antelinks*. Het oude *Ramsbeek* leeft vandaag voort als naam van een gehucht van Sint-Antelinks. (md, pk)

Sint-Baafs-Vijve, WV, Wielsbeke, dial. uitspraak [sæntər'bo.əs].

1141 in *Fivia* altare quod dicitur *Sancti Bavonis*, 1156 altare *Sancti Bavonis de Fivia*, 1231 *Sancti Bavonis juxta Fiviam*, 1330 *Fivia sancti Bavonis*, 1365 te *Sente Baefs Vijve*, 1903 *Sint-Baafs-Vijve* (DF).

Kerk toegewijd aan de Heilige Bavo, gelegen aan de Vijvebeek. De lokale uitspraak “baas” door assimilatie *fs* > *s*. De twee dorpen Sint-Baafs-Vijve en Sint-Eloois-Vijve heetten eigenlijk allebei samen *Vijve* (1046 de *Vivia*, 1119 de *Fivia*, 1439 te *Vive*, 1570 *Vyfve* (DF). Ze werden echter onderscheiden door hun respectieve patroonheilige. De naam komt van de *Vijvebeek* (965 *fluviolum Uive*, 966 *fluviolum Five*, TW), misschien een prehistorische waternaam uit **Peipia* van **peip-*, een uitbreiding van de wortel **spei-* ‘modderig’ (Gy1983b). Misschien hoeven we het echter toch niet zo ver te zoeken. De *Vijve* is de oude naam van de beek – nu de Gaverbeek – die in Sint-Eloois-Vijve in de Leie uitmondt. Aangezien die beek gevormd wordt door de samenvloeiing van verschillende beken, kunnen we er het cijfer *vijf*, of rangtelwoord *vijfde* in zien. De beek heette in de 11de eeuw immers zowel *fluviolum Viva* als *fluviolum Fifta* (GN). Zie voorts **Sint-Eloois-Vijve** en **Vichte**. (fd)

Sint-Blasius-Boekel, OV, Zwalm, dial. uitspraak [bu.klə].

1132 kopie ca. 1177 altare de *Bocla* quod est in honore *sancti Bauonis*, 1148 *Bocla sancti Bauonis*, ca. 1185 *Bocle* (TW), 1281 *Boucle sancti Bauonis*, 2de kwart 14de eeuw *Sente Blasis Boucle*, 1374 *Sente Baefs Boucle*, 1375 *Sente Blasis Boucle*, 1398 *Sente Blasiis Boukle*, 1448 *Sent Blasiusboucke*, 1473 *Sente Blasius Bouckele* (TW/OZV).

Zowel Sint-Blasius-Boekel als Sint-Denijs-Boekel werden oorspronkelijk kortweg *Boekel* genoemd, samengesteld uit *boek* ‘beuk’ en *lo*, dus ‘beukenbosje’. Of de twee

plaatsen toen deel uitmaakten van één administratief of parochiaal geheel, is niet bewijsbaar. Mogelijk zijn beide namen onafhankelijk van elkaar afgeleid van de bosnaam *Boekel*. Later werd aan beide de naam van de patroonheilige toegevoegd, resp. Sint-Blasius en Sint-Denijs. (md, pk)

Sint-Denijs, WV, Zwevegem, dial. uitspraak [sæ'neis].

± 1175 villam *Sancti Genesisii*, 1203 *Saint Genois* (TW), 1230 in villa *Sancti Dyonsii*, 1314 *Saint Jenois*, 1357 *Sinte Denys*, 1402 *Sendenys*, 1450 *Zendenijs*, 1903 *Sint-Denijs* (DF).

Het dorp heeft twee verschillende officiële namen, een Nederlandse *Sint-Denijs*, een Franse *Saint-Genois*, die geen vertalingen zijn van elkaar. De kerk heeft namelijk ook twee patroonheiligen: Sint-Dionysius = Denijs en Sint-Genesius = Genois. Het is moeilijk aan te nemen dat de kerk oorspronkelijk twee beschermheiligen had. Vermoedelijk werden de twee namen verward, wat in de hand gewerkt kan zijn doordat in de plaatselijke uitspraak de begin-*d* van *Dionysius* onder invloed van de volgende *i* gemouilleerd werd tot *dzj*, een klankverbinding die de naam *Genois* < *Genesius* suggereerde (DB1990). (fd)

Sint-Denijs-Boekel, OV, Zwalm, dial. uitspraak [bu.klə].

1108 *Bocle*, 1150-1154 *Bocla*, ca. 1177 *Bucla*, ca. 1185 *Bocla sancti Dionisii* (TW), 1252 *Boucle*, 1272 *Boekle*, 1331 *Sente Dynis Boucle*, 1367 *Sente Denis Boucle*, 1384 *Sente Denijs Boukele* (TW/OZV).

Zie **Sint-Blasius-Boekel**. (md, pk)

Sint-Denijs-Westrem, OV, Gent, dial. uitspraak [sænd'ne.s].

Ca. 941 *UUestrehem* (TW/OZV), 1038 *UUistrehem*, 1140 *Westrehem*, 1168 *UUestrehem*, 1218 *Westrem* (TW), eind 13de eeuw de prochie uan *Sente Denijs* bi Ghend, 1375 in *Sente Nijs prochye te Wistrem* (TW/OZV).

Oorspronkelijk heette de nederzetting kortweg *Westrem*, een samenstelling van *wester* 'westelijk' met *heem* (TW), dus 'westelijk gelegen woonplaats'. De plaats waarvan het dorp zich ten westen bevond, zou het vroegere eiland Maalte zijn geweest (Gy1978, Gy1980a). Later werd de naam van de patroonheilige toegevoegd om de plaats te onderscheiden van Westrem bij Wetteren. (md, pk)

Sint-Eloois-Vijve, WV, Waregem, dial. uitspraak ['va:ɣvə].

1119 kopie 12de eeuw villa que dicitur *Sancti Eligii* (TW), 1330 *Fivia sancti Eligii*, 1365 *Sinte Loys Vive*, 1903 *Sint-Eloois-Vijve* (DF).

Kerk toegewijd aan de Heilige Eligius, Sint-Elooi, gelegen aan de Vijvebeek; zie voorts **Sint- Baafs-Vijve**. (fd)

Sint-Eloois-Winkel, WV, Ledegem, dial. uitspraak ['wiŋklə] of dial. benaming [kə'pələ].

1382 ter capelle ten *Winkele*, 1460 *Winkele kapelle* onder Gullegghem, ± 1600 de prochie van *Wynckele*, 1718 *Winckelcapelle*, 1764 *Wynckel Sint Eloy*, 1903 *Sint-Eloois-Winkel* (DF).

Het gehucht heette oorspronkelijk *Winkel* ‘hoek’ of, naar de daar opgerichte kapel, *Winkelkapelle*. Pas vanaf 1764 wordt er de naam van de patroonheilige aan toegevoegd, vermoedelijk omdat Winkel in 1747 van Gullegem afgescheiden werd en een afzonderlijk dorp werd. (fd)

Sint-Genesius-Rode, VB, dial. uitspraak [rɔ.u].

1138 *Roht*, *Roz*, 1141 *Roda*, 1190 *Rode* (TW), 1783 *Rode Sancti Genesii* (KPH, II, 1438).

Rode ‘gerooid bos’ en latere toevoeging van de patroonheilige. (pk)

Sint-Gillis, BR, dial. uitspraak [sin'ʒe.ləs].

Ca. 1122 *Obbrussella* (DM1894), ca. 1190 *Obrusele*, 1216 *Obbruxella*, 1222 de *Superiori Bruxella* (TW), 1356 *boven sent gilys* (VE1967), 1719 *Op-brussel* (Kam), 1745 *St Gillis* (KPH, 1131), 1775 *village d'opbrussel à l'endroit vulgairement nommé St. Gille* (KPH, 711), 1832 *St. Gillis* (kaart Paulissen).

Opbrussel is tot 1800 de gebruikelijke naam van het huidige Sint-Gillis bij Brussel. Het is een samenstelling van *op-* ‘hoger gelegen’ met *Brussel*. Sint-Gillis-op-Brussel was in de eerste helft van de 19de eeuw nog een dorp waarvan de kern al met de hoofdstad verbonden was. Het gedeelte Opbrussel ligt op 75 meter hoogte, op de valleiflank van de Zenne en het plateau (EV). Later werd de benaming *Opbrussel* verdrongen door de naam van de patroonheilige. (pk, bv)

Sint-Gillis-bij-Dendermonde, OV, Dendermonde, dial. uitspraak gewoon [sm'ʒiləs], plat [sm'delis] of [sm'ʒil].

1223 ad *Sanctum Egidium* (M, TW), 1267 *Sancti Egidii*, ca. 1300 *Sengillis*, 1337 *Sent Gillijs* (TW/OZV).

De oude naam van dit dorp was *Zwijveke* (1223 *Sueueka*, *Sueueke*, TW), een Gallo-Romaanse nederzettingsnaam samengesteld uit een Gallo-Romaanse persoonsnaam *Suebius*, bij de volksnaam *Suebi* of *Zwaven* (Gy1978) en het nederzettingssuffix *-iacum*, ‘woonplaats van Suebius’. Oorspronkelijk stond de parochiekerk op een hoogte in de Zwijvekekouter dicht bij de Dender, op een eindweegs ten noordwesten van de dorpskern van Zwijveke, de zogenaamde *Boonwijk*. In 1227-28 kwamen de kerk en de bijbehorende parochiale gebouwen in het bezit van de cisterciënzerinnen, die er een nieuwe abdij bouwden, in de geschiedenis bekend als *de abdij* of *het klooster van Zwijveke*. De zetel van de Zwijvekeparochie werd verplaatst naar het gebouw dat door de zusters was verlaten, het voormalige Sint-Gillishospitaal, een pelgrimshuis verder oostelijk gelegen aan de weg naar Brussel. Door die verhuis werd de Heilige Egidius of Sint-Gillis de patroon van de parochie. Enkele jaren later werd het deel van Zwijveke waar de nieuwe parochiezetel zich bevond, ingelijfd bij de stad Dendermonde. Vanaf dan is er in de documenten sprake van *Sint-Gillis-Binnen* of *intra muros* en *Sint-Gillis-Buiten* of *extra muros*. In de Franse tijd werd Sint-Gillis-Buiten een zelfstandige gemeente, die echter parochiaal verbonden bleef met Sint-Gillis-Binnen. In 1901 ten slotte werd het voormalige Sint-Gillis-Buiten tot zelfstandige parochie verheven en werd er een nieuwe kerk gebouwd. De naam

Zwijveke verdween uit het levende taalgebruik nadat de abdij in 1667 door brand was vernield, maar werd weer opgenomen in de naam van de nieuwe parochie Onze-Lieve-Vrouw van Zwijveke, die in 1946 werd opgericht als hulpparochie van de Sint-Gillisparochie (Bo1949, Ver1967). De toevoeging *bij Dendermonde* in de officiële naam van Sint-Gillis dient om de gemeente te onderscheiden van het naburige Sint-Gillis-Waas. (md, pk)

Sint-Gillis-Waas, OV, dial. uitspraak [sɪn'ʒɪləs].

1239 kopie *ecclesia sancti Aegidii* (M), 1250 in *parrochia Sancti Egidii*, ca. 1306 *Sen Giliis*, 1308 *Zente Gielis*, 1343 *Sente Gillis in Waes* (TW/OZV).

Sint-Gillis werd als parochie gesticht in de late 12de of de vroege 13de eeuw en is genoemd naar de patroonheilige. De nederzetting heeft zich ontwikkeld rond een kluis die ter plaatse door Gerwinus, abt van Oudenburg, werd gevestigd aan de verbindingsweg Antwerpen-Brugge. Naderhand evolueerde die kluis tot een benedictijnenpriorij, afhankelijk van de Gentse Sint-Pietersabdij. De monniken hielden zich bezig met de ontginning van de bossen in de omgeving en trokken hiervoor ook vrije boeren aan. De dorpskern van Sint-Gillis is wellicht ontstaan als een aaneengesloten bewoningskern langs de (uitvals)wegen naar de verschillende gehuchten. De keuze van Sint-Gillis als patroon van de parochie is waarschijnlijk gebeurd door de Gentse Sint-Pietersabdij; in de middeleeuwen was de Heilige Egidius / Sint Gillis erg populair bij de benedictijnen (GB, VH1974). De bepaling *Waas* in de officiële naam werd toegevoegd om de gemeente te onderscheiden van Sint-Gillis-bij-Dendermonde. Voor *Waas*: zie **Waasmunster**. (md, pk)

Sint-Goriks-Oudenhove, OV, Zottegem, dial. uitspraak [sæntə'ɣy.rns].

1172 kopie ca. 1225 *Oudenhova sancti Gaugerici*, ca. 1177 *Oudenhova*, ca. 1185 *Oudenhove*, 1218 *Oudenhoven* (TW), 1291 in *Audenhove te Sente Goeris*, 1305 *Sente Gorix Oudenhove* (TW/OZV).

Oudenhove is een samenstelling op **hof** met als eerste deel ofwel het adjectief *oud* in de datief enkelvoud (Gy1978) ofwel de mansnaam *Aldo* met zwakke genitiefverbuiging (La2001), dus 'oude hoeve' of 'hoeve van Aldo'. *Oudenhove* verwijst naar de oorspronkelijke nederzetting waaruit de latere parochies Sint-Goriks- en Sint-Maria-Oudenhove zich ontwikkelden. Om die van elkaar te onderscheiden werd aan beide namen die van de patroonheilige, resp. *Sint-Gorik* en de *Heilige Maria*, toegevoegd. Zie ook **Sint-Maria-Oudenhove**. (md, pk)

Sint-Huibrechts-Hern, BL, Hoeselt, dial. uitspraak ['hɪən].

1287 *Herne* (BG1965), 1385 *Heerne*, *Kerckherne* (UI1932), 1779 *St Huybrechts Herne* (Bo).

Zoals het Brabantse *Herne* een onduidelijke gemeentenaam. Zie daar voor verklaringen uit een waternaam. Ook een ontwikkeling uit **herin* van **haar* 'zandige heuvelrug' is mogelijk (M) (zie Middelnederduits *hare* 'Anhöhe', nog in *Herne*, Noordrijn-Westfalen, 890 *Haranni*, Be1999). (vm, js)

Sint-Huibrechts-Lille, BL, Neerpelt, dial. uitspraak [lɪl].

1257 *lille*, 1621 *St hubrechts lill* (Mo1976b).

De volksmond kent enkel *Lil(le)*, ontstaan uit **linde* en *lo*. 'lindenbos'. Vanwege de plaatselijk ontstane verering van de Heilige Hubertus komt vanaf de 17de eeuw zijn naam in de gemeentenaam voor ter onderscheiding van het naburige Kaulille (zie daar). *Sint-Huibrechts-Lil(le)* is altijd alleen maar een schrijftaalkvorm gebleven. (vm, js)

Sint-Jacobs-Kapelle, WV, Diksmuide, dial. uitspraak [sin'tʃa:kəpskapələ].

1296 parochie *S. Jakeme Capiele*, 1303 in *Sancti Jacobi capella*, 1353 *Sint Jacobs Capelle*, 1903 *Sint-Jacobskapelle* (DF).

Kapel toegewijd aan Sint-Jakob, de Heilige Jacobus. Zie ook **Driekapellen**. (fd)

Sint-Jan, WV, Ieper, dial. uitspraak [sin'tʃɑ̃].

1256 in parochia *Sancti Johannis*, 1348 vierscare *Sint Jehans*, 1362 van zinte *Iehans* van Ypre, 1363 *tSinte Jans* tYpre, 1903 *Sint-Jans*, 1906 *Sint-Jan* (DF).

Kerk toegewijd aan de Heilige Johannes, Sint-Jan. (fd)

Sint-Jan-in-Eremo, OV, Sint-Laureins, dial. uitspraak [tʃɪ(n)'tjan].

1284 *S. Jans in de Woestine*, 1307 *Sancti Johannis in heremo* (DF, M, C, TW/OZV), 1485 *Sint Jans jn heremo* (TW/OZV).

De benaming *Sint-Jan 'in eremo'* of 'in de woestijn' herinnert aan het verblijf van Johannes de Doper in de woestijn (C). Het Griekse woord *erēmia* betekent 'verlaten plaats, steppe, woestijn', wat we ook nog aantreffen in *heremiet* 'kluizenaar'. (md, pk)

Sint-Jans-Molenbeek, BR, dial. uitspraak [ˈmɑ.ləbɛ.ik].

1174 *Molenbeke* (M), ca. 1195 *Molenbecca*, 1220 *Molembeke* (TW). Gedetailleerd bij VN2018.

Molen 'molen' samengesteld met **beek**, dus 'beek waarop een molen staat'. De Molenbeek waaraan de gemeente haar naam dankt, ontspringt in het gehucht Moortebeek in Anderlecht en stroomt vervolgens op de grens van beide gemeenten richting de dorpskern (DVW1). Later werd de parochieheilige Jan, de evangelist Johannes, toegevoegd aan de naam. (pk, bv)

Sint-Job-in-'t-Goor, AN, Brecht, dial. uitspraak [sin'djop].

1277 in palude qui dicitur *Goer* (ONB), 1560 *Int Goor*, 1563 *S.Job in't Goor* (M, C).

Goor 'moerassig gebied, drassige grond, moeras' (V, M, C, WB), maar correcter 'veengrond, turfuitbatingsgebied' (VO1995), hier voorafgegaan door de naam van de patroonheilige van de in 1535 gestichte parochie, de heilige man Job. (wvo, kl)

Sint-Joost-ten-Node, BR, dial. uitspraak [tə no:i].

1251 *Nude* (M), 1311 *Oede*, 1324 *Noede*, 1527 *Sint-Josse-Ten-Noede* (EV).

Het eerste deel van de naam, dat verwijst naar de patroonheilige van de parochie, Sint-Judocus of Sint-Joost, dateert van na de middeleeuwen. De etymologie van het grondwoord in de naam is onzeker. Volgens Gysseling is de oorspronkelijke vorm daarvan *Node* uit Germaans **hnaudon* 'moerassige plaats' (TW), zoals in *Nodebais* (in het Nederlands *Nodebeek*) (Her1971). Blijkens de attestatie uit 1311 kan dat

echter ook *Ode* zijn geweest, waaraan later de *n-* van het verbogen voorzetsel in de uitdrukking *ten ode* vooraan werd toegevoegd (*Ten Ode* > *Ten Node*). In die reconstructie kan de naam worden verklaard uit *ode* ‘woestenij, leegte’, zoals in *Olen* (zie daar). (pk)

Sint-Joris, WV, Nieuwpoort, dial. uitspraak [sin'tʃo.əɾns].

1263 *parrochia sancti Georgij*, 1293 *Saint George*, 1555 *prochie van Sint Jooris*, 1903 *Sint-Joris* (DF).

Kerk toegewijd aan de Heilige Georgius, Sint-Joris. (fd)

Sint-Joris-ten-Distel, WV, Beernem, dial. uitspraak [sm'dʒo.əɾys].

1249 *totam wastinam ... que dicitur Diessese*, 1307 *sancti Georgii in Distlen*, 1312 *Sinte Joris in Distele*, 1337 *in Dissele*, 1531-45 *Sint Jooris ten Distele*, 1915 *Sint-Joris-ten-Distel* (DF).

De plaats was blijkens het citaat uit 1249 een woestenij, begroeid met distels en heette daarom *ten Distel*. De aan Sint-Joris toegewijde kerk werd op *ten Distel* gebouwd. (fd)

Sint-Joris-Weert, VB, Oud-Heverlee, dial. uitspraak [wɛ.ət].

Ca. 1140 *Werda*, *Werde*, 1177 *Wereda* (TW), 1401 *Weerde myns heren Sint Joris*, 1419 *Weerde sancti georgii* (Bo1944).

Weert betekent ‘land omsloten door rivierarmen’ (Sc1980, Gy1981a), vergelijk met **Weerde** en **Weert**. *Sint-Joris* verwijst naar de patroonheilige. (pk)

Sint-Joris-Winge, VB, Tielt-Winge, dial. uitspraak [wiŋ].

1129, 1222 *Winga*, 1154 *Wingen*, 1220 *Wenghe*, 1223 *Wanga*, als riviernaam 1218, *Winghe* (TW), 1597 *Sint-Jooris Winge* (Cla1987).

Winge komt van de riviernaam **Wanghia*, letterlijk ‘de bochtige’, een kronkelende bijrivier van de Demer (Gy1982), met toevoeging van de naam van de parochieheilige. Sedert 1 januari 1977 is Sint-Joris-Winge opgegaan in de nieuwe gemeente Tielt-Winge. (pk)

Sint-Katelijne-Waver, AN, dial. uitspraak [katə'la:nə], jonger ook [katə'la:nəwæ.vər].

1309 *l'eglize Saint Katerine de Wavre* (Cr2006), 1343 *sente Kateline in Wavere* (OR), 1486 *Wavria Katerine* (C).

Benoeming naar de patroonheilige van de parochie (M). Zie **Onze-Lieve-Vrouw-Waver**. (wvo, kl)

Sint-Katharina-Houtem, zie **Sint-Margriete-Houtem**

Sint-Katherina-Lombeek, VB, Ternat, dial. uitspraak ['lumək].

1112 kopie 15de eeuw *Lombeccha*, 1194 kopie 18de eeuw *Lumbeke* (TW), 1425 kopie 17de eeuw *Lombeke* (Col1961), 1729 *Ste Catharina Lombeke* (KPH, I, 2388).

Loem, *lum* betekent hier wellicht ‘laaggelegen, moerassig (venig) gebied’ zoals in de naam *Lommel* (zie daar) en *Lumley* in Engeland (Me1993). Mogelijk is ook de

boomnaam **hluni* ‘ahorn’ (TW), Oud-IJslands *hlunr* ‘esdoorn’ (IEW), dus ‘beek bij esdoorns’. De *m* in *Lum-* ontstond dan door een aanpassing van *n* vóór *b* naar *m*. Latere toevoeging van de naam van de patroonheilige. Zie ook **Borchtlombeek** en **Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek**. (pk)

Sint-Kornelis-Horebeke, OV, Horebeke, dial. uitspraak voor Sint-Kornelis-Horebeke en Sint-Maria-Horebeke samen [ˈy.ərəbe.kə], voor dit dorp in het bijzonder [kərˈneːlis].

1155 *Horembeke sancti Cornelii* (TW), 1347 *Sente Cornillis Hoerenbeke*, 1361 *Sente Cornelis Horenbeke* (TW/OZV).

Horebeke is oorspronkelijk een waternaam op **beek**, die ongetwijfeld verwijst naar de nog bestaande beek tussen Sint-Kornelis- en Sint-Maria-Horebeke (TW). Gyseling verklaart *horen* (waaruit door assimilatie *horem*) op dezelfde wijze als de plaatsnaam *Heurne*, namelijk uit Germaans **hurnjon* ‘(berg)spits’. In die visie betekent *Horebeke* ‘beek aan of langs een spitse hoogte’. Ten oosten van de beek verrijst immers de opmerkelijke hoogte waarop het dorp Sint-Kornelis-Horebeke ligt. Volgens anderen is het eerste deel op zich een waternaam, afgeleid met het hydronymische suffix *-ina* van een Germaans grondwoord voor ‘slijk, vuil, drek’ (M, GN), dat in het Middelnederlands en in het tegenwoordige West-Vlaams als *hore* is overgeleverd. Of de twee Horebekes tezamen ooit één administratief of parochiaal geheel vormden, is onzeker. Beide nederzettingen kunnen hun naam onafhankelijk van elkaar van de riviernaam hebben afgeleid (VL1981). Later werd aan beide namen die van de patroonheilige van de parochie toegevoegd, resp. *Sint-Kornelis* en de *Heilige Maria*. Zie ook **Sint-Maria-Horebeke**. (md, pk)

Sint-Kruis, WV, Brugge, dial. uitspraak [sɛntəˈkrys].

961 capella *Sancte Crucis* (DF), 1089 parrochia *Sancte Crucis* (TW), 1273 *Sint Crues*, 1281 *Sinte Cruus*, 1903 *Sint-Kruis* (DF).

De parochiekerk van Sint-Kruis heet officieel de *Heilig-Kruisverheffingskerk*. (fd)

Sint-Kruis-Winkel, OV, Gent, dial. uitspraak [wi.ŋklə].

1150 *Wincle* (DP1870, M, VL1981, EV, GB), 18de eeuw *Wynkel*, *Wynckel* (GB).

Winkel betekent ‘uithoek’ (M, WB). De nederzetting ontstond in een uithoek van een heideveld ten noorden van Gent. De bepaling *Sint-Kruis*, verwijzend naar de Heilig-Kruiskerk, is pas recent toegevoegd; tot in de 18de eeuw heette de plaats kortweg *Winkel*, zoals nog steeds in de volksmond. (md, pk)

Sint-Kwintens-Lennik, VB, Lennik, dial. uitspraak [ˈlɛnik] of [ˈlɛniŋk].

877 kopie 15de eeuw *Liniacum*, 897 kopie 15de eeuw *Liniaca*, 978 kopie 15de eeuw de *Liniaco*, 1136 *Lennecha*, 1220 *Lenneka* (TW), 1297 *Liniaco Sancti Quintini* (VDe1936), 1375 *Leneke Sancti Quentini* (VL1936), 1435 *Sint-Quentens Leneke* (M).

De naam komt uit **Liniacum*, de Romeinse persoonsnaam *Linus* verbonden met het nederzettingssuffix *-acum*, met de betekenis ‘landgoed van Linus’ (BE), met latere toevoeging van de naam van de patroonheilige. (pk)

Sint-Lambrechts-Herk, BL, Hasselt, dial. benaming [ˈmuəʃerək].

1257 *Herke-Sancti-Lamberti* (Pir1896), 1280 *Sent Lambrechts Herke* (BG1965).

Genoemd naar de ligging bij de rivier de *Herk* met als bepalend bestanddeel de naam van de patroonheilige Lambertus. In de volksmond heet(te) Sint-Lambrechts-Herk *Moosherk* (Middelnerlands *mose* ‘slijk, modder’, MW) om het dorp te onderscheiden van *Wuustherk* of *Herk-de-Stad*. Zie **Herk-de-Stad**. (vm, js)

Sint-Lambrechts-Woluwe, BR, dial. uitspraak [ˈɔpʌ:lə].

1047 vals midden 12de eeuw *Wolewe*, 1117 *UUoleuwe*, 1125 *Woleuwe* (TW), en met de patroonheilige 1356 *Sente Lambrechts Woluwe* (La1966).

De Woluwe is een riviertje, dat achtereenvolgens de gemeenten Sint-Pieters-Woluwe, Sint-Lambrechts-Woluwe en de nu bij Zaventem ingelijfde gemeente Sint-Stevens-Woluwe bespoelt en in Vilvoorde in de Zenne uitmondt (DV1976). *Woluwe*, uit ouder *Wiluwa*, is volgens Devleeschouwer samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Wilo* of *Wolo* (Fö1) en *ouwe/uwe* ‘aangeslibde grond aan een waterloop’, dus: ‘de ouwe van Wolo of Wilo’ (DV1976). Gysseling leidt *Woluwe* af van de voorhistorische waternaam **Kwelawa*, uit de Indo-Europese wortel **kewel-* > **kwel-* ‘schitterend, uitbuigend’ (Gy1982). Die etymologie blijft echter hypothetisch. *Opwoluwe* is, zeker in het dialect, de naam voor elk van de drie dorpen aan de bovenloop van de Woluwe. Ze werden later door de patroonheiligen onderscheiden (mededeling L. De Grauwe). Zie ook **Sint-Pieters-** en **Sint-Stevens-Woluwe**. (pk)

Sint-Laureins, OV, dial. uitspraak [se.ntlɔˈrēis] of kortweg [sɛntə].

1281 parochia *Sancti Laurentij* (TW/OZV), 1287 *Sinte Laureins* (DF, M).

De parochie Sint-Laureins, genoemd naar zijn patroonheilige, de martelaar Laurentius van Rome, werd in de late 12de of vroege 13de eeuw gesticht aan de rand van het grote veengebied in noordwestelijk Oost-Vlaanderen, dat in die tijd op industriële schaal werd ontgonnen. De vroegste bewoners van de nederzetting waren turfstekers (MT1990). (md, pk)

Sint-Laureins-Berchem, VB, Sint-Pieters-Leeuw, dial. uitspraak [ˈbɛrɣəm].

1133 *Berchem* (EV), 1435 *Sinte Laureys Berchem* (M).

Samenstelling van *berg* en *heem*, ‘woning op de berg’, met latere toevoeging van de naam van de patroonheilige Laurentius. (pk)

Sint-Lenaarts, AN, Brecht, dial. uitspraak [sintəˈlɛ.nəs].

1262 ad capellam *Sancti Leonardi*, 1500 *Sint Lenaertsvelt* (BenL), 1560 *S. Lenaerts* (M, C).

Genoemd naar de parochieheilige Leonardus, een edelman van Clovis, die zich evenals die laatste liet bekeren (M, C, DV2, WB). Op het Sint Lenaertsvelt bij de bedevaartskerk van Sint-Leonardus in het Brechtse gehucht Houthoven werd jaarmarkt gehouden. Rond 1800 werd op dat veld de dorpskom gebouwd. Sint-Lenaarts splitste in 1846 af van de gemeente Brecht en werd er in 1977 weer mee verenigd. (wvo, kl)

Sint-Lievens-Esse, OV, Herzele, dial. uitspraak [esχə] of [eskə].

1041 kopie midden 11de eeuw *Esca*, 1156 *Escha* (TW), ca. 1230 *Essche*, 1291 *Sancto Livino in Eska*, 1383 *Sente Lieuins Hessche*, 1448 *Sente Lieuins Essche* (TW/OZV).

Esse komt uit Oudgermaans **Askja*, een nederzettingsnaam afgeleid van de water-naam **Asko*. Het dorp ligt aan de bron van een beekje (TW). Later verduidelijkt met de naam van de patroonheilige, Sint-Lieven of Sint-Livinus van Gent. Volgens de overlevering speelde die uit Ierland afkomstige missionaris een belangrijke rol bij de kerstening van Zuid-Oost-Vlaanderen en West-Brabant in de 7de eeuw. De legende wil dat hij in Sint-Lievens-Esse de marteldood stierf. (md, pk)

Sint-Lievens-Houtem, OV, dial. uitspraak [ɔ.təm].

976 *Holthem*, 1108 *Holtem*, 1110-1131 kopie ca. 1177 *Holthem sancti Liuni*, 1214 *Houtem* (TW), 1295 *Magno Houtem*, eind 13de eeuw *Groethoutem*, 1339 *Sente Lieuins Houtem*, 1491 *Sente Lieuenshouthem* (TW/OZV).

Houtem is samengesteld uit **hout** en **heem**, ‘woonplaats in het bos’. De naam werd eerst uitgebreid met het adjectief *groot*, later met de naam van de patroonheilige, Sint-Lieven, om de plaats te onderscheiden van Letterhoutem. Zie ook **Sint-Lievens-Esse**. (md, pk)

Sint-Margriete, OV, Sint-Laureins, dial. uitspraak [sent(ə)ma'ʝri.də].

1244 prope ecclesiam *beate Margarete*, 1284 in parochia *sancte margarete* (DF, TW/OZV), 1293 *Sinte Margrieten* (TW/OZV).

De oorspronkelijke parochie Sint-Margriete, gewijd aan Sint-Margaretha, werd omstreeks 1240 gesticht ten noorden van de huidige rijksgrens tussen België en Nederland, ter hoogte van het huidige gehucht Het Eiland van het dorp Sint-Kruis in Zeeuws-Vlaanderen. Het was een van de parochies aan de rand van het grote veengebied in het noordwesten van Oost-Vlaanderen en aangrenzend Zeeuws-Vlaanderen, dat in die tijd op industriële schaal werd ontgonnen. Door de stormvloed van 1375-76 kwam de parochie onder water te staan, rond 1400 werd in het verdronken gebied een nieuwe polder ingedijkt, die naar het verdwenen dorp *Sint-Margriete-polder* werd genoemd. Op die polder verrees een nieuwe kerk, enkele kilometers ten zuidoosten van de oude parochie, waarrond zich het huidige dorp Sint-Margriete ontwikkelde (Got1983). (md, pk)

Sint-Margriete-Houtem, VB, Tienen, dialectische uitspraak ['ɑ:təm].

1108 *Holtheim*, 1132 *Holthem*, 1140 *Holtehem* (TW), 1293 *houtheem*, 1395 *houthem* (Ke2006b), 1321 in *houtheem sancte margarete*, 1383 *sinte mergrieten houtheem*, 1400 *sinte Margarieten Houtem* (Ke2006b).

Houtem is samengesteld uit **hout** ‘bos’ en **heem**, dus ‘woning in het bos’. Later uitgebreid met de naam van de parochieheilige, Sint-Margaretha of *Margriete*, om het dorp te onderscheiden van het gehucht Sint-Katharina-Houtem in Hoegaarden met dezelfde uitspraak: 1147 *houthem*, 1151 *holthem* (Ke1985), 1657 *hauthem catharine*, 1655 *S. Cathlynen houtem* (Ke1985). Om dat *Houtem* te onderscheiden van

Sint-Margriete-Houtem bij Tienen sprak men ook van *Drooghoutem*: 1340 *droechouthem*, *droeghhouthem*, of in vertaling, 1340 apud *houtheem aridum*. Later werd de voorbepaling *droog* vervangen door de naam van de parochieheilige, Sint-Katharina (Ke1985). (pk)

Sint-Maria-Horebeke, OV, Horebeke, dial. uitspraak voor Sint-Maria- Horebeke en Sint-Kornelis-Horebeke samen ['y.ərəbe.kə], voor dit dorp in het bijzonder ['ma.rja]. 1090 kopie 3de kwart 12de eeuw *Horenbecca* (GN, TW), 1115 cum altari *sanctę Marie de superiore Horenbecca*, 1148 *ecclesia sancte Marię de superiori Horenbecca*, ca. 1150 *Horenbecha*, ca. 1185 *Horenbeke* (TW), 1272 *Horenbeke sancte Marie*, 1398 *Sente Marijen Hoerenbeke* (TW/OZV).

Zie **Sint-Kornelis-Horebeke**. Uitgebreid met de naam van de Heilige Maria, patrones van de parochiekerk. (md, pk)

Sint-Maria-Latem, OV, Zwalm, dial. uitspraak ['lo.ətem].

1154-1155 *Lathem*, 1177 *Latehem*, 1181 *Lathehem* (TW), 1281 *Lathem sancte Marie*, 1323 *Sainte Marie Laethem*, 1331 *Sente Marien Lathem* (TW/OZV).

De plaats heette aanvankelijk kortweg *Latem*, een samenstelling van *laat* 'laat, horige, halfvrije' met *heem*, 'woonplaats van een of meer halfvrijen' (M, TW, Gy1978). Later werd *Sint-Maria*, naam van de patroonheilige, toegevoegd om de nederzetting te onderscheiden van het nabijgelegen Paulatem en mogelijk ook van Sint-Martens-Latem. (md, pk)

Sint-Maria-Lierde, OV, Lierde, dial. uitspraak [mɔ'lirdə].

1034-1058 kopie 2de helft 11de eeuw *Lierda*, 1111 kopie 2de kwart 12de eeuw *Lirda*, 1130 *Lirde*, 3de kwart 12de eeuw kopie ca. 1177 *Lierda sancti Marie* (TW, GN), 1232 kopie 13de eeuw *beate Marie de Lirda*, 1285 *Sente Marien Lierde* (TW/OZV).

Onzekere etymologie. *Lierde* stamt misschien van de Voorgermaanse nederzettingsnaam **Lewriton*, afgeleid van een waternaam met als grondwoord het Indo-Europese **(s)leur* 'slijk' (Gy1983a). De kerk was toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw en vanaf 1616 aan Sint-Maria-Magdalena (GB). Zie ook **Sint-Martens-Lierde**. (md, pk)

Sint-Maria-Oudenhove, OV, Zottegem, dial. uitspraak ['eno.vən(ə)].

1219 *Auhove* (GB), twijfelachtige attestatie want niet bij Gysseling (TW), 1231 kopie 13de eeuw *Odenhoue beate Marie*, 1315-1316 *Sainte Marien Houdenhoue*, 1330 *Sente Marien Oudenhouen* (TW/OZV).

Zie **Sint-Goriks-Oudenhove**. In de volksmond wordt Sint-Maria-Oudenhove nog steeds met de oude naam *Oudenhove* aangeduid, wat er misschien op wijst dat het oorspronkelijke "hof" waaraan beide parochies hun naam danken, zich bevond op het grondgebied van het latere Sint-Maria-Oudenhove. (md, pk)

Sint-Martens-Bodegem, VB, Dilbeek, dial. uitspraak ['bœ.yɣum].

1279 kopie 1612 naar kopie van 1453 *Bodenghem* (Wik), 1375 *Bodeghem* (VL1936), 1479 *Bodegem* (Col1961), 1601 *St Martens Bodeghem* (KPH, 887).

Bodegem ontwikkelde zich uit de verbinding van *Bodo* met *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Bodo’. Met latere toevoeging van de naam van de patroonheilige. (pk)

Sint-Martens-Latem, OV, dial. uitspraak [ˈlɔ.ətem].

823-824 kopie 941 *Lathem*, 998 kopie midden 11de eeuw *Lathim*, 1221 *Latthem* (TW, GN), 1775 *Sente-Martens Laethem* (M).

Oorspronkelijk heette de nederzetting kortweg *Latem*, een samenstelling van *laat* met **heem**, ‘huis, hoeve van één of meer halfvrijen of laten’ (M, TW, GN). *Sint-Martens*, naam van de patroonheilige uit Latijn *Martinus*, werd later toegevoegd om de plaats te onderscheiden van Sint-Maria-Latem en Paulatem. Zie ook **Sint-Maria-Latem**. (md, pk)

Sint-Martens-Leerne, OV, Deinze, dial. uitspraak [sæntmartnsˈle.rnə].

1192 *Lederna*, 1198 *Lederne*, 1206 *Lederne sancti Martini* (TW, GB), 1361 *Sente Martins Lederne*, 1460 *Sente Martins Leerne* (TW/OZV), 1561 *S. Martens-Leerne* (M).

Met *Lederne* werd oorspronkelijk zowel Sint-Maria-Leerne (nu deel van Bachte-Maria-Leerne) als Sint-Martens-Leerne bedoeld (GB). *Leerne* stamt van een water-naam, met latere toevoeging van de naam van de patroonheilige. Zie **Maria-Leerne**. (md, pk)

Sint-Martens-Lennik, VB, Lennik, dial. uitspraak [sintə ˈmetəs].

1375 *Leneke Sancti Martini* (VL1936), 15de eeuw *Leniacum S. Martini* (M).

Sint-Martens en Sint-Kwintens vormden al in de 13de eeuw afzonderlijke parochies (EV). Voor de verklaring van de naam zie **Lennik** en **Sint-Kwintens-Lennik**. (pk)

Sint-Martens-Lierde, OV, Lierde.

1189 kopie eind 12de eeuw *Lierde sancti Martini* (TW, GN), 1281 *Lierde*, 1291 *Sente Martins Lierde* (TW/OZV).

Voor *Lierde*, zie **Sint-Maria-Lierde**. De naam is uitgebreid met die van de patroonheilige, Sint-Maarten. (md, pk)

Sint-Martens-Vissenaken, dial. uitspraak [sintəˈmatə], zie **Vissenaken**

Sint-Martens-Voeren, BL, Voeren, dial. uitspraak [sintˈmæətə].

Voor het grondwoord zie **Voeren**. Het eerste deel verwijst naar Sint-Martinus, de patroonheilige van de kerk. (vm)

Sint-Michiels, WV, Brugge, dial. uitspraak [sentmaˈχiːls].

961 *ecclesia sancti Michaelis*, 1280 *Sente Mechiels*, 1299 *Sinte Michiels*, 1903 *Sint-Michiels*.

Kerk toegewijd aan de heilige aartsengel Michael, Sint-Michiel. (fd)

Sint-Niklaas, OV, dial. uitspraak [sməˈklɔ.s].

1219 *Sancti Nicolai* in Bosco (V, M), niet bij Gysseling (TW), 1224 *parrochia beati Nicholae*, 1231 *parrochia sancti Nicholai* in Wasia, ca. 1300 *Sente Niclaus* in Waes, 1383 *Sint Niclaeus*, 1571 *Sinte Niclaïjs* (TW/OZV).

De parochie behoorde aanvankelijk tot Waasmunster, maar werd hiervan in 1219 afgescheiden (EV). Benoeming naar de patroonheilige. (md, pk)

Sint-Pauwels, OV, Sint-Gillis-Waas, dial. uitspraak [sm'pɔls].

1236 *parrochia sancti Pauli*, 1370 *Sente Pauwels* (TW+/OZV).

Oorspronkelijk een deel van de parochie Kemzeke, werd Sint-Pauwels reeds vóór 1236 verheven tot een zelfstandige parochie, genoemd naar de patroonheilige Sint-Paulus (GB). De identificatie door sommige auteurs van Sint-Pauwels met het historische Kemzeekse gehucht Klapdorp (1117 *Clapidorpa*, TW) is onjuist gebleken (HH1985). (md, pk).

Sint-Pieters-Kapelle, WV, Middelkerke, dial. uitspraak [ka'pələ].

± 1300 *Sente Pieters Capelle* te Onkevelte, 1903 *Sint-Pieterskapelle* (DF).

De plaats is genoemd naar een kapel die omstreeks 1200 werd gesticht door de edelvrouw Gela op het grondgebied van Slijpe. De kapel werd aan Sint-Pieter toegewijd en gaf het ontstaan aan het dorp Sint-Pieterskapelle. (fd)

Sint-Pieters-Kapelle, VB, Herne, dial. uitspraak [sintjə'pi.tərs].

1266 in *novam parochiam sancti Petri ... ad quem dicta est transferenda capella*, 1339 *Capelle s. Piere* (Ver1993).

De oudste vermeldingen in EV hebben betrekking op de gelijknamige gemeente in West-Vlaanderen. De gemeente bij Herne ontleent zijn naam aan de Sint-Pieterskapel aldaar (EV). (pk)

Sint-Pieters-Leeuw, VB, dial. uitspraak [li.ə].

1079 *Levves*, 1109 *Leuues*, ca. 1125 *Leuue*, *Lewe*, enz. (TW), 1719 *Ste Peeters Leeuwe* (Kam).

Leeuw 'grafheuvel, helling' is te vergelijken met de Engelse plaatsnaam *Lewis*. Met latere toevoeging van de naam van de patroonheilige. Vergelijk met **Zoutleeuw**. (pk)

Sint-Pieters-op-den-Dijk, WV, Brugge, dial. uitspraak [səntə'pi:tərs].

1220 *prochia Sancti Petri*, 1232 *Sancti Petri supra Diic*, ± 1250 *Sente Pieters up den Dic*, 1903 *Sint-Pieters-op-den-Dijk* (DF).

Kerk toegewijd aan Sint-Pieter, gelegen op de Dijk. Bij het bepalen van de grenzen met Brugge in 1275 lag de kerk vlak naast het kruispunt van twee dijken, goed beschermd tegen overstromingen. De begaanbare wegen lagen toen op de dijken zodat de kerk vaak alleen over de dijk te bereiken was. De naam *Sint-Pieters-op-den-Dijk* lag dan voor de hand. Het dorp werd in 1902 bij Brugge gevoegd (Co1972). (fd)

Sint-Pieters-Rode, VB, Holsbeek, dial. uitspraak [roj].

1129 *Rode*, 1140 *Rothe*, 1154 *Roden* (TW), 1151 *Rode Sancti Petri* (Bo1944), 1461 *sinte Peters Rode* (VE1987).

Rode 'gerooid bos' werd later verduidelijkt met de naam van de patroonheilige. (pk)

Sint-Pieters-Vissenaken, dial. uitspraak [sintə'pi.tər], zie **Vissenaken**

Sint-Pieters-Voeren, BL, Voeren, dial. uitspraak [sɪn'pi:tər].

Voor het grondwoord: zie **Voeren**. Genoemd naar de plaatselijke patroonheilige. (vm)

Sint-Pieters-Woluwe, BR, dial. uitspraak [sɪntə'pi:təs].

1140 *Wolua*, 1164 *Obwolewa* (DV1976), 1356 *Sente Peters Woluwe* (VE1967).

Voor de verklaring van *Woluwe*, zie bij **Sint-Lambrechts-Woluwe**. *Opwoluwe* is, zeker in het dialect, de naam voor elk van de drie dorpen aan de bovenloop van de Woluwe. Ze werden later door de patroonheiligen onderscheiden (mededeling L. De Grauwe). (ld, pk)

Sint-Rijkers, WV, Alveringem, dial. uitspraak [sɪnt'rikərs] of ouder ook [sɪntri'kirs]. 1066 aecclesiam *beati Richarii* (TW), 1306 *Saint Rikier*, 1350 *sint Rikiers*, 1368 *Sintreikers*, 1903 *Sint-Rikers*, 1906 *St.-Ricquiers* (DF).

Kerk toegewijd aan de Heilige Richarius, dat is de gelatiniseerde vorm van de Germaanse naam *rik – hari 'rijk, machtig – leger', Nederlands *Rijker*, Frans *Richier*, Picardisch *Rikier*. Het valt op dat de gemeentenaam vanaf het midden van de 15de eeuw overwegend in de Picardische vorm *Sint-Rikiers* wordt vermeld. (fd)

Sint-Stevens-Woluwe, VB, Zaventem, dial. uitspraak ['wələ] of ['ɔpwələ].

Ca. 1040 kopie midden 11de eeuw *UUiluuu*, 1046 *UUille[uua]* (TW), 1129 apud *Wleuue*, *Wlewe*, *Wolewe*, *Wolua* (Bo1944), 1356 *Woluwe*, 1406 *Sent Stevens Woluwe* (VE1967).

Woluwe met latere toevoeging van de naam van de patroonheilige. Voor de verklaring van *Woluwe*, zie **Sint-Lambrechts-Woluwe**. *Opwoluwe* is, zeker in het dialect, de naam voor elk van de drie dorpen aan de bovenloop van de Woluwe. Ze werden later door de patroonheiligen onderscheiden (mededeling Luc De Grauwe). (pk)

Sint-Truiden, BL, dial. uitspraak [sən'trœ:n].

Ca. 784-791 Monasterium *S. Trudonis* (MG), 1133 *Sancti Trvdonis* opidum, 1139, uilla *Sancti Trudonis*, 1163 burgus *Sancti Trvdonis*, 12de eeuw de oppido *Sancti Trudonis* (TW), 1280 *Sent Truden* (BG1965), 1378 *Sintruden* (BE), 1779 *St Truyden* (Bo). De naam gaat terug op die van de heer van Haspengouw, de latere Heilige Trudo (628-693). Hij stichtte in 665 in Sint-Truiden, meer bepaald in de wijk Zerkingen, een kapittel van kanunniken. Hieruit ontstond in de 8ste eeuw een benedictijnerklooster waarrond zich later de stad Sint-Truiden ontwikkeld heeft. De stadsgrond was gezamenlijk bezit van de abdij en de bisschop van Metz tot 1227. Daarna deelde de abdij het bezit met de prins-bisschop van Luik (DS). (vm, js)

Sint-Ulriks-Kapelle, VB, Dilbeek, dial. uitspraak [ka'pələ].

1123 ad *Capellam* (M), 1150 kopie 18de eeuw *Capella* (TW), 1263 *Capella Sancti Ulrici* (M, VE1967, EV), 1356 *sente urlax cappelle* (La1966, VE1967), 1601-1784 onder *Ste Ulrix Cappellen* (KPH, 859).

Kapel 'gebedshuis'. Met latere uitbreiding met de naam van de patroonheilige Udalricus, in het Nederlands *Ulrik*. (pk)

Sleidinge, OV, Evergem, dial. uitspraak [slæ.nə].

1220 *Scleidingha*, 1223 *Scledingha* (TW), 1228 *Sleidinghe* (GN/TWOZV).

Onzekere etymologie. Lindemans ontleedt *Sleidinge* als een nederzettingsnaam afgeleid met het verzamelsuffix *-inga* van een onbekende persoonsnaam, dus ‘woonplaats van de lieden van [de in het grondwoord genoemde persoon]’ (Li1943b). Volgens Gysseling is het eerste deel van de naam wellicht etymologisch identiek met **Sleda* onder Houtave, dat mogelijk teruggaat op Germaans **slaido*, met ablaut afgeleid uit de stam van **sliten* ‘glijden’, dus ‘glibberige plaats’ (TW). Die betekenis sluit aan bij de gangbare verklaring van de gemeentenaam *Schleiden* in Duitsland (Be1999). (md, pk)

Slijpe, WV, Middelkerke, dial. uitspraak ['slipə].

1116 kopie ± 1220 *Slipan*, 1133 kopie ± 1300 *Sclipes* (TW), 1135 in *Slipen*, 1170 in *Slipe*, 1628 *Slijpe* (DF).

Ofwel te verklaren als Germaans **slipo* ‘glibberige plaats’ (TW), dat we herkennen in *slippen*, *slibberen*, *slepen*, en zo te vergelijken met de betekenis van *Sleidinge* in Oost-Vlaanderen. Of afgeleid van Middelnederlands *slippen* ‘scheuren, een reet maken’. De naam zou dan ‘afgescheurd stuk land, smalle strook bouwland’ betekenen, te vergelijken met Middelenegels *slipe*, *slippe* ‘smalle strook land’ (GN). In het tweede geval is *Slijpe* dan betekenisverwant met *Reppel* (zie daar). (fd)

Sluizen, BL, Tongeren, dial. uitspraak ['slauzə].

1139 *Slusis*, 1174 *Slusin* (TW), 1336 *Scluze* (He1974), 1392 *Sluysen* (U11932).

Ontwikkeld uit Romaans **(aqua) exclusa*, Oudnederlands **slusa* (TW), hier in de datief meervoud. Dus: ‘nederzetting bij een sluisinrichting’, meer bepaald op de rivier de Jeker, die door het dorp loopt. (vm, js)

Smeerebbe, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak ['smɛ:rɒp].

847 kopie ca. 1300 *Smerlubium*, 1147 *Smerlebbe* (TW), 1262 *Smerebbe* (DP1899), 1264 *Smaerlube*, 1347 *Smerlibbe*, 1423 *Smeerebbe* (TW/OZV).

Smeerebbe is een samenstelling van *smeer* ‘smeer, vet als zalf gebruikt’ en Germaans **lubbja* ‘kruid’, letterlijk ‘smeerkruid’ (Gy1978, DV, WB). De nederzetting is dus genoemd naar de geneeskrachtige planten die er groeiden. In 1803 werd *Smeerebbe* met het aanpalende *Vloerzegem* verenigd tot *Smeerebbe-Vloerzegem* (GV2007). In 1977 werd die gemeente opgenomen in het fusiegeheel Geraardsbergen. Zie ook **Vloerzegem**. (md, pk)

Smetlede, OV, Lede, dial. uitspraak ['smetle:].

996-1029 kopie 11de eeuw in *Smitteletha* (GN), 1123 *Smettelethe* (TW, DP1899), 1227 *Smettelede* (GN, TWO/ZV), midden 13de eeuw *Smetlede* (TW/OZV).

Smetlede gaat terug op een samenstelling van Germaans **hlitha* > *lede* ‘helling’ en **smithjon*, waaruit wellicht Middelnederlands *smitte*, *smette* ‘smidse’ (MW), dus ‘helling van de smidse’. (md, pk)

Snaaskerke, WV, Gistel, dial. uitspraak ['snɔəskærkə].

1067 kopie 1294 *Snelgerikerka*, 1125 *Snelgerkerke* (TW), 1183 *Snelgherskerka*, 1237 *Snelskerke*, 1531 *Snaeskercke*, 1903 *Snaaskerke* (DF).

Samenstelling van *kerk* met de Germaanse naam *Snelgeer*, *Snelger* (Fö1). De vorm is te verklaren door de volgende ontwikkeling: *snelgers* > *snels* > *snals* > *snaas*. (fd)

Snellegem, WV, Jabbeke, dial. uitspraak ['snæləyəm].

941 *Snethlingehem*, 964 *Snellingehem*, 1204 *Snellenghem*, 1221 *Snellegem* (TW).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Snello* (Fö1) uit Germaans **snethlo*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Snello'. (fd)

Spalbeek, BL, Hasselt, dial. uitspraak ['spalbe:k].

1253 *Spalbeke*, 1353 *Spaubeke*, 1367 *Spalbeek* (Ke1982).

Samenstelling van *spal-*, uit Middelnederlands *spalde-* 'vallei' of 'kloof' (Middelnederlands *spouden*, Duits *spalten* 'splijten') en **beek**. De naam betekent dus 'beek in een kloof', wat met de topografische werkelijkheid overeenstemt (Ke1982). De Demer loopt er in verscheidene vertakkingen uiteen (DS). Vanaf de weg van Diest naar het dorpscentrum is er bovendien een duidelijk zichtbare kloof. Het water loopt drie tot vijf meter beneden de omliggende landerijen. Het eerste lid van *Spalbeek* is etymologisch identiek met het grondwoord in *Grote-* en *Kleine-Spouwen* (zie daar) en met het eerste deel in *Spaubeek* (Nederlands-Limburg). (vm, js)

Spiere, WV, Spiere-Helkijn, dial. uitspraak ['spi:rə].

814 *Spira* (DF), 1105 kopie 15de eeuw *Spiere*, 1108 kopie ± 1175 *Espiera*, 1165 *Spiera*, 1181 *Lespire*, 1181 *Lespiere*, 1229 *Spire*, 1915 *Espierres*, *Spiere* (DF).

Een oorspronkelijk Romaanssprekend dorp, nu Vlaamse faciliteitengemeente (Frans: *Espierres*, uitspraak: [e'pjɛr]), samengevoegd met Helkijn. De dorpsnaam gaat terug op de beeknaam *Spiere*. Die is het best te verklaren uit **Speiara* van **spei* 'spuwen' en het Voorgermaanse suffix *-ara* bij waternamen (BE). Vergelijk met het Duitse *Speyer* (Rijnland-Palts), 1111 *Spire*, uit Oudhoogduits en Oudengels *spīwan*, Middelnederlands *spīen* 'spuwen'. Aangezien de verklaring van een samenstelling van een Germaans woord met Voorgermaans *-ara* problematisch is, kunnen we misschien de voorkeur geven aan de verklaring uit prehistorisch **speira* uit de wortel **spei-* 'modderig' (Gy1983b). (fd)

Spouwen, BL, Bilzen, dial. uitspraak [span].

1096 *Spalden*, 1178 *Spolden* (TW), 1280 *Spauden* (BG1965), 1779 *Spauwen* (Bo).

Bestaat uit de dorpen Grote-Spouwen en Kleine-Spouwen (zie daar). (vm, js)

Stabroek, AN, dial. uitspraak ['stɔ.bruk].

1244 (kopie) *Stakenbroeck* (ONB), 1257 *Stakebroec* (OBE), 1264 *Stakebroch* (OBE), 1336 *Staeckbroec* (OT3), 1441 *Staesbroeck* (RK), 1560 *Stabroeck* (DS).

Samenstelling van *staak*, Middelnederlands *staec*, *stake* ‘staak, paal, boomstam’ en *broek* ‘moeras’ (M, C, DV, DV2, WB) en dus ‘moeras met kleine boomstammen’ (DV2) of ‘moeras met palen’ (eventueel ‘grenspaal’?). (wvo, kl)

Staden, WV, dial. uitspraak [stɑ:n].

1115? *Stathen* (TW), 1183 *Staden*, 1552 van *Staen*, 1641 *Staden* alias *Staen* (Sanderus), 1818 *Staden* (DF).

Germaans **statha*, Middelnederlands *stade* ‘oever, aanlegplaats’, vergelijk met Duits *Gestade*, Oudhoogduits *stade*. (fd)

Stalhille, WV, Jabbeke, dial. uitspraak [stɑ'lelə].

1247 *Stalhille* (DF).

Op een spelling zonder *h* (*Stalille*) of met gerekte *a* (*Staelille*) na, komt de oorspronkelijke naamvorm *Stalhille* gedurende nagenoeg acht eeuwen ongewijzigd voor, een unicum. Een *stal* ‘woonplaats, staanplaats’ op een *hil(le)* of ‘heuvel’. *Hil(le)* is, zoals Engels *hill*, de Noordzeegermaans (Ingveoons) ontronde vorm van *hul(le)*, zoals in bijvoorbeeld *Lotenhulle* (zie daar). (fd)

Stavele, WV, Alveringem, dial. uitspraak ['stɑ:vlə].

1110 *Stafala*, 1218 *Stavela* (TW), 1274 *Stavele* (DF).

Traditioneel wordt de naam verklaard als een samenstelling van *staf* ‘staf, stok, hoge boomstam’ en *lo*, dus ‘hoogstammig bosje’ (TW, M). Er is echter veel te zeggen voor de afleiding uit Latijn *stabulum* ‘stal’ (C). Dat woord werd via Oudfrans *estable* in het Oudpicardisch *estaule* (Gos1976). Heel wat lezingen van in het Frans gestelde attestaties *de Stavle(s)* kunnen ook als *de Staule(s)* worden gelezen. Vergelijk trouwens met *zavel* uit Latijn *sabulum*, Vlaams *savel* uit *sabel*. (fd)

Steendorp, OV, Temse, dial. benaming 't *Gelaag* [tʰɛ'lə:χ].

1835 *Steendorp* (GV2007).

De naam *Steendorp* werd in de 19de eeuw gevormd door de samenstelling van *steen* met *dorp*; het eerste deel verwijst naar de steenbakkerij, ter plaatse gedurende lange tijd een belangrijke industrie. Oorspronkelijk was de nederzetting een gehucht van Bazel met de naam *Schouwsel* (1166 kopie 12de eeuw *Scoucele*, 1258 *Scoutsele*, 1295 *Scousele*, Gy1956, GN), uit Germaans **skaldu* ‘lis’ en *zele* dus ‘zaalwoning nabij lis’. Vanaf het midden van de 17de eeuw werden ter plaatse steenbakkerijen opgericht, in het dialect *gelagen* geheten, en ging men het gehucht ‘t *Gelaag* noemen. Die naam is tot op vandaag gebruikelijk in de volksmond. In 1835 werd ‘t *Gelaag* een zelfstandige parochie onder de naam *Steendorp*. In 1881 werd de parochie, intussen uitgebreid met de Bazelse gehuchten Blauwhof en Hemelrijk, een zelfstandige gemeente, die in 1977 opging in het fusiegeheel Temse. (md, pk)

Steenhuffel, VB, Londerzeel, dial. uitspraak [stiə'nɛfəl].

1112 *Stenhufle*, *steenhuffle*, 1125 *Stenofle*, 1132 *Stenhuffle*, 1235 *Steenhoffle* (La1966).

Volgens Lindemans (Med. NK 1941, p. 17-18) is *huffel* een natte weide, wat overeenkomt met *Mertshuffel* (1261 *mertshuffele*) voor een vlak weidegebied in Helen-Bos (Ke2005b). Het element *steen* slaat op een steenachtige ondergrond. *Steenhuffel* betekent dus: vlakke weide met veel stenen. (pk)

Steenhuize, OV, Herzele, dial. uitspraak ['stiənΛ.ze].

1148 *Stenhusen*, 1165 *Stenusia*, 1199-1204 *Stenhusia*, 1219 *Stenusen* (TW), 1232 *Steenhuse* (TW/OZV).

Steenhuize is samengesteld uit *steen* en de datief meervoud van *huse* (TW), dus 'nederzetting bij het stenen huis'. In de Franse tijd werd Steenhuize met Wijnhuize verenigd tot één gemeente. De exacte datum van die fusie is onbekend; pas in 1828 wordt *Steenhuize-Wijnhuize* voor het eerst als gemeentenaam in een document vermeld (He2006). Zie ook **Wijnhuize**. (md, pk)

Steenkerke, WV, Veurne, dial. uitspraak ['ste.əŋkærkə].

1040 kopie 1775 *Stena aecclesia*, 1107 *Stenkerka* (TW), 1120 *Steenkerke* (DF).

Stenen kerk, tegenover de toen wellicht nog vaak houten kerkgebouwen. (fd)

Steenokkerzeel, VB, dial. uitspraak [sti'nøkərzi.əl].

1057 *Hocensele*, 1179 *Hockansele* (M), 1179 *Houerhockensele* (TW), 1279 *Steenockersele* (VE1967), 1719 *Steenocker zele* (Kam).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Hocco* met **zele**, 'woonplaats van Hocco'. Ook genoemd *Overokkerzeel* tegenover *Nederokkerzeel*. Later werd *Okkerzeel* uitgebreid met *steen*, verwijzend naar de steenachtige bodem. (pk)

Stekene, OV, dial. uitspraak ['stekən(ə)].

1223 kopie ca. 1544 *Stekela*, 1232 *Stekene* (TW/OZV).

Misschien uit **Stakine*, collectief bij *staak* (M, C, WB), dus 'omheinde ruimte, plaats met stokken afgebakend', qua betekenis te vergelijken met *belle* uit *balliolum*; zie bijv. **Schellebelle**. (md, pk)

Stene, WV, Oostende, dial. uitspraak ['ste.ənə], jonger ook [stɛ:nə].

1133 kopie ± 1300 *Stenes*, 1223 *Stene* (TW).

Collectief of meervoud van *steen*. Wellicht genoemd naar een 'steenweg' of 'grond met keien'. (fd)

Sterrebeek, VB, Zaventem, dial. uitspraak ['stærəbɛ.ik].

1173 *Stertbeke* (M), 1197, 1200, 1210 *Stertbeca*, 1199 *Starbeca*, enz. (TW), 1671 *Steerebecke* (KPH, II, 4671).

Genoemd naar een waternaam, samengesteld uit Middelnederlands *stert* 'staart' en **beek**. De bovenloop van de bewuste beek is als een staart die een hoek van 60 graden vormt met de benedenloop (TW). (pk)

Stevoort, BL, Hasselt, dial. uitspraak [stɛ:vɔrt].

1136 kopie 12de eeuw *Steinvert* (TW), 1263 *Steyverde*, 1265 *Stenverde* (Cou2019), 1280 *Steiuverde* (BG1965), 1366 juxta *Steyvort* (LA), 1779 *Stevord* (Bo).

Samenstelling van Germaans **staina-* ‘steen’ en *voort*, met syncope van *n*. Zeer waarschijnlijk ontstond het dorp aan een met stenen belegde overgang door de rivier de Herk. Vergelijk ook met *Steenvoorde* (Frans-Vlaanderen), *Stanford* (Engeland) en *Steinfurt* (o.m. bij Münster in Duitsland). (vm, js)

Stokkem, BL, Dilsen-Stokkem, dial. uitspraak ['støkəm].

1181 *Stockheim*, 1253 *Stochem*, 1382 *Stochehem* (DS), 1505 *stoechem* (VdM1), 1779 *Stockhem* (Bo).

Samenstelling van Germaans **stukka-* ‘stok, boomstronk’ met *heem*; dus ‘nederzetting bij of op een gerooide bos’. Voor de verspreiding van *stok*-toponiemen in en buiten het Nederlandse taalgebied zie Me1995. (vm, js)

Stokrooie, BL, Hasselt, dial. uitspraak ['støkru:j].

1154 *Stoccherode*, 1218 *Stocrode*, 1220 *Stokerode*, *Stokenrode* (TW), 1779 *Stokeroye* (Bo).

Samenstelling van Germaans **stukka-* ‘stok, boomstronk’ met *rode*. De naam herinnert dus aan een gerooide bos waar de nederzetting ontstond. Vergelijk ook met **Stokkem** (vorig artikel). (vm, js)

straat

Middel Nederlands *strate*, *straet*, een ontlending uit Laatlatijn (*via*) *strata*, betekende oorspronkelijk ‘geplaveide weg’. In de middeleeuwen diende de benaming voor om ’t even welke grote weg. Er waren overigens zeer weinig gekasseide wegen in de middeleeuwen; alleen in de doortocht van steden en grote dorpen werd een weg met steen belegd en men had dan ‘steenstraten’ en ‘steenwegen’ (Li1924a). (wvo)

Strijpen, OV, Zottegem, dial. uitspraak [strɛ:pm].

1162 kopie 13de eeuw *Stripen* (TW/OZV), 1164-1168 kopie ca. 1177 *Stripis* (TW), 1212 *Stripes* (TW, VD1999), 1237 *Strypen*, 1295 *Stripen* (TW/OZV), 1566 *Striipen* (DP1899).

Striipen is een vroegmiddeleeuwse nederzettingsnaam op *-en*, uit Germaans *-um*, datief meervoud van *stripe* ‘strook, reep grond’, dus ‘plaats bij de repels’ (M, C, VD1999). (md, pk)

Strijtem, VB, Roosdaal, dial. uitspraak ['strɔ.utəm].

1146, 1147, 1173, enz. *Strithem* (TW).

Strijtem is samengesteld uit *strijd* en *heem*, dus ‘woning van de strijd of waarover betwisting bestaat’ (Ro2008), te vergelijken met toponiemen als *Strijbos* in Attenrode ‘bos waarover ruzie werd gemaakt’ (Ke2007). (pk)

Strombeek, VB, Grimbergen, dial. uitspraak ['strɪmbɛk].

1132 *Strumberge*, 1150 kopie 18de eeuw, 1226 *Strombeke*, ca. 1155 *Strumberges*, 1166 *Strumbecca* (TW).

De plaats is genoemd naar een beek. De etymologie blijft onzeker. Een afwisseling van de namen *Strombeek* en *Stromberg* komt ook in Hoegaarden voor (Ke1985). Het eerste lid **strom-* is mogelijk een afleiding van de nultrap **stru-* bij de wortel

streu-* (IEW), waarmee plantennamen werden gevormd. Het veronderstelde grondwoord **strunt-*, is dan te vergelijken met bijvoorbeeld dialectisch Engels *strunt* ‘staart’ en dialectisch Zweeds *strunt* ‘korte halm’, met de betekenis ‘struikgewas’, maar is semantisch niet verwant met ‘faeces, uitwerpselen’. Door het wegvallen van de *t* en de aanpassing *n* tot *m* vóór *b* kon **Struntbaki* evolueren tot *Strombeek*, met de betekenis ‘beek met struikgewas’ (Ke1983). Volgens Roobaert gaat het eerste lid mogelijk terug op de Indo-Europese wortel *(*s*)*reu-* ‘vloeien’. Hiervoor moet hij wel een latere ingevoegde Germaanse *t* aannemen, te vergelijken met Nederlands *stroom* (Ro2008). De niet meer begrepen waternaam werd uitgebreid met **beek. Strombeek en Bever vormden vanaf 1810 één gemeente: Strombeek-Bever (GB). (pk)

Stuivekenskerke, WV, Diksmuide, dial. uitspraak [ˈstyviyəs] of [ˈstyvətʃəs].

1218 *Stuvinskerke* (TW), 1350 *Stuveskerke*, 1459 *Stuvekens kerke*, 1903 *Stuivekenskerke* (DF).

De oudste vormen, namelijk *Stuvinskerke*, verwijzen duidelijk naar een kerk van een persoon genaamd *Stuin*, een naam die nog voortleeft in de familienaam *Stuyven* (DB2003). In de 15de eeuw werd het vleisuffix *-in* vervangen door het diminutiefsuffix *-kin* (1494 *Stuvekinskerke*). De verkorte vorm *Stuvekins* werd de dialectische naam *Stuuetjes* of *Stuviges*. (fd)

Temse, OV, dial. uitspraak [tɛmst].

870 vals eind 10de eeuw *Temsica* (TW), 941 *Temsica*, 950 kopie ca. 1060 *Temseca*, 1114-1130 *Thamisia* (TW, GN, TW/OZV), ca. 1212 *Temesche*, ca. 1290 *Temsce*, 1318 *Temsche* (TW/OZV).

Temse is een Gallo-Romaanse nederzettingsnaam op *-iacum*, afgeleid van de Keltische persoonsnaam *Tamasius*, ‘woonplaats van Tamasius’ (TW). De verklaring uit **tam-isa* ‘donker water’, vergelijkbaar met die voor *Theems* in Engeland (M), is thans verlaten (GN, BE). (md, pk)

Teralfene, VB, Affligem, dial. uitspraak [ˈtrɛlfnə].

1142-1186 iuxta *Alfnam* (TW), 1189 *Alfena* rivus (M), 1259 *Alfenen*, 1391 *ter Alphenen* (Col1961).

Samenkoppeling van *ter* (samengetrokken uit de combinatie van het plaatsaanduidende voorzetsel *tot* en de verbogen vorm *der* van het bepaald lidwoord: *tot der > te der > ter*) en *Alfene*, dus ‘aan de Alfene’. Volgens Gysseling is *Alfene* een voorhistorische waternaam **Albhana*, een afleiding met het hydronymische suffix *-ana* van de Indo-Europese wortel **albh-*, **alp-* ‘schitterend, wit’, vergelijk met Latijn *albus* ‘wit’. *Alfene* betekent dus ‘het witte water’ (Gy1982). De historische Alfene is identiek met de huidige Bellebeek (Ro2008). Te vergelijken met *Alphen* in Nederland en de rivier naam *Elbe* in Duitsland (VBS). (pk)

Terhagen, AN, Rumst, dial. uitspraak [trɛːχ].

14de eeuw *ter Hague* (C), 1550 *Hagen*.

Samenkoppeling van *ter* ‘aan de’ (zie **Teralfene**) met *haag*, Middelnederlands *hage* ‘bos, kreupelbos’ (M, C, WB). Naam voor beboste partijen. Terhagen was vroeger een gehucht van Rumst. (wvo)

Ternat, VB, dial. uitspraak [tərˈnat].

1112 kopie 15de eeuw *Nath* (TW), 1253 *Natte* (VE1967), 1268 *Nath* apud *Wambeke* (Col1961), 1356 van *der Nat*, *ter Nat* (VE1967), 1729-1778 *Ternath* (KPH, I, 2388). Uit de samen koppeling van *ter* en *nat* (zie **Teralfene**), met de betekenis ‘naad’, een toponiem dat in Vlaanderen dikwijls als veldnaam voorkomt (TW). Vergelijk met toponiemen als *Grote Nat* en *Klein Natteken* in Opwijk, door Lindemans verklaard uit *nad*, bijvorm van *naad*, in de algemene betekenis van ‘verbindingslijn, grens’, ofwel ‘scheidslijn tussen twee samenliggende stukken’. Aan *nat* ‘vochtig’ moet niet gedacht worden, omdat de grond er droog is (Li1930). (pk)

Tervuren, VB, dial. uitspraak [tərˈvørə].

Ca. 743-750 kopie 1ste helft 9de eeuw *Fura*, 1213 *Furam*, *Vvra*, 1222 *Vvura* (TW), 1227 in *vura*, 1366 in *vueren* (Bo1944), 1656 *tervueren* (KPH, 938), 1721 *Tervueren* (KPH, 141).

Uit de samen koppeling van *ter* en *Vuren* (zie **Teralfene**), de datief van een Brabants dialectische vorm van *Voere*. *Voer*, uit ouder **Furo* ‘vaart, loop’ (BE), is de naam

voor een bijrivier van de Dijle. *Voer(e)* is een vaak voorkomende benaming voor een waterloop of beek. Vergelijk met **'s-Gravenvoeren, Sint-Martens-Voeren, Sint-Pieters-Voeren**, genoemd naar de Voer, een bijrivier van de Maas; zie ook **Veurne**. (pk)

Tessenderlo, BL, dial. uitspraak [loj].

Texandria: ca. 390, kopie 6de eeuw, kopie 9de eeuw apud *Toxiandriam* locum, 709 kopie 1191 in pago *Texandrię*, 710 in pago *Texandrensi* (TW). Tessenderlo: 1135 *Tessenderlon*, 1185 *Thessendrelon*, 1188 *Tessenderloen* (TW), 1588 tot *Loo* (Gichtregister Tessenderlo), 1779 *Tessenderloo* (Bo).

Het eerste deel van deze **lo**-naam herinnert aan de naam van de Germaanse volkstam, de Texuandri, die zich in 53 voor Christus na de nederlaag van de Eburonen in de ontvolkte gebieden (Noord-Brabant, Kempen) mochten vestigen (VL2014). *Texandria* is de naam van een Merovingische gouw, die ongeveer de huidige provincies Antwerpen, Limburg en Noord-Brabant besloeg. De bewoners, de Texuandri, maakten ten tijde van de Romeinse administratie deel uit van de Civitas Tungrorum. Letterlijk betekent *Texandrië* 'de plaats van de Toxandriërs' en de *lo*-naam 'bos in de streek van de Toxandriërs'. Germaans **Tehswandra*, genitief meervoud 'van de **Tehswandrōz*', is afgeleid van **tehsua* 'rechter, rechts' met het suffix *-andra*, dat meestal in waternamen optreedt; gelatiniseerd *Texandria*. De evolutie *hs* > *ss* (ook in *Tessel* 'Texel', Nederland) moet al zeer vroeg in het Nederlands hebben plaatsgevonden (Sc1954, VL2014). Aangezien de Germanen zich volgens een noord-zuidas oriënteerden bij de inbezitname van het gebied der Eburonen, lag het westen aan de rechterkant. Vandaar de betekenis 'de lieden van het zuidwesten' (Loi2018). Vergelijk ook met *Testreep* (992 in *Testerep*), 'westelijke reep', de vroegere naam voor Oostende (Gy1945, DB1989). De gemeentenaam gaat evenwel niet rechtstreeks op de stamnaam terug, maar op die van het vroegmiddeleeuwse diaconaat *Texandrië*. De naam kan een verwijzing zijn naar de grensligging en kan gegeven zijn om in dat perifere gebied bezitsaanspraken van de kerkelijke overheid (i.c. het aartsdiaconaat *Texandrië*) te laten gelden tegen het aartsdiaconaat Brabant en het bisdom Kamerijk. De samengestelde naam *Tessender-lo* moet al gegeven zijn vóór de 11de eeuw, omdat toen het aartsdiaconaat *Texandrië* werd omgedoopt tot aartsdiaconaat *Kempen* (VL2017). (vm, js)

Testelt, VB, Scherpenheuvel-Zichem, dial. uitspraak ['testəlt].

1147 kopie 1354 *Testelt*, 1151 *Tesdelt*, 1185 *Thestelt* (TW).

In *Testelt* schuilt wellicht een plantnaam, uitgebreid met het verzamelsuffix *-t*, zoals in *Hasselt* en *Herent*. Nog onzeker. (pk)

Teuven, BL, Voeren, dial. uitspraak ['tə:və].

720 (?) kopie 13de eeuw *Tofino*, *Tofinum* (TW), 1561 van *Theuue(n)* (Gichtregister). Onzekere etymologie. Het meest aannemelijk is een reconstructie uit Latijn *tofus* 'tufsteen', Middelnederlands *duuf(steen)* 'vulkanisch gesteente' (EWN, DV2). Kalktuf is een fenomeen dat voorkomt in brongebieden met plaatselijk erg kalkrijk water

(opgelost krijtgesteente). Kalktuf (travertijn) ontstaat door het neerslaan van calciumcarbonaat nadat het water in aanraking kwam met de lucht. Dat is het geval in de Centrale en Oostelijke Voerstreek. (vm, js)

Tiegem, WV, Anzegem, dial. uitspraak [ˈti.ɣəm].

9de eeuw kopie 941 *Thiabodingahem* (TW), 11de eeuw *Thietboldingim*, 1152 *Tiedenghem*, *Thiedenghem*, 1417 *Tiedeghem*, 1447 *Tyeghem*, 1915 *Tiegem* (DF).

Volgens de oudste vindplaatsen een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Thietbold* > *Dieboud*, verbonden met het collectiefsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Dieboud’. De vorm *Tiegem* ontstond door *d*-syncope < *Tiedegem*. (fd)

Tielen, AN, Kasterlee, dial. uitspraak [ti:ĩ].

1286 kopie 1553 *Thielen* (C), 1300 *Tyela*, *Tylai* (OR), 1362 (kopie) *Tielne* (OT4), 1380 *Thyellene* (Ko1980).

Naam met onduidelijke overlevering. Men heeft gedacht aan een verzamelnaam van *tuyl* ‘bouwland’ (M, C, DV, DV2, WB), wat weinig waarschijnlijk lijkt. Dat woord komt overigens in het MW niet voor. Vergelijk met **Tielt**. (wvo)

Tielrode, OV, Temse, dial. uitspraak [ˈtildəru.ə].

866 kopie 18de eeuw *Tigelrodo*, 868 kopie idem *Tigelrotha*, 1036 kopie 2de helft 11de eeuw *Tithelrode*, 1187 *Tilroda*, 1206 *Tilrode* (TW), 1244 *Tielroden* (TW/OZV).

Tielrode is een samenstelling op **rode** met als eerste deel vermoedelijk **tigel*, een Germaanse ontleening uit Latijn *tegula* ‘tegel’, in het Middelnederlands o.m. vertegenwoordigd als *tegel* en *tiegel*. Uit die laatste vorm kon door wegval van de *g* tussen de twee klinkers *tieël* en vervolgens *tiel* ontstaan (TW, GN, Gy1978). De oorspronkelijke betekenis kan dan gereconstrueerd worden als ‘gerooide plek waar aarde opgedolven werd om tegels te bakken’. De vorm *Tithelrode* uit de 11de eeuw berust waarschijnlijk op een verkeerde lezing van *Tichelrode*, waarin *tichel* een variant is van Middelnederlands *tegel*. (md, pk)

Tielt, VB, Tielt-Winge, dial. uitspraak [tilt].

1106-1110 *Tileth*, 1129 *Tilt*, 1217 *Tielth*, *Tielht* (TW).

Onzekere etymologie. De naam *Tielt* wordt gewoonlijk verklaard uit Germaans **teulothu*, collectief bij Germaans **teuli* ‘tuil’ (TW). *Tuil* ‘het samengebondene’ zou dan in verband kunnen staan met het bosbedrijf (DV3). De oudste schrijfwijzen met *i* maken echter een verband met het vermeende Germaanse grondwoord problematisch. Vergelijk met **Tielt** in West-Vlaanderen (volgend artikel), **Tildonk** in Vlaams-Brabant en het gehucht *Tuult* te Kuringen in Limburg. *Tielt* vormt nu samen met Sint-Joris-Winge de gemeente Tielt-Winge. (pk)

Tielt, WV, dial. uitspraak [tilt] of [ti:lt].

1105 *Tiletum* (DF), 1106-10 *Tileth*, 1129 *Tilt*, 1217 *Tielth* (TW), 1224 *Thilt*, 1234 *Tilta*, 1466 *Tielt* (DF).

Gewoonlijk verklaard uit Germaans **teulothu*, collectief bij **teuli* ‘tuil’ (TW), maar dan verwachten we een lange [i:], zelfs [i.³]. De oudste vormen hebben echter alleen *i* in open of gesloten lettergreep en dat beantwoordt niet aan *eu*. *Tielt* wordt ter plaatse vaker met korte [i] uitgesproken, elders in West-Vlaanderen meestal met lange [i:] of [i.³]. De Latijnse vertalingen van de stadsnaam zijn telkens *Tiletum* en dat betekent ‘lindenbos, plaats waar linden groeien’. Daarom moeten we veeleer uitgaan van een vroege ontlening aan Volkslatijn *tilium*, waaruit Oudfrans *til* ‘linde’ (GR). Ofwel is *Tiletum* geen echte maar een tentatieve vertaling. Zie ook **Tielt** in Vlaams-Brabant. (fd, pk)

Tienen, VB, dial. uitspraak [ˈte.nə].

872 vals 12de eeuw *thuinas* (Ke1982), 1146 *Tines*, *Tynes*, 1147 kopie 13de eeuw de monte *Tyenes*, 1157 *Tieneslemont*, enz. (TW, BE), 1280 apud *thillenemont* (Kleine Stok, Luik, f. 48), 13de eeuw in *thenis*, 1290 Scepenen van *thinen*, 1322 van *thienen* (Ke2013a).

Klankwettig kan men de naam *Tienen* reconstrueren als Keltisch **Deuniom* bij de Indo-Europese wortel **deu* met *n*-suffix, ‘wat gevlochten of gebonden is’, of ‘de vereerde, de machtige’. De datief meervoud **Deuniom* evolueerde tot *Tienen*. De naam betekent dus ‘het omheinde’ en vandaar ‘versterkte plaats’, ofwel ‘nederzetting van Deunios’, ‘de vereerde, de machtige’. De toevoeging *le mont* in de Franse benaming werd nodig geacht om de plaats te onderscheiden van het aangrenzende Thisnes-lez-Hannut in Henegouwen (BE). (pk)

Tildonk, VB, Haacht, dial. uitspraak [ˈtilʊŋk].

1107 *Tieldunch*, 1129 *Tieldonc*, *Tildunc*, 1140 *Tildunch*, *Thyldunch*, ca. 1160 *Tieldunc* (TW, VLa1966), 1650 *Tildonck* (KPH, I, 2500).

Mogelijk gaat *Tildonk* terug op de samenstelling van *til/tiel*, een ontlening aan Volkslatijn *tilium* > Oudfrans *til* ‘linde’ (GR), en **donk**, dus ‘donk bij een linde’. Het eerste lid van *donk*-namen is wel vaker een plantnaam. Misschien te vergelijken met **Tielt** in Vlaams Brabant en West-Vlaanderen. (pk)

Tisselt, AN, Willebroek, dial. uitspraak [ˈtisəlt].

1360 *Tysselt* (C), 1455 in parochia de *Tiessent* (Ke, onuitgegeven).

Onduidelijke naam, die men gewoonlijk beschouwt als etymologisch identiek met *Testelt* (M, C, DV2). Men heeft gedacht aan een verzamelnaam van *distel* ‘distel’ of ‘stekelige plant’, of aan een samenstelling van die plantnaam met **-lo** (C, M): *distel-lo*, met toevoeging van het verzamelsuffix *-t* zoals in *Herselt* (zie daar), maar de gebrekkige overlevering van de naam laat daarover geen uitsluitsel toe. (wvo)

Tollembeek, VB, Galmaarden, dial. uitspraak [ˈtələmbɛ.ik].

1148 *Tholobacca*, 1211 *Tolembeke* (TW).

Onzekere etymologie. Het eerste lid van deze naam op **beek** gaat mogelijk terug op een voorhistorische waternaam, met het hydronymische suffix *-one* afgeleid van de Indo-Europese stam **dholo-* ‘wiel, meander’, dus ‘de slingerende waterloop’,

vergelijk met de Nederlandse woorden *tol* ‘draaiend speeltuig’ en *tollen* ‘rond-draaien’ (Ro2008). Daarnaast kan *Tollembeek* zijn samengesteld met *Tolo*, een vlei-vorm van de Germaanse voornaam *Bertold* (DB2003), zodat de samenstelling als ‘beek van Tolo’ verklaard moet worden. *Tolenbeek* werd dan door aanpassing van *n* tot *m* vóór *b* *Tolembeek* en door verkorting van de klinker *Tollembeek*. (pk)

Tongeren, BL, dial. uitspraak [ˈtɒŋərə].

± 390 kopie 6de eeuw kopie 9de eeuw *Tungris*, *Tungros*, kopie 6de eeuw ciuitas *Tungrorum*, ± 575 kopie einde 7de eeuw apud *Tungrus* oppidum ad urbem *Tungrorum*, 980 *Tungris*, 1049 *Tongrensis* (TW), 1236 *Tungheren* (Cou2019), 1280 *Tongren* (BG1965), 1457 der stat van *Tongren* (Ke, onuitgegeven).

Een van de namen van steden die in de 4de eeuw opduiken en geïnspireerd zijn door de oude stamverbanden (VD2003): Germaans *Tungrum*, datief meervoud, respectievelijk Romaans *Tungros*, accusatief meervoud, ‘bij de Tungri’. De Tungri waren een Germaans volk (kopie 9de eeuw *Tuncgri*, kopie 11de eeuw *Tungri*) en hun hoofdstad was Tongeren (TW). De stad ontwikkelde zich rond het castellum *Atuatuca*, zodat de plaats ook *Atuatuca Tungrorum* genoemd werd, de hoofdplaats van een civitas (administratief district) van *Germania Secunda* (EV, DS). Door een Koninklijk Besluit van 18 december 1970 werden de dorpen Berg, Henis, Koninksem, Neerpen en Riksing en bij Tongeren aangehecht. (vm, js)

Tongerlo, AN, Westerlo, dial. uitspraak [ˈtɒŋəl].

Ca. 1130 *Tungerlo*, 1146 *Thungerla*, 1159 *Tongerlo*, 1164 *Tungerla*, ca.1192 *Tungella* (TW).

Samenstelling van *lo* met *tonger*, een element met onzekere betekenis. Mogelijk verwijst het naar de Germaanse volksstam de Tungri (Be1569, M, C, DV, TW, DV2, WB), zoals *Tongeren* (zie daar). Misschien gaat het echter om een samenstelling van *lo* ‘poel’ met Middelnederlands *tonge*, *tunge*, *tong*, *tung* ‘uitstekende punt van land in water, landtong’, verbonden met het adjectiefvormende suffix *-er* of gecombineerd met **haru* ‘zandrug’, zoals in *Oorderen* (zie daar). Vergelijk ook *Tongelre* (bij Eindhoven), de *Tongelreep* (zijriviertje van de Dommel in Valkenswaard) en *Tungelroy* (Nederlands-Limburg) met verspringing *rl* > *lr* (VBS). (wvo, vm)

Tongerlo, BL, Bree, dial. uitspraak [ˈtɒŋələr].

1267 *Tongerloo*, 1368 *Tongherloe* (DS), 1509 *tongerloe* (VdM1).

Een in de Belgische en Noord-Brabantse Kempen verspreide nederzettingsnaam met onzekere betekenis. Het eerste deel van de naam verbinden met de Germaanse volksstam *Tungri* is twijfelachtig. Veeleer een samenstelling van *lo* ‘poel’ met een *-er*-adjectiefafleiding van Middelnederlands *tonge*, *tunge*, *tong*, *tung* ‘uitstekend punt van land in water, landtong’ (VO2001a, DV2), zoals wellicht *Tongerlo* in de provincie Antwerpen (zie vorig artikel). Het Limburgse Tongerlo ligt aan de IJzer. Vergelijk ook met *Tongrot* (*Tonghert*, 1218) in de Gentgouw, Oost-Vlaanderen (VDu2018). In de lokale uitspraak doet zich metathesis voor: *rl* > *lr*. (vm, js)

Torhout, WV, dial. uitspraak ['turut].

865-876 kopie 10de eeuw *Turholt*, 1146 kopie ± 1177 *Thurhold*, 1167-77 Torhout (TW), 1216 *Thourout* (DF).

De Flou geeft in 743 *Thoraldi lucus* 'het bos van Thorwald', een Germaanse mansnaam, die we vinden in de Engelse familienaam *Thorold*, *Thourault*, 1066 *Turolde*, de Deense *Thorvaldsen* en de Franse *Thouroude*. *T(h)orwald* evolueert normaal tot *Toroud* en kan dan gereïnterpreteerd zijn als *Torhout*. Er is echter ook een plaatsnaam *Tréhout* (Pas-de-Calais): 1217 *Torhout*, 1248 *Trehout*, 1219 *Treholt*, die beschouwd wordt als samenstelling van *Thuro*, *Turo* en *holt* (> **hout**) 'hout, bos' (Mor1985). De spelling *Thourout* uit 1216 en de familienaam *Vanthourout* geven nog altijd de West-Vlaamse uitspraak weer (*ou* = [u]). Van Loon heeft niet minder dan elf verschillende verklaringen van *Torhout* genoteerd. Hij ziet in *Torhout* en *Turnhout* vormen van het naamwoord *toren*. In *Torhout* herkent hij West-Vlaams *torre* 'toren' (VL1976, Mar1993). Archeologisch onderzoek (VL1988) heeft uitgezeten dat de zware vierkante onderbouw van de Torhoutse hoofdkerk opvallende overeenkomsten vertoont met constructies aan de Zuid-Engelse kust, die teruggaan op Romeinse wachttorens. (fd)

Tremelo, VB, dial. uitspraak ['trɛ.məluə].

1125 medietas silue que *Emelo* dicitur (DM1894), 1463 op *Tremeloe* (Bo1944), 1701-1800 Moulin de *Tremloo* (Militaire kaart, Cartesius), 1776 *Tremeloo* (KPH I, 2391).

Genoemd naar een bos in Buggenhout. *Tremelo* is ontstaan uit een samenkoppeling van *Ter* en *Emelo*, te vergelijken met namen als *Terlanen* (gehucht van Overijse) en *Tervuren*. Het eerste lid van *Emelo* is de Germaanse persoonsnaam *Emel*, uit ouder *Amilo*, zoals in *Emblem* (zie daar) en *lo* 'bosje' (VO2001a). Dus: 'bij het bosje van Emel'. (pk)

Turnhout, AN, dial. uitspraak ['tʌrnɔwt].

1148 *Turnholt* (Thesaurus Diplomaticus, mededeling B. Tops), 1186 *Turnolt*, 1187 *Turneholt*, 1212 *Turnhout* (TW).

Het tweede lid is **hout** 'bos'. Voor het eerste lid valt wellicht te denken aan het Germaans **thurnin-* 'doornig', adjectief bij **thurnu-* 'doorn', of eventueel aan een daarbij behorende verzamelnaam **thurnja-* (VO2007). Het adjectief ontwikkelde zich tot Oudengels *ðyrnen*, *thyrnen*, Oudhoogduits *durnin*, Middelhoogduits *durnin*, *dornin*, en moet in het Middelnederlands **durnen* hebben opgeleverd (secundaire umlaut onder invloed van de *-i-* in het suffix). De klankwettige vorm verdween uit de drie talen door zogenaamde ausgleich (gelijkmaking) met het substantief (*doorn*-**durnen* werd *doorn-doornen*, Middelnederlands *doornijn*, *doernijn*, Middelengels *thornen*, Duits *dornen*). In de naam *Turnhout* kan de onetymologische *t-* (in plaats van klankwettige *d-*) dan bijvoorbeeld verklaard worden door assimilatie van de oorspronkelijke *th-* met het lokaliserende voorzetsel *te* (**te Thurneholt* > *Turneholt*) of versmelting met het lidwoord tijdens het proces van toponymisering (**het durne(n)holt* > *turne(n)holt*). Het behoud van de middeleeuwse klinker en fixering

van de naam tot *Turn-* (en niet **Doorn-*) kon gebeuren doordat het eerste lid van *Turneholt* voor de naamgebruiker niet meer doorzichtig was, nadat in de gewone taal (d.w.z. buiten de eigennaam) het adjectief (*doornen*) zich fonetisch had aangesloten bij het substantief. Het verband met ‘doornen’ was m.a.w. verdwenen. Van de andere voorgestelde verklaringen (overzicht in Ja1904, VL1976, VDE1983, VO2007) lijkt alleen die van ‘torensbos’ zinnig (VL1976), maar die wordt archeologisch niet gesteund en bovendien gelooft de auteur er thans niet meer in. Men verkijkt zich op het oude zwaartepunt in Turnhout. De oudste kerk van Turnhout was de Sint-Bavo in Oud-Turnhout. De Sint-Pieterskerk aan de Grote Markt hoort bij de kort voor 1212 gestichte nieuwe hertogelijke nederzetting. Er is ook gesuggered dat men blijkens persoonsnamen *Van Turenhout* en andere voor *Turnhout* van een lange *-u-* moet uitgaan (Mar1993), maar die kan ook later door rekking ontstaan zijn, doordat tussen *-r-* en *-n-* een overgangsklank was opgekomen, waardoor de *-u-* in open lettergreep kwam te staan. Zie ook **Oud-Turnhout**. (wvo, kl)

U

Uikhoven, BL, Maasmechelen, dial. uitspraak ['y:kəvə].

1298 *Udenchoven* (C), 1390-1413 Henricus de *Udecoven* (Gr1981), 1792 *Ukoeven* (Cou1998).

Samenstelling van de Germaanse naam *Udo*, bijvorm van *Odo*, verbonden met het suffix *-inga*, en de datief meervoud van *hof*, dus 'hoeve van de lieden van Udo' (DV2). Later is de *d* uitgestoten en trad verscherping op (*ing* > *ink*) in een nog als samenstelling gevoeld toponiem (VL1987). (vm, js)

Uitbergen, OV, Berlare, dial. uitspraak ['ʌdbɪər(ɣ)ən].

966 *Berginna*, 1019-1030 *Bergine*, 1183 *Berginne* (TW), ca. 1240 *Vtberghe* (TW/OZV), 1241 *Hutberghine* (Gy1980a), 1272 *Utberghen*, 1326 *Huutberghe* (TW/OZV).

Uitbergen heette oorspronkelijk kortweg *Bergen*, wat teruggaat op de Voorgermaanse nederzettingsnaam **Berghinion*, bij de persoonsnaam **Bherghinos*, afgeleid van de Indo-Europese wortel **bheregh-* 'hoog, verheven' (IEW, Gy1980a). Al vroeg werd de plaatsnaam volksetymologisch begrepen als het meervoud van *berg*. Om de plaats te onderscheiden van het nabijgelegen Destelbergen werd aan de naam het bijwoord *uit* toegevoegd, volgens Gysseling hier op te vatten als 'stroomafwaarts gelegen' (aan de Schelde) (Gy1980a). (md, pk)

Uitkerke, WV, Blankenberge, dial. uitspraak ['ytkærkə].

1060-70 kopie 12de eeuw *Utkerke* (TW), 1291 *Uutkerke*, 1903 *Uitkerke*.

Buiten het centrum gelegen kerk (DB 1989). (fd)

Ukkel, BR, dial. uitspraak ['ykəl].

1117 *Uclos*, ca. 1125 *Hucclo*, 1173 *Uccle*, 1179 *Uccla*, enz. (VL1931, TW), 1712 *Uckel* (Fricx), 1719 *Uccle* (Kam).

Van Loey verklaarde de gemeentenaam als 'kleine heuvel' (VL1931). Logischer is toch een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Ukko* of *Okko* (vleinaam bij namen als *Odomar*, *Odulf*) en *lo*: 'bosje van Ukko'. (DV2, VO2001a). (pk, bv)

Ulbeek, BL, Wellen, dial. uitspraak ['ølbe:k].

1280 *Oelbeke* (BG1965), 1367 prope *Ulbeke* (LA).

Samenstelling van *Oel* (vergelijk Rijnlands-Westfaals *Ol*, *Ul*, *Uhl*, *Oe(h)l*, varianten van *Auel*, een *l*-afleiding van *Aue*) dat beantwoordt aan het Nederlands *ouwe* (Di1963a, Ke1983). Het element benoemt gronden die bij het water liggen. Vandaar 'aangeslibd, alluviaal land', eventueel ook 'moerasgebied'; later meestal 'grasland' (Mo1976a, Ta1968). De betekenis is hier 'beek in een laaggelegen, vochtig gebied'. Ulbeek ligt in Vochtig Haspengouw op de waterscheiding tussen de Herk en de Melsterbeek. Het eerste deel komt ook voor in de namen van de gehuchten Oeleinde in As (Mo1976a) en Ulestraten in Nederlands-Limburg (VBS2018). (vm, js)

Ursel, OV, Aalter, dial. uitspraak [¹ʌ.(r)sələ].

1147 kopie eind 13de eeuw *Hursle*, 1171 kopie ca. 1175 *Oersle* (TW), 1171 kopie ca. 1280 *Ursle* (TW/OZV), 1190 kopie ca. 1191 *Orsele* (TW), 1242 kopie 13de eeuw *Vrsele* (TW/OZV).

Ursel is een naam op *lo* ‘bosje op hogere zandgrond’, met voor het eerste deel twee mogelijke verklaringen. Gysseling leidt *urs* af uit Germaans **uras*, genitief enkelvoud van **ura* ‘oeros’ (TW). Carnoy stelt het gelijk met Middelnederlands *ors* (C), door omzetting van medeklinkers ontstaan uit *ros*, van Germaans **hrussa* ‘paard’. Beide grondvormen zijn klankwettig aannemelijk en beide zijn vertegenwoordigd in de toponymie: *uras* o.m. in de Nederlandse plaatsnaam *Oorschot*, *ors* o.m. in *Orsmaal* (zie daar). Ursel ontleent dus zijn naam aan een bosje waar oerossen of paarden graasden (MT2008). (md, pk)

uwe, zie *ouwe*

Vaalbeek, VB, Oud-Heverlee, dial. benaming *Het Zandke* ['tsenəkə].

1219 *Valebeka*, 1233 *Falebeka* (Bo1944), 1255 *Valebeke* (M).

In oorsprong een waternaam, samengesteld uit Middelnederlands *vale*, *valu* 'geel-achtig, vaalbleek' (MW) en *beek*, dus 'vale, geelachtige beek'. (pk)

Val, BL, Riemst, dial. uitspraak [val].

1147 kopie 13de eeuw *Falla*, 1176 de *Falle*, 1178-1181 de *Ualle* (TW), 1287 *Meer* (BG1965), 1390-1413 *Valle* (Gr1981), 1400-1586 *Vall* en *Meer* (UI).

Tot de fusie van 1970 met Meer een dubbelnamige gemeente Val-Meer, waarvan de delen tot aan het einde van het ancien régime tot twee verschillende heren behoorden. Een Romaanse herkomst, Latijn *vallis* 'vallei, dal', zoals *Vaals* in Nederlands-Limburg (Tu1962, Her1975, VBS), zou voor deze taalgrensgemeente zeer plausibel zijn. Geografisch is er echter een bezwaar: Val ligt niet in het eigenlijke Jekerdal, maar net daarbuiten. In tegenstelling tot de oudste vormen van *Vaals* beginnen bovendien de oudste vermeldingen steeds met *f*-, wat voor een naam met een Romaanse herkomst (*val*, *vallis*, *vallée*) verwonderlijk is (mededeling U. Maes). Mogelijk heeft de naam daarom geen verband met het reliëf. Is het een verwijzing naar een (jacht)gebied met Oudnederlands *falla*, Middelnederlands *valle*, Oudhoogduits *falla* 'strik, hinderlaag' (EWN, MW)? Zie **Meer**. (vm, js)

Varendonk, AN, Laakdal, dial. uitspraak ['vʌrəndʊŋk].

1243 *Varendonck*, 1255 *Varendunc* (DS).

Fuseerde in 1971 met Veerle, dat zelf in 1977 met Vorst en Eindhout fuseerde tot Laakdal. De betrouwbaarheid van de oudste vermeldingen (uit DS) is niet gegarandeerd. De naam is waarschijnlijk wel een samenstelling van *varen* (plant) en *donk* (WB). (wvo)

Varsenare, WV, Jabbeke, dial. uitspraak ['vasnə.ərə].

1003 kopie 11de eeuw *Fresnere*, 11de eeuw *Firsnere*, 1116 *Versennare* (TW), ± 1250 *Varsenare*, 1436 *Vassenare* (DF).

De verklaring uit Germaans **firsni* 'hiel' (Duits *Fersen*) en **haru* 'zandige heuvelrug' (TW) is moeilijk te aanvaarden, vanwege de semantisch moeilijke combineerbaarheid van de twee elementen. Misschien – met metathesis – uit *fraxinaria* 'essenbos' (C, M); vergelijk met *Vrasene* (Po1933). (fd)

Vechmaal, BL, Heers, dial. uitspraak ['veiχmu.əl] of ['veiχmol].

1044 kopie ca. 1700 *Femala*, ca. 1092 *Fesmala*, 1211 *Fimmale* (TW), 1236 *Vecht-male* (Cou2019), 1380 apud *Vichtmale* (LA), 1385 *Vechtmael*, *Vechmael* (UI1932).

Onduidelijk wegens de mogelijke samenval van de realisaties van de tot *maal* leidende grondvormen: *maal* (**malhō*) 'zak, depressie' of **mâl* 'grensteken, grensgebied, gemeenschapsgrond'. Zie *maal*. Vechmaal ligt in het brondal van de Herkebeek, een zijbeek van de Herk, vandaar dat *maal* veeleer 'depressie' zou kunnen

betekenen (mededeling U. Maes). Het eerste deel kan verwijzen naar de vroegere begroeiing. Het gaat terug op **vicht* ‘spar’ (TW) met hetzelfde vocalisme als *jicht* in de Lonerlandse dialecten [jɛiχ]. Er is dus geen verband met Germaans **fehu*, Duits *Vieh*, *Viech* ‘vee’ (Her1976). Nederlands *veech* komt zeer zelden voor en pas vrij recent (bij KIL). De vermeldingen zonder *t* horen allicht bij de Romaanse dubletvorm *Fimal*. (vm, js)

Veerle, AN, Laakdal, dial. uitspraak [vje:l].

1219 *Verle* (TW), 1266 *Verla* (OR, OSB), 1315 *Veerle* (OT2).

Lo-naam met onzeker eerste lid, waarvoor men gedacht heeft aan *var* ‘stier’ (M, DV, DV2), *ver* ‘afgelegen’ (M, C, DV, DV2, WB) of een Germaans woord **ferho-* ‘steeneik’ (TW). Wellicht ofwel Middelnederlands *varre*, *verre*, *vare*, *vaer* ‘(jonge) stier’ ofwel *verre*, *vere*, *varre*, *veer*, *ver*, *var* ‘ver’. Vergelijk met Oudengels *fearr* ‘stier’ in de Engelse *lo*-naam *Fazeley* (ca. 1142 *Faresleia*, *Farisleia*, 1335 *Faresleye*, EKW). Welke betekenis *lo* in de naam heeft, valt niet met zekerheid uit te maken: het kan bijvoorbeeld zowel om een ‘afgelegen bos’ als om een ‘afgelegen poel’ gaan of om een ‘bos voor stieren’ (vergelijk toponiemen zoals *Koebos*, *Peerdsbos*, VO1995). (wvo)

veld

In de vroege middeleeuwen duidde *veld* de woeste, met kreupelhout en heidevegetatie begroeide gebieden aan tussen de nederzettingen met hun omringend cultuurland. Tijdens de middeleeuwse ontginningsgolf van de 11de tot de 14de eeuw werden grote stukken van dat woeste veld onder de ploeg gelegd, wat ertoe leidde dat het oorspronkelijke ‘natuurland’-woord *veld* in de gewone woordenschat van vele Nederlandse dialecten de betekenis ‘cultuurland(perceel)’ ging aannemen. In gemeentenamen, die doorgaans tot de vroege middeleeuwen teruggaan, verwijst het bestanddeel *veld* naar natuurland. (wvo, md)

Veldegem, WV, Zedelgem, dial. uitspraak [ˈvæ.lɔdəɣəm].

1844 wyk *Veld*, 1864 *Veldegem*, 1915 *Veldegem* (DF).

Kunstmatige naam van een gehucht van Zedelgem, dat oorspronkelijk *het Veld* heette. Toen er bewoning en een kerk kwamen (parochie in 1899), kreeg de plek de naam *Veldegem*, naar analogie van de vele *-gem*-namen. Veldegem werd een gemeente in 1919. (fd)

Veldwezelt, BL, Lanaken, dial. uitspraak [ˈwɛːzənt].

1157 in *Wiosello* (TW), 1275 *Wegsete*, *Weseete* (M), 1365 *weset*, 1365 *Wegheset* (LA), 1393 *Veltweseth* (M), 1604 *Veltweset* (UI1932), 1779 *Veldwesent* (Bo).

Zoals het nabijgelegen *Wezet* (*Visé*, provincie Luik, 1291-1292 *Wegesaten*, *Wege-seten*) gaat het tweede deel van de naam terug op Middelnederlands *sate*, bij Nederlands *zitten*, Fries *sate*, Engels *seat* ‘woonplaats, woning, hofstede’, voorafgegaan door Middelnederlands *wech*. Germaans **wegu-satjōn* ‘die an der Strasse sitzenden, wohnenden’ (BE), Vandaar ‘woonplaats aan een weg’. Het later voorgevoegde *veld* duidt op de ligging in het ‘veld’, ‘op het platteland’, in tegenstelling tot het meer

zuidelijk gelegen stadje Visé, dat in de middeleeuwen *Marktwezet* genoemd werd (Ka1958). Vergelijk verder nog met de gehuchten *Bovenwezet* en *Daalwezet* in het aan een Romeinse heerweg gelegen Rekem (DS). (vm, js)

Velm, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak [valm].

784-791 kopie 11de eeuw *Falmio*, 1108 *Felme*, 1199 *Uelme* (TW), 1253 *Velme* (Cou2019), 1373 *Velm* (UI1932), 1509 *vellem* (VdM1).

Onzekere etymologie. Misschien in oorsprong een waternaam uit Germaans **falwa*, Nederlands *vaal* ‘bleekgeel’, dat meermaals in water- en moerasnamen aangetroffen wordt. Zie **Vaalbeek** en Gy1982, alsook *Vahlbruch* (Nedersaksen), waarin *vahl-* een ‘slijk’-woord zou zijn (Ba1981). Het is echter zeer de vraag of er een variant **falma* van **falwa* heeft bestaan. Mogelijk is het een oude waternaam, met *-m* afgeleid van de tot **fal* gegermaniseerde Indo-Europese wortel **pel-/pol-* ‘vloeien’ (mededeling U. Maes). (vm, js).

Veltem, VB, Herent, dial. uitspraak [ˈvæ.ltəm].

Eind 12de eeuw *Uelthem*, 1220 *Welthem* (TW), 1248 *ueltem*, *velthem* (Bo1944), 1699 *veltem*, *velthem* (KPH, II, 10).

Een samenstelling van **veld** en **heem**, dus ‘woonplaats in het nog woeste veld’. Veltem en Beisem vormden sedert 1827 één gemeente: Veltem-Beisem (GB). (pk)

Velzeke, OV, Zottegem, dial. uitspraak [ˈvelze.kə].

1015 kopie 16de eeuw *Felsecum*, 1053 kopie 16de eeuw *Felsica*, 1065 kopie 15de eeuw *Felseke*, 1187 *Velseca* (TW), 1213 *Velseke*, 1261 kopie 1545 *Velzeke* (VD1986a).

Velzeke is een afleiding op *-iaco*, datiefvorm van *-iacum*, van de Gallo-Romaanse persoonsnaam *Felicius* of *Felicio*. De oorspronkelijke vorm van de plaatsnaam laat zich reconstrueren als **Feliciacum*, ‘landgoed van Felicius’. De *s* in *Velseke* – die later verzacht werd tot *z* – gaat terug op de Laatlatijnse uitspraak van *k* voor *i* (VD2007). Velzeke werd in 1825 samengevoegd met Ruddershove (zie daar) tot Velzeke-Ruddershove. (md, pk)

ven

Middelnederlands *venne*, *ven*, *vinne* betekent ‘veen(land); waterig stuk land; moerassige weide; weiland; grasland in het algemeen en een stuk weiland van een bepaalde grootte’, zoals nog in sommige dialecten, bijvoorbeeld West-Vlaams *venne* ‘meerschagie, vochtige weide’ (DB), waarbij de oorspronkelijke betekenis schijnt te zijn ‘moeras, laag moerassig waterig land’ (VO1997). In de dialecten van Brabant, Antwerpen, Limburg en Gelderland heeft het woord echter later de betekenis gekregen van ‘laagte, kom in de heide’, meer bepaald ‘plas, poel, meertje in de heide’. Vennen kwamen destijds in het Kempische heidelandschap veel voor, maar de meeste zijn thans verdwenen door uitdroging of opvulling. Het konden natuurlijke waterplassen zijn, ontstaan door lokale uitwaaiingen van de dekzanden en de vorming van terreininzinkingen met een ondoordringbare onderlaag van ijzeroer, of kunstmatige, ontstaan door het steken van bijvoorbeeld leem, zavel of turf. (wvo)

Verrebroek, OV, Beveren, dial. uitspraak ['varəbruk].

1140 kopie eind 13de eeuw *Vorrebrouc* (TW/OZV), 1141 *Verrebroeck* (M), 1147 kopie eind 13de eeuw *Verrebrouc* (TW/OZV).

Verrebroek is samengesteld uit de waternaam *Verre* en **broek**, ‘moeras’, dus ‘broek aan de Verre’. De nederzetting ontstond op een zandrug ten noorden van dat moeras. De Verre was een riviertje dat van Sint-Gillis-Waas door het noordelijke deel van Vrasene en langs het kasteel van Beveren naar Kallo vloeiende, waar het uitmondde in de Melkader. Van zijn bedding blijft vandaag enkel nog een op diverse plaatsen onderbroken sloot over. *Verre* is volgens Gysseling de gegermaniseerde vorm van de voorhistorische waternaam **Parsis*, wellicht uit ouder **Parasis*. Het eerste deel, Indo-Europees **pars*, zou een kleurnaam zijn geweest, overgeleverd in Middellatijn *persus* ‘perzikkleurig’, waaruit Nederlands *paars*. In *parsis* verwijst het wellicht naar de roodachtige kleur van de bodem, veroorzaakt door de aanwezigheid van ijzeroer, een ijzererts dat dagzoomt in moerassen en waterloopbeddingen (Gy1985c). Toch is te overwegen of *Verre* niet veeleer teruggaat op de Indo-Europese wortel **a_uer-* ‘water, regen, rivier’, meer bepaald de subvorm **u_ēr-/u_ēr-*, die o.a. voorligt in Oudnoors *vari* ‘vloeistof, water’ (IEW). Via umlaut (*a > e*) en geminatie (verdubbeling van *r*) levert dat in het Nederlands *verre* op. Het valt overigens op dat meerdere rivieren in België de klankstructuur *V-vocaal-R* vertonen: zo in Oost-Vlaanderen (zie DVW2) de (pleonastisch) samengestelde waternamen *Verrebeek* (in Everbeek) en *Verregracht* (in het nabij Verrebroek gelegen Vrasene), in Wallonië *Ver*, *Vire*, *Viroin* (Loi2014, die die namen echter anders verklaart); vergelijk ook *Var* in Zuid-Frankrijk, waarvoor sommigen wel naar die Indo-Europese wortel verwijzen. Evenwel zouden de samenstellingen met *Verre-* in de Oost-Vlaamse waternamen *Verrebroeksloot* (in Grembergen) en *Verrebultloop* (in Merendree) (DVW2) op één lijn kunnen staan met *Varenbroekloop* in Geel (1428 int *verrebroec*, DVW1), waarvan het eerste lid teruggevoerd wordt op *vaar/varre/verre* ‘jonge stier’, uit Germaans **farran* ‘stier’, net zoals in *Varewijksbeek* (in Zevegem; DVW2 naar TW onder *Vaarnewijk* in Melsen, OV). Zie ook **Vrasene**. (ld, md, pk)

Vertrijk, VB, Boutersem, dial. uitspraak ['vjæ.trek].

1160 *Vertrike* (EV), 1200 apud *verteke*, 1211 iniuriam de *Verteke*, 1340 apud *Verteke*, 1358 de *vertrike*, 1377 kopie 1432 apud *vertryke* (Ke2013c).

De vorm zonder *r* in de tweede lettergreep is etymologisch oorspronkelijk. Daarom kunnen we de naam het best verklaren als een Gallo-Romaanse *-iacum*-naam bij de persoonsnaam *Varitius*, die we ook vinden in de naam van de Franse gemeente *Varetz*, verklaard als ‘domein, landgoed van Varitius’. Het Gallo-Romaanse suffix *-(i)acum* is een Latijnse aanpassing van het Keltisch suffix **-akom* (Ru1988). **Vari-tiacum* evolueerde tot *Verteke*, en kreeg later een tweede *r* ingevoegd, wellicht naar analogie met andere *-rijk*-namen zoals het nabijgelegen Kortrijk. *Vertrijk* past in de rij Gallo-Romaanse namen als *Kumtich* en *Vissenaken* (Ke2013c). (pk)

Veulen, BL, Heers, dial. uitspraak ['vy.ələ].

1174 *Folon*, 1186 kopie ± 1700 *Folonia* (TW), 1440 *Voellen* (DS).

Kan moeilijk als een gegermaniseerde afleiding van Indo-Europees **pel-/pol-* ‘vloeien’ beschouwd worden (Ke1983), wat tot *val* i.p.v. *vol* had geleid. Op grond van het vocalisme in de lokale uitspraak [y], die een umgelautete oude *o* in open in plaats van gesloten lettergreep vereist (zie Keu2009), is het evenmin een ontwikkeling uit Germaans **folumnia* bij **fulla* ‘vol’, d.i. ‘rijke aarde’ (M, BE, Her1976), zoals de riviernaam *die Volme*, zijrivier van de Ruhr, ‘veel water voerende stroom’ (GR2014). De gemeentenaam moet daarentegen afgeleid worden van *veulen* ‘paardenjong’, meer bepaald van de datief meervoud **Folum* ‘bij de veulens’, later **Volen* (ONW) of eerder nog van **folo*, door middel van het suffix *-in(n)a* (**fulin*), datumlaut veroorzaakt heeft. De umlautloze nevenvorm **folo-* kunnen we inderdaad herkennen in de oude vermeldingen *Folon* en *Voellen*, maar blijkbaar heeft die het zowel in het dialect als in de schrijftaal uiteindelijk moeten afleggen tegen **Folina* ‘de veulenplaats’, later *Veulen* (mededeling U. Maes). Zie ook **Vollezele**. (vm, js)

Veurne, WV, dial. uitspraak [vø.rn].

877 kopie 961 *Furnis*, 1080-85 *Furnes*, 1110 *Furna* (TW), 1237 *Veurne*, 1306 *Voerne*, 1324 te *Vorne*, 1686 binnen *Veuren* (DF).

Onzekere etymologie. Door Gysseling eerst afgeleid van de waternaam **Furno*, zoals de riviernaam *Voer* uit **Furo*, gevormd uit de stam van *varen*. Dat zou als nederzettingsnaam (in de datief meervoud) Oudgermaans **Furnum* hebben opgeleverd en de daarvan afgeleide Romaanse vormen in de datief meervoud *Furnis* (TW). Vergelijk met **Tervuren** en *West-* en *Oost-Voorne* in Nederland (VBS bij Oostvoorne). *Veurne* kan volgens een latere interpretatie van Gysseling ook een prehistorische waternaam zijn < **Purinas* < **Purinos* uit de Indo-Europese wortel **peur* ‘vuurkleurig’ of ‘zuiver’, uitbreiding van de wortel **apeu-* (Gy1983b). Er is ook gedacht (C) aan **furh-umnjo* ‘sparrenbos, dennenbos’, van Germaans **furha*, waaruit ook Engels *fir* ‘spar’, te vergelijken met *Voorn* bij Utrecht (1105 *Fornhe*). (fd)

Viane, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak [vi'u.ənə].

1210 *Vienne* (genitief), 1223 *Viana* (TW), 1235 *Viane* (TW/OZV).

Viane is mogelijk een oude waternaam, met *n*-suffix afgeleid van de Indo-Europese wortel **wej-* ‘uitbuigend’ (Gy1983a). Een *n*-afleiding van Latijn *via* (lees: *wia*) ‘weg’ is klankwettig niet vol te houden. Een Latijnse *w* blijft in het Nederlands *w*, zoals *vinum* > *wijn* en *villare* > *wijler*. (md, pk)

Vichte, WV, Anzegem, dial. uitspraak [tər'viχtn], ouder [dər'viftn] (DF).

1140 *Vehta*, 1149-66 *Vichta*, 1185 *Vifta* (TW), 1302 van der *Vichte(n)*, 1330 *Vichte*, 1382 in der *Vichten*, 1572 ter *Vichten*, 1904 pastor van ter *Vichten*, 1915 *Vichte* (DF).

Genoemd naar de beek die Vichte bespoelt, met de naam *Fifta* (966). Misschien uit voorhistorisch **Pipita* uit wortel **spei* ‘modderig’ (Gy1983b). Een verband met *Vijve* is echter niet uit te sluiten. De Vichtebeek was de zuidelijkste – vijfde – van de wellicht vijf beken die de Vijvebeek (zie **Sint-Baafs-Vijve**) vormden (GN). Een wisseling van *ft/cht* is heel gewoon, vergelijk *bruiloft* met *brulocht* en Engels *soft* / Duits *sanft* met Nederlands *zacht*. *Vijftien* en *vijftig* worden in het West-Vlaams trouwens nog *vichtiene*, *vichtich* uitgesproken. (fd)

Viersel, AN, Zandhoven, dial. uitspraak [vi.sl].

1195 *Vrisela* (OT1), 1213 *Virsel* (TW), 1240 (kopie) *Virsele* (OSB), 1259 (kopie) *Vrisele* (OSM), 1298 *Viersele* (OT2).

Wordt beschouwd als een samenstelling van **zele** met onverklaard eerste lid (DV, WB). Wellicht ontstond het eerste deel door metathesis *vri* > *vir/vier* en dan kan de formatie analoog zijn met *Vrijthage*, *Vrebos* en een 'vrij domein' aanduiden (C). Op grond van de oude vormen op *-la* (frequent in oude vermeldingen van *lo*-namen) kan echter evenzeer gedacht worden aan een *lo*-naam met **lo** 'poel'. De naam is dan te vergelijken met het Lommelse *Vriesput* (1291 *vriseputte*), met vermoedelijke betekenis 'drinkven' (Me1987). (wvo)

Vijve, zie **Sint-Baafs-Vijve** en **Sint-Eloois-Vijve**

Vilvoorde, VB, dial. uitspraak ['vilvo.udə] of ['vilvo.urə].

779 kopie ca. 1191 *Filfurdo*, 947 kopie ca. 1191 *Fillofort*, 1122 *Filfurt* (TW), 1153 *Viluort*, 1394 in *Filuordia* (Bo1944), 1430 versus *filfordiam* (Ke, onuitgegeven), 1599 *Viluorden* (KPH, II, 8816), 1757 *Vilvoorden* (KPH, II, 666).

Volgens Gysseling samengesteld uit de Germaanse waternaam **Filo* en **voorde** (TW), dus 'doorwaadbare plaats in de Filo'. Devleeschouwer vervangt die verklaring door het weinig overtuigende 'Roomvoord' of 'voord in de Roombeek' (DV1971). Het is aannemelijker om het eerste lid te verklaren als een persoonsnaam zoals in *Bekkevoort* en *Bosvoorde*. Het eerste lid is dan de Germaanse persoonsnaam *Filo* (Fö1), bewaard in de Zwitserse gemeentenamen *Villigen* en *Villnachern* (LSG). *Vilvoorde* betekent dus 'voorde van Filo'. (pk)

Vinderhoute, OV, Lovendegem, dial. uitspraak ['vɪndəræjtə].

966 *Uindreholt*, 1019-1030 *Uinderholt*, 1121 *Venderholt* (TW), 1156 *Uinderholt* (TW/OZV), 1204-1218 *Vindroite*, eerste helft 13de eeuw *Winderhout* (GN), 1223 *Vinderhout* (TW), 1266 *Vinderoute*, 1281 *Vinderhoute* (TW/OZV).

Een samenstelling op **hout** met onduidelijk eerste lid. Mansion ziet in *vindre* een Germaanse persoonsnaam *Wined-here*, die volksetymologisch beïnvloed werd door het Middelnederlandse *vinder* 'keurmeester, rechter, bemiddelaar' (Ma1924). Tavernier-Vereecken vermoedt dat *vinder* een ontronde vorm is van *vunder*, *vonder* 'planken brug zonder leuning' (GN, MT2001). (md, pk)

Vinkem, WV, Veurne, dial. uitspraak ['vɪŋkæm].

1128 *Veinghem*, 1174 *Veighem*, 1185-86 *Veinchem* (TW), 1399 *Vinchem*, 1545 *Veinckem*, 1584 *Vinkem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Fago* met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Fago' (TW). (fd)

Vinkt, OV, Deinze, dial. uitspraak [vɛŋk].

1123-1146 kopie ca. 1175 *Uincthe*, 1132 kopie ca. 1177 *Vinketh*, ca. 1175 *Uinct*, 1223 *Vinct* (TW).

Vinkt wordt gewoonlijk verklaard uit Middelnederlands *vinke* 'lichte, slechte turf' met verzamelsuffix *-t* (TW). Volgens Tavernier-Vereecken gaat die verklaring niet

op, omdat er in Vinkt nooit veen geweest is. Zij verklaart *Vinkt* als een afleiding met *t*-suffix uit de plantnaam *vinke* ‘maagdenpalm’, later ook ‘liguster’ (GN). (md, pk)

Vissenaken, VB, Tienen, dial. uitspraak ['visəna.kə].

Latijnse of Romaanse vormen: 1147 kopie 13de eeuw *Fennache*, 1217 de *Fenaco* (TW, BE). Nederlandse vormen: 1214 kopie 14de eeuw *vissnake*, kort voor 1226 *Vesnaken*, 1248 *vessenake*, 1383 *Vessenaken* (Ke2006a).

Vissenaken bestaat uit twee parochies: Sint-Martens-Vissenaken: 1262 *Vessnaken sancti Martini*, 1372 *sinte merttens vesnake*, en Sint-Pieters-Vissenaken: 1284 *Veesenaka sancti Petri*, 1367 *sinte peters vesnake*. In onbruik is de naam *Sint-Emmelen-Vissenaken*, parochie Sint-Martens-Vissenaken: 1297 *vesnaeke sancti emelinj*, 1396 *sinte yemelen vesnake*, 1530 *vissenaken sint-emmelen* (Ke2006a).

Vissenaken is te reconstrueren als **Fassiniacas*, zoals in *Fassignies* (TW), uit de Germaanse naam *Fasso*, vleivorm van *Fatswin*, en het Gallo-Romaanse achtervoegsel *-iniacas* (VD1983), met de betekenis ‘landgoed van Fasso’, met latere inwerking van de umlaut (Ke2006a). De Romaanse vormen zijn niet verder overgeleverd. Zie ook de andere namen op **-aken**. (pk)

Vladslo, WV, Diksmuide, dial. benaming ['vlædʒiələ].

992 kopie 11de eeuw *Frordeslo*, 1119 *Flardeslo*, 1150 *Fladreslo*, 1223 *Flartslo* (TW), 1279 *Vlardselo*, 1529-38 *Vlaedzeele*, 1609 *Vladslo* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Frawarad*, met **lo**, dus ‘bosje van Frawarad’. De huidige dialectische vorm op **-zele** gaat dus op zijn laatst terug tot 1529. (fd)

Vlamertinge, WV, Ieper, dial. uitspraak ['vlo.mərtiŋ].

1066 kopie 1218 *Flambertenges*, 1180 *Flamertinga* (TW), 1272 *Vlamertinghe*, 1903 *Vlamertinge* (DF).

Afleiding van de Germaanse persoonsnaam *Flanabert* > *Flambert* met het collectiefsuffix *-inga*, dus ‘(nederzetting) van de lieden van Flambert’ (TW). (fd)

Vlekkem, OV, Erpe-Mere, dial. uitspraak ['vlækem].

1036 *Flachem* (M), 1117 *Flachem*, 1219 *Vlackem* (TW), 1503 *Vleckem* (TW/OZV). *Vlekkem* komt waarschijnlijk uit de samenstelling van *vlak* en **heem**, dus ‘woning in de vlakte’ (M, GB, WB). Tavernier-Vereecken ziet in het eerste deel het Middelnederlandse *vlake*, Nederlands *vlaak* ‘vlechtwerk’ en neemt aan dat de plaats genoemd werd naar de afsluiting van gevlochten twijgen, die de toegang in de omheining afsloot (GN). (md, pk)

Vleteren, WV. Zie **Oostvleteren**, **Westvleteren**.

Sedert 1971 de naam van de fusiegemeente gevormd door de samenvoeging van Westvleteren, Oostvleteren en Woesten.

Vlezenbeek, VB, Sint-Pieters-Leeuw, dial. uitspraak ['vlɛ.əzəmbɛ.k].

1211 *Flesembeca* (M), 1356 *Vlesenbeke*, 1406 *Vlesembeke* (VE1967).

Aangezien de beek ter plaatse nog altijd *Vleze* of *Vlezenbeek* heet, kan men het best uitgaan van een oude waternaam, waarschijnlijk bij Indo-Europees **pel-* ‘vaal’ (Gy1982), met suffix *-isa* (Ro2008). (pk)

Vliermaal, BL, Kortesseem, dial. uitspraak ['vlœrməl].

1280 *Vlidermale*, 1280 *Vlidermoel* (BG 1965), 1499 *Vlyermael* (U11932).

Een interpretatie van **maal** in de gerechtelijke sfeer is hier zeker verantwoord. Vliermaal was immers vanaf de middeleeuwen tot 1796 de rechterlijke hoofdplaats van het grootste deel van het vroegere graafschap Loon. In de vroegste tijden ervan fungeerde er in Vliermaal een territoriale rechtbank (FB1951). De schepenen van Vliermaal zetelden voor de graaf van Loon als een soort hof van beroep (DS). Het eerste deel duidt op de begroeiing met vlierstruiken (Middelnederlands *vlieder*, *vlier*, MW); vandaar 'plaats bij vlierstruik(en) waar (hogere) rechtszittingen gehouden werden'. Zie ook **Vlierzele**. (vm, js)

Vliermaalroot, BL, Kortesseem, dial. uitspraak [troet].

1367 *Vlidermale Roide* (LA), 16de eeuw dat *Vliermael roet*, 1696 in 't *Vliermael-Roit* (Pi1947).

Het behoud van het bepaald lidwoord in de lokale uitspraak wijst op het vrij jonge karakter van de nederzettingsnaam. Vliermaalroot maakte tot 1865 deel uit van de gemeente Vliermaal (DS). De naam van het vroegere gehucht *Root* (zie **rode** en de oudste attestatie), met apocope van eind-*e* in eindpositie en met door verstemlozing uit *d* ontstane *t*, herinnert aan het middeleeuwse ontbossingsproces. (vm, js)

Vlierzele, OV, Sint-Lievens-Houtem, dial. uitspraak ['vlizəl] of ['vrizəl].

639 kopie 941 *Fliteritsale*, 864 *Flithersala*, 976 *Flithersele*, 1003 *Fliethersele*, 1108 *Flithersela*, 1214 *Vliderzele*, 1222 *Vliedersele* (TW, GN), 1480 *Vliersele* (TW/OZV), 1641 *Vlierzele* (GB).

De oudste vorm bij Gysseling (639 kopie 941 *Fliteritsale*) is niet met zekerheid te lokaliseren (GN). Op basis van de oudste overgeleverde vorm is een naam op **-zele** 'uit één ruimte bestaand huis' aan te nemen, met als eerste lid een collectieve soortnaam **fleuthar-itja*, met het verzamelsuffix *-itja* afgeleid uit **fleuthar* 'vlier', en met als betekenis 'bosje vlierstruiken'. *Vlierzele* verwijst dan naar een zaalwoning bij een vlierbosje (TW). De jonge vorm *Vlienderzele* met ingevoegde *-n-* in het eerste deel (typisch voor dat woord in Oost- en West-Vlaanderen) verwijst in elk geval naar een (re?-)interpretatie als 'vlier(struik)'. Evengoed is echter te denken aan een Oudgermaanse mannelijke (voor)naam *Flitherit*, waarin het laatste deel later werd vervangen door het frequentere *-ric*, 'rijk', wat Middelnederlands *Flederic* opleverde (ook als familienaam *Flederyck*, *Vlerick* en talrijke varianten : zie Debrabandere 2003). De patroonheilige van Vlierzele is uitgerekend de Heilige Fledericus, die als (eerste) pastoor geldt; of de *sale* oorspronkelijk ook specifiek naar hem is vernoemd, is daarmee evenwel niet gezegd (DG2005 en 2018). (ld, md, pk)

Vlijtingen, BL, Riemst, dial. uitspraak ['vlɛ:təŋə].

1079 *Fleitingensis*, 1165-1171 *Fleitingis* (TW), 1280 *Vleitingen*, 1305 *Vletinghen* (BG1965), 1505 *vleytinge(n)* (VdM1).

Gysseling ziet in het grondwoord Voorgermaans **pleit-* 'lief' (Gy1983c), maar de verdere evolutie van dat etymon in het Germaans blijft onduidelijk. Misschien een persoonsnaam: 'nederzetting van de lieden van Fleido' (C, Fö2)? De *ij* is een verkeerde schrijfwijze voor wat *ei* had moeten gespeld zijn. (vm, js)

Vlimmeren, AN, Beerse, dial. uitspraak ['vlimərə].

1332 *Vlimmeren*, *Vlimmerle*, 1336 Heine van *Vlimmers* (Cer), 1352 *Vlimmerle* (OT4), 1400 *Vlimmerle* (C), 1496 *Vlymmeren* (OSC).

Een **lo**-naam met onzeker eerste lid. Vermoedelijk gaat het om Middelnederlands *vliemer*, *vliemere* 'aderlater, chirurgijn' en betekent *lo* hier 'poel', dus 'poel van de aderlater', bijvoorbeeld een poel waar bloedzuigers werden gehaald of gekweekt, een "echelpoel" (zie VO2001a, ook voor klinkerverkorting). Minder aannemelijk is *vlimmen*, dialectische benaming voor de naalden van de den, want dan zou men *vlimme(n)lo* verwachten. Men heeft ook wel gedacht aan een onduidelijke persoonsnaam (M, C, DV, DV2, WB), die dan echter bezwaarlijk, zoals is voorgesteld (M, C, DV2), *Flambert* kan zijn. (wvo, kl)

Vlissegem, WV, De Haan, dial. uitspraak ['vlesəyəm].

988 kopie 13de eeuw *Fleskengem*, 1201 *Flissengem*, 1220 *Vlissenghem* (TW), 1242 *Vlissegem*, 1650 *Vlissegem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Fleski* uit **Flaksjo*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Flaksjo' (TW), of wellicht op grond van 1089 *Flisingem*, 'van de lieden van Flitso' (vleivorm van *Flîto*, zie Fö3). Zie ook **Vlierzele**. (fd)

Vloerzegem, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak ['vluzəyəm].

1148 *Florsengem*, 1181 *Vlursengen* (TW), 1225 *Flursenghem*, 1294 *Vlusinghem* (DP1899), 1370 *Florseghem*, 1371 *Vluurseghem*, 1396 *Vloerzeghem* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Flortso* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Flortso' (TW). Het eerste lid is een vleivorm van *Floro*, verkort uit *Flodebert*. Zie ook **Smeerebbe**. (md, pk)

Voeren, BL, dial. uitspraak ['vu:rə].

878 *Furonis*, 966 *Furon*, 1084 *Forun* (DS).

Benoeming naar de Voer, bijrivier van de Maas. De naam heeft dezelfde oorsprong als die van de gelijknamige zijrivier van de Dijle, bewaard in *Tervuren* (zie daar) en stamt uit Germaans **Furo*, een afleiding van de stam van **forjan* > Nederlands *voeren* 'leiden, brengen, dragen', causatief werkwoord naast **faran* > Nederlands *varen*. *Voer* is verwant met Grieks *poros* 'gang, doorgang' en betekent 'vaart, loop' (VBS2018, TW, BE). Het komt meermaals voor als beek- of waterloopnaam. De gemeentenaam *Voeren* is de datief meervoud met plaatsaanduidende functie bij de waternaam *Voer* (VBS2018). De taalgrensgemeente Voeren omvat de dorpen Moeelingen, 's-Gravenvoeren, Sint-Martensvoeren, Sint-Pietersvoeren, Remersdaal en Teuven. Op 1 september 1963 werden ze van de provincie Luik overgeheveld naar de provincie Limburg. (pk, vm)

Volkegem, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak ['vɔ:kəyəm].

1110 kopie ca. 1177 *Folkengem* (M, TW), ca. 1285 *Volkighem*, begin 14de eeuw *Volkenghem*, 1347 *Volkeghem* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Folko* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Folko’. Dezelfde mansnaam is bewaard in de Duitse gemeentenaam *Völklingen* (Be1999). (md, pk)

Vollezele, VB, Galmaarden, dial. uitspraak [ˈviləʒi.əl].

1117 *Uolensela*, 1210 *Uolenzele* (TW), 1228 *Wollensela* (VE1967), 1827 *Vollezeele* (kaart Motteau), 1830 *Vollenzeele* (kaart Vincken).

Samenstelling van *zele* met als eerste deel ofwel Germaans **fulan*, waaruit Middelnederlands *volen* en Nederlands *veulen*, dus ‘woning bij de veulens’ (TW, VL2000), ofwel de Germaanse persoonsnaam *Wolo* (Fö3), dus ‘woning van Wolo’. (pk)

Voorde, OV, Ninove, dial. uitspraak [ˈvy.ərdə].

3de kwart 12de eeuw kopie ca. 1177 *Uorda*, 1201 *Vorde* (TW), 1273 *Vorde*, 1317 *Voerde*, 1339 *Voorde* (TW/OZV).

Genoemd naar een *voorde* in een waterloop. De voorde waarbij de nederzetting zich ontwikkelde, bevond zich vermoedelijk in de Ophembeek, een zijbeek van de Dender. (md, pk)

voorde, voort

Middelnederlands *vort* (*voort*, *voord(e)*, *voerde*, *vurd*, *foort*, *forde*, *foerde*), Germaans **furdu*, betekent ‘doorwaadbare plaats, plaats waar men door een water kan gaan’ (vergelijk met Latijn *vadum* ‘voorde’ naast *vadere* ‘gaan’). Net zoals de Duitse en Engelse equivalenten (Duits *furt*, Engels *ford*) komt het vaak voor als grondwoord in plaatsnamen. Het kan daarin gecombineerd worden met een verscheidenheid aan elementen, onder meer bijvoeglijke naamwoorden die wijzen op aard en ligging van de voord (*breed* in Engels *Bradford*), diernamen (*Koevoort*, Engels *Oxford*), woorden die het materiaal van het spoor in de voord aanduiden (*steen* in *Steenvoorde*, *Stevoort*), plantnamen enz. (Li1924a, Sm1956, Di1963a). Vrij vaak is het eerste lid een persoonsnaam, d.i. de naam van de eigenaar van de voord of van de persoon die de voord liet aanleggen of nabij de voord woonde (Bekkevoort, Bosvoorde, Vilvoorde). Het grondwoord zelf komt daarbij zeer vaak voor in namen van grensplaatsen (He1955), begrijpelijk omdat beken en rivieren vaak de grens tussen gebieden vormden. (wvo)

Voormezele, WV, Ieper, dial. uitspraak [ˈvɔrməze.ələ].

1069 *Formesela*, 1085 *Formesele*, 1111-15 *Vormensele* (TW), 1326 *Vormezele*, 1377-78 *Voormizele*, 1915 *Voormezele* (DF).

Samenstelling van *zele* met als eerste lid ofwel *Frumo* – Germaanse persoonsnaam in bijvoorbeeld *Vromoud*, *Vromond* –, met metathesis, dus ‘woning van Frumo’ (C, GN), ofwel een Oudnederlandse tegenhanger van Oudengels *forma* ‘eerste’, vergelijk met Engels *former* (GN, M), zodat de naam kan betekenen ‘voornaamste zele’ (Li1948a). (fd)

Voort, BL, Borgloon, dial. uitspraak [vɔrt].

1386 *Voerde*, 1412 *Voirde* (DS), 1779 *Voord* (Bo).

Zie **voorde** en **Voorde**. Nogal wat nederzettingen ontstonden aan een plaats waar men over het water kon trekken. Voort ontstond aan een waterovergang van de Herk. (vm, js)

Vorselaar, AN, dial. uitspraak ['vøesələɾ].

726 kopie 1191 *Furiscclare*, 726 kopie ca.1222 *Furiscclarus*, 1117 *Forsellara*, 1123 *Forlaria*, 1181 *Forlare*, ca.1200 *Forslare* (TW, alle geschreven te Cambrai), 1320 *Vorselaer* (Cr2006).

Samenstelling met **laar**, met als eerste lid waarschijnlijk Germaans **fursa-*, Engels *furze* 'stekende brem' (M, C, TW, DV, DV2, WB) en dus 'open plaats in het bos met begroeiing van stekende brem'. De naam is dus etymologisch niet met *Vosselaar* en *Vosselare* te vergelijken. (zie daar). (wvo, kl)

Vorsen, BL, Gingelom, dial. uitspraak ['vusə].

1146 kopie *Fresin* (Her1976), 1433 *Vorsen* (DS), 1474 *Verssen* (Her1976), 1779 *Grooten Vorsen*, 1779 *Fressen* (Bo).

Gaat terug op een waternaam **Fressina*, **Frescina*, bij West-Germaans **frisk*, Middelnederlands *versc*, *vorsc* 'fris', vandaar 'vochtig' (Her1976, BE). In de grondvorm had eerst metathesis *fres* > *vers* plaats, waarna verdonkering van de *e* tot *o* vóór de volgende *-r* optrad; vergelijk met *bord* uit *berd* < Germaans **breda* en *dorsen* uit *dersen* < Germaans **threskan*. De betekenis is dus '(nederzetting bij een) beek met fris (koel, zuiver) water'. Het dorpscentrum van Vorsen ligt tussen de Lange Beek en de Waterbeemdenbeek. (vm, js)

Vorst, AN, Laakdal, dial. uitspraak [vʌst].

897, 1136 (beide kopie 15de eeuw) *Forest* (TW), 1295 *Vorst* (OT2).

De naam heeft dezelfde etymologie als *Vorst* bij Brussel en *Voorst* (Gelderland) en bevat **vorst** in de zin van 'domeinbos, vorstelijk bos', een bos voorbehouden als jachtterrein voor de vorst (V, M, C, TW, DV, DV2, WB). (wvo)

Vorst, BR, dial. uitspraak [vʌst].

1105-1113 *Forestensis*, 1110 *Forestum*, 1117 *Forest*, 1130-1151 *Vorst* (TW).

Dezelfde etymologie als *Vorst* in Antwerpen. (pk, bv)

Vosselaar, AN, dial. uitspraak ['vøəsələɾ] of ['vøəsələɾ].

1185 *Voslar* (Pr1928), 1345 *Voslaer* (OT4), 1356 *Vosselaar* (DS).

Op grond van de oude vormen kan voor het eerste lid niet aan 'stekende brem' worden gedacht, zoals bij *Vorselaar* (zie daar). De betekenis is hier dus 'laar van de vos', 'laar waar vossen huisden' (C, Ca1944a, DV, DV2, WB, Ja1988) zoals ook in het volgende artikel (zie ook **laar**). (wvo)

Vosselare, OV, Nevele, dial. uitspraak ['vʌsələɔ.ərə].

1087 kopie eind 13de eeuw *Furslara*, 1088 *Forsellar*, 1122 *Vurslar*, 1135 *Uorslar* (TW), ca. 1240 *Vorslare*, 1349 *Vorselare* (TW/OZV).

Dezelfde etymologie als *Vosselaar* in Antwerpen (zie daar en Gy1978). In de Oost-Vlaamse naam is de oorspronkelijke eind-*e* van Middelnederlands *lare* behouden. (zie ook **laar**) (md, pk)

Vossem, VB, Tervuren, dial. uitspraak [¹vɔsym].

1129 *Fossam*, 1139 *Fosham*, 1154 *Vosham* (TW), 1142 *Vossem* (Bo1944), 1236 *Foshem* (VE1967), 1656 *vossem* (KPH, 938).

Vossem is geen **heem**-naam, maar een samenstelling van Germaans **fuhsa* ‘vos’ en **ham** (VD1996b), dus ‘plaats in de bocht van een waterloop, waar vossen komen’. (pk)

Vrasene, OV, Beveren, dial. uitspraak [¹vro:sən].

1149-1166 kopie ca. 1175 *Urasne*, 1184-1185 *Frasna*, *Frassene*, 1187 *Frasena*, 1196 *Frasne* (TW, TW/OZV), 1236 *Vrasene* (TW/OZV).

Onzekere etymologie. *Vrasene* gaat mogelijk terug op een voorhistorische water-naam die met het hydronymische suffix *-ina* afgeleid is van de Indo-Europese voorloper **parasis* > **parsis* van de riviernaam *Verre* en die een zijtak van dat riviertje aanduidde. (Zie ook **Verrebroek**). Bijrivieren dragen meermaals namen die met *-ana* of *-ina* uit de naam van de hoofdrivier zijn gevormd. Zie ook **Essene**. (md, pk)

Vremde, AN, Boechout, dial. uitspraak [vrɛmpt].

1003 *Frimethe*, 1195 *Vrimda*, 1211 *Vrimede* (TW), 1240 *Vrimde* (OSB), 1265 *Vremde* (OSB).

Onzekere etymologie. Vermoedelijk is het een samenstelling van Germaans **fri* ‘vrij’ en *made/mede* ‘weide, hooiland’, dus ‘vrije weide’ (DV2, WB), waarvoor men ook kan vergelijken met het Middelnederlandse substantief *vrie* ‘landerijen die niet aan bepaalde verplichtingen onderworpen zijn’ (MW). Men heeft ook aan Middelnederlands *vremt* ‘vreemd’ gedacht en dus ‘vreemde streek’ (M, DV), wat echter semantisch onwaarschijnlijk en fonetisch (blijkens de oude vormen) vrijwel uitgesloten is. (wvo)

Vreren, BL, Tongeren, dial. uitspraak [¹vri.ərə].

1078 kopie 13de eeuw *Freires*, 1215 *Vreren*, 1222 *Freren* (BE), 1509 *freres* (VdM1). Het meest waarschijnlijk is een ontwikkeling uit Latijn *ferrariae* ‘smidse’ (Her1976), zoals het Waalse *Ferrières* ‘ijzermijnen’ (Her1986). Gysseling suggereert een (vergezocht) verband met de klimatologische gesteldheid (vriezen) en refereert daarvoor aan *Freux* ‘koude plaats’ (TW). (vm, js)

Vroenhoven, BL, Riemst, dial. benamingen [¹mo:ntənəkə] en [¹jækələm]; [¹vrun:ho:və] is de gesproken omzetting van de schrijftalige vorm en weinig gebruikelijk. 1526 den *Vroenhoff* (U11932), 1846 *Vroenhoven* (Vdm).

Samenstelling van Germaans **frawan* ‘heer’ (TW), zoals in *vroente* ‘herenland’, en de datief van **hof**, vandaar ‘hof van de heer’. Vergelijk met Middelnederlands *vroonhof* ‘herenhof, hof of grond van de heer’ (MW). Oorspronkelijk was Vroenhoven een koningshof rechtstreeks onder de bevoegdheid van de Duitse keizer. Na de aanhechting bij Brabant richtte hertog Hendrik I voor dat gebied een ‘vroonhof’ op, dat recht sprak en voor andere plaatsen in de omgeving ook als hof van beroep fungeerde (DS, Br1977). De oorspronkelijke Heerlijkheid Vroenhoven bestond uit drie delen: Montenaken, Heukelom en Wolder. Na de scheiding van België en Nederland werd het oude vroonhof gesplitst in een Belgisch Vroenhoven en een

Nederlands Oud-Vroenhoven, gelegen tussen Maastricht-stad en (Belgisch) Vroenhoven. Oud-Vroenhoven bestond uit Wolder, Neerkanne en o.a. delen van Veldwezelt en Lanaken. In 1920 werd het bij Maastricht aangehecht. Tot 1976 bestond het Belgische Vroenhoven uit Montenaken, het grootste deel en een zelfstandige parochie (1283 *Montenaken*, BG1965), en Heukelom, een klein gehucht, behorende tot de parochie Riemst (1305 *Hoeckeleem* BG1965). Wie van Montenaken was, kon dus zeggen dat hij van Montenaken en van Vroenhoven was. Een Heukelommenaar was tegelijk van Heukelom en van Vroenhoven. Er is ook nog een *Vroenhof* bij Valkenburg, eveneens in Nederlands-Limburg. (vm, js)

Vucht, BL, Maasmechelen, dial. uitspraak [vøχ].

1232 *Vucht* (DS), 1282 *Vochte* (DV2), 1844 *Vucht* (kadaster).

Middelnederlands *vucht* (*vocht*) ‘vochtig, een weinig nat’ (MW). Naamgeving in verband met de bodemgesteldheid; vandaar ‘nederzetting op een vochtige plaats’ (M). Vucht ligt in het Maasdal. Vergelijk met de gemeentenaam *Vught* in Noord-Brabant en verscheidene *Vucht*-namen die in het zuidwesten van dezelfde provincie naar lage gebieden verwijzen (*Roosendaalse* en *Bredase Vucht*) (VL1965, VBS2018). In het Limburgs (Maaslands) verdwijnt *t* in de auslaut na *ch*. Vergelijk de Maaslandse nederzettingsnaam *Hocht*, dialectisch [høχ]. (vm, js)

Vurste, OV, Gavere, dial. uitspraak [vø.rstə].

1110 *Uorste*, 1189 kopie 1ste kwart 13de eeuw *Vorst* (TW), 1340 *Vuerst* 1ste helft 14de eeuw *Vurste* (TW/OZV).

Vurste is een afleiding met het verzamelsuffix *-itja* van Germaans **fursi* ‘stekelige brem, gaspeldoorn’ (M, TW, Gy1978). Zie ook **Vorselaar**. (md, pk)

Waanrode, VB, Kortenaken, dial. uitspraak ['wɔndərə] of ['wandrə].

1139 kopie midden 13de eeuw *Walrode*, 1272 *wanrode*, 1336 *waenrode*, 1728 *wan-deroij* (Ke1998).

Samenstelling van Germaans **Walha* 'Waal' en *rode*, dus 'gerooid bos van de Walen' (TW, VD2003). De naam verwijst naar een tijdelijke romanisering van het gebied tussen Gete en Zenne in de 10de eeuw (Li1940a, Dr1943). Vanaf de 13de eeuw is de *l* van *Walrode* definitief in *n* overgegaan. De huidige dialectische vorm komt de eerste maal voor in 1728 (Ke1998). (pk)

Waarbeke, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak ['wɛrəbe.k].

1079 *Warbecca*, 1117 *UUarbegka*, ca. 1195 *Wartbecca* (TW), 1196 kopie 1652 *Warbec*, ca. 1250 *Wartbeke* (TW/OZV), 1641 *Waarbeke* (GB).

Waarbeke is in oorsprong een waternaam op *beek*, samengesteld met *waar*, Middelnederlands *ware* 'wacht, uitkijkpost', een afleiding van het werkwoord *waren* 'gadeslaan, bewaken, in het oog houden'. De nederzetting is dus genoemd naar een beek die langs een uitkijkpost vloeide. Vergelijk met **Waarloos** en **Waarschoot**. (md, pk)

Waardamme, WV, Oostkamp, dial. uitspraak [war'damə].

961 Capella de *Wara*, 1090 *Wara*, 1317 van *Ware*, 1331 *Waerdamme* (DF).

Samenstelling van *Ware*, de naam van een plaatselijke waterloop met de datievorm van *dam*. *Waardamme* is dus genoemd naar een dam langs of in de *Ware* (DF). (fd)

Waarloos, AN, Kontich, dial. uitspraak ['wɔ.ərlo.əs].

Ca. 1188 kopie ca. 1243 *Warlos* (TW), 1218 (kopie) *Waerloes* (OSM), 1281 *Warloes* (OPI).

Onzekere etymologie, zowel wat het eerste als wat het tweede lid betreft. Wellicht was het oorspronkelijk een waternaam zoals *Waarbeke*. Het tweede lid is dan *loos* 'waterlozing' (WB; voor *loos*, zie ook Ro1993); het eerste lid Middelnederlands *ware* 'wacht, uitkijkpost', een afleiding van het werkwoord *waren* 'gadeslaan, bewaken, in het oog houden'. De plaats is dus genoemd naar een waterloop, sloot of "watergang" langs een uitkijkpost. Van Passen (VP1997) opteerde voor 'uitkijkpost' maar stelde, dat men *loos* misschien moet begrijpen als 'helling, hellende weide' (M) of 'open plek' (TW: meervoud van *lo*). In die visie zou de naam dus een uitkijkpost aanduiden op een helling, hellende weide of open plek. Vergelijk met **Waarbeke**. (wvo)

Waarmaarde, WV, Avelgem, dial. uitspraak ['wɔ.ərmɔ.rdə].

1072 kopie 11de eeuw *Wermarda* (TW), 1155 *Warmarde*, 1380 *Waermaerde*, 1903 *Waarmaarde* (DF).

Nederzettingnaam **Wermaretion* 'aan een meander van de Schelde' uit de voorhistorische waternaam **Weramara*, van de Indo-Europese wortel **awer-* 'uitbuigen' (Gy1983b). (fd)

Waarschoot, OV, Lievegem, dial. uitspraak ['wɔ.ərsχy.ət].

1244 kopie 13de eeuw *Warscot*, 1279 *Waerscoet*, 1295 *Warscoete*, 1358-1359 *Waerscoot* (TW/OZV).

Samenstelling van *ware* 'uitkijkpost' en *schoot*, dus 'uitkijkpost op een hoger gelegen hoek land'. Zie ook **Waarbeke** en **Waarloos**. Op 1 januari 2019 ontstond een nieuwe gemeente door samenvoeging van Waarschoot, Lovendegem en Zomergem met de nieuwe naam *Lievegem*. (md, pk)

Waasmont, VB, Landen, dial. uitspraak ['wɔsmɔnt].

946 kopie ca. 1070 *UUasmont*, eind 12de eeuw in *Uaso monte* (TW), 12de eeuw in *Wasonis Monte*, 1137 *Wasmont* (BE), 1280 apud landres et *wamont* (Ke2000), ca. 1370 apud *waesmont*, 1617 tot *Waesmont*, 1712 *Wamont* (Ke2018b).

De hybride dorpsnaam *Waasmont* bestaat uit een Germaanse voorbepaling **wasu* 'drassige grond' en een Romaans grondwoord *montem* (accusatief) 'berg' (TW, BE, Ke2000) (zie *mont*). Het eerste lid kan echter ook de Germaanse persoonsnaam *Waso* zijn (Fö1). Bergen worden immers dikwijls genoemd naar een vroegere eigenaar. Vergelijk met namen als *Bouxberg* in Hakendover, en *Werenberg* en *Capuynsberg* in Boutersem (Ke2018b). (pk)

Waasmunster, OV, dial. uitspraak [was'mastərn].

1019-1030 *VUasmonasterium*, 1117 *Wasemonstra*, 1156 kopie ca. 1175 de *Gua-siemonasterio* (TW), 1249 *Wasemonstre* (GN, BE).

Waasmunster wordt gewoonlijk verklaard als een samenstelling van *waas*, uit Germaans **wasu* 'drassige grond' (M, TW, BE) en *munster*, uit Latijn *monasterium* 'klooster'. (md, pk)

Wachtebeke, OV, dial. uitspraak ['wabe.kə].

1198 *Wagtebeke* (TW), 1252 *Wachtebeke* (TW/OZV).

Wachtebeke is oorspronkelijk een waternaam op *beek*, samengesteld met *wacht* 'wachtpost, uitkijkpost', een afleiding van het werkwoord *wachten* 'bewaken, gadeslaan'. Zie ook **Waarbeke**, **Waarloos** en **Waarschoot**. (md, pk)

Wakken, WV, Dentergem, dial. uitspraak [wakn].

791 kopie 941 in villa noncupante *Wackinio*, 11de eeuw *Wackine* (TW), 1353 van *Wackene*, 1915 *Wakken* (DF).

Onzekere etymologie. Misschien afgeleid van een persoonsnaam *Wakko*, *Wacco*, *Wacho* (DV2) of van *wak* 'vochtig' (C, M). Het kan ook gaan om een Voorgermaanse nederzittingsnaam **Wakkinion* uit de persoonsnaam **Wakkinos* van de Indo-Europese wortel **awak-* 'lief' of 'uitstekend' (Gy1983b, De1959). (fd)

Wakkerzeel, VB, Haacht, dial. uitspraak ['wakəzi.əl].

1145 *Wackerzela*, *Wackersela* (Bo1944), 1157 kopie ca. 1265 *Wackersele* (TW).

Samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Wakko* (TW) of *Wacar* (Fö1) en *zele*, 'woning van Wakko of Wacar'. (pk)

Walem, AN, Mechelen, dial. uitspraak ['wələm].

1183 *Walehem* (OT1), 1226 *Walem* (OT1), 1227 *Walhem* (OR).

Een **heem**-naam, met als eerste lid waarschijnlijk ofwel een verkorte persoonsnaam *Walho* (DV, DV2, Cla1991, WB), zoals 1211 *Walencamp* 'champ de Walho' (TW), ofwel *waal* 'vreemdeling' (WB), veeleer dan *Waal* (Middelnederlands *Wale*) of *Walen* en dus 'woonplaats van de Waal' of 'woonplaats van de Walen' (M, C, TW, Cla1991), zoals *Waleheim* bij Trier (TW). (wvo)

Walsbets, VB, Landen, dial. uitspraak [bets].

1139 kopie midden 13de eeuw en 1204 *Beche*, 1213 *Beze*, *Bezce* (TW), 1221 *Walsbeche* (Cla1987).

Bets is een geromaniseerde vorm van **beek** (BE). De toevoeging *Wals* verwijst naar de nabijheid van de taalgrens en Wallonië (Her1977) of naar de ligging in het vroegere Land van Luik (Fr1892). Zie ook **Geetbets**. (pk)

Walshoutem, VB, Landen, dial. uitspraak ['hɔ.utəm].

1118 *Holtheim*, 1172 *Holtheym* (TW), 1262 uersus *houthem*, 1269 *ville de Houthem episcopi Leodiensis*, 1280 apud *huten*, 1349 *Houtaing le Vesque*, 1548 *Wals-Houtem*, 1731 *Bisschops houthem* (Ke2000).

Mogelijk werd met *Holtain* uit 1034 eveneens Walshoutem bedoeld, een vorm die Gysseling plaatst bij *Houtain-Saint-Siméon* (TW, BE). *Houtem* is een samenstelling van **hout** en **heem**, 'woning in het bos'. De toevoeging *Wals* verwijst naar de nabijheid van de taalgrens en Wallonië (Her1977) of naar de ligging in het Land van Luik (Fr1892). De benaming *Bisschopshoutem* herinnert aan het feit dat het dorp in 1036 geschonken werd aan de bisschop van Luik. (pk)

Waltwilder, BL, Bilzen, dial. uitspraak ['wɔlər].

1096 *Wilre* (TW), 1280 *Woutwilre* (BG1965), 1604 *Waltwilder* (UI1932).

Het tweede deel van de naam bevat Romaans *villare* 'boerderij' (TW) en komt als nederzettingsnaam in Limburgs Haspengouw meermaals voor (St1951b). Vergelijk ook met het Latijnse adjectief *villaris* 'bij een villa of landhuis behorend' (Di1963a, Tu1962). Evenmin als bij de samengestelde *wiler*-namen in Nederlands-Limburg is hier het eerste deel van de samenstelling een (Germaanse) persoonsnaam, maar een soortnaam, nl. Middelnederlands *walt*, *wout*, waaruit Nederlands *woud*, 'bos, bosrijke streek'. De betekenis is dus '(heren)hoeve bij een bos'. (vm)

Wambeek, VB, Ternat, dial. uitspraak ['wamək].

877 kopie 15de eeuw *Wambacem* (accusatief), 897 kopie 15de eeuw *Wambach*, 1112 kopie 15de eeuw *Wanbecca* (TW).

Genoemd naar een plaatselijke beek. Het eerste lid *wan* wordt gewoonlijk verklaard als 'leeg, slecht' (DV2) zoals in *wanhoop*, al is dat hier waarschijnlijk een reïnterpretatie van Indo-Europees **(a)wam-* 'uitbuigend' (Gy1983a, Ro2008). *Wambeek* werd dus wellicht begrepen als 'droge beek, beek met onvoldoende water', te vergelijken met *Winterbeek*, 'beek die slechts in de winter water bevat' (Ke1983). De *n* werd tot *m* aangepast vóór *b*. (pk)

Wange, VB, Landen, dial. uitspraak [wɑŋ].

742 *Wange* (lokalisatie onzeker) (M), 1070 castellum quod dicitur *Wange* (He1977), 1131 kopie 1136 *UUange* (TW), 1280 *wange* (Ke2000).

Wange, uit Germaans **wang* ‘zachthellende weide’, is oorspronkelijk een veldnaam, die op de nederzetting is overgegaan. Vergelijk met de talrijke plaatsnamen in Zuid-Duitsland, Zwitserland en Tirol als *Wangen*, *Grosswangen*, *Passwang*, verkleinwoord *Wängi* (Be1999, LSG). Mededeling L. De Grauwe. (pk)

Wannegem, OV, Kruisem, dial. uitspraak ['wanəyəm].

1246 *Wonendenghem*, 1272 *Wannedighem*, 1350 *Wannedeghem*, ca. 1405 *Wanneghem* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam **Wanhand*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Wanhand’. De samengestelde mansnaam *Wanhand* is als zodanig niet geattesteerd. Wel komen de twee delen apart voor: *Wano* en *Hando* (Fö1). Zie ook **Lede** (Kruisem). (md, pk)

Wanzele, OV, Lede, dial. uitspraak ['wanze:l].

1177 kopie 1652 *Wansela*, ca. 1240 *Wanzele* (TW/OZV).

Wellicht een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Wano* en **zele**, ‘woning van Wano’. Gysseling ziet in het eerste deel echter het Germaanse adjectief *wana*, dat ‘ontoereikend, gebrekkig, ondeugdelijk’ betekent (Gy1978). In die visie betekent *Wanzele* ‘ondeugdelijke woning’. (md, pk)

Waregem, WV, dial. uitspraak ['wə.ərəyəm].

995 kopie 11de eeuw *Waringim*, 1080 *Warengem* (TW), 1348 *Wareghem*, 1906 *Waregem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Warō*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Warō’ (TW). (fd)

Waterland, OV, Sint-Laureins, dial. benaming *De Oudeman* [d'na.əman].

1504 *Waterlant* (M), 1506 *Waterlandt*, 1589 *Waterlandt ghezeydt den Haudeman* (TW/OZV), 1842 *Waterland Oudeman* (Popp).

Waterland ontstond omstreeks het begin van de 16de eeuw als heerlijkheid en parochie op het grondgebied van het in de vloedgolf van 1375 verdronken Sint-Niklaasster-Varent. De naam betekent ‘waterziek land’ en herinnert aan de toestand vóór de herbedijking. Tot de nieuw ingepolderde gronden behoorde de Oudemanpolder, vermoedelijk genoemd naar “de oude heer” Lauwerijn, de initiatiefnemer van de bedijkingswerken, die later door zijn zoon Matthias werden voortgezet. Bij de vrede van Münster (1648) werd Waterland door de nieuwe staatsgrens in tweeën verdeeld: het noordelijke deel met de kerk kwam toe aan de Verenigde Nederlanden, het zuidelijke deel bleef bij de Spaanse Nederlanden. In dat Spaanse deel werd in 1670 een nieuwe kerk gebouwd op de Oudemanpolder. Van dan af werd de parochie in de volksmond *Oudeman* genoemd, een naam die tot op vandaag in gebruik is. In de Franse tijd werd de parochie een zelfstandige gemeente met als officiële naam *Waterland-Oudeman*. De toevoeging *Oudeman* onderscheidde de plaats van het aanpalende

Waterland-Kerkje, nu *Waterlandkerkje* in de provincie Zeeland (GB). Zie ook **Oudeman**. (md, pk)

Watermaal, BR, dial. uitspraak ['wu.ətərmu.əl].

1162, 1221 *Watermale*, (1191) *Watremale*, 1222 *Watermala* (TW), 1740 *Watermael* (KPH, II, 8704).

De naam is samengesteld uit *water* en *maal*, dat wellicht 'zak' en vandaar 'depressie, laagte' betekent (TW), ofwel 'gemeenschapsgrond'. In 1811 werden Watermaal en Bosvoorde tot één gemeente samengevoegd: Watermaal-Bosvoorde (GB). (pk)

Watervliet, OV, Sint-Laureins, dial. uitspraak ['wɔ.ətərvlit].

995 kopie midden 11de eeuw *UUaterflit*, 1187 in *Waterflita*, 1200 *Waterulit* (TW), 1226 *Watervliet* (TW/OZV).

Watervliet is in oorsprong een waternaam, samengesteld uit *water* en *vliet* 'natuurlijke waterloop in de polders' (Gy1978), te vergelijken met namen als *watergracht*, *waterloop*, *watervloed*, *waterzipp*, *waterzouw* (Ke1983), 'beekje dat water afvoert'. (md, pk)

Watou, WV, Poperinge, dial. uitspraak ['wɔ:tuə].

1123 *Wathewa*, 1186 *Watua*, ± 1200 *Watue* (TW), 1283 *Watewe*, 1538 *Watouwe*, 1565 *Watou*, 1568 *Watoe* (DF).

Samenstelling van Germaans **wata*, Engels *wet* 'nat, vochtig' en *uwe*, *ouwe* 'beemd' (C, DV2, M). Watou ligt in een komvormige vlakte. Gysseling brengt de naam echter terug tot een voorhistorische waternaam **Watawa* uit de Indo-Europese wortel **awat-* 'uitbuigen', dus 'in een bocht van een beek' (Gy1983b). *Watou* is de Franse spelling van de gemeentenaam, die ze indertijd vergeten zijn te vernederlandsen tot *Watoe*. (fd)

Webbekom, VB, Diest, dial. uitspraak ['wɒbəkɔm] of ['wɒbəkum].

1107 kopie midden 13de eeuw *Webbekeym*, *Webbecheym*, 1114 kopie midden 12de eeuw *Guebechem*, 1161 *Webbekeim* (TW, Cla1994).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Wibbo* met *-inga* en *heem*, hier in de oostelijke gedaante *kom*, 'woonplaats van de lieden van Wibbo' (Cla1994). (pk)

Wechelderzande, AN, Lille, dial. uitspraak ['wɛxəl] of [wɛəl].

1185 *Wechele* (Pr1928), 1316 *Wechle* (OT2), 1418 *Wechelrezande* (C).

De plaats heette oorspronkelijk *Wechele*, vrijwel zeker een *lo*-naam. Voor het eerste deel daarin denkt Molemans aan *wechel* 'jeneverbes' op grond van oostelijk Limburgs *wachelteer*, *wechelteer* 'jeneverstruik' (Mo1984). In andere bronnen aarzelt men tussen *weg* en de Germaanse persoonsnaam *Wiggo* (DV2, WB). Met *lo* in de betekenis 'poel, ven' en Middelnederlands *wech* 'weg' kan de naam dan bijvoorbeeld 'ven aan de weg' betekenen. Vergelijk met **Balen**. Later is de naam uitgebreid met de datievorm van (*Het*) *Zand*, een sinds 1368 geattesteerde naam van een gehucht in Wechelderzande, en kreeg *wechele* het adjectiefvormende suffix *-er* aangehecht (zie ook **zand**). De vorm *wecheler-zande* evolueerde door metathesis tot

Wechelrezande en vervolgens door invoeging van *d* in de moeilijk uit te spreken medeklinkerverbinding *-lr-* tot *Wechelderzande*. (wvo)

Weelde, AN, Ravels, dial. uitspraak [wɛlt].

1196 *Welde*, 1204 *Welda* (TW), 1316 *Weelde* (OT2).

Onzekere etymologie. Men gist dat het misschien een verzamelnaam is bij Middelnederlands *welle* ‘bron’ (Germaans **welithja*) en dan een plaats bij opwellende bronnen kan aanduiden (C, DV2, WB). Dat is echter problematisch, want dan zou de naam (vergelijk met Middelnederlands *welle*) nu **Welde* luiden. De oude vormen (uit Latijnse akten) en de huidige naam wijzen op een lange klinker. Men zal volgens Van Loon (persoonlijke mededeling) moeten uitgaan van een lange *-a-* of *-e-* of een korte *-i-* met latere rekking in open lettergreep. Misschien valt dan te denken aan een gelijkaardige afleiding met *-ithja* van *waal/weel*, Middelnederlands *wael*, *waele* ‘poel, plas, kolk, kuil in de weg, dijkdoorbraak etc.’ (< Germaans **wæla?*). De naam zou dan zoveel betekenen als ‘plaats bij de plassen’. (wvo)

Weerde, VB, Zemst, dial. uitspraak [wæ:t].

1158 *Uerteh?*, 1199 *Werdhe* (TW), 1722 *Weerd*t (KPH, II, 413).

Weerde betekent zoals ook *waard* ‘eiland omsloten door rivierarmen’, ‘aangeslibde grond aan een waterloop’ en ‘laag liggend land dat dikwijls onder water loopt, ingedijkt land aan rivier’ (Sc1980, WB, M, C, DV2). *Weerde* ligt tussen twee armen van de Zenne (Gy1981a, TW, Kü1988). Vergelijk met *Weerde*, de naam van een verdwenen bewoningskern aan de Weerderlaak (ten oosten van Aarschot) (Ke2009a), **Weert** in de provincie Antwerpen, **Sint-Joris-Weert** in Vlaams-Brabant en *Stevensweert* in Nederlands-Limburg (VBS). (pk)

Weert, AN, Bornem, dial. uitspraak [dɔwæ:rt].

1241 *terram que dicitur magnus Wert et parvus Wert* (OSBG), 17de eeuw Den Polder vanden *Weert* (KPH 484), 1712 *Werdt* (Fricx), 1775 *Werdt* (Fer), 1846 *Weert* (Vdm).

Dezelfde etymologie als **Weerde** in Vlaams-Brabant (zie vorig artikel). Het oorspronkelijk Vlaamse *Weert* lag na 1240 als een eiland in de Schelde en werd uiterlijk in 1523 vastgedijkt aan de Brabantse oever, gescheiden door de Oude Schelde (DS). De naam past goed bij de situatie tussen 1240 – 1523. Zie ook He1985. (wvo, kl)

Welden, OV, Oudenaarde, dial. uitspraak [wæ.lɔn].

1110 kopie ca. 1177 *Wenlines*, 1115 *UUellinis*, 1110-1131 kopie ca. 1177 *Wenlin*, 1155 *Wenline*, 1176 kopie ca. 1177 *Wellina*, 1221 *Welline* (TW), 1262-1279 *Weldine*, 1390 *Weldene* (TW/OZV).

Welden komt uit de Voorgermaanse nederzettingsnaam **Weniliniom*, afgeleid van de persoonsnaam **Wenilinos*, bij Indo-Europees **weni-* ‘vriend’ (Gy1978). Vergelijk met **Wellen**. (md, pk)

Welle, OV, Denderleeuw, dial. uitspraak [wɛlə].

1196 *Wella* (TW), 1224 kopie 13de eeuw *Welle* (TW/OZV).

De naam gaat terug op de datievorm van Oudnederlands *welle* ‘bron, put’, waaruit Nederlands *wel*, identiek met Engels *well*. De naam betekent ‘nederzetting bij de bron’ (MW, M, C, TW, WB, Ku1988). (md, pk)

Wellen, BL, dial. uitspraak [ˈwʌlə].

1158 *Wellene*, 1163 *Welnis* (TW), 1287 *Welne* (BG1965), 1489 *Wellen* (UI1932).

Onduidelijke betekenis. De naam kan geduid worden als een afleiding van het Latijnse bijvoeglijk naamwoord *villana* ‘bij een landgoed of boerderij behorend’, waarbij *i* evolueerde tot *e* (Her1977, St1948). Een andere verklaring gaat uit van de Voorgermaanse nederzettingsnaam **Waledhinion*, afgeleid van een persoonsnaam **Waledhinos* met als grondwoord **waledh* ‘sterk’ (Gy1983c) of **Weniliniom* bij een persoonsnaam **Wenilinos*, bij Voorgermaans **weni-* ‘vriend’ (Gy1978) met assimilatie van *-nl-* naar *-ll-*. Vergelijk met Keltisch *ueni* ‘clan, familie, aanverwante’, waaruit Germaans **weniz* ‘vriend’ ontstond (Del2003). Zie **Welden**. Ten slotte kan de naam refereren aan de hydrografische gesteldheid. Wellen ligt aan de rand van de Herkvallei op een plaats waar bronnetjes uit de grond opwellen. Zie in dat verband **Welle**. (vm, js)

Wemmel, VB, dial. uitspraak [ˈwæmə].

1111 *Wambelne* (M), 1132 *Wamblinis*, 1140, 1168 *Wamblen*, 1162 *Wanblinis*, 1176 *Wemblen*, *Wemblinis* (TW), 1601-1774 *Wemmel* (KPH, 873), 1769 *Wemmele* (KPH, II, 8814).

Naam met een onduidelijke etymologie (M, C, WB). Gysseling ziet in *Wemmel* de voorhistorische waternaam **Wamalina*, waaruit de nederzettingsnaam **Wamalinus*, bij de Indo-Europese wortel **(a)wam-*, **(a)wem-* ‘schitterend, uitbuigend’ (Gy1983a). (pk)

Wenduine, WV, dial. uitspraak [ˈwindynə], jonger ook [ˈwændynə].

1183-1205 *Weinenduna*, *Weinendunen* (TW), 1250 in *Wendunen*, 1297-98 *Wendune*, 1915 *Wenduine* (DF).

Onzekere etymologie; er zijn verschillende verklaringen denkbaar. Mansion voert het eerste deel terug op Keltisch **vindo* ‘wit’. *Wenduine* zou dan, zoals mogelijk ook *Blankenberge*, ‘wit duin’ betekenen (M). Het toponiem kan in zijn geheel Keltisch zijn, met als grondwoord **dunom* ‘duin, heuvel’, waaruit Oudiers *dun* ‘heuvel > fort op een hoogte’, en bewaard in plaatsnamen als *Verdun*. In *Wenduine* bevond zich in de eerste eeuwen van onze jaartelling een belangrijke Gallo-Romeinse nederzetting (DCVD2008), waarvan de bewoners wellicht Keltisch spraken. Gysseling leidde het eerste lid *weinen-* eerst af uit Germaans **wegin-* uit **wegja-* ‘glooiend’ (TW), later uit Indo-Europees **awagh-* ‘uitstekend, hoog’ (Gy1983b). *Wenduine* betekent dan ‘glooiende duin’ of ‘hoge duin’. In de derde plaats kan achter het eerste deel van het toponiem de Germaanse persoonsnaam *Wini* of *Wino* schuilen, die ook vervat zit in o.m. *Wijnegem* en *Wijnhuize*, en waarin de *i* door klankwettige rekking in de open eerste lettergreep evolueerde tot *ee*, zoals o.m. in de persoonsnaam *Wenemar* (< *wini-mâr*). Zo’n zachtlange *ee* werd in de middeleeuwse dialecten van

Brugge en omgeving als een tweeklank *ei* uitgesproken, bv. *beike* ‘beek’, *deize* ‘deze’ en mogelijk dus ook *Weinendune*. Die tweeklank wordt vandaag nog gehoord in het oude Stadsbrugs. Door klinkerverkorting in *wein-* of de niet gediftongeerde variant *ween-* ontstond *wen-*. De nog gangbare autochtone uitspraak *wien-* kan rechtstreeks teruggaan op de beklemtoonde klinker van de Germaanse persoonsnaam, maar aannemelijker is dat die ontstond door dialectische sluiting van de *-e-* in *wen-* voor de combinatie *-nd*, zoals in West-Vlaams *kiend* en *wiend* voor *kind* en *wind*. (ld, md)

Werchter, VB, Rotselaar, dial. uitspraak [ˈwɛχtər].

1138-1152 kopie 1265 in parochia de *Werchtra*, 1142-1152 kopie 1265 *Werchtre*, *Werchtera*, 1162 kopie 1265 *Werchter*, 1228 kopie 1265 in ecclesia de *Werctera*, 1231 *Wertere* (MM2020).

Werchter kan ontleed worden als **werf-dra*, een samenstelling van *werf* ‘soort wilg’ (MHW) en *dra > ter* ‘boom’, en betekent dus ‘bij de wilgenboom’. Voor het tweede deel zie ook **Aalter**, **Appelterre** en **Houwaart**. Na verloop van tijd is **werfdra* verdoft tot **werfter*. In *Werchter* is de West-Germaanse medeklinkerverbinding *-ft-* in het Oudnederlands klankwettig overgegaan in *-cht-*. Vergelijk met Nederlands *zacht* met Engels *soft* en Duits *sanft*. Ook Rotselaar kende een *werft*-toponiem. Eén van de belangrijkste ridderhofsteden in het middeleeuwse Rotselaar was het *Hof Ter Werft*, gelegen aan de rand van het moerassige Geverbroek (mededeling B. Minnen en U. Maes). (pk)

Werken, WV, Zarren-Werken, dial. uitspraak [ˈwærkɲ].

830 kopie 10de eeuw *Wrecundia*, 1171-80 *Werkin* (TW), 1443 in *Werkene*, 1610 *Werken* (DF).

De naam gaat terug op een Oudgermaanse waternaam **Wirkundjo* uit Indo-Europees **werguntia* (TW). De volksetymologische verklaring uit ‘verdedigingswerken’ (DV2, M) spoort niet met de oudst bekende naamvorm. (fd)

Werm, BL, Hoeselt, dial. uitspraak [wærm].

1146 *Werme*, 1176 *Weremmia* (TW), 1280 *Werme* (BG1965), 1779 *Werm* (Bo).

Werm heeft zich door secundaireumlaut ontwikkeld uit **Weremmia* (10de eeuw)/**Waremmia* (8ste eeuw) en vóór onze tijdrekening door eerste klankverschuiving (*o > a*) uit een oervorm **Woromjon*. Zeker in de 12de eeuw had syncopering tot *Werm* plaats. De naam is etymologisch identiek met *Waremmie* (Nederlands Borgworm, provincie Luik). De betekenis van die oorspronkelijk tweeledige gemeentenaam (**worom*) blijft echter onduidelijk (VL2015). Mogelijk identiek met *Worm* (Duits *Wurm*), de naam voor een zijrivier van de Roer, en *Wurm*, de naam voor een zijrivier van de Nagold. Beide waternamen gaan (met *m*-afleiding) terug op de Voorgermaanse wortel **u̯er-/u̯or-* ‘feucht, nass’ (GR2014), vandaar ‘water, regen, rivier’ (VBS2018). Voor Loicq verwijst de Voorgermaanse wortel echter pas in tweede instantie naar water (Loi2014). Etymologisch te verbinden met het bij Borgworm gelegen dorp *Kors-worm* (*Corswarem*) (C). (vm, js)

Wersbeek, VB, Bekkevoort, dial. uitspraak ['wæzəbɛ.ik].

1192 *Warsbech* (TW), 1304 Marie de *Wersbeke* (Cla1998a).

Wersbeek is in oorsprong een waternaam, samengesteld uit Middelnederlands *wars* of *wers* '(d)wars' met **beek**, dus 'dwarsbeek'. Molenbeek en Wersbeek vormen al sedert 1284 één gemeente (GB). (pk)

Wervik, WV, dial. uitspraak ['wæ:rvik]; inwonersnaam *Wervikaan* [wæ.rvi'kɔ:n].

± 300 *Viroviacum*, 1090 *Wervi* (TW), 1121 *Wervic*, *Wervick*, 1299 van *Werveke*, 1903 *Wervik* (DF).

Gallo-Romaanse naam **Wiroviacum/Viroviacum*, met het nederzettingssuffix *-iacum* afgeleid van de Keltische persoonsnaam *Wirovius/Virovius*, dus 'woonplaats van Wirovius/Virovius' (BE, TW), of afgeleid van een prehistorische persoonsnaam **Werawos*, uit de Indo-Europese wortel **awer-* 'uitstekend' (Gy1983b). *Wervi/Wervy* is de Romaanse vorm. (fd)

Wespelaar, VB, Haacht, dial. uitspraak ['wɛsplɔ.r].

1154 kopie midden 14de eeuw *Wispelar* (TW), 1232 *Wespelaer* (Bo1944), 1269 *Wispelaer* (VL1980).

Verklaard als de samenstelling op **laar** met een voorhistorische waternaam **Wisapa*, afgeleid uit Germaans **wese* 'weide' met het hydronymische suffix *-apa* 'water' (VL1980), dus 'laar aan de **Wispe* of Weidebeek'. (pk)

Westende, WV, Middelkerke, dial. uitspraak [wæs'tændə].

1173 *Westende de Testrep*, 1218 *Westende* (TW).

Samenstelling van *west* en *ende*. Het dorp lag aan het westelijke eind van *Testerep*, *Testreep*. Zie **Oostende**. (fd)

Westerlo, AN, dial. uitspraak ['wɛstəl].

995-1010 *Westerlo*, 1151 *Wisterle*, 1161 *Westerla*, ca.1167 *Westerle* (TW).

Samenstelling van *wester* 'westelijk' en **lo** (Po1908a, M, C, TW, WB) en dus 'het westelijk gelegen lo', in onderscheid tot *Oosterlo* onder Geel. Zeker bij samenstellingen met windrichtingen valt niet uit te maken of *lo* er 'poel' of 'bos' betekent. (wvo)

Westkapelle, WV, Knokke-Heist, dial. uitspraak [wæska'pələ].

1110 kopie 13de eeuw altare de *Was* (TW), 1243 *Wascapella*, 1285 *Waescapelle*, 1310 *Waestcapelle*, 14de eeuw *West Capelle*, 1436 *Westcapelle*, 1903 *Westkapelle* (DF).

Westkapelle is volksetymologisch gevormd uit *Waestcapelle*, dat zelf door toevoeging van *-t-* ontstond uit *Waescapelle*, een samenstelling van Middelnederlands *wase*, *waes* 'slijk, modder' uit Germaans **wasu* en *kapel* (TW), dus 'kapel op drassige grond'. Vergelijk met **Waasmunster**. (fd)

Westkerke, WV, Oudenburg, dial. uitspraak ['wæskærkə].

1026 *Westkerka*, 1095 *Westkerke* (DF).

Kerk westelijk van Oostkerke. (fd)

Westmalle, AN, Malle, dial. uitspraak [wɛst'mal].

1233 (kopie) *Westmalle*, 1240 *Westmalle* (OSB).

Westelijk deel van het oude Malle. Voor de verklaring van het grondwoord, zie **Oostmalle**. (wvo, kl)

Westmeerbeek, AN, Hulshout, dial. uitspraak ['mɛrəbɛ:k].

995-1010 kopie 12de eeuw *Merbeke*, veranderd in *Mierbeke* (TW), 1374 *Wuestmeerbeke*, 1407 *Woestmeerbeke* (C).

Het grondwoord is in oorsprong de waternaam *Meerbeek*. Zie **Meerbeek** en vergelijk voor oude vermeldingen de diverse plaatsen met die naam in TW. Het eerste deel is *woest*, zoals ook in *Wuustwezel* (zie daar), met latere volksetymologische vervanging door *west* (C). (wvo)

Westouter, WV, Heuveland, dial. uitspraak [wɛs'tutər].

1069 kopie ± 1215 *Wistaltare* (TW), 1240 *Westautre*, 1254 *Westoutre*, 1903 *West-Oeter* (DF).

Outer 'altaar', dus westelijk altaar, dat wil zeggen westelijke kerk. (fd)

Westrem, OV, Wetteren, dial. uitspraak ['wɛstrɛm].

1087 kopie 1775 *UUesternehem* (TW), ca. 1212-1223 *Westrem* (TW/OZV).

Samenstelling van *wester* 'westelijk' en *heem*, 'woonplaats aan de westzijde'. Vergelijk met **Sint-Denijs-Westrem**. (md, pk)

Westrozebeke, WV, Staden, dial. uitspraak ['ruəzbe.kə].

1072 vals 12de eeuw *Rosebeke* (TW), 1200 *Roosebeke*, 1299 *Droghe Rosebeke*, 1567 *Droochroosbeke*, 1652 *West roosebeque*, 1802 *West-Roosebeke*, 1915 *West-rozebeke* (DF).

Oorspronkelijk heette de plaats net zoals Oostrozebeke kortweg *Rozebeke*. De specificering *West-* gebeurde ter onderscheiding van het naburige *Oostrozebeke* (zie daar). (fd)

Westvleteren, WV, Vleteren, dial. uitspraak [wɛ'slɛ:tər].

806 in loco nuncupante *Fletrinio*, 1183 in *Westvleterne*, 1906 *Westvleteren* (DF).

Westelijk gelegen tegenover Oostvleteren, nu ermee gefusioneerd tot Vleteren. Voor de naamsverklaring, zie **Oostvleteren**. (fd)

Wetteren, OV, dial. uitspraak ['wɛtərɛn].

980 *VUehre*, 1098 *Wethre*, 1100 *UUethra*, 1111 *Wettra*, 1144 *UUetera*, 1210 *Wet-tre* (TW), 1227 *Wettere* (GN), 16de eeuw *Wettere* (DP1893).

Gysseling verklaart *Wetteren* als een samenstelling van het Germaanse adjectief **hwata* 'scherp', met **haru* 'zandige heuvelrug' (TW, Gy1978, Gy1980a). *Wetteren* ligt inderdaad op een zandige hoogte. (md, pk)

Wevelgem, WV, dial. uitspraak ['we.vɔlyɛm].

12de eeuw *Wevlengem*, 1197 *Wevelghem* (TW), 1202 *Wevelenghem*, 1915 *Wevelgem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Wivilo* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Wivilo’ (TW). (fd)

Wever, VB, Glabbeek, dial. uitspraak ['wi.əvər].

1275 *Weuere* (EV), 1332 *weuere*, 1620 te *weuer* (Ke2007).

Wever is waarschijnlijk een voorhistorische waternaam, ontstaan uit de Indo-Europese wortel **aw* ‘schitterend, uitbuigend’ (Gy1982) en het hydronymische suffix *-ara*, met de betekenis ‘kronkelende beek’. Het is de oude naam van de huidige Broekbeek, die is overgegaan op de nederzetting. Op 1 januari 1825 werd Wever verenigd met Attenrode tot Attenrode-Wever (Ke2007). (pk)

Wezemaal, VB, Rotselaar, dial. uitspraak ['wɛ.zəmuəl].

Ca. 1000 *Wesemael* (M), 1166-1171 *Wisemale*, 1183 *Winsemale*, 1188 *Weinsemale*, enz. (TW), 1601-1755 *Wesemael* (KPH, 939).

De naam is mogelijk samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Winzo* (Fö1) en *maal* ‘gerechtsplaats’ (M, WB). Vergelijk ook met **Wezembeek**. (pk)

Wezembeek, VB, Wezembeek-Oppeem, dial. uitspraak ['wɛ.zəbɛ.ik].

1099 *Wezembecca* (M), 1129 *Winsenbeca*, *Wezenbeccha*, 1136 *VUisenbech*, enz. (TW), 1671 *weesembecke* (KPH, II, 4671).

Een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Winzo* (Fö1) met *beek*. Wezembeek en Oppeem vormden al sedert de 12de eeuw één geheel (GB). (pk)

Wezeren, VB, Landen, dial. uitspraak ['wɛ.izərə].

1108 *Wesere* (TW), 1262 *walschweseren*, 1308 *Wesere gallicorum* (Ke2000), 1645 *Walswezeren* Luyxs (Ke2004).

Wezeren is de voortzetting van een voorhistorische waternaam **Wesara*, met het suffix *-ara* afgeleid van de wortel **wes-*, volgens Gysseling met de betekenis ‘goed’ (TW) of ‘uitbuigend’ (Gy1982). De laatste verklaring vindt steun in de ligging van Wezeren aan de kronkelende Zevenbronnenbeek. In de samenstelling *walschweseren* (1262) zinspeelt de voorbepaling *wals* op de nabijheid van de taalgrens en dus van Wallonië (Her1977) of op de voormalige ligging in het Land van Luik. Naar dat laatste wordt expliciet verwezen in de attestatie *Walswezeren Luyxs* (Fr1892). Vergelijk met **Melkwezer**. (pk)

Wichelen, OV, dial. uitspraak ['wiχəlɪn].

972 *uuigle* cum abbatia niuelle (Sch2007), begin 12de eeuw *UUichline*, 1174 *Wighelen* (TW, GN), 1253 *Wichline* (DP1893, M).

De naam *Wichelen* komt de eerste keer voor in een huwelijkssoorkonde van keizerin Theophanu (972), bewaard in het staatsarchief van Wolfenbüttel. Het topstuk staat bekend als een van de mooiste oorkonden uit de Europese middeleeuwen. De keizerin kreeg in België als bruidsschat de abdij van Nijvel (Nivelles) en Wichelen (mededeling D. Callebaut). Gysseling reconstrueert *Wichelen* eerst als **Wikolinion*, met het prehistorische suffix *-iom* afgeleid van de persoonsnaam **Wikolinios*, vervolgens als **Wekalinion*, bij de persoonsnaam **Wekalinos* ‘de minzame’ (Gy1980a) en ten

slotte als een nederzettingsnaam afgeleid van een waternaam bij de wortel **wek-* ‘uitbuigend’, wegens de ligging in een meander van de Schelde (Gy1982). (md, pk)

Widooie, BL, Tongeren, dial. uitspraak [bə'dœy].

1176 kopie ± 1225 *Wido* (TW), 1215 *Wydoe* (U1932), 1224 *Widoy* (TW), 1344 *wydoe* (BG1965), 1390-1413 *Wydoe* (Gr1981), 1509 te *wydoen* (VdM2), 1846 *Widoye* (Vdm).

Naamgeving in verband met begroeiing en bodemgesteldheid. Middelnederlands *wedauwe* (*widauwe*) is samengesteld met *wede*, *wide* ‘wilg’, Rijnlands *Widde*, Duits *Weide* ‘wilgentwigg’ (MW, RW) of Germaans **withu* ‘bos’ (St1988). Het tweede bestanddeel is *ouwe*, zodat de gemeentenaam betekent ‘wilgenbos(je) bij land aan het water’. In Duitsland komen talrijke plaatsnamen voor met *Weide* ‘wilg’, zoals *Weidenau* (bij Fulda) (MW, Fö2, Ke1982a, Ca1956). (vm, js)

Wiekevorst, AN, Heist-op-den-Berg, dial. uitspraak ['wi.kəvœst].

1213 *Wichenuorst* (TW), 1325 *Wickenvorst* (OT3).

Het tweede lid is *vorst* ‘domeinbos’. Het eerste lid is waarschijnlijk een boomnaam. Mogelijk gaat het om de bergiep (TW), een andere buigzame iepensoort (WB) of een wilgensoort. Het Oudengelse *wice*, Engels *witch*, *wych*, wordt toegepast op diverse boomsoorten met buigzame takken, onder meer de bergiep of olm (*wych elm*, *wich elm*), maar ook een soort hazelaar (*witch hazel*) en (dialectisch) een soort es; het Rijnlandse *wick* wordt vermeld als ‘wilg’. (wvo)

Wielsbeke, WV, dial. uitspraak ['wi.lzbe.kə].

1080 *Wilesbeche*, 1141 *Wilesbecca* (TW), 1230 *Willebeke*, 1308 *Wielsbeke* (DF).

In oorsprong een waternaam, samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Willo* met genitiefverbuiging en *beek*, dus ‘beek van Willo’ (DV2). De evolutie naar *Wiels-* is te verklaren door de *i* in open lettergreep in *Wiles-*. (fd)

Wieze, OV, Lebbeke, dial. uitspraak [wis].

1108 *Winsia* (DP1893), 1148 *Winze*, 1221 *Wiense* (TW), 1227 *Winze* (GN), 1264 *Wiense* (DP1893), 1370 *Wiese*, 1406 *Wieze* (TW/OZV).

Wieze stamt volgens Gysseling van een Voorgermaanse nederzettingsnaam **Wenik-om*, afgeleid van de persoonsnaam **Wenikos*, zelf gevormd uit Indo-Europees **weni-* ‘vriend’ (Gy1978). Vergelijk met Keltisch *ueni* ‘clan, familie, aanverwante’, waaruit Germaans *weniz* ‘vriend’ (Del2003). (md, pk)

Wijchmaal, BL, Peer, dial. uitspraak ['weixmə.l].

1161 *Wichmale*, 1364 *Wyghmale* (Mo1979).

Bestaat uit Middelnederlands *wijc* (Latijn *vicus*), dat in de toponymie ‘dochternederzetting, gehucht’ ging betekenen (Mo1979, TW en zie **Noorderwijk**) en *maal*, dat hier de betekenis heeft van ‘onverdeelde grond van een gemeente (in een grensgebied), bos-, weide- of heidegrond in gemeenschappelijk bezit’. De naam verwijst naar de uitbouw van Kempense dorpen en parochies in de middeleeuwen, in dit geval van het moederdorp en de moederkerk van Peer (alleszins in de 12de eeuw). De aan de rand gelegen buurtschap Wijchmaal, oorspronkelijk gemeenschapsgrond,

heeft zich vanuit het centrum later ontwikkeld (Mo1979, St1998). Zie ook **Wijgmaal** in Vlaams-Brabant en het eerste deel van het naburige *Malpie* (< 1414 *malpaye*) ‘paden naar het grensgebied’ van Valkenswaard, Dommelen en Borkel in Noord-Brabant (MM1979). (vm, js)

Wijer, BL, Nieuwerkerken, dial. uitspraak [wɛr].

1139 kopie midden 13de eeuw *Vileir* (TW), 1363 de *Vivario* (BE), 1390-1413 *Wyer* (Gr1981).

Blijkens de eerste attestatie te verbinden met Romaans *villare* ‘boerderij’ en niet met Latijn *vivarium* ‘visvijver’, waarmee het later geassocieerd werd (BE, Her1977). Voor het merendeel zijn de Belgisch-Limburgse en de Nederlands-Limburgse *wiler*-namen enkelvoudig (Tu1962). Dat is ook voor het Haspengouwse *Wijer* het geval. (vm)

Wijgmaal, VB, Leuven, dial. uitspraak ['wuəχmo.l].

1107 kopie midden 13de eeuw *VUicmale*, 1114 kopie midden 12de eeuw *Guimala* (in een Romaanse bron!), 1161 *Wichmale* (TW).

De naam wordt gewoonlijk verklaard uit *wijch* ‘strijd, kamp, veldslag’ (MW) en *maal* ‘gerechtsplaats’ (M, C, WB), maar waarschijnlijker is de betekenis ‘gemeenschapsgrond’ zoals in *Wijchmaal* (zie daar). (pk)

Wijnegem, AN, dial. uitspraak ['wæ.nəyɯm].

1161 *Winengem*, 1183 *Winenchem* (TW), 1239 *Wineghem* (OSB), 1267 *Winengheem* (OBE).

Heem-naam, waarin men meestal een patroniem *Wining* ziet, een *inga*-afleiding van de Germaanse persoonsnaam *Wino*, verkorting van namen als *Winibald*, *Winibercht* enz. (Po1908c, Po1910a, M, C, TW, DV, DV2, WB) en dus ‘woonplaats van de lieden van Wino’. Misschien gaat het echter om een oude *wig*-naam, bijvoorbeeld *Wignand* (> *Winand* > *Wijnant*) en dan **Wignandingaheem* (VL1981). (wvo)

Wijnhuize, OV, Herzele, dial. uitspraak ['wɛ.nɫ.zə].

1245 *Winhuses*, 1286 kopie 18de eeuw *Winhusen*, 1296 *Wijnhusen*, 1385 *Wijnhuse* (TW/OZV).

Waarschijnlijk is *Wijnhuizen* de datiefvorm van Middelnederlands *wijnhuus*, d.i. een herberg waar voornamelijk wijn wordt geschonken (MW). Een andere mogelijkheid is dat achter het eerste deel de Germaanse voornaam *Wino* schuilt. In de middeleeuwen was *Wijnhuize* een meierij, waarvan het grootste deel behoorde tot Sint-Lievens-Esse en een klein deel tot de heerlijkheid en de parochie Steenhuize (GB). Zie **Steenhuize**. (md, pk)

Wijshagen, BL, Meeuwen-Gruitrode, dial. uitspraak ['wi:sha:ɣə].

1157 *Wiscath* (TW), 1230 *Wiveseche*, *Wichsage*, 1336 *Wyschagen* (LBO), 1509 *wyshaige(n)*, (VdM1), 1685 tot *wijschagen* (Bree Gichtregister), 1779 *Wyshaghen* (Bo).

Kennelijk is in de oudste vermelding *t* voor *c* gespeld (VL2008). Vergelijk **skagan* ‘bosje’, Oudnederlands *scaga*, Oe. *sceaga*, Engels *shaw*, zoals in *Wishagen*, de naam van een gehucht van Heist-op-den-Berg: 1375 de *wishaghe* (He1978: 92); *Schagen*

(Nederland) (VBS, TW) en *Wishaw* (Engeland) (EKW). Latere vermeldingen met Middelnederlands *hage* duiden op begroeiing: zie **haag**. Het eerste deel is Germaans *wīþwō-*, Middelnederlands *wide* (*wyde*) ‘(teen)wilg, wilgentak’ (TW, MHW) met lange vocaal en dus niet Middelnederlands *wisch*. De betekenis is ‘wilgenbosje’. Wilgen werden in de landelijke economie voor allerlei doeleinden gebruikt. (vm, js)

Wijtschate, WV, Heuvelland, dial. uitspraak [ˈwiʃχɔ.tə].

1069 *Widesgada*, 1080-85 *Wideschat*, 1224 *Widescate* (TW), 1237 *Witscate*, 1313 *Wijtscate*, 1641 *Wijtschate* (DF).

De naam kan verklaard worden uit de samenstelling van Middelnederlands *gat* ‘doorgang’ – vergelijk met Engels *gate* – met de persoonsnaam *Wido*, dus ‘gat van Wido’ (DV2). Als het eerste lid geen persoonsnaam is, kan gedacht worden aan Germaans **withwo*, waaruit Middelnederlands *wide* ‘teenwilg’ en Duits *Weide* ‘wilg’ (TW). “Een *widesgate* of *widengat* is dan allicht een toegang tot een met teenwilg afgezette akker, of de met wilgen beplante weg daartoe” (GN). Gysseling ziet in het tweede deel van de samenstelling evenwel Germaans **skagan* ‘bosje’, zoals in *Wijshagen* (zie vorig artikel), maar problematisch daarbij is de veronderstelde overgang *scage* > *scate* > *scat*. (fd)

Wilderen, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak [ˈwildərə].

1139 kopie 13de eeuw *Wilre*, 1218 *Viler* (TW).

Zoals *Wijer* te herleiden tot Romaans *villare* ‘boerderij’, een van de Latijnse cultuurnamen in Belgisch- en Nederlands-Limburg (Tu1962). De Romaanse meervoudsuitgang *-s* is vervangen door de Germaanse meervoudsuitgang *-en* (Tu1962). Invoeging van *d* in een later stadium, maar zeker niet vóór de 17de eeuw. Vergelijk ook met **Waltwilder**. (vm, js)

Willebringen, VB, Boutersem, dial. uitspraak [ˈwiləbrɪŋə].

1141 kopie 1266 *Willenbringe*, 1148 *Willibrinca*, 1154 *Willenbrenghen* (TW), 1293 walterus de *willenbringen* (Ke2017b).

Afleiding van de Germaanse persoonsnaam *Willebrecht* of *Willebrand* met het collectiefsuffix *-ingun* > *-ingen*, dus ‘bij de lieden van Willebrecht of -brand’ (M, WB). (pk)

Willebroek, AN, dial. uitspraak [ˈwilebruk].

1189 *Willebroc*, 1190 *Wildebrouc*, 1204 *Willebroch*, 1211, 1223 *Wildebroc* (TW). Samenstelling van het adjectief *wild* en **broek** ‘moeras’ (M, C, TW, DV, DV2, WB) en dus ‘wild begroeid moerassig terrein’. (wvo)

Wilmarsdonk, AN, Antwerpen, nu verdwenen, dial. uitspraak [ˈwilmərzdɒŋk].

1157 *Wilbardunc* (TW), 1179 *Wilmarsdunc* (OSM), 1467 *Wilmaersdonc* (SR).

Samenstelling van **donk** en de Germaanse persoonsnaam *Wilmaar* (C, TW). In 1282 bezat ene Egidius Wilmari grond in Wilmarsdunc (BHB1923). De familienaam *Wilmaar* komt vaak voor in Antwerpse schepenregisters, bijvoorbeeld 1437 Diedericke *Wilmaer*, 1453 Jacob *Wilmaer*. In de jaren 60 van de 20ste eeuw werd het polderdorp Wilmarsdonk ontruimd en afgebroken om plaats te maken voor de uitbreiding van de haven van Antwerpen. Alleen de toren staat er nog. (wvo, kl)

Wilrijk, AN, Antwerpen, dial. uitspraak ['wildrək].

1003 *Uuilrika*, 1108 *Wilrice*, 1161 *Wilrica*, 1179 *Wilrike* (TW).

Een Gallo-Romaanse naam, wellicht ontstaan uit **Villariacum*, hoewel dat toponiem elders in de Romaanse wereld niet bekend is. De naam wordt beschouwd als een afleiding van Latijn *villaris*, *villare*, adjectief bij *villa* 'landgoed', dus 'tot een landgoed behorend', verbonden met het nederzettingssuffix *-(i)acum*, een latinisering van Keltisch *-akom*, 'woonplaats' (Ro1944a, Pr1952, VP1967, VP1982, WB 2068). Wilrijk was een villaris-domein, ontstaan uit een oudere en belangrijkere villa-nederzetting. Die laatste was misschien Rumst, maar waarschijnlijk Kontich; op beide plaatsen heeft archeologisch onderzoek aangetoond dat er een Romeinse villa heeft bestaan. De naam *Wilrijk* betekent dus 'nederzetting bij een (belangrijker) vicus of villa' (VP1982) of 'de woning of het domein van de villa (van Kontich)' (Ro1944a). (wvo)

Wilesele, VB, Leuven, dial. uitspraak ['wilsə].

1141 *Wilcela*, *Wilsela* (Bo1944), 1154 *Wilcela*, 1164 *Wilzeleh*, ca. 1170-1190 *Wilselle* (TW).

Samengesteld uit de Germaanse persoonsnaam *Wilo* (Fö1) en *zele*, dus 'woning van Wilo'. (pk)

Wilskerke, WV, Middelkerke, dial. uitspraak ['wɛ.lskærkə].

1201 *Willekini capella* (TW), 1253 *Willekinskercke*, 1539 *Willekens kercke*, ± 1650 *Willekes kercke*, 1666 *Wilskercke*, 1796 *Wilskerke* (DF).

Kerk van *Willekin*, *Willeken*, verkleinvorm van *Willem*. Vergelijk met de naam *Willemskerke* in Zeeland. (fd)

Wimmertingen, BL, Hasselt, dial. uitspraak ['jɔmə(r)tɛjŋə].

1243 *Wembertingen* (C), 1284 *Wemmertingen* (BG1965), 1779 *Wimmertinghen* (Bo).

Afleiding uit de Germaanse persoonsnaam *Winibrecht* met het verzamelsuffix *-inga* of de datief meervoud *-ingum*, dus 'woonplaats van de lieden van Winibercht' (DV2). *Wimmer-* is het resultaat van een assimilatieproces: *nb* > *mb* > *mm*. (vm, js)

Winge, zie **Sint-Joris-Winge** en **Tielt-Winge**

Wingene, WV, dial. uitspraak ['wiŋnə].

847 kopie ± 1300 *Wenghinas*, 1107 *Winginis*, 1113 *Wingina*, 1111-15 *Wingine*, 1122 *Wingene* (TW).

Wingene gaat volgens Gysseling terug op een Voorgermaanse nederzettingnaam **Wanghinos*, afgeleid uit een waternaam **Wanghina*, zelf bestaand uit een Indo-Europese wortel **wegh* 'uitbuigend' en het hydronymische suffix *-ina*. De plaats zou dan genoemd zijn naar zijn ligging in de bocht van een beek (Gy1982). Een oudere verklaring uit Germaans **wangio* < **wang* 'veld, weide' (C, M; daarvoor zie **Wange**) is in het licht van de oudste vormen weinig waarschijnlijk. (fd, md)

Winksele, VB, Herent, dial. uitspraak ['wiŋsəl].

1133 *Wenekensele*, 1220 *Wenkensele* (TW), 1155 *Winkensele*, *Winkesele* (Bo1944).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Winiko* en *zele*, dus 'woning van Winiko' (TW). (pk)

Wintershoven, BL, Kortesseem, dial. uitspraak ['weintərsu.əvə].

976 uillam *UUintreshouo*, 980 a loco *UUentreshouum* uocato (TW), 1275 *Wentershoven* (U11932).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Winidhari* of *Winitheri* (Fö1) met genitiefverbuiging en **hofum*, datief meervoud van **hofa* > **hof**, dus 'boerderij van Winidhari' (TW). Aan de in Limburg en Duitsland verspreid voorkomende persoonsnaam *Winter(s)* kunnen ook andere naamgevingsmotieven ten grondslag liggen: o.m. het tijdstip van iemands geboorte, de van de zonzijde afgewende ligging van de woning of het ingaan van de pachtperiode (Heu2012). De persoonsnaam is ook bewaard in de Zwitserse gemeente *Wintersingen* (LSG). Vergelijk ook met *Winterswijk* (Gelderland) (VBS2018). (vm, js)

Woesten, WV, Vleteren, dial. uitspraak ['ru:stn].

1138 *Wastina* (TW), 1161 *solitudinem renyngensem* (DF), 1217 *Wostine* (TW), ± 1300 *iuxta wastinam* domini de *Rininghelst*, 1392 in de *Woestinne*, 1472 ter *Woestene*, 1614 in der *Woesten*, 1648 *Woestene* alias *Roestene*, 1686 *Woesten*, 1735 *Oestene* (DF).

Zowel het Latijnse synoniem *wastina* als de *solitudo* van 1161 wijst op een 'woestijn, d.i. woest land, woestenij'. In het West-Vlaams wordt de *w* makkelijk geassimileerd aan een volgende velare klinker *oe* [u], bijvoorbeeld *oensdag* 'woensdag', *oekeren* 'woekeren', vandaar *Oesten*. Uit *ter Oesten* ontstaat dan door verkeerde lettergreepsplitsing *te Roesten* en vandaar *Roesten*, zoals in de familienaam *Vanderostijne*. (fd)

Woluwe, zie **Sint-Lambrechts-Woluwe**, **Sint-Pieters-Woluwe** en **Sint-Stevens-Woluwe**

Wolvertem, VB, Meise, dial. uitspraak ['wolvərtum].

1086 *Uulverhem*, 1095 *Vulvrethem* (M), 1125 *Woluerthem*, 1170 kopie ca. 1243 *Wolferthem* (TW).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Wulfafrid* (Ro2008), jonger *Wolfert*, en **heem**, dus 'woonplaats van de lieden van Wolfert'. (pk)

Wommelgem, AN, dial. uitspraak ['umələyʏm].

726 kopie ca.1222 *Wimilincheim*, 1161 *Wimlegem*, 1161 kopie 14de eeuw *UUem-belchem*, 1186 kopie 14de eeuw *Wimbelgem* (TW), 1292 *Wommelgheem* (OBE).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Wimilo* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, dus 'woonplaats van de lieden van Wimilo'. *Wimilo* is een verkleinvorm van *Wimo*, *Wimmo*, vleinaam van een naam als *Wigimod*, *Wigmar*, *Wigman* enz. (C, TW, DV, DV2, Ro1989b, WB). De oude vermeldingen slaan wel degelijk op Wommelgem en niet op Wijnegem, zoals al vroeg is gesteld (Po1908c). Een gedetailleerde bespreking van oorsprong en evolutie van de naam werd gegeven door Roelandts (Ro1989b, met oude vermeldingen en literatuur). (wvo)

Wommersom, VB, Linter, dialectische uitspraak ['wyməsəm].

1139 kopie midden 13de eeuw *Wolmersheym*, 1179, 1224 *Wlmersem* (TW, BE), 1245 apud *Wulmesse*, 1321 in *wolmerseem*, 1563 *Wommersom* (Ke2017a).

Samengesteld uit de genitief van de Germaanse persoonsnaam *Wolmar*, tweestamige naam *wolf* + *mar* ‘wolf-beroemd’, en *heem* (met oostelijke ontwikkeling tot *-om*), dus ‘woonplaats van Wolmar’ (VL1987, Ke2017). Niet te verwarren met de gehuchtnaam *Wulmersum* bij Hakendover. (pk)

Wondelgem, OV, Gent, dial. uitspraak [ˈwɔndlyæm].

966 *Gundinglehem*, 1130 *Gundlegem*, 1153 *Gundelgem*, 1210 *Gondelghem*, 1223 *Wondelgem* (TW, GN).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Gundilo* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Gundilo’ (TW). *Gundilo* is een diminutief, met *-l*-suffix afgeleid van een *Gund-* of *Gond-*naam (GN). De vorm met *w* aan het woordbegin is wellicht een hypercorrecte “ontromanisering” door de Germaanssprekende bevolking in de tijd toen de ruime omgeving van Gent nog tweetalig was. *Gundlinghem* werd dan verkeerdelijk opgevat als een Romaanse vorm, waarin de beginmedeklinker werd vervangen door zijn klankwettig Germaans pendant *w-* (vergelijk Algemeen Nederlands *wesp* tegenover Frans *guêpe*, uit Latijn *vespa*). (md, pk)

Wontergem, OV, Deinze, dial. uitspraak [wɔntəryem].

1019-1030 *Guntrengem*, 1206 *Gontrengem* (TW), 1240 *Gonterghem* (GN), 1264-1265 *Wonterghen*, 1315-1316 *Wonterghem* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Gundihar* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Gundihar’. De vorm met begin-*w* berust net zoals *Wondelgem* wellicht op hypercorrecte germanisering van een ten onrechte als Romaans opgevatte vorm. Zie **Wondelgem**. (md, pk)

Wortegem, OV, Wortegem-Petegem, dial. uitspraak [ˈwɔrtəyæm].

964 kopie midden 11de eeuw *UUrattinim*, 1119 kopie midden 13de eeuw *Wartenghem*, 1170 kopie idem *Wartengem* (TW), 1243 *Wortenghem*, 1295 *Wortteghem*, 1321 *Worteghem* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Warato* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, ‘woonplaats van de lieden van Warato’ (TW). *Warato* schijnt een Opperduitse naam te zijn, maar hij kan een Nederduitse tegenhanger hebben gehad met een onder invloed van de *w* geronde klinker: **Worat* (GN). Wortegem en Petegem werden in 1970 tot één gemeente samengevoegd. Zie **Petegem**. (md, pk)

Wortel, AN, Hoogstraten, dial. uitspraak [ˈwœtəl].

1155 *Wurtelam* (accusatief), 1157 *Wortele*, 1161 *Wrtele* (TW), 1490 *Wortel* (La1962b).

Een *lo*-naam met Middelnederlands *wort* ‘kruid’, waarbij **wort-lo* later vervormd werd onder invloed van het beter bekende *wortel* (M, C, TW, DV, DV2, WB). Afhankelijk van de betekenis die *lo* in deze naam heeft, betekent de naam bijvoorbeeld ‘(open plek in het) bos waar kruiden groeien’ of ‘plas waarin of waarbij kruiden groeien’. Zie ook VO2001a. (wvo)

Woubrechtgem, OV, Herzele, dial. uitspraak [u'brɛχtəyɛm].

1122 *VUoubrechtengem*, 1147 *Uoubrechtengem*, 1154 *Woubrectenghem*, 1201 *Woubrehtengem* (TW, GN), 1295 *Woubrechtghem* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Waldaberht* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, 'woonplaats van de lieden van Waldaberht'. Het eerste deel evolueerde klankwettig tot *Woudbrecht* en vervolgens door uitstoting van *d* tot *Woubrecht*. (md, pk)

Woumen, WV, Diksmuide, dial. uitspraak [wo:m].

1096 *Walnes* (TW), 1110 *Woldma* (DF), 1127 kopie 16de eeuw *Woldman* (TW), ± 1177 *Wouma*, 1217 *Woma* (TW), 1217 *Woeme*, 1250 *Woemen*, 1302 *Woumen* (DF). De naam bevat vermoedelijk *wold* 'woud' (C), maar *-ma*, *-me* is duister. De vorm *Woldman* uit 1127 uit een tekst van de Brugse kroniekschrijver Galbert, die echter alleen in een 16de-eeuwse kopie is overgeleverd, is waarschijnlijk – een weliswaar vroege – reïnterpretatie. Beele gaat uit van de hypothese dat de vorm *Walnes* uit 1096 op een verkeerde lezing van *Walues* berust. Hij vergelijkt met de parallel *Woluwe* < *Wolua*, in de naam van drie Brabantse gemeenten. Het tweede element is *ouwe*, *uwe* 'waterrijk land' uit **ahwa*. *Wal(d)uwe* evolueert over **Woluwe* tot *Woumen*, door wisseling van de lipmedeklinkers (bilabialen) *w/m*. Vergelijk met *zwaluw/zwalm/zwoum* (Be2011, 246). (fd)

Wulmersum, VB, Tienen (Hakendover), dial. uitspraak ['wyləmərsym].

1293 apud *Volueseem*, 1295 *Wluesheem*, 1321 *wlmesseem*, enz. (Ke1991).

Gehucht van Hakendover dat als een apart dorp werd beschouwd. Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Wolf* met **heem**, 'woonplaats van de lieden van Wolf'. Het oudere *Wulfshem* ontwikkelde zich door analogie met het naburige *Wommersom* tot *Wulmersum*. *Heem* wordt in de regel in het oosten van Brabant *-om*, soms ook *-um*. Hier haalde het de variant op *-um* (Ke1990). Zie ook **Wommersom**. (pk)

Wulpen, WV, Koksijde, dial. uitspraak ['wœ:pm].

1142 *Wlpan* (TW), 1144 *Wulpen* (DF).

Wulpen is in oorsprong een waternaam, mogelijk afgeleid van een Germaans element **wul-*, verwant met het werkwoord *wellen*, en het voorhistorisch suffix *-apa*, dat ook nog bij de aanvankelijke Germaanse naamgeving in gebruik was, zie ook **Dworp** en **Wespelaar**. De waternaam zou dan 'wellend water, opwellend beekje' hebben betekend (C, DV2, M). Tavernier-Vereecken denkt veeleer aan een oud Vlaams woord, verwant aan *gulp* 'kolk'. Het zou in ieder geval om een waternaam gaan, die overgedragen is op nabijliggend, hoger gelegen land, of eiland. Vergelijk de lokale naam *Wulpendamme* voor een wijk ten zuiden van het dorp (GN) en de naam *Wulpen* voor een in 1334 verdronken eiland bij Cadzand in Zeeuws-Vlaanderen. (fd)

Wulvergem, WV, Heuvelland, dial. uitspraak ['wœ:vəryɛm].

1119 *Wulverghem*, 1581 *Wulvergem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Wulfer* (voorkomend in oude vormen als *Wlfers*, *Wlfero* - GN) en *heem*, 'de woonplaats van Wulver'. (fd)

Wulveringem, WV, Veurne, dial. uitspraak ['wœ:vəryæm].

1128 *Wlfrighem*, 1138 *Wlvringem*, 1219 *Wlfringhem* (TW), 1294 *Wulveringhem*, 1826 *Wulveringen* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Wulfer* met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van *Wulfahari*'; vergelijk met **Wulvergem** en *Wulverdinge* in Frans-Vlaanderen. (fd)

Wuustwezel, AN, dial. uitspraak ['wɛ:zəl].

1250 *Wesella* (OBE), 1260 (kopie) apud *Wlte Wesel* in deserto, qui alio nomine appellatur *Watine* (OSB), 1265 *Wesele* (OBE), 1323 *Woestwesele* (OBE), 1374 *Wuestwesele* (V).

Zoals de oude vermeldingen illustreren, heette de plaats oorspronkelijk gewoon *Wezel*, een *lo*-naam met als eerste lid *wese* 'weide' (M, C, DV, DV2, WB, VO2001a). Later werd het adjectief *woest*, ter plaatse door secundaire umlaut geëvolueerd tot *wuust*- (VL1986a) toegevoegd, wellicht ter onderscheiding van 's-Gravenwezel. Wuustwezel is dus het 'Wezel dat in de woestenij gelegen is'. Zie ook 's-Gravenwezel. (wvo)

Zaffelare, OV, Lochristi, dial. uitspraak ['sa.fəlb.ərə] of ['za.fəlb.ərə].

Ca. 1240 *Saflare* (TW/OZV), 1246 *Safflar*, *Safflare* (GN, TW/OZV), 1250 kopie 13de eeuw *Scaplaer* (TW/OZV), 1257 *Zaflare*, 1259 *Scafflar* (Gy1978), 1263 *Saffelaer* (M), 1265 *Safflar* (TW/OZV), 1280 *Zaffelaer*, 1311 *Tsaffelaer*, 1324 *Tsafflaer* (Gy1984a). *Zaffelare* is een samenstelling op **-laar**, waarvan het eerste deel niet met zekerheid verklaard kan worden. Gysseling vermoedde aanvankelijk een afleiding uit Germaans **skafti* (waaruit ook Nederlands *schacht*) 'staak', hier op te vatten als 'boomstam', wat voor het geheel de betekenis 'laar in hoogstammig bos' oplevert (Gy1980a). Het probleem met die reconstructie is dat de beginmedeklinker van de plaatsnaam niet overeenstemt met de klankwettige opvolger van Germaans *sk*, namelijk *sch*. Op grond van de 14de-eeuwse attestaties van het type *Tsaffelaer* ontwikkelt Gysseling in een latere bijdrage de hypothese, dat die vormen door omzetting van medeklinkers ontstaan zijn uit ouder **Staffelaar*. Daarin is het eerste deel etymologisch terug te brengen tot Germaans **stabh-*, de klankwettige voorloper van Nederlands *staf* en *staaf*, die in de nederzettingsnaam de betekenis 'boomstam' heeft. Ook volgens die theorie betekent *Zaffelare* dus 'laar in hoogstammig bos' (Gy1984a). Voor een derde verklaring vertrekt Vervaeke van de veronderstelling dat van alle gevonden varianten *Scaplaer* etymologisch de oorspronkelijkste is. Die vorm interpreteert hij als een **-laar**-samenstelling met de voorbepalende persoonsnaam *Cappe* met voorgeplaatste genitief-*s*: *Cappe-laar* > *sCaplaar* 'de laar van Cappe'. In het middeleeuwse *Zaffelare* worden inderdaad dragers gesignaleerd van de bij- of familienaam *Cappe* (Ver2002). De persoonsnaam *Cappe* is trouwens nog steeds in gebruik (DB2003). De opvatting ten slotte, als zou *zaffel-* teruggaan op Vlaams *zavel* < Latijn *sabulum* 'zand' (M, GN), is weinig geloofwaardig, omdat daarbij de verscherping van de medeklinker *v* tot *f* en de daarmee gepaard gaande klinkerverkorting onverklaard blijven. (md, pk)

zand

Middelnederlands *sant*, *zand*, *sand*, *saent* betekent 'zand', ook 'onbebouwd land' en o.a. 'zandwoestijn, zandige vlakte', ook 'veld in het algemeen'. Als toponiem komt *Zand* in de Kempen zeer vaak voor en ook elders is het zeer verbreid, verwijzend naar de plaatselijke zandachtige bodemgesteldheid, zelden naar de zand- of zavelwinning. Als veldnaam slaat de verwijzing op de bouwlaag, namelijk droge en lichte dekzandgronden, vaak aan verstuuving onderhevig. De naam is echter zeer vaak geen perceelsnaam, maar te verstaan als een collectiefvorming met de betekenis en ter aanduiding van een zandige vlakte, een zandige streek, terreinen grenzend aan nog niet ontgonnen heide. Hij werd vaak nederzettingsnaam, namelijk meestal als verwijzing naar een gehucht of een onderdeel van een gehucht. (wvo)

Zandbergen, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak ['zambæ.rn].

1176 *Zamberghen* (TW), 1208 *Sanbergen* (TW/OZV), 1209 *Zantbergis* (TW), 1293 *Santberghen*, ca. 1361 *Zantberghen* (TW/OZV).

Zandbergen is samengesteld uit *zand* en de datiefvorm van **berg**, dus ‘aan de zandige berg’ (TW, EV). (md, pk)

Zande, WV, Koekelare, dial. uitspraak [ˈzandə].

1280 *Zande*, 1284 prochia van den *Sande*, 1321 ten *Zande* (DF).

Dorp op het zand, op zandige bodem. (fd)

Zandhoven, AN, dial. uitspraak [ˈzanto.və].

1183 *Santhouen*, *Santoua*, *Santhoven* (TW).

Samenstelling met **zand** en de datief meervoud van **hof** ‘hoeve’ (M, C, TW, WB), dus ‘bij de hoeven op zandige grond’. (wvo)

Zandvliet, AN, Antwerpen, dial. uitspraak [ˈzantfli.t].

1119 kopie 13de eeuw *Zantfliten*, 1135 *Santflit*, 1148 *Santflite* (TW).

Samenstelling van **zand** en *vliet* ‘rivier, beek, ook kreek, inham’ en dus ‘aan de zandbeek of zandkreek’. (wvo)

Zandvoorde, WV, Oostende, dial. uitspraak [ˈzāntfo.ərdə].

1249 *Zantvorde*, 1250 *Zandvorde*, 1328 *Zandvoorde* (DF).

Dezelfde etymologie als bij het volgende Zandvoorde (zie volgend artikel). (fd)

Zandvoorde, WV, Zonnebeke, dial. uitspraak [ˈzā.(n)fo.ədə].

1102 *Santfort*, 1201 *Santforda* (TW), 1249 *Zantvorde*, 1353 *Zantvoorde*, 1428 *Zandvoorde* (DF).

Voorde of doorwaadbare plaats in zandig terrein. (fd)

Zarlardinghe, OV, Geraardsbergen, dial. uitspraak [ˈzo.ərliŋə].

868 kopie 18de eeuw *Saroldingas*, 1142 kopie 15de eeuw *Saraldenges*, 1210 *Sorauldenges* (TW), 1315-1316 *Zarlendinghes* (TW/OZV), 1326 *Zalardinghen* (Gy1978), 1428 *Saerledingen*, 1490 *Zareldingen* (DP1899, M).

Afleiding uit de Germaanse persoonsnaam *Saruwald* met het verzamelsuffix *-inga*, ‘nederzetting bij de lieden van Saruwald’ (M, TW, VD1996b). (md, pk)

Zarren, WV, Kortemark, [zarn].

1089 *Sarra*, 1112 kopie 12de eeuw *Sarran*, ± 1185 *Zarren* (TW).

Vernoemd naar de plaatselijke beeknaam, de *Zarre*. Die waternaam, verwant met de naam van de rivier de *Saar*, is afgeleid van een Indo-Europese wortel **ser-/sor-* ‘vloeiën, stromen’. (fd)

Zaventem, VB, dial. uitspraak [ˈzo.vətum].

1117 *Sauenta*, ca. 1123 *Sauenten*, 12de eeuw *Sauentinis* (TW, DV1976b), 1699 *Saüenthem* (KPH, II, 10).

De naam is blijkens de oudste attestatie geen **heem**-naam; de huidige uitgang *-em* ontstond door analogie met talrijke gemeentenamen op *-(g)em*. *Zaventem* wordt wellicht ten onrechte verklaard uit een Keltische waternaam **Sab-* met *-nt*-suffix, dus **Sabunt-*, of uit Latijn **Sablantina* ‘zavelgrond’ (M, C, WB, DV). Gysseling leidt *Zaventem* af van een voorhistorische waternaam met de wortel **sabh-* ‘uitbuigend’,

waaruit **Sabhantia* ‘de bochtige’. Zaventem ligt in een opvallende bocht van een beek (Gy1983a). (pk)

Zedelgem, WV, dial. uitspraak [¹zɛləɣæm].

1089 *Sedelingem*, 1107 *Sedelengem*, 1151 *Sedelghem* (TW), 1164 *Zedelgem*, 1421 *Zelegghems kercke*, 1563 *Zelegghem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Sidulo*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van *Sidulo*’ (TW) of *Sidilo*, verkleinvorm bij *sidu* ‘zede’. De vorm 1080 *Sillengem*, zowel in TW als bij De Flou, berust op een vergissing. Dat *Sillengem* slaat eigenlijk op *Zieldegem*, *Zielegem* in Kruishoutem, vandaar de familienaam *Van Sielegghem* (DB1980b; DB1990). (fd)

Zegelsem, OV, Brakel, dial. uitspraak [¹ze.əlsæm].

866 kopie 18de eeuw *Sigulfi villa*, ca. 1150 *Sigelsghem*, ca. 1185 *Sechelshem*, *Sichelshem* (TW), 1264 *Zeghelsem*, 1295 *Zegelsem* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse naam *Sigulf* in de genitief met **heem**, ‘woonplaats van *Sigulf*’ (M, C, Fö1, BE). *Sigulf* is zelf een samentrekking van *Sigi-wulf* (VL1981). (md, pk)

zele

Bekend plaatsnaamelement, Germaans **sali-* ‘uit één ruimte bestaand huis’ (TW), waaruit ook Nederlands *zaal*. Het element valt voor de betekenis te vergelijken met **-heem**. Daarbij heeft men lang aangenomen dat veel *-sali-*nederzettingen oorspronkelijk weinig meer waren dan vooruitgeschoven en alleenstaande veeteelthoeven in het bos (Ro1965). Recent onderzoek heeft echter uitgewezen dat tal van vroegmiddeleeuwse **zele**-namen veeleer wijzen op een voornaam Frankisch zaalgebouw en dus aanzienlijker nederzettingen lijken te hebben aangeduid dan **heem**-namen (VL2000). Secundair zou **zele** ook zijn toegepast op ‘de grote binnenruimte in een eenschepige boerenwoning’ en vervolgens een betekenisdepreciatie hebben gekend waardoor het ook bescheidener bouwsels kon gaan aanduiden. (VL2000). (wvo)

ZeLe, OV, dial. uitspraak [ze.lə].

1149 kopie 2de kwart 13de eeuw, 1183 *ZeLe* (TW).

ZeLe moet hier waarschijnlijk worden opgevat als ‘grote zaal in een gebouw van een vorstelijk of adellijk domein’. Misschien was **ZeLe** oorspronkelijk een Karolingische fiscus of kroondomein (Gy1978). Sinds de 9de eeuw was **ZeLe** als uitbatingencentrum van de Westfaalse abdij Werden een belangrijke plaats, wat wellicht de enkelvoudige naamsvorm verklaart temidden van een reeks samengestelde Oost-Vlaamse **zele**-namen (VL1981). (md, pk)

ZeLeM, BL, Halen, dial. uitspraak [¹ze.ələm].

1114 kopie midden 12de eeuw *Salechem* (TW), 1397 *SeLeM* (OBL), 1390-1413 *ZeLeM* (Gr1981), 1504 *zeelhem* (Me2003a).

Het eerste deel van deze **heem**-naam is niet – zoals wel wordt beweerd (TW) – Germaans *sali-* ‘uit één ruimte bestaand huis’ (zie **zele**), maar het bijvoeglijke naamwoord

salich (*selich*) ‘gelukkig, gelukzalig, vandaar ‘gunstige woning’ (MW). De burcht of oude kern van de vroegere heerlijkheid Zelem lag destijds in een bocht van de Demer (Cla1992). Die vroegmiddeleeuwse kern behoorde vroeger tot het abdijgoed van Sint-Truiden (Ve1993). Het “zalige” karakter van de nederzetting staat mogelijk in verband met het feit dat Adela, de moeder van de Heilige Trudo en patrones van Zelem, omstreeks het midden van de 7de eeuw in de kerk bij de villa van Zelem begraven werd. In de loop van de 8ste eeuw ontwikkelde de “villa” zich tot een permanente landbouwuuitbating met parochie en inning van tienden. Op niet meer dan 600 meter van het historische Zelem ontstond aan de overzijde van de Velpe en de Demer in dezelfde periode de nederzetting Zelk (1253 *Selleke* Cla1998a), waarvan de naam een opvallende overeenkomst met die van Zelem vertoont. Blijkbaar heeft het eveneens aan St.-Truiden toebehorende Zelk zich uit de oude kern Zelem ontwikkeld (Ve1993). (vm, js)

Zellik, VB, Asse, dial. uitspraak ['zelək].

974 *Sethleca*, 1003 *Setleca*, 1108 *Selleca*, enz. (TW), 1601-1700 *Zelleke* (KPH, II, 573).

Zellik is een *acum*-naam afgeleid van een zeldzame Etruskische (of Latijnse) persoonsnaam *Setilius* (mededeling L. Toorians), te reconstrueren als **Setiliacum* ‘landgoed van Setilius’ (VD1996b, VD2003). (pk)

Zelzate, OV, dial. uitspraak ['zalzə.ətə].

Ca. 1260 *Zelsate*, 1273 *Zelzaten*, 1277 *Zelzate* (TW/OZV).

Zelzate is samengesteld met Middelnederlands *zel*, etymologisch hetzelfde woord als Frans *sel* en Latijn *sal*, dat in de terminologie van de turfsterkerij ‘zouthoudende veengrond’ en ‘zout gewonnen uit veenlagen’ betekende (Be1941, WNT). Het grondwoord *zate* is een afleiding van het werkwoord *zitten* met betekenis ‘plaats waar iets zich bevindt’. Letterlijk betekent *Zelzate* dus ‘plaats waar zout in het veen zit’ of ‘plaats waar zout uit veen wordt gewonnen’. *Zelzate* maakt deel uit van het grote Noord-Oost-Vlaamse moergebied, dat in de tweede helft van de 13de eeuw systematisch werd uitgeveend en waar zich ook zoutziederijen bevonden, o.m. in *Zelzate*. (md, pk)

Zemst, VB, dial. uitspraak [zəms].

1150 *Sempst* (M), 1181 kopie midden 14de eeuw *Semse*, 1262 *Sempse*, ca. 1475 *Sempse*, *Sympse* (VE1967), 1722 *Semps* (KPH, II, 413).

De naam is misschien te verklaren uit Middelnederlands *seem* ‘bies’ en het suffix *-st* ‘nederzetting’ (WB), dus ‘plaats waar biezen groeien’. Vergelijk met de rivier-naam *Die Sempt*, bijrivier van de Isar, bij Oudhoogduits *semida* ‘biesgras’ (BA par. 192). (pk)

Zepperen, BL, Sint-Truiden, dial. uitspraak ['zæpərə].

784-791 *Septimburiās*, 1136 kopie midden 12de eeuw *Septemburiās*, 1139 *Septemburis* (TW), 1280 *Seppren* (BG1965), 1333 kopie 14de-15de eeuw *supra Zeppere* (BE).

De naam verwijst naar een aantal gebouwen en gaat terug op Romaans *septem būrias* ‘zeven koten’; Romaans *buria* is ontleend aan Germaans **burja* ‘kot’, dat onder meer in het Middelnederlands *bachuur*, West- en Oost-Vlaams *ovenbuur* ‘bakhuis’ en in het Engels *byre* ‘koestal’ voortleeft, maar in het Nederlands verdween. Vergelijk het West-Vlaamse **Zevekote** met dezelfde betekenis. (TW, VO1996a). (vm, js)

Zerkegem, WV, Jabbeke, dial. uitspraak [¹zæ.rkəyæm].

1025 vals ± 1170 *Sarchingehem*, 1089 *Sarkangem*, 1164 *Serchingehem* (TW), 1255 *Zerkengheem*, 1268 *Zerkenghem*, 1796 *Zerkegem* (DF).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Saruko* (TW), of *Saracho*, *Saricho* (Fö1), verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Saruko’. Vergelijk met *Zerkingen*, de oudste wijk van Sint-Truiden. (fd)

Zevekote, WV, Gistel, dial. uitspraak [¹ze.vəko.tə].

1200 *Zeven cote*, 1250 *Zevenkota*, ± 1300 *Sevekote*, 1826 *Zevekote* (DF).

Waarschijnlijk *zeven koten* ‘zeven huisjes’, vergelijk *Zevenhutten* in Cuijk (Noord-Brabant) en de verschillende plaatsen *Zevenhuizen* in Nederland (VBS). Naar de betekenis verwant met *Zepperen* (zie daar). (fd)

Zeveneken, OV, Lochristi, dial. uitspraak [ze.və¹ni.əgn].

1220 ten *Seueneken* (M), 1239 *Seueneken*, 1280 *Zeuenheken* (TW/OZV), 1281 *seuen eecken* (DP1866b, EV).

Samenkoppeling van het telwoord *zeven* met *eken* ‘eiken’, dus ‘nederzetting bij de zeven eiken’ (M, WB). Het telwoord *zeven* komt ook in andere plaatsnamen voor, vergelijk **Zevekote** en **Zepperen**. (md, pk)

Zeveren, OV, Deinze, dial. uitspraak [¹ze.vərn].

1123-1146 kopie ca. 1175 *Seuerne*, ca. 1175 *Zeuerne* (TW), 1509 *Zeueren* (TW/OZV). *Zeveren* komt uit de oude waternaam **Sabrina*, gevormd met het voorhistorische, hydronymische suffix *-ina* en identiek met Engels *Severn* (ca. 115 kopie 9de eeuw *Sabrina*) (Gy1978). Misschien behorend bij voorhistorisch **Sava*, afgeleid uit de Indo-Europese wortel **seu-* ‘regenen, stromen’ (GN). *Sava* is ook de naam van de grootste rivier in ex-Joegoslavië. *Zeveren* zou dan betekenen ‘nederzetting bij de beek Sava’. (md, pk)

Zevergem, OV, De Pinte, dial. uitspraak [¹zi.əvəryem].

964 *Seuuarinaghem*, 1038 *Seuringahem*, 1114 *Seurengem*, 1168 *Seuuergem*, 1220 *Zewergem* (TW), ca. 1371 *Zeeverghem* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Saiwara* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem** (GN), ‘woonplaats van de lieden van Saiwara’. (md, pk)

Zichem, VB, Scherpenheuvel-Zichem, dial. uitspraak [¹ziχə].

1134 *Sichene*, *Sichenen*, *Zigghenne* (Bo1944), ca. 1140 *Sichne*, 1219 *Sighenen*, 1220 *Sihnen* (TW).

Misschien te verklaren als een voorhistorische waternaam, afgeleid met het hydronymische suffix *-ina* van de Indo-Europese wortel **sego* ‘machtig’ (BE). Vergelijk met

Keltisch *sego* ‘overwinning, kracht’ (Del2003). De huidige vorm op *-em* ontstond onder invloed van de vele *-(g)em*-namen. Vergelijk met **Zichen**. (pk)

Zichen, BL, Riemst, dial. uitspraak [ˈzɪχə].

1139 *Sechene*, 1178-1181 *Sechene* (TW), 1284 tussen Susschen ende *Seggen*, 1304 *Sigene* (BG1965), 1526 *Zichen* (UI1932).

De betekenis van *Zichen* kan in verband staan met de plaatselijke bodemgesteldheid en verwijzen naar de waterdoorlaatbare (onder)grond van het mergelplateau van Zuid-Oost-Limburg, waarop Zichen gelegen is (meegedeeld door wijlen A. Stevens). Vergelijk Oud-Nederfrankisch (Oudnederlands) **sigan*, Middelnederlands *sigen* ‘druppelen, afvloeien’, (overgankelijk) ‘door iets naar beneden laten vloeien’, *sichene* ‘zeef’ (MW), Nederlands *zigen*, *bi den siken* (‘gracht’) *ane den wier* (1290, BG), Duits *sickern* ‘herabfliessen’ en Rijnlands *sicken*, *secken* ‘urinaren’ (Di1963a). Anderen reconstrueren een nederzettingsnaam: Voorgermaans **Segina* ‘de machtige’ bij **sego* ‘machtig’ (BE, Her1978). Vergelijk met Keltisch *sego* ‘overwinning, macht’ (Del2003). In het verleden waren de heerlijkheden Zichen en Zussen eng met elkaar verbonden, hoewel ze meestal tot verschillende heren behoorden. De gemeente Zichen-Zussen-Bolder kwam in 1796 tot stand, nadat Bolder van het naburige Meer (zie daar) losgemaakt was en bij Zichen-Zussen gevoegd werd (Go1986, DS). (vm, js)

Zillebeke, WV, Ieper, dial. uitspraak [ˈzɪləbɛ.kə].

1102 *Selebecha* (TW), 1123 *Silbeke* (GN), 1207 *Selebeke* (TW), 1222 *Zebebeke*, 1281 *Zillebeke* (DF).

Een waternaam samengesteld met **beek**. Misschien een kustdialectisch ontronde variant naast Duits *Sulbek*, *Sulbach*, met *sul* uit Indo-Europees **swel* ‘opborrelen, heftig bewegen’ (GN). De dialectische uitspraak is misschien hypercorrect vanwege de West-Vlaams ontronde vorm *zille* voor *zulle* ‘drempel’, Duits *Schwelle*, Engels *sill*. Vergelijk Oudhoogduits *sul*, *sol* ‘moerassige plaats’ en het in de Limburgse Kempen voorkomende toponiem *Solt*, collectief van Germaans **sula* ‘slijk, modder’. (fd)

Zingem, OV, Kruisem, dial. uitspraak [ˈzɪŋɣem].

885-886 kopie 941 *Siggingahem*, eind 9de eeuw kopie 941 *Segingehem*, 963 *Sicgingahem*, 1121 *Sinchem*, 1219 *Singhem* (TW, GN).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Siggo* verbonden met het verzamel-suffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Siggo’ (M, TW, GN). *Siggo* is een vaak geattesteerde vlevorm met dubbele *g* [g] van een *Sigi*-naam (Fö1, GN). Zie de nieuwe gemeentenaam *Kruisem*. (md, pk)

Zoerle-Parwijs, AN, Westerlo, dial. uitspraak [zy.l].

1286 *Zuerle* (C), 1331-1333 *Suerle* (Cr2006), 1560 *Soerla*, 1649 *Soerle* (DS).

Samenstelling van **-lo** met als eerste lid *zoer*, waarin de oorspronkelijke West-Germaanse klinker is behouden, die later in de gewone woordenschat palataliseerde tot *uu* zoals ook in *Zoersel* (zie daar) en verklaard als ‘bos of bosweide met zurige bodem’ (DV2, WB). Waarschijnlijk echter is het eerste lid door *d*-syncope terug te brengen tot West-Germaans **suthar* (waaruit Nederlands *zuider*). De naam is dan

identiek met *Soerel* (1418 *Zuerlo*) in Gelderland en in verband te brengen met nabijgelegen *Oosterlo* en *Westerlo* (zie daar) (VO2001a). De toevoeging *Parwijs* slaat op de vroegere bezitters, de heren van Perwez. (wvo, kl)

Zoersel, AN, dial. uitspraak ['zu.əsəl].

1240 (kopie) Colinus/Nicolaus de *Surcele* (OSB), 1247 *Sursele* (OSB), 1257 (kopie) *Zursela* (OSB), 1336 *Zoersle*, 1817 *Zoersel* (DS).

Een *zele*-naam, met als eerste lid wellicht *zoer*, de oude, niet-gepalataliseerde vorm van Nederlands *zuur* (M, C, DV, WB, VL1986a), en dan 'woning op de zure gronden', maar mogelijk ook *zoer* uit West-Germaans **suthar* 'zuider' (DV2). Zie ook **Zoerle-Parwijs**. (wvo)

Zolder, BL, Heusden-Zolder, dial. uitspraak ['zo.lɔər].

1154 *Surle* (TW), 1366 *Zoelre* (LA), 1434 te *Zuylre*, 1440 *Zuelre*, 1669 *Solder* (Mo1982b), 1779 *Solre* (Bo), 1846 *Zolder* (Vdm).

In de oudste vermelding is het later verdopte *lo* herkenbaar. De oudste attestatie wijst erop dat het eerste deel het in veldnamen zeer verspreide Middelnederlands *suur* (*suer*) is (dat op de bodemgesteldheid wijst) en waarbij *r-l*-wisseling plaatshad. In de oorspronkelijke vorm trad metathesis *rl* > *lr* op en vervolgens werd een epenthetische *-d-* toegevoegd in de moeilijk uit te spreken medeklinkerverbinding *-lr-*. De oorspronkelijke betekenis van de naam is dus 'bos op zure bodem'. In Midden- en West-Limburg komt trouwens het toponiem *Gezuur* zeer frequent voor als benoeming van minder vruchtbaar (cultuur)land. Zie in dat verband de eerste vermelding van *Zutendaal*. (vm, js)

Zomergem, OV, Lievegem, dial. uitspraak [zo.mørgem].

9de eeuw kopie 941 *Sumaringahem*, 964 *Sumeringehem*, 1122 *Somerengem*, *Somergem* (TW), 1223 *Zomergem* (TW/OZV).

Samenstelling van de persoonsnaam *Sumar* uit Voorgermaans **Sumarios*, verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en *heem*, 'woonplaats van de lieden van Sumar' (TW, Gy1978). Te vergelijken met Engelse plaatsnamen als *Summersale*, *Somersham* en *Somerset* (Fö1, GN). Op 1 januari 2019 ontstond een nieuwe gemeente met de naam *Lievegem* door samenvoeging van Waarschoot, Lovendegem en Zomergem. (md, pk)

Zonhoven, BL, dial. uitspraak ['zo.nəvə].

1218 kopie 1292 Uliro de *sonue*, 1280 *sonuwe*, 1527 *zonhoven* (Mo1982a).

Het tweede lid is blijkens de oudste vermeldingen *ouwe*, waardoor het toponiem later verkeerdelijk als een *hof*-naam werd geïnterpreteerd. De betekenis is te omschrijven als 'waterland aan de waterloop de Son'. Die Son, nog terug te vinden in *Seune*, bijrivier van de Zenne, (VLW1991) is vermoedelijk de huidige Roosterbeek. De nederzettingsnaam verwijst dus naar de alluviale depressie van de waterloop (Mo1982a), hoewel de Roosterbeek een eind van het dorp ligt. (vm, js)

Zonnebeke, WV, dial. uitspraak ['zœnəbe.kə].

1072 *Sinnebecche*, 1114 *Sinnebeca* (TW), 1178 *Sinnebeke*, 1274 *Zinnebeke*, 1307 *Zonnebeke*, 1323 *Zunnebeke*, 1370 *Zunnebeke*, 1576 *Zonnebeke* (DF).

Misschien te vergelijken met *Zennewijnen* (Gelderland, 1222 *Sinewenne*) mogelijk te verbinden met Oudnoords *sina* ‘oud wintergras’, Gotisch *sin-* ‘oud’ (VBS). De West-Vlaamse uitspraak *Zunnebeke* is vermoedelijk een hypercorrecte vorm, vanwege de bekende Ingveoonse ontronding, bijv. *put* > *pit*. De officiële naam *Zonnebeke* is pas sinds de late 16de eeuw volop in gebruik en is te verklaren door adaptatie van West-Vlaams *zunne* aan het algemeen Nederlands *zon*. Gysseling (Gy1983b) verklaart het eerste lid uit Middelnederlands *swen* uit Germaans **sunia* ‘modderig’. (fd)

Zonnegem, OV, Sint-Lievens-Houtem, dial. uitspraak [zœnəyæm].

1173 kopie eind 13de eeuw *Sonneghem* (TW), 1292 *Zonneghem* (TW/OZV).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Sunno* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Sunno’ (TW). *Sunno/Sundo* is een verkorting van namen als *Sundfrid* en *Sundmar* (DV). (md, pk)

Zottegem, OV, dial. uitspraak [zɔ.təgɛm].

1088 *Sottengem*, 1090 *Sotengem* (TW, BE, GN), 1118 *Sottengem*, 1122 *Sottingem*, 1145 *Sottengem* (TW/OZV), 1202 *Sotteghem* (TW, BE, GN, TW/OZV), 1346 *zotteghem* (VD1999).

Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Sotto* verbonden met het verzamelsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van Sotto’. *Sotto* is een vlei-vorm van *Suto*, dat wellicht schuilgaat achter de spellingvarianten met enkele *-t-*. De persoonsnaam zou afgeleid zijn van het adjectief *zoet*, en verwijzen naar het zacht-aardige karakter van de eerste naamdrager (La2001). (md, pk)

Zoutenaie, WV, Veurne, dial. uitspraak ['zutnɔjə].

11de eeuw super fluvium *Saltanawa* (TW), 1228 *Soutena*, 1229 *Zoutena*, 1268 *Zoutenay*, 1584 *Zoutenaye*, 1915 *Zoetenaai* (DF).

Oorspronkelijk een waternaam gevormd door de samenkoppeling van het verbogen adjectief *zouten* ‘zout’, hier bepaaldelijk ‘met zeewater gevuld’, en **aaie**, variant van **ouwe**. (fd)

Zoutleeuw, VB, dial. uitspraak [li:əf].

980 *Leuua* (?), 1136 kopie midden 12de eeuw *Leugues* (een erg afwijkende vorm geschreven door een Romaans auteur!), 1139 kopie midden 13de eeuw *Lewis*, 1154 *Leuue*, 1155 *Lius*, 1161 *Lewis* (TW, BE), 1213 *lewe*, 1383 *leeuwe*, 1533 *Soutleu*, 1538 buyten *saut Leeuwe* (Ke2003a).

De attestatie *Leuua* van 980 is volgens Gysseling (TW) de oudste vorm van (*Zout*) *leeuw*, maar is veeleer te verbinden met Gors-Opleeuw (mededeling U. Maes). Oorspronkelijk heette de plaats gewoon **leeuw** ‘helling, grafheuvel’, te vergelijken met de Engelse plaatsnaam *Lewis*. De voorbepaling *zout* werd pas na de middeleeuwen toegevoegd. Zoutleeuw was eertijds een havenstad waar zout werd ingevoerd (Ke2003a). De Franstalige naam *Léau* komt voor het eerst voor in een krantenartikel in Parijs, in 1672: “la citadelle de *Lewe* ... que les françois nomment *l'Eau*” (Ke2009b). (pk)

Zuidschote, WV, Ieper, dial. uitspraak ['zytʃxo.ətə].

1119 *Sutscotes*, 1138 *Zutscoten*, 1290 *Zuutschoten*, 1581 *Suytschote*, 1836 *Zuidschote* (DF).

Zuidelijke *schoot*. Zie voorts **Bikschote** en **Noordschote**. (fd)

Zuierenkerke, WV, dial. uitspraak ['zuɪŋkærkə] of ['zyɪŋkærkə], of jonger ['zywəŋkærkə].

1108 *Zuwankerka* (DF), 1110 *Siwancherka*, 1135 *Suwankerca*, 1207 *Suenkerke* (TW), 1219 *Zuwenker(k)a*, 1248 *Zuenkerke*, 1749 *Suywenkercke*, 1791 *Zuyenkerke*, 1826 *Zuierenkerke* (DF).

Onzekere etymologie. De naam is mogelijk een samenstelling van de persoonsnaam *Siwo* en *kerk*, en verwijst dan naar een kerk gesticht door ene *Siwo* (TW, DV2), maar die interpretatie steunt slechts op één attestatie (1110). Aangezien **suwan* uit **siwan* verklaard kan worden door ronding van de klinker voor de bilabiale *w* (bij voorbeeld *huwen* uit **hiwan*), kan op grond van alle andere attestaties voor het eerste lid de voorkeur gaan naar Middelnederlands *zuwe*, *suwe*, *sauwe* 'sloot, gracht, greppel, goot' (Ke1983), *suweren* 'afwateren', maar het is niet zeker of het woord *zuwe* voor 'sloot' ooit gebruikelijk is geweest in het Noord-West-Vlaams. De huidige plaatselijke uitspraak is daarmee wel in overeenstemming. De oude uitspraak van *Zuierenkerke* is evenwel *zoengkerke*, waarin de klinker van het eerste deel een *oe*-relict kan zijn van *zuiden*, zoals in *Soeberg* op Walcheren en misschien *Zoerle(-Parwijs)* en *Zoersel*. De vormen *suwan*- en *zuwen*- stemmen ook overeen met de plaatselijke uitspraak van de windstreekbenaming *zuiden* in Noord-West-Vlaanderen: 't *zuwen*. (fd)

Zulte, OV, dial. uitspraak [zʌltə].

1182 kopie eind 12de eeuw *Zulte*, eind 12de eeuw *Sulta* (TW).

Zulte komt uit Germaans **sulitja*, met het verzamelsuffix *-itja* afgeleid van Germaans **sula* 'modderpoel' (TW), Middelnederlands *sol* 'poel, modderpoel, vuil, slijk' (MW). Het beekdal van de Zaubeeek is een laag, moerassig gebied (Goe1999). *Solt* komt ook voor als nederzettingnaam in de Limburgse Kempen en Maasstreek, bijv. in *Gruitrode-Solt*. (md, pk)

Zulzeke, OV, Kluisbergen, dial. uitspraak ['zʌlʒək].

Ca. 1275 *Suseke*, *Souzeke* (TW/OZV), 1296 *Sulseke* (TW), 1358 *Zulseke*, 1407 *Zulzeke* (TW/OZV).

Zulzeke gaat terug op een afleiding met het nederzettingssuffix *-acum*, een latinisering van Keltisch *-akom*, van de Gallo-Romaanse persoonsnaam *Sulcius* (Gy1978), te reconstrueren als **Sulciacum* 'landgoed van Sulcius' (VD1996b). (md, pk)

Zussen, BL, Riemst, dial. uitspraak ['zʊsə].

1139 *Susgene*, 1186 *Sescan* (TW), 1280 *Susscen* (BG1965), 1304 *Soschen* (BG1965), 1779 *Sussen* (Bo).

Een samenstelling van **sub*, **sup* of **sursum* 'boven, naar boven gekeerd' met **sigan* (zie **Zichen**) is het meest aanvaardbaar, ook omdat Zussen boven Zichen

gelegen is (meegedeeld door A. Stevens). Zie hiervoor ook (**Gors-)****Opleeuw** (1034 kopie ca. 1700 *Susleuua* < *sursum Leuua*) en **Opheers**. Mogelijke ontwikkeling met gelijkmaking en haplogogie: **Sussichen* > **Suschen* > *Sussen*. Volgens sommige bronnen vormden Zichen en Zussen oorspronkelijk één Loonse heerlijkheid: 1139 *Sichene, cum ecclesia, Susgene* (Diplomatica Belgica). (vm, js)

Zutendaal, BL, dial. uitspraak ['zitəndə:l].

1304 *Suetendael* olim *Soursbroeck*, 1364 in *Zutendale* (LA).

Zutendaal is een middeleeuwse fantasienaam, waarbij het eerste lid in poëtische zin opgevat moet worden. Middelnederlands *soet*, *suet* 'aangenaam, liefelijk' (MW), gekoppeld aan **daal**. De naamsverandering gebeurde onder invloed van de norbertijnen van Averbode, die vanaf 1304 de parochiekerk bedienden. De naam kan zowel in verband staan met de zoete of 'aangename' ligging in het dal als met de in de middeleeuwen ontstane, plaatselijke Mariadevotie (Pu1946). De hoogte van die "dalen" bedraagt 58,5 meter tegenover de "bergen" van het Kempisch Plateau, die 93,5 meter kunnen bereiken. Andere Zutendaalse nederzettingen zijn o.m. *Daal* en *Papendaal*. *Soursbroeck*, de vroegere naam van het dorp, met verbindings-s, is een verwijzing naar de bodemgesteldheid van het laaggelegen hooiland dat uit een ontwaterd moeras ontstond (zie voorts **broek** en **Zolder**). (vm, js)

Zuurbemde, VB, Glabbeek, dial. uitspraak ['zərəbəm].

1208-1209 *surbamd*, *surbemt*, 1209 ecclesie de *surbammēt*, *surbemth*, 1321 in *sor-bemde*, 1379 in *soerbeempde*, 1413 *zuerbeemden* (Ke2008).

Zuurbemde is een samenstelling van *zuur* met de oude combinatie van *ban* 'rechtsgebied' en *made* 'weide', wat correspondeert met het modern Nederlandse *beemd* (EWN). De plaats is zo genoemd vanwege de zure en drassige grond aan de Velp (Cla1987). In 1825 werd Zuurbemde verenigd met Glabbeek in Glabbeek-Zuurbemde (GB, Ke2008). (pk)

Zwalm, OV, dial. uitspraak [zwalm].

1040 kopie ca. 1060 fluuiolum *Sualma* (TW).

Naam voor de nieuwe gemeente die in 1977 ontstond uit de fusie van Nederzwalm-Hermelgem en Groot-Munkzwalm. De gemeente omvat nu 12 dorpen, namelijk Beerlegem, Dikkele, Hundelgem, Meilegem, Munkzwalm, Nederzwalm-Hermelgem, Paulatem, Roborst, Rozebeke, Sint-Blasius-Boekel, Sint-Denijs-Boekel en Sint-Maria-Latem. Genoemd naar de rivier Zwalm, bijrivier van de Schelde en etymologisch identiek met *Swalm*, naam van een zijriviertje van de Maas in Nederlands-Limburg en met de Duitse riviernaam *Schwalm* (Hessen). Wellicht afgeleid uit Germaans **swellan* 'zwellen' (Be1999), dus 'het zwellende water'. Minder overtuigend is de afleiding uit de Indo-Europese wortel **swel* 'branden', bewaard in onder meer Lets *svelme* 'damp' en Middelnederduits *swalm* 'damp' (Gy1978). (md, pk)

Zwevegem, WV, dial. uitspraak ['zwe.vəɣəm].

1063 *Suevengehem*, 1199 *Swevenghem* (TW), 1295 *Zwevenghem*, 1915 *Zwevegem* (DF).

Door Gysseling verklaard als een samenstelling van de Germaanse persoonsnaam *Swivo*, verbonden met het collectiefsuffix *-inga* en **heem**, ‘woonplaats van de lieden van *Swivo*’ (TW). De naam *Swibo*, *Swivo* is echter niet geattesteerd en ook de oudste attestaties van de gemeentenaam bevatten *e*. De naam is daarom veeleer af te leiden van de Germaanse naam *Swabo*, *Suabo*, *Suabin* (Fö1), Oudsaksisch *Suavus*, *Suevus*, van de volksnaam van de Sueven, de Duitse *Schwaben* (GN). (fd)

Zwevezele, WV, Wingene, dial. uitspraak [ˈzwe.vəzi.ələ].

1110 *Suevenzela* (DF), 1146 *Suivensela* (TW), 1146 *Zuevenzela*, 1307 *Zwevenzele*, 1426-39 *Zwevezele* (DF).

In het eerste lid van deze **zele**-naam ziet Gysseling (TW) zoals ook in *Zwevegem* de niet geattesteerde mansnaam *Swibo*, *Swivo* (zie **Zwevegem**). Er is weliswaar een variant *Suivensela* uit 1146, maar die heeft weinig bewijskracht tegenover al oudere vormen met *zweve*-. Zoals voor *Zwevegem* gaat ook hier de voorkeur naar *Swabo* (GN). (fd)

Zwijnaarde, OV, Gent, dial. uitspraak [zwe.nɔrdə].

1072 *Suinarde* (GN, TW/OZV), 1164 *Suinarden* (GN), 1250 *Zuinarde*, 1250-1275 *Zwinarde*, 1321 *Zwinaerde*, 1344 *Zwijnaerde* (TW/OZV).

Zwijnaarde wordt gewoonlijk verklaard als een samenstelling van *zwijn* ‘varken’ met **aard** in de betekenis ‘(gemene) weide’, dus ‘(gemene) varkensweide’ (TW, Gy1978, GN). Echter, gezien de ligging in oorspronkelijk meandergebied van de Schelde kan het eerste deel een vroege volksetymologische aanpassing zijn van *zwin* ‘kreek, vaargeul’, zoals in *Zwijndrecht* (zie daar). In die veronderstelling komt voor het grondwoord ook de betekenis ‘aanlegplaats’ in aanmerking. *Zwijnaarde* zou dan verwijzen naar een (gemene) weide of een aanlegplaats nabij een kreek of een vaargeul, in dit geval de Schelde. (md, pk)

Zwijndrecht, AN, dial. uitspraak [ˈzwindrɛxt].

847 kopie 1300 *Squindrefth*, 1114 *Suindreth*, 1149 kopie 1175 *Zuindret*, 1157 *Suindreth*, 1224 *Suuindreth* (TW).

Samenstelling van *zwijn* en **drecht**. Veeleer dan ‘overzetplaats, veer’ betekent *drecht* ‘(deel van) een water waar schepen van op de oever werden voortgetrokken’ (VO1996a). Voor het eerste lid aarzelt men tussen *zwijn* ‘varken’ en *zwin* ‘kreek’ met een voorkeur voor ‘kreek’ (M, C, Gy1951a, TW, DV, DV2, Gy1986c, WB). Als het gaat om een ‘kreek’ (VD2009), dan betekent *Zwijndrecht* ‘plaats waar schepen door de kreek werden getrokken’ (VO1996a), of eventueel ‘vaarkreek’ (VD2009). (wvo)

Zwijveke, zie **Sint-Gillis-bij-Dendermonde**

Index van gemeentenamen met veel voorkomende bestanddelen

(samengesteld door Luc De Grauwe)

TOELICHTING

Deze index lijst de gemeentenamen op die één of soms meer van de veel voorkomende bestanddelen bevatten, waarover sprake is op blz. 12 en die in het boek (in vet en gecursiveerd op hun alfabetische plaats tussen de gemeentenamen door) expliciet worden besproken (*aard, broek, donk, heem, hout, lo*, enz.). Daaraan zijn hier nog toe- en alfabetisch ingevoegd: *dam, dorp, drecht, duin, gaard, heuvel/huffel, hide, hille/hulle, hoek, huis, kapelle, kerk, mark, monde/muide, munster, stadel/stede, straat, vliet, vorst, wijk* en *winkel*. Hierna zijn nog enkele veel voorkomende achtervoegsels (suffixen) opgenomen, alsook een aantal gemeenten met een in de volksmond geheel andere of sterk afwijkende naam.

De toponymische bestanddelen kunnen worden voorafgegaan door:

- het teken - als ze enkel als tweede (of derde enz.) lid in de naam voorkomen, bijv. *-monde, -muide*;
- het teken (-) als ze als tweede (enz.) lid kunnen voorkomen, maar ook als eerste (soms zelfs als enig lid), bijv. *(-)aard, (-)laak*;
- het teken < , dat betekent “heeft zich ontwikkeld uit”;
- geen teken als ze enkel als eerste lid voorkomen, bijv. *dries*.

Gemeenten kunnen uiteraard onder meerdere bestanddelen worden ondergebracht, zoals *Boortmeerbeek* dat zowel *meer* als *beek* bevat. Voor alle gemeenten geldt dat de toewijzing enkel gebeurt bij een (algemeen) aanvaarde of waarschijnlijke etymologie; in het boek vermelde onwaarschijnlijke en (a fortiori) verworpen verklaringen zijn hier niet verdisconteerd: daarvoor zij naar de aparte gemeentenamen in het boek verwezen! Het vraagteken (?) na een gemeentenaam betekent dat de gegeven verklaring niet (helemaal) zeker is en dat er in vele gevallen aan een of meer andere verklaringsmogelijkheden wordt gedacht; die naam kan hier dan principieel ook nog onder (een of meer) andere steekwoorden voor bestanddelen voorkomen, bijv. *Vier-sel?* onder *zele* en *lo*.

De lijst is, per bestanddeel, weliswaar strikt alfabetisch, maar er is geopteerd voor een oplijsting per (telkens voorop vermelde) provincie (en het Brussels Gewest), waardoor meteen een blik op de geografische verspreiding wordt geworpen: zo ziet men bijv. direct dat het suffix *-inge* enkel in Oost- en West-Vlaanderen voorkomt, *-ingen* daarentegen enkel in Vlaams-Brabant en Belgisch-Limburg, of dat *kerk* en *kapelle* zeer frequent zijn in West-Vlaanderen. De (over)grote meerderheid van de namen op *-gem* en *-egem* vindt men zo in Oost- en West-Vlaanderen. Overigens, de lijst toont aan dat *heem*-namen sowieso de grootste groep van namen-met-

bestanddeel vormen, gevolgd door die met *lo/le/el/lee, beek, zele/zeel, hout, hof/hove* en het suffix **(i)acum*.

Die eerste indruk en die volgorde hebben uiteraard een voorlopig karakter, want de opname van gehuchtnamen zou eventueel een bijstelling van het beeld kunnen meebrengen. De volgorde van de provincies en het ene gewest gebeurt hier eveneens onder speciaal geografisch aspect: eerst komt het centrale deel van het gebied van de huidige “Vlaamse Gemeenschap” aan bod : het aloude Hertogdom Brabant (inclusief de Heerlijkheid Mechelen), thans de provincies Antwerpen (**AN**), Vlaams-Brabant (**VB**) en het Brussels gewest (**BR**), gevolgd oostwaarts door het qua naamgeving vaak aansluitende Belgisch-Limburg (**BL**). Daarna komt het ‘westen des lands’, het Nederlandstalige deel van het aloude Graafschap Vlaanderen, dus met Oost-Vlaanderen (**OV**, het dichtst bij **AN+VB+BR**) en West-Vlaanderen (**WV**), als geheel vaak met andere naamgeving (sprincipes) zoals hierboven i.v.m. *-(e)gem* al is gezegd. Zo ziet men (althans zeker in de spelling) de tegenstelling tussen Vlaams (in strikte zin) *-beke, -lare, -zele/-sele* tegenover (met apocope) Brabants *-beek, -laar, -zeel*; vergelijk ook Vlaams *-hove* tegenover Brabants en Limburgs *-hoven*. Treffend is ook het (hier in de lijst zelf telkens aangegeven) uitspraakverschil in de *heem*-namen: [ɛ/æ] in het westen, [ə/ɔ/u, zelden y] in het oosten.

Sporadisch vindt men in deze index een gemeentenaam met voor alle duidelijkheid nog volgende aanduidingen (de namen vindt men onder het hieronder telkens gecursiveerde bestanddeel):

“**niet**” vóór een tussen haakjes geplaatste naam: deze gemeentenaam bevat *niet* het verwachte bestanddeel: Houwaart, Waarmaarde, Gorsem.

“**thans**”: de tussen haakjes geplaatste gemeentenaam is niet meer gebruikelijk en vervangen door de (telkens ook in de index vermelde) huidige: Ransbeek, Kerkepanne, Koudekerke, Meerekerke, Hogeschoot, Opbrussel (onder *broek* en *zele*), Schouwssel (onder *zele*), Zwijveke (onder suffix *-*iacum*).

“**historisch**”: opmerking om diverse redenen, zie bij Elingen, Kortessem, Mariakerke.

“**volksetymologisch**”, “**oorspronkelijk**”, “**analoog**” (door aanpassing of vervanging): enkel onder een van die aspecten bevatten de genoemde gemeentenamen het bestanddeel in kwestie: Uitbergen, Messelbroek, Merchtem, Zaventem, Zichem, Neigem, Ninove, Zonhoven, Houthulst, Dikkelvenne, Reningelst (zie daar), en in de lokale uitspraak van Bredene (zie onder *-inge*) en Vladslo (zie onder *-zele*).

Namen die nu eindigen op een *-em* dat uit *-ham* is ontstaan (Kraainem, Vossem; Rekkem?) zijn bij beide bestanddelen (bij *-em* tussen haakjes) opgenomen met de vermelding “< *-ham* resp. < *-ham*?”.

Een louter “**analoge -t**” is te vinden in de namen Herselt (zie onder *zele*), Heist (WV) en Hoeselt (beide onder suffix *-t*).

“**modern**”: deze gemeentenamen zijn pas gevormd in de 20ste of 21ste eeuw bij de (af)splitsing (Veldegem) of samenvoeging (Laakdal, Maarkedal, Kruisem, Lievegem, Driekapellen, Heuveland) van gemeenten.

INDEX VAN GEMEENTENAMEN

-aaie : zie **-ouwe**

(-)aard

AN Aartselaar Lichtaart, **VB** Galmaarden (niet: Houwaart), **OV** Eksaarde? Oudenaarde Schoonaarde Zwijnaarde, **WV** Aarsele (niet: Waarmaarde)

(-)beek, -beke, 2× (in VB) -bets

AN Borsbeek Hombeek Westmeerbeek, **VB** Bierbeek Boortmeerbeek Borchtlombeek Bunsbeek Dilbeek Gaasbeek Geetbets Glabbeek Holsbeek Humbeek Itterbeek Kersbeek Korbeek-Dijle Korbeek-Lo Leerbeek Lembeek Linkebeek Loonbeek Molenbeek Meerbeek Lubbeek Nederoverheembeek Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek Oorbeek Roosbeek Sint-Katherina-Lombeek Sterrebeek Strombeek Tollembeek Vaalbeek Vlezenbeek Walsbets Wambeek Wezembeek Wersbeek, **BR** Etterbeek Schaarbeek Sint-Jans-Molenbeek, **BL** Beek Diepenbeek Hoelbeek Neerglabbeek Opglabbeek Spalbeek Ulbeek, **OV** Borsbeke Everbeek Horebeke (= Sint-Kornelissen Sint-Maria-Horebeke) Kruibeke Lebbeke Lembeke Meerbeke Merelbeke Michelbeke Moerbeke Moerbeke(-Waas) (Ransbeek, thans Sint-Antelinks) Schendelbeke Waarbeke Wachtebeke, **WV** Aalbeke Harelbeke Hollebeke Jabbeke Krombeke Meulebeke Oostrozebeke Rumbeke Westrozebeke Wielsbeke Zillebeke Zonnebeke

(-)berg ‘verhevenheid’

AN Berchem, **VB** Alseberg Berg Everberg Grimbergen Huldenberg Keerbergen Kortenbergh Pellenberg Ransberg Sint-Laureins-Berchem, **BR** Koekelberg Sint-Agatha-Berchem, **BL** Berg Oudsbergen, **OV** Berchem Destelbergen Grembergen Grotenberge Kluisbergen Ledeborg Lemberge Oombergen Sint-Amandsberg (Uitbergen, volksetymologisch) Zandbergen, **WV** Blankenberge? Hertsberge Izenberge

-bets : zie **beek**

borg, (-)burg

AN Borgerhout Burcht? **VB** Duisburg Ottenburg, **BL** Borgloon Borlo? Leopoldsborg, **OV** Middelburg, **WV** Oudenburg

(-)bos

VB Bos Drogenbos Kapellen-op-den-Bos, **WV** Dikkebus

breugel, briel

BL Grote-Brogel Kleine-Brogel, **WV** Brielen

(-)broek

AN Broechem Ruisbroek Stabroek Willebroek, **VB** Melsbroek (Messelbroek, volksetymologisch) Ruisbroek (Schoonderbuchen, volksetymologisch), **BR** Brussel

(Opbrussel, thans Sint-Gillis), **BL** Berbroek Broekom (Zuur[s]broek, thans Zutedaal), **OV** Verrebroek, **WV** Assebroek

(-)brug

BL Membruggen, **OV** Bambrugge Gentbrugge, **WV** Brugge Roesbrugge

(-)burg : zie *borg*

-daal, -dal

AN Laakdal (modern), **VB** Leefdaal Roosdaal Schepdaal, **BL** Remersdaal Zutedaal, **OV** (verwant : Doel) Maarkedal (modern), **WV** Passendale

(-)dam

WV Damme Waardamme

(-)donk (zie VL2017, VD2020)

AN Arendonk Breendonk Grobbendonk Heindonk Varendonk Wilmarsdonk, **VB** Ramsdonk Tildonk, **BL** Donk, **OV** Desteldonk Haasdonk Meerdonk Mendonk

-dorp

VB Langdorp Rumsdorp, **OV** Opdorp Steendorp

-drecht

AN Berendrecht Zwijndrecht, **OV** Kieldrecht

dries

VB Drieslinter

-duin

WV Oostduinkerke Wenduine

-el : zie **(-)lo**

-gaard

VB Groot-Bijgaarden Hoegaarden Outgaarden

goor

AN Sint-Job-in-'t-Goor

(-)haag

AN Terhagen, **VB** Haacht, **BL** Hamont? Henis Wijshagen?

(-)ham

AN Rijmenam, **VB** Hamme Kraainem (< -ham) Vossem (< -ham), **BL** Ham Oostham, **OV** Daknam Ename Hamme Nederename, **WV** Handzame Rekkem (<- ham?)

-heem (zie VL1987, Mar2011 met kaartje)

De indeling hieronder gebeurt volgens de spelling; de dialectische uitspraak van de klinker in de laatste lettergreep (in bijna alle gevallen als <e> gespeld) wordt, volgens de gegevens in het woordenboek, fonetisch aangegeven.

Variant **-em** (enkele, gecursiveerd, op **-sem**)

AN Berch[u]m Born[ə<]m Broech[ə]m Emblem *Hemiks[ə]m Merks[u]m* Wal[ε]m, **VB** *Beis[ə]m Bert[ə]m Bouters[ə]m Brust[ə]m? Eliks[ə]m Hoks[ə]m Hons[ə]m* (Kraain[ə]m <-ham) (Merchtem [-tn], analoog) Mollem Oppem Sint-Katharina-Hout[ə]m (gehucht, zie onder Sint-Margriete-Houtem) Sint-Laureins-Berch[ə]m Sint-Margriete-Hout[ə]m Strijt[ə]m Velt[ə]m (Voss[y]m <-ham) Walshout[ə]m Wolvert[u]m (Zavent[u]m, analoog) (Zichem [-ə], analoog), **BR** Sint-Agatha-Berch[u]m, **BL** *Boors[ə]m* (niet: *Gors[ə]m*) Got[ə]m *Kortessem* Ner[ə]m Rot[ə]m Stokk[ə]m Zel[ə]m, **OV** Berch[ε]m Denderhout[ɔ]m Eich[ə]m Gott[ε]m *Herders[ε]m* Kerk[ε]m Kruis[ε]m (modern) Kruishout[ε]m Letterhout[ε]m Mull[ε]m Paulatem Sint-Denijs-Westrem Sint-Lievens-Hout[æ]m Sint-Maria-Lat[ε]m Sint-Martens-Lat[ε]m Vlekk[ε]m Westr[ε]m *Zegels[æ]m*, **WV** Beern[æ]m Hout[æ]m (Ieper) Hout[æ]m (Veurne) Kacht[æ]m Kei[æ]m Lopp[æ]m Merk[æ]m Oedel[æ]m Pitt[æ]m Rekk[æ]m (<-ham?) *Roks[æ]m*

Variant **-om** (vgl. ook variant **-kom**)

VB Kerk[u]m Wommers[ʌ]m, **BL** Broek[ə]m Gingel[ɔ]m Heukel[ə]m (gehucht van Vroenhoven, zie daar) Kerk[ə]m-bij-Sint-Truiden

Variant **-um**

VB Wulmers[y]m

Variant **-egem** (1×, in **VB**, **-igem**)

AN Edeg[u/ε]m Iteg[æ]m Oeleg[u]m, **VB** Afflig[ε/u]m Brusseg[u]m Eppeg[u]m Kiezegem [-kɔm] Kobbeg[ε]m Nossegem [-kɔm] Releg[u]m Sint-Martens-Bodeg[u]m, **OV** Adeg[æ]m Baardeg[ɔ]m Baleg[ε]m Baveg[æ]m Beerleg[æ]m Elseg[ε]m Erem-bodeg[ε]m Erondeg[e]m Erweteg[ε]m Gijzeg[ε]m Godveerdeg[ε]m Hemelveerdegem Hilleg[ε]m Ideg[ε]m Landeg[æ]m Leupeg[ε]m Lievegem (modern) Lovendeg[æ]m Maldeg[æ]m Meileg[æ]m Moreg[ε]m Okegem Oordeg[ε]m Oudeg[ε]m Ouweg[ε]m Peteg[ε]m-aan-de-Leie Peteg[ε]m-aan-de-Schelde Resseg[æ]m Vloerzeg[ε]m Volkeg[ε]m Wanneg[ε]m Worteg[æ]m Woubrechtg[ε]m, **WV** Anzeg[æ]m Bekeg[æ]m Belleg[æ]m Bisseg[æ]m Eerneg[æ]m Gijzelbrechtegem Gulleg[æ]m Ichteg[æ]m IJveg[æ]m (= Ingooigem) Izeg[æ]m Kaneg[ε]m Markeg[æ]m Rolleg[æ]m Rolleg[æ]m-Kapelle Snelleg[æ]m Veldeg[æ]m (modern) Vlisseg[æ]m Wareg[æ]m Zerkeg[æ]m Zweveg[æ]m

Variant **-gem** (veelal **-elgem**, **-ergem**)

AN Wommelg[u]m, **VB** Beig[u]m Dieg[ə]m Hekelg[u]m Humelgem [-kum], **BR** Ouderg[u]m, **OV** Baaig[ε]m Everg[æ]m Helderg[ε]m Hermelgem Hundelg[æ]m

Idderg[æ]m Leeuwergr[ε]m Meigr[æ]m (Neigem [ən], volksetymologisch) Ottergr[ə]m
Wondelgr[æ]m Wontergr[ε]m Zevergr[ε]m Zomerg[ε]m, **WV** Avelgr[æ]m Dentergr[æ]m
Desselgr[æ]m Eg[æ]m Emelgr[æ]m Ettelgr[æ]m Ingooigr[æ]m Kooigr[æ]m Oeselgr[æ]m
Ooigr[æ]m Tiegr[æ]m Wevelgr[æ]m Wulvergr[æ]m

Variant **-ingem** (1× **-inksem**, 2× **-ingen**; zie ook onder achtervoegsel **-ingen**)

VB Elingen (historisch *-inkem*), **BL** Koninks[ə]m Vlijtingen?, **WV** Alvering[æ/ε]m
Wulvering[æ]m

Variant **-kem**

BL Rek[ə]m, **WV** Vink[æ]m

Variant **-kom**

VB Betek[ɔ]m Bink[ɔ]m Misk[ɔ]m Webbek[ɔ/u]m, **BL** Ellik[ɔ]m

(-)heide

AN Bonheiden Heindonk?

(-)heuvel, -huffel

AN Duffel? **VB** Scherpenheuvel Steenhuffel **WV** Heuveland (modern)

-hide

WV Koksijde Lombardsijde Raversijde

-hille, -hulle

OV Lotenhulle, **WV** Stalhille

(-)hoek

WV Booitshoeke Hoeke

(-)hof, (-)hove, (-)hoeve (de cursief gedrukte < *-ingahove(n)*; zie ook VL2000)

AN Hoevenen Hove Massenhoven *Morkhoven* Zandhoven, **VB** Attenhoven Booi-
enhoven Goetsenhoven Gussenhoven Hofstade, **BL** Bommershoven Engelmans-
hoven *Guigoven* Gutschoven *Hendrieken?* Kortessem (in de volksmond) *Kuttehoven*
Mettekoven Ophoven *Rijkhoven* Romershoven Schalkhoven *Uikhoven* Vroenhoven
Wintershoven (Zonhoven, analoog), **OV** *Etikhove* Hofstade Nieuwenhove (Ninove,
volksetymologisch) Ruddershove Sint-Goriks-Oudenhove Sint-Maria-Oudenhove,
WV *Bavikhove* *Gijverinkhove* Hoogstade? (Kerkhove ‘begraafplaats’) Pollinkhove

(-)hout

AN Boechout Borgerhout Eindhout Herentals? Herenthout Houtvenne Hulshout
Kalmthout Konigshooikt Loenhout Meerhout Minderhout Oud-Turnhout Turnhout,
VB Kampenhout Oud-Heverlee? Sint-Katharina-Houtem (gehucht, zie onder

Sint-Margriete-Houtem) Sint-Margriete-Houtem Walshoutem, **BL** Bocholt Boekhout Houthalen Linkhout, **OV** Boekhoute Buggenhout Denderhoutem Kruishoutem Letterhoutem Sint-Lievens-Houtem Vinderhout, **WV** Houtave Houtem (Ieper) Houtem (Veurne) (Houthulst, volksetymologisch) Torhout

-huis

OV Steenhuize Wijnhuize

(-)kamp

VB Kampenhout, **OV** Serskamp, **WV** Bulskamp Koolskamp Oostkamp

(-)kapelle

AN Kapellen, **VB** Kapellen Kapelle-op-den-Bos Sint-Pieters-Kapelle, **WV** Avekapelle Driekapellen (modern) Eggewaartskapelle Nieuwkapelle Oudekapelle Poelkapelle Ramskapelle (Knokke-Heist) Ramskapelle (Nieuwpoort) Rollegem-Kapelle Schuiferskapelle Sint-Jacobskapelle Sint-Pieters-Kapelle Westkapelle

(-)kerk

AN Mariekerke, **VB** Kerkom Liedekerke, **BL** Kerkom-bij-Sint-Truiden Kerniel Nieuwerkerken, **OV** Kerkem Kerksken Mariakerke Nieuwerkerken Nieuwerkerken-Waas Nukerke, **WV** Adinkerke Bovekerke Kaaskerke (Kerkepanne, thans De Panne) Kerkhove Klemskerke (Koudekerke, thans Heist) Koolkerke Mariakerke Meetkerke Middelkerke Moerkerke Nieuwkerke Oostduinkerke Oostkerke Oostnieuwkerke Snaaskerke Steenkerke Stuivekenskerke Uitkerke Westkerke Wilskerke Zuienkerke

-kouter

OV Landskouter

(-)laak

AN Laakdal (modern), **VB** Lot, **BR** Anderlecht? Laken, **WV** Leke

(-)laar

AN Aartselaar Berlaar Hallaar Vorselaar Vosselaar, **VB** Hoeilaart Laar Leerbeek Rillaar Wespelaar, **BL** Lanklaar, **OV** Aspelare Berlare Bottelare Edelare Knesselare Laarne Nederboelare Overboelare Pollare Vosselare Zaffelare, **WV** Beselare Koekeleare Roeselare

-le : zie (-)lo

(-)lede

VB Hoeleden Liedekerke Lubbeek, **OV** Lebbeke Lede Lede (Kruisem) Ledeberg Smetlede, **WV** Hooglede Lendeledede Moorslede Ruiselede

(-)leeuw

VB Sint-Pieters-Leeuw Zoutleeuw, **BL** Gors-Opleeuw Lauw?, **OV** Denderleeuw

(-)lo, -le, -el, 4x -lee (zie VL2017, VD2020)

AN Baarle-Hertog Balen Bevel Bouwel Dessel Duffel? Geel Gestel Gierle 's-Gravenwezel Halle Kasterlee Lille Lillo Lippelo (<**inga-lo*) Loenhout Malle (= Oostmalle Westmalle) Meerle Mortsel Oevel Olen Olmen? Poederlee Poppel Pulle? Ramsel Ravels Rijkevorsel Schilde Tongerlo Veerle Viersel? Vlimmeren Wechelderzande Westerlo Wortel Wuustwezel Zoerle-Parwijs, **VB** Baal Heverlee Kessel-Lo Korbeek-Lo Loonbeek Oud-Heverlee Tisselt? Tremelo, **BR** Ukkel, **BL** Achel Beverlo Borgloon Borlo Groot-Loon Hechtel Hoeselt Houthalen? Kaulille Lommel Mal Reppel Rijkkel Schulen Sint-Huibrechts-Lille Tessenderlo Tongerlo Zolder, **OV** Brakel (= Nederbrakel Opbrakel) Deurle Eeklo Kallo Lochristi Lotenhulle Oosteeklo Ronsele Sint-Blasius-Boekel Sint-Denijs-Boekel Ursel, **WV** Gistel? Lo Vladslø

-loos

AN Waarloos

(-)maal (3 betekenissen)

AN Malle (= Oostmalle Westmalle) Mechelen, **VB** Dormaal Ezemaal Machelen Orsmaal Wezemaal Wijgmaal, **BR** Watermaal, **BL** Halmaal? Horpmaal Kwaadmachelen Maasmechelen/Mechelen-aan-de-Maas Mal Mechelen Vechmaal? Vliermaal Vliermaalroot Wijchmaal, **OV** Machelen(-aan-de-Leie)

(-)mark

AN Merksem Merksplas, **OV** Maarke Maarkedal (modern), **WV** Kortemark Langemark Marke

(-)meer

AN Meer Meerhout Meerle Westmeerbeek, **VB** Boortmeerbeek Meerbeek, **BL** Meer Rosmeer, **OV** Meerbeke Meerdonk (Meerekerke, thans Mariakerke) Mere Overmere

moer

OV Moerbeke Moerbeke(-Waas), **WV** Moere De Moeren Moerkerke

(-)mont, munt

VB Waasmont, **BL** Hamont? Kolmont Montenaken? (zie ook onder Vroenhoven), **OV** Munte Kwaremont

-monde, -muide (zie VL2019)

OV Dendermonde Rupelmonde, **WV** Diksmuide

(-)munster

BL Munsterbilzen, **OV** Waasmunster, **WV** Ingelmunster Nieuwmunster

munt : zie **(-)mont**, **munt**

-ooie : zie **-ouwe**

-ouwe, (-)uwe, -ooie, -aaie

VB Sint-Stevens-Woluwe, **BR** Sint-Lambrechts-Woluwe Sint-Pieters-Woluwe, **BL** Kanne? Widoioie Ulbeek Zonhoven (oorspronkelijk), **WV** Ardooie Houtave Watou Zoutenaai

(-)rode

VB Attenrode Gelrode Haasrode Nieuwrode Sint-Agatha-Rode Sint-Genesius-Rode Waanrode, **BL** Gruitrode Kinrooi Rotem Stokrooie Vliermaalroot, **OV** Baasrode Gontrode Schelderode Tielrode

(-)scho(o)t, -schote

AN Booischot (Hogeschoot, thans Kapellen) Schoten, **VB** Aarschot, **OV** Waarschoot, **WV** Bikschote Noordschote Zuidschote

-stade, -stede (zie ook onder suffix-*t*: Rumst, Riemst)

VB Hofstade Molenstede, **OV** Hofstade, **WV** Hoogstade (verwant : Staden)

-straat

AN Hoogstraten

-uwe : zie **-ouwe**

(-)veld

AN Blaasveld, **VB** Veltem, **BL** Binderveld Veldwezelt, **OV** Bassevelde Beervelde Ertvelde, **WV** Geluveld Lichtervelde Veldegem (modern)

-ven

AN Houtvenne, **VB** Kaggevinne, (**OV** Dikkelvenne, volksetymologisch)

-vliet

AN Zandvliet, **OV** Watervliet

(-)voorde, (-)voort

VB Bekkevoort Vilvoorde, **BR** Bosvoorde, **BL** Stevoort Voort, **OV** Voorde, **WV** Ruddervoorde Zandvoorde (Oostende) Zandvoorde (Zonnebeke)

(-)*vorst*

AN Vorst Wiekevorst, **BR** Vorst

(-)*wijk*

AN Noorderwijk, **VB** Opwijk Wijgmaal, **BL** Meeswijk Wijchmaal

-*winkel*

OV Oostwinkel Sint-Kruis-Winkel, **WV** Sint-Eloois-Winkel

(-)*zand*

AN Wechelderzande Zandhoven Zandvliet, **OV** Zandbergen, **WV** Zande Zandvoorde (Oostende) Zandvoorde (Zonnebeke)

(-)*zele*, ook **-zeel**, **-zel**, **-sel**, **-sele** (de twee cursief gedrukte < *inga-sali*; zie ook DG2018)

AN Beerzel Herselt (met analoge *-t*) Liezele Puurs Viersel? Zoersel, **VB** Beersel Bekkerzeel Dutsel Londerzeel Mazenzele Meensel Nederokkerzeel Steenokkerzeel Vollezele Wakkerzeel Wilsele Winksele, **BR** Brussel Elsene (Opbrussel, thans Sint-Gillis), **BL** Eksel, Molenbeersel, **OV** Bazel Belsele Elversele *Gijzenzele* Herzele Melsele Moorsel Moortsele Onkerzele Oosterzele Poesele (Schouwsel, thans Steendorp) Vlierzele Wanzele Zele, **WV** Aarsele *Dadizele* Dudzele Leisele Moorzele Sijzele (Vladslo, volksetymologisch in lokale uitspraak) Voormezele Zwevezele

ENKELE VEEL VOORKOMENDE ACHTERVOEGSELS (SUFFIXEN)

(i)*acum (Gallo-Romaans, zie TW p. 1120v., VD1995, VL2016) > **-eke**, **-ik**, **-ijk**, **-ich** (via Romaans) **-isse**; de recursiveerde op **-(e)*naken*** uit ***-iniacas**.

AN Kontich Retie (> **-ium**) Wilrijk, **VB** Gooik *Kortenaken* Kuntich Lennik (= Sint-Kwintens- en Sint-Martens-Lennik) Oudenaken Peutie Vertrijk *Vissenaken* Zellik, **BL** Alken Gellik Genk Jeuk Kessenich Kortesse *Lanaken Montenaken* (zie ook onder Vroenhoven), **OV** Denderwindeke Kaprijke Kemzeke Moerzeke Ooike Scheldewindeke Schorisse Semmerzake Temse Velzeke Zulzeke (Zwijveke, thans Sint-Gillis-bij-Dendermonde), **WV** Aatrijke Deerlijk Klerken Kortrijk Wervik

-inge (zie ook onder **-heem**: varianten **-gem**, **-egem**, **-ingem**, **-kem**, **-kom**; onder **-hof**: namen teruggaand op **-ingahove**; onder **-zele**: namen teruggaand op **-ingasali**)

OV Deftinge Goeferdinge Grimminge Lieferinge Sleidinge Zarlarding, **WV** Boezinge (Bredene, volksetymologisch in lokale uitspraak) Elverdinge Haringe Lefdinge Poperinge Reninge Reningelst Vlamertinge

-ingen

VB Budingen Buizingen Elingen? Herfelingen Huizingen Oetingen Pepingen Willebringen, **BL** Beringen Berlingen Buvingen Gerdingen Hoepertingen Kuringen Moelingen Mopertingen Ordingen Piringen Riksingen Vlijtingen? Wimmertingen, **WV** (Zerkingen : zie Zerkegem)

***-inga-lo**

AN Lippelo

-t (verzamelsuffix, ontstaan uit diverse Germaanse vormen; ook 3× *-te*, 1× *-ten*, 1× *-ede*, 1× *-de*, 1× *-den*; zie ook DG2018 en *-stade/-stede*)

AN Borsbeek Burcht? Heist-op-den-Berg Herentals Herenthout Herselt (met analoge *-t*) Ranst Rumst? Weelde, **VB** Assent Beert Haacht Herent Hoeilaart Tielt Testelt Tisselt?, **BL** Aalst Eisden Hasselt Hoeselt (met analoge *-t*) Kermt Pelt (= Neerpelt Overpelt) Rutten, **OV** Aalst Assenede Astene? Borsbeke Burst Elst Haaltert Meldert? Nederhasselt Ophasselt Roborst Vinkt Vlierzele? Vurste Zulte, **WV** Beerst Heestert Heist (met analoge *-t*) Hulste (Reningelst, volksetymologisch) Tielt

-st (plaatssuffix)

AN Rumst?, **VB** Bost Diest Zemst, **BL** Riemst

GEMEENTEN MET IN DE VOLKSMOND (STERK) AFWIJKENDE NAMEN

In de lijst hieronder zijn **niet** opgenomen: (a) drieledige gemeentenamen bestaande uit *Sint+heiligennaam+eigenlijk toponiem*, waarbij ofwel de twee eerste leden niet worden uitgedrukt (type *Boekel* voor zowel *Sint-Blasius-Boekel* als *Sint-Denijs-Boekel*), ofwel het derde lid onuitgedrukt blijft (type *Sint-Jan-in-Eremo*, *Sint-Job-in-'t-Goor*); (b) gemeentenamen die enkel het tweede (of laatste) lid van een samenstelling tot uitdrukking brengen (type *Leeuw* voor zowel *Zoutleeuw*, *Denderleeuw*, ook voor *Gors-Opleeuw* en *Sint-Pieters-Leeuw*); (c) namen die enkel nog in historische bronnen voorkomen. In het overzicht hieronder met de bedoelde namen staat eerst de officiële naam en na de schuine streep (/) de naam in de volksmond (voor de fonetische transcriptie, zie het woordenboek).

AN Koningshooikt/Hoit, **VB** Schoonderbuken/Schonebroek Sint-Stevens-Woluwe/Opwoluwe, **BR** Sint-Lambrechts-Woluwe (en voorheen ook Sint-Pieters-Woluwe)/Opwoluwe, **BL** Kortessem/Ko(r)tshoven Leopoldsburg/'t Kamp Paal/ (ook) Buiting Sint-Lambrechts-Herk/Moosherk Vliermaalroot/'t Root Vroenhoven/Montenaken en Heukelom, **OV** Grotenberge/Breivelde Hemelveerdegem/Sint-Jans Nederboelare/De Reep Nederzwalm/Allerheiligen Roborst/Bost Sint-Laureins/(ook) Sente Steendorp/'t Gelaag, **WV** Bredene/Bre(i)ninge Gijzelbrechtegem/Grijzeloke Ingooigem/IJvegem Vladslo/Vladzele

Index van Germaanse persoonsnamen

(samengesteld door Luc De Grauwe)

TOELICHTING

De index hieronder bevat alle persoonsnamen van Germaanse origine waarvan een gemeentenaam is afgeleid. In de eerste kolom staat de persoonsnaam, in de tweede de gemeentenaam waarin die persoonsnaam voorkomt en de afkorting van de provincie of het Brussels hoofdstedelijk gewest. Een vraagteken (?) bij de gemeentenaam duidt op een onzekere afleiding; een enkele keer staat dat teken bij de persoonsnaam zelf als die onzeker is (bijv. *Davat* ?). Het teken < staat voor 'afgeleid/afkomstig uit', het teken > voor 'geëvolueerd tot'.

De lijst is strikt alfabetisch, met volgende uitzonderingen:

- **c** staat, gelet op de uitspraak, op de plaats van de huidige **k**;
- Oudgermaans **hl** en **hr** evolueerden in het Nederlands tot **l** resp. **r**, waaronder ze hier dan ook staan;
- Oudgermaans **th** evolueerde in het Nederlands tot **d**, waaronder het hier dan ook staat; een afwijking is gemaakt voor *Torhout* (hier onder **t**), als tenminste het element *Tor-* van Scandinavische oorsprong zou zijn, waar de evolutie **th** > **t** gold.

Op drie vrouwelijke persoonsnamen na (*Ave*, *Hluthena*, *Odila*) zijn alle namen mannelijk. Een flink aantal daarvan zijn dubbelgeleed, zoals *Gis-brecht*, *Goda-frith*, *Hrothi-gair* > *Rodger*. Vleivormen die met suffixen tot de eerste lettergreep zijn gereduceerd, zijn echter talrijker; voorbeelden: **-o** (*Riko*), **-so** (*Rikso*, *Fasso* < *Fats-win*), **-tso** (*Flortso* < *Floro* < *Flode-bert*), **-ilo** (*Godilo* < *Godo*), **-iko** (*Winiko* < *Wino*). Als vleivormen gelden ook oorspronkelijke verkleinwoorden (diminutieven) gevormd met de achtervoegsels *-in* en *-kin* (*Hildin*, *Okkin*, *Stuvin*, *Suabin*, *Mannekin*, *Willekin*).

Abar	Averbode? VB
Abulo, Avilo	Affligem VB, Avelgem WV
Adilo, Athilo	Ettelgem WV
Addo/Ado	Adegem OV
Aggifrith	Eggewaartskapelle WV
Aia, zie Aio	
Aio	Aaigem OV, (of Aia) Edegem AN
Albuhari	Alveringem WV
Aldahari	Oudergem BR
Aldo	Oudegem OV, Ouwegem OV, Ouden- hove (Sint-Goriks-Oudenhove, Sint-Maria-Oudenhove) OV
Ali	Elingen (waarschijnlijk) VB
Alifrith/Athalfrih	Elverdinge WV

Aling > Eling
 Aling, Heling?
 Alja > Ele
 Also
 Amilo > Em(m)ilo
 Angilamund
 Answald/Ansoud
 Arinbald, zie Erembald/Ermbold
 Ariwald, zie Erolde
 Arno
 Artur
 Athilo, zie Adilo
 Ato
 Atto
 Audo/Odo
 Austhari > Auster, Austro
 Ave (vrouwelijk)
 Avilo, zie Abulo

Badilo/Badulo
 Bado
 Badso (of Basdo)
 Badulo, zie Badilo
 Bago (of Beino)
 Bakkin
 Baldheri
 Baldo
 Bardo
 Barilo/Berilo
 Basdo, zie Badso
 Bavo
 Beino (of Bago)
 Bello
 Berg
 Berhto
 Berilo, zie ook Barilo
 Bero

Berthold, zie Tolo
 Beto, zie ook Petto/Peto
 Bevo/Bivo
 Bikko
 Bisso
 Bivo, zie Bevo

Eliksem VB
 Elingen? VB
 Elewijt VB
 Alseberg VB
 Emblem AN, Tremelo VB
 Engelmanshoven BL
 Anzegem WV

Eernegem WV
 Aartrijke? WV

Attenrode VB, Etikhove OV
 Attenhoven VB
 Adinkerke WV, Ooigem WV
 Oosterzele? OV
 Avekapelle WV

Balegem OV
 Baaigem OV
 Baasrode OV, Bassevelde OV

Beigem VB
 Bekkerzeel VB, Bekkevoort VB
 Boutersem VB
 Bosvoorde BR
 Baardegem OV
 Beerlegem OV

Bavegem OV, Bavikhove WV
 Beernem WV, Binkom VB, Beigem VB
 Bellegem WV, Bellingen VB
 Beisem VB
 Batsheers BL
 Berlingen BL
 Beringen BL, Berlaar? AN, Molen-
 beersel? BL

Betekom VB
 Beselare WV
 Bekegem WV
 Bissegem WV

- Bladahari
 Bobilo
 Bobo
 Bodmar
 Bodo > Bode

 Boso (of Buso)
 Boud > Boid
 Boude
 Brodso/Brozo
 Budo
 Buno
 Buso, zie Boso
 Buvo

 C-, zie K-.

D
 Dado
 Dakko
 Dandihari
 Davat?
 Theudo
 Thietbold > Dieboud
 Thorwald, zie T-
 Drabba/Drava
 Thrasawald
 Thrasilo
 Dudo
 Thudso

 Ele, zie Alja
 Eling, zie Aling
 Ello
 Emel, Em(m)ilo, zie Amilo
 Erembald/Ermbold (< Arinbald)
 Ermenfrid
 Eroid (< Ariwald)
 Ever

 Fasso (< Fatswin)
 Filo
 Flanabert > Flambert
 Flawarad

 Blaasveld? AN
 Bovelingen BL
 Bovekerke WV
 Bommershoven BL
 Bonheiden AN, Booischot AN, Budingen
 VB, Sint-Martens-Bodegem VB
 Boezinge WV, Buizingen VB
 Bootshoeke WV
 Bouwel AN
 Brussegem VB
 Booienhoven VB
 Bunsbeek VB

 Buvingen BL

 Dadizele WV
 Daknam OV
 Dentergem WV
 Deftinge OV
 Diegem VB, Diepenbeek BL
 Tiegem WV

 Dranouter? WV
 Desselgem WV
 Deerlijk WV
 Dudzele WV, Dutsel VB
 Duisburg VB

 Ellikom BL

 Erembodegem OV
 Hemelveerdegem OV
 Erondegem OV
 Everbeek? OV, Everberg VB, Evergem
 OV

 Vissenaken VB
 Vilvoorde VB
 Vlamertinge WV
 Vladslo WV

Flitherit
 Fleido
 Fleski
 Flitso
 Flortso (< Floro < Flodebert)
 Folko
 Frumo

Gairowald > Geer(ou)d
 Gangilo
 Giddo (< Gidbert)
 Giselbrecht
 Giso
 Givahard
 Godabert, zie Kobbo
 Godafrith > Godfried
 Godenoel, Godenolf
 Godilo
 Godo
 Godtso

Gondifrith
 Grimbo
 Grimo
 Gundihar
 Gundilo

Hado
 Hagilo
 Haguhard
 Haio
 Haldo
 Halfrid/Helfrid
 Haliso
 Haming
 Hando, zie Wanhand
 Hanno
 Happe, Heppo, Heppe
 Harding
 Hari
 Harifolc
 Harilo, zie Harulo
 Hariwit

Vlierzele? OV
 Vlijtingen? BL
 Vlissegem? WV
 Vlissegem? WV
 Vloerzegem OV
 Volkegem OV
 Voormezele? WV

Geraardsbergen OV
 Gingelom BL
 Gits? WV
 Gijzelbrechtegem WV
 Gijzegem OV, Gijzenzele OV
 Gijverinkhove WV

Godveerdegem OV, Gors(-Opleeuw) BL
 Genoelselderen BL
 Gullegem WV
 Gotem? BL, Gottem OV, Guigoven BL
 Goetsenhoven VB, Gussenhoven VB,
 Gutschoven BL

Goeferdinge OV
 Opgrimbie BL
 Grimminge OV
 Wontergem OV
 Wondelgem OV

Egem WV
 Hekelgem VB
 Haasrode VB
 Heindonk? AN
 Oudenaken BL
 Elversele OV
 Elsegem OV
 Hemiksem AN

Handzame WV
 Heppen? BL
 Herdersem OV
 Haringe WV
 Herfelingen VB

Erwetegem OV

Harulo/Harilo/Herilo
 Heilo, Hello
 Hecto
 Helfrid, zie Halfrid
 Heling, zie Aling
 Hello, zie Heilo
 Heppe/Heppo, zie Happe
 Hermulo
 Hildihari
 Hildico, Hillico
 Hildin (diminutief van Hildo)
 Hildo
 Hl-, zie L-
 Hocco
 Hr-, zie R-
 Huguberht > Hubert
 Hugward
 Humilo
 Hundilo
 Hundo

Iddo (< Ido)
 Idohari
 Immilo
 Ingwiwald > Ingold
 Ippo
 Iso
 Ivo

Kago/Kagi
 Kako
 Kano
 Kawjo/Kaujo/Kojo
 Kiso
 Kobbo (< Godabert)
 Kolo
 Cotto/Cutto
 Kuri
 Cutto, zie Cotto

Lando
 Lappo
 Leopold (modern)

Harelbeke? WV
 Elsene? BR
 Ichtegem WV

Hermelgem OV
 Heldergem OV
 Helkijn? WV
 Hillegem OV
 Huldenberg VB

Hoksem VB, Nederokkerzeel VB

Hoepertingen BL
 Hoegaarden VB, Outgaarden VB
 Humelgem VB
 Hundelgem OV
 Honsem VB

Idegem OV, Itegem AN
 Iddergem OV
 Emelgem WV
 Ingooigem WV
 Eppegem VB
 Izegem WV, Izenberge WV
 IJvegem? WV (zie Ingooigem)

Keiem WV
 Kachtem WV
 Kanegem WV
 Kooigem WV
 Kiezegem VB
 Kobbegem VB
 Koolkerke WV, Koolskamp WV
 Kuttekoven BL
 Kuringen BL

Landegem OV, Landskouter OV
 Lapscheure? WV
 Leopoldsburg BL

Leudfrid(us)/Letfrid(us) > Lefrid(us), Leudifrið	Leffinge WV, Lieferinge OV
Leudiwar	Leeuwergem OV
Lippo	Lippelo AN
Lokko/Lukko	Loksbergen BL
Loppo	Loppem WV
Hluthena (vrouwelijk)	Lanaken BL
Lukko, zie Lokko	
Lundher	Londerzeel VB
Lupo	Leupegem OV
Luvand (gegermaniseerd)	Lovendegem OV
Madalo	Maldegem OV
Maldbercht	Mopertingen BL
Magilo	Meilegem OV
Mago	Meigem OV
Mannekin (< Manno)	Mannekensvere WV
Marko	Markegem WV
Maso	Mazenzele VB
Matjo	Mettekoven BL
Matso (Germaans?)	Massenhoven AN
Mauro (< Lat.), Moro (of < Lat. ?)	Moregem? OV, Morkhoven? AN
Nothso (< Noto)	Nossegem VB
Occ- , zie Okk-	
Odila (< Oda) (vrouwelijk)	Oelegem AN
Othilo/Odilo (< Otho/Odo)	Oedelem WV
Odo, zie Audo en Oto	
Okkin (< Okko < Ok < Oc-ger)	Eksel BL
Okko/Ukko (< Odomar, Odulf)	Ukkel BR
Ordo	Oordegem OV
Oto (< Odo)	Oetingen VB, Otegem WV
Otter	Ottergem OV
Otto	Ottenburg VB
Ozilo/Ulsilo (< Ulso)	Oeselgem WV
Papo	Pepingen VB
Pau (bij- of familienaam)	Paulatem OV
Petto/Peto (< Betto/Beto < Berhto)	Petegem-aan-de Leie OV, Pete- gem-aan-de Schelde OV
Pollo	Pollinkhove WV

Poppo (< Robrecht)

Raaf

Hrabān/Hramno, Hrabna, Rave(n)

Radilo

Rado (< Radbercht)

Raginaberht

Ratso

Reinhelm

Rik, zie Riko

Rikhari

Riko/Rik

Rikso (< Riko)

Rinno

Robrecht, zie Poppo

Hrothigair > Rodger

Hrodilo

Roeder (< Hroth-hari)

Hroko

Hrukawulf/Hrukawald

Rumahari

Rumo

Saiwara

Saruko, Saracho/Saricho

Saruwald

Sidilo/Sidulo

Sigi-/Siso

Siggo (< Sigi-)

Sigulf (< Sigi-wulf)

Siso, zie Sigi-

Siwo

Snelgeer/Snelger

Snello (< Snethlo)

Sotto (< Suto)

Stuvín

Sumar (< Voorgermaans)

Sunno/Sundo (< Sund-frid/-mar)

Swabo/Suabo/Suabin

Th-, zie **D-**

Poperinge? WV, Poppel? AN

Ramsdonk? VB, Ransberg? VB

Ramskapelle (Knokke-Heist, Nieuwpoort) WV, Ransbeek (thans Sint-Antelinks) OV, Ravels AN

Relegem VB

Rekem BL

Remersdaal BL

Ressegem OV

thans Oudekapelle WV

Sint-Rijkers WV

Rekkem? WV

Riksingen BL

Reninge WV, Reningelst WV

Ruddershove OV

Rollegem WV, Rollegem-Kapelle WV

Roesbrugge WV

Roksem WV

Rukkelingen-Loon BL

Romershoven BL

Rumsdorp VB

Zevergem OV

Zerkegem WV

Zarlardinghe OV

Zedelgem WV

Sijsele? WV

Zingem OV

Zegelsem OV

Zuikerkerke? WV

Snaaskerke WV

Snellegem WV

Zottegem OV

Stuivekenskerke WV

Zomergem OV

Zonnegem OV

Zwevegem WV, Zwevezele WV

Thorwald
Tolo (< Berthold)

Udo
Ukko, zie Okko
Uko
Ulrik (Udalricus)
Ulsilo, zie Ozilo

Wakko/Wacar
Wakko/Wacco/Wacho
Waldaberht (> Woudbrecht)
Walho
Wanhand (Wano, Hando)
Wano
Warato
Waro
Waso
Wibbo
Wido
Wiggo
Wigimod, Wigmar, zie Wimilo
Wignand
Willebrand, Willebrecht
Willekin/-ken (< Willem)
Willo
Wilma(a)r
Wilo
Wimilo (< Wimo/Wimmo < Wigimod,
Wigmar, Wigman)
Wini of Wino (zie ook daar)
Win(n)ibrecht
Winid-hari (> Winitheri, Wined-here)
Winiko
Wino, zie ook Wini (< Wini-bald,
-bercht)
Wivilo
Winzo
Wolf
Wolmar
Wolo
Wulfafrid > Wolfert
Wulfer (< Wulfahari)

Torhout? WV
Tollembeek? VB

Uikhoven BL

Okegem OV
Sint-Ulriks-Kapelle VB

Wakkerzeel VB
Wakken WV
Woubrechtégem OV
Walem AN
Wannegem OV
Wanzele? OV
Wortegem OV
Waregem WV
Waasmont ? VB
Webbekom VB
Wijtschate WV
Wechelderzande? AN

Wijnegem? AN
Willebringen VB
Wilskerke WV
Wielsbeke WV
Wilmarsdonk AN
Wilsele VB
Wommelgem AN

Wenduine? WV
Wimmertingen BL
Vinderhoute? OV, Wintershoven BL
Winksele VB
Wijnegem? AN, Wijnhuize? OV

Wevelgem WV
Wezemaal VB, Wezembeek VB
Wulmersum VB
Wommersom VB
Vollezele? VB
Wolvertem VB
Wulvergem WV, Wulveringem WV

Bibliografie

AAPOS	Archief abdij Postel, leenboek.
ABO	Aldenbiezen Oorkonden. Fonds in Rijksarchief Hasselt.
AI	Cornelissen, P. en J. Vervliet. <i>Idioticon van het Antwerpsch Dialect</i> , Gent, I (1899) - IV (1903), Aanhangsel 1906. Bijvoegsels 1936-1939.
AJ1995	Augustus, L. en J. Jamar. <i>Annales Rodenses. Kroniek van Kloosterrade</i> . Maastricht, 1995. Gedigitaliseerde versie DBNL.
An1993	Andries, G. <i>Meetjeslandse toponiemen tot 1600. Deel III: Het Gentse. Band 2: Lovendegem. Maldegem</i> , Stichting Achiel De Vos, 1993.
An1996	Andries, G. <i>Begijnendijk vóór 1796</i> . Aarschot, 1996.
ASB	Archief van de Stad Brussel.
AST	Nijssen, R. en R. Van Laere. <i>Op grond van St. Trudo. De kaartenatlas van de abdij van Sint-Truiden (1697)</i> . Nieuwerkerken-Sint-Truiden, 2011.
AV	Archief van de abdij van Averbode.
BA	Bach, A. <i>Deutsche Namenkunde, Band II, 1 und 2: die Deutschen Ortsnamen</i> . Heidelberg, 1953-54.
Ba1892	Barbier, V. <i>Histoire de l'Abbaye de Floreffe de l'Ordre de Prémontré</i> . Namur, 1892, 1-2.
Ba1960	Bach, A. <i>Doppelnamen von Orten, Doppelformen von Ortsnamen</i> . In: <i>Aus Geschichte und Landeskunde</i> , 1960, p. 697-703.
Ba1981	Bahlow, H. <i>Lexicon deutscher Fluss- und Ortsnamen alteuropäischer Herkunft</i> . Neustadt an der Aisch, 1981.
Ba1982	Baetens, R. <i>Schoten. De geschiedenis van een tweeluik</i> . Uitgave gemeentebestuur. Schoten, 1982 (met literatuur).
BE	Besse, M. <i>Namenpaare an der Sprachgrenze, Eine lautchronologische Untersuchung zu zweisprachigen Ortsnamen im Norden und Süden der deutsch-französischen Sprachgrenze</i> . Tübingen, 1997.
Be1569	Becanus, G. (J. Van Gorp). <i>Origines Antwerpianae. Antverpiae</i> , 1569.
Be1941	Beekman, A. <i>Middelnederlandsch Woordenboek van E. Verwijs en J. Verdam. Elfde (en laatste) deel. Aanvullingen en verbeteringen op het gebied van dijk- en waterschapsrecht, bodem en water, aardrijkskunde, enz.</i> 's-Gravenhage, 1941.
Be1969	Behets, J. <i>De Plattelandsgemeente in het Graafschap Loon en het Omliggende van de vroege Middeleeuwen tot aan de Franse Revolutie</i> . Bokrijk, 1969.

- Be1999 Berger, D. Duden Geographische Namen in Deutschland, Herkunft und Bedeutung der Namen von Ländern, Städten, Bergen und Gewässern. Mannheim-Leipzig-Wien-Zürich, 2. überarbeitete Auflage, 1999.
- Be2011 Beele, W. Problemen in verband met West-Vlaamse gemeentenamen (2). In: *Biekorf Bd* 111 (2011), p. 241-247.
- BF Brabantse Folklore (en Geschiedenis). Brussel 1 (1921) – 292 (1996). Register 1961-1996 door P. Kempeneers e.a. Leuven, 1999.
- BG1965 Buntinx, J. en M. Gysseling. Het oudste goederenregister van Oudenbiezen (1280-1344). Werken van de KCTD 11 (1965). Tongeren. Ook in: *NGF Studiën* 12, 1 (1965).
- BHB Bijdragen tot de geschiedenis bijzonderlijk van het aloude hertogdom Brabant. Antwerpen, 1902-2005.
- Bi1955 Billiet, R. Toponymie van Herne. In: *Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*, Reeks VI, nr. 75. Gent, 1955.
- BL1984 Blok, D. De naam Kempen. In: *Brabants Heem* 36 (1984), p. 62-63.
- B&L Buiks, C. en K. Leenders. Nederzettingenamen in het gebied tussen Antwerpen, Turnhout, Geertruidenberg en Willemstad. Den Haag, 1994. (6 delen).
- Bo Borghs, J. Aenmerkingen over de plaetsen van het graafschap Loon, 1779. Tekstuitgave. In: *OLL* 85 (2006), p. 193-246.
- Bo1941 Borgers, M. Toponymie van Lummen. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1941.
- Bo1944 Borré, M. Toponymische studie van de bezittingen der Norbertijnenabdij van 't Park, volgens de 9 oudste cartularia en een typographie boek van 1665. Licentiaatsverhandeling, 2 delen. Leuven, 1944.
- Bo1949 Bovyn, M. Toponymie van Sint-Gillis-bij-Dendermonde. In: *Oudheidkundige kring van het Land van Dendermonde. Buitengewone uitgaven, nr. XVI*. Sint-Niklaas, 1949.
- Bo1957 Bovyn, M. Toponymie van Lebbeke. In: *Oudheidkundige kring van het Land van Dendermonde. Gedenkschriften, derde reeks, deel VII*. Dendermonde, 1957.
- Bo1958 Boileau, A. Toponiemen uit het Noordoosten van de provincie Luik. In: *Med. NK*. 1958, p. 138-146.
- Bo1983 Bousse, A. Geschiedenis van Schilde. Van heideschommig dorp tot woonforensen-gemeente. Uitgave gemeente Schilde, 1983.
- Br1976 Bresseleers, F. Geschiedenis van Hoevenen. Uitgave gemeentebestuur Hoevenen. Schoten, 1976 (2).
- Br1977 Brouwers, J. Over de grenzen van het graafschap Vroenhoven. In: *Limburg* 56 (1977), p. 137-171.

- BS1900 Bormans, S., E. Schoolmeesters en E. Poncelet. Cartulaire de l'église Saint-Lambert de Liège. Tome IV. Brussel, 1900.
- Bu1986 Bungeneers, J. Oelegem. Archeologisch inventaris Vlaanderen, band VI (Dissertationes ad Archaeologiam Flandriae Pertinentes). Gent, 1986.
- C Carnoy, A. Origines des noms des communes de Belgique (y compris les noms des rivières et principaux hameaux). Leuven, 1948-1949, 2 vol.
- Cart Cartesius
- Ca1927 Carnoy, A. Origine des Noms de Lieux des environs de Bruxelles. Brussel, 1927.
- Ca1936 Carnoy, A. Contaminaties tusschen Germaansch, Keltisch en Romaansch in de Vlaamsche Toponymie. In: *HCTD* 10 (1936), p. 51-66.
- Ca1944a Carnoy, A. Dieren in de Vlaamsche toponymie. In: Feestbundel H.J. Van de Wijer, deel I. Leuven, 1944, p. 39-56.
- Ca1944b Carnoy, A. De toevoeging van h in voor-Germaansche benamingen. In: *HCTD* 18 (1944), p. 61-67.
- Ca1948 Carnoy, A. De onvaste gronden in de Toponymie. In: *HCTD* 22 (1948), p. 65-73.
- Ca1951a Carnoy, A. Busk en Brusk. In: *Med. NK.*, 1951, p. 39-53.
- Ca1951b Carnoy, A. Kruidkunde en Belgische toponymie. In: *HCTD* 25 (1951), p. 351-371.
- Ca1960 Carnoy, A. Meer over onze Streeknamen. In: *HCTD* 34 (1960), p. 31-43.
- Ca1994 Cabuy, Y. en S. Demeter. Watermaal-Bosvoorde. Atlas van de archeologische ondergrond van het Gewest Brussel 9. Brussel, 1994.
- Caj1985 Cajot, J. Het Limburgs Dialect van de Voerenaren (met een misvatting en een evolutieschets). Hasselt, 1985.
- Cam1993 Camerlinckx, F. en F. Holemans. Het cijnsboek van de heren van Aarschot 1368-1375. Aarschot, 1993.
- Cer Cerutti, F. Middeleeuwse rechtsbronnen van stad en heerlijkheid Breda. I, Utrecht, 1956. II, Bussum, 1972. III, Zutphen, 1990.
- Ch1972 Chaltin, L. Bijdrage tot de Brabantse toponymie (Essene, Heikruis, Hekelgem, Leerbeek, Meldert, Pepingen) volgens het nagelaten materiaal van Dr. Jan Lindemans. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1972.
- Cl1928 Cleeremans, F. Toponymie van Halen en Loksbergen. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1928.
- Cl1951 Claus, A. Bonheiden, voorheen en thans. Bonheiden, 1951 (brochure).

- Cla1977 Claes, F. Plaatsnamen op -kom. In: *Oost-Brabant* 14 (1977), p. 29-30.
- Cla1980 Claes, F. De oudste Oostbrabantse oorkonden in de volkstaal. In: *Oost-Brabant* 17 (1980), p. 58-60.
- Cla1984 Claes, F. Driestoponiemen in de streek van Diest. In: *NK* 16 (1984), p. 52-56.
- Cla1986 Claes, F. Cijnsboeken van de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Diest 14de eeuw. In: *Oostbrabantse Historische Teksten*, 1986, nr. 2/3.
- Cla1987 Claes, F. Inleiding tot de Oostbrabantse toponymie. In: *NK* 19 (1987), p. 46-103.
- Cla1989 Claes, F., G. Hanegreefs, F. Loix en N. Reynders. Schaffen door de eeuwen heen. Tielt-Winge, 1989.
- Cla1991 Claes, F. Beknopte toponymie van stad en deelgemeenten. In: Van Uytven, R. (red.), *De geschiedenis van Mechelen*, 1991, p. 15-19.
- Cla1992 Claes, F. Oude nederzettingenamen en middeleeuwse geschiedenis in de streek van Diest. In: *NK* 24 (1992), p. 116-146.
- Cla1993 Claes, F. Cijnsboek van het Begijnhof van Diest (13de-14de eeuw). In: *Oostbrabantse Historische Teksten*, 1993, nr. 11/12.
- Cla1994 Claes, F. Toponymie van Webbekom. In: *NGF*, monografie XVI. Leuven, 1994.
- Cla1996 Claes, F. Bijdrage tot de toponymie van Schaffen en Molenstede. In: *HCTD* 68 (1996), p. 21-202.
- Cla1998a Claes, F. Herkomstnamen en immigratie in Diest tot 1400. In: *NK* 30 (1998), p. 79-143. Ook in: *Oost-Brabant*, 2000, p. 49-62, 81-98, 121-150, en 2001, p. 35-44.
- Cla1998b Claes, F. Bijdrage tot de toponymie van Bekkevoort. In: *HCTD* 70 (1998), p. 213-408.
- Co1972 Coornaert, J. De topografie, de geschiedenis en de toponimie van St.-Pieters-op-de-Dijk tot 1899. Brugge, 1972.
- Co1974 Coornaert, M. Knokke en het Zwin. Tielt, 1974.
- Co1975 Cornelis, R. Studie der Deurnebenaming. In: *Turninum* 2 (1975), p. 251-260, 278-286, 334-343; 3 (1976), p. 31-34, 55-60, 103-107, 125-128.
- Co1976 Coornaert, M. Heist en de Eiesluis. Tielt, 1976.
- Col1961 Colruyt, M. Bijdrage tot de toponymie van de Vlaamse bezittingen van de abdij van Affligem. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1961.
- Col2004 Coleman, K. Clinge/De Klinge, dorp(en) aan de grens (1815-1919). Licentiaatsverhandeling UGent (http://www.thesis.net/clinge/clinge_inhoud.htm, 28.02.2009).
- Cou1998 Coun, T. Geschiedenis en bewoning in Neerharen tot in het midden van de 19de eeuw. Lanaken, 1998.

- Cou2018 Coun, T. De Lanakense deelgemeente Neerharen: geschiedenis en toponymie. In: *LDN*, nr. 20 (2018), p. 5-66.
- Cou2019 Coun, T. Oorkonden van de graaf van Loon. Deel 2. Oorkonden van Arnold IV en Jan (1227-1278). Hasselt, 2019.
- Cr2006 Croenen, G. De oorkonden van de familie Berthout, 1212-1425. Brussel, Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, 2006.
- CSH Kurth, G. Chartes de l'abbaye de Saint-Hubert en Ardenne. Brussel, 1903.
- CSL Bormans, S. e.a. Cartulaire de l'église Saint-Lambert de Liège, 6 vol. Brussel, 1893-1933.
- CST Piot, C. Cartulaire de l'abbaye de Saint-Trond, 2 vol. Brussel, 1870-1875.
- Da1913 Dassonville, A. Kemmel. In: *Biekorf* 24 (1913), p. 305-310.
- Da1922 Dassonville, A. Avekapelle. In: *Biekorf* 28 (1922), p. 203.
- Da1931 Dassonville, A. Cambresèque = Semmer-zake. In: *Biekorf* 37 (1931), p. 48-49.
- DB1963 Debrabandere, F. Kortrijkzaan. In: *Leuvense Bijdragen* 52 (1963), p. 76-80, en in: *Verzamelde Opstellen, Kortrijk*, 1998, p. 49-53.
- DB1979 Debrabandere, F. De naam Harelbeke. In: *Harelbeke, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen* 1, Kortrijk, 1979, p. 7-8.
- DB1980a Debrabandere, F. De naam Marke. In: *Marke, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen* 2, Kortrijk, 1980, p. 6-7.
- DB1980b Debrabandere, F. en L. Goeminne. De familienaam (Van) Si(e) leg(h)em. In: *De Leiegouw* 22 (1980), p. 426-428.
- DB1981 Debrabandere, F. De naam Kaster. In: *Kaster, Archeologische Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen* 3. Kortrijk, 1981, p. 4.
- DB1982 Debrabandere, F. De naam Rollegem. In: *Rollegem, Archeologische en Historische Monografieën van Zuid-West-Vlaanderen* 5, Kortrijk, 1982, p. 5-7.
- DB1984 Debrabandere, F. De d-synkope na ou in West- en Oost-Vlaanderen. In: *NK* 16 (1984), p. 57-62.
- DB1989 Debrabandere, F. De plaatsnamen aan onze kust. In: *Mededelingen West-Vlaams Verbond van Kringen voor Heemkunde* 13 (1989), p. 67-70.
- DB1990 Debrabandere F. Onze gemeentenamen in het Westvlaams. In: *Biekorf* 90 (1990), p. 50-58.
- DB1992 Debrabandere, F. Hoe heten de inwoners van Kuurne? In: *De Leiegouw* 34 (1992), p. 231-233.

- DB1993 Debrabandere, F. Hees(t), Heis(t), Heester(t) en Estre. In: *De Leiegouw* 35 (1993), p. 179-186.
- DB2003 Debrabandere, F. Woordenboek van de Familienamen in België en Noord-Frankrijk, grondig herziene en vermeerderde uitgave m.m.v. dr. Peter De Baets. Amsterdam-Antwerpen, 2003.
- DB2011 Debrabandere, F. Limburgs etymologisch Woordenboek. Leuven, 2011.
- DBo De Bo, L. en J. Samyn. Westvlaamsch Idioticon. Gent, 1892.
- DC2008 De Clercq, W. en R. Van Dierendonck. Extrema Galliarum. Zeeland en noordwest Vlaanderen in het imperium Romanum. In: *Zeeuws Tijdschrift* 28 (2008), p. 5-34.
- DC2016 Decreet vrijwillige samenvoeging van gemeenten, 24 juni 2016. Van toepassing op 1 januari 2019.
- De1952 Denys, D. Toponymie van Roeselare. Roeselare, 1952.
- De1959 Delagrange, N. De toponymie en de geschiedenis van Wakken. In: *De Leiegouw* 1 (1959), p. 215-223.
- De1991 Devos, M. e.a. Meetjeslandse Toponiemen tot 1600. Aalter. Maldegem. Stichting Achiël De Vos, 1991.
- De1992 Devos, M. e.a. Meetjeslandse Toponiemen tot 1600. Bellem. Maldegem. Stichting Achiël De Vos, 1992.
- De1997 Devos, M. e.a. Meetjeslandse Toponiemen tot 1600. Zomergem. Maldegem. Stichting Achiël De Vos, 1997.
- Del2003 Delamarre, X. Dictionnaire de la langue gauloise. Une approche linguistique du vieux-celtique continental. Parijs, 2003.
- DF De Flou, K. Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen, 18 delen, Gent-Brugge, 1914-1938. Indices op het Woordenboek (...) door F. Rommel, Steenbrugge, 1953.
- DG2003 De Grauwe, L. Oem, walschedi? spreekt jeghen mi in dietsche (Reynaert I, 1458-60). Zu den Eigenbezeichnungen der Volkssprachen in den Niederlanden im hohen Mittelalter. In: Goyens, M. en W. Verbeke (red.), *The Dawn of the Written Vernacular in Western Europe*. Leuven, Peeters, 2003, p. 405-414.
- DG2004 De Grauwe, L. In onvervalschten Gentschen Dietsche. Uit Gents vroegste klankgeschiedenis, vooral in de spiegel van zijn plaatsnamen. In: De Caluwe, J. e.a. (red.). *Taeldeman, man van de taal, schatbewaarder van de taal*. Gent, p. 281-300.
- DG2005 De Grauwe, L. Middelnederlands *vri(e)ndach* revisited: met buigings-, analoge of toch veeleer epenthetische *-n-*? In: Quak, A. en T. Schoonheim (red.). *Gehugdic sis sammungum thinro. Liber amicorum W.J.J. Pijnenburg*. Groningen, Gopher Publishers, 2005, p. 53-68.
- DG2018 De Grauwe, L. Vlierzele (639 Fliteritsale) en zijn Heilige Fledericus. Een etymologisch-naamkundige herverkenning. In: Colle-

- man, T. e.a. (red.). Woorden om te bewaren. Huldeboek voor Jacques Van Keymeulen. Gent, Universiteit Gent/Skribis, 2018, p. 297-317.
- DG2020 De Grauwe, L. De taal welke de Inboorlingen van dit Gewest spreken is de Duitsche (A Sanderus [vertaald], Verheerlykt Vlaandre, 1735). Over een Brabants-Duitsche eend in de vanouds Vlaams-Dietsche bijt. In: *Leuvense Bijdragen* 102 (2018-2020), p. 103-117.
- DGR1999 De Grote Rede. Informatieblad uitgegeven door het Vlaams Instituut voor de Zee, nr. 24, november 2009.
- Di1955 Dittmaier, H. Das Apa-Problem, Untersuchung eines Westeuropäischen Fluss-namentypus. Leuven, 1955.
- Di1960 Dittmaier, H. Esch und Driesch. Ein Beitrag zur agrargeschichtlichen Wortkunde. In: Festschrift Steinbach, 1960, p. 704-726.
- Di1963a Dittmaier, H. Rheinische Flurnamen. Bonn, 1963.
- Di1963b Dittmaier, H. Die lar-Namen, Sichtung und Deutung, mit einer Verbreitungskarte. Köln, 1963 (*Niederdeutsche Studien*, Band 10).
- DK1978 De Keyzer, B. De lange weg naar Kluisbergen. Bijdrage tot de historie van Kluisbergen: Berchem-Ruien-Kwaremont-Zulzeke, 2 delen, 1978-1979.
- DKr1993 De Kraker, A., H. Van Royen en M. De Smet (red.). Over den Vier Ambachten. 750 jaar Keure, 500 jaar Graaf Jansdijk. Kloosterzande, 1993.
- DM1894 De Marneffe, E. Cartulaire de l'abbaye d'Afflighem et des monastères qui en dépendaient (1086-1245). Leuven, 1894-1901.
- DM1948 De Moreau, E. Histoire de l'Eglise en Belgique. Tome Complémentaire I. Brussel, 1948.
- DP De Potter, F. en J. Broeckaert. Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. Arrondissement Gent. Deel 1-12, 1864-1870. Arrondissement Eekloo. Deel 1-3, 1870-1872. Arrondissement St.-Nicolaas. Deel 1-4, 1877-1881. Arrondissement Dendermonde. Deel 1-3, 1889-1893. Arrondissement Aalst. Deel 1-5, 1894-1900.
- Dr1941 Draye, H. De gelijkmaking in de plaatsnamen (ON-Ausgleich) I. In: *HCTD* 15 (1941), p. 357-394.
- Dr1942 Draye, H. Idem II. In: *HCTD* 16 (1942), p. 43-63.
- Dr1943 Draye, H. Idem III. In: *HCTD* 17 (1943), p. 305-390.
- DR1978 Dauzat A. en C. Rostaing. Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France. Paris, 1978.
- DR1900 De Raadt, J. en J. Stockmans. Geschiedenis der gemeente Schelle. Lier, z.j. (ca. 1900).
- DS De Seyn, E. Geschied- en Aardrijkskundig Woordenboek der Belgische gemeenten. Turnhout, z.j., 2de uitgave.

- Du1975 Dussart, F. en J. Claude. Les villages de ‘dries’ en Basse et Moyenne-Belgique. In: *Tijdschrift van de Belgische Vereniging voor Aardrijkskundige Studies* 44 (1975), p. 239-294.
- DV De Vries, J. Etymologisch woordenboek. Waar komen onze woorden en plaatsnamen vandaan? (Aula-boeken nr. 6). Utrecht-Antwerpen, 1961.
- DV2 De Vries, J. Woordenboek der Noord- en Zuidnederlandse Plaatsnamen, (Aula-boeken nr. 85). Utrecht-Antwerpen, 1962.
- DV3 De Vries, J., F. De Tollenaere en M. Hogenhout-Mulder. Nederlands etymologisch woordenboek. Leiden, 1997, 4de druk.
- DV1958 De Vries, J. De betekenis van enkele grondwoorden van plaatsnamen. In: *Med. NK*. 34 (1958), p. 61-74.
- DV1971 Devleeschouwer, J. De naam Vilvoorde. In: *NK* 3 (1971), p. 11-15.
- DV1975 Devleeschouwer, J. Nervische hydroniemen (III). In: *NK* 7 (1975), p. 17-23.
- DV1976 Devleeschouwer, J. De naam Woluwe. In: *NK* 8 (1976), p. 57-62.
- DV2015 De Vaan, M., J. Cajot, D. Jaspers, P. Kempeneers, U. Maes, J. Segers, P. Slechten, H. Thewissen en T. Van de Wijngaard. Transcriptie van de Limburgse teksten in Firmenichs *Völkerstimmen*. In: *LDN*, nr. 17 (2015), p. 71-98.
- DVW1 Kempeneers, P., K. Leenders, V. Mennen en B. Vannieuwenhuyze. De Vlaamse Waternamen. Verklarend en geïllustreerd woordenboek. Deel I. De provincies Antwerpen, Limburg, Vlaams-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Werken van de KCTD, Vlaamse Afdeling, nr. 29. Leuven, 2016.
- DVW2 Kempeneers, P., K. Leenders, V. Mennen en L. Van Durme. De Vlaamse Waternamen. Verklarend en geïllustreerd woordenboek. Deel II. De provincies West- en Oost-Vlaanderen. Werken van de KCTD, Vlaamse Afdeling, nr. 30. Leuven, 2018.
- EKW Ekwall, E. The concise Oxford Dictionary of English Place-names. Oxford, 1990 (4).
- Erfg Inventaris Agentschap onroerend erfgoed, 2017.
- ESB Eigen Schoon en de Brabander, verscheen als Eigen Schoon van 1911 tot 1914, en als De Brabander van 1919 tot 1925. Samen als 9de jaargang, nieuwe reeks, Brussel, 1926-1927 – heden.
- EV Winkler Prins Encyclopedie van Vlaanderen. 5 delen. Brussel, Elsevier, 1972-1974.
- EVB Erfgoedbibliotheek Vlaams-Brabant. Tielt, 2007.
- EWN Philippa, M., F. Debrabandere, A. Quak, T. Schoonheim en N. Van der Sijs. Etymologisch woordenboek van het Nederlands. 4 delen. Amsterdam, 2003-2009.
- Ey1975 Eyckmans, K. Bijdrage tot de toponymie van Herselt en Ramsel. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1975.

- Fal2010 Falileyev, A., m.m.v. A. Cohil en N. Ward. Dictionary of Continental Celtic Place-Names. Aberystwyth, 2010.
- FB1951 Frère, M. en H. Baillien. De gerechtelijke instellingen in Haspengouw. In: Limburgs Haspengouw. Bundel studiën uitgegeven bij gelegenheid van de honderdste verjaring der stichting van het Koninklijk Geschied- en Oudheidkundig Genootschap te Tongeren. Hasselt, 1951, p. 157-169.
- Feist Feist, S. Vergleichendes Wörterbuch der gotischen Sprache. Leiden, 1939.
- Fer Ferraris. Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, door generaal graaf Joseph de Ferraris. Schaal 1/11.520. Uitgevoerd van 1771 tot 1778. Te raadplegen via Geopunt.
- FK2009 Flöer, M. en C. Korsmeier. Die Ortsnamen des Kreises Soest. Bielefeld, 2009.
- Fö1 Förstemann, E. Altdeutsches Namenbuch, Band I, Personennamen. Bonn, 2. Aufl., 1900. Reprint, München/Hildesheim, 1966.
- Fö2 Förstemann, E. Altdeutsches Namenbuch, Band II, Ortsnamen. 1966.
- Fö3 Förstemann, E. Altdeutsche Personennamen, Ergänzungsband, verfasst von Henning Kaufmann. München/Hildesheim, 1968.
- Fo1966 Foerste, W. Die Herkunft des Wortes Driesch. In: *Niederdeutsches Wort* 6 (1966), p. 57-69.
- Fr1892 Frenay, L. Bijdracht tot de geschiedenis der vereenigde kerken van Neer-Hespen, van Gussenhoven en van Melkwezer. Zoutleeuw, 1892.
- Fr1979 Francq, M. Toponymie van Geraardsbergen tot 1600. Uitgegeven Licentiaatsverhandeling UGent, 1979.
- Fricx Kaart van de Oostenrijkse Nederlanden, 1712. Te lezen via Geopunt.
- GB Hasquin, H. Gemeenten van België, Geschiedkundig en administratief woordenboek, 1. Vlaanderen A-MIC, 2. Vlaanderen MID-Z + Brussel, 3. Wallonië A-LIE, 4. Wallonië LIG-Z, 1980-1981.
- Gil1993 Gillissen, L. Die Ortschaften des Kreises Heinsberg. Heinsberg, 1993.
- GN Tavernier-Vereecken, C. Gentse naamkunde van ca. 1000 tot 1253. Een bijdrage tot de kennis van het oudste Middelnederlands. In: *Bouwstoffen en studiën voor de geschiedenis en de lexicografie van het Nederlands*, deel XI. Brussel, 1968.
- Go1966 Goossens, J. Laatste resten van Duits en Diets als benamingen voor de volkstaal in de Vlaamse dialecten. In: *Leuvense Bijdragen* 55 (1966), p. 85-102.
- Go1970 Goossens, J. Inleiding tot de Nederlandse Dialectologie. In: *HCTD* 44 (1970), p. 105-273.
- Go1974 Goossens, J. Historische Phonologie des Niederländischen. Tübingen, 1974.

- Go1986 Goossens, J. Die Namen der belgischen Gemeinden und ihre Schreibung. In: Kühebacher, E. Amtlicher Gebrauch des geographischen Namengutes. Bozen, 1986, p. 225-242.
- Goe1999 Goeminne, L. e.a. Toponymie van Zulte. Kring voor Geschiedenis en Kunst, Deinze, 1999.
- Goe2000 Goeminne, L. en T. Vanhee. Toponymie van Petegem aan-de-Leie. Kring voor Geschiedenis en Kunst, Deinze, 2000.
- Goe2002 Goeminne, L. e.a. Toponymie van Olsene. Kring voor Geschiedenis en Kunst, Deinze, 2002.
- Goe2005 Goeminne, L. Toponymie van Machelen. Kring voor Geschiedenis en Kunst, Deinze, 2005.
- Gos1976 Gossen, C.. Grammaire de l'ancien Picard. Paris, 1976.
- Got1983 Gottschalk, M. Historische geografie van westelijk Zeeuws-Vlaanderen. Deel 1: Tot de Sint-Elisabethsvloed van 1404. Dieren, 1983.
- Gou1998 Goubin, J., m.m.v. L. Van Durme, S. De Lange e.a. Gedenkboek Opbrakel 900. Opbrakel, 1998.
- GPN Evans, D. Gaulish Personal Names. Oxford, 1967.
- GR Greimas, A. Dictionnaire de l'ancien français. Paris, 2001.
- Gr1610 Gramaye. Antverpiae Antiquitates. Bruxellae, 1610.
- Gr1859 Grandgagnage, C. Vocabulaire des anciens noms de lieux de la Belgique orientale. Liège, 1859.
- Gr1978 Grauwels, J. Het Loonse leenregister van Arnold van Hornes (1379-1389). In: *Het Oude Land van Loon* 33 (1978), p. 53-185. Met plaats- en persoonsnamenindex, p. 161-185.
- Gr1981 Grauwels J. Het Loonse leenregister van Jan van Beieren (1390-1413). In: *Het Oude Land van Loon* 36 (1981), p. 5-149.
- Gr2014 Greule, A. Deutsches Gewässernamenbuch. Berlin-Boston, 2014.
- GV2007 Gids voor Vlaanderen. Toeristische en culturele gids voor alle steden en dorpen in Vlaanderen. Tielt, 2007, 5de uitgave.
- GyA Gysseling, M. Nagelaten archief voor een Oost-Vlaams Woordenboek, in bewerking door L. Van Durme.
- Gy1944 Gysseling, M. Etymologie van Brugge. In: *HCTD* 18 (1944), p. 69-79.
- Gy1945 Gysseling, M. Testerep, Tessel, Testerbant en Texuandri. In: *Med. NK*. 21 (1945), p. 1-9.
- Gy1947a Gysseling, M. Antwerpen en Anvers. In: *Med. NK*. 23 (1947), p. 21-25.
- Gy1947b Gysseling, M. Etymologie van Affligem. In: *Affligemensia* 4 (1947), p. 98-99.
- Gy1950 Gysseling, M. Toponymie van Oudenburg. In: *NGF*, monografie IV, Brussel, 1950.
- Gy1951a Gysseling, M. Het bestanddeel drecht. In: *Med. NK*. 27 (1951), p. 56-58.

- Gy1951b Gysseling, M. Rutten en Lauw. In: *Med. NK*. 27 (1951), p. 55.
- Gy1952a Gysseling, M. Etymologie van Haspengouw. In: *Het Oude Land van Loon* 7 (1952), p. 86-87.
- Gy1952b Gysseling, M. Inleiding tot de studie van het oude Belgisch. In: *Med. NK*. 1952, p. 69-76.
- Gy1952c Gysseling, M. Etymologie van Dries. In: *Med. NK*. 28 (1952), p. 49-51.
- Gy1953a Gysseling, M. Enkele Oudnederlandse woorden in het Frans. In: *Med. NK*. 29 (1953), p. 81-84.
- Gy1953b Gysseling, M. Topografische terminologie in Nederlandstalige plaatsnamen. In: *Wetenschappelijke Tijdingen* 13 (1953), p. 182-183.
- Gy1954a Gysseling, M. Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen. Antwerpen-Brussel-Gent-Leuven, 1954.
- Gy1954b Gysseling, M. Enkele topografische termen in Nederlandse plaatsnamen. In: *Med. NK*. 30 (1954), p. 99-107.
- Gy1956 Gysseling, M. Overzicht van de toponymie van Waasland. In: *Med. NK*. 32 (1956), p. 91-100.
- Gy1957 Gysseling, M. Germaans contra Keltisch in Oud-België. In: *Wetenschappelijke Tijdingen* 17 (1957), p. 99-106.
- Gy1969a Gysseling, M. Overzicht van de toponymie van Frans-Vlaanderen. In: *NK* 1 (1969), p. 167-174.
- Gy1969b Gysseling, M. Die Bergnamen im niederländischsprachigen Teil Belgiens. In: 10. Internationaler Kongress für Namenforschung. Wien, 1969, Abhandlungen I, p. 185-189.
- Gy1971a Gysseling, M. Persoonsnaam + haim, curte. In: *HCTD* 45 (1971), p. 153-161.
- Gy1971b Gysseling, M. Een nieuwe etymologie van Brugge. In: *NK* 3 (1971), p. 1-4.
- Gy1975a Gysseling, M. Enkele Belgische leenwoorden in de toponymie. In: *NK* 7 (1975), p. 1-6.
- Gy1975b Gysseling, M. Dries. In: *NK* 7 (1975), p. 258-265.
- Gy1976 Gysseling, M. Het dorp in de vroege middeleeuwen. In: *Annalen van de Federatie van de Kringen voor Oudheidkunde en Geschiedenis* 1976 [1978], deel 2, p. 625-628.
- Gy1978 Gysseling, M. Inleiding tot de toponymie, vooral van Oost-Vlaanderen. In: *NK* 10 (1978), p. 1-24.
- Gy1980a Gysseling, M. Speurtocht in het vroege verleden van Gent en omgeving. In: *NK* 12 (1980), p. 180-194.
- Gy1980b Gysseling, M. De oudste plaatsnamen. In: Van Uytven, R. De geschiedenis van het stadsgewest Leuven tot omstreeks 1600. Leuven, 1980, p. 9-12.
- Gy1981a Gysseling, M. Voornaamste bestanddelen van Zuidnederlandse plaatsnamen. In: *NK* 13 (1981), p. 75-78.

- Gy1981b Gysseling, M. Substraatinvloed in het Nederlands. In: *Taal en Tongval* 23 (1981), p. 76-79.
- Gy1982 Gysseling, M. Prehistorische Waternamen. In: *HCTD* 56 (1982), p. 35-58.
- Gy1983a Gysseling, M. Prehistorische Waternamen II. In: *HCTD* 57 (1983), p. 163-187.
- Gy1983b Gysseling, M. Inleiding tot de toponymie van West-Vlaanderen. In: *De Leiegouw* 25 (1983), p. 39-58.
- Gy1983c Gysseling, M. Taalwisseling in de Zuidlimburgse toponymie van de late prehistorie tot in de Karolingische tijd. In: Segers J. (red.). *Taalgrensvorming in Zuid-Limburg*. *LDN* 26 (1983), p. 19-25.
- Gy1983d Gysseling, M. Prähistorische, gallorömische und merowingische Siedlungsnamen im Raum zwischen Nordsee und Saar. In: Wolfgang Haubrichs und Hans Ramge (Hrsg.). *Zwischen den Sprachen. Siedlungs- und Flurnamen in germanisch-romanischen Gebieten. Beiträge des Saarbrücker Kolloquiums vom 9.-11. Oktober 1980*.
- Gy1984a Gysseling, M. Wat betekent de naam Zaffelare? In: *Heemkundig Nieuws van De Oost-Oudburg* 12 (1984), nr. 3/4, p. 11-13.
- Gy1984b Gysseling, M. De naam Kallo. In: *Het Land van Beveren* 27 (1984), p. 139-141.
- Gy1984c Gysseling, M. De naam Melsele. In: *Het Land van Beveren* 27 (1984), p. 77-78.
- Gy1984d Gysseling, M. De naam Beveren. In: *Het Land van Beveren* 27 (1984), p. 16-18.
- Gy1984e Gysseling, M. Oude toponiemen te Deinze. In: *Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en het Land van Leie en Schelde* 51 (1984), p. 9-20.
- Gy1985a Gysseling, M. De naam Oudenaarde. In: Ryckeboer, H., J. Tael-deman en V. Vanacker (red.). *Hulde-Album Prof. dr. Marcel Hoebeke*. Gent (1985), p. 243-246.
- Gy1985b Gysseling, M. De naam Beveren. In: *Het Land van Beveren* 28 (1985), p. 16-18.
- Gy1985c Gysseling, M. De namen Verre, Verrebroek en Vrasene. In: *Het Land van Beveren* 28 (1985), p. 155-158.
- Gy1985d Gysseling, M. De naam Mendonk. In: *Heemkundig Nieuws van De Oost-Oudburg* 13 (1985), nr. 5, p. 2-4.
- Gy1985e Gysseling, M. De naam Lochristi. In: *Heemkundig Nieuws van De Oost-Oudburg* 13 (1985), nr. 34, p. 3-6.
- Gy1986a Gysseling, M. Uit de vroege geschiedenis van Gent en de Oost-Oudburg. In: *Jaarboek van de Heemkundige Kring De Oost-Oudburg* 23 (1986), p. 5-87.
- Gy1986b Gysseling, M. Oude namen te Antwerpen. In: *NK* 18 (1986), p. 11-18.

- Gy1986c Gysseling, M. De namen Kieldrecht en Zwijndrecht. In: *Het Land van Beveren* 29 (1986), p. 14-17.
- Gy1988 Gysseling, M. De haan in de toponymie. In: Het boek van De Haan... en de haan. Brugge (1988), p. 21.
- Gy1994 Gysseling, M. Bespreking van "Toponymie van Brasschaat". In: *Jaarboek 1995 van de Koninklijke Academie voor Taal- en Letterkunde*, Gent, 1996.
- Hab1871 Habets, J. De Loonse lenen in Limburg. In: *Publications de la Société historique et archéologique dans le Limbourg*. Maastricht, 1871.
- Hab1889 Habets, J. De archieven van het kapittel der hoogadellijke rijksabdij Thorn, eerste deel (966-1550). 's-Gravenhage, 1889.
- Hav1975 Havermans, R. De plaatsnaam Kalmthout. In: *Calmpthoutania* 27 (1975), p. 29-33.
- HCTD Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie. Brussel, 1 (1927) - heden.
- He1934 Helsen, J. De naam "Herentals". In: *Herentals* 1 (1934), p. 1-9.
- He1938 Helsen, J. Plaatsnamen der Antwerpsche Kempen. In: *Toponymica* VI. Leuven, 1938.
- He1944 Helsen, J. Toponymie van Noorderwijk. In: *NGF*, monografie III. Brussel, 1944.
- He1952 Heeroma, K. Middelnederlands ide 'vissershaven'. In: *TNTL LXX* (1952), p. 259.
- He1955 Helsen, J. Toponymica in Kempische grensafbakeningen. In: *Med. NK*. 31 (1955), p. 16-54.
- He1967 Hermans, L. Toponymie van Hoogstraten. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1967. Uitgave: Antwerpse Plaatsnamen. I. Hoogstraten (*Top.* XI,1), 1968 (uit: *H.O.K.* XXV, 1967, p. 5-153); *H.O.K., Tijdschrift voor Geschiedenis, Oudheidkunde, Kunst en Folklore. Orgaan van Hoogstraten's Oudheidkundige Kring*, 1933 - (vanaf 1974 Jaarboek).
- He1978 Helsen, A. en J. Gehuchtnamen in de Antwerpse Kempen. *NGF*, Studiën XIII. Leuven, 1978.
- He1985 Hertsens, Y. Geschiedenis van Sint-Amands. Gemeentebestuur, 1985.
- He2006 Herpinck, H. Geschiedenis van Steenhuize-Wijnhuize (1155-1976). Steenhuize, 2006.
- Her1954 Herbillon, J. Toponymes hesbignons (A-Ays). In: *HCTD* 28 (1954), p. 209-229.
- Her1955 Herbillon, J. Idem (B-Bod-). In: *HCTD* 29 (1955), p. 35-57.
- Her1956 Herbillon, J. Idem (Boe- à By). In: *HCTD* 30 (1956), p. 219-250.
- Her1957 Herbillon, J. Idem (C- à Chap-). In: *HCTD* 31 (1957), p. 37-62.
- Her1958 Herbillon, J. Idem (Chap- à Cut-). In *HCTD* 32 (1958), p. 101-139.

- Her1959 Herbillon, J. Idem (D-). In: *HCTD* 33 (1959), p. 25-40.
- Her1960 Herbillon, J. Idem (E-). In: *HCTD* 34 (1960), p. 137-164.
- Her1961 Herbillon, J. Idem (F-). In: *HCTD* 35 (1961), p. 63-103.
- Her1962 Herbillon, J. Idem (G-). In: *HCTD* 36 (1962), p. 103-132.
- Her1963 Herbillon, J. Idem (Ha-). In: *HCTD* 37 (1963), p. 24-55.
- Her1964 Herbillon, J. Idem (He-). In: *HCTD* 38 (1964), p. 81-103.
- Her1965 Herbillon, J. Idem (Hi- à Hy-). In: *HCTD* 39 (1965), p. 47-76.
- Her1966 Herbillon, J. Idem (I- à K-). In: *HCTD* 40 (1966), p. 25-49.
- Her1967 Herbillon, J. Idem (L-). In: *HCTD* 41 (1967), p. 27-56.
- Her1969 Herbillon, J. Idem (Ma- Mi-). In: *HCTD* 43 (1969), p. 59-87.
- Her1971 Herbillon, J. Idem (Mo- à O-). In: *HCTD* 45 (1971), p. 95-133.
- Her1972 Herbillon, J. Idem (P- à Q-). In: *HCTD* 46 (1972), p. 229-249.
- Her1973 Herbillon, J. Idem (R-). In: *HCTD* 47 (1973), p. 31-56.
- Her1974 Herbillon, J. Idem (S-). In: *HCTD* 48 (1974), p. 295-318.
- Her1975 Herbillon, J. Idem (T- à Va-). In: *HCTD* 49 (1975), p. 61-90.
- Her1976 Herbillon, J. Idem (Ve- à Vr-). In: *HCTD* 50 (1976), p. 113-137.
- Her1977 Herbillon, J. Idem (W-). In: *HCTD* 51 (1977), p. 27-54.
- Her1978 Herbillon, J. Idem (X-Z). Sigles et abréviations. In: *HCTD* 52 (1978), p. 207-226.
- Her1986 Herbillon, J. Les noms des communes de Wallonie. Brussel, Gemeentekrediet, 1986.
- Heu2012 Heuser, R. Digitales Familiennamenwörterbuch Deutschlands (DFD). 2012.
- Hey1985 Heymans, F. Weert aan de oude Schelde. Gent/Mariakerke, 1985.
- HH1985 Heyse, H. Klapdorp een 'misplaatst' toponiem. In: *Annalen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas* 88 (1985), p. 97-208.
- Ho1970 Houben, S. Toponymie van Borlo, Buvingen en Gingelom. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1970.
- HOK Koninklijke Hoogstratens Oudheidkundige Kring
- HS Herbillon, J. en A. Stevens. Toponymie de Herstappe. Province de Limbourg (Toponymie de la Hesbaye liégeoise (II), XII). Wetteren, 1947.
- Hu1978 Huisman, J. Gennep, Gemp, Jemappes, Gamaches. In: *Verbreitung und Entwicklung des häufigsten -apa-Namens*. In: *Name und Geschichte*. Henning Kaufmann zum 80. Geburtstag, 1978, p. 211-225.
- Hu1984 Huisman, J. Gent, Gennep, Ganuentum. In: *NK* 16 (1984), p. 169-182.
- IEW Pokorny, J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. Bern-München, 1959-1969.

- Ja1904 Jansen, J. Turnhout in het Verleden en het Heden. Turnhout, 1904.
- Ja1938 Janssen, H. Aanteekeningen over Molen-Beersel. Maaseik, 1938.
- Ja1941 Jamar, H. Beknopte geschiedenis van de dorpen der Zuiderkempen 3. Leopoldsburg. Tongerlo, 1941.
- Ja1988 Jansen, L. Bijdrage tot de toponymie van Vosselaar. Licentiaats-verhandeling KU Leuven, 1988.
- Ja1990 Janssens, H. De stichtingsoorkonden van de abdij van Averbode (1139) gevolgd door enkele verdachte oorkonden uit de twaalfde eeuw. In: *Analecta Praemonstratensia* (1990), Tomus LXVI, Fasciculus 1-2, Scherpenheuvel-Zichem, p. 5-47.
- Jac1995 Jacobs, M. Toponymie van Anderlecht. Anderlecht, 1995.
- Jae1978 Jaenen, T. Bijdrage tot de toponymie van Meeuwen. Licentiaats-verhandeling KU Leuven, 1978.
- Je1971 Jellinghaus, H. Die westfälischen Ortsnamen nach ihren Grundwörtern. Hildesheim/New York, 1971.
- Jes2005 Jespers, J. Dictionnaire des noms de lieux en Wallonie et à Bruxelles. Brussel, 2005.
- Ka1958 Kaufmann, H. Westdeutsche Ortsnamen mit unterscheidenden Zusätzen, Heidelberg, 1958.
- Kam Kaartboek van de abdij van Ter Kameren, 1716-1720. 100 kaarten. Te raadplegen via Cartesius met de gemeentenaam.
- KANTL Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren (voorheen Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde), Gent.
- KCTD Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie.
- Ke1982 Kempeneers, P. De naam Tienen (Tirlemont). In: *NK* 14 (1982), p. 231-238.
- Ke1983 Kempeneers, P. Hydronymie van het Dijle- en Netebekken, 4 delen. Leuven, 1982. Samenvatting in: *NK* 15 (1983), p. 5-95.
- Ke1985 Kempeneers, P. Hoegaardse Plaatsnamen. In: *NGF*, monografie XV. Leuven, 1985.
- Ke1987 Kempeneers, P. Tiense Plaatsnamen, 2 delen. Tienen, 1987.
- Ke1990 Kempeneers, P. Hakendoverse Plaatsnamen. In: *NK* 22 (1990), p. 142-182, en *NK* 23 (1991), p. 92-137. Ook in: *Toponymica* IX, 5. Leuven, 1991.
- Ke1993 Kempeneers, P. Kuntichse Plaatsnamen. In: *NK* 25 (1993), p. 117-177, en *NK* 26 (1994), p. 49-126. Ook in: *Toponymica* IX, 6. Leuven, 1994.
- Ke1995 Kempeneers, P. Oplinterse Plaatsnamen. In: *Toponymica* IX, 7. Leuven, 1995.

- Ke1998 Kempeneers, P. Waanrodesse Plaatsnamen. In: *BF*, 261-262 (1989). Idem in: *Toponymica* IX, 8. Leuven, 1998, en als Toponymie van Waanrode. In: Werken van de KCTD nr. 20, Tongeren, 1998.
- Ke2000 Kempeneers, P. Toponymie van Landen. In: *NGF*, Monografie XVII. Leuven, 2000. Idem als Leven in Landen, 2000.
- Ke2002 Kempeneers, P. Oost-Brabantse Plaatsnamen, Goetsenhoven. In: *Toponymica* IX, 9. Leuven, 2002.
- Ke2003a Kempeneers, P. Zoutleeuw. In: *NGF*, Monografie XIX. Leuven, 2003.
- Ke2003b Kempeneers, P. Oost-Brabantse Plaatsnamen, Oorbeek. In: *Toponymica* IX, 10. Leuven, 2003.
- Ke2004 Kempeneers, P. Toponymie van Orsmaal-Gussenhoven en Melkwezer. In: *HCTD* 76 (2004), p. 73-312. Ook in *Toponymica* IX, 11. Leuven, 2004.
- Ke2005a Kempeneers, P. Toponymie van Budingen. In: Werken van de KCTD nr. 25. Tongeren, 2005.
- Ke2005b Kempeneers, P. Toponymie van Helen-Bos. In: *HCTD* 77 (2005), p. 215-336.
- Ke2006a Kempeneers, P. Toponymie van Vissenaken. In: *HCTD* 78 (2006), p. 99-350.
- Ke2006b Kempeneers, P. Toponymie van Sint-Margriet-Houtem. In: *Oost-Brabant* 43 (2006), p. 101-228.
- Ke2006c Kempeneers, P. Comitius in Kumtich. In: *Oost-Brabant* (2006), p. 258.
- Ke2006d Kempeneers, P. Varitius in Vertrijk. In: *Oost-Brabant* (2006), p. 260.
- Ke2007 Kempeneers, P. Toponymie van Attenrode-Wever. In: *HCTD* 79 (2007), p. 195-348.
- Ke2008 Kempeneers, P. Glabbeek-Zuurbemde. Glabbeek, 2008.
- Ke2009a Kempeneers, P. Aarschot. Tienen, 2009.
- Ke2009b Kempeneers, P. Kapellen bij Glabbeek. In: *HCTD* 81 (2009), p. 61-142.
- Ke2010 Kempeneers, P. Verdrongen toponiemen in de Maasplassen van Kinrooi. In: *HCTD* 82 (2010), p. 85-116. Apart herdrukt in 2017.
- Ke2011a Kempeneers, P. Langdorp. Tienen, 2011.
- Ke2011b Kempeneers, P. Boutersem. Tienen, 2011.
- Ke2011c Kempeneers, P. Binkomse Plaatsnamen. In: *HCTD* 83 (2011), p. 109-234.
- Ke2012a Kempeneers, P. Kerkom. Tienen, 2012.
- Ke2012b Kempeneers, P. Tienen en omgeving in 1693. Volkstellingen in het Hertogdom, deel 2. Leuven, 2012.
- Ke2013a Kempeneers, P. Woordenboek van Tiense Plaatsnamen. Tienen, 2013.

- Ke2013b Kempeneers, P. Attenhoven. In: *Ons Landens Erfdeel* 83 (2013).
- Ke2013c Kempeneers, P. Verrijck. Tienen, 2013.
- Ke2014a Kempeneers, P. Meensel en Kiezegem. Tienen, 2014.
- Ke2014b Kempeneers, P. Bunsbeek. Tienen, 2014.
- Ke2015 Kempeneers, P. Meldert. Tienen, 2015.
- Ke2016 Kempeneers, P. Plaatsnamen in Tielt (VB). In: *Oost-Brabant en ESB* (2016), p. 1-48.
- Ke2017a Kempeneers, P. Wommersom. Tienen, 2017.
- Ke2017b Kempeneers, P. Willebringen en Honsem. Tienen, 2017.
- Ke2017c Kempeneers, P. Outgaarden (+ kaart). Tienen, 2017.
- Ke2017d Kempeneers, P. De Maasplassen van Kinrooi. Tienen, 2017.
- Ke2018a Kempeneers, P. Neerlinter, Drieslinter en Ransberg. Tienen, 2018.
- Ke2018b Kempeneers, P. Waasmont. In: *Ons Landens Erfdeel* 98 (2018).
- Ke2019a Kempeneers, P. Kuntich (+ kaart). Tienen, 2019.
- Ke2019b Kempeneers, P. Ezemaal – Laar. In: *Ons Landens Erfdeel* 101 (2019).
- Ke2020a Kempeneers, P. Roosbeek en Neerbutsel. Tienen, 2020.
- Ke2020b Kempeneers, P. Hoeleden. Tienen, 2020.
- Ke2020c Kempeneers, P. Halle en Booienhoven. Tienen, 2020.
- Ke2021 Kempeneers, P. Dormaal. Tienen, 2021.
- Keu2009 Keulen, R. Het Hoeseltse klanksysteem in het Haspengouwse dialectlandschap. In: *LDN* 11 (2009), p. 55-92.
- KIL Kiliaan. Etymologicum Teutonicæ Linguae (1599). Uitgave Familia et Patria. Handzame, 1974.
- KL1989 Kluge, F. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache, 22. bearbeitet von Elmar Seebold. Berlin-New York, 1989.
- Ko1980 Koyen, A. Tienen mijne vriend. Gemeentebestuur Kasterlee, 1980.
- KPH Kaarten en Plans in Handschrift + nummer. Eerste en tweede reeks, te raadplegen via Cartesius.
- Kr1949 Krahe, H. Alteuropäische Flussnamen. In: *BNF* 1 (1949), p. 24-51.
- Kr1964 Krahe, H. Unsere ältesten Flussnamen. Wiesbaden, 1964.
- KRO2013 Kroonen, G. Etymological Dictionary of Proto-Germanic. Leiden-Boston, 2013.
- Ku1988 Künzel, R., D. Blok en J. Verhoeff. Lexicon van nederlandse toponiemen tot 1200. Amsterdam, 1988.
- Ku2000 Kunze, K. Vor- und Familiennamen im deutschen Sprachgebiet. Deutscher Taschenbuchverlag, 2000.
- KVAB Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, Brussel.
- LA De Borman, C. Le livre des fiefs du comté de Looz sous Jean d'Arckel. Brussel, 1875.
- La1950 Lauwerys, J. Hoogstraten, aloude vrijheid. In: *HOK, Jaarboek* 18 (1950), p. 1-161.

- La1962a Lauwerys, J. Jaargetijdenboek uit de XVde eeuw. In: *HOK, Jaarboek* 30 (1962), p. 117-138.
- La1962b Lauwerys, J. Rijkevorsel, 2. Verkoop van huis te Hoogstraten. In: *HOK, Jaarboek* 30 (1962), p. 179-180.
- La1966 Lasure, M. Bijdrage tot de Brabantse toponymie volgens het nage-laten materiaal van Dr. Jan Lindemans. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1966.
- La1986 Lavigne, E. Kroniek van de abdij van Sint-Truiden, 1e deel: 628-1138. Vertaling van de Gesta Abbatum trudonensium. In: *Maaslandse monografieën* 43. Assen-Gorcum, 1986.
- La2001 Lamarcq, D. De herkomst van de gemeentenamen en de spot-namen van Zottegem. In: *Handelingen van het Zottegems Genoot-schap voor Geschiedenis en Oudheidkunde* 10 (1), p. 99-107.
- LBO Coenen, J. Limburgsche Oorkonden I-IV. Maaseik, 1932-1944.
- LBo2009 Le Bourdèlles, H. Boulogne et Thérouanne au temps de César. Villeneuve d'Ascq, 2009.
- LBT Limburg. Maandelijks tijdschrift voor Limburgse Geschiedenis, Oudheidkunde, Kunst en Folklore. Maaseik, 1919-1996. Voort-gezet door Limburg. Het Oude Land van Loon, 1997-heden.
- LDN Mededelingen van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde. Hasselt, 1976-1999. Voortgezet door Jaarboek van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde. Hasselt, 1999-heden.
- Le1941 Leenen, J. Tussen 'oud', 'olt' en 'alt'. In: *HCTD* 15 (1941), p. 305-351.
- Le1960 Leys, O. De wisseling *v/g, f/ch* in het Nederlands en de verwante talen. In: *Med. NK.* 36 (1960), p. 125-150.
- Le2011 Leenders K. Historische reconstructie van het landschap rond het Vlaamse en Nederlandse natuureservaat De Maatjes. Den Haag, 2011.
- LH1951 Limburgs Haspengouw. Bundel studiën bij de honderdste verja-ring der stichting van het Koninklijk Limburgs Geschied- en Oud-heidkundig Genootschap. Tongeren-Hasselt, 1951.
- Li1924a Lindemans, J. Kleine Leidraad bij de Studie der Plaatsnamen. Ant-werpen, 1924.
- Li1924b Lindemans, J. Toponymica, 1. Driesch. In: *Leuvensche Bijdragen* 16 (1924), p. 1-7.
- Li1925 Lindemans, J. Plaatsnamen, een inleidende studie. Brussel, 1925, 2de druk.
- Li1930 Lindemans, J. Toponymie van Opwijk. In: *NGF*, monografie I. Brussel, 1930.
- Li1931 Lindemans, J. De planten in de Zuid-West-Brabantsche topony-mie. In: *HCTD* 5 (1931), p. 203-236.

- Li1935 Lindemans, J. Brabantsche Plaatsnamen. In: *Toponymica* II, V. Beersel. Leuven-Brussel, 1935.
- Li1936 Lindemans, J. Brabantsche Plaatsnamen. In: *Toponymica* II, VI. Beert. Leuven-Brussel, 1936.
- Li1937 Lindemans, J. Brabantsche Plaatsnamen. In: *Toponymica* II, VII. Beigem. Leuven-Brussel, 1937.
- Li1940a Lindemans, J. Toponymische verschijnselen op kaart gebracht. In: *HCTD* 14 (1940), p. 67-169.
- Li1940b Lindemans, J. en C. Theys. Plaatsnamen te Ruisbroek. In: *Mededeelingen uitgegeven door de Vlaamse toponymische vereeniging te Leuven*, Bijlage 13, Leuven, 1940 (uit *ESB* 23, 1940, p. 65-81).
- Li1941 Lindemans, J. Plaats- en persoonsnamen in oude cijnsboeken. In: *Toponymica* VIII. Leuven-Brussel, 1941.
- Li1942a Lindemans, J. Brabantsche Plaatsnamen. In: *Toponymica* II, VIII. Bekkerzeel. Leuven-Brussel, 1942.
- Li1942b Lindemans, J. en C. Theys. Brabantsche Plaatsnamen. In: *Toponymica* II, IX, Drogenbosch. Leuven-Brussel, 1942.
- Li1943a Lindemans, J. Abnormale gevallen bij Brabantsche heemnamen. In: *Album René Verdeyen*. Brussel-Den Haag, 1943, p. 277-283.
- Li1943b Lindemans, J. Toponymische Verschijnselen geografisch bewerkt. In: *HCTD* 17 (1943), p. 249-268.
- Li1944a Lindemans, J. Brabantsche en Limburgsche plaatsnamen in de Brugsche poortersboeken van de 15de en de 16de eeuw. In: *HCTD* 18 (1944), p. 107-117.
- Li1944b Lindemans, J. De etymologie van Assenede, Assent, Astene. In: *Feestbundel H.J. Van de Wijer. Deel I*. Leuven, 1944, p. 155-169.
- Li1945 Lindemans, J. Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt. In: *HCTD* 19 (1945), p. 217-318.
- Li1947 De Ridder, F. en J. Lindemans. Antwerpse Plaatsnamen. II. Hombeek, *Toponymica* XI, 2, Leuven-Brussel, 1947 (ook in: *Oudheidkundige Kring Mechelen* 48 (1943-44) - 49 (1945)).
- Li1948a Lindemans, J. Toponymische verschijnselen geografisch bewerkt: Zele. In: *HCTD* 22 (1948), p. 93-128.
- Li1948b Lindemans, J. en C. Theys. Brabantsche Plaatsnamen. In: *Toponymica* II, X. Dworp. Leuven-Brussel, 1948.
- Li1949 Lindemans, J. en Borgers, F. Oostbrabantse plaatsnamen, III. Geetbets. In: *Toponymica* IX. Leuven, 1949.
- Li1951a Lindemans, J. De plaatsnamen op -ake(n). In: *HCTD* 25 (1951), p. 339-350.
- Li1951b Lindemans, J. Brabantsche Plaatsnamen. In: *Toponymica* II, XI. Bellingen. Leuven-Brussel, 1951.

- Li1952a Lindemans, J. Toponymie van Asse. In: *NGF*, monografie V. Brussel, 1952.
- Li1952b Lindemans, J. Brabantsche Plaatsnamen. In: *Toponymica* II, XIII. Borchtlombeek. Leuven-Brussel, 1952.
- Li1954 Lindemans, J. Toponymische verschijnselen geographisch bewerkt. Hove. In: *HCTD* 28 (1954), p. 39-58.
- Li1967 Lindemans, J. Brabantsche Plaatsnamen. In: *Toponymica* II, XIV. Brussegem, Oppem en Ossel. Leuven-Brussel, 1967.
- LK Coppens, H. Inventaris van het Archief van de Leenzaal van Kuringen. Brussel, 1976.
- LO Moors, J. Luikse oorkonden uit de 14de eeuw, geschreven in het Nederlands. In: *Miscellanea J. Gessler*, deel 2 (1948), p. 916-930.
- Loi2014 Loicq, J. Les noms de rivières de Wallonie y compris les régions germanophones. Mémoires de la CRTD. Section wallonne. Leuven-Parijs, 2014.
- LSG Lexikon der schweizerischen Gemeindenamen, Dictionnaire toponymique des communes suisses, Dizionario toponomastico dei comuni svizzeri. Frauenfeld-Lausanne, 2005.
- Lu1948 Lux, G. Over de parochie Martenslinde. In: *Het Oude Land van Loon* 3 (1948), p. 10-13.
- Lu1968 Luyssaert, J. Toponymie van Bossuit, Moen en Outrijve tot 1650. Oudenaarde, 1968.
- Lu1995 Luyssaert, J. Meetjeslandse toponiemen tot 1600, Hansbeke. Maldegem, Stichting Achiël De Vos, 1995.
- Lu1999 Luyssaert, J. Meetjeslandse Toponiemen tot 1600. Deel III. Het Gentse. Band 4. Merendree, 1999.
- M Mansion, J. De voornaamste bestanddeelen der Vlaamsche Plaatsnamen. In: *NGF*, Studiën III. Brussel, 1935.
- Ma1924 Mansion, J. Oud-Gentsche Naamkunde. Den Haag, 1924.
- Ma1932 Mansion, J. Drie lessen over de geschiedenis van het Nederlandsch naar de plaatsnamen. In: *HCTD* 6 (1932), p. 17-69.
- Ma1934 Mansion, J. Topografisch onderzoek van plaatsnamen. In: *HCTD* 8 (1934), p. 25-35.
- Ma1947 Marchal, J. Bijdrage tot de moderne toponymie van het kanton Borgloon. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1947.
- Ma1952 Marchal, J. Toponymie van Hoepertingen, Berlingen en Zepperen. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1952.
- Ma1970 Maes, J. Beselarese plaatsnamen en mengelingen. Beselare, 1970.
- Ma1974 Maris, A. De etymologie van Bazel en Barbierbeek. In: *Annalen van de Oudheidkundige Kring van het Land van Waas* 77 (1974), p. 119-123.

- Ma1998 Maes, W. De Klinge: van abdijbezit en missiestatie tot parochie. In: *Annalen van de Koninklijke Oudheidkundige Kring van het Land van Waas* 101 (1998), p. 205-231.
- Mae1952 Maes, S. De geschiedenis van Bree. Mechelen, 1952.
- Mae2010 Maes, U. Lewa, Suslewa en nog eens Lewa: de oudste vermeldingen van Gors-Opleeuw en Zoutleeuw. In: *HCTD* 82 (2010), p. 141-154.
- Mae2012 Maes, U. Datering en motivering van het element *Zout-* in de plaatsnaam *Zoutleeuw*. In: *HCTD* 84 (2012), p. 181-184.
- Mae2020 Maes, U. De etymologie van de plaatsnaam *Feresne* oftewel *Dil-sen*. In: *HCTD* 92 (2020), p. 139-156.
- Mar1974 Marynissen, C. Onl. -cin, mnl. -sin. In: *NK* 6 (1974), p. 100-166.
- Mar1984 Marynissen, C. Persoonsnamen in het goederenregister van Oudenbiezen. In: *LDN* 27 (1984).
- Mar1985 Marynissen, A. Bijdrage tot de toponymie van Turnhout en Oud-Turnhout. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1985.
- Mar1993 Marynissen, A. Turnhout, Torhout en aanverwante familienamen. In: *In Verscheidenheid. Liber Amicorum Prof. dr. em. R. Van Passen. Aartrijke*, 1993, p. 183-193.
- Mar2011 Marynissen, A. Namen. In: Nicoline van der Sijs (red.), *Dialect-atlas van het Nederlands*. Amsterdam, 2011, p. 301-353.
- Mat1992 Matthys, H. Van Bourg-Léopold tot Leopoldsborg. Een economisch, financieel, geografisch, geschiedkundig en politiek overzicht van vroeger tot heden. Heemkundige Kring Leopoldsborg, 1992.
- Mat2009 Matasović, R. *Etymological Dictionary Proto-Celtic*. Leiden-Boston, 2009.
- Me1983 Mertens, J. Geschiedenis van Houthalen. Heemkundige Kring Houthalen-Helchteren, 1983.
- Me1987 Mennen, V. Toponymie van de vrijheid Lommel. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1987.
- Me1990 Mennen, V. Fusie of gemeentelijke herindeling in de beide Limburg. In: *LDN* 55 (1990).
- Me1993 Mennen, V. Van Vriesput tot Klein Duitsland. Acht eeuwen Lommelse plaatsnamen. Uitgaven van Museum Kempenland te Lommel 10, 1993.
- Me1995 Mennen, V. Stokkem en aanverwante plaatsnamen. In: *LDN* 81 (1995).
- Me1997 Mennen, V. Genker straatnaamgeving in de twintigste eeuw. In: *LDN* 90 (1997).
- Me2002 Mennen, V. Toponymie van Eksel. In: *Werken van de KCTD* nr. 23. Tongeren, 2002. Ook in: *NGF*, monografie XVIII. Leuven, 2002.

- Me2003a Mennen, V. Landschap en bewoning in en rond Herk-de-Stad in het licht van de plaatsnamen. In: *LDN* 5 (2003), p. 43-70.
- Me2003b Mennen, J. Een Romeinse weg door het Dommelgebied van Tongeren naar Rossum? In: *Noordbrabants historisch jaarboek* 20 (2003), p. 10-46.
- Me2004 Mennen, V. Toponymie van Hechtel. In: *NGF*, monografie XX. Leuven, 2004.
- Me2007 Mennen, V. Herkomst en woonplaats als benoemingsmotieven bij familienamen van de Limburgse Kempen. In: *HCTD* 79 (2007), p. 349-375.
- Me2009 Meganck, M. en A. Guillaume. Ganshoren. Atlas van de archeologische ondergrond van het Gewest Brussel 20. Brussel, 2009.
- Me2013 Mennen, V., W. Vanlook en J. Burny. Koersel. Van Neusenbergtot Spiekelspade. Beringen, 2013.
- Med. NK. Mededeelingen, uitgegeven door de Vlaamsche Toponymische Vereniging te Leuven. Leuven, 1 (1925) - 22 (1946). Sedert 1947 Mededelingen, uitgegeven door de Vereniging voor Naamkunde te Leuven. Leuven, 23 (1947) - 25 (1949). Sedert 1950 Mededelingen van de vereniging voor naamkunde te Leuven en de commissie voor naamkunde te Amsterdam. Leuven-Amsterdam, 26 (1950) - 44 (1968). Voortgezet als Naamkunde. Register op de namen I (1925) - XLIV (1968) door H. Buitenhuis.
- Mei2010 Meineke, B. Die Ortsnamen des Kreises Lippe. Bielefeld, 2010.
- Mer1963 Mertens, F. Kritische studie over Diederiks "Leven van de H. Trudo". Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1963.
- Mer1983 Mertens, J. Geschiedenis van Houthalen. Houthalen-Helchteren, 1983.
- MG Levison, W. Monumenta Germaniae Historica Rerum Merovingicarum, deel VI. Hannover-Leipzig, 1979.
- MHP1984 Molemans, J., J. Mertens, D. Huyge en E. Paulissen. Toponymie van Opglabbeek. In: *NGF*, monografie XIV, Leuven-Brussel, 1984. Ook verschenen onder de titel: Opglabbeek, een rijk verleden. Gemeentebestuur van Opglabbeek.
- Mi1993 Minnen, B. Het hertogdom Aarschot onder Karel van Croÿ (1595-1612). Kadasters en gezichten. Tielt, 1993.
- Mi2003 Minnen, B. De oudste bronnen over de 'Begijnendijk' te Begijnendijk (einde 14de eeuw). In: *Het Oude Land van Aarschot*, december 2003, p. 195-199.
- MM1979 Molemans, J. en H. Melotte. Noordbrabantse plaatsnamen. Monografie I Valkenswaard. Stichting Brabants Heem. Eindhoven, 1979.
- MM2020 Minnen, B. en U. Maes. De oudste schrijfwijzen en de betekenis van de plaatsnaam Werchter. In: *Haachts oudheid- en geschiedkundig tijdschrift* 35 (2020), p. 178-185.

- Mo1956 Moerman, H. Nederlandse plaatsnamen. Een overzicht. In: *NGF* Studiën VII. Brussel, 1956.
- Mo1970 Molemans, J. Van persoonsnaam tot toponiem. In: *NK* 2 (1970), p. 192-207.
- Mo1971 Molemans, J. De naamgeving in relatie tot de bodemgesteldheid, het reliëf en de begroeiing. In: *NK* 3 (1971), p. 163-185.
- Mo1973a Molemans, J. Bijdrage tot de bewonings- en ontginningsgeschiedenis van de Limburgse Kempen, voornamelijk in het licht van de namenvoorraad. In: *NK* 5 (1973), p. 270-332.
- Mo1973b Molemans, J. Plaatsnamen op -is in de Limburgse Kempen. In: *Limburg* 52 (1973), p. 183-192.
- Mo1973c Molemans, J. Limburgse plaatsnamen: Kaulille. In: *Toponymica* XXII, 1. Leuven-Brussel, 1973.
- Mo1974a Molemans, J. Limburgse plaatsnamen: Kleine-Brogel. In: *Toponymica* XXII, 2. Leuven-Brussel, 1974.
- Mo1974b Molemans, J. Limburgse plaatsnamen: Neerglabbeek. In: *Toponymica* XXII, 3. Leuven-Brussel, 1974. Ook in: *NK* 6 (1974), p. 1-36.
- Mo1975a Molemans, J. Toponymie van Bocholt. In: *NGF*, monografie VIII. Leuven-Brussel, 1975.
- Mo1975b Molemans, J. Brustem toponymisch doorgeïllustreerd. In: *Het Oude Land van Loon* 30 (1975), p. 335-358.
- Mo1975c Molemans, J. Limburgse plaatsnamen: Ellikom. In: *Toponymica* XXII, 4. Leuven-Brussel, 1975.
- Mo1975d Molemans, J. Toponymie van Neerpelt. Een socio-geografisch onderzoek. In: *NGF*, monografie IX. Leuven, 1975.
- Mo1975e Molemans, J. Limburgse plaatsnamen: Niel-bij-As. In: *Toponymica* XXII, 5. Leuven-Brussel, 1975. Ook verschenen in: *NK* 7 (1975), p. 30-81.
- Mo1976a Molemans, J. Toponymie van Overpelt. In: *NGF*, monografie X, Leuven, 1976.
- Mo1976b Molemans, J. Toponymie van Sint-Huibrechts-Lille. In: *NGF*. Leuven-Brussel, 1976.
- Mo1976c Molemans, J. De nederzettingsnamen van Hamont. In: Bijdrage tot de geschiedenis van Hamont. Assen, 1976, p. 45-70.
- Mo1977 Motz, L. Burg-Berg, burrow-barrow. In: *Indogermanische Forschungen* 81 (1976-1977), p. 204-220.
- Mo1979 Molemans, J. Limburgse plaatsnamen: Wijchmaal. In: *Toponymica* XXII, 6. Leuven-Brussel, 1979.
- Mo1981 Molemans, J. Limburgse plaatsnamen: Reppel. In: *Toponymica* XXII, 7. Leuven-Brussel, 1981.
- Mo1982a Molemans, J., m.m.v. J. Mertens. Zonhoven, Historisch-naamkundige studie. Zonhoven, gemeentebestuur, 1982.

- Mo1982b Molemans, J. De nederzettingsnamen in het land van Vogelzang. In: *NK* 14 (1982), p. 17-45. Ook verschenen in: *LDN* 23 (1982), p. 8-37.
- Mo1984 Molemans, J. en J. Burny. De jeneverstruik in de Kempen en de naam Wechelderzande. In: *Taxandria* (Kempen), 1984, p. 207-217.
- Mor1968 Morlet, M. Les noms de personne sur le territoire de l'ancienne Gaule du VIe au XIIIe siècle. I. Les noms issus du germanique continental et les créations gallo-germaniques. Paris, 1968.
- Mor1972 Morlet, M. Idem, II. Les noms latins ou transmis par le latin. Paris, 1972.
- Mor1985 Morlet, M. Idem, III. Les noms de personne contenus dans les noms de lieux. Paris, 1985.
- MP1976 Molemans, J. en E. Paulissen. Toponymie van As. In: *NGF*, monografie XI. Leuven-Brussel, 1976.
- MT1990 Taeldeman, J. e.a. Meetjeslandse Toponiemen tot 1600, Sint-Laureins. Maldegem, Stichting Achiel De Vos, 1990.
- MT1991 Devos, M. e.a. Meetjeslandse Toponiemen tot 1600, Aalter. Maldegem, Stichting Achiel De Vos, 1991.
- MT1992 Devos, M. e.a. Meetjeslandse Toponiemen tot 1600, Bellem. Maldegem, Stichting Achiel De Vos, 1992.
- MT1994 Van de Woestijne, P. Meetjeslandse toponiemen tot 1600, Eeklo. Maldegem, Stichting Achiel De Vos, 1994.
- MT1997 Mattheeuws, K., M. Devos e.a. Meetjeslandse Toponiemen tot 1600, Zomergem. Stichting Achiel De Vos, 1997.
- MT2001 Luyssaert, J. Meetjeslandse Toponiemen tot 1600, Vinderhout. Maldegem, Stichting Achiel De Vos, 2001.
- MT2006 Van De Walle, F., M. Devos e.a. Meetjeslandse Toponiemen tot 1600, Oostwinkel en Ronsele. Maldegem, Stichting Achiel De Vos, 2006.
- MT2008 Vandeveire, J., M. Devos e.a. Meetjeslandse Toponiemen tot 1600, Ursel. Stichting Achiel De Vos, 2008.
- Mu1696 Munting, A. Naauwkeurige Beschrijving der Aardgewassen, Leyden-Utrecht, 1696 (facsimile uitgegeven door Lobelia, Oudenaarde, 1986).
- MW Verwijs, E. en J. Verdam. Middelnederlandsch Woordenboek I-IX. 's-Gravenhage, 1885-1929. Zie ook Be1941.
- N Niermeyer, J. Mediae Latinitatis Lexicon Minus. Leiden-New York-Köln, 1997.
- Ne1958 Neyens, J. Rumst, van Romeinse nederzetting tot nijverheidsgemeente. Lier, 1958.
- NGF Nomina Geographica Flandrica. Studiën en Monografieën, uitgegeven door het Instituut voor Naamkunde te Leuven.

- NGI Nationaal Geografisch Instituut (kaarten). Gesticht als Dépôt de la Guerre (1831), voortgezet als Militair Cartografisch Instituut (1878) en als Militair Geografisch Instituut sedert 5 maart 1947. Werd NGI vanaf 8 juni 1976. Oudere kaarten zijn te raadplegen via Cartesius. Zoek naar de gemeentenamen vermeld boven de kaart.
- Nie2012 Niemeyer, M. (Hrsg.) Deutsches Ortsnamenbuch. Berlin-Boston, 2012.
- Nij2011 Nijssen, R. Op grond van Sint-Trudo. De kaartenatlas van de abdij van Sint-Truiden. Nieuwerkerken-St.-Truiden, 2011.
- NK Naamkunde. Leuven-Amsterdam 1 (1969) - 25 (1993). Register op de namen, door P. Kempeneers, 1996.
- No1959 Nouwen, J. Plaats- en persoonsbenamingen te Grote-Brogel. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1959.
- No2006 Nouwen R. De Romeinen in België (31 v. Chr. - 476 n. Chr.). Leuven, 2006.
- OBE Van den Nieuwenhuizen, J. Oorkondenboek van het Sint-Elisabeth-hospitaal te Antwerpen, 1226-1355. Koninklijke Commissie voor Geschiedenis. Brussel, 1976.
- OBL Moors, J. De oorkondentaal in Belgisch-Limburg van ca. 1350 tot 1400 (met volledig register van plaats- en persoonsnamen). Brussel, 1952.
- OED Oxford English Dictionary, Oxford University Press, CD versie 3.00, 2002.
- OGV De Hemptinne, T. en A. Verhulst. De Oorkonden der Graven van Vlaanderen (juli 1128 - september 1191), II. Uitgave - Band I, Koninklijke Commissie voor Geschiedenis. Brussel, 1988.
- OHZ Kruisheer, J. Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299, III, 1256 tot 1278. Assen-Maastricht, 1992.
- OLL Het Oude Land van Loon. Orgaan van de Federatie der Geschieden Oudheidkundige Kringen van Limburg. Opglabbeek, 1946-1996. Voortgezet door Limburg. Het Oude Land van Loon, 1997-.
- ONB Camps, H. Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. Deel 1. De Meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert). Den Haag, 1979 (nr. 1-887). Dillo, M. en G. Van Synghel, m.m.v. E. Van der Vlist, Idem. Deel II. De heerlijkheden Breda en Bergen op Zoom. Den Haag, 2000. (vanaf nr. 888).
- ONW Oudnederlands Woordenboek online.
- OPI Jamees, A. De Oorkonden van Pitsenburg, deel I (1190-1299). Antwerpen, 1991.
- OR Goetstouwers, A. De oorkonden der abdij Rozendaal der orde van Cîteaux. Tongerlo, 1956.

- OR2003 Orel, V. A Handbook of Germanic Etymology. Leiden-Boston, 2003.
- OSB Goetschalckx, P. Oorkondenboek der Abdij van St-Bernaards aan de Schelde, 1ste deel 1233-1276. Antwerpen, 1926.
- OSBG Vleeschouwers, C. De oorkonden van de Sint-Baafsabdij te Gent (819-1321), deel II. Brussel, 1990.
- OSC Erens, E. De Oorkonden van het Norbertinessenklooster St. Catharinadal te Breda-Oosterhout. Tongerlo, 1928-1929.
- OSM Goetschalckx, P. Oorkondenboek der Witheerenabdij van St.-Michiels te Antwerpen. Ekeren-Donk, 1909.
- OT1 Erens, M. De Oorkonden der abdij Tongerlo, Tekstpublicatie I. Tongerlo, 1948.
- OT2 Erens, M. Idem, II. Tongerlo, 1950.
- OT3 Erens, M. Idem, III. Tongerlo, 1952.
- OT4 Erens, M. Idem, IV. Tongerlo, 1958.
- OU1 Muller, S. e.a. Oorkondenboek van het Sticht Utrecht. Utrecht, I, 1920.
- OU2 Muller, S. e.a. Idem, II, 1940, door K. Heeringa.
- OU3 Muller, S. e.a. Idem, III, 1949, door F. Ketner.
- OU4 Muller, S. e.a. Idem, IV, 1954, door F. Ketner.
-
- Pa1896 Paque, E. De Vlaamsche volksnamen der planten. Namen, 1896.
- Pa1932a Pacquay J. Limburgse heerlijkheden. Elderen. In: *Bulletin de la société scientifique et littéraire du Limbourg* 46 (1932), p. 5-10.
- Pa1932b Pacquay, J. Wintershoven. Geschiedkundige schets. In: *Verzamelde Opstellen* 8 (1932), p. 40-69.
- Pa1934 Pacquay, J. Gors-Opleeuw. Geschiedkundige schets. In: *Verzamelde Opstellen* 10 (1934), p. 7-63.
- Pa1935 Pacquay, J. De heerlijkheid Werm. In: *Limburg* 17 (1935), p. 21-24.
- Pa1936 Pacquay, J. De heerlijkheid Neerharen. In: *Limburg* 18 (1936), p. 1-3.
- Pe1956 Pée, W. Een Kempische soldatenbrief uit de Napoleontische tijd. In: *TT* 8 (1956), p. 162-165.
- Pe1975 Pée, W. Germaanse en Romaanse dubbelnamen van gemeenten in België en Noord-Frankrijk. In: *Ons Erfdeel* 18 (1975), p. 210-220.
- Pi1947 Pieters, J. De toponymie van Zuid-Limburg inzonderheid van de gemeenten tussen Demer en Herk. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1947.
- Pi1984 Piirainen, E. Flurnamen in Vreden. Vreden, 1984.
- Pir1896 Pirenne, H. Le livre de l'abbé Guillaume de Ryckel (1249-1272). Brussel, 1896.

- Po1906 Pottmeyer, H. Eenige nasporingen over de plaatsnamen der provincie Antwerpen. In: *BHB* 5 (1906), p. 396-408, 511-525, zie ook *BHB* 20 (1929), 1991.
- Po1908a Pottmeyer, H. Eenige nasporingen over de plaatsnamen der provincie Antwerpen, III. Het Grondwoord -LO. In: *BHB* 7 (1908), p. 165-180.
- Po1908b Pottmeyer, H. Documentatie-Naamafleidingen. In: *BHB* 7 (1908), p. 168.
- Po1908c Pottmeyer, H. Eenige nasporingen over de plaatsnamen der provincie Antwerpen. IV. Winlindechun, Winnelincheime. In: *BHB* 7 (1908), p. 519-527.
- Po1910a Pottmeyer, H. Eenige nasporingen over de plaatsnamen der provincie Antwerpen, VI. De Naamsuitgang -HEM. In: *BHB* 9 (1910), p. 5-23, 177-208, 289-322.
- Po1910b Pottmeyer, H. De plaatsnaam Schrieck. In: *Oudheid en Kunst* 6 (1910), p. 11-13.
- Po1911a Pottmeyer, H. Eenige nasporingen over de plaatsnamen der provincie Antwerpen VII. Aartselaar en Zinkval. In: *BHB* 10 (1911), p. 33-48.
- Po1911b Pottmeyer, H. Rininghels en Hernehals. In: *Biekorf* 22 (1911), p. 322-323.
- Po1933 Pollet, J. en J. Helsen. Toponymie van Varsenare. In: *NGF*, monografie II. Brussel, 1933.
- Pon1933 Poncelet, E. Cartulaire de l'église Saint-Lambert de Liège. Brussel, 1933, deel 6.
- Popp Kadasterkaarten van P.C. Popp, 1842-1879. Te raadplegen via Geopunt.
- Pr1927 Prims, F. Geschiedenis van Antwerpen, I (1927), p. 25.
- Pr1928 Prims, F. Kempische Oudheden. In: *BHB* 19 (1928), p. 371-379.
- Pr1936 Prims, F. Geschiedenis van Borgerhout. Gemeentebestuur Borgerhout, 1936.
- Pr1937 Prims, F. De Hoeven. In: *Kempische Landschapsgeschiedenis*. Hoogstraten, 1937, p. 70-79.
- Pr1940 Prims, F. Historische toelichtingen bij den taalschat der Kempische cijnsboeken. Met nota's bij enkele plaatsnamen en onuitgegeven toponymisch materiaal. In: *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde* (1940), p. 543-637.
- Pr1949 Prims, F. Geschiedenis van Berchem. Berchem, 1949.
- Pr1952 Prims, F. Geschiedenis van Wilrijk. Gemeentebestuur Wilrijk, 1952.
- Pr1975 Prims, F. Geschiedenis van Merksem. Antwerpen, 1975.

- Pu1946 Put, C. Het dorp met de twee namen. In: *Het Oude Land van Loon* 1 (1946), p. 139-142.
- RA Rijksarchief
- RAH Rijksarchief Hasselt
- Re1947 Remans, G. Vliermaalroot. In: *Limburg* 27 (1947-1948), p. 13-39.
- Re1953 Remans, A. Ludinaca: de oudste vermelding van Lanaken. In: *Limburg* 32 (1953), p. 82-84.
- RK Rekenkamers. Archief in Algemeen Rijksarchief Brussel.
- Ro1943 Roelandts, K. Bijdrage tot de toponymie van het Land van Boom. Doctorale dissertatie. Leuven, 1943.
- Ro1944a Roelandts, K. Zuidantwerpsche Plaatsnamen. In: *HCTD* 18 (1944), p. 119-146.
- Ro1944b Roelandts, K. Bijdrage tot de studie van de Vlaamsche -ACUM-namen. In: Feestbundel Van de Wijer I. Leuven, 1944, p. 289-329.
- Ro1946 Roelandts, K. De Antwerpse naam Borgerhout. In: *Med. NK.*, 1946, p. 33-48.
- Ro1953 Roelandts, K. Van Scaldis tot Schelde. In: De Pillecyn, F. (red.). Eeuwige Schelde. Leuven, 1953, p. 13-14.
- Ro1957 Roelandts, K. Inleiding. In: Lamot, B. Hoe Boom groeide. Antwerpen, 1957, p. 9-15
- Ro1965 Roelandts, K. Sele und Heim. In: *NGF*, Studiën XI, Brussel, 1965.
- Ro1970 Roelandts, K. Vokaalvariatie in hypokoristica. In: *NK* 2 (1970), p. 77-94.
- Ro1979 Roelandt, S. Naamgeving in Nieuwerkerken. Licentiaatsverhandeling UGent, 1979.
- Ro1989a Roelandts, K. Over de geschiedenis van de gemeente en de naam Kontich n.a.v. het werk van R. Van Passen. In: *NK* 21 (1989), p. 193-197.
- Ro1989b Roelandts, K. De naam Wommelgem, zijn oorsprong en ontwikkeling. In: Sledsens, A. (red.). De aloude heerlijkheid Wommelgem. Bijdragen tot de geschiedenis van Wommelgem, p. 16-22. Wommelgemse Heemkundige Kring De Kaeck, 1989.
- Ro1991 Roelandts, K. Nordische Einflüsse auf die altflämische Namengebung? In: *Namn och Bygd* 79 (1991), p. 85-93.
- Ro1993 Roelandts, K. Het element *loos* in plaatsnamen. In: In Verscheidenheid. Liber amicorum R. van Passen. Aartrijke, 1993, p. 259-267.
- Ro1994 Roelandts, K. Bespreking van Toponymie van Brasschaat. In: *Jaarboek Academie*, 1995.
- Ro2007a Roobaert, B. -iacum-namen in West-Brabant. In: Feestbundel Frans Meskens, *ESB* 90 (2007), p. 263-272.
- Ro2007b Roobaert, B. Tautologische samenstellingen van hydroniemen op Beek. In: *HCTD* 79 (2007), p. 377-398.

- Ro2008 Roobaert, B. Een overzicht van de dorpsnamen van West-Brabant. In: *ESB* 91 (2008).
- Ru1988 Russell, P. The suffix -äko in Continental Celtic. In: *Etudes Celtiques* 25 (1988), p. 131-173.
- RW Rheinisches Wörterbuch. Nach den Vorarbeiten von J. Müller. Bearbeitet von H. Dittmaier. Berlin, 1964-1971.
- SAT Stadsarchief Tongeren.
- SC Schuermans, L. Algemeen Vlaamsch Idioticon. Leuven, 1865-1870. Bijvoegsel 1883.
- Sc1876 Schiller, K. en A. Lübben. Mittelniederdeutsches Wörterbuch, deel II (1876).
- Sc1955 Schönfeld, M. Nederlandse Waternamen. Amsterdam, 1955.
- Sc1957 Schönfeld, M. Wegnamen. I. Oudheid en vroege middeleeuwen. In: *Med. NK.* (1957), p. 49-66.
- Sc1980 Schönfeld, M. Veldnamen in Nederland. Arnhem, 1980.
- Sc2014 Schrijnemakers, A. Codex Nederlands-Limburgse toponiemen. Geleen, 2014.
- Sch1954 Van Loey, A. Schönfelds Historische Grammatica van het Nederlands. Zutphen, 1954, 5de druk.
- Sch1966 Schulze, W. Zur Geschichte lateinischer Eigennamen. Berlin-Zürich-Dublin, 1966.
- Sch2007 Schulze, H. Die Heiratsurkunde der Kaiserin Theophanu. Die griechische Kaiserin und das römisch-deutsche Reich 972-991. Hannover, 2007.
- Se1873 Sel, H. Proeve van historische mengelingen over 't Land van Rumpst, en in het bijzonder over de Heerlijkheid van Boom. Leuven, 1873.
- Se1968 Segers, J. Toponymie van Neeroeteren. Leuven, 1968.
- Se1986 Segers, J. Waternamen in de Oetervallei, met name te Neeroeteren. In: *LDN* 38 (1986).
- Se1993 Segers, J. Haspengouwse nederzettingsnamen. Een inleiding I. In: *LDN* 73 (1993).
- Se1994 Segers, J. Haspengouwse nederzettingsnamen. Een inleiding II. In: *LDN* 74 (1994).
- Se1995 Segers, J. Nederzettingsnamen in de heerlijkheid Hoeselt en Althoeselt. In: *Lingua Theodisca. Beiträge zur Sprache- und Literaturwissenschaft.* Münster, 1995, p. 707-714.
- SG1966 Snyders, D. en H. Geerkens. Ophoven en Geistingen door de eeuwen heen. Ophoven, 1966.
- SJGO Sint-Jacobsgasthuis Oorkonden. Fonds in Stadsarchief Tongeren.
- SI2010 Sloodmaekers T. Bourg. In: *Bourg. Tijdschrift van de Geschied- en Heemkundige Kring Leopoldsburg* 23 (2010), nr. 1.

- Sm1956 Smith, A. English Place-Name elements, English Place-Name Society XXV. Cambridge, 1956, 2 vol.
- Sm1982 Smeets, M. Bijdrage tot de toponymie van Sint-Lambrechts-Herk. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1982.
- Sp1944 Spillemaeckers, J. Bijdrage tot de toponymie van het Kanton Puurs en vooral van het land van Bornem. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1944.
- SR Stadsarchief Antwerpen, schepenregisters.
- ST Stallaert, K. Glossarium van verouderde rechtstermen (...). 2 delen, Leiden, 1886-1890. Voortgezet en bewerkt door F. Debrabandere in deel 3, 1977.
- St1661 Stevens, K. De Veltbouw ofte Lantwinninghe ... alles beschreven van M. Kaerle Stevens ende M. Ian Libaut, Beyde Doctoren inde Medicijne. Ende nu vermeerderd door den wel gheleerden Heer Melchior Sebizius Silesius der Artseney Doctoer. Amsterdam, 1661.
- St1882 Stockmans, J. Geschiedenis der gemeente Mortsel, met aanhangsels over Edeghem, Hove, Bouchout, Borsbeeck, Contich, Waerloos, Reeth en Aartselaar. Antwerpen, 1882.
- St1904 Stockmans, J. Contich, Reeth en Aartselaar. In: *BHB* 2 (1903), p. 596-605; 3 (1904), p. 117-136.
- St1910 Stockmans, J. Geschiedenis der gemeenten Kessel, Bevel, Nylen, Emblehem en Gestel. Lier, 1910.
- St1926 Steurs, V. en J. Uytterhoeven. De Toponymie van Mechelen met een historische inleiding, Eerste Deel, Mechelen-Binnen. Uitgave "De Regenboog", (1926).
- St1936 Stroobant, L. Bijdrage tot de voorgeschiedenis van Rumst. In: *Oudheid en Kunst* 27 (1936), p. 63-75.
- St1944 Stevens, A. Toponymie en dialectologie: Beschouwingen in verband met de Nederlandse dialectvorm van enkele Haspengouwse plaatsnamen. In: Feestbundel H.J. Van de Wijer. Leuven, 1944, p. 365-393.
- St1951a Stevens, A. De evolutie van de Haspengouwse streektaalen. In: Limburgs Haspengouw. Hasselt, 1951, p. 223-264.
- St1951b Stevens, A. De naamkunde en haar problemen in Haspengouw. In: Limburgs Haspengouw. Hasselt, 1951, p. 265-275.
- St1952 Stevens, A. Structuur en historische ondergrond van het Haspengouws taallandschap. In: *Het Oude Land van Loon* 7 (1952), p. 4-20.
- St1988 Stevens, A. De oudste plaatsnamen van de gemeente Tongeren. In: Helsen, J. e.a. (red.). 2000 jaar Tongeren, 15 voor Chr. tot 1985. Hasselt, 1988.
- St1990 Stevens, A. Van Miegelrak tot Miezerik. In: *LDN* 57 (1990).
- St1998 Stinissen, J. Geschiedenis van Peer in de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Peer, 1998.

- StS2013 Stevens, A. en J. Segers. Plaatsnamen van Lauw. In: *Bijlagen van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde* 11 (2013).
- Ta1968 Taeldeman, J. Een ontrondingsgebied aan de grens tussen Oost- en Westvlaams. In: *TT* 20 (1968), p. 174-181.
- TB Tummers, P. en D. Blok. Waternamen in Limburg en Drente. In: *Toponymica* XXI. Leuven-Brussel, 1968.
- To1953 Tourneur, V. Le nom de Courtrai. In: *Handelingen van het 35e Congres van het Verbond van Geschied- en Oudheidkundige Kringen van België* (Kortrijk 1953) II, 1955-1960, p. 47-55.
- To2011a Toorians, L. Place-names reflecting Gaulish *Coslo-Dunon: Coudin, Colembert and Heusden. In: *Etudes Celtiques* 37 (2011), p. 153-158.
- To2011b Toorians, L. The place-name Caspingio and its modern relatives: Heesbeen, Hesbaye / Haspengouw and Hespén. In: *Zeitschrift für celtische Philologie* 58 (2011), p. 183-199.
- To2016 Toorians, L. De naam *Nispen* en het element *apa* ‘waterloop’. In: *Op zand, veen en klei. Liber amicorum Karel Leenders*. Hilversum, 2016.
- TT Taal en Tongval. Tijdschrift voor de studie van de Nederlandse volks- en streektaalen. Nu: *Taal & Tongval. Language Variation in the Low Countries* 1 (1949) -.
- Tu1962 Tummers, P. Romaans in Limburgse aardrijkskundige namen. *Studia Theodisca* 2 (1962), Assen.
- Tu1964 Tummers, P. Toponymische gegevens over Merovingisch-Karolingisch Brabant en Limburg. In: *Handelingen van het 28e Nederlandse Filologencongres*, 1964, p. 173-175.
- Tu1967 Tummers, P. De rode-namen in Nederlands Limburg. In: *Med. NK*. 43 (1967), p. 46-74.
- Tu1974 Tummers, P. Feresne is de oudste naam van Dilsen. In: *Mededelingen van de Nijmeegse Centrale voor Dialect- en Naamkunde* 13 (1974), p. 70-76.
- TV1952 Tavernier-Vereecken, C. De gemeentenaam Merelbeke. In: *Med. NK*. 28 (1952), p. 21-26.
- TV1959 Tavernier-Vereecken, C. De stadsnaam Deinze. In: *Med. NK*. 35 (1959), p. 7-11.
- TW Gysseling, M. *Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)*. Deel I: A-M, Deel II: N-Z, met indices door DOM F. Rommel. Tongeren, 1960.
- TW/OZV Van Durme, L. *Toponymisch Woordenboek. Aanvullingen Oost- en Zeeuws-Vlaanderen*.

- UI1932 Ulrix, E. en J. Paquay. Zuidlimburgsche plaatsnamen. Excerpten XIe-XVIe eeuw. Leuven-Brussel, 1932.
- V Vincent, A. Les noms de lieux de la Belgique. Brussel, 1927.
- Va1944 Vannérus, J. Tessenderloo et la Taxandrie. In: Feestbundel H.J. Van de Wijer I. Leuven, 1944, p. 395-438.
- Va1960 Vanmaele, E. Toponymie van Genk tot 1600. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1960.
- Va2008 Vannieuwenhuyze, B. Brussel, de ontwikkeling van een middel-eeuwse stedelijke ruimte. Doctorale dissertatie UGent, 2008.
- VB2018 Van Berkel, G. Limburgse Waternamen verklaard. In: *Hydronymia Neerlandiae* 1. Amstelveen, 2018.
- VBo1990 Van Bogaert, A. Verrebroek: broek aan de Verre (1141-1991). Beveren, 1990.
- VBS Van Berkel, G. en K. Samplonius. Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie. Utrecht, 2006, 3de druk.
- VBS2018 Van Berkel, G. en K. Samplonius. Nederlandse plaatsnamen verklaard. Deel 12. Amstelveen, 2018.
- VC1974 Van Cauwenberghe, L. Inleiding tot de toponymie van Ronse. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1974.
- VD1983 Van Durme, L. De vroege Germaans-Romaanse taalgrens in België en Noord-Frankrijk. In: *HCTD* 57 (1983), p. 189-247.
- VD1986a Van Durme, L. Toponymie van Velzeke-Ruddershove en Bochoute. Gent, KANTL, 1986. Zie ook idem, doctorale dissertatie, UGent, 1982.
- VD1986b Van Durme, L. Zuidnederlandse namen in de nekro-sfeer. In: *NK* 18 (1986), p. 103-136.
- VD1987 Van Dessel, R. Het Land van Ham. 1000 jaar geschiedenis. Kristoffel-Heem, Heemkundekring St.-Lucia, 1987.
- VD1988 Van Durme, L. De Sint-Pietersabdij van Dikkelvenne. In: *NK* 20 (1988), p. 66-113.
- VD1995 Van Durme, L. De namen op -(i)acum in het noorden van de Romeinse provincie Gallia Belgica. Kronologische, etnolinguïstische en andere aspecten. In: *NK* 27 (1995), p. 47-97.
- VD1996a Van Durme, L. *Aard en donk*: naar aanleiding van W. Van Osta's Toponymie van Brasschaat. In: *NK* 28 (1996), p. 85-105.
- VD1996b Van Durme, L. Galloromaniae Neerlandicae Submersae Fragmenta. Gent, KANTL, 1996.
- VD1996c Van Durme, L. Van taalgrenszone naar taalgrens. In: D. Lamacq en M. Rogge. De Taalgrens. Van de oude tot de nieuwe Belgen. Leuven, 1996, p. 173-186.
- VD1999 Van Durme, L. Plaatsnamen te Zottegem en Strijpen. In: *Handelingen van het Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde* 9(2), 1999, p. 3-208.

- VD2003 Van Durme, L. Oude taaltoestanden in en om de Nederlanden. Een reconstructie met de inzichten van M. Gysseling als leidraad. In: *HCTD* 75 (2003), p. 241-381.
- VD2007 Van Durme, L. De naam Velzeke. In: *Handelingen van het Zottegens Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde* 13, 2007, p. 169-171.
- VD2009 Van Durme, L. Drecht 'vaarwater', Kieldrecht 'vaargeul'. In: *HCTD* 18 (2009), p. 261-266.
- VD2011 Van Durme, L. Kouter opnieuw bekeken. In: *HCTD* 83 (2011), p. 297-313.
- VD2016 Van Durme, L. Uit de Oost-Vlaamse toponiemenkorf. In: *HCTD* 88 (2016), p. 215-254.
- VD2018a Van Durme, L. Het Toponymisch Woordenboek van Maurits Gysseling. Aanvullingen en verbeteringen op basis van de materiaalverzameling voor het Toponymisch Woordenboek van Oost- en Zeeuws-Vlaanderen. In: *HCTD* 90 (2018), p. 305-449.
- VD2018b Van Durme, L. Koppige kasseien en mythische bergen. In: Colleman, T. e.a. (red.). *Woorden om te bewaren. Huldeboek voor Jacques Van Keymeulen*. Gent, 2018, p. 347-358.
- VD2019 Van Durme, L. Keurmede en laatland: de prijs van de vrijheid in en om het middeleeuwse Velzeke (met een uitweiding over het domein Walzegem en het goed te Bottele in Balegem). In: *Handelingen van het Zottegens Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde* 19 (2019), p. 241-257.
- VD2020 Van Durme, L. Nog over donk, horst en lo en over taaleilanden, n.a.v. Jozef Van Loons Lo, Donk, Horst. Taalkunde als sleutel tot de vroege middeleeuwen. In: *HCTD* 92 (2020), p. 157-216.
- VDe1936 Van Dessel, R. Toponymie van Sint-Kwintens-Lennik. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1936.
- VDE1942 Van den Eeckhaut, R. Toponymie van Brecht en St.-Lenaerts. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1942. Doctorale dissertatie, ibidem, 1958.
- VDE1979 Van den Eeckhaut, R. Toponymie van Brecht I. In: *HCTD* 53 (1979), p. 195-301.
- VDE1980 Van den Eeckhaut, R. Idem II. In: *HCTD* 54 (1980), p. 41-108.
- VDE1982 Van den Eeckhaut, R. Idem III. In: *HCTD* 56 (1982), p. 175-250.
- VDE1983 Van den Eeckhaut, R. Toponymische Bijdrage. In: De Kok, H. en E. Van Autenboer (red.). *Turnhout. Groei van een stad*, p. 49-68. Culturele Raad Turnhout, 1983.
- VDE1985 Van den Eeckhaut, R. Idem IV. In: *HCTD* 58 (1984-1985), p. 97-162.
- VDE1986 Van den Eeckhaut, R. Idem V. In: *HCTD* 59 (1986), p. 29-190.
- VDE1987 Van den Eeckhaut, R. Idem VI. In: *HCTD* 60 (1987), p. 121-224.

- VDE1988 Van den Eeckhaut, R. Idem VII. In: *HCTD* 61 (1988), p. 175-192.
- VDE1989 Van den Eeckhaut, R. Idem VII[I]. In: *HCTD* 62 (1989), p. 79-138.
- VDE1990 Van den Eeckhaut, R. Toponymie van Brecht IX. In: *HCTD* 63 (1990-91), p. 225-289.
- Vdm Vandermaelen, P. Topografische kaart van België, 1846-1854. Te lezen via Geopunt.
- VdM1-2 Cijnsregisters van prinsbisshop E. Van der Marck (1505-1509).
- VDS Van der Schaar, J., D. Gerritsen en J. Berns. Spectrum voornamenboek. Utrecht-Antwerpen, 1993.
- VDV1968 Van Der Velden, J. Toponymie van Hamont, Achel en Sint-Huibrechts-Lille. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1968.
- VDW1925 Van de Weerd, H. Het landdekenaat Eyck. Maaseik, 1925.
- VDW1930 Van de Wijer, H. Vlaamsche benamingen van Waalsche gemeenten. In: *Med. NK.* 6 (1930), p. 46-48.
- VDy1931 Van Dyck, A. Dialektale plaatsnamen in Limburg. In: *Limburg* 13 (1931), p. 86-88.
- VDy1935 Van Dyck, A. Tweetalige plaatsnamen in Noord-Frankrijk. In: *Med. NK.* 11 (1935), p. 60.
- VDy1982 Van Dyck, G. Grobbendonk. Het historisch verhaal van een kleine gemeenschap. Deel I: van de Steentijd tot de Late Middeleeuwen. Brecht-Antwerpen, 1982.
- Ve1967 Verstegen, V. Oostbrabantse plaatsnamen, I. Attenrode-Wever. In: *Toponymica* IX 1. Leuven, 1967.
- Ve1972 Verbiest, F. De etymologische verklaring van de naam Olen. In: *Jaarboek van de Vrijheid en het Land van Geel* 11 (1972), p. 149-164.
- Ve1987 Verbiest, F. Mal(le) en Mal(l)enamen, Heemkring Malle, 1987, p. 151-168.
- Ve1993 Verhelst, K. De domeingroep Halen. Een onderzoek naar de historisch-geografische, economische, politieke en religieuze structuren van de parochies Donk, Halen, Linkhout, Berbroek, Zelk, Schulen en Loksbergen tijdens de vroege en volle middeleeuwen. In: *Het Oude Land van Loon* 48 (1993).
- VE1932 Van Elsen, J. Plaatsnamen te Lippeloo. In: *Mededeelingen uitgegeven door de Vlaamsche toponymische vereeniging te Leuven*, Bijlage I, 1932 (uit: *ESB* XIV, 1931-32, p. 331-347).
- VE1967 Van Echelpoel, L. Bijdrage tot de Brabantse toponymie (van L tot Z) volgens het nagelaten materiaal van Dr. Jan Lindemans. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1967.
- VE1987 Van Ermen, E. Documenten over de heerlijkheid Horst te Sint-Pieters-Rode in de 14de en 15de eeuw. In: *Oostbrabantse Historische Teksten*. Tielt-Winge, 1987, nr. 5.
- Ver1946 Verlinden, C. Deusone in regione Francorum. In: *HCTD* 20 (1946), p. 63-86.

- Ver1967 Verbesselt, J. Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13de eeuw. Deel 7, 1967.
- Ver1972 Verbesselt, J. Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13de eeuw. Deel 12, 1972.
- Ver1993 Verbesselt, J. Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13de eeuw. Deel 25, 1993.
- Ver2002 Vervaeke, B. Zaffelare – Scaplaer: laar van Cappe. In: *Heemkundig nieuws. Tweemaandelijks contactblad van de geschiedkundige kring De Oost-Oudburg* 30 (2002), nr. 3, p. 10-12.
- VG1937 Van Gorp, A. De plaatsnamen te Kasterlee. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1937.
- VG1939 Van Gorp, J. Donk-namen in de provincie Antwerpen. Leuven, 1939.
- VG1953 Van Gorp, J. Kasterlee. Geschiedenis-Toerisme-Folklore-Legende-Historische Verhalen. Kasterlee, 1953.
- VG1957 Van Gysel, A. Bijdrage tot de geschiedenis van Hove. Boechout, 1957.
- VG2009 Van Gheluwe, D. e.a. Bergeijk in kaart. Bergeijk, 2009.
- VH1974 Van Hoeve, A. Bijdrage tot de toponymie van Sint-Gillis-Waas. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1974.
- Vil Villaret. Kaarten van de Franse ingenieurs-geografen, 1745-1748. IGN, Saint-Mandé (Frankrijk). Te raadplegen via Geopunt.
- Vi1946 Vincent, A. Les noms de lieux dans les noms de famille de Belgique. In: *HCTD* 20 (1946), p. 211-234.
- VL1931 Van Loey, A. Studie over de Nederlandsche plaatsnamen in de gemeenten Elsene en Ukkel. Leuven, 1931.
- VL1936 Van Loey, A. Leerbeek. In: *HCTD* 10 (1936), p. 107-112.
- VL1942 Van De Wijer, H. en J. Langohr. Plaatsnamen te Moelingen. In: *Med. NK*. 18 (1942), p. 95-96.
- VL1943 Van Loey, A. Het suffix -er in plaatsnamen. In: *HCTD* 17 (1943), p. 279-298.
- VL1946 Van De Wijer, H. en J. Langohr. Plaatsnamen te Remersdaal. In: *Med. NK*. 22 (1946), p. 66-69.
- VL1964 Van Loey, A. Schönfelds Historische Grammatica van het Nederlands. Zutphen, 1964, 7de druk.
- VL1965 Van Loon, J. Water en waternamen in Noord-Brabants Zuidwesthoek. In: *Toponymica* XX. Leuven-Brussel, 1965.
- VL1969 Van Loon, J. Het element -ing in de Westbrabantse toponymie. In: *TT* 21 (1969), p. 267-271.
- VL1974 Van Loon, J. De naam Kalmthout. In: *NK* 6 (1974), p. 88-89.
- VL1976 Van Loon, J. Turnhout, Torhout en aanverwante toponiemen. In: *NK* 8 (1976), p. 63-67.
- VL1980 Van Loon, J. Twee hydroniemen als toponiemen. In: *NK* 12 (1980), p. 121-126.

- VL1981 Van Loon, J. De betekenis van toponymische samenstellingen. In: *NK* 13 (1981), p. 131-187.
- VL1982 Van Loon, J. Antwerpens vroegste geschiedenis in het licht van de plaatsnamen. In: *BHB* 1982, p. 3-39.
- VL1986a Van Loon, J. Historische fonologie van het Nederlands. Leuven-Amersfoort, 1986.
- VL1986b Van Loon, J. Een historisch-naamkundige reconstructie. In: Cools H. e.a. (red.). Antwerpen, Twaalf eeuwen geschiedenis en cultuur. Antwerpen, 1986.
- VL1986c Van Loon, J. De Antwerpse riviernaam Schijn. In: *NK* 18 (1986), p. 154-158.
- VL1987 Van Loon, J. De tegenstelling tussen toponiemen op -gem en -kom. In: *NK* 19 (1987), p. 148-154.
- VL1988 Van Loon, J. Archeologie en naamkunde: het geval Torhout. In: *NK* 20 (1988), p. 42.
- VL1995a Van Loon, J. Gat. In: Cajot, J., L. Kremer en H. Niebaum (hrsg.), *Lingua Theodisca, Beiträge zur Sprach- und Literaturwissenschaft*. Münster-Hamburg, 1995 (2 vol.), p. 37-42.
- VL1995b Van Loon, J. en A. Wouters. Ist der Flussname Arne (Seeland) alteuropäisch? In: *Indogermanische Forschungen*, 100 (1995), p. 238-243.
- VL1996 Van Loon, J. Naschrift: de namen Berendrecht en Ossendrecht. In: *NK* 28 (1996), p. 79-83.
- VL1999a Van Loon, J. De r-metathesis en haar gevolgen voor de fonologie en de morfologie van het Vroegmiddelnederlands. In: *TT* 1999, p. 103-135.
- VL1999b Van Loon, J. Typologie van de middeleeuwse namen op -burg in de Nederlanden. In: *NK* 31 (1999), p. 139-156.
- VL2000 Van Loon, J. De ontstaansgeschiedenis van het begrip 'stad'. Gent, 2000.
- VL2006a Van Loon, J. Die Repräsentanten von germ. **hruss*- "Ross" in den germanischen Sprachen, insbesondere im Alt- und Mittelniederländischen. In: *NOWELE* 49, August 2006, p. 55-85.
- VL2006b Van Loon, J. Een etymologie en haar historische implicaties: de stamnaam Caerosi: De Bello Gallico 2.4. In: *Verslagen en Mededelingen van de KANTL* 116 (2006), p. 375-400.
- VL2008 Van Loon, J. Maurits Gysselings Toponymisch Woordenboek. Receptie, aanvullingen en correcties. Werken van de KCTD nr. 26. Tongeren, 2008.
- VL2010 Van Loon, J. Neue Erkenntnisse und Hypothesen über die Germanenstellen bei Caesar und Tacitus. In: *HCTD* 82 (2010), p. 325-362.
- VL2014 Van Loon, J. Historische fonologie van het Nederlands. Schoten, 2014.

- VL2015 Van Loon, J. Nieuwe bewijzen voor de prehistorische ouderdom van de taalgrens aan de Midden-Maas: de toponiemen Borgworm/Waremme en Corvia (835-869). In: *HCTD* 87 (2015), p. 209-227.
- VL2016 Van Loon, J. Lanaken en de vroegste geschiedenis van Franken en Merovingen. In: *Verslagen en Mededelingen van de KANTL* 126 (2016), p. 11-76.
- VL2017 Van Loon, J. Lo, Donk, Horst. Taalkunde als sleutel tot de vroege middeleeuwen. Gent, KANTL, 2017.
- VL2018 Van Loon, J. Doubletten in de Oost-Vlaamse toponymie. In: Colleman, T. e.a. (red.), *Woorden om te bewaren*. Huldeboek voor Jacques Van Keymeulen. Gent, 2018, p. 359-369.
- VL2019 Van Loon, J. De riviernaam Rupel en het toponiem Rupelmonde. In: *HCTD* 91 (2019), p. 197-246.
- VLa1966 Van Langendonck, W. Het toponiem Tildonk. In: *Med. NK*. 42 (1966), p. 128-133.
- VLc2010 Van Looke, H. De naam Blankenberge. In: *Nieuwsbrief van de Vriendenkring Stadsgidsen Blankenberge*, november 2010, p. 9-11.
- Vli1951 Vlieghe, P. Historische en toponymische studie over Mespelare. Licentiaatsverhandeling UGent, 1951.
- Vlie1936 Vlietinck, E. De Yden van Vlaanderen van Duinkerke tot Sluis. Geschied- en taalkundige studie. Katholieke Vlaamsche Hogeschooluitbreiding, jaargang XXXV, nr. 10, verhandeling 347. Antwerpen, Brussel, Gent, Leuven.
- VLW1991 Van Loon, J. en A. Wouters. De ouderdom van de taalgrens in het stroomgebied van de Zenne. Overdruk uit *TT* 43 (1991), p. 47-67.
- VMM Vander Maelen, P., F. Meisser e.a. *Dictionnaire géographique du Limbourg*. Brussel, 1835. Ook in: *Maaslandse Monografieën* 25.
- VN2009 Van Nieuwenhuysen, P. Historische toponymie van Laken, I-II. Brussel, 2009.
- VN2018 Van Nieuwenhuysen, P. *Toponymes historiques de Molenbeek-Saint-Jean*. I-II. Brussel, 2018.
- VO Verzamelde Opstellen. Uitgegeven door de Geschied- en Oudheidkundige Studiekring te Hasselt. Hasselt, 1923-1943.
- Vo1928 Vols, J. Wat beduidt de plaatsnaam Beverst? In: *Limburg* 10 (1928), p. 87-94.
- Vo1939 Voet, E. *Geschiedenis van Kapellen*. Kapellen, 1939.
- VO1989 Van Osta, W. De terreinwoorden Aard, Ort en Egert. In: *NK* 21 (1989), p. 100-135.
- VO1991 Van Osta, W. Accentuele grilligheid of systeem? In: *NK* 23 (1991), p. 146-193.
- VO1992 Van Osta, W. Donk: semantisch en etymologisch. In: *NK* 24 (1992), p. 87-115.
- VO1994 Van Osta, W. Lo, looi, looien en verwanten. In: *NK* 26 (1994), p. 155-206.

- VO1995 Van Osta, W. Toponymie van Brasschaat, 2 delen + kaarten. KANTL, Gent, 1995.
- VO1996a Van Osta, W. Drecht en drechtnamen. In: *NK* 28 (1996), p. 51-77.
- VO1996b Van Osta, W. Germ. *bura- en *burja- en Zepperen. In: *NK* 28 (1996), p. 183-193.
- VO1997 Van Osta, W. Veen, ven en Peel. In: *NK* 29 (1997), p. 31-61.
- VO1998 Van Osta, W. Venlo en andere Lo-namen. *LDN* 97 (1998).
- VO2000 Van Osta, W. Hoe vaal was de Veluwe? In: *NK* 32 (2000), p. 155-180.
- VO2001a Van Osta, W. Overzicht van Noord- en Zuid-Nederlandse *lo*-namen. In: Werken van de KCTD nr. 22. Tongeren, 2001.
- VO2001b Van Osta, W. De plaatsnaam Brakel. In: *NK* 33 (2001), p. 49-62.
- VO2005 Van Osta, W. De boom van Boom. In: *HCTD* 76 (2004), p. 31-40.
- VO2006 Van Osta, W. De plaatsnaam Ekeren. In: *Jaarboek* 24 (2006), Heemkring Ekeren, p. 22-40.
- VO2007 Van Osta, W. De plaatsnaam *Turnhout* en andere namen met *-hout*. In: *HCTD* 79 (2007), p. 469-496.
- VP1962 Van Passen, R. Toponymie van Kontich en Lint, doctorale dissertatie. Leuven, 1956. Uitgegeven als: Toponymie van Kontich en Lint, KANTL Gent, 1962.
- VP1967 Van Passen, R. en K. Roelandts. Toponymie van Wilrijk. Gemeentebestuur Wilrijk, 1967.
- VP1973 Van Passen, R. De landschapsgeschiedenis ten zuiden van Antwerpen in het licht van de naamkunde. In: *NK* 5 (1973), p. 244-265.
- VP1974 Van Passen, R. Geschiedenis van Edegem. Gemeentebestuur Edegem, 1974.
- VP1982 Van Passen, R. Geschiedenis van Wilrijk. Gemeentebestuur Wilrijk, 1982.
- VP1988 Van Passen, R. Geschiedenis van Kontich. Gemeentebestuur Kontich, 1988.
- VP1997 Van Passen, R. Toponymie van Waarloos. Tongeren, 1997.
- Vr2000 Vrielinck, S. De territoriale indeling van België (1795-1963), 3 delen. Leuven, 2000.
- VT1942 Van Tilborgh, E. Toponymie van Paal, Beringen en Heusden. Licentiaatsverhandeling KU Leuven, 1942.
- VV1983 Van de Velde, Fr. Geschiedenis van de gemeente Verrebroek. Beveren, 1983.
- VW1994 Van de Woestijne, P. Meetjeslandse toponiemen tot 1600, Eeklo. Maldegem, Stichting Achiël De Vos, 1994.
- VW2010 Van de Woestijne, P. en Devos, M. Meetjeslandse toponiemen tot 1600, Lembeke. Maldegem, Stichting Achiël De Vos, 2010.

- Wa1855 Wauters, A. Histoire des environs de Bruxelles ou description historique des localités qui formaient autrefois l'annexion de cette ville. Brussel, 1855.
- Wa1882 Wauters, A. Géographie et histoire des communes belges, arrondissement de Louvain, canton de Glabbeek. Brussel, 1882 (anastatische herdruk 1963).
- Wa1988 Wauters, V.E. De plaatsnamen Witven, Ettenhoven en Hogeschoot in verband met de vroegste geschiedenis van de heerlijkheid Ekeren. In: *Jaarboek Heemkring Ekeren* 6 (1988), p. 43-90.
- WB Claes, F. Verschuieren Groot encyclopedisch Woordenboek. Antwerpen-Den Haag, 1996.
- We1887 Welvaarts, Th. Geschiedenis der vrijheid Arendonk. Turnhout, 1887.
- We1980 Werner, M. Der Lütticher Raum in frühkarolingischer Zeit. Untersuchungen zur Geschichte einer karolingischen Stammlandschaft. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 62. Göttingen, 1980.
- WLD Woordenboek van de Limburgse Dialecten. Assen-Utrecht, 1983-2008.
- Wo1980 Woestenburger, L. (red.). Ravels in lief en leed. Heemkundekring Nicolaus Poppelius.
- WVD Woordenboek van de Vlaamse Dialecten. Gent-Tongeren, 1979-

WERKEN VAN DE VLAAMSE AFDELING

1. A. VAN LOEY, *Bijdrage tot de kennis van het Zuidwestbrabantsch in de 13de en 14de eeuw*, 252 blzn., 1 krt 30 EUR
2. J. L. PAUWELS, *Bijdrage tot de kennis van het geslacht der substantieven in Zuid-Nederland*, 172 blzn., 28 krtn 30 EUR
4. F. VANACKER, *Syntaxis van het Aalsters dialect*, 154 blzn 30 EUR
6. J. LINDEMANS, *Toponymie van Asse*, 224 blzn., 1 krt 30 EUR
7. A. PAUWELS, *De plaats van hulpwerkwoord, verleden deelwoord en infinitief in de Nederlandse bijzin*, 2 dln., 268 blzn., 17 krtn 30 EUR
10. E. EYLENBOSCH, *Woordgeografische studies in verband met de taal van het landbouwbedrijf in West-Brabant en aangrenzend Oost-Vlaanderen*, 336 blzn 30 EUR
11. J. BUNTINX – M. GYSSELING, *Het oude goederenregister van Oudenbieze (1280-1344). I. Tekst*, 360 blzn. 30 EUR
12. R. WILLEMYNS, *Bijdrage tot de studie van de klankleer van het Brugs op het einde van de middeleeuwen*, 306 blzn., 1 tabel 30 EUR
14. M. MAASEN – J. GOOSSENS, *Limburgs Idioticon*, 302 blzn. 30 EUR
16. M. DE VOS, *Bouwlandtermen in de Vlaamse dialecten. Spreidings- en betekenisgeschiedenis*, 512 blzn., 24 krtn 30 EUR
17. J. VAN LOON, *Endogene factoren in de diachrone morfologie van de Germaanse talen*, 220 blzn 30 EUR
18. Y. COÛTANT, *Middeleeuwse molentermen in het graafschap Vlaanderen*, 942 blzn. 50 EUR
19. R. VAN PASSEN, *Toponymie van Waarloos*, 232 blzn., 3 krtn. 30 EUR
20. P. KEMPENEERS, *Toponymie van Waanrode*, 112 blzn., 20 krtn. 30 EUR
21. R. VANDEKERCKHOVE, *Structurele en sociale aspecten van dialectverandering. De dynamiek van het Deerlijkse dialect*, 352 blzn. 30 EUR
22. W. VAN OSTA, *Overzicht van Noord- en Zuid-Nederlandse LO-Namen*, 192 blzn 30 EUR
23. V. MENNEN, *Toponymie van Eksel*, 416 blzn 30 EUR
24. H. BROK, *Publicaties over plantennamen in Nederland, Nederlandstalig België en Frans-Vlaanderen*, 160 blzn 30 EUR
25. P. KEMPENEERS, *Toponymie van Budingen*, X + 252 blzn., krtn., ill. 30 EUR
26. J. VAN LOON, *Maurits Gysselings toponymisch woordenboek*, VI + 120 blzn 30 EUR
27. J. GOOSSENS, *De Genker toonaccenten en hun geografische inbedding*, Tongeren 2009, VI + 212 blzn. 30 EUR
28. F. DEBRABANDERE, M. DEVOS, P. KEMPENEERS, V. MENNEN, H. RYCKEBOER, W. VAN OSTA i.s.m. de Vlaamse Afdeling van de KCTD, *De Vlaamse gemeentenamen. Een verklarend woordenboek*, Davidsfonds, Leuven 2010, 331 blzn
29. Paul KEMPENEERS, Karel LEENDERS, Vic MENNEN & Bram VANNIEUWENHUYZE, *De Vlaamse waternamen. Deel I. Verklarend en geïllustreerd woordenboek van de provincies Antwerpen, Limburg, Vlaams-Brabant & het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, 2016. 426 blzn, 13 krtn, 22 ills. 35 EUR
30. Paul KEMPENEERS, Karel LEENDERS, Vic MENNEN & Luc VAN DURME, *De Vlaamse waternamen. Deel II. Verklarend en geïllustreerd woordenboek van de provincies West- en Oost-Vlaanderen*, 2017. 533 blzn, 16 krtn, 26 ills. 35 EUR
31. Jozef VAN LOON, *Antroponymie van Noordwest-Europa tot de twaalfde eeuw. Deel I. Vorm en betekenis van de namen*, 2021. 404 blz. 55 EUR
32. Jozef VAN LOON, *Antroponymie van Noordwest-Europa tot de twaalfde eeuw. Deel II. De ontwikkeling van de naamgevingsprincipes. In voorbereiding*
33. De Vlaamse Gemeentenamen. *Verklarend Woordenboek. Tweede grondig herziene en vermeerdere uitgave* door Frans Debrabandere, Magda Devos, Paul Kempeneers, Victor Mennen en Ward Van Osta; nu met medewerking van Luc De Grauwe, Karel Leenders, Jan Segers, Jacques Van Keymeulen en Bram Vannieuwenhuyze. 2022. 360 blz.

UITGEPUT

OVERDRUKKEN VAN DE VLAAMSE AFDELING

1. F. CLAES, <i>Bijdrage tot de toponymie van Schaffen en Molenstede</i> , 182 blzn., 8 krtn.	18 EUR
2. F. CLAES, <i>Bijdrage tot de toponymie van Bekkevoort</i> , 5 krtn., 196 blzn.	18 EUR
3. L. VAN DURME, <i>Dries, vooral in Centraal- en Zuid-Oost-Vlaanderen</i> , 9 krtn., 96 blzn.	18 EUR
4. F. DEBRABANDERE, <i>Persoonsnamen in Huister Ambacht 1300-1400</i> . – M. GYSSELING – F. DEBRABANDERE, <i>Persoonsnamen in de Vier Ambachten 14e en 15e eeuw</i> , 2 krtn., 294 blzn.	18 EUR
5. F. DEBRABANDERE, <i>Persoonsnamen in de Kortrijkse baljuws-rekeningen 1385-1400</i> , 210 blzn.	18 EUR
6. F. DEBRABANDERE, <i>Persoonsnamen in de Kasselrij Kortrijk. Tweede helft veertiende eeuw</i> , 262 blzn.	18 EUR
7. J. VAN KEYMEULEN, <i>Dialectwoorden verzamelen. Een praktische handleiding</i> , 122 blzn.	18 EUR
8. P. KEMPENEERS, <i>Toponymie van Orsmaal, Gussenhoven en Melkwezer</i> , 242 blzn.	18 EUR
9. P. KEMPENEERS, <i>Toponymie van Helen-Bos</i> , 122 blzn., krtn., ill.	18 EUR
10. P. KEMPENEERS, <i>Toponymie van Vissenaken</i> , 251 blzn., krtn., ill.	18 EUR
11. P. KEMPENEERS, <i>Toponymie van Attenrode-Wever</i> , 154 blzn., krtn., ill.	18 EUR
12. J. GOOSSENS, <i>Dialectgeografische grondslagen van een Nederlandse taalgeschiedenis</i> , 226 blz., krtn.	18 EUR
13. L. VAN DURME, <i>Het Toponymisch Woordenboek van dr. M. Gys-seling. Aanvullingen en verbeteringen uit de nalatenschap</i>	18 EUR
14. H. BROK, <i>Publicaties over plantennamen in Nederland, Neder-landstalig België en Frans-Vlaanderen. Aanvulling 2003-2011</i> , 2011, 46 blz., krt.	18 EUR
15. P. KEMPENEERS, <i>Binkomse Plaatsnamen</i> , 2011, 126 blz., krt., ill.	18 EUR
16. Luc VAN DURME, <i>Het Toponymisch Woordenboek van Maurits Gysseling. Aanvullingen en verbeteringen op basis van de materiaal-verzameling voor het Toponymisch Woordenboek van Oost- en Zeeuws-Vlaanderen</i> , 2018. 146 blz.	25 EUR

De Werken, Handelingen en Overdrukken zijn te bestellen bij :

Peeters

Bondgenotenlaan 153

B-3000 Leuven

e-mail : order@peeters-leuven.be

Tel.: +32-16-23 51 70; Fax: +32-16-22 85 00

Prijzen excl. portokosten.

Algemeen secretaris & coördinator van de publicatie

José Cajot

e-mail: jcajot@cajot.be

www.toponymie-dialectologie.be

